

5. a. 29. 8. 16
13

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

HETILAP A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

1923

ÖTVENNYOLCADIK ÉVFOLYAM.

FŐSZERKESZTŐ

Dr DÁRDAY SÁNDOR

FELELŐS SZERKESZTŐ

Dr VÁMBÉRY RUSZTEM

FŐMUNKATÁRS

Dr TELLER MIKSA

KIADÓ-TULAJDONOS

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDÁJA

1923

MAGYAR KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNY
KUTATÁSI ALKALMA

Tartalommutató a Jogtudományi Közlöny 1923. évfolyamához.

I. Általános tárgyú cikkek.

Cikkek.

Törvény vagy ítélet. — Dr. Könyg Vilmos	1
Morál és jog. — Dr. Meszlény Artur	41
Jogbizonytalanság. — Dr. Szüts Miklós	65
A jog és az élet. — Vargha Ferenc	73
Igazságügyi program. — Vámbéry Rusztem	97
Sub auspiciis Emilii. — Dr. Meszlény Artur	105
Szuggesztív erők és hatások a jog területén. — Dr. Szüts Miklós	121
Visszatérhet-e a régi jog? I. Levél a szerkesztőhöz. — Dr. Liebmann Ernő. II. A szerkesztő válasza	137
Polarizált jog. — Dr. Szüts Miklós	153
A bíró világnézete. — Dr. Szüts Miklós	185
Mese a helyes jogról. — Dr. Meszlény Artur	187

Szemle.

Jog, törvény, igazság	30
Jézus bünperéről	46
Az új igazságügyminiszternek programja	102
Karácsony	190

II. Magánjog.

Cikkek.

Földhírtokreform és magánjog. — Dr. Meszlény Artur	12, 76
Kötelesrészeszabás. — Dr. Ludwig Rezső	13
A redintegrációról. — Dr. Binét Menyhért	37
Megváltoztatható-e a 24. sz. jogegységi döntvény? — Dr. Szigeti László	52
Közös tulajdon kezelése. — Dr. Szladits Károly	66
Átesatolt területeink trianoni magánjoga. — Dr. Blau György	69, 85, 93, 101
Az állatszavatossági törvényről. — Dr. Almási Antal	89
Közös tulajdon kezelése. — Dr. Markos Olivér	99
Állandó értékű ítélet. — Dr. Blau György	106
Curia locuta... (A 86. sz. teljes-ülési döntvényhez.) — Dr. Goldschmied Mór	156
Csonka tényállás. — Dr. Beck Salamon	164, 173
Balesetjáradék. — Dr. Ludwig Rezső	181
A kötelesrész kiszolgáltatási módja. — Dr. Almási Antal	189

Szemle.

Pénztartozás és pénzelértéktelenedés	6
A 24. sz. jogegységi határozathoz	7
Ingatlaneladás és gazdasági lehetetlenülés	15
Parcelizálás és turpis causa	16
Utólagos házasságkötéssel törvényesítés	16
Ági érték és devalváció	31
Búza mindenkor értékében kikötött haszonbér	31
A pénzelértéktelenedés és a Kúria	38
Központi fűtés	39
Gyermekküldetési akció és gyermektartási kötelezettség	40
A kitagadási jog kifejezett megjelölése	63
Szegénységi jog és elévülés	64
Tartozás-átvállalás	64
A kötelesrészesnek természetben való kiadása	79
Özvegyi jog korlátozása	80
A 24. sz. J. E. H. kérdésében	88
Távollévő férj jogainak érvényesítése	88
Tulajdonközösségből folyó kötelelem	96
A baleseti járadékok felemelésének kérdésében	102
Házasságralépés mint a végrendeleti juttatás bontó feltétele	103

Szerződésszegésből származó kártérítési kötelezettség lejárata	111
Elővásárlási jog	111
Hadikölcsön-lombard biztosítékának kiegészítése	119
Örökségről való lemondás hatálya	119
Bánatpénz fogalma	119
Jász kun hitvestársi öröklés	119
Haszonélvező elhalálása a gazdasági év folyamán	135
Közös vagyon kezelése	135
Magánjogi jellegű kormányintézkedés visszavonhatatlansága	135
Elvesztett foglaló leszállítása	143
Törvényhatóság felelőssége a tisztviselő mulasztásáért	151
Turpis causa, mint a kereset alapja	168
Ellenséges megszállás és nem jóhiszemű szerzés	184

III. Kereskedelmi jog, váltó- és esődjog.

Cikkek.

Néhány szó a gazdasági lehetetlenülés kérdéséhez. — Dr. Schuster Rudolf	2
Hamisított részvények. — Dr. Kispécsi Gyula	4
Jogesetek a szolgálati viszony köréből. — Dr. Korányi Dezső	5
Valutakérdések a vasúti fuvarozási jogban. — Dr. Smetán László	21
Kiuzsorázott hitelezők. — Sz.	25
Valutajogi újabb fejlemények. — Dr. Sebestyén Samu	26, 41, 50, 59
Az eladó törvényes elállási joga a helykülönbség melletti vételnél. — Dr. Eörsi István	28
Rendület az aranyban teljesítendő fizetésekről. — Dr. Könyg Vilmos	33
Méltányos haszon. — Dr. Reitzer Béla	43
A valorizáció körül. — Dr. Beck Salamon	49
Az osztrák legfelső bíróság a pénzürték hanyatlásáról. — Dr. Löw Lóránt	81
A pénztartozások átértékelése. — Dr. Frigyes Béla	113, 122, 133, 142, 146
A tőzsdebíróság állásfoglalása a gazdasági lehetetlenülés kérdésében. — Dr. Löw Lóránt	114
Valorizáció. — Dr. Kovács Marcel	131, 139
A korona — korona elmélet és a hitel valorizációja. — Dr. Könyg Vilmos	163
Valutakövetelés behajtására irányuló végrehajtás. — Dr. Sebestyén Samu	171

Szemle.

A kártérítés összegére irányadó időpont	7
A K. T. 352. §-ához	8
Likvidációs szerv alkalmazottjának felmondási ideje. — Dr. Vági József	7
Dollárkölcsön	15
Gimnáziumi tanár, mint cipésműhely csendes társa	15
Szállítmányozási vagy fuvarozási ügylet	16
Az új biztosítási törvény	23
Maximális áron felül fizetett összeg visszakövetelése	24
Kártérítés a korona értékcsökkenéséért	31
Folyósítási jutalék	31
Tőzsdei árkülönbözeti ügylet	31
Kosztület és uzsora. — Könyg Endre	38
A K. T. 326. §-ának autentikus értelmezése. — K. E.	39
Forgatmány és engedmény	39
Az árú továbbküldésével megbízott eladó felelőssége	39
Bérkocsitulajdonos felelőssége	39
Téves szövegű részvényutalvány	40
A K. T. 326. §-ához	47

Még egyszer kosztügylet és uzsora. — Könyg Endre	47
Kosztipénz és uzsora	54
Szavatosság a cseh felülbélyegzés valódiságáért	55
Gazdasági lehetetlenülés és valorizáció. (Törvénykezési szemle.)	62
K. T. 326. §.	63
Apró megjegyzések a valorizációról. — B.	87
A versenytalalomról. — Dr. Korányi Dezső	95
Ajánlatra nyilatkozás szabályai	96
Apró megjegyzések a valorizációról. — Dr. K.	102
A késedelmes vevőtől követelhető kártérítés	103
Elkésett kifogásolás	111
Provizíóikötés jelentősége	111
Utazó hamis meghatalmazása	111
A teljesítésnek már a szerződés kötésekor fennforgó lehetetlensége	111
Baleseti kártérítés és létszámból törles	119
Vasúti baleset és vis major	119
Vételárelőleg valorizálása	150
K. T. 352. § a. Árdragítás. Effektiv valuta	151
Márka — márka?	151
Valorizációs határozatok	159
Valorizációs esetek	175
Valorizációs esetek	183
Valorizációs esetek	191

IV. Polgári peres és perenkívüli eljárás.

Cikkek.

A polgári perrendtartás módosítását tárgyzó javaslatról. — Dr. Antalfi Mihály	34
Hatásköri összeütközés, amelynek eldöntésére nincs fórum. — Dr. Schuster Rudolf	83
Valutakövetelés behajtására irányuló végrehajtás. — Dr. Sebestyén Samu	171
A polgári per. — Dr. Löw Tibor	177

Szemle.

Perbeli jogképesség megszűnése. Alkalmi egyesülés helyett a tagok marasztalása	7
Permegszüntetés elleni felülvizsgálat folytán érdemben elutasító ítélet	8
Elszakított területen lakó tanúk kihallgatásának mellőzése	15
Nyilvánvalóan helytelen ténybeli következtetés	15
Perjogi reform	31
A Pp. 180. §. 6. pontjához	32
Vagyonváltság és polgári perút	32
Folyamatban levő perek	55
Magyar állampolgárok pereinek felfüggesztése Romániában	62
Szegénységi jog és elévülés	64
Vallás körébe eső kérdés	111
Ideiglenes intézkedés a perenkívüli cégeljáráshoz	151
Viszonosság hiánya a Cseh-Szlovák állammal ingó hagyatékokra nézve	151
Ügyvédi körökből	159
I. Felülvizsgálati értékhatar. — II. Felülvizsgálati bíróság végzése elleni felfolyamodás	168

V. Anyagi büntetőjog.

Cikkek.

Büntetőjogi reformkérdések. — Dr. Auer György	57
Értékhatar és büntetés. — Dr. Alföldi Dávid	61
A telefonitok	68
Mozaikképek a németországi büntető-intézetekből. — Kirdy Gyula	108, 115
A képviselő megvesztegetése. — Tarnai János	129
A sajtójog a Javaslathoz. — Tarnai János	145

Párviadal és becsületbírósg a Javaslalban. — <i>Tarnai János</i>	Lap 161
A visszaesés és a vagyron elleni cselekmények a Javaslalban. — <i>Tarnai János</i>	169
Határidőüzlet és árdrágítás. — <i>Dr. Kőnig Endre</i>	180

Szemle.

Közszükségleti cikk-e a pálinka? — <i>Dr. Kórányi Dezső</i>	63
Árdrágítás	64
Az ipari culpa	71
Revizió	95
Lánckereskedelem	111
A képviselők megvesztegetése	119
Helyreigazítás «A képviselő megvesztegetése» c. cikkhez	159
Az árdrágítás. — <i>Dr. Morvai Oszkár</i>	167
«Határidőüzlet és árdrágítás.» — <i>Dr. Schuster Rudolf</i>	190

VI. Bűnvádi eljárás.

Szemle.

Katonai büntetőbírósgnál ártatlanul elszennvedett vizsgálati fogság	8
Jogegységi döntvény	31
Gyorsított polgári eljárás	62
Kötelező védelem az uzsorabírósg előtti eljárásban. — <i>Dr. Siegler Sándor</i>	71

VII. Közjog, közigazgatási jog, pénzügyi jog és nemzetközi jog.

Cikkek.

A közrend fokozottabb biztosításáról. — <i>Dr. Szűts Miklós</i>	9, 19
Az értékpapírok részvénytársaságaink mérlegeiben és a magyar társulati adó új kódexe. — <i>Dr. Tihanyi Lajos</i>	36
Átszalt területeink trianoni magánjoga. — <i>Dr. Blau György</i>	69, 85, 93, 101
Adalékok a trianoni szerződés alkalmazásához. — <i>Dr. Siehermann Frigyes</i>	78, 84, 92
A párizsi békeszerződések érvénytelensége. — <i>Dr. Irk Albert</i>	98
Az állami és államközi jog viszonya. — <i>Dr. Irk Albert</i>	154
A titkos tartalékok és az új társulati adótörvény. — <i>Dr. Nádos László</i>	172
A gyámsági és gyermekvédelmi ügy válása. — <i>Dr. Csorna Kálmán</i>	179

Szemle.

A gyanusak ellen irányuló törvényjavaslat	5
A rendjavaslatról	14
A kereseti adó	15
A rendjavaslat I. — <i>Szűts Miklós</i> . — II.	23
Jura novit pénzügyminisztérium	24
Vagyonváltság és polgári perút	32
Hadiszolgáltatásért járó térítés	39
Magyar Szibéria	46
A nemzetközi jogi egyesület	46
A valutaperekben eszközöndő bélyeglerovások	55
Sajtószabadság	110
Megszáll hatalommal kötött szerződés	135
Törvényhatóság felelőssége a tisztviselő mulasztásáért	151
Viszonosság hiánya a Cseh-Szlovák állammal ingóhagyatékokra nézve	151
Ügyvédi körökből	159
Katonaság hadi alkalmazásából származó kártérítési követelés	167
Forgalmi adó	168

VIII. Bírósg, ügyészség, ügyvédség, közjegyzőség és jogi oktatás.

Cikkek.

A Jogtudományi Közlöny ankétja az ügyvédség jövőjéről. — <i>Pollák Illés, Dési Géza, Blauner Mór</i>	10
Az ügyvédi összeférhetetlenségről. — <i>Dr. Baracs Marcel</i>	17

Szemle.

Az ügyvédi kamarák országos értekezlete	6
Glória	22
A m. kir. Kúria ügyvédi tanácsának teljesülése	38
Az ügyvédi és bírói vizsga újabb szabályozása. — <i>Dr. K. I.</i>	79
Felsőbírósgi kinevezések	87
A magyar bírák sorsa. — <i>Dr. Virágh Gyula</i>	103
Lassan járj ...!	119
Bírói szervezet. — <i>Dr. Ludwig Rezső</i>	127
A bírói világnézet	174
Ungár Margit dr.	175
Magyar igazságot	182

IX. Vegyes tárgyú cikkek.

Cikkek.

Földbirtokreform és magánjog. — <i>Dr. Meszlény Artur</i>	12, 76
A magyar belső-clearing törvényjavaslat. — <i>Dr. Makra Zoltán</i>	75, 91

Szemle.

Az aggályosságról. (Levél a Szerkesztőhöz.)	15
A Magyar Jogászegylet	38
A Magyar Jogászegylet Deák Ferenc Irodalmi Bizottsága	46
A lakáshivatal salamoni ítélete	46
Közszükségleti cikk-e a pálinka? — <i>Dr. Kórányi Dezső</i>	63
A központi gazdasági bírósg döntése angol állampolgárok tulajdonát képező cég szovjettartozása ügyében	72
Egy könyv és egy kinevezés	87
Katonai gyászpompa	95
Három millió	133
A választott bírósg	143
Titkos egyesületek	150
A bíró mint cenzor	150
Alkalmi törvényhozás. — <i>B.</i>	183
Nagy Frigyes valorizációs rendelete	191

X. Jogirodalom.

Cikkek.

A felelősségbiztosítás. (Dr. Túry Sándor Kónél könyve.) — <i>Dr. Fodor Armin</i>	109
Bevezetés a jogfilozófiába. (Dr. Moór Gyula.) — <i>Dr. Meszlény Artur</i>	117
A tisztességtelen versenyről szóló törvény magyarázata. Írták: dr. Beck Salamon és dr. Vámbéry Rusztem. — <i>Dr. Lengyel Aurél</i>	125
A tisztességtelen versenyről szóló törvény magyarázata. Írta: dr. Meszlény Artur. — <i>Dr. Fazekas Oszkár</i>	126
A családjeg Almási Antal könyvében. — <i>Dr. Virágh Gyula</i>	149, 157

Szemle.

A kisebbségek védelmére szolgáló eljárási szabályok. (Magyary Géza.) — <i>a. p.</i>	128
Magánjogi irodalom	128

Könyvek.

Dr. Róbert Heindl, Dactyloskopie	8
Monstre-perek az örleli adó körül (dr. Frankl Pál)	24
A tisztességtelen versenyről	40
A filozófiai könyvtár	55
Az 1922. évi törvénycikkek (dr. Tórfy Gyula)	55
Mai közjogi berendezéseink (dr. Egyed István)	55
Az állatforgalmi szavatosságról (dr. Hutyra Ferenc)	55
Az örökbefogadás szabályai (dr. Scholtz Géza és dr. Gál Dezső)	55
A biztosítási felügyeleti törvény magyarázata (dr. Kutasi Elemér)	79
Az állatforgalmi szavatosságról (dr. Gaár Vilmos és dr. Polyák Béla)	80
Almási Antal: Ungarisches Privatrecht. II. k. Die Beweislast (dr. Rosenberg Leó)	80
A házasságkötés szabályai (dr. Scholtz Géza és dr. Gál Dezső)	104
A magyar korona zürichi árfolyamának táblázata (Barcza Imre)	104
A búza árának árhullámozása (Barcza Imre)	159
Deák Ferenc (bárá Wlassics Gyula)	166
A valorizáció (dr. Kovács Marcel)	176
Ungarisches Privatrecht (dr. Almási Antal)	176

Előadások, felolvasások.

Pénzérték és pénztartozás (dr. Löw Lóránt előadása)	45
Előadás az új általános kereseti adóról	71
A Magyar Jogászegylet (dr. Staud Lajos előadása)	175

Jogi folyóiratok.

A Jogállam január—február füze	24
A " március—április "	56
A " május—június "	72
A " júliusi "	111
A Kereskedelmi Jog jubileuma	158

XI. Külföldi jogélet.

Cikk.

Az osztrák felsőbírósg a pénzérték hanyatlásáról. — <i>Dr. Löw Lóránt</i>	81
---	----

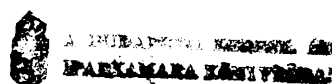
Szemle.

A szerzői jog szocializálása Svájcban	56
Magyar állampolgárok pereinek felfüggesztése Romániában	62
Telekkönyvi bekebelezések Cseh-Szlovákiában	95
A magyar himnusz éneklése Cseh-Szlovákiában	111
A német jogászegyülés elmarad	143

XII. Személyi közlemények.

Szemle.

Riekl Gyula †	6
Mezey László †	6
Politzer Adolf †	15
Vargha Ferenc	79
Plósz Sándor	158
Nitsche Győző síremléke. — <i>Gyomai Zsigmond</i>	158
Bubla Ferenc	166
Gyomai Zsigmond †	167

Nevek szerinti mutató a Jogtudományi Közlöny 1923. évfolyamához.

A számok az évfolyam azon lapját jelentik, melyen az illető szerző cikke található.

Dr. Alföldi Dávid egri ügyvéd 61.
Dr. Almási Antal egyetemi m. tanár, kir. ítélőtáblabíró 89, 189.
Dr. Antalffy Mihály kir. ítélőtáblai bíró 34.
Dr. Auer György kir. ügyész 57.
Dr. Baracs Marcel budapesti ügyvéd 17.
Dr. Beck Salamon budapesti ügyvéd 49, 164, 173.
Dr. Binét Menyhért sárospataki ügyvéd 37.
Dr. Blau György budapesti ügyvéd 69, 85, 93, 101, 106.
Dr. Blauner Mór budapesti ügyvéd 12.
Dr. Csorna Kálmán fővárosi árvaszéki ülnök 179.
Dr. Dési Géza budapesti ügyvéd 11.
Dr. Eörsi István budapesti ügyvéd 28.
Dr. Fazekas Oszkár budapesti ügyvéd 126.
Dr. Fodor Armin kir. kúriai bíró 109.
Dr. Frigyes Béla tőzsdei jogügyi titkár 113, 122, 133, 142, 146.
Dr. Goldschmied Mór budapesti ügyvéd 156.
Dr. Irk Albert egyetemi tanár 98, 154.

Kirdly Gyula vácsi fegyintézeti főtiszt 108, 115.
Dr. Kispécsi Gyula budapesti ügyvéd 4.
Dr. Kovács Marcel kir. kúriai bíró 131, 139.
Dr. Korányi Dezső budapesti ügyvéd 5, 63, 95.
Dr. König Endre 38, 47, 180.
Dr. König Vilmos budapesti ügyvéd 1, 33, 163.
Dr. Lengyel Aurél ny. min. tanácsos, budapesti ügyvéd 125.
Dr. Liebmann Ernő budapesti ügyvéd 137.
Dr. Löw Lóránt budapesti ügyvéd 81, 114.
Dr. Löw Tibor kir. törvényszéki tanácselnök 177.
Dr. Ludwig Rezső szegedi kir. törvényszéki tanácselnök 13, 127, 181.
Dr. Makra Zoltán kir. jogügyi tanácsos 75, 91.
Dr. Markos Olivér budapesti ügyvéd 99.
Dr. Meszlény Artúr egyetemi m. tanár, budapesti ügyvéd 12, 41, 76, 105, 117, 187.
Dr. Morvai Oszkár 167.
Dr. Nádas László ny. min. tanácsos, budapesti ügyvéd 172.

Pollák Illés budapesti ügyvéd 10.
Dr. Reitzer Béla budapesti ügyvéd 45.
Dr. Schuster Rudolf, a m. kir. szabadalmi felső-bíróság elnöke 2, 83, 190.
Dr. Sebestyén Samu budapesti ügyvéd 26, 41, 50, 59, 171.
Dr. Sichermann Frigyes budapesti ügyvéd 78, 84, 92.
Dr. Siegler Sándor budapesti ügyvéd 71.
Dr. Szigeti László budapesti ügyvéd 52.
Dr. Szladits Károly egyetemi tanár 66.
Dr. Szmétán László budapesti ügyvéd 21.
Dr. Szűts Miklós ny. kúriai bíró 9, 19, 23, 65, 121, 153, 185.
Tarnai János ny. kir. kúriai tanácselnök 129, 145, 161, 169.
Dr. Tihanyi Lajos budapesti ügyvéd 36.
Vargha Ferenc kir. koronaügyész 73.
Dr. Vági József budapesti ügyvéd 7.
Dr. Vámbéry Ruzstem 97.
Dr. Virágh Gyula budapesti ügyvéd 103, 149, 157.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 400 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 280 korona

Egyes szám ára 80 korona
Döntvénytár nélkül 60 korona

TARTALOM. Dr. König Vilmos budapesti ügyvéd: Törvény vagy ítélet. — Dr. Schuster Rudolf, a m. kir. szabadalmi felsőbíróság elnöke: Néhány szó a gazdasági lehetetlenülés kérdéséhez. — Dr. Kispéczy Gyula budapesti ügyvéd: Hamisított résvények! — Dr. Korányi Dezső budapesti ügyvéd: Jogesetek a szolgálati viszony köréből. — Szemle.

Melléklet: Perjogi Döntvénytár. VIII. k. 1. és 2. ív.

Törvény vagy ítélet.*

Ha nem is követjük azok véleményét, akik az alkotmányosság elengedhetetlen feltételét látják abban, hogy a törvényhozói, a végrehajtó és a bírói hatalom szélsőséges szigorral elválasztásuk, annyit minden körülmények közt el kell ismernünk, hogy ennek a tagolásnak elvi jogosultsága van. A jogállam fogalma legott elhomályosul, amint a végrehajtó hatalom a törvényhozót megillető jogkört megszorítani igyekszik és nagy veszélyt jelent az is, ha a bíróságok csak törvény által megoldható kérdéseket ítélkezéssel akarják elintézni. A törvény a fejlődés és az ellentétes társadalmi érdekek kiegyenlítésének eredménye, míg a bírói kijelentés még elvi magaslaton is nem mehet túl a törvény kifejezett vagy irányító princípiumaiban lefektetett szabályain. Egyenesen a felforgatás jellegét ölti a helyzet, ha a törvényhozó félretolja a bírói hatalmat és törvénnyel helyettesíti az ítéletet. Mert a törvény tartalmilag itt megszűnik, csak külső formája marad meg. A törvénybe burkolt ítélet azonban ítéletnek sem mondható. Mert utóbbi valamely jogvitának elbírálása törvény vagy törvényes szabályok szerint. Az a törvény azonban, mely jogvitát elintéz, egyszerűen hatalmi nyilatkozat. A sic volo, sic jubeo legdurvább megtestesítője. A törvényhozó, ha hatáskörébe vonja a vitás jogok feletti döntést, nincs törvényhez kötve, de nem is akarja a jogvitát törvény szerint elbírálni. Ha azt akarná, nem volna szükség törvényre, mert hisz akkor megengedné a bírói hatalom szabad érvényesülését. A törvényhozó visszaható erőt adván kijelentéseinek minden körülmények közt a legveszélyesebb bírót. Azért az a törvény, mely egy konkrét vitát elbírált, az állami rendnek egyenes negációja.

Igaz, nem létezik törvényes eszköz, mely a törvényhozót megakadályozhatná abban, hogy magához ragadja a bírói hatalmat. De létezik egy végtelenül nagy érdek, mely vétőt mond minden ilyen kísérletnek. Az a törvényhozó, aki az ítéletet saját akarásával pótolja, phalanxba tömöríti a rendbontók seregét. Halálos csapást mér az állami és társadalmi rend legerősebb, azt mondhatni egyetlen pillérjére: a jogérzetre. Ennek elsorvadása az emberi kultúrát és civilizációt a biztos megsemmisülés örvényébe viszi. És minden igazságtalanság egy darab jogérzetet öl meg. Mert az igazságtalanság, ha megtorlásra nem talál, hatásában mindig tovább él. A szenvedett sérelem emléke nemzedékről-nemzedékre száll át. A legkisebb bagatellperben hozott ítéletből kisugárzó injuria ép olyan veszélyes, mint az, mely államok erőszakra alapított diktatumaiból táplálkozik. Mert végül előáll oly atmoszféra, mely vakon pusztít. Az erupció lehet forradalom vagy háború, a végök mindig az, hogy az emberek igazságtalan cselekményeikkel a jogérzet életnedveit kiirtották. Azért nem létezik nemesebb és hatalmasabb feladat, mint ébren tartani az emberekben a jogérzet eszményeit. Ez az igazi jogász hivatása. Amely állam pedig élni akar, ne zárkozzék el a jogászok intelmei elől,

* A közúti javaslat alkalmából.

ne legyen szenvedélyek szolgája és ne vesse magát alá a pillanatnyi előnyök csábításainak. Mindent ki lehet mondani törvényekben és tucatszámra lehet őket alkotni, de ha megtagadják a jog nagy elveit ökölcsepásokká válnak, melyek összetörnek az evolúció kereteit.

Talán terjedelmesebb alapra helyeztem elmondandó kritikámat egy törvényjavaslatról, mint, amennyire ez szükséges lett volna. De a téma oly érzékeny, hogy már megérintése is mozgásba hozza a vele rokon kérdések egész komplexumát. Arról a javaslatról van szó, melyet a kereskedelemügyi miniszter úr a közúti vasutak tárgyában a törvényhozás elé terjesztett. Foglaltatnak ebben ténymegállapítások és jogi konklúziók, majdnem azt a külszint felvéve, mint az ítéletnél nálunk meghonosodott. Jellegzetesen csak egy rész hiányzik, hiányzik az a jogszabály, melyre a bíró ítéletét alapítani köteles. Ezt a javaslat természetesen nem is keresi, megelégszik azzal, hogy egy megoldhatatlannak látszó gordiusi csomót keresztülvágjon. Itt van a első nagy tévedés. Jog és bíró számára, nem léteznek megoldhatatlan problémák. Az igazság helyesen kezelve, bevilágít a legsűrűbb sötétségbe. Persze akarni kell, hogy az igazság megvalósuljon. Erről az oldalról nézve tehát nagyon gyöngye indokra támaszkodnék a javaslat. Maradna tehát csak az a feltevés, hogy az érdekeltek félnek a pártatlan bírói ítélettől. Ezt egyrésztől nem akarjuk hinni, másrésztől ez rejtene magában azokat a megmérhetetlen veszélyeket, melyeket fanatikus módon kerülni tartozik mindenki, aki az állam erkölcsi létszükségességét hirdeti. Milyen borzalmas példaadás volna, ha az állam maga megmutatná, hogy jogvitákat a bíróság megkerülésével önségéllyel is szabad elintézni. E mögött jelentőségében messze visszamarad a 9550/1920. M. E. számú rendelet, melyet a kormány kivételes hatalmára támaszkodva kibocsátott és amely nem kevesebbet mondott ki, minthogy a kincstárral kötött bizonyos szerződések megszűnnek, még pedig úgy, hogy a fél a bírói úttól eltiltatik, nem lévén joga a felbontás jogosságát bírói felülbírlás tárgyává tenni. Azért mondom, hogy ez az eset nem közelíti meg jelentőségében a most szándékolt lépést, mert ott csak a kormánynak a kivételes hatalomra támaszkodó tényéről volt szó, itt pedig maga a törvényhozás teremtene konkrét vitás kérdésre nézve kivételes helyzetet. Egyébként ez az előzmény is szomorú bizonyítéka oly irányzatnak, mely mély aggályokat vált ki. Videant consules!

Ennek a javaslatnak tartalmát nézve nem bírjuk megérteni, hogy tulajdonképpen mi idézi elő azt a beteges félelmi érzést, mely a vita megoldását közjogilag törvényen kívüli alapra helyezi át. A javaslat konstatálja, hogy a vasutak elvétele forradalmi állapotban történt, hogy az így előállott helyzetet a következő rezsim is fenntartotta és hogy mindezekért a társaság kártérítést nem követelhet. Nincs okom ezekkel a kérdésekkel magánjogi szempontból foglalkozni, de nem hiszem, hogy a jogaiban kétségtelesen sértett társaság bírói úton is könnyűszerrel kártérítéshez juthatna. Semmiesetre sem volna könnyű feladat a társaság üzem és a kényszerkezelés közti eltéréseket számszerűleg kifejezni és bizonyítani. Gazdasági összeomlásunk sokkal jobban fundált igényeket temetett maga alá. Persze a javaslatnak az az intézkedése, hogy a társaság nem saját közegeinek ténykedéseért feleljen, túlmegegy mindenben, amit a fantázia kieszelhet, feltéve természetesen, hogy magánjogi elvek uralma mellett organizált államban élünk. De tisztelettel kérdelem, érdemes-e ezért a törvények iránti tiszteletet — hogy enyhén szóljak — alárendelt szerepre kárhozlatni?

De elképzelhető, hogy a kormány a per egész anyagát a rendes bírói eljárásra alkalmatlannak találja. Nem osztanám ezt a nézetet, de kevésbé tartanám kifogásolhatónak. Csakhogy ebben az esetben meg kellene elégednie egy külön törvény alapján szervezett választott bírósággal. Ennek módjában állana a strictum jus határain kívül az összes rendkívüli körülmények tekintetbe vételével megnyugtató méltányos ítéletet hozni. Végül még egy megjegyzés. Én azt hiszem, hogy a törvény általi megoldás sem nem komoly, sem nem végleges. Holnap jöhet más kormány, más többség és ez azt a törvényt egyszerűen hatályon kívül helyezi. Si licet parva componere magnis, van rá példa. Az 1715: XLIX. tcikk 2. és 3. §-ai Rákóczit, Bercsényit és némely másokat, akik a kegyelemmel nem éltek és vissza nem jöttek, mint hazaárulókat száműzte, összes ingó és ingatlan javaikat pedig a királyi kincstár részére elkobzandóknak nyilvánította. És im 191 év után az 1906: XXI. tc. 2. §-a ezeket a törvényeket eltörölte. Csak a 4. §. mondotta ki, hogy e törvény rendelkezései semminemű magánjogi következményekkel nem bírnak. De a törvényhozó az 1715. tc. idézett szakaszait magánjogi vonatkozásban is eltörölte volna. Ha pedig mostoha politikai viszonyok meg nem akadályozzák bizonyára nem várt volna 191 évig. Ugyan milyen garanciák léteznek arra nézve, hogy a törvényhozás egy ezzel szemben eltörpülő jelentőségű kérdésben már egy év múlva nem fog hasonlóképpen cselekedni. Az okosság is parancsolja a bírói hatáskör tiszteletben tartását.

Dr. König Vilmos.

Néhány szó a gazdasági lehetetlenülés kérdéséhez.

I.

Azok a jogszabályok, amelyek az utólag beállott lehetetlenülés esetén alkalmazást nyernek, nem újak.

A pandektajog és az osztr. ptkv. (1447. §.) is ismerte már és azok átmentek az újabb jogokba is.

Úgy a régi, mint az újabb jogszabályok tanúsították, hogy lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmis (ptkv. terv. biz. szöv. 745. §., ném. ptkv. 306. §.). Ezzel kapcsolatos az a jogszabály, hogy az adós felszabadul a teljesítés kötelezettsége alól, ha a szolgáltatás oly körülménynél fogva, amelyért nem felelős, tehát hibáján kívül, lehetetlenné válik (ptkv. terv. biz. szöv. 909. §. ném. ptkv. 275. §.).

De nemcsak ezek a jogszabályok vannak elfogadva, hanem azok is, amelyek szerint a lehetetlenülés, tehát a teljesítési kötelezettség alóli felszabadulás esete, fennforog egyaránt akár általánosan, akár csak az adósra nézve válik lehetetlenné a teljesítés, a magánjogi szabályok tehát nem különböztetnek objektív és szubjektív lehetetlenülés között (l. ptkv. terv. biz. szöv. 909. §., ném. ptkv. 275. §. és első tervezetünk indokolásának III. köt. 406. old.).

Ezeknél az általánosan elfogadott jogszabályoknál fogva semmi nehézséget nem okoz oly jogeset elbírálása, midőn az eladó által már elküldött árukat valamely megszálló hadsereg katonái elrabolták és az eladónak megtiltották, hogy továbbra is szállítson, vagy midőn a szerződés létrejötte után kibocsátott kormányrendelet a külföldre szállítandó áru kivitelét megtiltja (l. 1922. évi Hitej. T. 186. és 233. old.) Ilyen esetben természetesen nemcsak az adósra a teljesítés kötelezettsége alól való szabadulását, hanem azt is meg kellett állapítani, hogy késedelemről szó sem lehet és ezért kártérítésnek állapja nincs.

Nagy nehézséget okoznak azonban azok az esetek, midőn a gazdasági viszonyok teljes megváltoztatása, a nyersanyag árának, a munkabéreknek nagy emelkedése, közlekedés megnehezítése és megdrágítása, a pénz nagymérvű elértéktelenedése stb. oly nagy szerepet játszanak, hogy a bíró, aki a gyakorlati élet eseményei előtt szemet nem húnyhat, ezekkel számolni kénytelen.

Ezekben az esetekben sem keletkezett ugyan új anyagi jog; de újak azok a jogszabályok, amelyek szerint a bíróságok a fent idézett anyagi jogszabályok értelmezése és alkalmazása körül eljárak. Nehéz annak a határvonalnak megállapítása, amelyen túl a viszonyoknak fent vázolt megváltoztatása folytán már a mentesítő lehetetlenséggel állunk szemben.

Ezt a kérdést az alábbiakban főképp bírói gyakorlatunk fonalán óhajtom rövid megbeszélés tárgyává tenni.

Bíróságaink ítélkezése nemcsak, hogy a feladat nehézségeivel

megküzdött, hanem — kevés eltéréstől eltekintve — a helyzet magaslatára is emelkedett.

Az ítélkezésem az a helyes alapgondolat észlelhető, hogy a teljesítési kényszer fenntartása a szabály, amely alól csakis igazán kényszerítő okokból van kivételnek, azaz a teljesítés alóli felmentésnek helye.

II.

Erre az alapgondolatra támaszkodva bíróságaink az utólag beállott lehetetlenséget nem látták fennforogni következő esetekben:

1. Így kimondta a Kúria, hogy a gazdasági lehetetlenülésre sikeresen hivatkozni nem lehet akkor, midőn a *rohamos ár-emelkedés a teljesítési határidő után* következett be (1919 december 11. P. IV. 999/1919. sz., 1920 január 22-én, P. IV. 1365/1919. sz. 1922. évi Hitej. T. 179. és 181. old.), amely álláspont helyes, mert az ellenkező felfogás a szerződések nemteljesítésére buzdító hatással bírna; az az adós, aki késedelembe esik, nem mondhatja, hogy a lehetetlenülés önhibáján kívül állott be.

2. Nem hivatkozhatnak gazdasági lehetetlenülésre az az eladó, aki az árut, ha nem is rendes szállítójától, de máshonnan *beszerezte* volna. Ugyanez alkalommal kimondta a kir. Kúria azt is, hogy az *ár százszázalékos emelkedése egymagában* még nem elegendő ok a gazdasági lehetetlenülés megállapítására, mert eltekintve attól, hogy a felek az ügyletet a háború alatt kötötték, amidőn árhullámzások gyakran előfordulnak, különben is már a kereskedelmi forgalommal járt ily rizikó viselése. (1920 április 28-án. P. IV. 53/1920. sz. 1920. évi Hitej. T. 188. old.)

3. Annak a felfogásnak, hogy az *áremelkedés egymagában* a gazdasági lehetetlenülés megállapítására nem elegendő, a Kúria az 1921 szeptember 15-én P. IV. 1487/1921. sz. ítéletében (1922 Hitej. T. 61. old.), továbbá 1922 május 30-án P. IV. 4889/1921. sz. ítéletében (1922. évi Hitej. T. 231. old.) adott kifejezést.

4. Nem forog fenn gazdasági lehetetlenülés a Kúria felfogása szerint akkor sem, midőn az *áru a teljesítési határidőben az eladónál készletben megvolt*. (1921 május 11-én P. IV. 1057/1920. sz. és 1921 október 21. P. IV. 1742/1921. sz., 1922. évi Hitej. T. 62., 64. old., továbbá 1922 febr. 22. P. IV. 3229/1921. 1922. évi Hitej. T. 146. old.)

5. Nem látta a kir. Kúria a gazdasági lehetetlenülés esetét fennforogni akkor, midőn a *vevő a vételárat már előre kifizette* és a magyar korona vásárló ereje nagyobb arányban csökkent, mint amilyen arányban az árunak magyar koronában kifejezett egységára emelkedett. (1922. évi március 15-én. P. IV. 3488/1921. sz. 1922. évi Hitej. T. 147. old.)

6. Nem állapítható meg gazdasági lehetetlenülés akkor, midőn a teljesítőre kötelezett fél a teljesítést *mind halogatta akkor is*, midőn aránytalan áldozat nélkül is teljesíthetett volna. (Bpesti kir. ítélőtábla 1920 május 11-én. 14. P. 371/1920. sz. 1920. Magánj. T. 171. old.)

A fent felsorolt jogesetekben a közölt határozatok a gazdasági lehetetlenülés mondhatni negatív határvonalait igyekeztek megállapítani.

III.

Nehezebb ennél azonban annak pozitív megállapítása, hogy mikor, mily előfeltételek mellett forog fenn a gazdasági lehetetlenülés?

Erre vonatkozólag a következő bírói határozatokat ismertetem:

1. Az 1921 szept. 15-én P. IV. 1487/1921. sz. határozatában (1922. évi Hitej. T. 62. old.) a kir. Kúria annak fent (II. 3. a.) már említett elvnek előrebocsátása mellett, miszerint az áremelkedés egymagában nem elegendő a gazdasági lehetetlenülés megállapításához, kimondja, hogy a gazdasági lehetetlenülés fennforoghatásához oly tények megállapítása szükséges, amelyekből következtethető legyen, hogy a szerződésnek a teljesítési időben fennforgott piaci árak mellett való teljesítése az eladónak *gazdasági romlását* idézte volna elő.

2. Az 1922 febr. 8-án P. IV. 4549/1921. sz. a kelt ítéletében (1922. évi Hitej. T. 113. old.) a kir. Kúria már jóval enyhébb feltételekkel elégszik meg, amennyiben kimondja, hogy a gazdasági lehetetlenülés fennforog már akkor, midőn a gazdasági viszonyok a teljesítési határidő előtt oly mértékben megváltoztak, hogy a *rendszerinti kockázat mértékét túlságosan meghaladó módon a hitelező nem remélt rendkívüli haszonhoz jutna és az adós nem várt veszteséget szenvedne*, ha teljesíteni tartoznék.

3. Az 1921 november 22-én P. IV. 2345/1921. sz. alatt kelt ítéletében (1922. évi Hítelj. T. 141. old.) a háború előtt rendelt kelengye szállítása kérdésében a Kúria a gazdasági lehetetlenülést azért állapítja meg, mivel különben a *«rendkívüli áremelkedés»* folytán az egyik fél nem *remélt rendkívüli előnyhöz jutna, a másik fél pedig nagy aránya vagyoni károsodást szenvedne*. Ebben az esetben tehát a Kúria megelégszik a *«rendkívüli áremelkedéssel»* és nem kíván az eladó részéről vagyoni romlást, hanem csak nagy aránya vagyoni károsodást.

4. Az 1921 október 18-án R. P. IV. 2884/1921. sz. alatt kelt ítéletében (1922. évi Hítelj. T. 202. old.) a kir. Kúria kimondja, hogy az ügyletnek 1910-ik évben történt megkötése után a *«gazdasági viszonyok gyökeres változást szenvedtek és az ár rendkívüli mértékben emelkedett»*, azért az eladóra nézve fennforog a gazdasági lehetetlenülés; vagyis a Kúria itt a rendkívüli áremelkedéssel megelégszik és az egyik fél különös előnyhez jutásáról, valamint a másik fél károsodásáról vagy anyagi romlásáról még említést sem tesz.

5. A gazdasági lehetetlenülés korlátait némileg részletesebben írja körül a Kúria az 1922 május 30-án P. IV. 4889/1921. sz. alatt kelt ítéletében (1922. évi Hítelj. T. 231. old.); kimondja ugyanis *«az állandó bírói gyakorlat által kifejlesztett jogszabályként azt, hogy gazdasági lehetetlenülés fennforog, amikor az adós késedelmével okozati összefüggésben nem álló külső események a szolgáltatás tárgyának pénzbeli értékét a késedelem ideje alatt olyképp emelték, hogy a szolgáltatás teljesítésével a hitelező olyan nem remélt és előre nem láthatott vagyoni előnyhöz jutna, amely a jogügylet létesítésével számításba vehető kereskedői nyereségnek legszélsőbb határát is messze meghaladja, viszont az adósra pedig oly szolgáltatás hárulna, melynek súlya egyébként az ő szerződésszegésével arányban nem állana»*. Ez a részletes körülírás nézetem szerint nagy jogi értékkel nem bír, mert ennél a kérdésnél az, hogy mily nagy előnyhöz jutna a *«hitelező»* nézetem szerint, egyáltalában ide nem is tartozó, teljesen másodrangú kérdés; a főszóly azon van, hogy teljesítés esetén mi lenne a *«teljesítő félnek»* gazdasági helyzete? Erre az ítélet szerint az a felelet, hogy a szolgáltatás súlya a szerződésszegésével arányban nem állana; ez homályos, határozatlan és nem a szeg fejére találó.

6. Enyhe előfeltételeit a gazdasági lehetetlenülésnek állapítja meg a kir. Kúriának 1922 március 29-én P. V. 3926/1921. sz. a kelt ítélete, (1922. évi Magánjog T. 81. old.), mely kimondja azt *«a több ízben alkalmazott jogszabályt, hogy amidőn a kötelezettségvállalás és a teljesítés időpontjai közt az adásvétel tárgya árán az előre nem látható, de az állapotok és viszonyok leküzdhetetlen erejénél fogva mégis beállott pénzértéktelenedés folytán lényeges eltolódás áll be, akkor a vevő az ügylet teljesítését nem követelheti»*. Eszerint tehát már elég a pénzértéktelenedés folytán beállott *«lényeges eltolódás»*.

7. Helyesebb nézetem szerint a kir. Kúriának 1918 november 27-én P. V. 3231/1918. sz. a kelt ítélete (1920. évi Magánjog T. 100. old.), amely azt mondja ki, hogy gazdasági lehetetlenülés fennforog, ha *«a szolgáltatás az azzal járó aránytalanul nagy áldozatok miatt annyira meg van nehezítve, hogy arra az adóst a kereskedelmi tisztesség értelmében kényszeríteni már nem lehet»*. Erre még visszatérek.

8. Különös érdekességgel bír a Kúriának 1920 április 14-én P. V. 116/1919. sz. a kelt ítélete (1920. évi Hítelj. T. 182. skv. old.). Ebben az ítéletben a kir. Kúria az 1916 május 16-án 10.495/1915. és 1918 március 21-én 5163/1917. sz. a kelt *«elvi jelentőségi»* határozatokat, amelyek a háború előtt kötött és a háború alatt teljesítendő ügyletre vonatkoznak, a később kötött és teljesítendő ügyletekre is kiterjeszti. Ezek szerint az elvi határozatok szerint a teljesítésre kötelezett fél, miután a teljesen megváltozott termelési és forgalmi viszonyok határaival a legnagyobb gondosság mellett sem számolhatott és csak gazdasági megrendülése árán teljesíthetne, a *«szerződésnek a méltányosság elvéihez képest való módosítását»* követelhesse és egyidejűleg kimondja ez az ítélet, hogy a gazdasági lehetetlenülés fennforgása akkor állapítandó meg, ha a teljesen megváltozott viszonyok a teljesítést csak *«oly mérvű áldozatok árán teszik lehetővé, amelyek mellett, hogy az egyik felet aránytalan előnyökhöz juttatják, az adósnak gazdasági megrendülésére és anyagi romlására vezetnek»*.

Fontossá teszi ennél fogva ezt a kúriai ítéletet az a körülmény, hogy a gazdasági lehetetlenülés nem vezet mindig a telje-

sítés alóli felmentésre, hanem — ha a fél kéri — vezethet a *«szerződés módosítására»*. Ez igen fontos kijelentés, amelynek jogi indokolása már alig lehet a fent idézett jogszabály (polg. tkv. terv. biz. szöv. 909. §.), hacsak nem magyarázzuk azt úgy, hogy ha ez a jogszabály a szerződés megszüntetésére alapot nyújt, akkor a módosításain, a kevesebbre (?) is, alapot nyújt.

De érdekes ez a határozat azért is, mivel a gazdasági lehetetlenülésre való hivatkozással a teljesítésre kötelezett félnek megadja azt a jogot, hogy a szerződéses és a megváltozott gazdasági viszonyokhoz képest felemelt ár közti különbözöti összeget *keresetileg* követelhesse és a gazdasági lehetetlenülésre sikeresen hivatkozhassek akkor is, amikor *már teljesített*. Ez talán nem aggálytalan. (Az idézett ítélettel eldöntött kérdés *elvén* természetesen nem változtat az, hogy ebben az esetben a keresetnek az ítélet helyt nem adott azért, mivel a *«gazdasági megrendülés és anyagi romlás»* tényleg nem forgott fenn.)

9. Az 1921 dec. 1-én P. II. 2175/1921. sz. a kelt kúriai ítélet is szintén abból a szempontból érdekes, hogy a teljesítésre kötelezett félnek, akire nézve a megváltozott viszonyok, nyersanyag árának és munkabérek nagy emelkedése alapján a gazdasági lehetetlenülést már megállapítja, megadja azt a jogot, hogy csakis a *«szerződés megfelelő módosítása»* esetén tartozik szállítani. Itt is tehát a gazdasági lehetetlenülés elsősorban arra vezet, hogy a szerződésnek részben *új tartalmat* kell adni és ha a hitelező ennek nem felel meg (felárt nem engedélyez), a kötelezett a szerződéstől elállhat, azaz a teljesítés kötelezettsége alól szabadul.

IV.

A gazdasági lehetetlenülés kérdésével kapcsolatosan *kártérítési* igények elbírálása is elő szokott fordulni.

Ebben a kérdésben állandó jogszabályként az állapítható meg, hogy a gazdasági lehetetlenülés megállapítása és a kötelezettség teljesítése alól való felmentése nem zárja ki azt, hogy a késedelembe levő szerződésszegő felet kártérítésre ne kötelezzék. Ha azonban a gazdasági lehetetlenülés már a teljesítési határidő előtt állott be, sem késedelem, sem szerződésszegés nem forog fenn. (Kúria 1921 szeptember 15. P. IV. 1487/1921. sz., 1921 október 18. P. IV. 2884/1921. sz., 1922 május 30. P. IV. 4889/1921. sz. 1922. évi Hítelj. T. 61. 202., 231. old.)

V.

A fent ismertetett judikaturából mindenekelőtt kivehető az az elvileg helyes közös vonás, hogy a Kúria minden egyes esetet a konkrét fennforgó viszonyok és körülmények figyelmes méltatása mellett bírál el.

Bármily helyes — de másfelől magától értetődő is — ez az eljárás, amellyel még sem szabad ebben a rendkívüli fontos kérdésben bizonyos elvi alapokat teljesen mellőzni. Ha nem állapítunk meg bizonyos elvi irányt, amely szem előtt tartandó az egyes eset elbírálásánál, akkor igen könnyen hasonlítunk az iránytű nélkül haladó hajóhoz.

Csak ennek tulajdonítható, nézetem szerint, az, hogy a fent III. alatt idézett ítéleteknél a gazdasági lehetetlenülés határainak megállapítása kérdésében oly nagy eltérés észlelhető. Amíg ugyanis néhány ítélet (III. 1. és 8.) a gazdasági lehetetlenülést csak akkor látja fennforogni, ha a teljesítés a teljesítő fél vagyoni romlását, gazdasági megrendülését idézné elő, addig más ítéletek (III. 2., 6.) megelégszenek *«nem várt veszteséggel»* és *«pénzértéktelenedés folytán beállott lényeges eltolódással»* stb. Mindakét irány talán túlzás, az egyik túlszigorú, a másik túlenyhe.

E két véglet közt mozog a többi, pl. a *«nagyarányú vagyoni károsodás»* stb. (III. 3.) Nézetem szerint azonban ez sem jelöli meg a gazdasági lehetetlenülés helyes előfeltételét, illetve határát.

Ennek helyes megállapítása kétségtelenül nehéz. A fent közölt ítéletek közül nézetem szerint a leghelyesebb felfogás tükröződik vissza a III. 7. alatt idézett ítéletből, amely szerint a gazdasági lehetetlenülés akkor forog fenn, *«ha a szolgáltatás az azzal járó aránytalanul nagy áldozatok miatt annyira meg van nehezítve, hogy arra az adóst a kereskedelmi tisztesség értelmében kényszeríteni már nem lehet»*.

Helyes ez az ítélet először azért, mivel még csak nem is érinti a követelő félnek helyzetét. A gazdasági lehetetlenülés megállapítása szempontjából ugyanis, nézetem szerint, közömbös az, hogy a teljesítést követelő fél teljesítés esetén *«soha nem remélt,*

aránytalan nagy haszonhoz» jutna stb. Hogy ezt a kritériumot bíróságaink miért vonják mindig be — nem értem, midőn a gazdasági lehetetlenülés fenn — vagy fenn nem forgása *kizárólag* a teljesítésre kötelezett fél szempontjából bírálendő el, amint hogy a mi anyagjogi szabályaink is efelett semmi kétséget sem hagynak fenn. (L. ptkv. terv. biz. szöv. 909. §-át.) Ám nyerjen a másik fél akár milliárdokat! Ez nem befolyásolja a gazdasági lehetetlenülés kérdését akkor, ha a teljesítő fél nehézség nélkül teljesíthet. Ezért a gazdasági lehetetlenülés előfeltételeinek megállapításánál teljesítés esetén a követelő félre netán háruló haszonra való hivatkozás, mint ide nem tartozó kritérium, mellőzendő.

A másik ok, amelynél fogva a III. 7. alatti határozatot helyesnek tartom, az, hogy a tisztesség követelményével operál, habár ezt a jogszabályt nem írja körül kellő pontossággal. Különösen hiányzik belőle a méltányosság felhívása.

Jogszabály ugyanis az, hogy az adós úgy tartozik teljesíteni, amint azt, tekintettel az eset körülményeire és az élet felfogására, a méltányosság megkívánja. (Polg. tkv. biz. szöv. 856. §.) Ezekhez az arany szavakhoz, a «Treu und Glaube»-hoz ragaszkodjunk, akkor talán sikerül minden egyes esetben a kérdést jól megoldani.

Mert kétségtelen, hogy ezzel a jogszabállyal ellentétbe helyezkedünk akkor, midőn az adóst teljesítésre kötelezzük, dacára annak, *hogy azt az eset körülményeire és az élet felfogására való tekintettel, a méltányosság szerint tőle megkívánni nem lehet.* Az a jogetikai szabály, mely az adós teljesítési kötelezettségére áll, viszont áll a hitelező követelési jogára nézve is. Nem lehet az adós kötelezettségét és a hitelező jogát más-más jogi alapelvek szerint bírálat alá venni.

Erre az egyszerűnek látszó és mégis oly sokat tartalmazó formulára redukálnám az alkalmazandó jogszabályt. Akkor nem kell «aránytalan nagy károsodással», «vagyon romlással», «nem várt veszteséggel» stb.-vel operálni, valamint azzal sem, hogy, pl. «az ár emelkedése egymagában nem elegendő» stb.; mindez judikaturánkat ingadozóknak, határozatlannak tünteti fel. Lehetséges, hogy a teljesítés által az adóst igen nagy vagyon károsodás érné, de, ha dacára ennek az eset körülményeire való tekintettel a méltányossággal nem ellenkeznék a teljesítési kényszer, nem forog fenn nézetem szerint gazdasági lehetetlenülés.

Végül még csak arra óhajtok rámutatni, miszerint a fenti formulában az «eset körülményei»-nek igen fontos szerep jut. Lehetséges ugyanis, miszerint akkor, ha valaki, pl. csak egy szállítást vállalt el, a lehetetlenülés előfeltételei nem állapíthatók meg; ha azonban ugyanaz a cég sok szállítást vállalt magára és ezek mind körülbelül egy időpontban lesznek esedékesek, akkor már az «eset körülményei» olyanok lehetnek, hogy a teljesítés méltányosság szerint meg nem kívánható.

Ezzel magam akartam rámutatni arra, hogy fenti formulával a kérdés még korántsem tekinthető megoldottnak, mint a formula kritériumain belül igen sok nehéz részletkérdés vár megoldásra. Az elmondottakból leszűrődik — röviden összefoglalva — a következő:

A szabály legyen az, hogy a szerződést teljesíteni kell. A teljesítés kötelezettsége alul való szabadulás legyen kivétel. A gazdasági lehetetlenülés fennforgásának megállapításánál az a körülmény, hogy a hitelező, a követelő fél a teljesítés esetén mily előnyös stb. helyzetbe kerülne, mint kritérium kikapcsolandó. Az adós, teljesítésre kötelezett fél, szempontjából pedig a gazdasági lehetetlenülés akkor állapítandó meg, ha a szolgáltatás tőle, az eset körülményeire és az élelfelfogására való tekintettel, a méltányosság szerint meg nem kívánható.

Ezeknek a szabályoknak szem előtt tartása mellett a nehéz kérdések megoldása talán meg lesz könnyítve, mert a megoldás mindig biztosan irányító jogi alapelvre lesz fektethető.

Dr. Schuster Rudolf

Hamisított részvények.

A legutolsó év folyamán egy eddig csak szórványosan előfordult bűncselekmény jött divatba. Az illetékes büntető hatóságok már az ötödik olyan ügyben folytatják le az eljárást, amelyben legtöbbször Bécsben székelő hamisító társaságok a budapesti piacot ezerszámra menő hamis részvényekkel árasztják el. A részvények annyira tökéletesen vannak hamisítva, hogy még a hozzá-

értők is csak nagynehezen tudják a hamis darabokat a valódi daraboktól megkülönböztetni. Különösen a Coburg- és az Adria-részvények csak egyes íráshibák által térnek el a valódi részvényektől. Papír-, szín-, rajzalírások, mind tökéletesen ugyanolyanok, mint a valódi részvényeknél.

Számolnunk kell azzal a körülménnyel, hogy a hamisítások annyira tökéletesedni fognak, hogy ezen, már úgysí kis számban előforduló, sajtóhibák sem kerülnek a hamisítványokba. Ez esetben a valódi részvényeket a hamisított részvényektől teljesen lehetetlen lesz megkülönböztetni. Ebből nemcsak a büntető hatóság elé fognak leküzdhetetlen nehézségek tornyosulni, hanem maga a részvénytársaság és ennek ügymenete is beláthatatlan nehézségekkel fogja magát szemben találni.

Tegyük fel, hogy valamely részvénytársaság közgyűlést hirdet. Mindazok, akik a közgyűlésen szavazati jogaikat gyakorolni óhajtják, részvényeiket az alapszabályok értelmében deponálják. Megtörténhetik azon valószínűtlen, bár előfordulható eset, hogy a közgyűlés előtt sokkal több részvényt deponálnak, mint amennyi a részvénytársaság által kibocsátott. Világos, hogy ez esetben a letétbehelyezett részvények között több olyan is szerepel, amelyre a keresk. törvény 163. §-a nem talál, vagyis, amelyet a részvénytársasági vagyonból semmiféle rész meg nem illet. Hogy melyek ezen darabok, azt a legbehatóbb vizsgálat mellett sem lehet megállapítani. Csak annyi állapítható meg, hogy egyes számok kétszer fordultak elő, hogy azonban ezek közül melyik a valódi, melyik a hamis, arra nézve semmiféle kézzelfogható adat nincsen.

Ez esetben vagy nem tartható meg a közgyűlés mindaddig, amíg valamely módon a hamisított részvények ki nem küszöböltenek, vagy azon részvények tulajdonosaitól, mely számok két példányban deponáltattak, a szavazati jogot meg kell vonni, esetleg a két példányban letett papírok tulajdonosai csak együttesen vagy sorsdöntés után szavazhatnak.

Mindenik megoldásnak azonban óriási nehézségei vannak. A közgyűlés elhalasztása esetleg évekre szólhat, mert hiszen a büntető eljárás lefolytatása — még az esetre is, ha az sikerrel kecsegtet — évekre elhúzódhatik. Már pedig a keresk. törvény 177. §-a szerint a közgyűlés évenként legalább egyszer összehívandó. Sőt a keresk. törvény 176. §-a szerint az alaptőke egytized részét képviselő részvényesek a közgyűlést bármikor össze is hívhatják a jogosított közeg vagy az illetékes kir. törvényszék által. Vajjon a keresk. törvény 177. §-ának parancsoló rendelkezését a részvénytársaság arra vonatkozó utasítással, hogy részvényei közül a valódiakat kijelölni nem tudja, figyelmen kívül hagyhatja-e, illetve felhozhatja-e kifogásként a 178. §. esetében azt, hogy azok a részvénytulajdonosok, akik a közgyűlés összehívását kérelmezik, hamisított darabok tulajdonosai? Lehetséges-e azon kérdés eldöntését, hogy valamely részvény valódi-e vagy pedig hamisított, ilyen módon a büntető hatóság ítélkezése alól elvonni és a cégbíróság feladatává tenni?

Azon megoldási mód, hogy a két példányban letett részvény mindkét tulajdonosa a szavazásból kizáratik, szintén nem vihető keresztül. Nem vihető keresztül egyrészt azért, mert a valódi részvénytulajdonos jogaiban nem korlátozható és amennyiben mégis korlátozhatnák, a keresk. törvény 174. §-a alapján joga van a közgyűlési határozatot megtámadni, tekintettel arra, hogy a törvény és alapszabályok szerint őt a szavazati jog megilleti. A hamisított részvény jóhiszemű birtokosa pedig joggal állíthatja azt, hogy az ő részvénye a valódi, mindaddig, amíg annak hamis volta megállapítást nem nyert és az állítólag hamis részvény jóhiszemű birtokosa ugyancsak élhet a keresk. törvény 174. §-ában lefektetett joggal. Amennyiben a kir. törvényszék megállapítaná a szavazásból kizárt részvényesek által érvényesített keresetre, hogy a meghozott közgyűlési határozat a kizárás folytán törvénybe ütköző és érvénytelen, akkor ismét csak az a helyzet áll elő, hogy a közgyűlés mindaddig, amíg a hamisított részvények ki nem selejteztetnek, érvényes határozatokat hozni nem tud.

A harmadik megoldási mód: az együttes szavazás — esetleg sorshúzás útján való döntés — szintén csak addig valósítható meg és járhat átmeneti eredménnyel, amíg valamely részvényes a kereskedelmi törvény 174. §-a alapján kereseti jogával nem él azon alapon, hogy őt a törvény és alapszabályok szerint teljes szavazati jog illeti meg.

Azt is tudjuk, hogy a közgyűlések előtt rendszerint a forgalomban lévő részvények nagy részét nem szokták deponálni és

különösen a külföldön elhelyezett részvények tulajdonosai a közgyűlésen részt nem vesznek. Abból tehát, hogy egyes részvényekből nem lett két hasonló szám letétbe téve, nem következik, hogy csak annyi hamisított részvénytulajdonos vett részt a közgyűlésen, ahány két egyenlő számú részvény letétbe lett téve. Ha pedig voltak, akik hamisított részvénnel szavaztak, akkor a meghozott határozat nem feltétlenül fedi a részvényesek többségének akaratát. Ezen a címen minden érdekeiben sérelmet szenvedő részvényes minden közgyűlési határozatot megtámadhat, akár ki voltak zárva a kétszer letett számok tulajdonosai a szavazásból, akár nem.

A hamisított részvények felbukkanása — látjuk — a leg-súlyosabb helyzetek elé állíthatják a részvénytársaságokat. Hogy a hamis részvények jóhiszemű birtokosa kárának megtérítését honnan követelheti, azzal most foglalkozni nem kívánok. Jelen sorokkal csak fel akarom hívni a figyelmet a közeljövő egyik várható nehéz jogkérdésére.

A tőzsdetanács és az értékpapirkereskedők egyesülete foglalkozik már a részvényhamisítások által adott helyzet azon részével, hogyan lehet a tőzsdetorgalom biztonságát veszélyeztető hamisítvány-beözönlést lehetetlenné tenni, a polgári bíróságok lesznek hivatva megtalálni a módját annak, hogyan tud maga a részvénytársaság a jóhiszemű álrészvényesek fellépése és az ebből beálló zavarok ellen védekezni.

Dr. Kispécsy Gyula.

Jogesetek a szolgálati viszony köréből.

I. A fellebbezési bíróság ítélezésének alapjául elfogadta az elsőbíróságok által kihallgatott tanúk vallomása alapján helyesen és jogszabálysértés nélkül megállapított tényállást. Ezen tényállás szerint kétségtelen, hogy alperes felperest *kisegítésre* azon időre fogadta fel, míg az egyik segédje betegségéből felgyógyul. Tekintve, hogy ezek szerint peres felek a szolgálati viszony időtartamát szabatosan meg nem határozták, mert a helyettesített segéd betegségének időtartama és felgyógyulásának időpontja előre meghatározható nem volt, így tehát felperes alkalmaztatásának időtartama is bizonytalan volt. Az 1910/1920. M. E. számú rendelet 4. §-ában foglalt rendelkezésének értelmében a peres felek között létrejött szolgálati szerződést határozatlan időre kötöttnek kellett tekinteni, amely alperes részéről csak felmondás mellett volt megszüntethető.

Ezek szerint felperes kereseti igénye jogos alappal bírván, az elsőbíróság elutasító ítéletének megváltoztatásával alperes a felperest megillető hat heti felmondási időre eső járandóságainak és a felmerült per- és végrehajtási költségek megfizetésére kötelezendő volt. (A budapesti kir. törvényszék, mint munkaügyi fellebbezési bíróság 38. P. 5378/1922. sz. ítélete.)

II. A tényállás szerint a felperes ugyanabban az időben, amikor alperesnél kirakatrendezési munkákat végzett, ugyanilyen munkát vállalt más cégnél is. Következésképp nem használta fel egész munkacélját alperes szolgálatában, hanem azt alperestől függetlenül másoknál is értékesítette.

E tényállásra való tekintettel a fellebbezési bíróság is magáévá tette az elsőbíróság ítéletének ama döntését, hogy peresfelek között nem szolgálati viszony, hanem vállalkozási szerződés létesült. Ezért jelen esetben nem alkalmazhatók azok a jogszabályok, amelyek szolgálati szerződésből kifolyóan a feleket megilletnék s ekként helyes az elsőbíróság ama döntése, hogy a felperes alperessel alkalmazotti viszonyban nem állott, s hogy felperes, mint kirakatrendező alkalmoszerű vállalkozó, nem állandó alkalmazott és így jelen esetben felmondásra és végkielégítésre igénye nincs. (A budapesti kir. törvényszék, mint fellebbezési bíróság 15. P. 9146/1921. sz. ítélete.)

III. Egy budapesti pénzintézet egyik tisztviselőjét 1921 október hó 1-én három havi felmondással elbocsátotta és a felmondási időre «szabadságoltta». A tisztviselő a felmondási időt kevésnek találva, keresetet indított a bank ellen hat havi felmondási időre járó fizetés iránt. Felperes ezenkívül kérte alperest arra is kötelezni, hogy a hat havi időtartamra, 180 napra fizesse meg az ebédek pénzbeli egyenértékét, mivel a tisztviselőt a felmondási időre ez is megilleti. (T. i. a budapesti nagybankok évek óta menzákat tartanak fenn tisztviselőik számára, ahol ezek 10–25 K lefizetése ellenében háromfogásos ebédet kapnak.)

Alperes a tárgyaláson avval érvelt, hogy a tisztviselő jöjjön be napoként ebédelni, annál is inkább, mert csak «szabadságoltva» van. Alperes ezzel szemben azt hozta fel, hogyha valakinek az állását felmondják és a felmondási idő tényleges kitöltését nem kívánják, akkor ennek összes járandóságai egyszerre esedékesek, tehát az ebédeknek a pénzbeli egyenértéke is esedékes, annál is inkább, mert «szabadságoltva» van, ennek folytán vidékre is utazhatik, de különben is mint elbocsátott tisztviselő az ebédek alatt bosszantásoknak lehetne kitéve. A bíróság felperes érvelését fogadta el és az ebédeknek hat havi pénzbeli egyenértékét is megítélte. (A budapesti közp. járásbíróság, mint munkaügyi bíróság ítélete.)

IV. A fellebbezési bíróság meg nem támadott ténymegállapítása szerint 1921. évi augusztus hó 31-én a felperes által főnökétől követelt provízió tekintetében vita támadt a felek között, amelynek folyamán alperes ingerülten azt kérdezte felperestől: *talán zsarolni akar?* utóbb pedig azt mondta neki: *«haggyon már békét, menjen a fenébe!»,* mire felperes eltávozott és szolgálatadójánál nem jelentkezett.

Ebből a tényállásból a fellebbezési bíróság anyagi jogszabálysértéssel állapította meg, hogy az 1884: XVII. t.-c. 95. §. a) pontja értelmében felperesnek jogában állott felmondás nélkül azonnal kilépni és a felmondási időre járó illetményeit követelni, mert figyelemmel arra, hogy a felperes olyan jutalékot követelt, melyről saját eskü alatt tett vallomása szerint csak szó volt, de amely — mint az már jogerősen meg van állapítva — őt meg nem illette és hogy ennek ellenére ragaszkodott követeléséhez: egyrészt alperes ingerültségére ő adott okot, másrészt ily körülmények között az alperes által használt kifejezések, udvariatlanságuk és nyersségük dacára sem voltak olyanok, melyek felperest becsületében megsérthették volna, miért is ezek nem szolgáltak jogos okul arra, hogy felperes a szolgálatot felmondás nélkül azonnal elhagyja. Ennélfogva felperes a felmondási időre járó fizetését nem követelheti. (A budapesti kir. Ítéltábla VI. P. 3969/1922. sz. ítélete.)

V. Bár a főnöknek kisebb fizetési késedelme az alkalmazottnak az ipartörvény 95. §. b) pontja alapján a szolgálati szerződés azonnali megszüntetésére nem ad jogot, az adott esetben azonban alperes a hó 1-én esedékes illetményt csak a hó 4-én és ekkor is csak egyharmadrészen tudta volna kiadni, kétharmadrészt pedig csak a hó 10-én. Tehát itt már nem csekélyebb jelentőségű késedelemmel állanak szemben, hanem olyanokkal, amelyek a szolgálati szerződés megsértésével egyjelentőségű. Az alkalmazott ily hosszú időig várni nem köteles illetményei iránti jogos igényének kielégítésére.

Nem sértett tehát jogszabályt a fellebbezési bíróság ama jogkövetkeztetése, amely szerint alperes e részbeni magatartása az Ipartörvény 95. §. 6. pontjába ütközik és felperes a szolgálati szerződést rögtön hatállyal ez okból felbontani jogosult volt. (A budapesti kir. Ítéltábla 6. P. 2262/1922. sz. ítélete.)

Dr. Korányi Dezső.

Szemle.

— A gyanusak ellen irányuló törvényjavaslat rendelkezései nem maradhatnak elszigetelten jogrendszerünkben. Ahol közigazgatási hatóság a nyilvánosság kirekesztésével, a szóbeliség kiküszöbölése mellett és a védelem jogát el nem ismert bírói ellenőrzés nélkül dologházba utalhatja a kormány részéről helyeselt rendnek ellenfeleit, ott fölösleges ballaszt az *esküdtszéki bíráskodás*, amely a népkormányzat gondolatának hirdetője. Valóban előrelátható volt, hogy az esküdtszékekben rejlő alkotmányossági garancia nem éli semmivel sem túl a kormány-abszolutizmusnak «üdvös félelem» kiváltására alkalmas ama túlcsepontosságát. *Rögtönbíráskodás* kihirdetését az egész háború alatt sikerült kikerülnünk; a legnagyobb megpróbáltatások idejében a büntető igazságszolgáltatás rendes eszközeivel is fenntartható volt a közbiztonság. A békejogot alkotó kormánynak kétes dicsősége, ha az állambiztonság érdekeinek és a rendes eszközök erőtelenségének hangoztatásával most reá veszi a törvényhozást e riasztó véglelesség intézményesítésére. Ugyancsak

az állambiztonság érdekének előtérbe állításával módosítani kívánja a kormány a Btk. egyes rendelkezéseit is. Közelfekvő, hogy az *izgatási* § az, amely felé elsősorban fordul figyelme. Ami teljesen logikus. Hiszen, ha a «nem a Btk.-ben meghatározott módon történő» és «perrendszerűen nem bizonyított» izgatás büntetése a jövőben dologház lesz, úgy nyilván törhetetlenül enyhe az államfogházbüntetés a Btk.-ben körülírt módon elkövetett és perrendszerűen be is igazolt izgatásra. Hasonlóan a büntetések aránytalanságától való idegenkedés vezethette a kormányt annál a javaslatánál, amely a *magánosok elleni erőszaknak* a Btk.-ben meghatározott legenyhébb eseteit három évig terjedhető börtönnel sújtandó büntetné fokozza föl. Mert, ha a politikai sztrájkra való «törekvés» hat hónapig terjedhető dologházba vezet, a hat hónapig terjedhető fogház szembetűnően enyhének mutatkozik arra nézve, aki a sztrájk célja érdekében erőszakot el is követ vagy fenyegetést tényleg használ. Ez a propozíció különben a kormánynak első valóban komoly lépése a magyar munkajog kiépítésében.

Rickl Gyula nyugalmazott államtitkár halálával régi, kedves alakja dőlt ki a háború előtti magyar igazságügy fájdalmasan ritkuló képviselőinek. Évtizedeken át állott a börtönügy szolgálatában, mint annak a nyugateurópai velleitásként magyar megtestesülése, amely börtönügyünkben a Btk. megalkotása óta törvényesült. Nem tartozott a nagyszabású reformerek közé, de következetes és becsületes munkával dolgozott azon, hogy börtönügyi intézményeink összhangzásba kerüljenek azzal a programmal, amelyet a Btk. kitűzött. Fáradhatatlan harcosa volt a magyar börtönügy hírnevének külföldön és a nemzetközi szakvilágban. Úgy is mint kormányképviselő, úgy is mint az 1905. évi budapesti *Congrès pénitenciaire international* szervezője és elnöke, egyéni szeretetreméltóságát nyugateurópai modorral és kellő szaktudással kombinálva mindenfelé becsületet szerzett a magyar névnek. Organizáló tehetségét dicsérte a Nemzetközi büntetőjogi egyesület magyar csoportjának megszervezése is. Mais ou sont les neiges d'antan — mondaná Rickl Gyula, aki szerette a francia közmondásokat. Hol vannak az intézmények, amelyeknek szolgálatában állott, hol vannak az emberek, akiket egyéniségének varázsával egyesíteni tudott? Rombadólt utak mellett nincs keresnivalója a mértföldjelzőknek. Rickl Gyula, aki mindvégig stílusos ember volt, nyilván érezte, hogy az ő mozgékony, agilis fiatalsága, amelyet előrehaladott korában is megőrzött, nem vág a mai kornak oly szomorú aggsági tünetekben szenvedő ifűségához. Ezért hát eltávozott. Áldás útjára és emlékére.

Mezey László meghalt, eltemettük. E nehéz időkben, amelyeknek minden perce kell, hogy harc és munka legyen, még talán síroknál sem volna szabad megállani. És mégsem hagyhatjuk el szó nélkül a friss hantot, Mezey László nemes ember volt, nemcsak címerében, hanem lelkében: régi nagy hagyományoknak folytatója, fenntartója. Azok közül való, akik most «egyre halnak» s akikkel a részben elmúlt, részben múlt kornak «színe, lángja» hal ki. Kihalt, mert az új idők nem alkalmasak arra, hogy ilyen embert neveljenek, aki nehéz, önzetlen, hálátlan munkában tölti életét, míg összeroskad s akinek jutalma csupán az, hogy a neve: magyar bíró.

Bor.

— Az ügyvédi kamarák országos értekezlete december 17-én a következő határozati javaslatokat fogadta el: I. Az ügyvédség kérdésében: I. Szükségesnek tartja a földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó rendelkezésekről szóló 1920. évi XXXVI. tc. II. fejezetében megalkotott Országos Földbirtokrendező Bíróság előtti eljárásra vonatkozó törvényi és ügyrendi szabályok módosítását oly irányban, hogy ezen bíróság ülései nyilvánosak legyenek és hogy az érdekelt felek meghatalmazott ügyvédei részére az ügy előadása után gyakorolható felszólalás joga

biztosíttassék. 2. A közigazgatás pártatlanságának biztosítására szükségesnek tartja a községi és körjegyzők ú. n. magánmunkálatai megtiltását. 3. Kívánja az ú. n. közügyvédségek megszüntetése mellett az állami intézeteknek az ügyvédi kar független tagjai által ellátandó perbeli képviselői intézményesítését. 4. Kívánja, hogy a bíróságok mentesíttessenek a perenkívüli ügyek azon részétől, melyek bírói döntést nem igényelnek és kívánja, hogy ezen ügyek ellátása az evégből az igazságügyi kormány által külön jogosítvánnyal felruházandó ügyvédekre bízassék. 5. Kívánja az ú. n. kamarai választott bíraskodás intézményének megvalósítását és a kari bíraskodás behozatalát. 6. Szükségesnek tartja, hogy a bíróságok által alkalmazott díjszabás a pénz elértéktelenedéséhez alkalmazkodjék. Elhatározza, hogy evégből, valamint a díjszabásnak félévenként való felülvizsgálata végett a kir. törvényszékek elnökeihez megfelelő előterjesztéssel fordul. 7. Az ügyvédek adóügyeit illetően kívánja: a) az adók kulcsának megfelelő leszállítását; b) az adók kontingentálását és a kamarák autonóm szervei által való kivetését; c) a könyvek vezetésére és felmutatására vonatkozó kötelezettség megállapításának mellőzését. 8. A bírói oklevél képesítő hatályának kiterjesztéséről szóló 1921 : XXVII. tc. hatályon kívül helyezését, továbbá — bíróságaink és közhatóságaink jóhírneve érintetlenségének fenntartása céljából — azon tilalom törvénybe iktatását kívánja, mely szerint az az ügyvéd, aki az ügyvédi kamara lajstromába való bejegyzését megelőzőleg közhivatalnoki állást töltött be, a bejegyzéstől számított két év letelte előtt erkölcsi inkompatibilitásnál fogva nem képviselhet feleket azoknál a bíróságoknál és hatóságoknál, melyeknél felmentését megelőző utolsó két év alatt hivatali beosztásánál fogva működött. II. A Pp. novellához: 1. Az értékhatároknak a javaslat szerint tervezett emelése lényegesen korlátoztassék, különösen ami a járásbírói hatáskört, a törvényszéki egyesbírói eljárást, a fellebbezésnek és felülvizsgálati kérelemnek szóbeli tárgyalás nélkül való elintézését és a községi bírósági hatáskört illeti, 2. hogy a törvényszéki egyesbírói elintézés szempontjából szükséges értékmegállapítás az alperes észrevétele folytán újból elbírálás tárgyát képezze, 3. hogy a törvényszéki eljárásban az érdemleges tárgyalás előkészítése kötelező legyen azon perekben is, amelyekben törvényszéki egyesbíró jár el, 4. hogy az előkészítő iratok száma ne korlátoztassék másként, mint a felesleges iratok költségének figyelmen kívül hagyásával, 5. hogy a közvetett tanukihallgatásnak a perrendtartásban meghatározott esetei ne szaporíttassanak, 6. hogy a fellebbezési tárgyaláson az előadás a felek kötelessége maradjon, 7. hogy a régi perek előadásánál a felek ügyvédjének felszólalási joga ismét állíttassék vissza. III. Az országgyűlés felsőházáról szóló törvényjavaslat tárgyában: 1. Az Országos ügyvédi kamarai értekezlet a törvényhozás két kamarás rendszerének elvi alapján áll és kívánatosnak tartja, hogy az országgyűlés képviselőháza, mielőbb felsőházzal egészíttessék ki kapcsolatosan a többi alkotmányjogi törvények megalkotásával. 2. Megnyugvással veszi tudomásul az országos kamarai értekezlet, hogy az országgyűlés felsőházáról szóló törvényjavaslat az ügyvédi karnek a felsőházban két tagságot kíván juttatni. A törvényhozás elsősorban jogi ténykedés lévén, a közérdeket szolgálná a nemzetgyűlés azzal, ha az ország legjelesebb ügyvédei közül — kiket hivatásuk a társadalom életszükségleteinek legalaposabb ismerőivé képezett ki — többnek juttatna helyet a felsőházban. A törvényjavaslat intézkedésével szemben tehát azt indítványozzuk, hogy az ügyvédi kamarák küldöttei négy tagsági helyet nyerjenek a felsőházban és pedig kettőt a budapesti kamara, kettőt a vidéki kamarák választottai.

— **Pénztartozás és pénzértéktelenedés.** I. Adásvételi szerződés eredeti érvénytelensége miatt alperes az ingatlant visszaadni köteles. Alperes az ingatlanra 1909. évben 4100 K költséggel házat épített, melynek értéke a bírói szemle foganatosításakor 1920. évben, 34,000 K volt. Alperes, aki az építkezés költségét 1909-ben még teljes értékű koronában fizette, nem kapná meg az építkezésre fordított összeget, ha most a nagymértvben elértéktelennült koronákban a felperes csak annyit fizetne, amennyit alperes 1909-ben az akkor még teljes értékű koronákban az építkezésre költött. Marasztalandó tehát felperes a háznak a szemle foganatosításakor értékében. Alperes ezzel nem jut indokolatlan vagyoni előnyhöz: mert a 34,000 K csak látszat, de nem belső értéke szerint több 4100 teljes értékű koronánál. Viszont a felperes sem szenved ennek következtében méltatlan vagyoni hátrányt: mert az általa

átveendő ház ma már mindenestre többet ér 34,000 K-nál. Az alperesi fellebbezésben előterjesztett az a kérelem, hogy felperes a ház mostani értéke fejében 120,000 korona fizetésére köteleztessék, az 1881. évi LIX. tcikk 29. §-a értelmében nem volt figyelembevehető. (Kúria III. Rp. 4544/1922.). — II. A kisajátítási eljárás sürgőssége a kisajátítónak kötelességévé teszi, hogy az eljárás megindításának szorgalmazásával ne késlekedjék, mert különben neki kell viselnie azokat a hátrányokat, amelyek az eljárás megindításának elhalogatásával előállanak. Oly esetben, amikor a kisajátító az 1915. évben már birtokába vett ingatlanok kisajátítása iránt az eljárást csak öt év múlva tételle folyamatba, ez a hátrány az ingatlanok pénzbeli egyenértékének időközben bekövetkezett rendkívüli emelkedése következményeinek a viseléséből, vagyis abból áll, hogy a kisajátítónak el kell vesztenie az 1881. LIX. tc. 30. §-ának a különben fennálló bírói gyakorlat szerinti kedvezményét, amely szerint t. i. a kisajátítási összegnek a birtokbavétel időpontjában volt érték szerint kellene meghatározatnia és túrníe kell, hogy emez érték megállapításánál a kérdéses tc. 25. §-a által különben is szabályszerintinek rendelt időpont, a becslés ideje vétessék alapul. (Kúria Pk. II. 4007/1922.)

— **A kártérítés összegére irányadó időpont.** A felperes az ő hálósobabútorát az alperes bútorkereskedőnek megörzés végett adta át azzal, hogy azt megkérdezése nélkül el nem adhatja. Alperes a bútort 1919 március 15-ikén a felperes megkérdezése nélkül 28,000 K-ért eladta, s az erről értesített felperes az eladást nem vette tudomásul. Amikor alperes a 28,000 K-át 1919 decemberben bírói letétbe helyezte, a bútor értéke már 75,000 K volt. Felperes 1920 februárban 125,000 K kártérítés iránt keresetet indított, majd azt 500,000 K-ára felemelte. A fellebbezési bíróság által fogatosított szakértői szemle idejében a bútor értéke már 450,000 K volt. Ebben az összegben az alperes marasztalando volt, mert az alperes által felkínált összeg a felkínáláskori értéknél jóval alacsonyabb volt, a felperes tehát a nagyobb károsodást el nem háríthatta. (Kúria IV. 5455/1922.)

— **Likvidálószerző alkalmazottjának felmondási ideje.** A Szellemi Termékek Országos Tanácsát felszámoló-bizottság a felperest könyvelőül alkalmazta; a felek megállapodtak abban, hogy a felperes felmondás nélkül bármikor kiléphet és elbocsátható. A likvidáló-bizottság a felperest felmondási idő betartása nélkül elbocsátotta; a felperesnek felmondási időre járó illetmények iránt indított keresetét a bíróság — utolsó fokon a budapesti kir. ítélőtábla a Hltelj. Dtar ez évi 93 esete gyanánt közölt 6. P. 5854/1922. ítéletével — elutasította. A táblai ítélet indokolása szerint a likvidálószerző nem kereskedelmi vagy ipari vállalat, ennél fogva nem irányadó alkalmazottaira az 1910/1920. M. E. sz. rendelet és így annak 23. §-a sem, amely érvénytelennek nyilvánítja a felmondási időt kizáró megállapodást. Az ítélet nem helytálló. Hogy a jogkérdés jobban kiéleződjék, kiindulok a táblai ítéletnek abból a megállapításából, hogy a likvidálószerző nem kereskedelmi vagy ipari vállalat — bár ez sem kétségtelen — és hogy ezért az 1910/1920. M. E. rendelet 23. §-a a mi kérdésünkben nem alkalmazandó. A felek jogviszonya ennél fogva magánjogi szolgálati viszony. Már most: a 23. szakasz nem speciális tételt kodifikál, hanem általános elv alkalmazása. A gazdaságilag gyengébb fél az erősebbel szemben épúgy rászorul a védelemre a magánjogi, mint a kereskedelmi jogi szolgálati viszonyban. Ez nemcsak törvényhozási elv, hanem analógia juris révén jogtétel de lege lata is. Az analógia a 23. szakaszon kívül a sajtótörvény 57. §-ára is támaszkodhatik, amely szerint a felek megállapodása a felmondási időre nézve csak akkor hatályos, ha a szerződési felmondási idő a törvényinél hosszabb. Magánjogi szolgálati viszonyról lévén szó, a KT. 55. §-a sem nyerhet alkalmazást, amely a felek «szabad egyezkedés»-ére utalva diszpozitívakká minősítette a felmondási időre vonatkozó jogszabályokat. Az 1910/1920. M. E. sz. rendelet mögött a KT. 55. §-ának alkalmazási tér nem is jut. Persze, magánjogi szolgálati viszonynál felmondási idő csak akkor jár, ha az alkalmazás természete bizonyos fokig *állandó*; de hiszen ez a likvidáció is évekig eltartott és abban az ítélet sem kételkedik, hogy lemondás híján a felperest a felmondási időre járandóságai megillették volna. A likvidálás irányítóinak módjában állott a felszámolás befejezésének valószínű időpontját előrelátva az alkalmazottaknak idejében felmondani. Az ítélet praktikus jelentősége éppen csak annyi, hogy a felszámolás vezetőit megkíméli ettől a fáradságtól. Természe-

tesen kérdésünk elintézésénél nem jöhet számba az, hogy a marasztalás végeredményben az államkincstár rovására menne. A bírói gyakorlatnak nem feladata a fiskus érdekeinek védelme; a törvény előtti egyenlőség elvéből folyik, hogy az állam a saját bírósága előtt ugyanannyi, mint bármely polgára.

Dr. Vági József.

— **A 24. sz. jogegységi határozathoz.** Ezen határozat meghozatala óta már több, mint egy év telt el; s jóllehet a határozat a jogirodalomban a legélesebb támadásoknak volt kitéve, mellette pedig egyetlen hang sem emelkedett; az még ma is érvényben van; sem a Kúria elnöke, sem az igazságügyminiszter, sem a Kúria VI. tanácsa — amelyhez az ily baleseti perek tartoznak — nem látta szükségét az ügyet teljes-ülés elé vinni.

A Kúria gyakorlatával szemben a cseh-szlovák (brünni) legfelsőbb bíróság *magyar törvényre* való hivatkozással felemeli a már megítélt járadékot. A Brünni bíróság ítélete a következőképen szól:

A Pp. 131. §-a szerint járadékok, viszonsszolgáltatástól nem függő más időszakos szolgáltatások iránt indított keresetekben a marasztalást az ítélet hozatala után lejárandó szolgáltatásokra is lehet kérni. A Pp. 413. §-a pedig a Pp. 131. §-ára való hivatkozással intézkedik arról, hogy az ítélethozatal után lejárandó szolgáltatások mennyiségének megváltoztatása iránt keresetet lehet indítani. Kétségtelen tehát, hogy a Pp. 413. §-a nemcsak az ítélet hozatala előtti, hanem az ítélet hozatala után lejárt szolgáltatásokra is vonatkozik.

Nem állhat meg alperesnek ama indokolása, hogy a jelen esetben hiányzanak a Pp. 413. §-ának feltételei, mivel ők az előzetes ítélettel a kár megtérítésére köteleztettek és jogszabály, hogy a károkozás ama idő szerint ítélandó meg, melyben a kár származott, a kár mennyiségének megállapításánál azonban sérítettnek csak ama keresete veendő alapul, melyet a sérülés napján élvezett.

Az előzetes bírói ítéletekben alperesek arra lettek kötelezve, hogy felperesnek az elveszett jövedelemnek kárpótlásaképp havi járadékot fizessenek, mert felperesek családfenntartójának halálát alperesek megbízottjának tiltott cselekménye okozta s mivel alperesek ezért, mint megbízók felelősek.

Eme perekben a bírói gyakorlat az elhunyt jövedelmét csak szilárd számítási tényezőként vette alapul s a jövedelem esetleges emelkedését, azért nem fogadta el a kár mennyiségének megállapításánál irányadónak, mert azt nem ismerte el biztos számítási tényezőnek. Oly esetben azonban, midőn a jövedelem emelkedésének beállta teljes bizonyossággal meg volt állapítható, a bírói gyakorlat a kár mennyiségének megállapításánál azt is figyelembe vette, ama általános jogszabály alapján, hogy a kárt okozó fél köteles a károsultnak a teljes kárt megtéríteni. Nem lehet tehát szó olyan jogszabály keletkezéséről, mely szerint a jövőben felmerülő létfenntartás céljára szolgáló kártalanítás mennyiségének megállapításánál egyedül csak azon jövedelem vétetnek alapul, melyet a károsult halála előtt élvezett. S a károsult fél — az említett általános jogszabály értelmében — nem zárható el attól, hogy a járadék felemelését kérhesse, ha képes az igazolni, hogy az ítélet hozatala utáni időben az életviszonyok lényegesen megváltoztak s ennek folytán kétségtelenül lényegesen emelkedett volna a munkabér, vagy ama természetbeni szolgáltatás ellenértéke, melyet az elhalt családfenntartó állásánál vagy foglalkozásánál fogva halála előtt élvezne, ha még életben maradt volna. (1922 május 17. Rv. III. 246/1921.)

— **Perbeli jogképesség megszűnése. Alkalmi egyesülés helyett a tagok marasztalása.** I. A felperes betéti társaság a kereset beadásakor még fennállott; az a körülmény, hogy a per folyamán megszűnt és cége töröltetett, a per érdemleges elbírálását és alperes marasztalását — a Pp. 106. és 470. §-aira figyelemmel — nem gátolja. — II. Alperesről a per során kiderült, hogy nem kereskedelmi társaság, hanem — bár közös és be nem jegyzett cég alatt, de csak valamely meghatározott ügyletcsoport kötésére és lebonyolítására alakult — alkalmi egyesülés. Alperesi ügyvéd az alkalmi egyesülés tagjai által kiállított meghatalmazást is bemutatott, mire a fellebbezési bíróság, bár erre irányuló felperesi kérelem nélkül, a tagok ellen marasztaló ítéletet hozott. Ezen ítélet ellen csak az alkalmi egyesülés élt felülvizsgálati kérelemmel és azt is panaszkolta, hogy a bíróság, a tagok marasztalásával, a kérelmen túlterjeszkedett. Mivel azonban ma-

Tekintettel a papiros árának, valamint a munkabérnek emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 január 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 400 K, Döntvénytár nélkül 280 K.

gük a tagok felülvizsgálati kérelemmel nem éltek, ez a panasz nem volt figyelembevehető és ezért a tagokat marasztaló rendelkezés érintetlenül hagyott. (Kúria IV. 5766/1922.)

— **Katonai büntetőbírósnál ártatlanul elszennvedt vizsgálati fogság.** Felperes kártérítést követelt a kincstártól, mert a katonai büntetőbírósnál — bár erre nem volt hatásköre — vizsgálati fogságot rendelt el ellene és másfél-évi fogság után őt a vád alól felmentette. Ámde ily kárigény megtérítésére nézve törvény egyáltalán nem intézkedik; és az állam közegeinek eljárásából származó károkért a kincstár csakis abban az esetben felel, ha a kártokozó eljárás, az eljáró hatósági közeggel szemben valamely büntetendő cselekmény vagy fegyelmi vétség, illetve hivatali mulasztás megállapítására alkalmas. Ez azonban abból, hogy a katonai bíróság az ő hatáskörét megállapította és a felperest vizsgálati fogságba helyezte, még nem következik. (Kúria VI. 2531/1922.)

— **A KT. 352. §-ához.** Ha az árú ára a szerződéses teljesítési határidő után maximáltatott és a vevő átvételi és fizetési késedelembe esett, az eladó az árút árverésen eladni nem tartozik, hanem azt felhasználhatja s azt a különbözetet, amellyel a szerződéses ár a maximális árt meghaladta, az eladótól követelheti. (Kúria IV. 3575/1922.)

— **Permegszüntetés elleni felülvizsgálat folytán érdemben elutasító ítélet.** A fellebbezési bíróság az ügy érdemének tárgyalása után hivatalból szüntette meg a pert, mert úgy találta, hogy az ügy a polgári perútra nem tartozik. A felperes felülvizsgálati kérelme elutasított; mert, habár az ügy polgári perútra tartozik, ámde a tényállás szerint a keresetet az ügy érdemében úgyis el kellene utasítani, az ügynek a fellebbezési bírósághoz visszautasítása tehát (Pp. 518., 547. §.) céltalan lenne. (Kúria P. IV. 3464/1922.)

— **Dr. Robert Heindl.** System und Praxis der Dactyloskopie und der sonstigen technischen Methoden der Kriminalpolizei. Berlin, 1922. 655 l. Dr. Heindl Róbert most megjelent könyve a kriminálistának voltaképp sokkal többet jelent, mint, amit címe mond. A könyv tulajdonképpen a daktyloszkopia történetét, physiologiai alapjait, elterjedését és módszereit tárgyalja, de nemcsak annak száraz gyakorlati részét, hanem az egész bűnügyi nyomozásban való szerepét és helyzetét széles látókörral tárja fel. Különös érdekességgel bír az a rész, amely a szerző keletázsiai és indiai utazásairól számol be, ahol a daktyloszkopia évezredes nyomai megtalálhatók, eredeti fejezet az, amely a daktyloskopiát embriologiai alapon igazolja, bebizonyítván, hogy a papillárvonalak minden embernél mások és mások. A könyv kiterjed azonban a daktyloszkopia révén az egész helyszíni nyomozásra, az újjnyomok és egyéb nyomok felvételére, a helyszíni oktatásra és alapos kritika alá veszi, úgy a daktyloszkopia, mint az egyéb nyomok kutatásának rendszerét. A könyv hézagpótló minden kriminálista számára, mert felöleli az egész bűnügyi nyomozás összes eredményeit, ami a háborús irodalomban nagy hézagot pótol, mert újabb időben idevágó munkát rendkívül nélkülözünk, így tehát a munkát minden kriminálistának, mint érdekes olvasmányt ajánlhatjuk.

Budapesten főútvonalon berendezett irodahelyiségekkel, telefonnal rendelkező fiatal ügyvéd társulna nagyklientelájú kollégával bármely alakban, esetleg elszámolásra. Ajánlatok «Magános úr» jeligével kiadóhivatalba. 16477

Ügyvéd, elismert képzettségű, vagyonos, előkelő irodába belépne. Felvilágosítás dr. Blauner ügyvédnél. Telefon 20—30. 16478

Józsefvárosban két nagy szoba és előszobából álló, nagy perenkívüli praxisú irodámat megosztanám, esetleg társulnék előkelő menekült vagy fiatal ügyvéddel. Válaszok «Magános úr» jeligén. 16479

Vidéki praxissal bíró fiatal ügyvéd társulna vagy fix és jutalék mellett irodavezetésre ajánlkozik. Cím a kiadóban. 16480

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék az 1922/1923. évre.

Ára 4800 korona és 13 % felár

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Dr. BORSOS ENDRE

budapesti kir. ítélőtáblai bíró,

a m. kir. népjóléti és munkaügyi ministerium lakásügyi főosztályának főnöke

által összeállított és magyarázatokkal ellátott

AZ ÚJ LAKÁSRENDELET ÉS A LAKÁSÜGYRE VONATKOZÓ JOGSZABÁLYOK

Ára 216.— K és 13 % felár.

A LAKÁSÜGYI HATÓSÁGOK ELJÁRÁSI SZABÁLYAI és a lakásügyekben fizetendő illetékeket szabályozó rendeletek

Ára 250.— K és 13 % felár.

MAGYAR TÖRVÉNYEK

A FRANKLIN-TÁRSULAT zsebkiadásai

Ügyes és tetszetős kiállítású törvénykönyvek, tárgyalásokra, eljárásokra zsebben hordhatók. Kitűnő, pontos szöveg, kiváló szakemberek jegyzetei, utalásai és magyarázatai, a gyakorlati életben működő jogászember szükségleteinek megfelelően. A sorozatban a következő törvények jelentek meg:

Az új egyenes adótörvények (Róth—Térfi)	K 360.—
Az állami alkalmazottak ellátásáról szóló 1912: LXV. tez.	« 72.—
Egységes bírói és ügyvédi vizsgára vonatkozó jogszabályok (Mendelényi)	« 96.—
A börtörvény (Hampel)	« 120.—
A büntettek és vétségekről szóló 1878: V. tez.	« 240.—
Egyes igazságügyi szervezeti és eljárási szabályok	« 72.—
Az ipartörvény és a reá vonatkozó joganyag (Márkus)	« 144.—
A kereskedelmi törvény (1875: XXXVII. tez. (Nyári)	« 336.—
Lakásbérleti szabályok (Pongrácz)	« 72.—
A polgári perrendtartás (Lánczy)	« 144.—
A polgári perrendtartásról szóló 1911: I. tez. életbeléptetéséről	« 96.—
A magyar sajtójog (Kenedi)	« 168.—
A törvénykezési illetékek (Ujlaki)	« 96.—
A végrehajtási eljárás zsebkönyve (Borsodi)	« 288.—
Az új lakásrendelet és a lakásügyre vonatkozó jogszabályok. Összeállította dr. Borsos Endre	« 216.—

Megrendelhetők:

a Franklin-Társulatnál, Budapest, IV., Egyetem-utca 4. és Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) R.-T. könyvkereskedésében, Budapest, VI., Andrássy-út 21. és bármely könyvkereskedésben.

A szállítás utánvétellel vagy a pénz előzetes beküldése esetén esz-közöltetik. A feltüntetett árakhoz 13 ill. 15 % könyvkereskedői felár számíttatik.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
 Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
 Előfizetési ára negyedévre 400 korona
 Döntvénytár nélkül negyedévre 280 korona

Egyes szám ára 80 korona
 Döntvénytár nélkül 60 korona

TARTALOM. Dr. Szűts Miklós ny. kúriai bíró: A közrend fokozottabb biztosításáról. — II. Dr. Pollák Illés a Magyar Országos Ügyvédi Szövetség elnöke. — III. Dr. Dési Géza a Budapesti Ügyvédi Kör elnöke. — IV. Dr. Blauner Mór budapesti ügyvéd: A Jogtudományi Közlöny ankétja az ügyvédség jövőjéről. — Dr. Meszlény Artur budapesti ügyvéd, egyetemi m.-tanár: Földbirtokreform és magánjog. — Dr. Ludvig Rezső szegedi kir. törvényszéki tanácselnök: Kötelesrészsabás. — Szemle.

Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XVI. k. 1. iv. — Tartalommutató a Perjogi Döntvénytár VII. kötetéhez.

A közrend fokozottabb biztosításáról.*

Amit a költeményekről mondtak valaha, hogy minden jó költemény alkalmi költemény, ugyanazt lehetne, szintén csak megszorító értelmezéssel, a törvényekről is mondani, hogy számos jó törvény alkalmi törvény. Csak ez az alkalom ne egyesek vagy a pártlónzós hatalmi törekvéseiből, hanem a nagy közérdek való szükségleteiből fakadjon.

Nemzetgyűlésünk előtt áll ezidőszert a törvényjavaslat «a közrend fokozottabb biztosításáról», mely mindössze 21. §-ban és szűkre vett indoklásával, amennyire rövid, mindamelllett annál életbevágóbb jelentőségű lehet egész jogéletünkre s nemzetünk jövőjére; s a kedvezőtlen fogadtatás, melyben az ellenzéknél részesült, nagynevű, hazafias ellenzéki vezérférfiak nyilvánított aggodalmait, fokozottan ösztönöznek bennünket arra, hogy azt jogi szempontból beható és higgadt megfontolásnak vessük alá.

Az alkalmiság itt a legnagyobb mértékben nyilvánul; ez a javaslatnak nehéz, de amelllett előnyös oldala is lehet; mert épen ebből következik, hogy ha ez a javaslat igazi szükségnek felel meg, akkor hatálybalépése, a gyakorlatban, beavatkozó szereplését mindinkább kiküszöbölhetővé is teheti, mint, ahogy sok jó törvény rendeltetése épen az, hogy önmagát fölöslegessé tegye.

A jogi bírálatnak teljesnek kell lennie, a politikai vonatkozásoktól sem tekinthet el, de egészben csak azt a tárgyilagos higgadtságot és az életviszonyok pártatlan megfigyelését követelheti, mely nélkül igazi jogi felfogás létre sem jöhet.

Sajnos, nem lehet itt a javaslat részletes tartalmát előrehoztatni, pedig a nyilvánosság sokat hallott ugyan, de lényegében annál kevesebbet tud róla. Utalnom kell mégis annak teljes szövegére s rövid ismertetésül szolgáljon egyelőre annyi: hogy a javaslat a közrend- és a közbiztonság érdekében a belügyminiszternek jogot ad elrendelni (1. §.), hogy minden magyar állampolgár köteles legyen ideiglenes tartózkodását bármely hazai községben, érkezése és távozása napjával együtt, a helyi hatóságnál bejelenteni; továbbá (3. §.), hogy azt, akinek működése vagy magatartása az ország belső rendjére, közbiztonságára vagy a külpolitika szempontjából az állam érdekeire *aggályos*, a rendőrhatalóság kitilthassa, rendőri felügyelet alá helyezhesse, sőt a javaslat feltételei szerint legfőlegb hat hónapnál nem hosszabb időre közigazgatási dologházba utalhassa. Közegészségügyi, közéletelmzési, közbiztonsági vagy egyéb közérdekű munka teljesítésére (7. §.), ha az valamely helyen rendes úton, különösen bér munkások útján nem lehetséges, a munkaképes egyéneket 18—50 évig, csak a belügyminisztertől kapható általános engedély alapján, a közigazgatási hatóság behívhatta, mire nézve a részleteket, a mentesítés eseteit s a *behívottak egyéni és kereseti érdekeinek lehető kimélését*, a minisztérium rendeletben szabályozza.

* L. ugyanerről a Szemle rovat első közleményét.

A fegyverek, lőszer, a közbiztonságra vagy az állam érdekeire veszélyes tárgyak vagy állatok tartását a belügyminiszter korlátozhatja, eltilthatja vagy engedélyezheti; a nyilvános helyek záróját, közbiztonsági vagy gazdasági okokból, megállapíthatja. A minisztérium a menekültek beköltözését, a belügyminiszter pedig az egyesülési és gyülekezési jogot, *míg arról a törvényhozás nem intézkedik*, a jelenleg *érvényben álló jogszabályok keretein belül*, rendelettel szabályozhatja.

A minisztérium a nemzetközi egyezmények korlátain belül elrendelheti a külföldi posta- és táviróforgalom s telefon-érintkezés ellenőrzés alá helyezését, de a belföldi forgalomban is mindezekre nézve oly személyek ellenőrzés alá vételét, kik büntett vagy vétség miatt büntetve voltak vagy a jelen javaslat értelmében magatartásuk *aggályos* (11. §.); de a levelek ellenőrzését csak bizottság gyakorolhatja, s az összes ellenőrzések útján szerzett tudomás hivatalos titoktartás kötelessége alá esik.

Következnek még oly rendelkezések, melyek az új időszak lap alapítását a miniszterelnök engedélyéhez kötik, az időszak lap fogalmának némi kiterjesztését, a lapok biztosítékának fölemelését, kinyomatásuk idejét, lapok betiltását, időszak lapok beszünetének tekinthetőségét, újságpapír korlátozását szabályozzák.

Végül a 20. §. az időszak lap engedély nélkül való alapítását az 1914:XIV. tcikk 24. és 25. §-ai szerint rendeli büntetni, továbbá a javaslatban vagy ennek alapján kibocsájtott rendeletekben vagy hatósági intézkedésekben foglalt rendelkezések megszegését kihágásnak minősíti s *hat* hónapig szabható elzárással és 20,000 koronáig szabható pénzbüntetéssel bünteti. *Eddig a javaslat.*

* *

Ebből a rövid vázlatból is élesen kitűnik, hogy ez a javaslat a méltán nagyra tartott, ú. n. szabadságjogokat súlyosan érinti, a polgárok áldozatkészségét is igénybeveszi, a közigazgatási és rendőri hatóságok jogkörét kiterjeszti, s *bizonyos cselekményeket*, sőt az ily *cselekmények lehető veszedelmét* is, anélkül, hogy mindezeket a büntetőtörvények szakaszai alá vonták vagy esetleg vonhatták volna, oly rendelkezéseknek veti alá, melyeket rendes időkben csak büntetendő cselekmények megállapítása vagy legalább súlyos gyanuja alapján alkalmaztak.

Ez bizony nagy szó; csak az a kérdés, hogy rendkívüli időkben alkalmazásuk a közjó érdekében hasznos és szükséges lehet-e, ily rendkívüli idők vannak-e most, s a közigazság és annak legfőbb elve, a «salus rei publicae suprema lex esto», nem zárja-e ki ily intézkedések alkalmazását olyanok ellen, kik ellen a büntetőtörvények szankcióit felhasználni még nem lehet.

A mindennapi élettapasztalás tanítja, de még rikitóbban mutatták az utolsó nyolc év, leginkább pedig a háború utáni évek tanulságai, hogy vannak nézetek és meggyőződések, melyeket büntetni ugyan nem lehet — a gondolatok vámmentesek is — de, amelyeknek tenyésztése, propagálása mégis a közjóra nézve legnagyobb, akárhányszor a bűncselekménynél is nagyobb, veszedelmet rejthet magában. Elterjedésük, főként pedig váratlan ki-robbanásuk általános fölfordulást okozhat, fölszabadíthatja bűncselekményekre hajlamos, erkölcsi felelősséget nem érző, hazafiatlan, sőt hazaáruló elemek tömeges beavatkozását, bűncselekmények elkövetését, okot vagy esetleg várt ürügyet adhat más államok akcióira is, ha országunk közhatósága az ily kezdetben apró, de nagyra törő veszélyek térfoglalását tétlenül szemlélteni volt

kénytelen s a meglepetések elhárítására semmit sem tett vagy nem tehetett.

Az ily veszedelem csekélyebb lehet oly időkben, midőn a béke már rég itthon van közöttünk s robbantó kérdések mindenütt fölhalmozva nincsenek. Ilyenkor az államhatalom bízhat a maga és becsületes polgárai rendíthetetlen erejében.

De most? Amikor a fejünk fölött elvonult, egynél több, rettenetes zivatar hullámai még oly veszélyesen háborognak, az államhatalom pedig gyöngye, mert gyöngye a millió sebből vérző állam maga is; mikor mind e sok baj és gyöngeség következtében nemcsak a legyőzötteknél, de még a győztes országokban is látjuk példáit annak, hogy az államhatalom legfőbb feladatai kicsúsznak a megbízott kezekből tömegek hatalmába — bár jóhiszeműen vagy anélkül is — melyek erejüket ehhez nem az alkotmányból, hanem csak sokaságukból vagy kétségbeesésükből s az ellenkező nézetük gyöngeségéből merítik: ilyenkor az államhatalomnak súlyos kötelessége ilyféle veszedelmek megelőzéséről rendkívüli eszközökkel is gondoskodni, viszont a hazafias polgároknak magasztos kötelességük szabadságjogaik némi korlátozását, magánérdekeik némi kényelmetlenségeit is szívesen tűrni az általános közjó érdekében, a hazáért. Hisz magyar emberek lesznek azok is, akik ezt a törvényt kezelik, nem pedig idegen elnyomók.

A mi dicső Petőfink «A nemzetgyűléshez» címzett költeményében (1848) mondta: Mit őseink egy ezredév előtt tevének, azt kell tenni most ti nektek: bármily erővel, bármily áldozattal, ... hazát kell nektek is teremteni!» Ezek a jóslatszerű szavak, háromnegyed század mélységeiből, mintha csak a jelen időknek szólnának. Honalapítás a szó szoros értelmében a mostani magasztos kötelességünk. Nincs eszköz oly nagy, de nincs eszköz oly kicsiny sem, amit szabad volna elhanyagolni eme nagy cél szolgálatában.

Világtörténelmi hivatását ily nehéz és nagy időkben megtalálni és betölteni csak az a nemzet tudhatja, mely egyenlő komoly elszántsággal tud ellentálni a belülről, úgy mint a kívülről támadó bomlasztó törekvéseknek.

Ez adja meg a jogot és kötelességet arra, hogy az *országos veszedelem* lehetőségeit figyelemmel kísérjük és óvó intézkedésekkel korlátozzuk már akkor is, mikor az, ha megállapított bűncselekményekben még nem, de alaposan belátható veszélyes törekvések és agitációk alakjában félreismerhetetlenül jelentkeznek. Ismertető kritériuma ennek csak a helyes józan belátás és azoknak az okoknak a bizonyíték szabad mérlegelésének elveihez képest lelkiismeretes felsorolása lehet, melyek az intézkedő hatóság meggyőződését előidézték. Ezeknek tehát, ha nem is hosszadalmas, de elégséges előadását elengedni nem lehet.

Sokat lehetne még erről mondani, de talán a mindnyájunknak nyitva álló és fentebb érintett körülmények világító látképei mellett ennyi elég. Ezért most már csak azt vizsgáljuk, hogy ez a törvényjavaslat, összeállításában, céljának megfelelő-e. De a megelőzés (praeventio) szükséges voltának kiemelése után annyit általában meg kell állapítani, hogy ennek a feladatnak bizonyára jobban megfelel, ha arról előre, jól megfontolt törvényben rendelkezünk, mint ha egyáltalán mit sem teszünk és a nemzet jövőjét már csak a bevégezett tények fölött való sopánkodásnak hagyjuk nyitva, mint ahogy a múltban ez már megtörtént.

A jelen javaslat, midőn a preventív eljárásnak a közrend, a közbiztonság és a külpolitika védelmére helyet ad, ezt főként egyes, az előbbiekre veszélyesnek tartható egyének rendőri felügyelet alá helyezésével, súlyosabb esetekben pedig dologházba utalásukkal akarja elérni, s az ilyen egyének kijelölésénél 3. §-a első bekezdésében azt a meghatározást állítja fel, mely szerint (3. §.): «Akinak működése vagy magatartása az ország belső rendjének és közbiztonságának vagy külső politikájának szempontjából az állam érdekeire *aggyátos*, azt a rendőri hatóság kitilthatja vagy rendőri felügyelet alá helyezheti, szükség esetén közigazgatási dologházba utalhatja.»

A kitiltásra nézve a javaslat szövege hiányos, mert itt az a kétely merülhet föl, vajjon a kitiltás az egész ország vagy csak az eljáró hatóság területéről történhet-e. Az utóbbi értelmezés látszik valószínűbbnek, de ezt világosan ki kell mondani, vagy: «saját hatósági területéről kitilthatja» vagy: «saját hatósági, sőt az ország területéről kitilthatja» alakjában. A javaslat indoklása a kitiltásról nem nyilatkozik, de a §. szövegezése szerint

azt kell hinni, hogy a kitiltásra nemcsak az alispán vagy a rendőrkerületi főkapitány, hanem az alsóbbfokú rendőri hatóság is illetékes. Homályban marad az is, hogy a kitiltás ellen fellebbezésnek van-e helye; s általában a hatáskörököt oly biztosan kellene megjelölni, — így pl. azt is, hogy a magasabb hatáskörű hatóság mellékes intézkedésül a kisebb hatáskör elé tartozókat is elrendelheti, — hogy mindezekből kontroverziák ne származhassanak.

A rendőri felügyelet vagy a dologházba utalás elrendelésére a szakasz második bekezdése szerint csak az alispán vagy, az állami rendőrség működési területén, csak a kerületi főkapitány illetékes, egyfokú fellebbezésnek a belügyminiszterhez van helye. A megyei alispán nálunk százados hagyomány által és a törvényhatóság szabad választásával szentesített oly tekintélyt képvisel, hogy ez a rendelkezés bármi körülmények között csak megnyugvást ébreszthet; a kerületi főkapitány pedig, ha nem is áll a közönséggel oly szoros kapcsolatban s oly történelmi tradíció magaslatán, mégis kipróbált nagysikerű pályafutás tekintélyét viseli s mint felsőbb fórum az alispánival egyenlő magaslatra emelkedik.

A rendőri felügyelet lényeges szabadságjogoknak és politikai jogoknak gyakorlatában korlátoz ugyan, de döntő itt csak az lehet, hogy ezt az ország java megkívánja és igazságos föltételei fennforognak-e. A dologházba utalásnál megnyugtató, hogy az hat hónapnál hosszabb tartamu nem lehet, s ez rendszerint csak másodsorban szabható ki, az ellen, ki már rendőri felügyelet alatt áll és az eközben ellene kiszabott törvényes tilalmakat valamiképp megszegi vagy kijátsza; a szigor fokozása ellen tehát jogosan nem panaszkodhatik. Egyedüli kivételnek, mikor a dologház nyomban alkalmazható, csak a 6. §. 10., 11. és 12. pontjai esetében van helye: nyerészkedés céljából a lakosság megélhetési nehézségeinek fokozására alkalmas cselekményekért már ismételt elítélt (pl. árdrágító vagy valutacsempész) egyének ellen, (10. pont), vagyon elleni bűncselekmény miatt ismételt elítélt munkaképes egyének ellen, ha keresetforrásuk gyanús vagy ismeretlen (11. pont), és végül oly egyén ellen, ki viselkedésével a lakosság személyes szabadságát vagy testi épségét ismételtten sérti vagy veszélyeztet (12. pont). Ezek miatt pedig kifogása rendszerető hazafias polgárnak nyilván nem lehet.

(Bef. köv.)

Dr. Szűts Miklós.

A Jogtudományi Közlöny ankétja az ügyvédség jövőjéről.*

II. Pollák Illés:

A feltett első kérdésre, hogy milyennek találom én az ügyvédség mai helyzetét; a kérdésnek két részre osztásával felelek, amennyiben nálunk mindig különbséget kellett tenni a Vidék és Budapest között. Ez annyira áll, hogy ügyvédkérdésnek voltaképpen eddig is csak budapestit ismertünk. A vidék ugyanis mindig megtudott élni, míg Budapest soha meg nem szűnő problémákat vetett fel. Ennek pedig az a tünemény az alapja, melyet nálunk a falu és a város tüneménye néven tárgyalnak. A falu megél a maga saját terméseiből és ügyvédsége ebben a körzetben megtalálja a maga ellátását. Neműgy a főváros, mely nem él meg a talajtól, hanem ennek forgalmától, vagyis kereskedelem és iparból s minthogy ilyen mindig gyéren volt, ezért mindig volt itt ügyvédkérdés, ahogyan a nagy városokban mindig van valamelyes epidémia, még ha csak titkon és gyérebben szedi is áldozatait.

Ha ez így volt mindig, fokozottabban van ez így ma, mikor a központot nem alimentálja többé egy nagy ország. Hogy miképpen él meg itt azóta 3000 ügyvéd, ezt ők maguk sem tudják. Talán meg bír élni néhány száz: családi és egyéb összeköttetések, kevesen viszont különlegesen differenciálódott képzettségük, egyesek az adóügyek dzsungeljeiben való jártasságuk révén. A legtöbb alig él már tulajdonképeni ügyvédi hivatásának. A fentemlített politiko-geográfiai elváltozásokhoz azonban egyéb novumok is társultak, melyek a mesterségbe új hangokat vegyítették, melyekről jobb időkben bővebben fogunk írhatni. Most csak jelezni óhajtom. Az új hangok tulajdonképpen új minősítéseket jelentenek az ügyvédi mesterségben, melyek ugyan, eddig

* Az előbbi közl. I. a múlt évi 24. számban.

legalább, nem kodifikáltattak, de az élet törvényesítette őket. Egy része az ügyvédségnek ugyanis felekezeti alapon ügyvédkedik; ami bár megnyugtató a vallásosság szempontjából, de ennek nem a jogvédelem, hanem a magasabb ethika látja hasznát. Lehet ugyan, hogy a kultúra összeomlása közben ez így van jól, mert hogy a haldoklónak vallás kell, nem jog, a kor szükséglete pedig előbbrevaló a kar szükségleténél, de vannak még nyomok arról, hogy a jogvédelem nem a hitre, hanem a tudásra támaszkodik; sokan legalább így látják. Én nem akarok erről az új tónusról bírálatot mondani; csak feljegyzem, amit észlelek. A másik új hang, mely a jogvédelemben kezd minősítő erővel érvényesülni a nekem feladott második kérdéssel függ össze, melyet a következőben tárgyalok:

A kérdés ugyanis ez: milyennek látom én a mai ügyvédség tudományos színvonalát a társadalmi és politikai jégzajlás közben?

A tudományos felkészültség minden időkben egyenes arányban áll a szükséglettel. A *quale vinum tale latinum* csálhatatlan egyenlete a kultúrának, mert, ahol nincsen érzék a finom borok iránt, ott a vinkó fog a nagyobb kelendőségnek örvendeni, mert alulról romlik az ízlés. Alulról romlik a jogízlés is. Amint nincsen létjoga a tudománynak a vallás ügyeiben, úgy nincsen célja ott, ahol a tömeg a jogvédőtől ökölvívást követel. Minek a glacié-keztű a vívó kezén és a kemény, de finomhajlású penge, mikor az acélok összezsapás előtt már nem köszöntik egymást a lovagias illemtudások hangulatos és engesztelő módján, mely a gyűlölet villamosságát az acélokon levezeti? A nagy közönség ma csak abban talál megnyugvást, ha a jogvédő nemcsak a képviselőt, hanem a gyűlölködését is vállalja és helyette nyelvel és rúgkapál. Mi úgy tanultuk, hogy a tudás hatalom, most úgy tanulják, hogy a tudás egyenlő a nyersérvvel, mikor azonban ezt az átértékelést, mint alulról jövőt megláttuk, meg kell mégis érteni, hogy a tömeg csak befogad, de nem termel és akkor megértettük, hogy ez az eldurvulás mégis csak a Kadmos-mythos igazsága: a sárkányfogak elvetéséből más nem teremhetvén. A tömeg pedig hamarosan megéri a kultúra hanyatlását, mert ez neki kongeniális; megérti, sőt földre is érti olyan irányban, melynek vonalán nemcsak az ügyvédségnek, de a jogszolgáltatásnak is fekszik a süllyedése, mert az ökölvívással együttjár az igazságba vetett hit elvesztése, az ökölerő végén pedig az ököljog, mint a jogrend szimboluma ágaskodik.

Tartozom az igazságnak, hogy a polgári jog terén nem állapíthatunk még meg süllyedést. A közönség itt még hisz a jogban és ez okon az ő selectiója ennek a síkján mozog. A polgári jogszolgáltatást a büntetőtől soha ilyen világtávolságok el nem választották, mint napjainkban. A magánjog mindig is a közérdeklődésen kívül állt. A maga privátügyeit végezze el kiki saját magával, de a bűnügyek a nagy nyilvánosság részvétele mellett folynak le és az a jó «kiki» mindig úgy érzi, hogy a saját ügyét tárgyalják. Valahogy él mindenki az a szepesítő tudat, hogy de te narratur is ezért szereti tudni, hogy adandó alkalommal olyanhoz fordulhat, aki az egész világot fel fogja öklelni, hogy neki baja ne essék. Ha aztán mégis rosszra fordul a sorsa, neki vigaszt nyújt, hogy minden megtörtént, ami a «tudomány» hatalmában állt. Mint mikor a falusi borbély mentegetőzött, hogy ő megtett mindent, amit a «tudomány» megkívánt: előbb megdöngönyözte a beteget; aztán megköpölyözte s mikor ez se használt, megberetválta.

Többet nem lehetett érte tenni...

Ha már most bűnügyekben ez így volt mindig, mennyivel inkább van ez így most. Azelőtt az ügyvédség jobbik része legalább igyekezett a közönséget a jog nehéz tudományára ránevelni és csak mi vagyunk annak a megmondhatói, hogy ez micsoda nehéz munka. De most ez megszűnt. Az ügyvédség zárt etikája helyt adott a verseny szabad tülekedésének és ez támasztékot talál egy új morálban, mely nem a miénk, hanem Róma hanyatló koráé a *carpe diem!* milieujéből. A kor nemes hagyományai pedig miként az elhagyott tábori tüzek egymás után kialusznak, ahol pedig az ügyvédség megszűnik fáklyavívónek lenni és a tudás és előkelőség helyét lényétől idegen mozgalmak erői elfoglalják, ott a kultúra elhalófélben van.

Aminthogy így is van.

Pollák Illés.

III. Dési Géza.

Mi magyar ügyvédek, hálás köszönettel fogadjuk a helyzetünk és sorsunk iránt megnyilatkozó, megtisztelő érdeklődést. Jól esik, mert nehéz sorsunkban nagyon reá vagyunk utalva, hogy törődjenek velünk, s mégis, az igazságügyi kormány jelenlegi kiváló vezetőjének lekötő és megértő érdeklődésén kívül, a hivatalos helyek alig vesznek rólunk tudomást, a társadalom pedig nem is sejti, hogy ügyvédkérdés is létezik. Az ügyvédség a társadalom idegzete, legelevenebb, legmozgékonyabb szerve, legérzékenyebb felvevő és mutató műszere, ami jó, ami rossz, legelőször és legélelkebben az ügyvédség érzi meg, az ügyvédség sorsa az egész társadalom viszonyainak eredője.

A magyar ügyvédség, a magyar középosztálynak jellegzetes és vezető része, érzésben, gondolkozásban, magyar és úri lényében szerves hajtása. Értékét emeli tudása és ismereteinek rendszeressége, harcra készsége és egyúttal fegyelmezettsége és ama nemes tradíciók, amelyeket nagy ügyvédek, a nemzet legjobbjai, hagytak reá szent örökségül. Szerénytelenség és hivalkodás nélkül elmondhatjuk, hogy a magyar ügyvédek mindig arra törekedtek, hogy a reájuk szállt nagy örökséget megtartsák és öregbítsék, s láthattuk a közelmúlt szomorú napjaiban is, hogy a különféle irányú, de a magyar tradícióktól egyaránt eltérő szélsőségekkel szemben, a magyar ügyvédség hűségesen kitartott eszményei mellett, semper idem, a jognak, az igazságnak, a magyarságnak és az emberiségnek hirdetésében és szolgálatában. Nem akarunk más társadalmi rétegekkel való összehasonlításokba bocsátkozni, csak megállapítjuk, hogy bár az utóbbi években a lefokozott élet-szükségleteket is alig tudtuk megszerezni, s majdnem mindenről le kellett mondanunk, ami kulturális szempontból jogos életigényünk, türtünk nemes megadással, nem panaszkodtunk és életszínvonalunk megjavítása érdekében nem alkudtunk meg lelkiismeretünkkel és méltóságunkkal. A proletárdiktatura rémuralma és az azóta állandósulni látszó nehéz megélhetés sem rendítette meg a magyar ügyvédség erkölcsi talapzatát, alig fordult elő, hogy soraink közül valaki megtáncorodjék, s mert a nehéz sors az ember próbaköve. elmondhatjuk, hogy a magyar ügyvédség megállotta helyét. Törhetetlen a bizalmunk a tekintetben, hogy a magyar ügyvédek az erkölcsi és anyagi lehetőség végső határáig állani és a nyomorúság kerítésének ellentálcái fognak, de él bennünk az aggodalom, hogy ez a rettenetes küzdelem megőrli a gyöngébbeknek erőit, s őket vagy harcképtelenné teszi, vagy elhomályosítja ítéletüket, végül a kar jelentékeny részét más pályára fogja kényszeríteni. Vigasztalan látvány, amikor egy ilyen kimondottan kultúr-osztály, úgy a kulturális termelés, mint a kulturális fogyasztás szempontjából, napról-napra sorvad, kétségbeejtő jelenség, hogy életszínvonalát miként kénytelen folytonosan lejjebb szállítani, s a karnak zöme tiszta és tisztán ügyvédi munkájából, a megélhetés legelemibb feltételeit még így sem tudja megteremteni. És önkéntelenül is elénk tolul a végzetes jelentőségű kérdés, vajjon ez a vergődés, ez a csüggedő reményvesztettség nem fogja-e a meghasonlott lelkeket közös hajótöröttségükben társítva, a bennük régen lappangó gyűlékony anyagot lángrollobbantani és az általános elégtelenség gyújtó és gyújtó pontjaivá tenni? Nem szükséges bizonyítani, hogy egy ilyen vezető osztálynak sorvadás minő romboló hatással lenne a társadalmi életre, s ezért parancsoló kötelességük azoknak, akik az ügyvédség sorsát hivatalosan is, együttérzésből is intézik és szívükön viselik, hogy az ügyvédség súlyos helyzetének könnyítésére minden lehetőt tegyenek. Az Ügyvédi Kamara tiszteletreméltó jeles elnöke és hozzá méltó tisztikara, hatósági működésük keretében valóban bölcsességgel és buzgalommal teljesítik kötelességüket, megértéssel és odaadással karolják fel az ügyvédség érdekeit, időt és fáradságot nem kímélnek. amikor a kar erkölcsi és anyagi javairól van szó. Társadalmi alapon ugyanezeknek a céloknak megvalósítására törekszik a Budapesti Ügyvédi Kör, a kari szellemet, az együttérzést és összetartást ápolja, közelebb hozza, egymással megismerteti, barátokká teszi a kartársakat, megosztja és ezzel könnyebben elviselhetővé teszi az egyes kartárs gondját-baját, igyekszik elsimítani az ellentéteket. eltávolítani az elválasztó szempontokat, a hazafiúi gondolatban egyesíteni minden magyar ügyvédet, s nemzetünk gyászos veszteségeivel szemben alárendelt jelentőségűeknek érezni egyéni bajainkat, de bízva a magyar igazság diadalában reményt kelteni, hogy reánk is jobb napok fognak következni. És mikor kartársainkat összetartással erősítjük,

nem csupán karunk sorsát, hanem a nemzet egyetemes érdekét is szem előtt tartjuk. Az ügyvédségnek terhes, de büszke kiváltsága az, hogy hivatását kizárólag a haza határain belül gyakorolhatja, a magyar ügyvédre szó szerint is áll: «a nagyvilágon e kívül nincsen számodra hely», nekünk magyar ügyvédeknek itt kell élnünk, halnunk. Életösztönünk kategorikus imperativusa, hogy nemzetünket minél nagyobb, erősebbnek és boldogabbnak lássuk, a kenyerünk, a tudásunk, a munkásságunk ehhez a talajhoz fűződik. Mi az ország jósorsának természetes gondozói vagyunk, de meg embertársaink legfontosabb életkérdéseiket bizák tisztességünkre és tudásunkra, nem lehet tehát közömbös a társadalomra, kik képviselik ügyében, bajában és a saját javát szolgálja, ha megértve, minő közérdekű szempont az ügyvédségnek erkölcsi és anyagi színvonala, törődni fog az ügyvédség helyzetével s nem hagyja elsorvadni, végelgyengülésben elpusztulni. Talán a törvényhozás is reá fog eszmélni, milyen nagy szellemi és erkölcsi értéket jelent a magyar ügyvédség, s szakítva az indokolatlan és végzetes ügyvédelles irányzattal, megmenteni törekszik a magyar ügyvédséget, nem egyedül az ügyvédeknek, hanem a magyar társadalomnak, a magyar nemzetnek.

Dési Géza.

* *

IV. Blauner Mór.

Az értelmiségi középosztály egyre szegényedik. Szabad foglalkozású ágai is. Keresete sem a háború alatt, sem azóta nem tudott lépést tartani a drágulás szertelen arányával. Az ügyvédség átlagáé talán legkevésbé.

Hogyan is tudott volna, amikor az ügyvédi munka bírósági díjtételei az 1917. évi rendezés óta alig néhány tizeddel emelkedtek, ellenben a kar túlsúlyfolttsága még aggasztóbb lett, munkaalkalmak pedig folyton fogynak.

Az ügyvédség létszáma már Nagy-Magyarországon is túl népes volt, de határaink katasztrófális megcsönkítése óta az arány még kedvezőtlenebb lett. Csonka-Magyarország kis területén pedig az ügyvédség 57-ed része maradt. A budapesti kamarában a háború óta számunk mintegy 50%-al szaporodott.

A természetes szukreszcencián kívül ezt a növekedést befolyásolták az ideözönlő menekülő kartársak, akik főleg a fővárosba törekedtek, ahol kartársaik részéről megértő, vendégszerető fogadtatásra találtak. A budapesti kar számos tagja azzal könnyítette meg részükre az átmenet nehézségeit, hogy irodahelyiségét, telefon- és írógéphasználatát osztotta meg velük.

Növelte az ügyvédek létszámát a volt köztisztviselőknek pályánkra tódulása. Nem volt a karnak ez ellen sem kifogása. Az ügyvédi kar sohasem volt kenyéririgy. Közvéleménye csak akkor szisszent fel, midőn tapasztalni kellett, hogy speciális körülmény folytán az új verseny egész jogterületeken kiszorította a régi ügyvédséget és szinte monopoliummá tette azokon az ügyvédi jogsegély ellátását a volt köztisztviselő ügyvédeknek. Annak folytán ugyanis, hogy a tegnap még közhivatalnok ügyvéd, másnap ugyanazon hatóságnál, ahol működött, felek képviseletében járhatott el, a jogkeresők széles rétegében az a hit kapott lábra, hogy a köztisztviselőkből lett ügyvédek hivatali működésük alatt szerzett összeköttetéseikkel sikeresebben tudják érdekeiket megvédeni, mint a régi ügyvédek.

Az ügyvédség nem tételezi fel és nem hiszi el, hogy a hatóságokat ezen összeköttetések befolyásolnák, mégis ezen látszat elterjedése nemcsak általános ügyvédi érdekből, de magasabb etikai szempontokból sem kívánatos, ezért a kérdés méltányos rendezése érdekében alakult ki a karban az a kívánság, hogy a köztisztviselőkből lett ügyvédek 2—3. éven át korlátozva legyenek azon hatóságoknál eljárni, ahol legutóbb hatósági teendőket láttak el és ezen korlátozási időn belül csak egyéb jogterületen folytathassanak ügyvédi működést.

A túlsúlyfolttsággal ellentétben egyre kevesbedtek az ügyvédi munkaalkalmak.

A hitel elapadása sok ügyvéd irodai forgalmát bénította meg. Nem nyújtott ezért kárpótlást az ú. n. lakás- és ütleveipraxis, melynek ellátására csak kevés számú ügyvéd vállalkozik.

Viszont nem váltak még be azon jogos várakozások, melyek az ügyvédi munkának közigazgatási és adóügyek terén való nagyobb térfoglalásához fűződtek, mert a legkülönbébb fajtájú zúgírászat tisztességtelen versenye legmohóbban ezen jogterületen

burjánzott fel és vonta el az ügyvédek legális hatásköréből a jogsegély ellátását.

A községi jegyzők tervbeveti államosítása is késik. Pedig ezen régóta várt reform annyit jelentene, hogy a közigazgatásnak ezen közteendőkkkel elhalmozott szervei végre mentesülnének a magánmunkálatok terheitől. A magánmunkálatok elvégzése szakértő ügyvédekre hárulna, mely célból a falu magához vonzaná és levezetné a főváros és más nagy városok ügyvédi fölöslegét.

Visszaesés állott be az ügyvédi összeférhetetlenség értelmezésében is. A budapesti ügyvédi kamara legutóbb szakított azon méltányos gyakorlattal, mely lehetővé tette, sőt elősegítette a pályán érvényesülést nem találók munkaerejének gazdasági téren való érvényesülését.

Nézetem szerint az országos gazdasági viszonyok mindenkori szerepe mellett, az itt érintett kérdések megfelelő megoldása lényeges befolyással lesz az ügyvédség gazdasági helyzetének további kialakulására.

Aggályos jelenség azonban, hogy az ügyvédi közvélemény fásult, nem is panaszolja már bajait, de nem is keresi az orvoslás módjait, mintha már semmi sem segíthetne.

Pedig elsősorban magunkra kell támaszkodnunk. A megélénkítő ügyvédi közéletre hárul a feladat, hogy az ügyvédség közérdekű gazdasági kérdéseit állandóan napirenden tartsa, a segítségi módokat kiküzdje.

A kormánynak pedig be kell látnia, hogy a kar gazdasági katasztrófája nélkül az ügyvédség lecsökkentett munkakörét nem lehet más hivatásbelieknek újabb kárpótlási területül odaadni, amint azt egyik elkészült javaslata szándékolja,

Blauner Mór.

Földbirtokreform és magánjog.*

IV. Haszonbérletek átvétele.

Haszonbérleteknél az elővásárlási jog helyébe az államot illető átvételi jog lép. Ennek gyakorolhatása végett szabja meg a T. 49. §-a a haszonbérleti szerződés kötelező bejelentését. A bejelentés elmulasztásának a büntetőjogi jogkövetkezményeken (T. 97. §. 1. p.) felül az a magánjogi hatása, hogy a gazdasági albizottság úgy jár el, mintha a felek bejelentették volna a szerződést (R. 125. §.), vagyis azt tudomásul veszi vagy nem veszi tudomásul, s utóbbi esetben az OFB.-hoz terjeszti fel, amely határoz a szerződésnek az állam részére átvétele kérdésében. Feltűnő, hogy a tudomásulvétel más szempontok szerint fog helyt a gazdasági albizottságnál, mint elsőfokú hatóságnál és más szempontok szerint a OFB. részéről. Előbbi a tudomásulvételt meg nem tagadhatja, ha a haszonbérlet gazda vagy az okszerű gazdálkodás tőle különben is várható és ha nyomós okok nem követelik a haszonbérletnek kishaszonbérletre kezére juttatását (T. 49. §. 3. bek.); míg az OFB. a tudomásulvételt csak akkor tagadhatja meg, ha az igényjogosult a haszonbérletet átvevő nyilatkozatot tesz (id. §. ut. bek.). Az antinomiát csak úgy oszlathatni el, hogy az OFB. részéről kétféle határozatot tételezünk fel: egyet, amelyet csak fellebbezés (id. §. 4. bek.) esetében hoz és amelyre nézve első és egyetlen fokban határoz s amelyre csak akkor kerül a sor, ha az előbbi tudomásulvételt megtagadó határozat már jogerős. Ebben az esetben aztán meg kell állapítania, megtette-e az igényjogosult a szükséges nyilatkozatot, s ha nem tette meg, úgy tudomásul kell vennie a szerződést annak ellenére, hogy már előbb, mint fellebbezési fórum esetleg megtagadta a tudomásulvételt. Ez alól csak egy kivétel van, ha t. i. a tudomásulvétel akadályá épen csak a haszonbérlet személyében van, amikor is a megtagadásnak az lesz a következménye, hogy a haszonbérbeadó megtartja az ingatlant, mintha szerződést nem is kötött volna. A tudomásulvétel kérdésében döntő hatóság az igényjogosult beleegyezésével a tudomásulvételkor kikötéseket tehet, teljesítésükre határidőt tűzhet s a nemteljesítés következményeit is megállapíthatja. (R. 117. §. ut. bek.)

Az igényjogosult átvevő, nyilatkozata folytán, «a haszonbérlet helyébe lép». Miként azonban az elővásárlásra jogosult nem cessionárius és az ő belépése a jogviszonyba nem cessio — még

* Az előbbi közl. I. a múlt évi 21., 22. és 24. számban.

cessio legis sem — úgy az állami juttatás folytán belépő haszonbérlet is önálló, új jogviszonyba lép a haszonbérbeadóval, amelynek közelebbi tartalmát az OFB. határozza meg. (R. 123. §.) Ebből folyik az is, hogy az OFB. határozata alapján a haszonbérlet a telekkönyvbe az átvevő javára a haszonbérbeadó külön engedélye nélkül is bekebelezhető. (T. 53. §., 32,000/1921. sz. rend. 22. §.) Az ily haszonbérlet önállósága abban is kifejezésre jut, hogy végrehajtás és csőd esetében hatálya a magánjoginál erősebb és hogy az ingatlan alhaszonbérbe lehet adni akkor is, ha ezt az eredeti szerződés tiltotta (id. 53. §.). Ugyanez a hatálya az olyan alhaszonbérletnek is, amelynél az igényjogosult főhaszonbérletként lépett be egy már fennállt haszonbérleti jogviszonyba (T. 50. §. 1. bek.) vagy ily főhaszonbérlet önállóan keletkezett (id. §. 3. bek., 51. §. 1. bek. vége). Maga a haszonbér összege egyesség hiányában vegyesbíróság döntésének tárgya (id. §. vége, R. 133. §.).

Korlátolt forgalmú birtoknál a tudomásulvétel helyébe az OFB. hozzájárulása lép (T. 88.) Az olyan szerződés, amelytől az OFB. a hozzájárulást megtagadja, semmis. (R. 209. §. utolsó bek.) Az OFB. megkerülésével megkísérelt haszonbérbeadás jogkövetkezményei itt is ugyanazok, mint fent.

V. Eldarabolás.

A T. e fejezetben oltalmat nyújt a parcellázási visszaélések ellen. Gondoskodik az eljárás publicitásáról a gazdasági felügyelő-ségnél való bejelentés (T. 54. §.) és a vételi szerződés hatósági láttamozása (T. 55. §.) útján, annak törvényszerűségéről pedig az OFB. részére biztosított ellenőrzési jogkörrel. (T. 58. §.) Az OFB. jóváhagyása azonban de lege nincs előfeltételül szabva, úgy, hogy az csak a szükséghez képest, esetleg panasz folytán, avatkozik be (R. 148. §.), sőt a telekkönyvi átírás is megtörténhetik enélkül, ha a telekkönyvi hatóság nem szerzett tudomást az OFB. oly intézkedéséről, hogy az eldarabolási tervet vagy a szerződéseket neki mutassák be, hogy a birtokbaadás csak hatósági szerv közbejöttével teljesíthető stb. A jóváhagyás, ha meg is történt nem érinti az ügylet magánjogi érvényét, mert az OFB. az ügyleteket csak földbirtokpolitikai szempontból bírálja el. (OFB. 9388/1922. sz., Bándy—Ridly 108. l.) Viszont vita esetében mégis az OFB. állapítja meg — nyilván a rendes bírói út kizárásával — hogy az OFB. rendelkezéseivel netán ellenkező magánmegállapodások mennyiben vesztették el hatályukat. (R. 152. §.) Az id. §. 1. és 2. bek. közt a kapcsolat igen laza s a szövegezés rendkívül pongyola; a gondolat az, hogy a telekkönyvi átírásnak előfeltétele az OFB. jóváhagyása mindannyiszor, valahányszor az OFB. a jóváhagyást fenntartotta magának. Kiegészíti az oltalmat a vevők jogvédelméről való hatósági gondoskodás. (T. 59. §. 2. bek., R. 154. §.)

Magánjogi szempontból a *sedes materiae* a T. 56. §. 2. bekezdésben foglaltatik, amely tiltja a vevőre túlságosan terhes kikötések felvételét. Az OFB. mintaszerű megértéssel védi a kisembert a kiuzsorázás ellen, amikor pl. nem hagyja jóvá a ház-helyrendező egyességnek azt a kikötését, hogy, aki a házhelyhez juttatottak közül a fizetési határidőt elmulasztja, elveszti a házhelyhez való igényét és a befizetett vételárreszleteket. (7669/1922. sz., Bándy—Ridly 105. l.) Igen hathatós oltalom továbbá a T. 57. §-ában imperatív erővel (v. ö. ut. bek.) szabályozott elállási jog, amely a vevőt megilleti, ha a szerződés megkötésekor a vétel tárgyát tevő részletek természetben kijelölve még nem voltak vagy ha az eldaraboló a telekkönyvet méltányos határidő alatt sem tudja rendbehozni. Az elállásra jogosult fél a másik féltől a szerződés megkötéséből eredő kárának megtérítését is követelheti és pedig — *lege non distinguente* — a vétkességre való tekintet nélkül. Ez persze rendkívül messzire, talán túlmesszire is vezet, mert az eldarabolót oly telekkönyvi akadályért is felelőssé teszi, amelyet elhárítania a legnagyobb gondossággal sem áll módjában, s felelőssé teszi a hibáján kívül lehetetlenült telekkönyvi szolgáltatás elmaradásáért is, nem szólva a gazdasági lehetetlenülésről, amelynek kizárásával a vevő érdekében meg lehetne békülni. Ügylátszik, előbb-utóbb rá kell majd térnünk a rendelkezés oly értelmezésére, hogy kártérítésnek csak a magánjogi szabályok irányadásához képest van helye, azzal az egy korlátozással, amely *per analogiam* a §. ut. bek.-ből következik, hogy a kártérítési kötelezettséget kizáró szerződéses kikötés semmis.

(Folyt. köv.)

Dr. Meszlény Artur.

Kötelesrészsabás.

A bírói gyakorlat által szentesített id. törv. szabványok I. R. 8. §-a értelmében kötelesrész kiegészítésének ajándékozás esetén helye van, ha az arra jogosult örökösök behizonyítják, hogy az örökhagyónak tiszta hagyatéka az ajándékozáskor volt érték felénél kevesebb, amely esetben a hiányt a megajándékozott pótolni tartozik. A kötelesrész ezen pótlása jelenleg a pénz elértéktelenedése, vásárlóképeségének csökkenése miatt nehézséggel jár, amennyiben a 8. §-nak az egyes esetekre merev ráalkalmazása sem méltányosnak, sem igazságosnak többé nem tekinthető. Ha 1913. évben 200,000 K értékű 160 hold ingatlanral és 50,000 K készpénzzel rendelkező egy gyermekes apa ingatlanát idegennek elajándékozta s 1917. évben bekövetkezett halálakor csak 50,000 K készpénzt hagy hátra, a 8. §. szószerinti alkalmazása esetén a gyermek az 50,000 K-hoz kötelesrésznének pótlására csak még 75,000 K-t követelhet és 1917. évben összesen csak 125,000 K-hoz jut, holott a 160 hold ingatlan akkor már 400,000 K-át ért. A gyermek tehát atyja vagyonából többé nem fele értéket, hanem körülbelül egynegyed részértéket kap. De ily részt is csak a kötelesrésznek örökhagyó halálakor kifizetése esetén, míg ha per- és végrehajtási eljárás előzetes lefolytatása szükséges és tényleges fizetésre csak 1922. év őszén kerül a sor, amikor az ingatlan értéke már 80.000,000 K körül jár, a gyermeknek jutó 125,000 K az egész vagyon értékének már vajmi csekély részét teszi ki s a 8. §. alkalmazása célját téveszti, nem juttatja többé a gyermeket a neki szánt kötelesrészhöz, a vagyon valóságos fele értékéhez.

Egyes bírói határozatok a 8. §. rendelkezését a jelen értékviszonyok mellett elavultnak mondják és örökhagyó halálakor értékalapon határozzák meg a kötelesrész összegét, mások a természetbeni megítélést követik.

A pénzérték hullámlása alig lehet elegendő indok a 8. §. szerinti számítás mellőzésére s különben sem vezet valóságos fele érték eléréséhez, ha ítélethozáskor — mondjuk 1921. évben — nem 1913. évbéli, hanem 1917. évbéli értékalapon szabjuk meg az összeget és ennek folytán a kötelesrésze jogosult esetleg 1922. évben oly pénzüsszeghez jut, amelynek névleges összege megfelel ugyanazon összegnek, amennyi 1917. évben a vagyon valóságos fele értékét jelentette, tényleges értéke azonban az 1917. évi ugyanoly számú pénzüsszeg valóságos értékének talán huszadrészét sem teszi ki. Az örökhagyó halálakor érték alapján való számítás közelebb hozza az irányadóul szolgáló értékelést a tényleges fizetéshez, mint az ajándékozáskori érték alapján való számítás, azért jobban is közelíti meg a fizetéskori tényleges értéket, de el nem éri s messze maradhat el mögötte.

A természetbeni megítélés halálesetre szóló rendelkezés esetén bírói gyakorlattá vált, azonban ajándékozás, élők között tulajdonjog átruházás esetén alkalmazása jogsérelmes. Örökhagyónak halálesetre szóló rendelkezése esetén a kedvezményezett örökös vagy megajándékozott joga csak örökhagyó halálakor nyílik meg, épen úgy, mint a kötelesrésze jogosult igénye. Mindkét jog egy időben támadván fel, egyik sincs időbeli elsőbbségben és ha egyiknek engednie kell, méltányos, hogy a kedvezményezett joga engedjen a sértett jognak.

Ellenben élők közötti ajándékozás esetén a megajándékozott már örökhagyó életében szerez jogot, amikor még kötelesrész iránti jog nem létezik, amikor még tudni sem lehet, mennyi vagyon marad örökhagyó után és előáll-e egyáltalán a kötelesrésznél ajándék értékből való kiegészítésének szüksége. Előbb szerzett jogot később támadt jog kedvéért a 8. §. nem kíván bántani, hanem módot ad az ajándékozás által sértett jogigény készpénzbéli kiegyenlítésére. Indokolt az egyszer már jogérvényesen megszerzett jognak védelemben részesítése, amennyiben a megajándékozott gazdaságát az ajándék-vagyon figyelembe vételével rendezi be, arra támaszkodva intézi ügyeit és ha számolnia kell is azon eshetőséggel, miszerint az ajándékozás mások jogait sértette, számítása csak a sértett érdek kiegyenlítésére, de nem az ajándék egy részének elvesztésére terjedhet ki. Utóbbi gazdaságilag is hátrányosan hathat, visszatárhathatja a megajándékozottat az ajándék-ingatlan gondos megművelésétől, miután nem tudhatja, mikor és az ingatlan mely részét veszti visszaítéle.

A 8. §. jelenlegi alkalmazása csak a gazdasági viszonyok általalakulásának mérlegelése mellett lehetséges. A 8. §. ajándékozáskori érték szerinti kiegészítést rendel, hiányzó értéket pedig csak

egyenlő, azzal felérő értékkel lehet pótolni. Azonban a jelenlegi államjegy valóságos értéke nem egyenlő az 1913. évbeli bankjegy akkori értékével, ennél fogva a mostani államjegy nem is lehet alkalmas az 1913. évbeli bankjegy helyettesítésére, a bankjegyek bizonyos összegében kifejezést nyert 1913. évbeli értékhiánynak ugyanolyan névösszeggel való pótlása.

Az államjegy az 1921: XIV. tc. 4. §-a értelmében törvényes fizetési eszköz, épen úgy, mint voltak az Osztrák-Magyar Bank jegyei a banknak az 1899: XXXVII. tc.-be iktatott alapszabályai 86. cikke értelmében. Azonban ezen papírpénz minősége azt jelenti, hogy az államjegyet annak átadásakor köteles mindenki teljes névértékben elfogadni, vagyis az átadás idejében értékből egyenlítő ki névértékével egyenlő értékű részt, ellenben visszaható érték kiegyenlítő ereje nincsen.

A papírpénz értékmérői minősége, melynél fogva különböző tárgyaknak különböző időben értékaránya papírpénzben nyert kifejezést, ma nagyon is megingott. Értékmérőül csak állandósult érték alkalmas, minő volt az osztrák-magyar bankjegy, amíg a bank köteles volt kívánatra azonnal magyar vagy ausztriai veretű törvényes ércpénzzel beváltani. Ellenben az állam függő adósságát alkotó államjegyek értéke erősen változott, jelenlegi valóságos értéke nem az, ami 1921. évben volt és nem az, amely értéket 1913. évben ugyanolyan névértékű osztrák-magyar bankjegyek képviseltek. Ez okból a jelenlegi államjegy névértéke nem is jelenthet sem 1921., sem 1913. évbeli értéket és nem szolgálhat sem 1921., sem 1913. évbeli értékmértékéül, hanem az egyes időkbeli értéket ugyanazon időkbeli papírpénz vásárló értékével kell mérnünk. A múlt időbeni papírpénz ezen értékmegállapításnál csak számolási értékül szolgálhat és azt jelen fizetési korai valóságos értéké az arány alapján számítjuk át, amelyben a számolási értékül szolgáló papírpénz által a számolási időben képviselt valóságos érték a fizetési korai papírpénz által képviselt valóságos értékhez áll. Eszerint, ha az 1913. évbeli 125,000 K-át akarjuk kiegyenlíteni, előbb megállapítjuk, hogy 1913. évben 125,000 K névértékű bankjegy kényszerforgalmi minőségénél fogva mily valóságos értéket képviselt, mennyi volt vásárlóképessége, azután megállapítjuk, hogy ugyanezen valóságos értékét, ugyanezen vásárlóképességet ma mily összegű államjegy képviseli, s ezen utóbbi összeggel egyenlítő ki, mint az 1913. évbeli 125,000 K-t bankjeggyel egyenértékű államjegyösseggel az 1913. évbeli 125,000 K-t. Mert az 1913. évbeli 125,000 K-ás kötelesrész alatt nem 125,000 K összegű papírpénz értendő, hanem 160 hold föld és 50,000 K készpénznek fele, amely fele résznek értékét azonban 125,000 K névértékű 1913. évbeli bankjegy, akkori törvényes fizetési eszköz minőségénél fogva fedte. De, amikor ezen 160 hold ingallan és 1913. évbeli 50,000 K készpénz fele 1917. vagy 1922. évben esik megtérítés alá 1917., illetve 1922. évben törvényes fizetési eszközül szolgáló papírpénzzel, akkor előbb az állapítandó meg, hogy az 1913. évben 250,000 K értéket képviselt vagyon a megtérítés idején mily értéket jelent, a megtérítési korai papírpénzzel mily összeggel ér fel és ezen fizetési korai értéknek fele része egyenlítő ki fizetési korai papírpénzzel. Ez esetben a kötelesrészre jogosított a valóságban is megkapja a 8. §. szerint őt megillető fele értéket és a megajándékozott sem szolgáltat ki, sem többet, sem kevesebbet, mint amennyire a 8. §. szerint köteles.

Az értékátszámítás gyakorlatilag papírpénz alapon addig, míg annak értéke nem állandósul, a kötelesrész ítéleti megszabásánál célhoz nem vezethet, amennyiben a becslés és megítélés, illetve ítélet alapján történő fizetés közötti időben beálló értékváltozása ítélethozáskor még figyelembe nem vehető. Ellenben alapul szolgálhat az aranykorona mindenkori értéke. Amíg a bankjegyet aranyérték fedte, értékeik egyenlően alakultak, amióta pedig a fedezet megszűnt és útjaik elváltak egymástól, az aranykorona értékemelkedése lépést tartott az általános értékemelkedés változó papírpénzbeli értéke megfelelő az általános értékemelkedés átlagának. Aranykorona értékalapon azon időig, amíg a papírpénz egyenértékű volt az aranykoronával, a kötelesrész összege eddigi gyakorlat szerint lenne megszabandó, azonban az elérendő összeg, mint aranykorona érték, az aranykoronának fizetési korai árfolyama szerint lenne fizetési korai papírpénzben kiegyenlítő. Míg, ha a kötelesrész kiszámítása oly időre esik, amikor az aranykorona már nem volt egyenértékű a papírpénzzel, pl. 1921. évre, akkor a kötelesrész kiszabásának alapjául szolgáló vagyon értékét az aranykorona 1921. évbeli árfolyama alapján előbb vissza-

számítjuk aranykorona értékre, ily értékben határozzuk meg a kötelesrész összegét és ez ismét fizetési korai árfolyam szerint egyenlítő ki.

Az aranykorona mindenkori árfolyamának megállapítása nehézséggel nem jár, a papírpénz is megmarad fizetési eszköznek, csak a kötelesrészre jogosult nem köteles nagyobb érték kiegyenlítésére elfogadni, mint mindenki más és a megajándékozott sem szolgáltat ki semmivel sem többet, mint amennyire a 8. §. értelmében örökhagyó ajándékozaskori vagyonának fele értéke erejéig köteles, amely fele érték megtartásával a kötelesrészre jogosított kárára jogellenesen gazdagodnék.

Dr. Ludvig Rezső.

Szemle.

— A rendjavaslatról szóló első cikkünk, amelyet nem csupán írójának névbecsüléséből, hanem azért is közzétűnk, hogy módot nyujtsunk a tárgyi ellenvéleménynek a szakszerű megnyilatkozásra — talán felesleges is megjegyezni — nem fedi a szerkesztőségnek meggyőződését. Nem is szolgáltat okot, hogy a javaslatot a limine elutasító álláspontunkon változtassunk. Jogászokhoz szólunk, tehát rövidre foghatjuk a szót:

1. Valóban nem az a hibája, hogy alkalmi törvény, hanem az, hogy «nem a nagy közérdek való szükségleteiből fakad». Ha az ország kritikus gazdasági és külpolitikai helyzete igazán forradalom veszélyével fenyegetne is, amely veszélynek, mint politikai kérdésnek mérlegelése kívül esik e lap keretén, e javaslat teljesen alkalmatlan eszköz a veszély elhárítására. Forradalmat történelmi tapasztalat szerint sem büntető, sem rendőri törvénnyel megelőzni nem lehet, mert az állami rend erőszakos felforgatása épen azoknak az erkölcsi erőknek létét tagadja, amelyekre a törvény támaszkodik. Hatékony csupán a gazdasági és politikai okok kiküszöbölése lehet, amelyek a veszélyt előidéztek.

2. Első cikkünk szerint a javaslat «bizonyos cselekményeket oly rendelkezéseknek vet alá, amelyeket rendes időben csak büntetendő cselekményekre alkalmaztak». Épen az a kifogásunk, hogy a javaslat *nem* cselekményeket sújt, hanem «magatartást» és személyeknek «aggályosságát», tehát benyomás alapján, amelyet a rendőrhatalóság meg nem határozható «egyéb körülményekből» merít, «rendelkezéseknek veti alá» az egyénnek érzületét, meggyőződését, gondolatait.

3. De a cikk szerzője szerint vannak «nézetek és meggyőződések», amelyeknek «tenyésztése és propagálása... bűncselekménynél is nagyobb veszélyt rejthet magában». Szent igaz, de ezeket, addig, amíg érzékelhető alakot nem öltenek, csak az ismeri, aki a szíveket és veséket vizsgálja. Ha pedig utat találnak a túlvilágba a Btk.-nek és az 1921. évi III. tc.-nek rendelkezései túlon túl elég módot nyújtanak a rendőrségnek a preventív beavatkozásra.

4. «Hazafias polgároknak — írja a szerző — magasztos kötelességük magánérdekeik némi kényelmetlenségeit is szívesen tűrni az általános közjó érdekében, a hazáért.» Ez az állítás nem mentes a petitio principii-től. Bátrak vagyunk kétségbevonni, hogy a szabadságjogok kiszolgáltatása a rendőrség úgyszólván korlátlan hatalmának a közjó érdekében áll. Ha a végrehajtó hatalom valóban csálhatatlan megítélője volna annak, hogy mi áll a közjó érdekében, akkor mi szükség van törvényekre, mi szükség van a hatalmaknak az 1848: III., 1869: IV. és az 1896: XXVI. tcikkben biztosított megosztására? Hogy a rendőri felügyelet és az annak ismételt megszegése esetében esetleg életfogytig tartó dologház csupán «némi kényelmetlenség»-e, annak megítélését minden észrevétel nélkül bizzuk az olvasóra.

5. Helyesen állapítja meg Szűts Ö Máltósága, hogy a veszélyes törekvések ismertető kritériuma csak «az okoknak a bizonyíték szabad mérlegelésének elveihez képest lelkiismeretes felsorolása lehet, melyek az intézkedő hatóság meggyőződését előidéztek». Aki a javaslat 6. §-ának rettene-

tes kancsukszabályait ismeri, aligha juthat arra a meggyőződésre, hogy az okok lelkiismeretes felsorolására irányuló törekvés sikerrel járt volna, az indokolás pedig, amely a rendőrhatalóságot arra hívja fel, hogy az aggályosságot perrendszerű bizonyítékok nélkül állapítsa meg, nem épen a perjogi szabad mérlegelésre látszik utalni.

6. De a javaslat a rendőri beavatkozás feltételeit nem a törvényszerkesztési technika fogyatékosága miatt mulasztotta el szabatosan meghatározni. Az a cél, amelyet a javaslat maga elé tűzött, nem tűri meg a szabatos meghatározást. A cél ugyanis abban áll, hogy a kormányhatalom ártalmatlanná tehessen bárkit, akit szubjektív véleménye szerint ártalmasnak tart. Minden törvény a hatalom korlátozása, ez a javaslat pedig korlátokat nem felállítani, hanem lebontani kíván. Ezért a kormánnyal egyetértő politikus talán helyeselheti, de a törvény fogalmi jelentőségét átérző jogász a javaslattal szemben csupán a negáció álláspontjára helyezkedhetik.

— **A kereseti adó kérdésében** a január hó 14-én összehívott országos ügyvédi kamarai értekezlet, kimondotta, hogy az 1922. évi 18,000 számú (az általános kereseti adótörvény végrehajtására vonatkozó) rendeletben szabályozott könyvvezetési és iratfelmutatási kötelezettség az ügyvédi titoktartás elvének fontosságára és nélkülözhetetlenségére való tekintettel az ügyvédre vonatkozólag alkotmányjogi szempontból hatályon kívül helyezendő. Kíváncsnak tartja tovább az értekezlet, hogy a jelenlegi törvények megváltoztatásával adassék mód a m. kir. pénzügyminisztériumnak arra, hogy az ügyvédi kamarák közreműködésével létesítsen az ügyvédi kar tagjaiból adóközösségeket nemcsak a forgalmi, hanem az általános kereseti adóra és a jövedelemadónak az ügyvédi keresetet érintő részére vonatkozólag is. Ezen kéréseket az értekezlet által nyomban megválasztott küldöttség a legközelebbi napokban terjeszti a pénzügyminiszter elé.

— **Politzer Adolf** könyvkiadó és könyvkereskedő elhúnyta mellett a magyar jogi élet krónikása nem haladhat el szó nélkül. Mint kiadó egyik tényezője volt jogi irodalmunknak. Azzal a megértéssel, amely a tudományos kiadót jellemzi, ismerte fel az irodalom kezdőinek támogatásával teljesített kultúrhivatást. Ha az íróban tehetséget ismert fel, saját anyagi érdekeinek figyelmen kívül hagyásával vállalkozott oly monografiák kiadására is, amelyek eladásából a mi szerény terjedelmű fogyasztó-közönségünket tekintve, még a nyomdaköltségek sem térültek meg. E tekintetben Politzer azt a hivatást töltötte be, amely külföldön az akadémiákra és egyéb tudós társulatokra hárul. Erős érzéke volt a tudomány haladó áramlatai iránt. Ez indította a Huszadik Század és a Társadalomtudományi Könyvtár megindítására. Mint könyvkereskedő Politzer az egyetem hivatását egészítette ki. Joghallgatók százai és ezrei, akik a tanév elején vidékről a fővárosba sereglettek, az ő boltjában nyerték ügyszólván első kiképzésüket a hallgató tárgyak és a használandó tankönyvek megválasztásában. A tanács, amelyet kaptak, mindenkor kitűnő volt, mert Politzernél alig ismerte valaki jobban a tanulmányi és vizsgarend — praxisát. Így vált Politzer idővel fogalommal s most, midőn a fogalom megszégyesítője eltávozott, a fogalom kegyeletos emlékké nemesedik.

— **Az aggályosságról.** (Levél a Szerkesztőhöz.) Az «aggályosság» szerintem nyelvi szempontból eléggé nem kárhoztatható kifejezés, a Jogt. Közl. múlt évi 24. számában említett helyen kívül előfordul és pedig a rendtörvény készülő javaslatában körülírt fogalomhoz hasonlóan, személyre vonatkozó jelzőként, a Pp-ben is. «A fél kifogásán alapuló kizárás; aggályosság» cím alatt a 61—62. §-ai próbálja megmagyarázni, hogy mikor «aggályos» a bíró, sőt a 63. §. «aggályossági» okról is szól, a «kilógásolt» bíró kifejezés használata mellett. Nem vagyok ugyan hivatva nyelvi szempontból kritikát mondani, de érzem azt, hogy az ilyen «aggályos»- meg «dagályos»-féle kifejezések «ragályos» betegségei a magyar jogi nyelvnek; az ilyen szavak használatától, a többi (összecszerűség stb.) gyakran használt, semmitmondó szavak használatával egyetemben csupán úgy menekülhetnénk meg, ha az

igazi, «rend»-törvény, a törvényeink gyűjteményében mielőbb megjelenék és nyomában az új «szó»-rend helyet kapna a tárgyaló termekben és az ügyvédi szobákban is.

— **Elszakított területen lakó tanúk kikallgatásának mellőzése.** Habár a fellebbezési bíróságnak a tanúk kikallgatását mellőző ítéleti indokolása nem volt helytálló, a Kúria mégsem oldotta fel az ítéletet: mert a tanúk a békeszerződés folytán Romániához csatolt területen laktak és így kihallgatásuk — Romániával való viszonyosság hiányában — ezidőszent nem volna foganatosítható. (Kúria 1922 december 5. P. III. 2350. sz.) A 39,226/1922. sz. ig. min. közlemény szerint a román kormány a viszonyosság kikötésével késznek nyilatkozott a diplomáciai úton érkező és hiteles román fordítással ellátott magyar bírósági megkeresések teljesítésére. (Igazs. Közl. 1922. évi 469. l.)

— **Ingatlaneladás és gazdasági lehetetlenülés.** Ha az 1917 decemberben szóbeli szerződéssel megvett ingatlanból, habár csak egyharmad részt a vevő 1918. év tavaszán az eladó beleegyezésével művelés alá vett, a 4420/1918. M. E. sz. rendelet 1. §. 2. pontja értelmében, az írásbafoglalás elmaradása nem teszi az ügyletet érvénytelenné. És ha a kialakított vételár a vétel idejében a helyi viszonyoknak megfelelt, a vevő pedig a vételár megfizetésére nemcsak készen állott, hanem a szerződés kiállítását megtagadó eladó javára a vételért késedelem nélkül bírói letétbe is helyezte, az eladó a pénz vásárló erejének időközben történt csökkenése folytán bekövetkezett gazdasági lehetetlenülésre nem hivatkozhatik, hanem a pénz elértéktelenedésének kárveszélyét neki kell viselnie. (Kúria V. 2352/1922.)

— **Dollárkölcson.** Mindkét magyar Amerikában lakott, amikor alperes felperestől (1917-ben) 300 dollárt kölcsön vett, amely az alperes itthoni ingatlanára elő is jegyeztetett. Mindkét alsóbírói ítélettel szemben az alperes dollárokból marasztaltatta: mert ily körülmények között in natura visszafizetés veendő kikötöttnek, és mert lejáratkori árfolyam (1:40) szerinti (12,000) koronák fizetése esetében alperes a felperes hátrányára nyilvánvalóan indokolatlan vagyoni előnyhöz jutna. (Kúria 1922 nov. 9. P. VI. 1272. sz.)

— **Gimnáziumi tanár, mint cipésműhely csendes társa.** Felperes cipőfelsőrészkesztőmunkás és alperes gimnáziumi tanár 1920. évben oly társasági szerződésre léptek, hogy felperes munkájával és szakképzettségével, alperes pedig mint csendes társ, 26,000 K-val járul az üzlethez és tíz éven át az alperes úgy a nyereségben, mint a veszteségben $\frac{1}{3}$ erejéig részesül. Az első 7 $\frac{1}{2}$ havi nyereségből az alperesre 10,200 K esett. Mindkét alsóbírói ítéletével szemben a szerződés hatálytalannak nyilvánított: mert az ipartörvény 5. §-a alapján kibocsátott 39,266/1884. Ker. min. rend. és a 49,537/1900. Ker. min. rend. szerint ez az iparág képesítéshez van kötve — továbbá, mert alperes, mint nyilvános középiskolai tanintézetben alkalmazott tanár, tehát közhivatalnok az 1884: XVII. tc. 43. §-a értelmében (?) ipart nem gyakorolhat (vajjon «csendes» társ sem lehet?) — végül a szerződés fent ismertetett kikötései uzsorás természetűek és így a közérkölcsiségbe ütköznek. (Kúria II. 5054/1921.)

— **Nyilvánvalóan helytelen ténybeli következtetés.** Megállapított, hogy 1919 január havában Budapest—Ferencváros állomáson körülbelül 77 kocsi lett kifosztva, hogy felperesnek valamennyi ládája fel volt törve és ki volt fosztva, hogy abban az időben a kérdéses vasúti állomáson 4—6, esetleg több tagból álló fegyveres csőcselék napról-napra, éjjel-nappal bejárva a pályára, kisebb-nagyobb lopásokat követett el a vasúti szállítmányokban, amelyek a vasút által nem voltak elháríthatók. A kérdéses vasúti kocsi a «fosztogatási jegyzékben» is előfordul, de olyan vasúti alkalmazott bemozdása alapján, aki nem bírt tudomással a kérdéses küldemény kifosztásának körülményeiről. Ezekből a tényekből a fellebbezési bíróság azt a következtetést vont le, hogy a felperes kára is a szóbanforgó vis-major jellegű állapotok eredménye. Ez a következtetés nyilvánvalóan helytelen. Mert az a vélelem, hogy a vasúton fuvarozott áru elveszését erőhatalom okozta, a 3047/1921. M. E. sz. rendelet szerint akkor áll fenn, ha a fuvarozás, őrzés vagy tárolás helye megszállás alatt állott és a megszállott helyen a fuvarozás, őrzés vagy tárolás befejezése előtt fosztogatás vagy más erőszakosság vagy ellenséges rekvirálás fordul elő; ámde e rendeletnek a vasutat a bizonyítási kötelezettség alól felmentő intézkedése a rendeletben nem szabályozott esetekre ki nem terjeszthető és a kár, a megállapított

Tekintettel a papíros árának, valamint a munkabérnek emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 január 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 400 K, Döntvénytár nélkül 280 K.

tények mellett is, közönséges, minden erőszak nélküli lopásból, sőt még a kocsinak a Ferencvárosi állomásra érkezését megelőző időből is származhatott. Minthogy pedig a nyilvánvalóan helytelen ténybeli következtetés útján megállapított tényállás a Pp. 534. §-a értelmében a felülvizsgálati eljárásban nem irányadó s így a vasút azon védekezése, hogy a felperes kárát a fegyveres csoport által történt fosztogatás eredményezte, bizonyítatlan maradt: a Kúria a kártérítési kötelezettséget megállapította. (P. IV. 1495/1922.) Itt a Kúria maga állapította meg a fellebbezési bíróságával ellentétes tényállást. V. ö. Hiteljogi Dtar XIV. 22., XV. 32. sz., Ker. Jog 1922. évi 159. lap és Hiteljog Tára III. 65., 66., 67. és 196. sz.

— **Szállítmányozási vagy fuvarozási ügylet?** A címzett a miénkültek ingóságait tartalmazó vasúti kocsiról szóló vasúti értesítést (aviso) a kocsit elzáró lakat kulcsával és az ingóságok jegyzékével azzal a megbízással adta át a szállító cég alperesnek, hogy a vasúti kocsiban levő ingóságokat szállíttassa raktárába, ott helyezze el és a tulajdonosok jelentkezéséig őrizze meg. Alperes a vasúti kocsit a Budapest nyugati pályaudvaron átvevén és annak tartalmát raktárába szállítván, az alperes és a címzett között a keresk. törv. 393. és következő §-aiban szabályozott fuvarozási ügylet létesült, mert a helyváltozás, amely a törvény szerint ugyanazon község területén is fennforoghat, amennyiben az árúknak a vasúti állomásról a címzethez való szállítása is fuvarozási ügyletet képez, magában foglalja és kimeríti a fuvarozási ügylet lényegét. Ebből folyólag alperes az ingóságokban az átvételtől a kiszolgáltatásig elveszés által előálló kárért, amennyiben azt nem erőhatalom okozta, felelős. (Kúria II. 1396/1921.)

— **Parcellázás és turpis causa.** Az ügynevezett magánparcellázók nyérészkedési célzatának megvalósítása legfeljebb addig a határig mehet, amely az elsősorban földhöz juttatandók érdekét nem sérti. És a földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó törvény célját nyilvánvalóan nem szolgálhatja az oly egyéni szerzés vagy társulás, mely főcélul azt tartja szem előtt, hogy a forgalomba kerülő ingatlanokat — a földre szoruló földműveseknek mintegy megelőzésével — a maga részére szerezze meg kizárólag abból a célból, hogy azután azokon túladván, a földhöz elsősorban juttatandók sérelmére, a tisztességes polgári hasznot meghaladó vagyoni előnyt biztosítson. Az ily célzattal létrejött társulási viszony a közérdekbe s a jó erkölcsökbe ütközvén, abból hatályosulható jogok és kötelezettségek nem keletkezhetnek. (Kúria P. III. 68/1922.)

— **Utólagos házasságkötésseli törvényesítés.** Az utólagos házassággal törvényesített gyermek nem igényelhet köteles részt abból a vagyonból, melyet atyja az ő születése után, de az utólagos házassággal való törvényesítés előtt, törvényes házasságából származott unokájára, ennek utána várható öröksége fejében átruházott; mert erre a vagyonra az alperes jogot szerzett már a törvényesítést megelőzően. De a nő sem követelhet e vagyonból, özvegyi jogon, lakást és tartást: mert az özvegyi joghoz való igény a házasságban gyökerezik és csak a házasság megkötésével keletkezik, arra tehát nem lehet sérelmes az a vagyonátruházás, mely a házasságkötést megelőző időben létesült. (Kúria P. I. 379/1922.)

Némi gyakorlattal bíró jelölt, irodámba azonnal beléphet. Javadalmazás megegyezés szerint. Dr. Scheiner Ernő ügyvéd, Törökszentmiklós.

16481

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék az 1922/1923. évre.

Ára 4800 korona és 13 % felár

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Dr. BORSOS ENDRE

budapesti kir. ítélőtáblai bíró,

a m. kir. népjóléti és munkügyi ministerium lakásügyi főosztályának
főnöke

által összeállított és magyarázatokkal ellátott

AZ ÚJ LAKÁSRENDELET ÉS A LAKÁSÜGYRE VONATKOZÓ JOGSZABÁLYOK

Ára 216.— K és 13 % felár.

A LAKÁSÜGYI HATÓSÁGOK ELJÁRÁSI SZABÁLYAI és a lakásügyekben fizetendő illetékeket szabályozó rendeletek

Ára 250.— K és 13 % felár.

MAGYAR TÖRVÉNYEK

A FRANKLIN-TÁRSULAT zsebkiadásai

Ügyes és tetszetős kiállítású törvénykönyvek, tárgyalásokra, eljárásokra zsebben hordhatók. Kitűnő, pontos szöveg, kiváló szakemberek jegyzetei, utalásai és magyarázatai, a gyakorlati életben működő jogászember szükségleteinek megfelelően. A sorozatban a következő törvények jelentek meg:

Az új egyenes adótörvények (Róth—Térfi)	K 360.—
Az állami alkalmazottak ellátásáról szóló 1912: LXV. tcz.	« 72.—
Egységes bírói és ügyvédi vizsgára vonatkozó jogszabályok (Mendelényi)	« 96.—
A börtörvény (Hampel)	« 120.—
A büntettek és vétségekről szóló 1878: V. tcz.	« 240.—
Egyes igazságügyi szervezeti és eljárási szabályok	« 72.—
Az ipartörvény és a reá vonatkozó joganyag (Márkus)	« 144.—
A kereskedelmi törvény (1875: XXXVII. tcz. (Nyári)	« 336.—
Lakásbérleti szabályok (Pongrácz)	« 72.—
A polgári perrendtartás (Lánczy)	« 144.—
A polgári perrendtartásról szóló 1911: I. tcz. életbeléptetéséről	« 96.—
A magyar sajtójog (Kenedi)	« 168.—
A törvénykezési illetékek (Ujlaki)	« 96.—
A végrehajtási eljárás zsebkönyve (Borsodi)	« 288.—
Az új lakásrendelet és a lakásügyre vonatkozó jogszabályok. Összeállította dr. Borsos Endre	« 216.—

Megrendelhetők:

a Franklin-Társulatnál, Budapest, IV., Egyetem-utca 4. és Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) R.-T. könyvkereskedésében, Budapest, VI., Andrassy-út 21. és bármely könyvkereskedésben.

A szállítás utánvétellel vagy a pénz előzetes beküldése esetén esz-közöltetik. A feltüntetett árakhoz 13 ill. 15 % könyvkereskedői felár számíttatik.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 400 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 280 korona

Egyes szám ára 80 korona
Döntvénytár nélkül 60 korona

TARTALOM. Dr. Baracs Marcel budapesti ügyvéd: Az ügyvédi összeférhetetlenségről. — Dr. Szűts Miklós ny. kúriai bírósági elnök: A közrend fokozottabb biztosításáról. — Dr. Szméán László budapesti ügyvéd: Valutakérdések a vasúti fuvarozási jogban. — Szemle. **Melléklet:** Tartalommutató a Jogtudományi Közlöny 1922. évfolyamához. — Tartalommutató a Magánjogi Döntvénytár XV. kötetéhez. — Tartalommutató a Közigazgatási és Pénzügyügyi Döntvénytár XIV. kötetéhez. — Büntetőjogi Döntvénytár. XVI. k. I. ív.

Az ügyvédi összeférhetetlenségről.

Amikor az ügyvédi karra a megélhetési viszonyok ránehezültek, az orvoslásnak módja elsősorban ott kínálkozott, hogy a zsúfolt-ságot szüntessék meg, de legalább a további elszaporodásnak állják útját.

Ez a megfontolás váltotta ki már a nyolcvanas évek végén a mozgalmat, mely a zárt létszám rendszerére (numerus clausus) áttérést követelte. Ezt a törekvést eleinte a kar nem akarta komolyan venni. A kezdeményezők nem tartoztak a karnak rokonszenves elemei közé, de a baj maga sem látszott eléggé komolynak. A kar a kérdés fölött napirendre tért, a mozgalmak vezetői pedig feledésbe és véletlenül a fegyelmének súlyosztójába is kerültek. Talán az utóbbi körülmény lett egyik főoka annak, hogy soká nem volt népszerű a kérdést megbolygatni.

A kilencvenes évek végén a kérdés újból és most már fokozott erővel került előtérbe. Az ügyvédség tagjainak száma rohamos gyorsasággal tovább szaporodott, szinte megkétszereződött; ehhez járult az építőiparnak válsága következtében beállott általános pangás s az ügyvédi keresmények evvel járó tetemes lecsökkentése. A numerus claususnak nagytekintélyű szószólói akadtak. A budapesti ügyvédi kamara közgyűlésén szinte évről-évre felújultak a viták a számhoz kötött s a szabad ügyvédség hívei között. Ez lett a predomináns kérdés az 1901. évben tartott országos ügyvédgyűlésen, majd ismét előkerült és végleg lezáródott az 1907. évi országos gyűlésen. Az ügyvédi közvélemény nagy többséggel döntött a numerus clausus ellen s a további elszaporodás meggátolásának módját az ügyvédi előképzés erős szigorításában s a joggyakorlati időnek meghosszabbításában vélte megtalálni. Az erre vonatkozó javaslatok, melyek tölem eredtek, s amelyeket az 1901. évi országos gyűlés elfogadott s az 1907. esztendei felújított, kevés módosítással utóbbi törvénybe is kerültek.

A legszenvideyesebb viták során is megvolt az egyetértés arra, hogy az ügyvédi keresmények lehetőségét fokozni kell és pedig nem csupán önmaguk érdekeiből, hanem azért is, mert az ügyvéd közbizalmi funkciót teljesít, tehát parancsoló közérdek fűződik ahhoz, hogy a kar erkölcsileg megbízható legyen, ez pedig csak akkor várható, ha anyagi tisztességgel megélhetése biztosítottatik.

Jelszó lett: az ügyvédségtől elhódított területeknek visszahódítása. Sürgettük a községi jegyzők magánmunkálatainak megszüntetését (mi budapestiek ezt már azért is kértük, mert ettől vártuk a Budapestre torlódott ügyvédségnek decentralizációját). Követeltük, hogy az ügyvédi képviselő szabad teret nyerjen oly hatósági eljárásokban, amelyekből rendtartásunk ellenére kizárható. Másik jelszó volt: új jogterületeknek hódítása. Ezt a «jogállam» kiépítésétől, a közigazgatásnak reformjától és különösen a közigazgatási bíróságnak alsó fokozatú hatáskörrel intézményezésétől vártuk. Mind e remények füstbe mentek, a községi jegyzők magánmunkássága ellen vitt országos akciónak

eredménye pedig épséggel az lett, hogy az addig csak türt joggyakorlati időhöz és szigorított képesítéshez fűztünk. Sőt e rendszabály átmenetileg még jobban megtölte a kart, mert a jelöltek siettek a várakozási idő alatt levezgázni. Azután jött a háború és csak természetes volt, hogy a bevonultak kárpótlásul tanulmányi- és vizsgakedvezményeket kaptak. A veszített háborút követte a menekült ügyvédeknek ideözönlése és hogy a pohár kicsorduljon, elkövetkezett az ügyvédi képesítés nélkül való bíráknak stb. a karba beengedése.

Ma tehát a helyzet az: soha még ennyien nem voltunk, soha még tudásra selejtes elem ily arányban köztünk nem volt és soha még ily nehéz viszonyok közt a kar nem élt, mint ma. Az utóbbi annyira köztudomású, hogy se okait, se jelenségeit részletezni nem kell. (Mindenki ismeri őket, csak az — adófelügyelő nem vesz róluk tudomást.)

A súlyosító körülményeknek ez a torlódása tette aktuálissá az összeférhetlenségnek kérdését.

Hangosan már akkor kopogtatott, amikor minden ellentállás a túlszaporodás ellen, minden küzdelem az elhódított területeknek visszaszerzéséért és új jogterületeknek meghódításáért meddőnek bizonyult. Szinte magától értetődőséggel tört elő a kívánság: mert megélni kell és új jogterületeket az ügyvédi keresmények nem nyitnak, nyujtassék mód arra, hogy az ügyvédi keresmények hiánya vagy fogyatékosága egyfaj rendszeres gazdasági tevékenységgel pótolassék.

Minthogy pedig az Ü. R. 10. §-a eddig is csak azt az «üzletszerű foglalkozást» tiltotta, mely «az ügyvédi hivatással s az ügyvédi állásnak tekintélyével össze nem fér»: az ezen törvény-szakasz revíziójára irányuló kívánság lényegében azt jelenti, hogy az «ügyvédi hivatásnak» és különösen a «tekintélynek» szempontjai ezentúl ne akadályozzanak ügyvédet abban, hogy más tisztességes kenyérkereső foglalkozást üzletszerűen ne űzhessen.

Azért emelem ki, hogy a mozgalom elsősorban a tekintélyi szempontoknak kiküszöbölésére vagy legalább is lényeges enyhítésére irányult, mert az ú. n. hivatásbeli szempontokat eddig csak két irányban tekintették más foglalkozás üzésének akadályának. Kizárták és pedig az ügyvéd függetlenségének tekintetéből a közszolgálati alkalmaztatást. Megkivánták továbbá, hogy egyéb megengedett foglalkozás esetén is az ügyvédeknek maradjon a főfoglalkozás. (Ez csak olyan dekoratív és a gyakorlatban megvalósíthatatlan óhaj volt, mert, pl. nem a hírlapot is író ügyvédnek mult, ha az ügyfelek elkerülték.)

A nagy, az elháríthatlan akadályt tehát más tisztességes kenyérkereső foglalkozásnak üzése ellen a tekintélyi szempontokban látták. Vizsgálandó tehát, mit jelent adott vonatkozásban az ügyvéd, a kari tekintély? Erre a kérdésre a választ csak a magyar ügyvédnek és ügyvédségnek a magyar társadalommal való összefüggéséből lehet megkeresni.

Az ügyvédség hazánkban már a rendi korszakban honoratior-foglalkozás volt. Ami azt jelentette, hogy az ügyvéd, mint ilyen, tehát ha nem is volt nemes (bizonyos jogi æquiparatiókról nem is szólva), a nemesi rendnek kijáró társadalmi tekintélyt nyerte. Az ügyvédség tehát tekintély dolgában magasan állott a nem-honoratior foglalkozási ágak, pl. a kereskedők, iparosok fölött.

Ez a felfogás fennmaradt a rendiség megszűnte után is, sőt bizonyos jogi megkülönböztetések is megmaradtak.

Főoka ennek az, hogy a törvényeinkben megvalósított egyenlőséget csak lassan követi és talán csak nagysokára fogja utólni a társadalmi egyenlősítés. De vannak egyéb lényeges okai is. Két foglalkozás tekintélyének összemérésénél kétségtelenül figyelembe jön azoknak általános gazdasági jelentősége is, a döntő mozzanatok azonban mindig ott lesznek keresendők: milyen közéleti befolyással bírnak és a társadalomra milyen tudásbeli, műveltségbeli és erkölcsi értéket jelentenek. Ezeknek a mozzanatoknak változása szerint változhatnak, közeledhetnek vagy szélesedhetnek két foglalkozás tekintélyének viszonylata.

Bizonyos, hogy Ü. R.-unk 10. §-ának tekintélyi tilalma annak idején kizárta volt azt, hogy ügyvéd kereskedést vagy ipart folytasson. A rendiségből átöröklött társadalmi fölényen kívül így kívánta ezt az is, hogy az ügyvédség úgy a tudományos és műveltségi előképzés, mint az Ü. R. által biztosított magas erkölcsi színvonal, de a közéleti befolyás szempontjából is toronymagasságban állott az akkor még csak fejlődésének kezdetén álló, tehát gazdasági és politikai jelentőségében még ki nem bontakozott, sok tekintetben lazább erkölcsű és tudás és műveltség dolgában is messze a nyugateurópai szint alatt maradt kereskedő- és iparososztályok fölött.

Bizonyos azonban az is, hogy ez a viszonylat azóta erősen megváltozott, a különbség lényegesen enyhült.

Nem vitázom azokkal, akik emlegetni szeretik, hogy az ügyvédségnek tekintélye sülyed, de szabadjon említenem, hogy mindig a friss ügyvédek, akik a multat a maguk tapasztalatából nem ismerték, voltak a laudatores temporis acti; a régi ügyvédek mindig tudták, hogy ennek pont az ellenkezője az igaz. A kar anyagi megélhetésének leromlása csak akkor járt volna a kari tekintélynek sülyedésével, ha az a kar erkölcsi színvonalának leszállását is jelentette volna. De, sőt a kar tekintélyének öregbítését jelentette, hogy az anyagi megfogyatkozás dacára az erkölcsi köteleességek teljesítésének eszményi magaslatán tudott megmaradni. Az ügyvédi kamarák súlyos időkben is vasfegyelmet tartottak; a hazai jogfejlődés munkájában nagy tudással és buzgalommal vettek részt és — ami a legnagyobb dicsőret és dicsőség — imboldog időkben is helyt állottak a jogért és közszabadságért. Tekintélyünk tehát legalább is a régi. Erkölcsi színvonalunk legalább is a régi. Közéleti jelentőségünk alig változott. Tudásszintünk, ha nem is áll oly magasan, mint eszményi szempontból kívánnók, még mindig a legmagasabb fokot jelenti az összes hivatások között.

A másik oldalról viszont megállapítani kell, hogy az Ü. R. megalkotása óta lefolyt fél évszázad alatt kereskedelem és ipar óriásilag fejlődtek; gazdaságilag elsőrangú jelentőséget nyertek, a velük foglalkozóknak tanulmányi előképzettsége, műveltsége és értelmisége erősen emelkedett és az erkölcsi felfogásnak komoly megszilárdulása is megállapítható. A magyar középtársadalom is szakított az ósdi felfogással, mely más, mint honoratorkenyérkeresettől idegenkedett és immár «úri» foglalkozásnak tekinti a kereskedelmet és az ipart legalább is addig a határig, ahol a vevőközönségnek személyes kiszolgálása kezdődik.

A társadalmi, az «állásbeli» tekintélynek elválasztó árka ügyvéd és kereskedő vagy iparos között tehát nagyon megszűkült, sőt a magasabb színvonalon folytatott kereskedelemmel és iparral szemben talán már teljesen eltűnt. Nyilvánvaló, hogy ez a felismerés volt az, mely az összeférhetlenség kérdésének revízióját még azok előtt is plauzibilissá tette, akik különben a kar anyagi ügyeinek intézésénél sem kívánnak a kar tekintélyi parancsaitól eltekinteni. Mert ennek a felismerésnek okszerű következése az: hogy vagy teljesen meg kellene szüntetni a kereskedelem és ipar üzletszerű üzésére az ügyvédi tekintély szempontjából fennálló tilalmat, vagy annak elhatárolását kellene megkeresni, hogy milyen természetű kereskedésnek és iparnak üzése legyen megengedve, illetve tiltva.

Az utóbbi kérdéssel nem kívánok bővebben foglalkozni. Hiszem, hogy okfejtéseim során sikerülnöm fog kimutatni, hogy e megkülönböztetésre nem kerülhet sor, mert magát az alapvető kérdést kell egyéb, nem tekintélyi okokból nemlegesen eldönteni. (Aki mégis keresné az elhatárolást, mihamar rájönne, hogy szabatos megkülönböztetéseket eleve megvonni nem lehet és hogy mindig csak esetenként, az eset körülményeihez képest és az összes figyelembe jöhető szempontoknak mérlegelésével lenne az engedélynek kérdése eldönthető.)

Mert tegyük teljesen félre a «kari tekintélynek» szempontjait és próbáljunk egyelőre a «hivatásban» rejlő akadályokról is megfelfigyelni. Még ha kizárólag a «karnak anyagi érdeke» szempontjából, amelyből az összeférhetlenségnek revíziójára irányuló mozgalom kiindul, vizsgáljuk is a kérdést, akkor is meg kell tagadni annak lehetőségét, hogy bejegyzett, tehát gyakorló ügyvéd egy időben folytasson kereskedést vagy ipart.

Mit jelent a fogalom: «a karnak anyagi érdeke»? Szoros értelemben jelenti az ügyvédi jellegű keresménynek kielégítő befokozását. Tágabb értelemben jelentheti a kar tagjai bármely tisztos forrásból merített tisztos megélhetésének biztosítását. De akár szoros, akár tágabb értelemben nem egyértelmű a kar egyes tagjai egyéni érdekeinek egyszerű sommázásával. Nem pedig azért, mert a kar kebelén belül az egyéni érdekek a versenynek erejével ütköznek egymásba, anyagi szempontból is tehát csak az képez «kari» érdeket, ami az egyéni érdek ellentéteknél kiküszöbölése vagy kiegyenlítése után fennmarad. Az egyéni érdekellentéteknek ezt a kiküszöbölését és kiegyenlítését pedig végzik a szociális igazságban gyökerező versenyszabályok és tilalmak.

Ilyen elemi és egyúttal részletes indoklásra nem szoruló szociális igazság az: hogy a versenyszabályok elsősorban az anyagilag gyengébbeknek védelmére szolgálnak. Továbbá: hogy a versenyszabályoknak szigorú egyenes arányban kell, hogy növekedjen a versenyben állóknak számával.

Ennek a szociális igazságnak nézőszögéből vizsgálva a kérdést, szinte meglepően hat, hogy a jelszó a kereskedésnek és iparnak üzhetőségére, mely évekkel ezelőtt egy kamarai választási pártprogrampontra komolysággal lett az ügyvédi közvéleménybe beledobva, épen a nincsetlen vagy szerénysorsú kartársak körében talált hangos visszhangra. Viszont annál természetesebb, hogy a jelszó után indult, ne mondjuk: ügyvédi közvéleményt, mondjuk: közhangulatot egyes nagytőkés ügyvédek arra használták ki, hogy a kamarától engedélyt kérjenek építési, autófuvarozási és hasonló vállalkozásoknak folytatására; persze, hiába.

A kornak gazdasági irányzata okozta, hogy az ügyvédi hivatás is, legalább bizonyos vonatkozásokban kapitalizálódott. A pusztán tudat, hogy valamely ügyvéd vagyonos, alkalmas arra, hogy a jogkeresőknek bizonyos részében nagyobb bizalmat keltsen és ezért a tisztán ügyvédi keresménynek lehetőségeit emeli s így elhomályosítja azt az eszményi felfogást, hogy az ügyvédi versenyképességet csak az egyéni képességek irányítsák.

Az ügyvédi hivatásnak eszményi követelése a túlnyomó részében vagyontalan ügyvédtömegnek anyagi érdekei találkoznak tehát abban, hogy a kapitalizmusnak túltengő kihatása az ügyvédi keresménynek megosztására megakadályoztassék.

Próbáljuk csak elképzelni, mit jelentene a gyakorlatban, ha a kereskedésnek és iparnak üzése az ügyvédeknek megengedettnek.

A kereskedelem s az ipar eminenter kapitalista foglalkozások. Önálló kereskedést, ipart csak nagytőkés ügyvéd folytathatna. A tőke nélkül való: szatócskodnék, kézi mesterséget folytatna, ügynökösködnék, esetleg beállna kereskedősegédnek.

A kereskedő jogügyeit ma ügyvéd látja el. Ha a kereskedő egyúttal bejegyzett ügyvéd lesz, jogügyeit, pereit az ő ügyvédi irodája fogja elvégezni talán a saját kereskedésében kommiként alkalmazott ügyvédnek, mint egyúttal ügyvédségédnek igénybevitelével. Ez a kereskedő tehát legalább egy ügyvédnek keresményét fogja abszorbeálni, amit nem tehetne, ha csak kereskedő volna.

De a kereskedelmi üzlet, legyen az áruüzlet vagy tőzsdebizománys iroda, önként kínálgató alkalom arra is, hogy a vevő, a megbízó kör egyúttal az ügyvédi iroda ügyfeleinek számát is gyarapítsa, tehát arra szolgál, hogy az egyébként másoknak jutandó ügyvédi keresményt a kereskedő-ügyvéd részére felszívja.

Ez így lesz akkor is, ha a kereskedő-ügyvéd a legszigorúbban fogja magát tartani az Ü. R. versenytalaimaihoz és kereskedelmi utazója nem is fog ügyfélszerzésben is utazni. De az alkalom meglesz arra, hogy a kétlaki ember, a kereskedő-ügyvéd, ne az ügyvédi tartózkodást tanúsítsa a kereskedelmi ügyfelek szerzésében, hanem a kereskedelemben megengedett fürge és kezdeményező élelmességgel éljen az ügyvédi klientálának megszervezésében. Az ilyen alkalmaknak felidézése és szaporítása bizonyára nem áll sem az általános kari erkölcsnek, sem a nagy ügyvédtömegnek anyagi érdekében. Mert sohasem az egészség az,

ami ragadós és ha a karba mintegy hivatalosan belevisszük a polgári tisztességnek bármily magas fokán álló kereskedői szellemet, ez azt fogja eredményezni: hogy nem, mint ma, a hivatásnak eszményi törekvései fogják irányítani a kenyérkereső foglalkozást, hanem a kenyérkeresetnek merőben anyagi módszerei fogják leszállítani az eszményi hivatásnak áldozatkészségét.

Lehet, hogy ez idővel a karnak bifurkációjára vezetne: *ügyvivőkre és jogvédőkre*. Az ügyvédségnek ezt a kettéoszlását azonban már ott is időszerűtlennek és károsnak tartják, ahol az régi hagyományokban gyökerezik. Nálunk pedig, különösen szűkre szorult és megtépázott mai gazdasági helyzetünkben teljesen lehetetlen.

Mindenütt egyszerűsítésre kell törekednünk, mert az egyszerűbb, olcsóbb is. Még a közigazgatás és jogszolgáltatás is alkalmazkodni kezd a kisebb kerethez és nagyobb szegénységhez. Anakronisztikus volna tehát egy törekvés, mely a mai ügyvédnek szerepét az ügyvivőnek és a jogvédőnek együttes és mainál tetemesen és feleslegesen költségesebb közreműködésével akarná megoldani. Hozzá kell még tennem, hogy legalább tudommal a *szabad üzérkedés* sem az avouénak, sem a sollicitornak nincs megengedve.

Visszatérve okfejtésünknek gerincéhez: semmiféle gazdasági igazság vagy épséggel ügyvéd-gazdasági igazság nem javallja azt, hogy tőkeerős ügyvédnek a kereskedelem és ipar üzése megengedtesse. Tőkéje megengedi, hogy hajlamossága szerint szabadon válasszon a két pálya között és ha benne a kenyérkeresetnek ösztöne erősebb, mint az ügyvédi hivatottság, ám boldoguljon azon a téren, anélkül azonban, hogy az ügyvédi keresményből is részt kérjen magának, mert azt a részt azoktól vonná el, akik az ügyvédi hivatásból való megélésre rászorultak.

Marad azonban még egy megfontolás. Ha bizonyítottnak tekinthető is, hogy a szabad üzérkedésnek *általános* megengedése a tőkeszegény ügyvédtömeget anyagilag nem emelni, de sujtani fogja: nem-e lenne lehetséges oly megoldás, mely a gazdag ügyvédnek tilalmat állít, de a szegénnyel kivételt tesz?

Ilyen bifurkálást sem a mai Ü. R. nem ösmer, sem egy új rendtartás nem intézményezhet. Nem csupán a gyakorlati nehézségek miatt, amelyek felmerülnek annak megítélésénél, kinek adható meg az üzérkedési engedély s ha egyszer megadatott, kitől vonandó meg az ő bekövetkezett megvagyonosodása miatt. Az ügyvédi rendtartás csak *«az ügyvédség»* gyakorlásának, *«az ügyvéd»* jogainak és kötelességeinek szabályozásáról gondoskodhatik, azoknak a szabályoknak foglalatja lehet, amelyek *«ügyvédi jellegből»* folynak vagy *«az ügyvédi jellegre»* visszahatnak, amelyek tehát *minden ügyvédre* egyaránt kötelezők.

Nem lehetséges tehát oly törvényes intézkedés, mely a szabad üzérkedést egyik ügyvédnek megengedi, mert vagyontalan, a másik ügyvédtől attól eltiltja, mert vagyonos. Viszont elképzelhető oly intézkedés, mely minden ügyvédtől eltilt oly más foglalkozástól, amely nagyobb tőkét feltételez, viszont minden ügyvédnek megenged oly más foglalkozást, amelyről feltenhető, hogy csak vagyontalan ügyvéd fogja megragadni.

Gyakorlatilag és az előre bocsátott okfejtésre támaszkodva ez azt jelentené, hogy a kereskedelmi és ipari pálya csak azokban a vonatkozásokban lenne megengedendő, amelyek tőkét vagy egyáltalán nem, vagy csak szerény mértékben követelnek meg: tehát a kiskereskedelem, a kézművesség, a kereskedősegédség és az — ügynökösködés. Elzárva maradna tehát a kereskedelem és ipar azokban a viszonylatokban, amelyek a *«tekintély»* szempontjából esetleg nem kifogásolhatók, viszont pont abban az egyébként tiszteltreméltó alacsony rendűségben volna megengedve, amelyet az ügyvédi tekintélynek még oly mélyen leszállított színvonaláról is aggályosnak kell tartani. Az anyagi segítség vékony és bizonyára csak nagyon kevesek által igénybe vett lehetőségét tehát súlyos erkölcsi áldozattal kellene megfizetni.

Szabadjon e mellett azoknak, akik csak az anyagi oldaláról nézik az ügyvédkérdést, figyelmükbe ajánlanom, hogy az *«ügyvédi keresmény»* szempontjából sem közömbös az *«ügyvédi tekintély»*.

Sőt rá lehet utalni arra is, hogy bár az egyes ügyvédnek keresményére elsősorban és főleg az illetőnek egyéni tekintélye van befolyással, kétségtelenül hozzájárul ahhoz az általános kari tekintély, a respektabilitás, melyet a karhoz tartozásnak pusztán ténye jelent. Ha tehát a karnak ez a respektabilitása a szabad üzér-

kedésnek megengedése következtében csorbul, ez hátrányosan kell, hogy kihatandjon az általános ügyvédi jövedelemre is.

És kell, hogy ráutaljak arra az igen lényeges mozzanatra, hogy, amikor az ügyvédi díjszabásnak emelését követeljük és ezt a bíróságoknál (bár még mindig nem kielégítő mértékben) sikerült is kieszközölni, ezekben a törekvéseinkben fő- és döntő érünk az, hogy az ügyvédi kar tagjai úgyszólván kizárólag csak ügyvédi keresményben találják megélhetésüket. A szabad üzérkedésnek megengedése ettől a döntő indítéktól fosztana meg és kétségtelenül mélyen leszállítaná az általános ügyvédi keresménynek mértékét. Az új vámon tehát nem nyernénk annyit, mint amennyit veszítenénk a régi révén. *Medicina pejor morbo*.

Az ú. n. ügyvédi összeférhetetlenségnek kérdésében ezek szerint a régi, immár ötven év óta törvénybe is iktatott elvekkel való szakítás nem volna indokolt. A hivatásból merített szempontok el nem avultak; a tekintélyből merítettek tartalmilag módosulhattak, de teljesen meg nem szűntek. A szabad üzérkedés mellett felhozott legutolsó érvek, mely a megélhetést bármely tisztességes forrásból megengedhetőnek tartja, helyt nem áll, sőt az általános *«ügyvédi»* keresmény lerontásához vezetne. A szociális igazság pedig, mely a vagyoniilag gyengébb kartársnak a vagyoniilag erősebbel szemben leendő hatályos védelmét követeli meg, egyenesen tiltakozik egy rendszabály ellen, mely a vagyonosnak az eddiginél sokkalta nagyobb túlsúlyt adna a versenyben a vagyontalan fölött.

Ez a szociális igazság sőt inkább azt követeli meg, hogy a versenyszabályok a vagyonos ügyvéddel szemben a legnagyobb szigorral kezeltesse, a kamarának gyakorlata viszont már eddig is nagyobb engedékenységet tanúsított a vagyontalan irányában. Esete válogatja; az eseti elintézés az egyéni körülményekhez alkalmazkodik és az alapelveknek épségben tartása mellett is változó eredményekhez vezet. Tízennégy esztendeig voltam a kamarának ügyésze és nem röstellem bevallani, hogy kivált a háborús éveknek nyomorúságai közepette ismételtelen nem vettem tudomást arról, hogy vagyontalan vagy rokkant kartárs tisztességes fenntartásáról csak úgy tud gondoskodni, hogy átmenetileg szénnel vagy gyümölcscsel kereskedik. Nem kell mindent észlelni és az észlelt rendellenességeket nem kell mindig sürgősen elintézni. Ez a módja, de egyúttal a határa is annak, hogy letompíttassék különösen méltánylandó esetekben az egyéni érdeknek a közérdekbe ütközése. A törvényt alkalmazó kamara a nem túlmerev törvényt a gyakorlatban hajlíthatja, de nem törheti. Végeredményben a közérdeknek kell érvényesülnie és mert ez a közérdek szabály szerint nem engedheti meg az ügyvédkedésnek egybekötését egyéb szabad üzérkedéssel, az egyesnek választania kell a boldogulás lehetőségeinek két útja között.

Az ügyvédi pályán boldogulás soha sem volt oly nehéz, mint ma. A tudásnak, szellemi képességeknek s a jellemerősségnek teljessége is csak küzdelmes éveknek lankadatlan fáradsága árán hozza meg a sikert. Ritka a szerencsés kivétel. Aki nem tud alkalmazkodni az élettrajz szépsége kedvéért lemondani az életnek bőségéről, nem is bír igazi hivatossággal az ügyvédségre. Keserves a nélkülözés, de nem szabad ettől való megváltásunkat hivatásunk eszményeinek feláldozása árán keresnünk.

Legkevésbé szabad pedig oly jelszavak után indulnunk, amelyek rontják a hivatást, anélkül, hogy az ügyvédségnek anyagi bajain segítenének.

Dr. Baracs Marcel,

A közrend fokozottabb biztosításáról.*

Az egész törvényjavaslat ütköző pontja mégis a 3. §. fent szösz szerint idézett első bekezdésében foglalt általános meghatározás és főleg az abban döntő súlyú *«aggályos»* szó használata körül tömörül össze, mely miatt a Jogt. Közl. m. é. 24. számának Szemle rovatában is, éles, de alapos megfontolásra hívó kritika emelkedett.

Hogy az *aggályos* szó nagyon sokat és épen ezért kicsit keveset is jelent, az igaz. Épen ezért sajnáljuk, hogy eddig senki, bár ha elvi ellensége is az egész javaslatnak, legalább *«föltéve de meg nem engedve»*, helyett jobb szólásmódot nem ajánl. Nemcsak itt, de minden emberi beszédben érezzük azt a nagy nehézséget, hogy az általános, összefoglaló fogalmakat nem bírjuk min-

* Bcf. közl. — A előbbi közl. I. az I. számában.

dig, sőt ritkán, azzal a precíz elhatárolással körülírni, ami a félremagyarázást kizárná vagy az életben kiszámíthatatlan fordulatok összességének felsorolását pótolni tudná. Lemondjunk-e ezért teljesen valamely szükségesnek mutatózkodó intézkedésről, vagy inkább a becsületes igyekezettel megválasztott kifejezés helyes magyarázatát azok becsületes igyekezetére bízzuk, kik a törvényt végrehajtani hivatják? Szorosan véve, mit jelent pl. a büntetőtörvényünk 172. §-ának második bekezdésében használt «izgat» szó vagy a 173. §-ban használt «lázít»? Ez nem oly ritka eset.

Az aggályos szó helyett az idézett szövegben a «veszélyesnek látszik» vagy «veszélyesnek mutatkozik» szavakra is lehetne gondolni; de a szövegben használt szónak előnye, hogy az értelmet egy szóba foglalja össze s kikerüli a látszat vagy ehhez hasonló értelmű szóalakok használatát, mely arra a tévedésre adhat okot, hogy ahhoz már a gyenge látszat is elég; a «veszélyes» szó egy magában pedig az objektív veszély fönnforgását követelné, ami már több annál, aminek megállapításához a köztisztviselő bár indokolt meggyőződése egymagában könnyen elégséges lehetne.

Egyébként a javaslat a világosság iránt tartozó kötelességének igyekszik annyiban is megfelelni, hogy az aggályosság megállapításának eseteit 6. §-ában 1—12. pont alatt taxatív fel is sorolja, kijelentvén, hogy a 3. §. szempontjából «az állam érdekeire aggályos az a személy, akinek magatartásából, nyilatkozataiból vagy egyéb körülményekből a hatóság azt a meggyőződést meríti», stb. következnek az 1—5. pontok, ettől fogva pedig a javaslat 6—12. pontig azzal a bekezdéssel él: «Az állam érdekeire aggályos továbbá az a személy, aki:» stb. Itt tehát ugyan a javaslat a meggyőződést nem említi, de kétségtelen, hogy a hatóság ezekre is csak úgy alapíthat intézkedést, ha fönnforgásukról meggyőződik, s így elengedhetetlennek tűnik fel, hogy ebbeli meggyőződésének okait, bármily röviden is, de előadni legyen köteles.

Ezért a 6. §. 12. pontja után célszerű volna, félreértések kizárása végett is, a következő szövegű végső bekezdés beillesztése: «Az eljáró hatóság, a törvény 3. §-ában körülírt korlátozások alkalmazása esetében, tartozik határozatában az okokat röviden előadni, melyekből az aggályosság megállapítására vezető meggyőződését merítette.»

Szükségesnek látszik ez azért is, mert a javaslat indokolásának a 3—6. §-okhoz szóló részében, a 12. lapon, használt egyik szólásmód *aggályokat* is kelthet. Ez a kijelentés ugyanis így szól: «a javaslat a rendőri felügyelet alá helyezést, végső esetben a hat hónapiig terjedhető közg. dologházba utalást perrendszerű bizonyítékok nélkül engedi megállapítani akkor, ha a hatóság a kérdésben forgó személy magatartásából, nyilatkozataiból vagy egyéb körülményekből meggyőződést szerez az illető személy részéről fenyegető veszedelem komolyságáról». Ez ugyan nem azt jelenti, hogy az a hatóság, mely a felügyelet alá helyezést vagy a dologházba utalást a fentiek szerint elrendeli, intézkedése indokainak előadása alól mentes volna, csak azt a különbséget akarja kiemelni — nem egészen szerencsés rövidséggel — mely az ott épen felhozott 1921: III. tcikk és a jelen javaslat igényei és eljárása közt fönnáll. Az 1921: III. tc. (törvény az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről) 1—8. §-aiban épen a mostani javaslat 6. §. 1., 3., 4. és 9. pontjaiban elsoroltakkal azonos tényálladékokat büntetendő cselekményekül állapít meg és mint ilyeneket, esete szerint válogatva, három évi fogháztól egész a halálbüntetésig is menő büntetésekkel sújtja; ezeknél tehát a lefolytatandó büntető eljárás szerint a bűncselekmény teljes tényálladékanak perrendszerű megállapítása, a legkisebb mértékében is már súlyos, büntetés kiszabásának elengedhetetlen alapfeltétele. Nem így van ez a kontemplált javaslatban, mely nem súlyos büntetések kiszabásáról, hanem, országos veszedelem megelőzése végett, csak súlyban a büntetésekkel össze nem mérhető preventív intézkedésről rendelkezik, mely csak gyorsan lecsapó lehet vagy ellenkezőleg mit sem ér, mert csak bevégzett tények után sántikálhatna, hogy bottal üsse a nyomukat. Itt tehát perrendszerű bünvádi eljárásról nem lehet szó. De, amennyiben a hatóság indokolni köteles, tartozik megjelölni a tényeket, melyekre meggyőződését alapította, valamint az okokat is, hogy ezeket a tényeket és körülményeket miért fogadta el valónak. Tévedhet, könnyebben talán mint hosszabb perrendszerű büntető eljárás lefolytatása esetén, de tévedésének az érintett személy irányában nincsenek oly súlyos következményei, a sújtott ezzel még nem

lesz büntetett előéletű, a közérdek s az állam pedig még sem lesz oly védtelenül kiszolgáltatva veszedelmes és hazaellenes üzemeknek, mintha a sürgős beavatkozás lehetőségétől magát nagyobb mértékben megfosztaná.

De legyen szabad még kiemelni, hogy úgynevezett «perrendszerű bizonyíték» a szó szoros értelmében ma nincs is, mikor úgy a bünvádi, mint a polgári perrend a bizonyítékok szabad mérlegelésével a szabad bizonyítás magaslatára jutott el, s bármely bizonyító indokolásnak csak az a törvénye, mellyel a javaslat szerint eljáró hatóságok is tartoznak, t. i. a helyes logika.

Visszatérve a 6. §. 12. pontjára, ezek közül csak a 3. pont ad észrevételre okot, amint így szól: «3. az állam alkotmányát, az állam vagy a nemzet becsületét, hitelét, kegyeletes hagyományait, a hazafias vagy vallásos érzést *vagy a hatóságok tekintélyét* gúnyolja, becsmerli vagy sérti.» Ebből a következő szavakat: «vagy a hatóságok tekintélyét», jobb volna kihagyni; mert bármennyire fontos és nemes érdek a hatóság tekintélye, ezt, amennyiben komolyabb veszélyeztetésről lehetne szó, a 6. §. 1—12. pontjának többi szövege is eléggé védi, kisebb sérelmek ellen is van törvényeinkben védelem, az idézett tétel pedig, ha így marad, nagyobb pártvillongások vagy választások idején, szükség nélkül, nagyobb veszély híján is, egyoldalú, tévesztett vagy túlzott intézkedésekre könnyebben adhatna alkalmat, s így többet árthatna mint használ.

Általában a javaslatot csak önmagához és magunkhoz mérve kívántam vizsgálni, minthogy azonban egyik szomszédos állam területén megjelenő lap, állítólag, a közmunkához *egy-egy területeken*, munkaképes egyének behívhatásáról, a javaslat 7. §-ának rendelkezését a nemzetközi jogbiztonság szempontjából kifogásolta és a szomszédos államok közös óvástételével fenyegetőzött: erről itt csak annyit, hogy ezek a hatalmak bizonyára több önbizalommal rendelkeznek, semhogy egyes területeken munkaképes egyének berendelését ásó, kapa és csákány vagy hasonló munkacszközök mellé, fegyveres mozgósításnak tekinthetnék, mikor fegyvereink sincsenek, a békés munkában pedig bennünket akadályozni nem akarhatnak. Így a megjegyzés valószínűen csak maga az illető lap kevésbé barátságos indulatából eredhet, ami a javaslat hátrányára nem szolgál, s ha nem is a 7., de legalább a 3—6. §-ait még támogatja is.

A szövegre nézve már csak néhány észrevételre szorítkozom.

A javaslat több helyén rendeletek kibocsátására a belügyminisztert vagy szakminisztereket hatalmazza föl, más helyeken pedig ugyanily megbízáshoz «a minisztérium» kifejezést használja, így különösen a 2., 7., 8., 9., 11. §-okban. Ez félreértésre adhat okot, mert gondolkodni lehet a fölött, vajjon ezalatt itt az összminisztérium érthető-e vagy csak egyik és melyik. A félreértés elhárítása tehát szükséges.

A 7. §. ötödik bekezdése szó szerint így hangzik: «A szolgálatokért és szolgáltatásokért térítés nem jár.» A következő hatodik bekezdés pedig ezzel kezd: «A minisztérium rendelettel állapítja meg a személyes szolgáltatásokért járó térítésre vonatkozó szabályokat.» A kettő közt tehát egyenes ellentmondás mutatkozik, sőt talán a szövegből valami, tévedésből, kimaradt.

A 8. §. első bekezdése azt mondja: «A belügyminiszter — a közbiztonság érdekében — a fegyverek tartását, továbbá fegyvereknek és az egyedáruság körébe nem tartozó lőszernek bel- és külföldi forgalmát és árusítását engedélyezheti.» Ez így, amint van, homályos, s a §. másik két bekezdése sem ad felvilágosítást, vajjon az első bekezdés nem azt akarja-e mondani, hogy «engedélyéhez» vagy: «hatósági engedélyhez kötheti». Ezek a homályosságok tehát a szövegből kiküszöbölendők.

A 11. §. második bekezdése azt mondja: «Azonos okból a bel- és táviróforgalom, valamint a távbeszélő-érintkezés elvonása is gyakorolható azokkal szemben, kik büntetett vagy véttség miatt büntetve voltak, vagy magatartásuk a jelen törvény szempontjából aggályos.» Itt a legutolsó «aggályos» szó helyett «indokoltan aggályos» kifejezést ajánlanám, a fentebb már részletezett okokból.

A javaslat 5. §-a szintén bizonyítja, hogy az maga is mennyire törekszik elhárítani azt, hogy senki, bár a közérdek védelmében is, szükségtelen zaklatásnak kitéve ne legyen. Ugyanilyen jóakaratból a 21. §. után, mely kimondja, hogy ez a törvény kihirdetése napján lép életbe, lehetne még végső bekezdésül vagy esetleg 22. §-ként oly intézkedést felvenni, mely a törvény életbelépte

után számított hosszabb idő (25, 20 vagy esetleg 10 év), eltelté után megengedné, hogy az országgyűlés alsóházában legalább tíz, vagy esetleg valamivel több, képviselő írásbeli indítványára az egész törvény, úgy mintha csak benyújtott törvényjavaslat volna, újból önálló tárgyalás alá vétessék, azzal a fönntartással, hogy, amíg ez ott végleges elintézés nem nyert, a törvény hatályban maradjon, azontúl pedig a tárgyalás eredményéhez képest módosított alakban, vagy a teljes hatályon kívül helyezést kimondó törvény, kerüljön a törvénytarba. Ezt az intézkedést az egész javaslatnak ideiglenes, nyilván alkalmi jellege indokolhatja.

Nem akarok fárasztó lenni, a javaslat többi részei, azt hiszem, ellentmondást kevésbé váltanak ki, s így most már csak arra az általános kifogásra kívánok röviden kitérni, mely azzal az ellenvetéssel függ össze, hogy az ilyen törvény, ellenszenvességénél fogva, nem a rend hathatósabb védelmét, hanem inkább csak felborítását szolgálhatná s hazánkat a rendőrállamok közé sorozhatná.

De a már mondottak után, az az országos veszedelem, mely hazánknak a létkérdés elé állított helyzetében teljes odaadásunkat és önfeláldozásunkat követeli, nem is már ismeretlen tévelygések és a sötétben bujkáló orvtámadások ellen: kizárja, hogy az ilyen komoly nemzeti kötelesség teljesítését elfogulatlanul a kicsinyességtől sugallott rendőrállam fogalma alá vonhatnák. Igaz, hogy látszólag kicsinységek ellen foly a küzdelem többször itt is, de ezek oly természetűek, mint a szikra. Egyáltalán el lehet taposni, de ha ez meg nem történt, rövidesen lángtengerbe gyúló tűzvész keletkezhetik belőle. De a küzdelem eszközei is kicsinyek, mint ez a 3. §-ból már kitűnik, mértékletesek. Ez meg épen bölcsen van így. Mert ne feledjük, hogy ennek a törvénynek, ha létrejön, mégis nélkülözhetetlen segítőtársra van szüksége: ez pedig a legbuzgóbb és állandó küzdelem a közjó és a népjólét előmozdítása végett. Ez ennek a biztos háttérre. Csak a kettő együtt alkothat egy egészet.

Hogy valamely törvénynek sikere legyen, ahhoz elsősorban két tényezőnek kell megfelelően együtt lennie. Egyik az, hogy a törvény maga legyen okszerű, helyes és igazságos; másik az, hogy annak végrehajtása legyen tapintatos, szintén csak a közérdek által vezérelt és igazságos.

Hogy ennek a javaslatnak mozgó eleme csakis az ország javáért aggódó közérdek lehet, azt a fentebbiekben talán sikerült kimutatni. A végrehajtás pedig, midőn a törvényjavaslat legfontosabb részében, óvatos körültekintéssel, az alispánok és kerületi főkapitányok kezébe van letéve, hatalmas biztosítékot nyújt arra, hogy abban sem tapintatlan elszármások, sem méltatlan visszaélések egykönnyen föl nem merülhetnek.

A múltban, a háború előtt, láttuk szomorú példáit annak is, hogy nem ugyan az ellenzett törvény vagy javaslat, hanem csak az a körül fejlődő parlamenti harc, a tárgyilagos tanácskozás helyett obstrukció, kivezetések, parlamenti botrányok kitérésével, a közrend legfőbb érdekeit bizony súlyosan megzavarhatta; de ezt ma mégis kizártnak tekinthetjük, midőn bármely idegen érdekkörbe való bekapcsoltságunk megszűnt, élére állított nehéz helyzetünk pedig az ily veszedelmes játékok kikerülését az összes pártok lelkiismeretes védelme alá helyezi. Ebben pedig méltán megbízhatunk.

Nemzetünknek mostani honalapító feladatában hősi elszántságra, de amellet bölcsességre, nagy és sok munkára, önmérséklésre és önbizalomra van szüksége. De a nemzeti önbizalmában, az érem túlsó oldalán, elengedhetetlen: *a bizalom egymáshoz*. Nem az a vak bizalom, mely behúnyt szemmel csak a kínos megfélemlésekre, későn, ébred; hanem az a nyíltszemű és nyíltszívű bizalom, mely megbecsüli honfitársait és bizik bennük mindaddig, míg arra érdemtelenné nem mutatkoztak. Csak ezzel áll és virulhat az erős, eleven nemzeti önbizalom. Nekünk pedig erőt kell gyűjteni, nem azért, hogy bárkit is bántunk, hanem azért, hogy megélni tudjunk. A többi magától jön. *Dr. Szűts Miklós.*

Valutakérdések a vasúti fuvarozási jogban.

Amióta az egyes államok pénznemeinek egymáshoz való értékviszonyában szinte állandóvá lettek a mind nagyobbértékű ingadozások, előtérbe tolt a nemzetközi vasúti fuvarozási jogban egy oly kérdés, amelynek ezelőtt gyakorlati fontossága úgyszólván egyáltalában nem volt, nevezetesen az a kérdés, hogy azok-

ban az esetekben, amikor a vasút az árú teljes vagy részleges elveszése miatt kártérítést tartozik nyújtani, ezt a kártérítési kötelezettségét mily valutában eszközölt fizetéssel kell teljesítenie.

Noha a perek egész tömege folyik e kérdés körül, bírói gyakorlatról idevonatkozólag még alig szólhatunk, mert a kir. Kúriának — legalább tudtommal — még nem nyílt alkalma arra, hogy ebben a kérdésben állást foglaljon.

Az alsóbb bíróságok döntéseiben csaknem kivétel nélkül az a felfogás nyilvánult meg, hogy a vasút, amelynek kártérítési kötelezettsége tekintetében a teljesítési hely a rendeltetési állomás révén Magyarország területén van, a K.T. 326. §-a értelmében idegen valutában fizetni nem köteles, hanem a fizetést az országos pénznemben kell teljesítenie és pedig a feladás idejének árfolyama szerint.

Ugyanezen eredményre jut dr. Sándorfi Kamill, budapesti kir. ítélőtáblai bíró úr is a «Kereskedelmi Jog» 1922. évi decemberi számában megjelent «Valutakérdések a vasúti fuvarozási jogban» című érdekes cikkében, mégis azzal az eltéréssel, hogy az átszámításnál annak a napnak az árfolyamát tekinti irányadónak, amely napon a kiszolgáltatás megtörtént, illetőleg a szállítási határidő lejárt.

A kiszolgáltatás és illetőleg a szállítási határidő lejárt napja árfolyamának alapul vétele tompítaná a kérdés életét, feltéve, hogy a vasút a kártérítési kötelezettségét azon a napon, amelynek árfolyama számításba vétetik, valóban teljesítené is. Mert hiszen ebben az esetben a hitelező ugyanazt az értéket kapná magyar koronákban, amely értéknek külföldi pénznemben kifejezett követelése megfelel s így mi akadály sem volna annak, hogy a fizetett magyar koronákért a megfelelő valutát megszerezhesse. Az a körülmény azonban, hogy a vasút az esetek igen nagy számában csak a gyakran évekig elhúzódó perben hozott jogerős bírói ítélet alapján fizet s hogy ennek következtében a kártérítési kötelezettség keletkezésének és teljesítésének időpontja között a tekintetbe jövő pénznemek értékviszonyában rendszerint igen jelentékeny mértékű változás áll be, a vitának igen nagy gyakorlati jelentőséget kölcsönöz.

Nézetem szerint a hitelezőnek elvitázhatatlan joga, hogy a fizetést a feladás helyén, és idején érvényben volt pénznemben követelhesse.

Igaz ugyan, hogy az 1892. XXV. tcikkben foglalt berni egyezmény 34. cikke anélkül, hogy azt a valutát, amelyben a fizetésnek történnie kell, megjelölne, csak annyit mond, hogy «ha a vasút teljes vagy részbeni elveszésért kártérítést tartozik nyújtani, akkor azon rendes kereskedelmi érték, ilyennek nem léteben pedig azon közönséges érték térítendő meg, amellyel ugyanazon fajú és minőségű árú a feladás helyén bírt abban az időben, midőn az áru fuvarozás végett átvétetett», ámde kiindulva a 27. cikknek abból a rendelkezéséből, hogy a nemzetközi fuvarozási szerződésből eredő igények per útján úgy az első, mint azon vasút ellen is érvényesíthetők, amely az árút a fuvarlevéllel legutoljára átvette s hogy érvényesíthetők ezek az igények azon vasút ellen is, amelynek vonalán a kár keletkezett, valamint figyelembe véve e cikknek azt a további intézkedését, hogy «az említett vasutak között felperes választhat» arra az eredményre kell jutnunk, hogy a nemzetközi egyezmény jogot ad a nemzetközi vasúti fuvarozási szerződés alapján jogosult félnek arra, hogy a feladás helyének valutájában eszközölni fizetéshez ragaszkodjék.

Az az érték ugyanis «amellyel ugyanazon fajú és minőségű árú a feladás helyén bírt abban az időben, midőn az árú fuvarozás végett átvétetett» mindig a feladás helyének valutájában nyer kifejezést s nincs a nemzetközi egyezménynek oly rendelkezése, mely abban az irányban intézkednék, hogy az így meghatározott érték bizonyos esetekben más valutában fizetessék s még kevésbé tartalmaz az egyezmény rendelkezést az átszámításnál irányadó árfolyamra vonatkozólag.

Az átszámítás nem is volna összeegyeztethető a nemzetközi egyezménynek azzal a céljával, hogy a nemzetközi vasúti fuvarozás szempontjából egységes területet teremtsen, hogy egyenlő elbánást biztosítson a nemzetközi vasúti fuvarozási szerződés alapján, jogosult feleknek tekintet nélkül arra, hogy az egyezményben részes államok közül melyiknek polgárai. Az átszámítás — ha csak nem a fizetés napjának árfolyama szerint történnék — *a legnagyobb mértékben bizonytalanná tenné a vasút kártérítési kötelezettségének terjedelmét, amely ahhoz igazodnék, hogy*

a hitelező melyik vasúttal szemben érvényesíti a követelését. A példa világosan beszél.

Tegyük fel, hogy a feladó, a Zürichben Budapestre feladott árujának elveszte miatt perli a Máv.-ot 1000 svájci frankot követelve s tegyük fel azt is, hogy kártérítési követelése alapos és hogy az elveszettel azonosfajú és minőségű áru a feladás helyén és idején valóban 1000 svájci frankot ért.

Ha fejtegetéseim nem állanak meg, akkor a feladónak meg kell elégednie annyi magyar koronával, amennyi a feladás idejének árfolyama szerint 1000 svájci franknak megfelelt. Meg kell elégednie abban az esetben is, ha a feladás idején — tegyük fel 30:1. — a fizetés idején pedig 400:1. volt a korona és a svájci frank értékviszonylata.

Ha a feladó nem a Máv.-ot, hanem az első, a svájci vasutat perelte volna és pedig a nemzetközi egyezmény 27. cikke értelmében Svájcban, ahol ennek a vasútnak a székhelye van, akkor kétségtelenül *in natura* kapná meg az 1000 svájci frankot.

Amde az az érték, amelyet a vasút kártérítésként szolgáltatni tartozik, nem lehet különböző, aszerint, hogy a fuvarozásban részes vasutak melyike teljesíti a fizetést.

Nem lehet különböző ez az érték annál kevésbé sem, mert bármelyik vasút teljesíti is a fizetést, a vasutak egymásközi visszereseti jogát szabályozó 47. cikk szerint végeredményben az a vasút viseli a kárt, amely azt okozta, ha pedig a kár egy vagy több vasút vétkességére, mint okra behozhatólog vissza nem vezethető, akkor a fuvarozásban részes összes vasutak felelősek azon tiszta fuvardíj arányában, amely a fuvarozási szabályszerű lebonyolítása esetén rájuk esett volna.

Nem lehet különböző ez az érték, mert a nemzetközi vasúti fuvarozási ügylet *egységes jogügylet* az abban részes vasutak a konkrét küldemény tekintetében a törvény által létesített fuvarozói közösséget alkotnak és az egyes ügyletek szempontjából, mint gazdasági és jogi egység jelentkeznek. A feladó vasút, mint a fuvarozói közösség törvényes képviselője köti meg a fuvarozási szerződést a feladóval, amely szerződésbe a következő vasutak a fuvarlevél és az áru átvételének konkludens tényeivel szukcesszive és hallgatag lépnek be. (Rosenthal: Internationales Eisenbahn-Frachtrecht. Jena, 1894. Die obligatorische Transportgemeinschaft.)

E fuvarozói közösséget a vele kötött egységes jogügylet alapján terhelő kártérítési kötelezettség terjedelme pedig csak akkor maradhat egy és ugyanaz, ha a nemzetközi egyezmény 34. cikkében említett *«a feladás helyén birt érték»* alatt a feladási hely valutájában kifejezett és megtérítendő értéket értünk.

Ezt is kell hát értenünk, mert a törvényt magyarázat elemi szabálya, hogy rendelkezéseinek oly értelmet kell tulajdonítanunk, amely mellett a törvény nyilvánvaló célja meg nem hiúsul.

E cikk kerete nem engedi meg, hogy részletesen kimutassam az ellenkező felfogás érveinek tarthatatlanságát. Csak azt kívánom hangsúlyozni, hogy az az álláspont, amely szerint a nemzetközi vasúti fuvarozási szerződésen alapuló kártérítési kötelezettség teljesítési helye szükségképp összeesné a rendeltetési állomás helyével, szembeszökően téves. Mert például azt állítani, hogy a franciaországi feladó által perbevont francia vasút a rendeltetési helyen — mondjuk — Budapesten eszközölt fizetéssel is teljesíthet, komolyan nem is lehet. De az ügylet egységére, a részes vasutak közösségére s arra a körülményre való tekintettel, hogy ezek a vasutak a konkrét ügylet szempontjából, mint jogi egység jelentkeznek, nem volna helytálló az a felfogás sem, hogy a teljesítési hely a perbevont vasutak székhelye szerint változik.

Feltéve azonban, hogy a nemzetközi fuvarozási szerződés alapján jogosultnak mindazon esetekben, amikor a magyar vasutat von perbe, meg kellene elégednie Magyarország területén eszközölt teljesítéssel, a KT. 326. §-ában foglalt jogszabály alkalmazásának akkor sem volna helye.

A KT. 326. §-a ugyanis magyarázati szabályokat foglal magában. E szabályokat alkalmazni kell akkor, amikor valamely szerződésben említett pénznemre vonatkozó kikötés jelentősége forog szóban. Amikor azonban a hitelező bizonyos pénznemben való teljesítést nem valamely szerződéses kikötés alapján, hanem szerződészegés miatt kártérítésül követel, anélkül, hogy az alapul szolgáló szerződés a kártérítés pénzneméről egyáltalában intézkednék, akkor nincs a szerződésnek értelmezésre szoruló kitétele a KT. 326. §-a tehát ily esetekben alkalmazást nem nyerhet.

Dr. Szmétán László.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 január 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 400 K, Döntvénytár nélkül 280 K.

Szemle.

— Gloria a színmű címe, amelyben Szomory Dezső, a bírói lelkiismeret problémáját az élet valóságából felviszi a költészet magaslataira. Talán nem is véletlen, hogy az igazságszolgáltatás lélektanának központi kérdése, amellyel *Wlassics Gyula* évnnyitó beszédében foglalkozott, ily különböző utakon nyomul előtérbe. Hie Gesetz — hie Richter; ez az ellentét végigrezdül a jognak egész történetén s mármár úgy látszott, hogy a mindent látó, mindent abszolút értéktételel mérni tudó isteni igazság földi visszfényé abban a kiváltságos lelki alkatban testesül meg, amellyel a bírót, mint az igazság után érzett vágyunk személyesítőjét felruháztuk. *La loi est morte, le juge est vivant* — írja Anatole France, de, sajnos — teszi hozzá — a bíró ritkán él az előnnyel, amelyet élő mivolta a halott törvénnyel szemben nyújt. Ura-e a bíró a törvénynek vagy szolgája? Ura a szónak, szolgája a gondolatnak. A bíró nem törvényhozó, nem filozófus — mondja Szomory öreg kúriai bírása — hanem alkalmazója a törvénynek. Mi fiatalabbak ezzel ellentétben azt hirdettük, hogy a bírónak a törvény alkalmazásában filozófusnak, lélekbúvárnak, társadalomtudósnak s mindenekelőtt egész embernek kell lennie, ha nem akar a törvény szavainak rabszolgája maradni. Mint minden élő eszményt, amelyet emberek alkottak, felruháztuk a bírót a tökéletesség attribútumaival, hozzá folyamodtunk — Verböczynek Aristoteles idézetével szólva — *sicut ad aliquam justitiam animatam*. Minden jogász tudja, hogy a bírónak, mint a törvény alkalmazójának, tevékenysége nem egyszerűsíthető le a *da mihi factum, dabo tibi jus* formulájára. Filozófussá akartuk tenni a bírót, hogy a jogszolgáltatás igazságszolgáltatássá nemesedjék. Megtörtént azonban, sajnos, hogy a bíró félreértette a hivatását és filozófus helyett politikussá lett, a törvény alkalmazásában biztosított értelmezési latitude-öt honmentő akcióra használta. Pregnáns szabadsággal állapítja meg *Wlassics* évnnyitó beszédében, hogy a bíró jogfejlesztő tevékenységre is hivatott, midőn *præter legem* a jogérzet által kijelölt irányban érvényesíti a tipikus esetektől eltérő esetekben is az igazságos jogot. Ezt a hivatást mi is oly fontosnak tartjuk, hogy nem vagyunk hajlandó a bírói lelkiismeret átmeneti kilengéseinek kedvéért arról lemondani. *Aequum servare* mentem *in rebus arduis* — első sorban a jogász kötelessége és a szabadsággal üzőtt visszaélésnek orvosságát csak a szabadság elvi ellensége találja meg a szabadságjogok megszorításában. Kivételt tennénk szabállyá, ha az utóbbi évek egynémely szomorú tapasztalatából a törvényalkalmazási szabadság korlátozásának következményét vonnók le. Nem, az orvosságot máshol kell keresnünk: ott, hol a költő találta meg, a bírói lelkiismeretben. Szomory Dezső kúriai bírója, a hetvenes évek nemes bírói típusának megtestesülése, midőn ráeszmél, hogy a törvénynek formalisztikus alkalmazásával vétett az igazság ellen, nyugalomba vonul az ősi kúriára és a tévedés áldozatának leányára halmozott szeretettel gyógyítja a sebet, amelyet saját lelkiismeretén ejtett. Sajnos, a javadalmazás, amelyben a bíró manapság részesül, csak kivételes esetekben nyújt módot, hogy a bíró lelkiismereti meghasonlását saját birtokán oldja meg. De a költő, aki jövőendő időknek vates-e mégis a helyes útra mutat: a bírói lelkiismeret ereje az anyagi és szellemi javak birtokától függ, *Sine Baccho et Cerere friget Amor*. A mindennapi kenyér és a tudás bora nélkül az igazság szeretete is fagyoskodik.

— **Az új biztosítási törvény.** A biztosítási magánvállalatok felügyeletéről szóló 1923: VIII. t.-c. és az abban adott felhatalmazás alapján kiadott 196.1923. M. E. számú rendelet folytán a kereskedelmi törvénynek a biztosítási ügyletre vonatkozó általános határozatokat tartalmazó 453—462. §§. hatályon kívül helyezettek és annak helyébe a fenti törvényben és végrehajtási utasításban foglalt rendelkezések lépnek. Az új törvény és az ahhoz kiadott végrehajtási utasítás csekély változtatással szövegszerűen átvette még 1919-ben dr. Nádas László akkori pénzügyminiszteri tanácsos által készített munkálatot, amelynek értelmében a biztosítási magánvállalatok a legtöbb államban már évtizedek óta létező rendelkezések mintájára a közhitel érdekében és a biztosítottak védelmére állami felügyelet alá helyeztetnek. Ennek folytán eddigi biztosítási jogunknak már csak a szerződési jogra vonatkozó 463—514. §§. állanak fenn, valószínűnek kell tekinteni azonban, hogy rövidesen épen az állami felügyeleti hatóság kezességére a szerződési jog reformjára is sor fog kerülni.

A törvény értelmében a cégbíróság biztosító-társaságot csak az állami felügyeleti hatóságtól kapott előzetes engedély alapján jegyezhet be a cégjegyzékbe. Ily engedély szükséges a már létező biztosítási vállalatok részéről új ágazatokra való áttérés esetén is. A vonatkozó kérvény a felügyeleti hatóság által csak abban az esetben utasítható el, ha a törvényben e tekintetben előírt előfeltételek teljesítve nincsenek, de a minisztérium az engedélyek kiadását előre meghatározott időre fel is függesztheti. A törvény, illetve a végrehajtási utasítás részletesen szabályozza az általános biztosítási feltételeket, a biztosítási szerződés megszüntetésével kapcsolatban előálló kötelezettségeket a nyereség-részesedés alapján kötött ügyleteket, a díjtartalék mikénti elhelyezésének szabályait, a felügyeleti hatóság jogkörét, amelynek fontosabb határozatai ellen a közigazgatási bírósághoz panasznak van helye. Fel van hatalmazva a felügyeleti hatóság egyes társaság feloszlására, illetve külföldi vállalatoknak belföldön való működésétől eltiltására. Amennyiben valamely vállalat vagyoni helyzetének megvizsgálásánál kitűnik, hogy fizetési kötelezettségének nem fog tudni eleget tenni, a felügyeleti hatóságnak jogában áll a vállalatnak az életbiztosítási ágazatában fennálló folyóbiztosításoknál eredő kötelezettségeket a vállalat vagyoni helyzetének megfelelően, azonban legfeljebb 30%-kal leszállítani, avagy a felszámolást elrendelni és e célra a felszámolókat kirendelni, sőt jogában áll a csőd megnyitása iránt is a kir. törvényszékhez fordulni.

Az újonnan keletkező biztosító-vállalatok ágazatonként az eddigi 200,000 forint helyett 5 millió korona biztosítási alapot tartoznak kimutatni; a régi vállalatok pedig kötelesek a tiszta nyereség 15%-át ily biztonsági alap létesítésére fordítani. Az állami biztosítási felügyeleti hivatal felállítására nem az adott okot, mintha a biztosító-vállalatok kötelezettségeiknek akár magánosokkal, akár a hatósággal szemben eddig nem tettek volna eleget, hanem azt elsősorban az összeomlást okozta helyzet tette szükségessé.

Az értékek mai rendkívüli hullámlása idején a biztosítottak millióinak érdekében a díjtartalékoknak mikénti elhelyezése fokozottabb felügyeletet igényel, amire a KT. eddigi rendelkezései módot nem nyújtottak, a biztosító-társaságok tulajdonában lévő nagymennyiségű hadi-kölcsönök, valamint a díjtartalékoknak az utódállamok között való felosztásának mikéntje voltak a legfőbb okok, amelyek a kormányt biztosító társaságok felügyeletének megvalósítására indította. Mint minden törvénynél, úgy ennél is minden a végrehajtás mikéntjétől függ. Kiváló jogász és közgazdasági érzékkel bíró vezetése mellett a felügyeleti hatóság működése áldásos lehet úgy a biztosítási intézetek, mint a biztosítottak szempontjából. Ha ellenben kellő érzék nélkül vezetetik, akkor csak eggyel szaporodott azon állami hivatalok száma, amelyeknek egész működése a magángazdasági vállalatok zaklatásában merül ki. Az állami felügyeleti hivatal céljainak előmozdítására biztosítási szaktanács is alakul, amelybe a biztosítottak érdekeinek képviseletére többek között az igazságügyi minisztérium két és a budapesti ügyvédi kamara egy tagot jelöl, mely utóbbi tekintetében a végrehajtási utasítás azt a rendelkezést tartalmazza, hogy az illetőnek épen ezért, mert a biztosítottak érdekeit hivatott képviselni, a biztosító társaságoktól függő helyzetben lennie nem szabad.

— A rendjavaslat.

I.

Igen tisztelt Szerkesztőség!

Midőn köszönetet mondok azért, hogy a rendtörvényről írt cikkemet, bár meggyőződéseink ebben nem egyeznek, tárgyilagos jóakarattal közölni szíveskedtek, tisztelettel kérem, engedjék meg, hogy, nézeteim tisztáshozása végett, a becses lapjuk u. a. számának Szemle rovatában cikkemhez írt érdekes megjegyzésekre rövid észrevételeimet tételenként előadhassam.

Ad 1. «Forradalmat . . . sem büntető, sem rendőri törvénnyel megelőzni nem lehet.» Igaz. De meglepetéseket: lehet.

Ad 2. Kifogásba veszi, hogy «a javaslat nem cselekményeket sujt, hanem magatartást és személyek aggályosságát». De szerény nézetem szerint «magatartás» csak úgy mint «aggályosság» másból, mint cselekményekből (bármily aprólékosak legyenek), meg nem állapítható.

Ad 3. és 5. alattiakkal szemben, úgy hiszem, elég a cikkemben foglaltakra utalnom.

Ad 4. A «magasztos kötelesség» felhívásában a petitio principii-t nem tudom megtalálni. Rendkívüli időkben mindig szívesen kell túrnunk jogainknak bizonyos megszorítását, mert a magasabb közérdeknek alá kell rendelnünk a magunkét. Akik pedig a megszorítás alkalmazására okot adnak, azokat nem kell sajnálnunk. Végül a legföllebb hat hónaphoz «életfogytig tartó dologház» elképzeléséhez a legmerészebb fantáziával sem tudok eljutni, mert az, aki ezt mindig újabb és újabb cselekményekkel provokálhatná, már sokkal előbb kiérdemelné a büntetőbíróság ítéletével rá kiszabott hosszú szabadságbüntetést.

Ad 6. «A cél ugyanis abban áll» — mondja a Szemle — «hogy a kormányhatalom ártalmatlanná teghessen bárkit, akit szubjektív véleménye szerint ártalmasnak tart.» Itt már én látok petitio principii-t, mert ez a tétel csak pusztán gyanakvást tartalmaz, de bebizonyítva semmivel sincs.

Kiváló tisztelettel

Szűts Miklós.

II.

Szűts Ö Méltóságának replikája az alapvető ellenvetést: a közigazgatás és az igazságszolgáltatás határvonalának lebontását nem érinti. Így tehát beérhetjük azzal, hogy mint a személyes szabadság védőit minket illetően az utolsó szó, a fentebbi egyes pontokra tegyük meg kötelességszerű észrevételeinket:

Ad 1. Meglepetéseket meg lehet előzni, de evégből nem törvényre, hanem csak rendőrségre, államférfiúi energiára és felelősségérzetre van szükség.

Ad 2. Sajnos, a rendjavaslat nincs védőjével egy véleményen, mert az aggályosságot «egyéb körülményekből» is megállapítja.

Ad 4. «Magasabb közérdekből» szívesen túrnunk jogaink megszorítását, de vajjon a rendőrhatalomnak igazán oly éles szeme van-e, hogy a mindenkori kormány érdekét a közérdektől meg tudja különböztetni? Az életfogytig tartó dologház, sajnos, nem költői képzelet, hanem a javaslatban (5. §. 1. és 5. bek.) élő valóság. Ezen a lehetőségen igazán nem változtat, ha a dologházat bírói ítélet alapján szabadságvesztésbüntetés váltja fel. Érdekes jogi kérdés azonban: mi lesz akkor, ha a közigazgatási dologház az 1913: XXI. tc. alapján kiszabható dologházi őrizettel konkurrál?

Ad 6. E ponton valóban nem tudjuk egymást megérteni. Mi jobban bizunk a törvényben, mint a kormányban, a cikkíró úr megfordítva. «Miért vannak alkotva az emberi törvények? — kérdi Verböczi (Prol. 9. tit. 2. §.) «Felelet: azért, hogy a gonoszok közt biztos legyen az ártatlanság.» Ott, ahol azt, ki gonosz, ki ártatlan «a hatóságnak meggyőződése» állapítja meg, valóban nincs szükség törvényre. Ha ehhez a tevékenységhez a kormány mégis a törvény látszatából merít

erőt: vagy nem bízik önmagában, vagy nem hisz az iránta táplált bizalomban.

— **Jura novit pénzügyminisztérium.** A közadók kezeléséről szóló 1923: VII. tc. 46. §. első bekezdése rendelkezik arról, hogy a szerzői jog miként képezheti közadók céljára foglalás tárgyát. A törvény szerkesztője gondosan kívánt itt paragrafust szerkeszteni és óvni akarta a szerzőket az állami adóvégrehajtó túlkapásai ellen: ezért szószerinti, betűnyi, sőt vesszőnyi és pontnyi hűséggel átvette a szerzői jogi törvény 4. §-ának szövegét. Csak azt a kérdést kell felvetni: vajon miért vette át a most, 1923-ban, megalkotott törvény a régi szerzői jogi törvény 4. §-át, jöllehet ez a régi szerzői jogi törvény már 1921 dec. 31-ével hatályát veszítette és miért nem vette át az új szerzői jogi törvénynek, az 1921: LIV. tc.-nek 4. §-át, mikor ez az új szerzői jogi törvény szintén rendelkezik a szerzői jogok lefoglalásának módjáról. Meglehetősen lényeges különbségek vannak a szerzői jogok lefoglalhatósága tekintetében a régi és új szerzői jogi törvény rendelkezései közt. Az új szerzői jogi törvény szerint egyszerűbben, könnyebben és eredményesebben lehet a szerzői jogokat lefoglalni. Minthogy a pénzügyminisztérium mégis a hatályon kívül helyezett régi szerzői jogi törvénynek idevágó szakaszát vette át, az új szerzői jogi törvénynek vonatkozó szakasza helyett, ezért nyilván fel kell tenni, hogy a pénzügyminisztérium a szerzők érdekében gondoskodni kívánt arról, hogy az állami végrehajtó kevésbé könnyen férkőzhessen a szerzői jogokhoz. Lehet azonban, hogy az a feltevés nem helytálló, mert a közadók kezeléséről szóló törvény indoklásában nem találtuk meg ezt az érvet.

— **Maximális áron felül fizetett összeg visszakövetelése.** Egységes rendelés esetében, ha a felek az egyes részszállítványok felől külön el nem számoltak, az utolsó szállítvány átvételétől kell azt a hathavi határidőt számítani, amely alatt a maximális áron felül fizetett többlet visszakövetelése iránti igény a 3678/1917. M. E. sz. rend. szerint elévül. (Kúria IV. 1269/1922.)

— **Monstre-perek az őrlési adó körül.** Tudvalevőleg a kormány a malmok őrlési adóját az 1921/22-ik gazdasági évben átalányozta olyképp, hogy a vámmalmokkal 12,000 vagon, a vidéki malmokkal pedig 1500 vagon gabonában kiegyezett. E malmok ezen mennyiséget egyetemleges felelősség terhe alatt vállalták és egymás között a gazdasági év elején felosztották. A hiányzó mennyiségeket a kormány az egyes nagyobb malmoktól behajtotta, de ezek a kiadott kormányrendeletek folytán visszkereseti jogukat a mulasztó malmok ellen nem érvényesíthetik, hanem ebbeli igényüket egy külön bíróság elé kötelesek terjeszteni, mely a gazdasági lehetetlenülés, vagy egyéb méltányos okok alapján állapítja meg végérvényesen, hogy a hiányzó hátralékok, mely malmom által és mily arányban viselendők. A malmok ezen áthárítási igényeiket a külön bíróság előtt keresettel érvényesítik és pedig: a vámmalmok a saját járásukbeli összes többi malmok ellen, a kereskedelmi malmok pedig az ország összes vidéki kereskedelmi malmjai ellen. Ekkép keletkező monstre-perekbe, melyek mindegyikében eszerint több száz peres fél van, az eljárás mikéntjét magyarázza dr. Frankl Pál budapesti ügyvéd, az Országos Molnáregyesület ügyészének könyve, mely hasznos szolgáltatokat fog tenni a perbeli feleknek, de érdeklődéssel forgathatja mindenki, aki a rekongingentáló vegyes bírósággal, jogállapotaink ezen érdekes jelenségével megismerkedni óhajt. Ára 300 korona. Kapható szerzőnél (V., Falk Miksa-u. 7.).

— **A Jogállam 1923. évi január—februári kettős füzetének tartalma:** Sebess Dénes: A földosztás Magyarországon. — Egyed István: Közigazgatási reform. — Pollák Ilés hetvenedik születésnapja. — A polgári peres eljárás módosítása. — Degré Miklós: Büntető igazságszolgáltatásunk az 1922. évben. — Schuster Rudolf: A központi gazdasági bíróság 1922. évi gyakorlata. — A pénz elértéktelenedésének jogi hatása. — Kovács Marcell: Almási magánjoga. — † Mezey László. — A bírói hivatás és a kodifikáció. — A kir. Kúria évnnyitő teljes-ülése. — Az ügyvédi kamarák országos értekezlete. — A perköltség beszámíthatósága. — Az átadás és átvétel jogi fogalma. — A pénztartozás teljesítési helye.

Átadó ügyvédi iroda. Nagy* alföldi városban forgalmas ügyvédi irodámat, esetleg házzal együtt, átadom. Cím a kiadóban. 16482

Dr. Sziklay Zoltán kalocsai kir. közjegyző keres helyettesét, esetleg gyakorlott jelöltet vagy segédet. 16484

IRÓGÉP

kellék specialitások.
Javitások elsőrangú kivitelben.
GOLDBERGER GÉZA
írógépvállalata
Budapest, VI., Gyár-u. 11.
Telefon 81-68. 16485
Az ügyvédi kamara szállítója

KÁLLAY dr.

JOGI SZEMINÁRIUMA

Budapest | Szeged
Andrássy-út 8. | Pallavicini-út 3.
Ügyvédi és bármely jogi vizsgára
előkészít 16483
Információ díjtalanul! Tel. 29-09

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Dr. BORSOS ENDRE

budapesti kir. ítélőtáblai bíró,
a m. kir. népjóléti és munkaügyi ministerium lakásügyi főosztályának
főnöke
által összeállított és magyarázatokkal ellátott

AZ ÚJ LAKÁSRRENDELET ÉS A LAKÁSÜGYRE VONATKOZÓ JOGSZABÁLYOK

Ára 216.— K és 13% felár.

A LAKÁSÜGYI HATÓSÁGOK ELJÁRÁSI SZABÁLYAI és a lakásügyekben fizetendő illetékeket szabályozó rendeletek

Ára 250.— K és 13% felár.

MAGYAR TÖRVÉNYEK

A FRANKLIN-TÁRSULAT zsebkiadásai

Ügyes és tetszetős kiállítású törvénykönyvek, tárgyalásokra, eljárásokra zsebben hordhatók. Kötő, pontos szöveg, kiváló szakemberek jegyzetei, utalásai és magyarázatai, a gyakorlati életben működő jogászember szükségleteinek megfelelően. A sorozatban a következő törvények jelentek meg:

Az új egyenes adótörvények (Róth—Térfi)	K 360.—
Az állami alkalmazottak ellátásáról szóló 1912: LXV. tcz.	« 72.—
Egységes bírói és ügyvédi vizsgára vonatkozó jogszabályok (Mendelényi)	« 96.—
A börtönytörvény (Hampel)	« 120.—
A büntettek és vétségekről szóló 1878: V. tcz.	« 240.—
Egyes igazságügyi szervezeti és eljárási szabályok	« 72.—
Az ipartörvény és a reá vonatkozó joganyag (Márkus)	« 144.—
A kereskedelmi törvény (1878: XXXVII. tcz. (Nyári)	« 336.—
Lakásbérleti szabályok (Pongrácz)	« 72.—
A polgári perrendtartás (Lánczy)	« 144.—
A polgári perrendtartásról szóló 1911: I. tcz. életbeléptetéséről	« 96.—
A magyar sajtójog (Kenedi)	« 168.—
A törvénykezési illetékek (Ujlaki)	« 96.—
A végrehajtási eljárás zsebkönyve (Borsodi)	« 288.—
Az új lakásrendelet és a lakásügyre vonatkozó jogszabályok. Összeállította dr. Borsos Endre	« 216.—

Megrendelhetők:

a Franklin-Társulatnál, Budapest, IV., Egyetem-utca 4. és Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) R-T. könyvkereskedésében Budapest, VI., Andrássy-út 21. és bármely könyvkereskedésben.

A szállítás utánvételre vagy a pénz előzetes beküldése esetén esz-közzötetik. A feltüntetett árakhoz 13 ill. 15 % könyvkereskedői felár számíttatik.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 400 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 280 korona

Egyes szám ára 80 korona
Döntvénytár nélkül 60 korona

TARTALOM. Sz.: Kiuzsorázott hitelezők. — Dr. Sebestyén Samu budapesti ügyvéd: Valutajogi újabb fejlemények. — Dr. Eörsi István budapesti ügyvéd: Az eladó törvényes elállási joga a helykülönbség melletti vételnél. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XVI. k. 1. ív. — Közigazgatási és Pénzügyügyi Döntvénytár. XV. k. 1. ív. — Tartalommutató a Büntetőjogi Döntvénytár XV. kötetéhez.

Kiuzsorázott hitelezők.

Aligha kíséri mély részvét a hitelezőt, aki panaszkodik, hogy megkoppasztják. Az ótestamentum regulái, az újtestamentum etikája, az alkorán életszabályai pártját fogják intelmekkel és parancsokkal a megszorult adósnak. Valódi próféták és álnépboldogítók dörögtek és dörögnek a szerencsétlen adósok védelmére. Büntető kódexek évszázados sorai óvták elriasztó büntetésekkel az adóst a hitelezők ellen. De, hol a hagyományos szentkönyv, melyből a hívó a hitelező védelmét olvashatná ki? És hol a próféta, aki a hitelező érdekében hirdetne ígét? És hol a büntető kódex, mely őszintén odaállott volna a hitelező oldalára?

Igaz, a polgári törvények viszont, mintha ridegen a hitelező mellé szegődtek volna — a pernek, végrehajtásnak és árverésnek nevezett vasfogót adván a kezébe. De csak az az adós, aki fizetni tényleg nem tud és valóban szegény, hiszi el, hogy ezzel a vasfogóval alaposan és gyorsan fogni lehet. A jómodú adós ellenben jól tudja, hogy ez a vasfogó, mielőtt fogna, ide-oda kapkod a száraival az üres levegőben és hogy, amikor végre igazán fog, se nagy a veszedelem, mert akárhogy szorít is végül a fogó, a szárai önként kinyílnak, ha az adós végre leszámolja azt az összeget, amellyel tartozik, no, és ráadásul még valami csekélységet az 5% késedelmi kamatot és perköltségét, amiknek együtt járulék a neve.

A hitelezőnek ezt a régi időkben respektált vasfogóját, melynek azonban szárai közé nem fér több, mint a tartozás — a késedelmi kamat és a perköltség — már jódarab ideje gúnyos, lenéző mosollyal szemlélik az adósok. Amint az adósi sorban tengődőkön végigpillantva, általában azt tapasztalhatni, hogy eltűnt arcukról a fájdalmas megtörtség kifejezése és helyét derű és gúny foglalta el. Úgy látszik tehát, hogy adósnak lenni ma kellemes, megnyugtató életkörülményt jelent.

Hogy az adósok lelkiállapotának ez az átalakulása bekövetkezzék, előbb végig kellett küzdeni egy világháborút és abban halálra kellett sebeződni annak a közgazdasági nagyhatalomnak, melynek kamat a neve és vele el kellett buknia annak a jogintézmény-gárdának, mely ezt a nagyhatalmat körülvette.

Mekkorát bukott is a kamat-nagyúr!

Kinek jelent ma már a maga egyéni gazdaságában valami számbaveendőt a kamat? Ki törődik ma azzal, hogy vagyona hajt-e kamatot? Kinek okoz nyugtalan órákat, hogy holmi kamatot kell lerónia adósság után?

És viszont kit foglalkoztat ma aggodalmasan az a gondolat, hogy a döntvénytár ismeri a kamat korlátozásának polgári és büntető intézményeit?

Nyilván nagyot nézne a büntetőbíró arra az adósra, aki a m. kir. Állami Jegyintézet ellen feljelentést tenne azzal a tényállással, hogy kölcsön vett pénzt a jegyintézettől és ez a törvényt megsejtő, 9 és 1/2%-os kamatot számított fel neki, holott ő szegény adós szorultságában volt kénytelen felvenni a pénzt. És vajon elakad-e ma a büntetőbíró lélegzete, mikor felmutat-

ják előtte elsőrendű pénzügyi könyvkivonatát, melyben kamat gyanánt 10% (igenis tíz százalék) van feltüntetve és emellett még jutalékok, forgalmi jutalékok és folyósítási jutalékok és hasonló elnevezések címén további havi — igen, havi — 3%, vagyis összesen évi mintegy 50%-ról ad írást az előkelő pénzügyész.

És vajon ököre fogja-e most a kir. ügyész a kezét, mikor olvassa aktákból és újságokból, hogy az értékpapírforgalomban — szorult adós is kereshet pénzt értékpapírral! — koszt pénz fejében — mi aligha minősíthető egyébnek kamatnál — heti igen heti — 6%, vagyis évi 300-nál több százalék sem rendkívüli és hogy magánosok és nagybankok, sőt még altruisztikus pénzügyesek is habozás nélkül csinálják az ilyen 300%-os koszt pénzügyeseket.

Ha aztán elméláz a kir. ügyész a multakon, a csak pár év előtti multakon, feltűnik a homloka ráncai mögött az emlékezés arról, hogy úgy 15 év előtt milyen tüzzel-vassal hadakozott a kir. ügyészség holmi csip-csup hitelszövetkezetek ellen, mert azok az évi 8% kamaton felül még évi — igen évi! 2% kezelési díjat is számítottak és ezenfelül 2 K 50 filléres beiratási díjakat, 1 K 50 fill. írásdíjakat és hasonló garasos tételeket, melyek szintén kitétek még vagy évi 2%-ot, úgy, hogy összesen — horrendum! — évi 14% körül táncolt a kamat, melyet alapszabályaikba kapaszkodva csikart ki a kegyetlen szövetkezet az adósokból. És majd felmerül a kir. ügyész emlékezetében, mint valami izgalmas mozikép, miként robbant ezer darabra a hitelszövetkezetek nagy alkotmánya az ügyészi fenyegetésnek csak fuvalatára is. Ez emlékezés hatása alatt össze fogja csapni kezét a multakon megrengő kir. ügyész azon a quæ mutatio rerumon, melyet most észlel. Aki az illetén elmerengésen túl gondolkodni is fogna mindezen, az nyilván rájut arra, hogy: a kamat iránt való mai közöny és a kamatnak mai megnövekedése ikertestvérjelenségek — ép ezek azok a momentumok, melyek a szomorú adósból nevető adóst csináltak — a nyugodt hitelezőből kétségbeesettet.

A gazdasági és jogi életben az ilyen fordulatok, melyek minden hagyományt felborítanak, csak kórnak jelei lehetnek. A betegség neve *morbus non numerandae pecuniae vel usura contra creditores* lehetne. Lehet ezt a betegséget tréfásan szemlélni; de én úgy érzem, hogy a gazdasági élet doktora bizvást elérkezettnek láthatná a percet, melyben a jognak, társadalomnak és erkölcsnek professzorait konziliumra kell hívni, mert a betegség nem csak ragadós, de veszedelmes is.

Nézzük csak a betegségnek néhány közönséges megnyilatkozását:

Hitelező vagyok, mert még a béke éveiben bevitettem meg-takarított pár százezer koronámat a bankba, hogy mintegy nyugdíjként élvezzem a kamatot. Adósom — a bank — máig is fizeti pontosan a 4% kamatokat koronákban, sőt — ha megkérem — ki is adja a pénzem, szép új koronabankjegyekben. Prognosztikon: a hitelező végelsorvadása.

Hitelező vagyok, mert a háború alatt portékámat egy kereskedőnek eladtam; nem követelhettem a vevőtől az árat holmi moratórium — vagy perfelfüggesztés miatt, most — per útján vagy per nélkül, megadja a vevő a pénznemet, még 5% késedelmi kamatot is fizet, mindezt szép új bankókban. A betegség prognosztikonja: a hitelező végelgyengülése.

De frissebb keletű kórosat: hitelező vagyok, mert az 1922. év tavaszán eladtam 40 vég vásznat egy kereskedőnek, de az nem fizette ki az árat, hanem holmi csinált kifogás alapján folyik a per egy év óta; most ítéletre került a sor, megkapom a pén-

zemet késedelmi kamattal, költségstül. És, amit kapok, azért legfeljebb, ha 8 vég vásznat vehetek, míg az, aki elvesztette és lefizette most a számlát járulékosról — na, mert kamatra és költségre is ráment pár méter vászon, keresett ezen a késedelmén vagy 30 vég vásznat. A betegség prognosztikonja: a hitelező súlyos krízise.

Sok is már a példákban; minek olyanokat felsorolni, amiket mindenki mindennap sorozatosan tapasztal. Pedig még bele se fogtunk azokba a kóresetekbe, melyek tőzsdei ügyletekkel és valutákkal kapcsolatosak.

Hogy az ilyen jelenségek közepett a hitelezők szinte némák és nem viaskodnak, nem rimázkodnak a fórumon segítségért, ezt csak annak tulajdoníthatni, hogy a hitelezők nem szokták meg az ilyen viaskodást és rimázkodást és félnek, hogy kigúnyolják őket, ha panaszkodnak. De idestova be kell következnie a hitelezők forradalmának, melyben a hitelezők ostromolni fogják a törvényhozás kapuját.

Bizonyosan élén fog járni ennek a forrongó hitelezőtömegnek, melynek zászlójára ez a jelszó van írva: *Le a késedelmi kamattal!* — a legnagyobb hitelező, az állam. Ez a maga illeték- és adóköveteléseivel állandóan a saját testén tapasztalhatja, mit jelent, ha a hitelező komoly védelem nélkül van és fegyvere csak a késedelmi kamat. Az állam rendszerint régi adókat hajt be és rég lejárt illetékeket, mert fellebbezési és behajtási apparátusa nehézkesen működik. Bizonyára megtörve tapasztalja a pénzügyminiszter, hogy az államot is az ő adóssai, az adóalanyok kiuzsorázzák. Mert hiszen az adóincstár is a mindenkor koronában jut a pénzéhez és így mennyivel kevesebbet kap az állam, amikor a késedelmes adóalany fizet, mint kapott volna akkor, ha az adós késedelme nem uzsorázta volna ki. Kicsiny vigasztalás a pénzügyminiszternek is, ha tájékoztatják közegei, hogy hiszen kárpótlásul fizetnek a késedelmes adóalanyok késedelmi kamatot.

És az állam főincstárosa is, ha előveszi a korona árfolyamtabelláit és az indestabellákat, rá fog jutni arra, amire a közönséges hitelezők már rég rájöttek, hogy a gazdasági bajoknak milyen bő forrása az adóssoknak a tapasztalata, hogy ma az egyedi jó és biztos üzlet a tartozás nemfizetése.

Csak elvétve, csak legújában és — hogy a vegyvizsgálatok szokott sablonját használjuk — csak nyomokban található jele annak, hogy a jog őrei is kezdenek tudatára ébredni annak, hogy a hitelezők forradalmasítására alkalmas ezen kör ellen helyes immár valamit tenni. Elkinzött jogi konstrukciókba bujtatva, bátortalanul próbálkoznak felsőbb bíróságaink valami megoldással, de csak ott, ahol égbekiáltó igazságtalanságot észlelnek. Az államnál, a törvényhozásnál még a tudatraébredés jelei sem mutatkoznak. Ezeknél még szentség az a jelszó: hogy *a korona az korona!* Pedig észre kellene vennie már a törvényhozónak is, hogy itt veszedelmes jobbágyszabadítás történt, melyben az adósjobbágyság felszabadították, de oly vehemenciával, hogy viszonyosan rab-szolgásgába kerültek a hitelezők.

Vajon mi legyen a megoldás?

A késedelmi kamatot kell-e megfelelően felelmei? Vagy adassék-e a hitelezőnek a késedelmi kamaton túli méltányos kártérítési igény? Vagy az adós feleljen-e valamely paritásért? Vagy köteleztessék az adós arra, hogy a hitelező visszatartott pénzen szerzett nyereségből részt adjon? Sokféle változat közül lehet választani, de valamire kell, hogy rászánja magát a törvényhozás.

Maga a gondolat, hogy a fizetési kötelezettség valamely paritáshoz igazodjék, a törvényhozás előtt nem idegen. Az állam a földadót immár búzavalutában követeli és megszabja hónapról-hónapra a búzaparitást. Aztán az állam már évek óta hagyatékknál és bizonyos illetékeknél a külföldi értékeket változó paritáskulcs szerint követeli. Valamint a kiviteli illetékeknél és vámoknál is paritás szorzókkal állapítják meg a tételeket. Ebből az eszmekörből lehetne meríteni a megoldás valamely módját. A gyógyító metódus megválasztásánál azonban a törvényhozónak őszinteséget kell tanúsítania. Legelőbb is ne szemérmeskedjék a törvényhozó és vallja be, hogy *a korona az korona*, megkopott jellege. Azután vallja be, hogy az adós a pénzt, melyet nem fizet, ma a leggyakrabban üzleti célra, haszonszerzésre tartja vissza, akár börzének, akár árúnak, akár valutának hívják ezt az üzletet, ezt a spekulációt. Ez az őszinteség volna a legjobb orvossága a morbus non numerandæ pecuniæ ellen.

Ha az adós tudni fogja, hogy nincs ingyen spekuláció a

hitelező bőrre; hogy az ilyen spekuláció kockázatait a késedelmes adós fizeti; hogy a hitelező bőrén való gazdagodás jogtalan gazdagodás, akkor meg fog indulni a gyógyulási folyamat és eltűnik lassanként a gúnyos mosoly az adósok ajkáról. Akkor a pontos fizetés nem lesz a megmosolygott magatartás; akkor a bíróságoknak nyilván kevesebb dolguk lesz késedelmes adóssal és akkor az adósok, akik tudni fogják, hogy súlyosabb következmények is szakadhatnak rájuk, mint a késedelmi kamat, — lehetőleg kerülni fogják, hogy ügyük a bíró elé vitessék, pláne, ha a bíróság jó angol módra kissé nyersebben süti a perköltségeket is a rosszhiszeműen késedelmesek számára.

Nagyobb méltánytalanságok elkerülésére megadhatja a törvényhozás a bíró részére azt a lehetőséget, hogy az adóst bizonyos méltányossági eszközökkel védje és a kockázatokat megossza, különösen akkor, ha az adós késedelme teljesen nélkülözi a szándékosságot.

A háború alatt páratlan fürgeséget és ügyességet tanúsított az állam az adósok védelmére. Egy kis megfontolást, egy kis méltánylást, kissé a viszonyokhoz simulást kérhetnek a hitelezők az államtól.

A probléma komoly, felette komoly. A gazdasági, jogi és társadalmi életnek szinte minden akut baja bekapcsolódik ebbe a problémába.

Sz.

Valutajogi újabb fejlemények.

1. A teljesítési hely; 2. valorizálás a kir. Kúria ítélkezésében;
3. újabb szabályozás az aranyban fizetendő tartozásokra.

I. A pénztartozások teljesítési helye.

A kir. Kúria ítélkezésében valutaperekben újabb elvi álláspontok ismerhetők fel, amelyekhez a jogi dogmatikának mindjárt azok felcsillanásakor kell állást foglalnia, hogy a helyes tétel kifejlesztését segítse, a helytelent visszaszorítsa, mindkettőt kötelessége szerint.

A kir. Kúriának P. IV. 1686/1922. sz. a. mult évi december 12-én hozott, alább tárgyalandó ítélete két olyan elvi kijelentést tartalmaz, melyek közül az egyiket bizonyára éles ellenzéssel, a másikat feltétlen helyesléssel fogadja az objektív bírálat.

Az egyik elvi kijelentés a pénztartozás teljesítési helyére vonatkozik, a másik a valorizálásra. Elsősorban amazzal kívánok foglalkozni s annak merő helytelenségét megállapítani. Ezt a kötelességet a jogirodalomnak annak ellenére is teljesítenie kell, hogy van olyan nézet is,¹ amely a magyar jogi íróknak vétkeül rója fel, ha vizsgálódásából a magyar adósra nézve kedvezőtlen eredmény szűrődik le. Tesszük ezt mégis, idézve Szász-Schwarz-nak éppen a «Pénzbeli tartozások fizetési helye és perilletősége» címen több felsőbb bírósági határozat alkalmából a keresk. törvény 324. §-a értelmezéséről még 1887-ben írt fejtegetéseiből a következőket: «Semmi kétség: a 324. §. a hitelezőnek nagy könnyebb-ségére szolgál. Eléri általa azt, hogy anyagi tekintetben pontosan tudja, hol és mikor számíton künnlévő pénzeire, anélkül, hogy a helykülönbséggel járó esélyek e számítás meghezudtolhatnák... A mi jogszolgáltatásunk még nem bontakozott ki azon előítélet alól, hogy, ahol lehet, ott adóst kell támogatni, nem a hitelezőt... Csakhogy ilyen tendenciákkal hitelt, forgalmat és jogot fejleszteni nem lehet. Főképp nem lehet kereskedelmi hitelt, kereskedelmi forgalmat és kereskedelmi jogot... A kereskedő úgy tartja, hogy az adott szót be kell váltani... Ő úgy érzi, hogy az adós, aki nem fizet — akár mert nem akar, akár mert nem tud, — jogtalanságot követ el, mert meghazudtolja a hitelezőnek a jövőbe vetett számításait és megfosztja a lehetőségtől, hogy maga is megfelelőhessen kötelességeinek... a bíró jogot köteles adni, nem irgalmat.» Ugyanott idézi Szász-Schwarz Iheringet — «Der Kampf ums Recht»-ből: «Es ist das Zeichen einer schwachen Zeit mit dem Schuldner zu sympathisieren. Sie selber nennt das Humanität. Eine kräftige Zeit sorgt vor allem dafür, dass der Gläubiger zu seinem Rechte komme und schaut auch die Strenge gegen den Schuldner nicht, wenn sie nötig ist, um die Sicherheit des Verkehrs, Vertrauen und Kredit auf Recht zu erhalten.»

Nem lehet ennek ellenvetni azt, hogy az adós az említett ítél-

¹ Kaar Vilmos: A cseh koronakövetelések című cikkében az OMKE. mult évi december 25-iki számában.

letnek a teljesítési helyre nézve kijelentett álláspontja mellett is fizet, mert, aki nem kellően teljesít, az a jogszabály szerint ebben az értelemben is nem teljesít. Áll ez különösen valutatartozásokra, amelyekre nézve a szolgáltatás tárgya, sőt terjedelme is ennél az álláspontnál fogva megváltozik a hitelező kárára; hiszen éppen ez a tendencia magyarázata ennek az álláspontnak. De azt sem lehet ellenvetni, hogy a magyar adós valutája gyöngye valuta, amelyre tehát nem vonatkozhatik Ihering kitétele: «eine kräftige Zeit». A bíróságok ítélkezésének van nevelő, fegyelmező hatása is. A magyar valutaadóssal szemben az ítélkezés ezt a hatását még máig sem érezteti. Pedig az elbírált perekben nem háború előtt vagy a háború alatt keletkezett tartozásokról van szó, hanem a háború befejezése után helyreállott nemzetközi kereskedelmi forgalomban újraéledő hitelezésről. A magyar kereskedő, aki külföldi pénznemben vállal kötelezettséget, ennek a külföldi pénznemnek a magyar koronához való árfolyamviszonya változásából eredhető károsodással szemben védekezhetik, ha a rendes kereskedő gondosságával magának lejártra a valutát vagy devizát biztosítja. Aki ezt nem teszi, hanem a külföldi pénznem árfolyamviszonyára nézve spekulációba bocsátkozik, ennek kockázatát nem háríthatja át hitelezőjére, s nem érdemli meg, hogy a bíróságok védővámos irányzatú ítélkezésükkel segítségére legyenek. Akkor, amikor a magyar kereskedő a nemzetközi kereskedelmi forgalomban a külföldi gyárostól vagy kereskedőtől az árut a vételár hitelezése mellett megrendeli, közöttük a «szabad verseny» állapota van meg: a magyar kereskedő ne rendeljen, ne kötelezze magát külföldi pénznemben s ami a fő, ne vásároljon ilyen pénznemben hitelbe, ha nem tudja a kötelezettségvállalásokról lejártra azt magának biztosítani. Ha azonban a magyar kereskedő külföldi pénznemben hitelbe vásárol és annak lejártra való biztosítását elmulasztja, a bíróságok ítélkezése a «szabad verseny», a «szabadkereskedelem» hasznait az ügyletkötés időpontjában élvező, de a lejáratkor nem teljesítő magyar kereskedő védelmére nem fejleszthet ki védővámosokat. Ez legkevésbé a bíróságok dolga. De még az is lehet helyes, ha a bíróságok ítélkezésükben a szigorúságot csak fokozatosan valószínűsítik meg; tudjuk, hogy a joggyakorlatnak a méltányosság kedvéért, különösen, amikor a törvény szabályai túlságosan merevek s az eset körülményeihez nem alkalmazkodnak, a következetességet is fel kell áldoznia; ami méltányosnak mutatkozott eleinte az adós szempontjából, amikor a nemzetközi kereskedelem nem eregetett sűrűbb szálakat és amikor a nemzetközi kereskedelemben, tehát egyfelől a magyar vevő, másfelől a külföldi eladó között s külön is ezek részéről a kockázatot elhárító üzleti gyakorlat és üzleti módszerek még ki nem fejlődtek, — az most már sérelem a hitelezőre nézve és semmiesetre sem szabad a joggyakorlatnak a világos törvénysszállal szemben az adóst támogatni; ott csak, amikor a törvény hézagos vagy homályos, lehet helye annak, hogy a joggyakorlat ezen magyarázattal segítsen. A KT. 324. §-a ilyen világos törvényrendelet. S különös, hogy éppen ez a 324. §. most már harmadízben szolgál a bíróságok ítélkezésében más-más jogpolitikai célok megvalósítása eszközéül. Előbb finnei ügyekben az illetékesség kérdésében értelmezte azt helyesen úgy, hogy rendelkezése nem csupán készpénzbeli kölcsönre, hanem áruvételártartozásra is vonatkozik s hogy tehát ez is annak a helynek bírósága előtt perelhető, ahol a vételi ügylet megkötésekor a hitelezőnek kereskedelmi telepe volt. (520., 950. és 973 1897. Grecsák-féle kúriai határozatok váltó-, kereskedelmi- és csődügyekben I., 102.) Utóbb, kezdetben a budapesti kir. tábla, azután a kir. Kúria is ugyancsak az illetékesség kérdésében a szóbanlévő törvényszakaszt állandóan úgy értelmezte, hogy az csakis «kölcsönön vagy hasonló jogcímen alapuló követelésre» alkalmazható; ez az értelmezés ezúttal azt a célt szolgálta, hogy a hitelező az 1868. L. IV. tc. 35. §. alapján a hitelező ne perelhesse saját telepének bírósága előtt más címen alapuló, habár készpénzbeli követelést. A budapesti kir. tábla erre vonatkozó határozatai ellen írta Szászy-Schwarz fentebb említett fejtegetéseit. S végül most a kir. Kúria a szóbanlévő törvényszakasz értelmezésében az illetékesség megszorítása végett kifejlesztett azt a joggyakorlatot, hogy a törvény szabályait csak kölcsönre, vagy hasonló jogcímen alapuló követelésre vonatkozik, fentebb hivatkozott ítéletében annak a célnak érdekében alkalmazza, hogy a KT. 326. §-a szempontjából a teljesítés helyét a külföldi hitelező telephelyéről a magyar adós telephelyére s ezzel a kötelezett külföldi pénznemet átszámítás útján magyar koro-

nára, a szolgáltatás terjedelmét pedig az átszámítás időpontjára nézve általa most már állandóan követett gyakorlat szerint a lejártra transzponálja.

Különös az is, hogy ezen változatok s annak ellenére, hogy Szászy-Schwarz már 1887-ben, tehát csaknem 35 év előtt, 47 oldalra terjedő tanulmányában a legnagyobb dogmatikai apparátussal mutatta ki a budapesti kir. tábla határozatainak tarthatatlanságát, egyetlen egy esetben sem tartalmazott a felsőbb bírósági határozat akármilyen okadatolást a szóbanlévő törvényszakasznak általa alkalmazott értelmezésére nézve, amint, hogy a kir. Kúria felülemelt ítélete sem tartalmaz ilyet. Pedig ez ebben az esetben annál szükségesebb lett volna, mert a volt semmitőszék az illetékesség kérdésében állandóan és következetesen a törvényszakaszt az illetékesség megállapítása érdekében magyarázta.

Aki ezen törvényszakasz helyes értelmezésére nézve alaposan kíván tájékozódni, azt Szászy-Schwarz említett tanulmányára kell utalnom, amely első ízben ezen lapokban jelent meg. Szászy-Schwarz a törvényszakasz előtörténetét, a külföldi törvényhozás felett való szemlét és a német keresk. törv. 325. §-ának kifejtését továbbá a szabály, meg a kivétel levezetést is adja, tehát a törvényszakaszt teljesen átvilágítja; megállapítja, hogy három fontos anyagi jogi kérdéssel van itt szó: a veszély, a szállítási költség és a késedelem kérdéséről. Hozzátehetjük, hogy a teljesítés helye szerint igazodik az alkalmazandó jog — nemzetközi magánjog — kérdése is. (Ezt mondotta ki a kir. Kúria is P. IV. 3204 1921. sz. alatt 1922 március 3-án hozott ítéletében oly értelemben, hogy «a nemzetközi magánjog szabályai szerint a kötelmi jogviszonyból eredő kötelezettségek tartalma és terjedelme a teljesítés helyén érvényes jogszabályok szerint bírálendók el.»)

A jogalapot a 324. §. egyáltalán nem említi, hanem egész általánosságban tartalmazza azt a rendelkezést, hogy pénzbeli tartozásokat az adós, szabály szerint, saját veszélyére és saját költségére azon a helyen köteles fizetni,² ahol az ügylet megkötésekor a hitelezőnek kereskedelmi telepe volt. A kivétel ugyanezen szakasz szerint tudvalévően a forgatható vagy bemutatóra szóló papírokon alapuló tartozásokra, továbbá azokra az esetekre vonatkozik, amelyekben a szerződésből, az ügylet természetéből vagy a szerződő felek szándékából más következik.

A felsőbb bírósági határozatok tehát minden helyes alap nélkül különböztettek a törvénysszáll alkalmazására nézve a jogalap szerint, de azt sem lehet tudni, hogy ezek a határozatok, tehát a kir. Kúria elől említett ítélete is, mely ügyleteket tartja jogalap szerint a kölcsönhöz hasonlóknak.

² Dr. Sente Lajos «Valutatartozások fizetése» címen közzétett fejtegetéseiben támadja a kir. Kúriának, általa ismertett P. IV. 5273/1921. szám alatt hozott ítéletében kijelentett azt az álláspontját, hogy a keresk. törv. 324. §-a szabja meg a pénzbeli tartozások teljesítési helyét és azt vitatja, hogy ez a szakasz nem a pénzbeli tartozások teljesítési, hanem azok fizetési helyéről rendelkezik. Pénzbeli tartozást teljesíteni vagy fizetni azonban ugyanazt jelenti; a két kifejezést váltakozva ugyanannak a fogalomnak használják (Szászy-Schwarz ezt a §-t értelmezése szempontjából külön ki is emeli, hozzátéve, hogy «leisten» és «zahlen», mindkettő latinul «solvere», ugyanazt jelenti. Így Staub is, kommentárjában [1229. l.] kiemeli az «Erfüllung» és «Leistung» azonosságát; amazt a régebbi német keresk. törv., ezt a német Ptkv. használja.) Nem állhat meg tehát a nevezetnek az a tétele sem, hogy, amikor az ügylet teljesítési helyétől eltérő fizetési hely van megállapítva, a pénznem mindig a teljesítési hely után igazodik. A 324. §. keletkezésének előtörténetéből ezenfelül az is kitűnik, hogy a magyar javaslat szándékosan eltért a német keresk. törv. 325. §-ától nemcsak abban, hogy utóbbi szerint «ist der Schuldner verpflichtet... auf seine Gefahr und Kosten die Zahlung dem Gläubiger an den Ort zu übermachen, an welchem der letztere zur Zeit der Entstehung der Forderung seine Handelsniederlassung... hatte», míg, a mi szakaszunk szerint pénzbeli tartozásokat... az adós... azon helyen köteles fizetni, hol stb., hanem abban is, hogy a magyar javaslat és ezzel egyezően a magyar keresk. törv. nem vette fel a német 325. §. második bekezdését, amely azonban kifejezetten rendeli, hogy «durch diese Bestimmung wird jedoch der gesetzliche Erfüllungsort des Schuldners (324. §. . . .) nicht geändert. Természetes az is, hogy a keresk. törv. 324. §-ának az itt kifejtéssel ellenkező értelmezése mellett nem lehet azt vitatni, hogy az osztrák keresk. törvény, a német Ptkv. és a magyar Ptkv. tervezete, amelyek semmiféle vonatkozásban a magyar törvényszakasszal nem hozhatók és amelyek közül a két utóbbira már időbeli keletkezésüknél fogva sem lehet hivatkozni, ezt az ellenkező értelmezést támogatják.

Nagy Ferenc, kereskedelmi jogi kézikönyvének régibb kiadásai is a szóbanlévő törvényszakaszt a pénzbeli tartozásokra minden megkülönböztetés nélkül vonatkoztatta. (1895. évből való harmadik kiadás 155. és köv. lapjai.)

Annak is már körülbelül 25 esztendeje, hogy Grosschmid Fejezeteit megírta. Ezek első kötetében a IV. fejezet tárgyalja a szolgáltatási helyet. Ebből kiemelendőnek tartom a következő új szempontokat: A keresk. törv. 324. §-a nem annyira kivétel a 322. §. 2. bekezdése alól, mint inkább ezzel egyenrangú elágazás. Grosschmid szerint a 322. §. a pénztartozásokat nem fogja át; ez következik nevezetesen abból, hogy a 324. §-ban ismételve van «amennyiben más... nem következik». A 324. §. nem elegendő alap annak felvételére, hogy a köztörvény szerinl a törvényes szolgáltatási helyre vonatkozó jogszabály alól (az adós-nak akkori lakhelye, amikor a kötelezettség keletkezett) a pénzbeli tartozások ki vannak véve; ellenkezően azért mondta ki a kereskedelmi törvényhozás a 324. §-ban az eltérést, mert az általános magánjog más volt. Különösen fontos, amit Grosschmid a 324. §. tárgyi kiterjedésére nézve mond: kétségtelenül kiterjed a szerződésekre s kétségtelenül nem terjed ki a legalis obligációkra, pl. tartozatlan fizetés, visszajáró vételár, volt vevő (keresk. törv. 352. és 353. §-ai) beruházásainak megtérítése, álképviselőt terhelő kártérítés (keresk. törv. 352. §. stb.) ugyancsak nem terjed ki a vevő által követelt kártérítésre, mert ez csak a 322. §-ban megjelölt alapszolgáltatás surrogatuma. Ugyancsak nem terjed ki a «pénznem-tartozásra» a Grosschmid által használt értelemben, aki a pénznem-tartozást (pénznemre szóló tartozást) a Fejezetek II. kötetében az 538. s köv. lapon tárgyalja, érteve alatta az olyan kötelezettséget, amelynek tárgya bizonyos fajta pénzdarábnak valamely sokasága. «Viszont kölcsönre szorítani e szabályt (így tévesen Dtár 15/93.) csakugyan önkényes» — mondja Grosschmid. A teljesítési hely ügyleti kitézésénél magyarázat dolga, vajjon a kijelölt vagy alattomban értett hely csak véghezviteli, vagy egyszersmind teljesítési hely. Erre a különbségre utal a keresk. törv. 344. §. 2. bekezdése. A keresk. törv. 322. §-a szerint az is «megállapodás», ami «az ügylet természetéből kivethető...» A teljesítési hely irányadásai közül Grosschmid a már fentebb említettek felül említi a szolgáltatás megfelelőségét, bevégzettségét (pl. kötbér, részletfizetési kedvezmény elvesztése, hitelező visszalépési joga stb. esetében), az érdekméretet (keresk. törv. 356. §-a 2. pont, 399. §., csődtörv. 21. §.), az elmaradt szolgáltatásért adandó kártérítés teljesítésének véghezviteli helyét, stb.

Utálnunk kell a Pp. 29. §-ára is, amely szerint az abban szabályozott különös illetékességi okul a szerződés teljesítésének a helye szolgál, de csak az ebben a szakaszban említett két esetben, ha t. i. a teljesítés helye okiratban megállapítható, vagy, amikor ez nem lehetséges, ha az idézés az alperesnek a bíróság területén vagy székhelyén kézbesíthető. Utóbbi esetben tehát a keresk. törv. 322—325. §-aiban megállapított teljesítési hely jön számba, ha kereskedelmi jogügyletből eredő pénzkövetelés a per tárgya, s pedig akkor is, ha az ügylet akár a felperes, akár az alperes részéről, akár mindkét részről kereskedelmi. A magyar Ptkv. tervezetének indokolása (III. kötet 319. lap) világosan kiemeli, hogy a tervezet a keresk. törv. 324. §-a intézkedésétől el kíván térni, mert ez a §. a maga rendelkezését pénztartozás teljesítési helyére vonatkozó önálló szabályként állítja fel, vagyis a keresk. törv. szerint a hitelező telepe, illetve lakóhelye maga a teljesítési hely és ezen hely szerint igazodik a teljesítési hellyel kapcsolatos minden jogkövetkezmény.

Mindezekből azt látjuk tehát, hogy a törvényszakasz előmunkálatai, világos szóhangzata, a jogi irodalom egyhangú tanítása figyelmen kívül hagyásával teszi magáévá a kir. Kúria elől említett, P. IV. 1686/1922. szám alatt hozott ítéletében az illetékesség kérdésében a keresk. törv. 324. §-ának értelmezésére nézve a budapesti kir. ítélőtábla által kezdeményezett helytelen joggyakorlatot. Szerencsére ez az ítélet tudtommal mostanig az első, amely ezt a helytelen joggyakorlatot anyagijogi célokkal átültetni kívánja, még pedig a kir. Kúria ugyanolyan vonatkozású, más ítéleteiben foglalt kijelentéseitől eltérően. Így említettem már fentebb, a P. IV. 5273/1921. szám alatt hozott ítéletben tett azt a kijelentést, hogy a keresk. törv. 324. §-a szabja meg a pénzbeli tartozások teljesítési helyét; így kimondta a kir. Kúria a P. IV. 3508/1921. számú ítéletben, hogy nincsen helye annak, hogy valamely szerződésellenes eljárásból származó kárigény tekintetében

az alapul fekvő szerződést illetően megállapítható teljesítési helytől különböző teljesítési hely vétessék a keresk. törv. 324. §-ának rendelkezése nyomán irányadóul a károsult, mint hitelező telephelye szerint (arg. a contrario). Állandó és általában joggyakorlatról, tehát e részben még nem lehet szó. Ehhez járul, hogy az említett ítéletbeli kijelentésre szükség sem volt, mert hiszen a helyes tanítás szerint (l. fentebb Grosschmid) a visszajáró vételarra a 324. §. rendelkezése, mint legalis obligációra, úgy sem terjed ki.

Ha ezek ellenére mégis ilyen részletesen foglalkoztam az ítéletbeli kijelentés helytelenségének kimutatásával, tettem ezt épen azért, mert az ítélet ezzel a kijelentéssel a többször említett helytelen joggyakorlat átvitelének szándékára nézve még egyedül áll és így az azzal szemben való felszólalásnak eredménye lehet, másfelől, mert a teljesítési helyhez annyi más vonatkozású jogi következmény fűződik, hogy ha a kir. Kúria anyagijogi vonatkozásokban az ítélet támadott kijelentéséből joggyakorlatot fejleszt, ez a joggyakorlat a teljesítési helyhez fűződő, fentebb még nem is ki-merítően felsorolt összes visszhatásokban éreztetné befolyását.

Dr. Sebestyén Samu.

Az eladó törvényes elállási joga a helykülönbség melletti vételnél.

I. Ha a vevő a vételár megfizetésével késik és az árú még átadva nem lett, az eladó a KT. 352. §-a szerint vagy a szerződés teljesítését és a késedelemről eredő kár megtérítését követelheti, vagy az árút a vevő rovására eladhatja, egyúttal a kár megtérítését igényelheti vagy végre a szerződéstől egyszerűen elállhat, mintha az meg sem kötöttet volna.

Az esetben, ha az árú már átadatott, a fizetésben késedelmest vevővel szemben az eladót megillető jogkör a KT.-ben expressis verbis szabályozva nincs. De az előbbi esettel szemben a contrario következtetve megállapíthatjuk, hogy az ügylet teljesítése esetén a felsorolt jogok az eladót meg nem illetik és az uralkodó felfogás szerint az eladónak csupán arra nyílik joga, hogy a vételárat késedelmi kamataival együtt követelje.¹

Anélkül, hogy ezen uralkodó felfogást fejtegetném, megjegyzem, hogy alapját egy fikció képezi, amely általános a modern jogokban és amely az Optk. 1063. §-ában kifejezésre is jut szemben a római jognak immár történelmi emlékével; e fikció lényege az, hogy az eladás hitelre történtnek vétetik minden esetben, ha az eladó az árút a vételár felvétele nélkül adja át a vevőnek és az árú tulajdonjoga azonnal, vagyis az átadással egyidejűleg megy át a vevőre, függetlenül a vételár megfizetésétől. E fikció alapján, ha az árú átadatott a vevőnek, az eladónak nem lehet más joga, mint a hitelmegállapodás betartására szorítani adósát, aki fizetési késedelméért minden kikötés nélkül is kamattérítéssel tartozik. Itt tehát már nem a szorosán vett adás-vételi ügyleti, hanem egy hitelügyleti késedelemről van szó, amelynek egyedüli konzekvenciája a késedelmi kamat, amely a lejáratától kezdve jár.

A Polgári Törvénykönyv tervezetének 1127. §-a egyezően a német BGB. 454. §-ával már kifejezetten kimondja, hogy az eladót, aki a szerződést teljesítette és a vételárat hitelezte, törvényes elállási jog nem illeti. A Ptk. és a német BGB. azon rendelkezéséből, hogy vételár teljes kifizetéséig terjedő tulajdonfenntartás kellekűl külön írásbeli kikötést követel, joggal vonhatjuk azt a következtetést, hogy a vételár hitelezése tekintetében uralkodó fikciót fenntartani kívánja, vagyis a vételár hitelezésére vonatkozó megállapodásnak nem kell létrejönni, elégséges, ha az árú a vételár kifizetése nélkül adatik át, mert ez esetben felvétetik, hogy az eladás hitelre történt. Az említett §-oknak a vételár hitelezésére vonatkozó kitétele tehát, csupán az említett fikció értelmében előfeltétele a törvényes elállási jog megvonásának.

Azon kérdéssel, hogy az uralkodó felfogás és az említett §-ok a törvényes elállási joggal együtt mennyiben vonják meg a szerződést teljesített eladótól a kártérítés teljes jogát, ezúttal foglalkozni nem kívánok, fejtegetéseim szempontjából megelégszem azzal, hogy a szerződést teljesített eladót a törvényes elállási jog nem illeti meg.

¹ L. Nagy Ferenc: Kereskedelmi Jog kézikönyve VIII. kiadás. II. köt. 241. o.

Már ez alapon is mondhatjuk, hogy az árú átadása, a szerződés teljesítése az eladót a késedelmes vevővel szemben lényegesen kedvezőtlenebb jogi helyzetbe hozza a szerződés teljesítése előtti jogi állapotával szemben; az eladó, ha a maga részéről teljesített, a fizetésben késedelmes vevőjével szemben a leghatósabb szankciókat igénybe nem veheti.

A tényleges megegyezésen alapuló hitel-eladásoknál az eladó szűkebb jogosítványköre természetesen nem sérelmes, mert előre számbavett és megfontolt és az eladó gondoskodási köre már előre csupán a vételár kellő biztosítására terjed ki. A forgalmi élet azonban számos oly adásvételt vet fel, ahol a hitelbe való eladás, mint momentán szükségszerűség, esetleg technikai okokból, előre nem látottan és szándékoltan áll elő. Ily esetekben dombozódik ki egész nagyságában a szerződést teljesített eladó szűkebb jogi helyzete, mint váratlan hátrány.

II. Az eladó szűkebb jogkörének előfeltétele a fentiek szerint kizárólag az, hogy az árú már átadott, az ügylet már teljesített legyen.

Átadott árúról, teljesített ügyletről, csak akkor beszélhetünk, ha az árúnak átadása és átvétele ténylegesen megtörtént, ha az árú az eladó hatalmi köréből kikerült és a vevő tulajdonaként annak tényleges birtokába jutott, röviden, ha a vevő az árú tulajdonjogát megszerezte. Nem elég tehát, hogy az eladó az átadást megkezdje, az átadóténykedést elvégezze, ennek célt is kell érnie, a vevőnek az árút át kell vennie, azon tulajdonjogot kell szereznie.

A jogszabály perfectum logicum-szerű fogalmazása, a jogszűkítés általános értelmezési szabálya, de a jogelv rációja mind amellet szól, hogy a szűkebb jogosítványkör csupán a ténylegesen befejezett átadás és átvétel után következik be.

Igy értelmezi az előfeltételt Nagy Ferenc, sőt azon kiterjesztéssel, hogy, jelképes átadással nem elégedvén meg, egyenesen tényleges átadást kíván a jogszűkítés beálltához.²

Igy magyarázza továbbá Karl Adler a legutóbb megjelent: «Zur Lehre vom Leistungsverzug beim Kauf» című tanulmányában,³ amidőn kimondja, hogy csak akkor van az eladó elállási joga kizárva «wenn der Verkäufer dem Käufer Gewahrsam und Eigentum der Ware verschafft hat». Még hozzáfűzi, hogy a teljesítésnek csupán az árú tekintetében kell befejezettnek lenni, míg a mellékkötelezettségek tekintetében nem.

Mindaddig tehát, míg az árú tulajdonjoga az átadással a vevőre át nem száll, az eladót az árú átadása előtti teljes jogkör és így az elállási jog is megilleti.

III. Helyi vagy piaci vételnél, amikor eladó, vevő vagy megbízottaik jelen vannak, az eladó átadási ténykedésének nyomban megfelel a vevő átvételi ténykedése, nem nehéz azon kérdés eldöntése, vajjon az átadás az ügylet teljesítése mikor fejeztetett be, vagyis, mely időponttól kezdve nem illeti meg az eladót a törvényes elállási jog.

A helykülönbség melletti vételnél a kérdés eldöntése komplikáltabb. Megjegyzem, a szószoros értelemben vett distanc-vételt tartom szem előtt, amelynél az eladó átadási ténykedése az árú elküldésében nyer megvalósulást, amelynél az átadási ténykedésre nem nyomban következik a vevő átvételi cselekménye, hanem más helyen az árú megérkezése után.

A KT.-ben nem találunk kifejezett intézkedést arra nézve, vajjon a helykülönbség melletti vételnél, mely időpontban befejezett az átadás, mely időponttól kezdve megy át az árú tulajdonjoga a vevőre.

Érdekes, hogy e kérdés a törvény megalkotása során élénk diszkusszió tárgya volt. Az eredeti tervezetben a 385. §. következőképpen intézkedik: «Az eladott tárgy a vevő tulajdonába megy át, mielőtt az részére elküldtetett vagy elküldés végett át-, illetőleg feladatott.» Ezen cikk ellen azonban különösen a droit de suite, a tulajdonjog fenntartása stb. szempontjából komoly érvek hangzottak el, amelyek alapján e cikk helyett az értekezlet alkalmával a következő szöveg indítványoztatott: «Az eladott tárgy a vevő tulajdonába megy át, mielőtt az, vagy az átvételre szükséges okmányok a vevőnek átadattak. (Szóval ezzel az ellentétes álláspontot foglalta el az értekezlet egy része. Mindkét oldalon

elhangzott kölcsönös érvek után hét szavazat hét ellenében elnöki döntéssel annak deklarálásával oldotta meg a gordiusi csomót, hogy a tulajdonszerzés kérdésének szabályozása tulajdonképpen nem a kereskedelmi jogba tartozik, annak az általános magánjogban van helye és így a KT. részéről az külön intézkedést nem igényel.⁴

A kérdés megoldása tehát az általános magánjog elvei szerint keresendő.

Az általános magánjog alapján az átadás befejezettségéről csak akkor lehet szó, ha az árú az átvevő (vevő) birtokába került, ha az árú a vevő sajátjául annak hatalma körébe jutott.⁵

A helykülönbség melletti vételnél két időpontot mérlegelünk a befejezett átadás szempontjából:

a) az elküldés;

b) a vevőhöz való megérkezés időpontját.

Ezen utóbbi időpont az esetben, ha a fuvarozás nem közvetlenül a vevő, illetve kijelölt átvevő telepére történik, hanem — rendszeren vasút, hajó, vagy légi fuvarozás igénybevételénél — a fuvarozó állomására, ahonnan az átvevőnek csupán a fuvarokmányok kézbesítetnek, amelyek alapján az árúnak kiváltását maga az átvevő eszközli, ismét két almomentumra oszlik, ú. m.:

b. 1) azon időpontra, amidőn a fuvarlevél az árúnak a rendeltetési állomásra való megérkezése után a kijelölt átvevőnek kézbesítetett és;

b. 2) azon időpontra, amikor a kijelölt átvevő, vagy más fuvarlevél alapján az árút ú. n. kiváltotta, vagyis a fuvarozó telepéről saját telepére hozatta.

Az elküldés időpontját az általános magánjog elve szerint a befejezett átadás időpontjául nem tekinthetjük. Az eladó kétségtelenül megkezdte már az átadás műveletét, de az árú az ő rendelkezése köréből még ki nem került, ennél fogva az az átvevő hatalmi körébe még nem juthatott.

A kárveszély viselésének az elküldés, illetve a fuvarozónak való átadás pillanatától kezdődő átfordulása a vevőre, ugyan érv amellet, hogy ezen időpontot a tulajdonváltozás momentumának tekintsük, mert a Casus nocet domino általános elvéből kiindulva a kárveszély viseléséből a dominusra általában következtetni lehet.

Ez alapon a BGB. előtti porosz jog a tradíciót befejezettnek tekintette már azon pillanatban, mikor az árú distanc-eladás teljesítése képen a fuvarozónak átadatott; tehát az elküldés momentumához fűzte a tulajdonváltozást. De a vevő tulajdonjoga a fuvarozás ideje alatt említett jog szerint is nagyon korlátozott és ezen szabályozás esetében is inkább egy fikcióról van szó, amely a tulajdonkérdést megoldja, de a birtokviszonyokon változtatni nem tud.⁶

A kárveszély viselése tényleg jellemzője a tulajdonos jogi helyzetének, de nem a főkarakterisztikuma; hiszen látjuk bizonyos jogi tények esetében (mora) a kárveszély átfordult a birtokviszony legcsekélyebb megváltozása nélkül. Ép abból a körülményből, hogy a KT. az elküldés pillanatához fűződő kárveszély átfordulást külön szabályozandónak tartotta, méltán következtetünk arra, hogy itt az általános elvtől eltérő szabályt kívánt statuálni.

Más alapokon az Optk. is (429. §.) az elküldéshez fűzi a tulajdonváltozást, de csak az esetben, ha a vevő határozta meg, vagy hagyta jóvá az elküldés módját. Ekkor ugyanis a fuvarozót a vevő megbízottjának tekinti. A megoldás még ily fikció mellett sem megnyugtató. Hogy magyarázható meg az elküldő rendelkezési joga, a Contramandierung?

Befejezett tradíció momentumát a megérkezés időpontjában kell keresnünk. Ha az árú — rendszeren küldőnccel, kocsikkal — közvetlenül a vevő telepére küldtetett, az átadás a vevőnek, illetve megbízottjának való tényleges tradíció, illetve azok részéről történő tényleges átvétel időpontjában perfekt. Ez a felfogás teljesen megfelel a római jog és a magánjog általános elvének.

Ha a fuvarozás azonban nem közvetlenül a kijelölt átvevő telepére, hanem a rendeltetési helyen a fuvarozó állomására történik, ahonnan az átvevő a kézbesített fuvarlevél segítségével

² L. Nagy Ferenc i. m. II. köt. 239. o. 24. jegyzet.

³ L. Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht 1/2/922. sz. füzetében. Stuttgart. 1922 június 6.

⁴ L. Jegyzőkönyvek 304. old.

⁵ L. Ptk. 457. §.

⁶ L. Dernburg: Lehrbuch des preuss. Privatrechts IV. kiadás. I. köt. 605. old.

külön ténykedéssel váltja ki az árut, a megérkezés időpontjában disztingválta két újabb időpontot ú. m.:

b. 1) a fuvarlevél kézbesítésének és

b. 2) az árú kiváltásának időpontját is külön kell vizsgálnunk.

A feladó (eladó) a K.T. rendelkezése (404. §.) szerint mindaddig diszponálhat a feladott árú felett, míg a fuvarlevél kézbesítésének időpontja (b. 1.) be nem következik. Ha a fuvarlevél az árú megérkezése után a rendeltetési helyen a kijelölt átvevőnek már kiszolgáltattott, a fuvarozó az árú tekintetében csak a kijelölt átvevő utasításait veheti figyelembe, a feladót többé nem.

Ezen időpontban tehát a jogviszonyokban nagy változás ment végbe. Nemcsak a tekintetben, hogy

1. az árú az eladó rendelkezése köréből, hatalmából kikerült és az átvevő (vevő) rendelkezése körébe, hatalmába jutott, hanem

2. a feladó és fuvarozó közötti megbízási viszony megszűnt és helyette a törvény erejénél fogva az átvevő (vevő) és a fuvarozó közötti megbízási viszony keletkezett.

Mi történt tehát a fuvarlevél átadása pillanatában. A fuvarozó, mint a feladó (eladó) megbízottja a feladó nevében átadja a fuvarlevelet — mint az árú feletti rendelkezési lehetőség kulcsát — az átvevőnek és ezen átadás után nyomban a törvény rendelkezése szerint az átvevő megbízottjává válik, akinek részére és nevében az árut ezen pillanattól kezdve bírálja.⁷

Az átvevő a fuvarlevél átvételével, tehát az árú birtokát és ezzel tulajdonjogát szerezte meg. A fuvarlevél átvételének időpontja az a momentum, amelyet a törvényes rendelkezés alapján a befejezett átvétel a tulajdonszerzés időpontjának kell tekintenünk.

Álláspontunk helyessége mellett a végrehajtási törvény rendelkezései nyomós érveket szolgáltatnak. A 68. §. ugyanis a feladott árú lefoglalhatósága tekintetében olyképen intézkedik, hogy az a rendeltetési helyre való megérkezés és a fuvarlevélnek az átvevő részére történt kézbesítése után csupán a kijelölt átvevő tartozásaiért foglalható le, a feladó tartozásaiért pedig csak akkor — nem említvén a feladóvévő vagy rakjegy kiállításának specialis esetét — ha a fuvarlevélnek a vevő részére való kézbesítése még megelőzhető.

Kétségtelen, hogy a végrehajtási törvény a fuvarlevél kézbesítését tekinti a tulajdonátruházás momentumának, említett rendelkezésének alapja ez, mert enélkül a foglalás kérdésében nem intézkedhetett volna az előírt módon.

Az árú kiváltásának időpontját (b. 2.) a tulajdonszerzés időpontján túllévőnek tekintem. A kiváltásnál az átvevő már tulajdonjogát gyakorolja, e cselekvénye a tulajdonos dologjogi hatalmából és nem a vevő kötelmi jogköréből folyik ki, ez a ténykedése kívül esik már az eladó és vevő jogviszonyán, tisztán a tulajdonos és megbízottja közötti ügyködés.

Amíg tehát az árú elküldésének időpontja még nem, a kiváltás pillanata már nem momentuma a tulajdonszerzésnek.

Meg kell említenünk, hogy a kir. Kúria a Csődtörvény 44. §-a szempontjából az elküldött árú birtokbajutásának időpontjául az árú kiváltásának időpontját tekintette és az eladó visszakövetelési jogát megállapította a fuvarlevél átvétele ellenére, a mi fenti fejtegetéseinkkel nyilván ellenkezik. Így határozott az 1095/1895. számú ítéletében, amellyel kimondta, hogy a vasúti értesítő, vagy fuvarlevél pusztán birtoklása a Csődtörvény 44. §-a szerint az árú-küldemény visszakövetelhetését kizáró azt a tényt, hogy az a csődnyitás előtt természetben ment át a közadós birtokába, nem pótolja. Így határozott továbbá az 1192/1901. és még néhány ítéletében.

A kir. Kúria az eladó, hitelező érdekeinek jogos védelmében ment el az idézett törvényhely rigorózus értelmezésével a legmesszebb határig és határozatai inkább e szempontból a törvény rációjával, mint akaratával magyarázhatók és fenti álláspontunkkal szemben argumentumokat nem tartalmaznak.

Fejtegetéseim konzekvenciájaként megállapíthatom tehát, hogy az elküldött árú átadása a rendeltetési helyre való megérkezése után a fuvarlevélnek az átvevő részéről történt átvételével tekinthető befejezettnek. Ezen időpontig ennél fogva az eladó törvényes elállási jogát gyakorolhatja. Amennyiben a fuvarlevél kézbesítése előtt közölte vevőjével elállási nyilatkozatát, az árúra irányuló vindikációja, amennyiben az árú nem lenne még birtokában, sikerre fog vezetni még az esetben is, ha a fuvar-

levél kézbesítését időközben megakadályoznia nem sikerült, mert az átvevő átruházási szándék nélküli nuda traditíóval tulajdont nem szerezhetett.

Amely szempontból azonban a hitelező védelmére siettek az előbb idézett kúriai határozatok, ugyanazon rációból attól sem riadnék vissza — tekintettel arra, hogy az eladó jogkörének jelentős szűkítéséről van szó — hogy az ú. n. árúkiváltás momentumához fűzném az elállási jog megvonását, de mindenesetre inkább ezen, mint az elküldés időpontjához.

IV. Fejtegetéseim gyakorlati oldalának megvilágítása céljából vissza kell térnem azon kijelentésekre, hogy az elállási jogtól való megfosztás különösen az esetekben flagráns sérelme az eladónak, amikor az eladás hitelezett mivolta nem mint előre szándékolt, hanem mint momentán szükségszerűség lép fel. A gyakorlati életben a kézen-közön való teljesítések lényegileg mind vagy előfizetések, vagy hiteleladások; a teljesítés gyakorlati keresztülvitele tökéletes kézen-közön való szolúciót nem ismer. A kiskereskedelem általában hiteleladással, a nagykereskedelem előfizetéssel dolgozik, hiszen a kiskereskedő rendszeren előbb átadja az árut, a vevő aztán megy a pénztárhoz fizetni, míg a nagykereskedőnél rendszeren előbb fizeti meg a vevő a vételárát és csak azután veszi át a raktárból a megvett árut.

Különösen distanc-vételeknél általánosan szokásos a duplikát ellenében való fizetés kikötése, amely fizetési módnál első fázisában hitel-eladás, második fázisában pedig voltaképpen előfizetés történik. Amikor feladja az eladó az árut, a vételárát még nem kapta meg. Amikor pedig a vételárát a vevő már kifizette még az árut nem vette át. Így először az eladó hitelez, aztán a vevő fizet elő. Ez az a fizetési forma, amelyet a forgalmi élet a kézen-közön való teljesítés megvalósításának szándékával feltétlenül a készpénz-fizetés formájául inaugurált. Ezen fizetési formánál mégis nagyon gyakran előfordul, hogy az eladó többszöri jelentkezése után sem kapja meg elküldött árúja vételárát, azon elküldött árújáért, amely időközben a rendeltetési helyre megérkezett és esetleg a kijelölt átvevőnek át is adatott; legerősebb jogvédelmi eszközehez folyamodik tehát, eláll az ügylettől és csak az elállási nyilatkozatának visszautasítása után jut arra a megfontolásra, hogy tulajdonképpen jogosan már el sem állhat, mert maga részéről teljesített.

Mint hogy hasonló eset legutóbb gyakrabban előfordult, gyakorlati célt kívántam szolgáltni annak kimutatásával, hogy a duplikát ellenében való fizetés kikötése sok esetben az elállási jogtól való megfosztás lehetőségét viseli magában, amely vagy a fizetési idő pontos betartásának könyörtelen kiforszozásával, az elküldött árú feltartóztatásával, vagy külön elállási jog kikötésével eliminálható.

Pro futuro törvényhozási rendezést sem tartok érdemtelennek oly alapon, ahogy azt a BGB. előtti porosz jog statuálta: «Dieses Rücktrittsrecht hat der Verkäufer auch, wenn er in Erwartung sofortiger Zahlung übergibt, und die Zahlung ausbleibt, vorausgesetzt, dass er innerhalb der Zeit von acht Tagen gegen den Käufer Klage erhebt.»⁸

Dr. Eörsi István.

Szemle.

— Jog, törvény, igazság nemcsak boldog emlékü Széll Kálmán politikai jelszava, hanem Justitia szentháromsága, amelynek egységét az istenasszony csalhatatlanságába vetett hit veszélyeztetése nélkül nem lehet megbontani. A törvény bírói alkalmazása a jog tudását és az igazság tudatos kultuszát igényli. Ezt a hivatást kielégítő módon alig töltheti be a bíró, akinek ítéletétől a politika saját problematikus igazának igazolását várja. Ha a bíró állandóan Scylla és Charybdis közt evez, ha tekintetét hol jobbra a közvélemény zátonya, hol balra a törvény gránitsziklája felé kénytelen fordítani, akkor nem nézhet előre, az igazságszolgáltatás eszményének irányába. Nap-nap után fájdalommal tapasztalhatjuk, hogy az ítélkezés nem bír a politikai teher lidércnyomásától szabadulni, amely immár évek óta reánehezedik. Papirforma szerint ugyan nem esik sérelem a törvényen, az alaki garancia, amelyet a törvény nyújt, alkalmazásában is

⁷ L. Nagy Ferenc i. m. II. köt. 309. o.

⁸ L. Dernburg, i. m. II. köt. 397. o.

érvényesül, de a bírói kijelentések, határozatok, törvény-magyarázatok tartalma gyakran ijesztő ellentétben áll igazságszolgáltatásunk háború előtti hagyományaival.

Ezt az elvont elméleti megállapítást a közelmúlt napoknak csak néhány gyakorlati példájával óhajtjuk igazolni. Egy rágalmozási perben, amelyben a kir. ügyész volt a sértett, a bíróság elrendelte a valódiság bizonyítását, de azt csak a sértett kihallgatására korlátozta és a vádlott által felajánlott bizonyítás felvételét azzal az indoklással mellőzte, hogy elvégre is a sértett tudja legjobban, vajjon a neki inkriminált kifejezéseket használta-e. Figyelemmel a rágalmozási ügyek sajátosságára, amelyekben a valódiság bizonyításának elrendelése a sértettet is potenciális vádlottá teszi, vajjon mivel menthető az a bírói kijelentés, hogy bizonyításra azért nincs szükség, mert a vádlott legilletékesebb annak megállapítására, hogy a terhére rótt cselekményt elkövette-e? Nyújthat-e a bíróság annak a gyanúnak tápot, hogy az érdekelt kir. ügyész nyilatkozatának *a priori* több hitelt ad, mint egyéb érdektelen és szavahihető tanúk vallomásának?

Egy másik politikai háttérű sajtóperben a kir. ügyesség felekezettelni izgatás címén emelt vádat a három év óta büntetlenül megjelenő antiszemita cikkek egyikének szerzője ellen. A terhelt azzal védekezett, hogy a zsidóság nem felekezt, hanem faj és a törvény faj ellen irányuló izgatást nem bünteti. Ezt a kényes dilemmát a bölcs kádi salamoni ítélete akképp oldotta meg, hogy bűnösnek mondta a vádlottat a zsidó vagyonos osztály elleni izgatásban, enyhítő körülményként mérlegelve a vádlott hazafias intencióját. Kimondhatta volna ép így azt is, hogy a reformátusok ellen írt izgatóg cikk nemzetiségi izgatás, mert a reformátusok egyszersmind magyarok is és hogy a szocialista agitátornak a vagyonos osztályok ellen irányuló izgatásában enyhítő körülmény az osztályuralom megszüntetésére irányuló hazafias intenció. Alakilag ezzel sem vétett volna a törvény magyarázatában biztosított bírói szabadság ellen.

Következésképpen mellőzi a bíróság az 1921: III. tc. 7. §-a alapján indított ügyekben a tényállítás valódiságának felajánlott bizonyítását. Nem ugyan azzal a kijelentéssel, ami alakilag sértene a törvényt, hogy ily bizonyításnak nincs helye, hanem vagy ezért, mert az állított tény valótlanságát köztudomásnak nyilvánítja (mintha köztudomással szemben bizonyításnak nem volna helye!) vagy azért, mert a felajánlott bizonyítékot *a priori* nem tartja alkalmasnak. A határozat belső motivuma szembeszökő: minthogy a bírói gyakorlat szerint, amelyet e saját céljával ellentétes törvény provokált, minden atrocitásért, amelyet az országban elkövetnek a magyar állam és a magyar nemzet felelős, a bíróság érzi, hogy az állam és a nemzet jó hírét veszélyeztetné, ha a valódiság bizonyításának megengedésével annak a kockázatnak tenné ki, hogy a bizonyítás sikerre vezet.

Világosan, minden mellékgondolat nélkül kijelentjük, hogy az igazságszolgáltatásnak ily formai törvényalkalmazással történt lefokozásában nem a bíróság a hibás. Felelős érte a törvényhozás és a végrehajtó hatalom egyaránt, amely a bíróságot jogviták helyett politikai viták döntő tényezőjévé «emelte».

— **Jogegységi döntvény.** A m. kir. Kúriának a büntető ügyekben alakított jogegységi tanácsa folyó évi március 2. napjára (péntek) kitűzött ülésében a következő vitás elvi kérdést fogja eldönteni: «A vádlónak a Bp. 385. §. 1. b) pontja alapján a vádlott terhére használt perorvoslata esetében a fellebbviteli bíróság kötve van-e a vádló indítványához, vagy pedig attól eltérőleg súlyosabban is minősítheti a bűncselekményt?» (Vonatkozással a m. kir. Kúriának egyfelől B. I. 3915 1921., másfelől B. II. 4815/1921. számú határozatára.)

— **Kártérítés a korona értékcsökkenéseért.** A prágai vevő osztrák—magyar, le nem bélyegzett, bankjegyekben fizette ki a vételért a budapesti eladónak. Az áru minőségi hiánya miatt a vevő elállott és visszakövetel ugyanannyi cseh koronát. Ehhez

nincs joga, mert a KT. 324. §-a csak a kölcsönön és ehhez hasonló jogcímen alapuló tartozásokra alkalmazható, a prágai bitelező telepe tehát nem tekinthető fizetési helynek, de az eladó különben is csak azt tartozik visszafizetni, amit valóságban fizetésül kapott, tehát az 1921: XIV. tc. 2. §-a értelmében magyar államjegyeket, azonban annyit, amennyi az annak idején felvett összegnek teljes egyenértékét képviseli. Eladó tehát a mai magyar koronában annyival többet köteles visszafizetni, amennyivel a magyar korona vásárló értéke a vételár felvétele óta lecsökkent: mert csak így kapja vissza a vevő az általa előre lefizetett vételért teljes összegében. (Kúria IV. 1686/1922.)

— **Ági érték és devalváció.** Az örökhagyó részére apja által ajándéknul vásárolt és közvetlenül az örökhagyó nevére írt ingatlan nem ági, hanem szerzeményi vagyon. Ági érték csak az apa által adott vételár. Közömbös, hogy a korona időközben elértéktelenedett; az ági örökös tehát a mai értékét nem követelheti. (Kúria I. 1287/1922.)

— **Perjogi reform.** A 10.417/1922. M. E. számú rendelet 6. §-ának harmadik bekezdése így szól: «A jelen rendelet életbe lépéskor akár a kir. törvényszéknél mint elsőbíróságnál, akár a kir. ítélőtáblán, mint fellebbezési bíróságnál folyamatban lévő perekben a kir. ítélőtáblának mint fellebbezési bíróságnak ítélete ellen nincs helye felülvizsgálatnak, ha a per tárgyának értéke járulékok nélkül százezer koronát meg nem halad, kivéve, ha a per értékre tekintet nélkül tartozik a törvényszék hatáskörébe.» Ez az eldugott átmeneti rendelkezés nevezetes újítást tartalmaz az eddigi joggal szemben, mely a Pp. alá eső törvényszéki perekben egyáltalán nem ismerte a felülvizsgálatnak a pertárgy értéke szerinti korlátozást. Nem világos azonban, hogy «folyamatban lévő perek» alatt mit kell érteni — csak azokat a pereket-e, amelyekben a fellebbezési bíróság ítéletét megelőző tárgyalás 1923 január 1-sején még nem volt befejezve, avagy azokat is, amelyekben a tárgyalás ekkor már be volt fejezve, de a másodbírói ítélet még nem volt kihirdetve — vagy esetleg azokat is, amelyekben 1923 január 1-sején már megvolt a másodbírói ítélet, de még nem járt le a felülvizsgálati határidő? És nem kell-e majd hasonló korlátozásról az 1923 január 1. után folyamatba tett perekre nézve is gondoskodni? Mert igaz ugyan, hogy a hatásköri értékhatár most már 500.000 korona; de a kereset leszállítása esetében, a felülvizsgálat szempontjából irányadó érték a Pp. 476. és 521. §-ai értelmében a leszállításhoz igazodik.

— **Búza mindenkori értékében kikötött haszonbér.** A szerződés szerint 1920 nov. 1-től kezdve magyar holdankint 80 kg búzának mindenkori értéke volt haszonbérként fizetendő, még pedig félévenként előre. Haszonbérelő 1920 november 1-én és 1921 május 1-sején a haszonbért az akkori 500 korona hatósági ár alapján kiszámított összegben kifizette. Az ekként teljesítés folytán már megszűnt haszonbérfizetési kötelezettséget nem élesztette fel az a körülmény, hogy a búza 1921 július 5. óta szabadforgalom tárgyát képezte s ez a szabadforgalmi ár a korábbi hatósági ár fölé emelkedett. Ily címen tehát a különbözet utánfizetése nem követelhető. (Kúria VI. 5845/1922.)

— **Folyósítási jutalék.** A hitellelél szerint az adós a kölcsönadónak a tőke után a kamatokon felül még külön, évenként egységesen meghatározott ú. n. folyósítási jutalékot fizet. Ezt a jutalékot — annak természete szerint — nem a kölcsönösszeg használata fejében fizetik, hanem az a folyósítás tényével a kölcsön felvételekor azonnal esedékes. Ha tehát az adós a kölcsönt a hitelező által szerződészerűen eszközölt felmondás folytán az első négy hó elteltével visszafizeti, ez — eltérő megállapodás hiányában — nem ad neki jogot ahhoz, hogy az egy évre megfizetett jutalék aránylagos részét visszakövetelje. (Kúria P. II. 5633/1921.) A határozat nincs teljes összhangban az 1877: VIII. tc. 2. §-ával és az 1. sz. polg. jogegységi határozat indoklásával.

— **Tőzsdei árkülönbözeti ügylet.** Ha az értékpapírok vétele iránti megbízás adásakor a tőzsdebizományossal nem közöltetett, hogy a megbízó csupán szerencsejátékot akar üzni és ha a bizományos a papírokat valósággal meg- és átvette, ez esetben nem forog fenn tisztán árkülönbözetre irányuló szerencsejáték, még pedig abban az esetben sem, ha a megbízó a papírokat nem tőkebefektetés végett, hanem az esetleg beállható értékemelkedésből elérhető haszon reményében akarta megszerezni. Az ily ügyletből származó követelés tehát bíróság érvényesíthető. (Kúria IV. 1072/1922.)

— **A Pp. 180. §. 6. pontjához.** I. A kereset egy wieni G. M. B. H. budapesti fiókja ellen indított. Alperes a 180. §. 6. pontja alapján pergátló kifogást emelt, mire felperes nyomban másodrendű alperesként perbevonta magát a wieni céget, amelyet ugyanaz az ügyvéd képviselt. A Kúria az eljárást az elsőrendű alperessel szemben megszüntette, mert a külföldi teleppel bíró és a magyar törvény által nem is ismert kereskedelmi társaság budapesti fiókja önálló jogalanyisággal és így perbeli jogképességgel nem bír. Mivel azonban a perbeli jogképesség hiánya a jogképes wieni cég azonnali perbelépésével pótolható, költségek a felperes ellen meg nem ítéltettek. (Kúria P. IV. 5458/1922.) — II. Keresettel lépett fel a magyarországi részvénytársaságnak időközben elszakadt területen lévő, de ott külön be nem jegyzett fiókja. A fióközlet nem önálló jogalany, hanem maga a részvénytársaság tekintendő felperesként fellépettnék. A perbeli jogképesség tehát nem hiányzik; de mivel alperes — bár csak a felülvizsgálati kérelemben — azt hozta fel, hogy a felperesi meghatalmazást aláíró egyén egyedüli cégjegyzésre jogosítva nincs, a Kúria a felülvizsgálati tárgyalást elhalasztotta azzal, hogy felperes mutassa ki az illető egyén egymagában cégjegyzési jogosultságát, vagy azt, hogy a cégjegyzésre jogosultak őt, vagy a felperesi ügyvédet a per indítására felhatalmazták. (Kúria P. IV. 4532/1922.) — III. Be nem jegyzett szövetkezet lépett fel keresettel; a fellebbezési tárgyalásig megtörtént a bejegyzés és annak közzététele. A fellebbezési bíróság a pergátló kifogást (180. §. 6. p.) elvetette és az alperest a költségekben marasztalta: mert a szövetkezet a kereset beadásakor már működött, tehát — úgymint a méhmagzat — feltételeken (a későbbi bejegyzéstől és közzétételtől feltételezetten) jog- és cselekvőképés (?) volt. A Kúria is elvetette a pergátló kifogást: mert a kereset beadásakor a felperes a KT. 228. §-a értelmében, mint szövetkezet nem létezett ugyan, a perbeli jogképesség hiánya azonban utóbb pótolható. De mivel a pergátló kifogás kezdetben alapos volt, a költségek kölcsönösen megszüntetettek. (Kúria P. IV. 5491/1922.) Arra, hogy a jogi személy nem cselekvőkép, fölösleges volt külön rámutatni.

— **Vagyonváltság és polgári perút.** A folyószámlakövetelés után kivetett vagyonváltságot a pénzügyi beszolgáltatta és ennek megtérítése iránt a számlatulajdonos ellen keresetet indított. Alperes pergátló kifogást emelt, mert az 1921. XV. tc. szerint a vagyonváltság felett az adófelügyelő és a közigazgatási bíróság határoz, utóbbi még a fellebbezést el nem bírálta s a polgári pert a közigazgatási eljárásnak mindenestre meg kell előznie. A kifogás mind a három fokon elvetetett: mert a bank és a számlatulajdonos közötti vita magánjogi természetű s a törvény nem írja elő, hogy a közigazgatási eljárásnak a pert meg kell előznie; az pedig, hogy a kivetés nem jogerős, csak az ügy érdemében, akár mint időelőtti kifogás, akár mint a Pp. 234. §-a alkalmazásának alapja, jöhetne figyelembe. (Kúria P. IV. 4015/1922.) A Pp. 180. §. 2. p. alá eső pergátló körülmény, a Pp. 147. §-ában szabályozott perfüggőség, a Pp. 234. §-a alá eső praediciális függés és a materiális időelőttiesség, mindannyian egymással némi rokonságban álló s néha csak nehezen elhatárolható körülmények. Legjobb bizonyítéka ennek az, hogy az 1907. évi XIX. tc. 82. §-ából, mely talán inkább a kereseti jog anyagi előfeltételeire vonatkozik, a gyakorlat pergátló körülményt (180. §. 2. p.) statuált. Ezért és a kérdés újdonsága miatt, mellőztetett a fenti esetben a Pp. 544. §-ának alkalmazása.

Vidéki ügyvédi iroda vezetésére jelölt vagy ügyvéd sürgősen kerestetik. Jelentkezés: dr. G. B. ügyvédnél. Budapesten, Nefelejts-u. 50. 16490

Átadó ügyvédi iroda. Nagy alföldi városban forgalmas ügyvédi irodát, esetleg házzal együtt, átadom. Cím a kiadóban. 16482

Dr. Sziklay Zoltán kalocsai kir. közjegyző keres helyettest, esetleg gyakorlott jelöltet vagy segédet. 16484

Kiselejtezett irattárakat legmagasabb áron vesz dr. Áldorné és Földesi papirkereskedés. IX., Mester-utca 3. sz. 16488

Telefonért két szoba és előszoba irodám közös használatát és közreműködésemet adom «Józsefvárosi» jeligén. 16489

IRÓGÉP

kellék specialitások.
Javítások elsőrangú kivitelben.
GOLDBERGER GÉZA
írógépvállalata
Budapest, VI., Gyár-u. 11.
Telefon 81-68. 16485
Az ügyvédi kamara szállítója

KÁLLAY dr.

JOGI SZEMINÁRIUMA

Budapest | Szeged
Andrássy-út 8. | Pallavicini-út 3.
Ügyvédi és bármilyen jogi vizsgára előkészít 16483
Információ díjtalanul! Tel. 29-09

Irodavezetőt keresek

Kereskedelmi és magánjogi gyakorlattal bíró kartárs urak szíveskedjenek ajánlatukat «Belvárosi ügyvédi iroda 9211» jelígre **BLOCKNER J.** hirdetési irodába, Budapest, IV., Semmelweis-utca 4. beküldeni. 16486

Előzetes kiadói jelentés!

Sajtó alatt van és rövidesen megjelenik a **FRANKLIN-TÁRSULAT** kiadásában

Dr. EGYED ISTVÁN

kir. ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár

MAI KÖZJOGI BERENDEZÉSEINK

című műve, mely a forradalmak utáni közjogi törvényalkotást tárgyalja úgy, mint az ma érvényben van.

TARTALMA:

- I. A forradalmak jogalkotása. A forradalom utáni közjogi provizórium.
- II. A provizórium jogforrásai.
 1. Törvények.
 2. Nemzetközi szerződések.
 3. Rendeletek. Kivételes hatalom.
- III. Függetlenség. Államforma. Királyi szék. Határok.
- IV. Állampolgárság.
 1. Az állampolgárság változása.
 2. Állampolgári szabadságjogok.
 3. Kisebbségi jogok.
- V. Nemzetgyűlés.
 1. A nemzetgyűlés intézményének jellege.
 2. A nemzetgyűlés szervezete és működése.
- VI. Kormányzó.
- VII. Minisztérium.
- VIII. Önkormányzati testületek.
 1. Törvényhatóság, község.
 2. Gyűjteményegyetem.
- IX. Köztisztviselői jog.
- X. Honvédelem. Rendőrség.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 400 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 280 korona

Egyes szám ára 80 korona
Döntvénytár nélkül 60 korona

TARTALOM. Dr. König Vilmos budapesti ügyvéd: Rendelet az aranyban teljesítendő fizetésekről. — Dr. Antalffy Mihály kir. ítélőtáblai bírósági elnök: A polgári perrendtartás módosítását tárgyzó javaslatról. — Dr. Tihanyi Lajos budapesti ügyvéd: Az értékpapírok részvénytársaságaink mérlegeiben és a magyar társulati adó új kódexe. — Dr. Binét Menyhért sárospataki ügyvéd: A redintegrációról. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XVI. k. 2. ív. — Magánjogi Döntvénytár. XVI. k. 2. ív.

Rendelet az aranyban teljesítendő fizetésekről.

Eddigelé a háború kitörésekor kibocsátott 9420/1914. sz. rendelet szabályozta a tárgyat. Ennek rendelkezései csak a magyar szent korona országainak területén teljesítendő fizetésekre vonatkoztak és különbséget tettek a koronaérték arany-értékérmeiben és az aranyforintokban, körmöci vagy császári aranyokban vagy külföldi aranyértékekben teljesítendő fizetések közt. Előbbieket névértékben a koronaérték bármely törvényes fizetési eszközeivel lehetett eszközölni, míg a második csoportnál átszámolás útján előállott egyenérték volt irányadó. A hitelezőnek azonban módjában állott az ilyen fizetésben rejlő hátrányokat elhárítani, amennyiben kívánhatta, hogy az adós tartozását a rendelet hatályának megszűnte után a kikötött ércnemben vagy értékben teljesítse. Ennek helyébe lép most már az 1923 február 10-én közzétett 950/1923. sz. rendelet.

Jogilag teljesen eltérő célzat karakterizálja a végrehajtó hatalom e két megnyilatkozását. Míg az első rendelet ideiglenes állapotot teremtett, addig a második egyenesen belenyúl a felek közt fennálló kötelmi viszonyba. Kiindulási pontul szolgál az az elv, hogy a jelzett fizetéseket bármely törvényes fizetési eszközzel lehet teljesíteni, de csak átszámítással, még pedig a tényleges fizetés napját megelőző napon a budapesti tőrszén jegyzett záróárfolyamoknak, illetőleg a Devizaközpont részére közzétett árfolyamoknak átlaga, ilyen árfolyam hiányában pedig a piaci ár irányadó. Eszerint ellentétben a korábbi rendelettel, az adósnak már nincs joga, hogy a koronaérték aranyérmeibe kikötött pénztartozásokat koronákban névérték szerint fizethesse. A hitelezői jogok eme kibővítése azonban csak látszólagos, mert az ezután következő rendelkezések a hitelező követelését nagy részben illuzóriussá teszik.

Ugyanis az adós a bíróságnál kérheti tartozásának leszállítását, ha a teljesítés a megváltozott gazdasági viszonyokra a pénz értékében beállott eltolódásra, az adós vagyoni és kereseti viszonyaira való tekintettel méltánytalan volna. Ez azt jelenti, hogy a leszállításnak minden körülmények közt be kell következnie, mert a gazdasági viszonyok kétségtelenül alaposan megváltoztak, a pénz értékében beállott eltolódás köztudomású és a vagyoni és kereseti viszonyok rosszabbodásának bizonyítékai is könnyen beszerezhetők lesznek. Ehhez járul, hogy a rendelet nyitva hagyja azt a kérdést, vajjon a leszállításnak eme feltételei disjunctive vagy conjunctive alkalmazandók.

A leszállításnak még biztosabb hasznát nyújtja az a rendelkezés, hogy a méltányosság követelménye fokozódik, ha az annak idején nyújtott ellenszolgáltatás fejében beszerzett érték vagy beruházás magyar koronákban kifejezett értékéhez képest aránytalanul csekély mértékben emelkedett. A zavaros fogalmazás azt

az esetet látszik szemügyre venni, mikor a közvetlenül vagy közvetve nyert ellenérték nem egészen vagy csak csekély mérvben éri el az aranyparitást.

A rendelet legaktuálisabb intézkedése a zálogleveleken alapuló tartozásokra vonatkozik. Megadja a kibocsátó intézetnek azt a jogot, hogy figyelemmel saját bevételeire, melyeket kamatokból és követeléseinek visszafizetéséből elér, követelhesse az átszámlási árfolyam megfelelő megállapítását. A viszonyok változásával újabb megállapításnak van helye, melyet úgy a vállalat, mint a kötvénybirtokosok közös képviselője kérhet. Hogy mit jelentsen az átszámlási árfolyam megfelelő megállapítása, azt nem lehet megérteni. Az árfolyam egy adott fixtétel, azt lehet jól, vagy rosszul alkalmazni, de itt kedvezmény nyújtására észszerűleg nem kínálkozhatik alkalom. Tulajdonképpen tehát itt sem lehet másrésről szó, mint a tartozás leszállításáról. Ha az emittáló intézet rossz koronákban kapja meg követelését, szintén rossz koronákban fog fizetni és ha a záloglevélbirtokosok igazolhatják, hogy az adósok szokolban, dinárban vagy leiben fizetnek, úgy követelhetni fogják követelésük megfelelő kiegyenlítését. Ez intézkedés lényege tehát odairányul, hogy az intézetek veszteségüket hitelezőikre átháríthatják.

Végül a rendelet felhatalmazza a bíróságot, hogy az adós helyzetét méltányolva öt évig terjedhető fizetési halasztást engedélyezhessen, mely a tartozás és az adós vagyona közti relációhoz képest kettő, négy vagy hat év elteltével kezdődik.

Ez a rendelet jogi és gazdasági szempontból sok kifogás alá esik. Helytelen, hogy nemcsak a háború előtt keletkezett aranyban teljesítendő fizetésekre, hanem azokra is vonatkozik, melyek a rendelet életbelépéseig keletkeztek. Lehetetlenné válik a hitelélet felélesztése, ha folyton kitoljuk azokat az időbeli határokat, melyeken belől a szerződésileg vállalt kötelezettségek egészen vagy túlnyomó részben hatálytalaníthatnak. Ez a jogbizonytalanságnak perennálására vezet és lerontja összes törekvéseink lehetőségét. Koncedáljuk, hogy rendkívüli helyzet jogilag szokatlan mentőeszközök alkalmazását teheti szükségessé, de nincs veszélyesebb vállalkozás, mint ilyenkor a legszűkebbre vont határokat túllépni. Semmi esetre sem volt szabad odáig menni, mint ezt a rendelet teszi, mikor a bírónak jogot ad a felek szerződését felülbírálni abból a szempontból, hogy az ügylet az adós részén hásszonnal vagy veszteséggel járt és hogy a kapott értéket szerencsés vagy szerencsétlen vállalkozásba fektette-e. Ez azt jelenti, hogy a feleknek jogérvényesen kifejezésre jutott szerződési akarata helyébe a bírói akarat lép. Mi ez más, mint a kötelmi jog teljes csődje. Ennek ma már különben is csak foszlányai vannak meg; a gazdasági lehetetlenülés és a valorizáció esélyei damoklesi kardképen függenek minden szerződés felett. Minden tranzakció hajótörést szenvedhet az utólagos bírói censura meglepetésein. Ez az utólagos censura igazságos sem lehet, mert atomisztikus tevékenységre van kárhoztatva. Az egyes ügylet kiszakítatik az egyén ösztönös gazdasági tevékenységéből. Az adós fel lesz mentve egyes reá nézve kedvezőtlen ügyletek honorálása alól és a többi nyereséges eredmények élvezetében marad. Csak emlékezzünk vissza arra, hogy éppen ott keletkeztek aranymilliókra menő háborús vagyonok, ahol bíróságaink egyes nem nyereséges ügyleteket a leggyöngédebb védelemben részesítették. A konkrét témára alkalmazva felfogásunkat az aranyra szóló tartozásoknál azt kellett volna vizsgálni, hogy az adós mennyiben fizetőképese és ennek mérvéhez képest kényszeregyezségi elveket alkalmazni. Ez iga-

zolta volna komoly szándékunkat, hogy vissza akarunk térni a magánjog elveihez.

A rendelet legfontosabb része egyébként az, mely a zálogleveleken alapuló aranytartozásokra vonatkozik. A többi eset gyakoriasságukat nézve sem közelíti meg ennek a csoportnak jelentőségét. A trianoni békeszerződés folytán a volt ellenséges államokban elhelyezett címletek a rendelethől ki lévén rekesztve, itt főleg azok kerülnek tekintetbe, melyek a semleges államokban találtak átvevőket. Ki kell mondanunk, hogy itt a rendelet sem nem igazságos, sem nem méltányos megoldást nyújt. De ez a ferde irányzat nem szorítkozik az aranyban fizetendő záloglevelekre, hanem már korábban nyugodtan nézte, mint nullifikálatnak a koronákra szóló címletek. A zálogleveleken alapuló hitelezői igények minden észszerűség és szükségesség nélkül igazságtalanul fel lettek áldozva. Egyszerűen megengedték, hogy a földbirtokosok és háztulajdonosok aranykoronákban felvett kölcsönöket rossz papírkoronákban visszafizessék. Megengedték, hogy a jelzálogkölcsönök felhasználásával vett földbirtokot, keresztülutított ameliorációkat, a szerzett háztulajdont úgyszólván ellenérték nélkül megtarthassák. Itt az adós a pénz elértéktelenedéséből óriási vagyoni előnyre tett szert és a szerencsétlen záloglevélbirtokosok koldusbotra jutottak. Mert az emissziós-intézetek természetesen ezekre hártották át a veszteséget, kisorsolták a zálogleveleket és — milyen ironia — a pupilláris biztosíték felett rendelkező hitelező kapott két ezreléket, legjobb esetben 1,000 koronás záloglevélért két aranykoronát. Ez valóságos csődjé a tisztelt jogtudományunk. Mert nem a gazdasági összeomlás valamely természetes következményével, hanem oly eltulajdonítással állunk szemben, mely könnyen elhárítható volt. Csak a 9420/1914. sz. rendelet analógiájára meg kellett volna adni a záloglevélkibocsátó-intézeteknek azt a jogot, hogy a formális devalváció bekövetkeztéig a mora accipiendi kizárásával visszautasíthassa a fizetéseket. Ehelyett szabadon folyik az expropriáció és tönkre van téve a társadalom egyik legértékesebb rétege, főleg az intellektuálisok, akik megtakarított fillérjeiket záloglevelekbe fektették. Tönkre van téve számtalan nyugdíjintézet és ki van forgalva légioja azoknak, akik járadékokat biztosítottak maguknak öreg napjaikra. És mindez, ismétlem nem a háború szerencsétlen kimenetele folytán, hanem az adósok jogtalan gazdagodásának eredményeképpen.

Ennek a helyzetnek súlyos voltát fokozza az, hogy a földbirtok teljesen felszabadult és termékei csak aranyparitáson szerezhethetők meg a fogyasztók által. A népjóléti miniszter úr pedig hirdeti, hogy fel kell szabadítani a lakásokat, a házbirtok tehát lépésről-lépésre, fokról-fokra vissza fogja nyerni aranyparitását, az aranyban felvett jelzálogkölcsönök alól szabadult és a záloglevélbirtokos mehet — ugyan hova? Nem hisszük, hogy a népjólét ilyen módon megvalósítható volna. Igaz, hogy a német jogtudomány sem emelkedett ott megszokott magaslatára, de nem is esett abba a szélsőséges végletbe, hogy a föld- és házbirtokot szabaddá tette. Ha már az állam, a városok által kibocsátott és egyéb fix kamatozású papírok birtokosai elesnek jogaiktól — mert hiszen a rossz papírpénzben teljesített fizetés csak színleges — ott legalább lehetetlenné van téve, hogy a föld- és házrend privilégiumban részesedjék. Viselje mindenki az összeomlás nyomorúságait. Mert nincs veszélyesebb jogpolitika, mint az egyoldalú kedvezés.

A záloglevelek eme általános sorsára jut most az aranyra szóló záloglevél. Mert ha ezeket az emissziós-intézetek bevételeinek figyelembevételével kell majd bírónilag értékelni, így az eredmény kétséges nem lehet. Talán néhány fillérrel többet fognak elérni, mint a koronákra szólók. Ez nem változtat azon, hogy kiszámíthatatlan hosszú ideig fognak visszaemlékezni az aranyra szóló záloglevél bonítására.

Dr. König Vilmos.

A polgári perrendtartás módosítását tárgyzó javaslatához.*

A megvitatásban levő törvényjavaslat részben a bíróságok és ezek között főleg a kir. Kúria tehermentesítését, részben pedig a perek befejezésének a gyorsítását célozza. Már régi, sőt ősrégi időkben is nagy gondot okozott a per minél gyorsabb befeje-

hetésének a kérdése. Már Szent László királyunk dekrétumainak harmadik könyvében szigorú rendszabályt olvasunk, pl. a pert halogató bírőról. Ugyanis ennek XXIV. fejezete azt rendeli, hogy «Si quis iudicium distulerit litigia ultra triginta dies, vapuletur». Hogy mi az a vapulatio? Megmondja a magyar szöveg: «Ha valaki a bírák közül harminc napon túl halogtatja a pert, csapják meg.» Hogy abban az időben ez a remedium mennyire volt hatá- sos, nem jegyzi fel a krónika. Inkább arról ad hírt, hogy száz éves perek is folytak volna. Mert e kérdést nem is lehet külső kényszer alkalmazásával megoldani, hanem a bajok okainak kiderítésével és azok megszüntetésével lehet eredményt elérni.

A perek gyors befejezését gátló okok különféle természetűek. Sok a per, aránylag kevés a bíró és az élet gondjai közepette a meglevő státusz sem bír teljes gözzel dolgozni. A cipőt foltozó, hátzsákot hordozó és emellett az igazság, tisztesség és becsületesség tövises útjain járó kopott, szürke bíró, mint a többi nehéz viszonyok között élő szellemi munkás ember előtt a hazafias önfeláldozás és a helyzethez alkalmazkodás türelmes példaképe, mindenesetre aranykeretbe való. Tekintélye nem csökkent, jó hírneve gáncstalan. Hiszen a köz- és magánélet kontroverziái közben mindenfelől a bíróról kiáltanak. De az illetékes köröknek fel kell ismerniük, hogy az államélet eme intakt funkcionáriusát elodá- zhatlanul fel kell emelni, a cipőt kezéből, a hátzsákot hátáról el kell távolítani, hogy külsőleg is lehetőleg megfelelőnek mutat- kozhassék a magas piedesztálhoz, amelyre őt élethivatása emeli. Egyszerűbb szavakkal: a bírák anyagi helyzetét minden lehető eszközzel olyan módon kell rendezni, hogy hivatásuknak gond- talanul élhessenek. Ezáltal mindenesetre többet és jobban tud- nak dolgozni is. Nyomatékosan fell kell hívni az illetékes intéző körök figyelmét erre a körülményre is. Ez egyik igen hatásos gyógyszer lenne a helyzet szanálásának magában véve is.

További ok a perek sokasága és szaporodása és ennek ismét további oka a gazdasági helyzet közismert ziláltsága. Ezen azon- ban egyelőre nincs módunkban segíteni. A háború, forradalmak, kommunizmus ennek a szülői okai.

A jóvátétel kérdése is állandó Damokles-kardként lebeg a fejünk felett. Hogy e tekintetben mit hoz a jövő, nem tudjuk. De azért nem nézhetjük a viszonyok rosszabbodását létlenül, össze- tett kézzel!

A bírák száma aránylag kevés. Csak számtani művelet kell ahhoz, hogy a rendelkezésre álló statisztikai adatokhoz képest kiszámíthassuk, hol és hány új bírót kell munkába állítani. Ámde egyrészt az állam közismert nehéz pénzügyi helyzetével kell itt elsősorban számolni. Továbbá azzal is, hogy a megfelelő képzet- ségű bírák is mind nehezebben kaphatók a megfelelő bírói stallu- mokra. Ugyanis egy része az értékes munkaerőknek az élet nehéz gondjaitól üzetve elhagyta a bírói pályát, a tehetségesebb fiatal új munkaerők jórésze pedig nem szívesen választja életpályájaként a bírói pályát. Végül a bírói létszám szertelen emelése a pályán levők anyagi helyzetének a javítását is megnehezítené. Pedig ez elől kitérni nem lehet és nem szabad, mert ellenkező esetben a jobb erők teljesen elkerülnek a bírói pályát. És még csak arra gondolni is rettenetes, hogy ez a pálya selejtes elemekkel szatu- rálódjék. Ez igazságügyi katasztrófát és balkonizálódást jelentene. A bírói létszám tetemes növelésére tehát szintén nem lehet gon- dolni.

Ezekhez képest más mód alig van, mint az eljárás szabályok megfelelő módosításával igyekezzünk a pert rövidebbé és annak a befejezését gyorsabbá tenni, anélkül, hogy az alaposság köve- telményét szem elől tévesszük és lehetőleg, anélkül is, hogy a Pp. alappilléreit az összedőlésig megmozgassuk.

A megbeszélés során merült fel a javaslat aziránt, hogy a bíróságot mentesítsük a perenkívüli ügyek intézésétől. Valóban, ha a telekkönyvi-, hagyatéki-, csőd- és cégügyeket el lehetne vonni a bírói elintézés keretéből, tekintélyes számú bírói munkaerő sza- badulna fel. Azonban ebben az esetben valami új igazságügyi hivatal, illetve szervet kellene kreálni, ezeknek az intézésére, mert aligha keltene közmegnyugvást, pl. az a terv, hogy a telekkönyvi ügyek intézése a kataszterrel való kapcsolatnál fogva a pénzügyi hatóságok hatáskörébe utaltassék, a hagyatéki eljárás teljesen a kir. közjegyzők ügykörébe menjen át s hasonlók. Ha pedig meg- felelő új igazságügyi hivatalokat állítanánk fel, aránytalanul na- gyobb állami megterhelés lenne a külön adminisztrációs költség révén, mint, aminő a mai szervezeti beosztással. Új választott bíró-

* Részlet szerzőnek a Magyar Jogászegyletben tartott felolvasásából.

ságok intézményszerű felállítása egyes alakulatok, pl. az ügyvédi kamara körében nem sokat lendítenének. A Pp. különben a választott bírák igénybevétele megengedi. A gyakorlatban valószínűleg ezek is csak lényegtelenül csökkentik a rendes bíróság munkáját. A tőzsdebíróságnál a perek tartama tekintetében pedig még talán rosszabb a helyzet, mint a rendes bíróságoknál.

Azonban hátorkodom felvetni annak az eszméjét, hogy az ügynevezett munkaügyi pereket utalja át a törvényhozás az 1921. évi XXXI. tc. által létesített kir. munkásbiztosítási bíróságok hatáskörébe, amelyek ülnökös társasbíróságok. Budapesten külön kir. munkásbiztosítási bíróság működik, mint utódja a volt mb. v. bíróságnak, a vidéken pedig a kir. járásbíróságok. Az eljárást általában a Pp. eljárási szabályai szerint folytatják, bár több lényeges módosítással, amelyek közül kiemelendő, hogy a tényállás megállapításában az officialitás elve van megvalósítva, a fellebbezést szabályként nyilvános előadásban intézik el, de szóbeli tárgyalásra is át lehet térni; az elnök mielőtt az ügyet kiűzné, a szükségesnek látszó bizonyítást maga is elrendelheti és előre fogantatosíthatja. Nagyon fontos ez az intézkedés, mert mire az ügy szóbeli tárgyalásra kerül (új bizonyíték beszerzése után mindig szóbeli tárgyalásra tűzi ki az elnök), már az új bizonyító anyag is rendelkezésre áll. Természetesen a bizonyítást a fellebbezési tanács meg is ismételheti, ha szükségesnek találja. Gyakorlatból is van szerencsém ismerni ezt az eljárást és ennek alapján tanúsíthatom, hogy ez a eljárás megkönnyíti a fellebbviteli elintéztést és nagyon elősegíti a perek gyors elintéztését. A másodfokú fellebbezési bíráskodást a m. kir. munkásbiztosítási bíróság gyakorolja a egész országra kiterjedő hatáskörrel. A jog- és ténykérdést egyaránt korlátlanul újból elbírálja. Határozatai ellen további fellebbvitelnek helye nincs. A szenátus három bírói tagból, egy munkaadó- és egy munkásülnökből áll. Mint végső fokú s a maga hatáskörében legfőbbfokú bíróságot döntvényező jogkör is megilleti. Utódja a volt Á. M. H. bírói osztályának. E rövid vázlatos ismertetés épen kiválóan alkalmasnak mutatja ezt a szakbíróságot a munkaügyi bíráskodásra is és ez a szervezet — nem tudom — nem előképe-e a leendő magyar rendes bírói szervezetnek is. A munkaügyek ide utalását különösen támogatja annak a megfontolása, hogy Budapesten a kir. járásbíróságoktól tekintélyes számú per menne át a budapesti kir. mb. bírósághoz, itt tehát már az elsőfokon a járásbíróságnál is bizonyos tehermentesítés történne. Vidéken a járásbíróságok terhe nem növekedne, mert a perek eddig is oda tartoztak. Azonban a kir. törvényszékek, mint fellebbezési bíróságok mind megszabadulnának ezektől a perekől. A budapesti kir. törvényszék, mint fellebbezési bírósághoz az illetékes helyen szerzett statisztikai adatok szerint ebben az évben 633 fellebbezés és 11 felfolyamodás érkezett fel ilyen ügyekben és ezek az ügyek itt két tanácsot foglalkoztattak. Az átutalás által tehát két tanács szabadulna fel. Azt talán nem szükséges bővebben fejtegetni, hogy ezek a perek természetüknél fogva szinte az új munkásbiztosítási bíróságok bíráskodását teszik kívánatossá.

A szóban levő törvényjavaslat benyújtására az 1922. XVIII. tc. 6. §-a adta az okot és alkalmat. Ez ugyanis kimondja, hogy a kivételes hatalom alapján kibocsátott rendeletek érvényességüket veszítik. Ennélfogva az előadói javaslatban foglalt módosításokat jórészt már magában foglaló 3329/1920. M. E. sz. rendelet törvényesítéséről van szó tulajdonképen. Ezek a rendelkezések már eddig is két éven érvényben voltak és kiállották a tűzpróbát. Elvileg tehát a benne foglaltak kiindulásul szolgálhatnak a törvényhozó részére a Pp. részleges megreformálásában. Ami a reform részleteit illeti.

Kíváncsabb volna az értékhatároknak valami szilárdabb alapot adni akképen, hogy azok felemelésével és leszállításával ne kelljen többé foglalkozni így, pl. fenntarthatók lennének a Pp.-ban foglalt összes értékhatárok azzal a változtatással, hogy a koronán mindenütt *aranykoronát* kell érteni. Ekképen a valuta hullámzásai nem okoznának eltulodásokat azokban a vonatkozásokban, amelyekben az érték az irányadó. Minthogy az aranykorona értékéhez képest az előadói javaslat határértékei még alacsonyaknak mondhatók: azok ellen azok magas volta tekintetében kifogást tenni alig lehet.

A jogorvoslati rendszerben erősen rontja az összhangot a Pp. 758. §. 1—6. pontjában elsorolt (értékre tekintet nélkül a törvényszéki hatáskörbe utalt vagy kizárólagos illetékességbe eső,

örökösödési-, részvénytársasági- vagy szövetkezeti-, váltó-, szabadalmi-, védjegy-, ipari minta oltalmára fennálló szabályok megsértéséből eredő kártérítés iránti, *külön törvénnyel* a községi bíróság hatásköréből kivett vagy a járásbíróság hatáskörébe utasított) perek kedvezményes elbírása, amennyiben ezekben az értékre tekintet nélkül van helye fellebbezésnek, a felülvizsgálati értékhatárral pedig 20,000 K, ellentétben az általános 100,000 K-ás értékhatárral. Ma már ez a megkülönböztetés elejthető. Továbbá már csak az összhangzat kedvéért is ki kellene zárni a törvényszék elsőfokú ítélete ellen a fellebbezést ez értékre tekintet nélkül oda utalt perekben legalább 10,000 K és a kir. ítéletábla másodfokú ítélete ellen a felülvizsgálatot legalább 100,000 K értékhatáron alul.

Érdekes a német hasonló törvényjavaslat. Ez a felülvizsgálati értékhatárt 4000 M-ról 20,000 M-ra, a fellebbezés értékhatárát 300 M-ról 1500 M-ra, az egyesbírói értékhatárt 3000 M-ról 10,000 M-ra emeli. Elenyésző alacsony értékhatárok a mi javaslatunk értékhatáraihoz képest. Mégis hallatszottak ellenük keményebb hangok is. (L. Deutsche Juristenzeitung. 1922. évi július 1-én megjelent számában dr. Nöldeke szenátor cikkét.) Érdekes és életrevaló eszmét pendít meg Nöldeke a felülvizsgálati értékhatár magasra emelésével előállható hátrányosság ellenszere gyanánt. Eszerint a fellebbezés bíróságát fel kellene jogosítani arra, hogy egyébként már tovább nem vihető, de elvi jelentőségénél fogva nagy horderejű ügyet hivatalból felülvizsgálhatónak nyilváníthatna. Természetesen a felülvizsgálati bíróságot nem kötelező erővel. A felülvizsgálati bíróság ugyanis zárt ülésben visszautasíthatná a revíziót, ha azt elvi okokból szükségesnek nem találja.

A per elhúzásának igen alkalmas módja a pergátló kifogás emelése. Az illetékesség és hatáskör kérdésében az elsőfokú határozat elleni fellebbvitel bátran kizárható. Hogy melyik hazai bíróság jár el és hogy törvényszék helyett járásbíróság vagy fordítva járjon-e el, nem annyira fontos kérdés, mely feltétlenül fellebbvitelt kíván. Csak kizárólagos illetékesség eseteiben és akkor kellene egyfokú fellebbvitelt engedni, ha az általános illetékesség vagy a huzamos ott tartózkodásra alapított illetékesség alapján felkeresett bíróság szállította le illetékességét. A többi pergátló körülmény kérdésében is meg lehetne elégedni a fellebbezés bírósága döntésével. Még az sem nagy baj, ha a bíróság közigazgatási ügyben ítélt. Mert az 1907. LXI. tc. 7. §. második bekezdése előnyben részesíti a bírói döntést (a bíróság jogerős érdemi határozata a közigazgatási hatósággal szemben irányadó). Ha pedig mondjuk tévesen — a rendes bíróság közigazgatási hatóság elé utal valamely bírói hatáskörbe tartozó ügyet, azt a közigazgatási hatóság is elutasítja hatásköréből és így a hatásköri bíróság dönthet. (Ami aligha fogna sűrűbben előfordulni, mint harmadfokú fellebbvitel engedése esetében.) Ha pedig a közigazgatási hatóság elbírálja az ügyet, ez bizonyára a hatáskörök legszűlső meggyein áll jogeset, amelyre nézve a szakszerűség nézőpontjából mindegynek látszik az, hogy rendes bíróság vagy közigazgatási hatóság intézi-e el. Pusztán csak a Pp. 504. §. 1—3. és úgy 505. §. 1—3. pontjaiban említett okok tekintetében kellene megengedni a revíziót is.

A Pp. 424. §. második bekezdésének a félreértése is sok zavar és húza-vona kellésére alkalmas. Mert, amennyiben a felek költségeiről van szó, azok megtérítése iránt való kötelezettség sohasem független a végelintéztéstől. Legalább is a pertárgy értéke rendszerint csak az érdemleges véghatározat hozatala idejében mérlegelhető helyesen, pedig a költség összegére ez is befolyással van. Továbbá a bíróság általában ne az egyes perbeli cselekmények száma szerint állapít meg a költség összegét, hanem az egész teljesítmény összértékéhez mérten. Ez pedig csak a véghatározat hozatalakor bontakozik ki teljes világossággal. Igen sok esetben a költségek kölcsönös beszámítással enyésznek el. A költség sorsa ekként végeredményében előre nem látható. *A felek közti költségek sorsának az elintéztését tehát mindig a véghatározatra kell hagyni*, ide értve a pergátló kifogás elvetése és a tárgyalásnak a fél költségére való elhalasztási esetét is. Csak az extraneusok (tanúk, szakértők stb.) okozta költségek felől kell önállóan határozni. Az ellenkező gyakorlat kiküszöbölése érdekében a Pp. 424. §. második bekezdéshez ezt rendelő világos pótló rendelkezést kellene csatolni. A költség kérdésében hozott határozat is közbenszóló határozat és külön fellebbvitellel csak a törvényben külön felemlített esetben támadható meg. Mégis a gyakorlat, pl. a felet a tárgyalás költségeiben külön marasztaló hatá-

rozat ellen a törvényszerű visszautasítás helyett (Pp. 558., 549., 203. §-ai) külön felfolyamodást enged. Ki kellene mondani a Pp. 549. §-ához csatlakozó pótlásban, hogy az ilyen esetekben beadott felfolyamodást a bíróság vagy felsőbb bírósághoz fel sem terjesztheti az érdemleges véghatározat meghozatala előtt. Mert különben a gyakorlati jogászok előtt nem ismeretlen, hogy egy-egy ilyen felfolyamodás is alkalmas a per elintézésében fél, egy éves késedelmet okozni.

A kir. törvényszéknek tisztán társasbíróságnak kellene maradnia. Inkább felemelhető lenne a járásbírói értékhatár két millió koronára. (Jav. 34. §.)

A státuszperekben is helyt foghatna valamelyes egyszerűsítés. Nevezetesen az előkészítő bíró vehetné fel az egész bizonyítást is és csak ezután kerülne az ügy a tanács elé szóbeli tárgyalásra. A tanács szükség esetében megismételhetné a bizonyítást.

Ha már nincs mód a törvényszéki egyesbírói rendszer kiküszöbölésére, ajánlatos lenne az eljáró egyesbíró hatáskörébe utalni a fél kifogása folytán annak a végzéssel való eldöntését, hogy az ügy nem tartozik-e a tanács elé. A tanács elnökének kiosztott ügyben ilyen kifogást nem kellene engedni. Az egyesbíró döntése fellebbezhetetlen és az utóbb eljáró tanácsra is kötelező lenne. Merőben ellenkezik a perrend szellemével, hogy ezt a kérdést a bíróság elnöke döntse el adminisztratív hatáskörben. (Jav. 35. §.)

Az előkészítő irat váltásának megengedése a járásbírói eljárásban helyesímelhető. A törvényszéki eljárásban is mellőzhető lenne annak a korlátozása. Az elnök az előkészítés stádiumában rendszeren még nem ismeri jól a pert. Ha tehát az ő belátására bírná a törvény a törvényszerű számú előkészítő iratnál több irat váltását, ezt rendszerint megengedné. De akkor felesleges akadályokat ne állítson fel a törvény! Inkább utólagos bírságolással és költségben marasztalással lehetne talán az előkészítő iratok kétségtelenül megállapítható túltengése ellen védekezni. Az ügyvédi kart is kérnünk kell, hogy e baj megszüntetésére nyújtson segítő kezdet! Ne feledje, hogy az előkészítő irat célja csak rövid táv-irati jelzése annak, hogy a fél a szóbeli tárgyaláson minő tényeket kíván előadni és azokra mik a bizonyítékai s hasonlók. Lehetőleg minden jogszabályt és jogi fejtegetést mellőzni kell. (Jav. 38. §.)

Nem tagadható, hogy a közvetlenség elvét sérti a tárgyaláson kívül felvehető bizonyítás eseteinek a tágitása. Ez a repedés azonban nem új a Pp. grandiózus márványművén. A bíróság az engedelemmel bölcsen éljen. A bizonyításnak kiküldött vagy megkeresett bíróra bízásával legalább egy határnapal több lesz a perben. Azért csak megokolt esetekben kell ehhez folyamodni. (Jav. 40. §.)

A per megszűnése három évi szünetelés alapján csak vélelem. Ha tehát a vélelem megdől azzal, hogy a felek új határnapot kérnek, ezt meg kellene engedni. Ez nem zárja ki azt, hogy a pert irodailag, mint megszüntet kezelék. (Jav. 42. §.)

A jav. 43. §-a nem sérti a szóbeliség elvét. Több tanácsban eddig is divott az a szokás, hogy bevezetőben az elnök ismertette a per- és ügy tényállását. De a felek emellett szóbeli előadásukban korlátozva nincsenek. A szóbeliség elvét legjobban sérti a fellebbezés nyilvános előadása értékhatárának 100,000 K-ra emelése. De ezt ellensúlyozza a szóbeli tárgyalásra áttérhetőség lehetősége. (Pp. 517. §.)

Dr. Antalfy Mihály.

Az értékpapírok részvénytársaságaink mérlegeiben és a magyar társulati adó új kódexe.

A háború esetére való kivételes intézkedésekről szóló 1914. évi L. tc. 12. §-ában kimondja, hogy «a minisztérium a kereskedőkre és kereskedelmi társaságokra vonatkozólag általános jellegű köteleességeik teljesítése tekintetében különösen a leltár készítése, a mérleg s a nyereség- és veszteségszámla felállítása és megállapítása, a társaságok közgyűlésének összehívása és megtartása, a nyereség felosztása és osztalék fizetése tekintetében a fennálló jogszabályoktól eltérő rendelkezéseket állapíthat meg». A kormány felhatalmazással élve, a 402/1922. M. E. sz. rendeletben megengedte, hogy a magyar hadikölcsönök bizonyos feltételek mellett a KT. 199. §-a szerinti maximális mérlegezési értéknél magasabb értékben szerepeljenek részvénytársaságaink mérlegeiben. Ezzel eltávo-

lította azt a Damokles-kardját, melyet a magyar hadikölcsönök hirtelen áresése hozott részvénytársaságaink feje fölé, s mely az egyszerűre való leírás törvényes köteleességében állott.

De konszolidált közgazdaság és egészséges hitelélet nem tűrhet meg a kereskedők mérlegében fiktív aktívumokat. S kormányaink igyekeztek is előmozdítani azt, hogy e kivételes állapot jelentőségét a részvényesek és a részvénytársaságok vezetőinek magángazdasági érdeke automatikusan csökkentse. Épen ezért valahányszor a hadikölcsönök mérlegezése ügyében kivételes hatalmukkal éltek, nem mulasztották el elrendelni azt is, hogy «amennyiben az 1914. évi aug. hó 1-je óta az 1912: LXIII. tc. 17. §-a alapján kibocsátott magyar államadóssági címletek (hadikölcsön-kötvények és pénztárjegyek) a legutóbbi üzletév utolsó napjának megfelelő forgalmi értéküknél magasabb értékben vétetnek fel a társaság mérlegébe, a társaság részvényei, illetőleg üzletrészei után nem fizethet magasabb osztalékot, mint, amennyit az előző üzletévre fizetett» és hogy «az osztalék korlátozására vonatkozó fenti rendelkezések az igazgatósági jutalékokra nézve megfelelően alkalmazandók». (402/1922. M. E. sz. rend. 3. §. 4. és 5. bek.)

Kormányaink tehát gondoskodnak arról, hogy a hadikölcsönöknek a valóságos forgalmi értéknél magasabb értékelése a részvénytársaságok mérlegében ne válhassék fiktív nyereségtöbbletekből származó magángazdasági jövedelmek forrásává. De ugyanez a szempont azt is megkövetelte, hogy mikor a hadikölcsönökből a kereskedelmi törvénynek, a mérlegrealitás elvének s a valóságos értékviszonyoknak megfelelő leírás a részvénytársaságnak nemcsak évi jövedelmét, de vagyonának jórészét is felemésztette volna, a részvénytársaság ne legyen kénytelen egy pusztán fiktív nyereségből még adót is fizetni.

A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti- és nyereségtöbbleti adójáról szóló eddigi törvényeink ezt a szempontot nem honorálták. Mert, míg a KT. 199. §-a a részvénytársasági mérleg felállításánál az értékpapírok mérlegezésére nézve irányadó alapelvül ezt a tételt állítja fel: «a társaság vagyona azon értékben veendő fel, mely az üzleti év utolsó napján az egyes tárgyak értékének megfelel; az árfolyammal bíró papírok legfellebb azon árfolyamban vehetők fel, mellyel azok az üzleti év utolsó napján bírnak», addig az 1909: VIII. tc. 18. §-ának 3. bekezdésében ezt mondja: «A vállalat tárcájában lévő értékpapírok árfolyamának emelkedése vagy csökkenése az adóköteles jövedelem megállapítását adózási szempontból nem érinti.» S e szabály alól a törvény csak lényegtelen kivételt enged s e jelentéktelen kivételen túl az adómérlegen az 1920: XXIII. tc. harmadik fejezete a nyereségtöbblet-adó tekintetében se enged a tárcában lévő értékpapírok árfolyam-csökkenéséből folyó változtatást.

Ezt a jogi helyzetet most a társulati adóról szóló új kódexünk, az 1923 január 1-jén életbelépő 1922: XXIV. tc. 14. §-a gyökeresen megváltoztatja. E törvényszakasz 17. pontja ugyanis adómentessé teszi a vállalat tárcájában lévő értékpapírok értékéből eszközölt olyan leírást, mely mellett a mérlegben az értékpapír az üzleti év utolsó tőzsdei árfolyamánál, a budapesti árú- és értéktőzsdén nem jegyzett papír pedig az igazolt forgalmi értéknél nem alacsonyabb értékeléssel szerepel. Az új kódex e reformjával szemben, eddigi törvényeink hatálya alatt részvénytársaságaink az alól a kényszerűség alól, hogy, például hadikölcsöneik adómérlegbeli túlértékeléséből származó fiktív vagyonból kereseti adót fizessenek, csak úgy tudtak volna szabadulni, ha hadikölcsön-kötvényeiket eladják.

A részvénytársaságokon tehát az a kivételes-hatalmi rendelkezés, mely szerint hadikölcsöneiket a kereskedelmi törvény parancsától eltérve mérlegezhették, s amelyre nézve az 1923: VIII. tc. 12. §-ában a kormány a szükséghez képest való fenntartáshoz, módosításhoz vagy hatályon kívül helyezéshez is felhatalmazást kapott, s amelyre nézve a minisztérium az 571/1923. M. E. számú rendelet kibocsátásával már a fenntartás jogával élt is, — még egy-magában vajmi keveset segített. Eddigi adótörvényeink ugyanis súlyos dilemma elé állították őket: Ha hadikölcsöneiket eladják a forgalmi értéknek megfelelő alacsony áron, ezért mennek tönkre — hiszen a jegyzett hadikölcsönök mérve gyakran a részvénytársaság alaptőkéjét sokszorosan felülmulta — ha meg tárcájukban megtartják, kereseti- meg hadinyereség-adót fizetnek olyankor is, mikor a felszámolástól, sőt csődtől — KT. 187. §. 1. és 2. bek., továbbá Btk. 416. §. 4. bek. és 417. §. — csak kivételes-hatalom által megengedett mérlegbeli fikciók által szabadulnak.

Pénzügyi kormányzatunk egészen a társulati adóról szóló 1922: XXIV. tc. javaslatának megalkotásáig e dilemmának csupán egyik ágára volt tekintettel; így, pl. mikor a 18,542/1922. számú pénzügyminiszteri rendelet tekintettel azokra a közhiteli szempontokból fontos érdekekre, amelyek a magyar hadikölcsön-címleteknek a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok tárcájában való megtartásához fűződnek, megengedi ugyan a tárcában tartott hadikölcsönökből való adómentes leírást is, de csak kivételesen az illető évre s erre is csak a leírás nyilvántartásának s a magasabb értékben való értékesítés vagy mérlegezés esetére való *utólagos* megadóztatásnak fenntartásával.

Az 1922: XXIV. tcikkbe foglalt új társulati adó-kódexünk 14. §-ának fennebb idézett 17. pontja kereskedelmi és pénzügyi jogunk között az értékpapírok mérlegezése tekintetében fennállott és súlyos közgazdasági hátrányokkal járt ellentétet megszünteti, mert lehetetlennek mutatkozott, hogy ugyanakkor, midőn hadikölcsönjeink hirtelen beállott nagy értékcsökkenése következtében részvénytársaságaink nagy részének szolvenciája csupán egy kivételes-hatalommal statuált fikció segítségével volt e legkritikusabb időkben fenntartható, részvénytársaságaink ezek során nem is egy fiktív keresetből, hanem egy fiktív vagyonból való kereseti-, sőt nyereség-többleti adó fizetésére kényszerítettessenek.

Dr. Tihanyi Lajos.

A redintegrációról.*

A nagy tornádó, mely az egész művelt világ, nemzeteinek életét annyira felkavarta és főleg a háborútvesztett nemzetekét, hatását a nemzeti élet minden ágában érezteti. A gazdasági és ami vele jórészt egy: a jogi élet, mely azelőtt pontosan trasszizrozott és szilárd alapépítményű pályákon futott, néha egészen zsákutcába került, mint a forradalmainkban, de mindenesetre olyan helyzeteket formált, melyek előtt kényelmes, beidegzett és bevált törvénykezési praxisok habozva állanak. Az életviszonyok ujsága, meglepő, szinte zavarba ejtő voltuk nem tud elhelyezkedni a boldogabb időkre szabott jogi öltözékekben. És miután az életviszonyok elementáris erejűek és a jog az életviszonyoknak nemcsak ura és szabályozója, hanem hűséges bolygója is, kénytelen a változásokhoz alakulni, hogy a maga kiegyenlítő szerepét a jogi relációkban fenntarthassa és a jogintézmények hatékonyságát továbbra is biztosíthassa.

A *kötelmi jog* terén a pénzügyi értékmérő fokozatos leromlása és az egyéb szolgáltatások pénzben kifejezett értékének megnövekedése folytán a gazdasági lehetetlenülés elve ütött rést a «*iuris vinculum*» szigorú gondolatán. Bíróságaink a változott viszonyok követelményeit gyorsan levonták s a szerződési rendelkezéseket a kölcsönös érdekiegyenlítés szemeltartásával bírálták el. A Kúria folyton fejlődő gyakorlatában már nem elégszik meg azzal az egyszerű negációval, mit a gazdasági lehetetlenülés jelent, hanem az érdekiegyenlítés mérvét is megállapítja, meghatározván azokat a feltételeket, melyek mellett a szerződés a változott viszonyok dacára is teljesezésbe mehet.

Csak természetes, hogy azok a körülmények, melyek a kötelmi jogelvek revízióját idézték elő, nem hatnak elszigetelten csupán ezekre a jogviszonyokra. A jogrendszer annyira organikus, az egymásbafonódás a magánjogi rendszer egyes ágai, az érintkezés és egymásrahatás az egyes jogintézmények között annyira magától értetődő, hogy az érintkező területeken is zavaroknak kellett beállaniuk.

Az *örökjog* terén — tisztán pénzbeli szolgáltatásról lévén szó — a *kötelesrész* intézménye érezte meg legelőbb a változott viszonyok zavaró hatását. E lap hasábjain ismételtelen jelentek meg cikkek, melyek a kötelesrész in-natura-kiadása vagy (mint dr. Ludwig Rezső a Jogt. Közl. f. é. 2-ik számában) a kötelesrész valorizálása mellett foglaltak állást. Sajnos, bíróságaink egyöntetű álláspontot e kérdésben még el nem foglaltak s a Kúria régen várt döntő szava is késik.

A kötelesrész intézménye a törvényi öröklési jognak mindenestre egyik legfontosabb kérdése, hiszen az örökhagyóhoz vérség szerint legközelebb állók (fel- és lemenők) öröklési jogát sza-

bályozza s az egyszerű forgalmi érdekeken felül mélyreható állami-társadalmi érdekekkel áll vonatkozásban.

Itt van azonban az *ági öröklés* kérdése is, ennek a megváltozott életviszonyokkal való összhangzathoz hozatala szintén fontos és eddig meg nem vitatott kérdése örökjogunknak. Az idők mostohasága ezt az intézményünket is kikezdte. Az ági öröklés fontos elve: az ági érték megtérítése (redintegráció) az I. T. Sz. rendelkezései, állandó bírói gyakorlatunk értelmében egyrészt, másrészt a pénzügyi értékmérő leromlása folytán az ági öröklésre jogosult számára legtöbbször alig jelent többet az írott malasztuál.

Az ági öröklési elv jogosultsága vagy célszerűtlen volta, az argumentumok pro és contra, ez alkalommal már fel nem merülhetnek. A nagy csaták, melyeket országbíráink, a Jogászgűlés, kodifikátoraink, az ágbarátok és ágellenesek még a múlt század 60-as és 70-es éveiben és a Polg. Tvkönyv szerkesztése alkalmával vívtak e kérdés körül, már régen kihűltek. A tény az, hogy az ági öröklés tételes jogintézményünk és a Polg. Tvkönyv Terv. (II. szöveg, 1544—1552. §-ok) szerint a mai jogot valószínűleg túlélő instituciónk marad. Mint ilyennek tehát a teljes hatékonyságot biztosítani kell.

Az ági öröklésnél az új idők okozta zavarokat egy megállapítás azonnal tisztán fogja feltüntetni. Az ági öröklés új koncepciója, mely az ősiség eltörlése után is a történelmi szempontokat (melyek egyben egyetemes jogtörténeti eredmények is) a modern hitelgazdasággal összhangzathoz kívánta hozni, az Országbírói Értekezleten az in-natura-ági öröklés helyett, ami egyébként a magyar s egyben európai múlt jogszabálya volt, az *értéköröklés* álláspontjára helyezkedett. A későbbi örökjogi javaslatok: a Grosschmiedé (Magánjogi Tan. II.), a Szász-Schwarcé (Codifik. Dolg.), a Polg. Tvkönyv Terv. alap gondolata is ugyanez: a *legatum per damnationem* és nem a *per vindicationem*. A természetben meglévő ági vagyont bírói gyakorlatunk ugyan kiadja az ági örökösnek, de hát itt más választás nincsen. De alább látni fogjuk, hogy legfelsőbb bíróságunk gyakorlata fokozatosan közeledik a tiszta értéköröklés elvéhez és még a természetben meglévő ági vagyont sem adja ki in natura, ha az ági vagyontulajdonos — tulajdonközösség esetén — kisebb, mint a szerzeményi vagyontulajdonos. Másrészt ma, a pénz- és hitelgazdaság korában midőn az ingóteke az ingatlanok féltelmetes erejű versenytársa lett, a többtermelés és beruházások korszakában, midőn vagyonok hamar roppannak össze, elszívárognak, átalakulnak és könnyen regenerálódnak, az esetek többsége az, midőn az ági ugyanazonosságot természetben megállapítani nagyon nehéz.

Tudjuk, hogy az Id. Törv. Szab. I. R. 10. §-a szerint leszámazók hiányában az apa és anya hivatva öröklésre, mindegyik azon érték erejéig, mely tőlük vagy águktól az örökhagyóra hárult. Ez a paternna paternis, maternna maternis ismert elve.

Az örökhagyó vagyonából először tehát az ági érték térítendő meg és pedig állandó gyakorlatunk szerint a *hárulás időpontja* szerinti értékben. Ha a hárulás a háború kitörése előtt vagy később is történt, a pénz fokozatos leromlása folytán ez az érték már nem képezhet fix értéket.

Bírói gyakorlatunk szerint: az örökölt pénzen vásárolt ingatlan szerzeményi vagyon s azokból csak az örökölt érték adandó ki az ági örökösnek. (Kúria 4340/98). Az elidegenített ági vagyont helyettesíti annak eladási ára. (Kúria 5036/904.) Ha az örökhagyó az ági vagyont eladta s annak eladási árából más ingatlant vett, az ági vagyon természetben is megítélhető, ha annak értéke az elidegenített vagyon értékét meg nem haladja. (Kúria VIII. tanácsának 6. sz. elvi jelentőségű hat.) A szülő által gyermeke részére vett ingatlan esetében nem maga az ingatlan, csak a vételár tekintendő ági vagyonnak. (Kúria 2095/914.) Az örökölt pénzen vásárolt ingatlanok szerzeményi vagyont képeznek és azokból csak az örökölt érték adandó ki az ági örökösnek. (Kúria 5725/916. Mjogi Dár XI/124.) Ha az örökhagyó a hagyatékát képező ingatlanjuttalékot nem közvetlenül és természetben örökölte, hanem az anyjától kapott pénzen vásárolta, ez az ingatlanjuttalék az ő szerzeményi vagyona, melyből az anyától kapott pénz, mint ági vagyon hárul vissza. (Kúria 4604/917., Mjogi Dár XII.) Ha az ingatlan részben ági, de legnagyobb részben szerzeményi, az a szerzeményi örökösöt illeti, ki köteles az ági örökösöknek a telektől reájuk eső részesedés értékét megtéríteni. (Kúria 3086/916., Mjogi Dár X/299.)

Az ági értékre nézve a háruláskori, pénzben kifejezett érték

* L. e. kérdésre vonatkozólag «Ági érték- és devalváció» című szemlét lapunk 31. lapján.

lévén irányadó, a következmények kézenfekvőek. Mondjuk, hogy A. részére édesanyja, B. 1912-ben, öröklött pénzen, 100,000 K-ért egy 200 holdas birtokot vásárol. B. különváltan él férjétől, A-nak édesapjától, C.-től. A. 1923-ban leszármazók és hitvestárs hátrahagyása nélkül elhal, hagyatéka a 200 holdas birtok, mely természetben megvan. Hagyatékára felmenő-ági öröklés címén B., szülői-, szerzeményi öröklés címén a hagyaték felerészére C. tart igényt. A fenti gyakorlat alapján a jogi helyzet a következő:

Az öröklött pénzen vásárolt ajándék-ingatlan szerzemény lévén A. és C. felerészben jogosultak. (Öröklés a szerzeményben.) Az ingatlan szerzési ára: 100,000 K ági érték, ez a szerzeményből megtérítést nyer. Ez azonban 1923-ban nem jelent többet félholdnyi szántó vételáránál.

A példákat lehetne a végtelenségig variálni, minden esetben ez a fonák eredmény kerülne ki.

A helyes megoldás? Általánosságban az ági érték meghatározásánál a megromlott pénz szerepét lehetőség szerint ki kell küszöbölni. Gyakorlatunknak az eddigivel ellentétes irányt kellene vennie, az ági vagyon és ági érték mibenlétét kiterjesztően magyaráznia. Az ági, másrészt az átváltozott vagy újjáéledt vagyonrészek egymással helyettesítését a legszélesebben keresztülvinni. A dolog korántsem egyszerű, komplikált és sokszor ellenőrizhetlen becslési eljárásokat tenne szükségessé. Vegyünk egy hárult malmot, melyet az örökös hosszú idők folyamán karbantartott, átalakított, emeleteket húzatott rá, bővített, új berendezési tárgyakkal szerelte fel, a régi gépeket kidobatta vagy részeit felhasználta. Mi lesz itt az ági érték és mi a szerzeményi? A nehézségek azonban nem akadályozhatják meg azt, hogy a teljesen fonák és igazságtalan mai helyzetet meg ne szüntessük.

Ha viszont az értéköröklés gondolatából akarunk a mai helyzeten segíteni: az összehasonlítandó értékeket közös nevezőre kell hozni. Az egész zavart az okozza, hogy az ági vagyonnak pénzben kifejezett, háruláskori értéke nem fedi e pénzérték mai belső tartalmát. A hárult vagyont tehát mai — illetve az örökség megnyíltakori — értékben kellene felvenni s miután az egész hagyaték mai értéke könnyen felbecsülhető, az áginak a szerzeményből való visszatérítése azonos becslési alapon történne. Az aranykoronában való megállapítás — mint azt dr. Ludwig fent hivatkozott cikke a kötelező részre, vonatkozólag tárgyalja — aligha volna keresztülvihető, mert fix értékmérőt ez sem képez, az arany-pénz drágulási indexszáma nem esik szükségképpen össze az ingatlan vagy ingóságok indexszámával és a végrehajtási eljárás során sok bonyodalomra adna okot. Igaz ugyan, hogy a hagyaték megnyíltakori érték megállapítása már nem volna aktuális egy hosszú öröklési pert követő jogerős ítélet végrehajtása alkalmával, de ezen viszont csak egy, a helyettesítést az ági és szerzeményi vagyontárgyak között következetesen keresztülvívó, az in-natura kiadás gondolatán alapuló gyakorlat segíthetne.

Dr. Binét Menyhért.

Szemle.

A Magyar Jogászegylet tudományos céljainak támogatása végett a kultuszminiszter egy millió koronát bocsátott az egyesület rendelkezésére. Ha a miniszter adományára nyolc év előtt érkezett volna, vezető cikkben kellene ünnepelnünk a kormány érdemeit a jogi irodalom felvirágoztatása körül. De még ma is, midőn az egy millió svájci nyelvre fordítva alig kétezret jelent, nem rejthetjük el meghatottságunkat azzal a talán naiv, de mégis tiszteletreméltó törekvéssel szemben, amely a magyar szellemi kultúra javainak átmentésére irányul. Nem kell magyaráznunk, hogy a Jogászegylet, amely túlságosan amúgy sem duskált földi kincsekben, épügy elvesztette vagyonát, mint bárki más, aki még a háború alatt nem váltotta át földre vagy más aranyértékre. Egy a miénknél tökéletesebb erkölcsi alapon nyugvó jogrendben az állam, amely a közel öt éves gazdasági anyagpusztítással kiszívta a pénz vagyoni tartalmát, az okozott kárért — hisz a culpát alig lehet tagadni — voltaképp felelősséggel tartoznék. Ad impossibilia tamen non datur obligatio. Így tehát, ha a jogászegyletet az állam, vagyonának elvesztéséért ép oly kevésbé kárpótolhatta, mint

egyéb jogi és természetes személyeket, elismerés illeti a kormányt, hogy a kultúrértékeket igyekszik tehetsége szerint alátámasztani. Attól tartunk azonban, hogy e törekvés, bármily jó szándék vezérli is, alig lehet sikeres. Gazdasági egyensúly nélkül minden szellemi kultúra ingoványon épült s az eddigi tapasztalatok szerint féltő, hogy az egy millió korona, amikor azt a Jogászegylet pályadíjakra vagy egyéb kiadásokra fordítja, lényegesen kisebb összeggé zsugorodik.

A m. kir. Kúria ügyvédi tanácsának teljes-ülése.

A m. kir. Kúria ügyvédi tanácsának évnitő teljes-ülésében a tanács elnöke Ráth Zsigmond nagy melegséggel búcsuzott el Wolf Vilmostól, aki tizenkét évig volt tagja a tanácsnak. «Nem hallgathatom el — így szólt — hogy sajnálattal kell nélkülöznünk az ügyvédi tanács mult ciklusának azokat a régi érdemes tagjait, kik koruknál és részben megrongált egészségi állapotuknál fogva ezúttal nem lehetnek már tagjai az ügyvédi tanácsnak. Különösen dr. Wolf Vilmos Öméltóságának e téren kifejtett értékes munkásságáról kell megemlékezni, mert ő a tanácsnak 12 éven át tagja volt és nemcsak nagy tudásával, éles judiciumával, páratlan egyszerűségével és kiváló szorgalmával működött közre az ügyvédi tanács értékes munkálkodásában, hanem judikaturánk egyöntetűségét azáltal is előmozdította, hogy az ügyvédi tanács elvi jelentőségű határozatait egybegyűjtötte és mindaddig, míg azt az utóbbi évek nehéz gazdasági viszonyai nem akadályozták meg, nemcsak teljesen önzetlenül teljesítette, hanem a vonatkozó anyagi áldozatok mellett, saját útján közre is bocsátotta. Ezzel rászolgált arra, hogy most miután a tanács testületéből megvált, érdemeit különösen méltányoljam.»

A pénzelértéktelenedés és a Kúria. Birói gyakorlatunk rosszul értelmezett hazafias intencióból eddig úgyszólván teljesen elzárkózott a gazdasági élet valóságai elől és ezzel az államnak a pénzre vonatkozó gazdasági fikcióját jogi fikcióvá emelte. Jelenleg két idevágó kérdés vár eldöntésre: az egyiket az igazságügyminiszter vetette fel, midőn a 24. sz. polgári döntvényt, amely így szól: «A baleset folytán megítélt járadékot a sérült személyén kívül eső körülményeknek, jelesen a gazdasági viszonyoknak időközben beállott változása alapján sem felemelni, sem leszállítani nem lehet» — teljes-ülés elé kívánja terjeszteni. Ebben a kérdésben a teljes ülés április hó 21-én fog határozni. A másik kérdés, amelyben a Kúria polgári jogegységi tanácsa március hó 17-én fog dönteni, így szól: «Ha ingatlanra vonatkozó vételi jog (opció) gyakorlására a szerződés szerint nyitva álló időben a szerződés tárgyának értéke a forgalmi viszonyok előre nem látott alakulása folytán aránytalanul emelkedett, mentesül-e a tulajdonos ily viszonyok fennállása alatt az eladás kötelezettsége alól vagy pedig az opció ily körülmények közt is gyakorolható-e abban az esetben, ha a jogosított a szerződéses vételár helyett szolgáltatni hajlandó azt az összeget, amely az ingatlan értékének az opció érvényesítésekor megfelel.» (Vonatkozással egyfelől a m. kir. Kúriának P. V. 449/1921. számú, másfelől P. III. 716/1922. számú ítéleteire.) Mindkét kérdés felvetését fontos indíciumnak tartjuk a birói gyakorlatnak remélhető változása irányában, mert a gazdasági élet és a jog között fennálló disszonancia idővel a jogot megfosztja az etikai erőtől, amellyel a gazdaság világába szabályozólag igyekszik belemélyülni.

— Kosztüzet és uzsora. Az utóbbi időben, a nagyarányú tőzsdei forgalom kapcsán felmerült magas kosztpénzek annak a kérdésnek megoldását tették szükségessé, vajjon a heti 5-6%-os bázison létrejött kosztüzetek az uzsora vétségének konstruálására alkalmasak-e. Kétségtelen, hogy évi 300%-os kamat az uzsora látszatát kelti. Mégis, ha jobban szemügyre vesszük ez ügyletet, csakhamar arra az eredményre jutunk, hogy a legmagasabb koszt-pénz kikötése sem kvalifikálható uzsorának.

I. Az uzsoratorvény 16. §-a értelmében nem követhető el uzsora bejegyzett kereskedőkkel szemben, azon kereskedelmi ügyleteket illetőleg, melyeket velük kötnek. Tehát banknak, bankháznak és általában kereskedőnek — kosztpénz fizetése ellenében — nyújtott hitel uzsora vétségét semmi körülmények között sem képezheti. A törvény I. kettős kritériumhoz fűzi az uzsora vétséget: a) más szorultságának, könnyelműségének vagy tapasztalatlanságának felhasználása; b) túlságos mérvű vagyoni előny mely alkalmas az adós vagy kezes anyagi romlásának előidézésére vagy

fokozására; vagy szembeálló aránytalanság a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között.

Ami már most ezeket a tényálladási elemeket illeti, mindenekelőtt konstatálnunk kell, hogy a fennforgó esetekben könnyelműségről vagy tapasztalatlanságról szó sem lehet. Ellenkezőleg, inkább az vall ma tapasztalatlanságra vagy könnyelműségekre, ha valaki pénzt nem reális értékekbe helyezi el, hanem — aránylag magas kamat elenében is kölcsön adja. Láttuk a múltban, hogy gazdasági összeomlásunk folyton beállott vagyoneltolódás a hitelezők kárára, ill. az adósok előnyére történt; így mindazok, kik értékpapírokat vásároltak és vételárral adósok maradtak — ha a realizálással nem siettek — úgyszólván kivétel nélkül igen nagy nyereségekre tettek szert; ezek mellett a fizetett kamatok számba sem jöhetnek. A vezető papírok az utolsó esztendő alatt több ezer százalékkal emelkedtek és köztudomású, hogy papírjaink nagy része még mindég alá van értékelve. Sajnos, pénzünk vásárlóereje napról-napra csökken; így kettős nyereség vár arra, ki tartozásra vesz eddig még nem valorizált értékeket.

Nem foroghat fenn a szorultság esete sem; hisz a szorultság még csak a szükség szóval sem fejez ki azonagy fogalmat, hanem csak az mondható szorultságban levőnek, aki elkerülhetlen vagy fenyegető szükség alatt szenved. (C. 6352/1902.) A játékos, ki, hogy továbbra is megtarthassa papírjait és élvezze a chanceokat kölcsönt vesz fel, nincs tehát szorultságban, sőt még csak szükségét sem szenved, mert, ha nem spekulál tovább, hanem realizál, van pénze. Egyébként annak, ki kosztba vesz pénzt mindég — tehát akár nyer, akár veszít engagementjain — értékpapírvagyonnal kell bírnia, mivel 150—200%-os fedezet nyújtandó.

Az 5—6%-os bázison létrejött kosztüzletek azonban azért sem kvalifikálhatók uzsorának, mert a hitelező terhére nagyfokú veszteségi esélyek forognak fenn. Pénzünk vásárlóereje — mint már említettük — állandóan csökken és így megtörténhetik, hogy a hitelező a legrövidebb idő alatt oly pénzt kap vissza, melynek vásárlóereje lényegesen kisebb. A hitelező ezen rizikóért ellenértéket, ellenszolgáltatást követelhet és így a kamatban a veszélyprémium is bennfoglaltatik. Túlságos mérvű vagyoni előnyről tehát szó sem lehet. Ezenfelül az adós a megfelelő ellenértéket rögtön meg is kapja, mert a prolongált papírok — ha baissmomentumok nem játszanak közre — jóval drágábbak a nem prolongált értékeknél, miről mindenki meggyőződhetik, ha figyelemmel kíséri a prolongált és nem prolongált árfolyamok közötti differenciát. Így szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti aránytalanságról sem beszélhetünk.

II. Az uzsoratórvény 1. §-a értelmében csak hitelezés vagy fizetési halasztás képezheti uzsora vétségét. A kosztüzlet lényege azonban abban áll, hogy az, aki papírokat spekulációra vett és az a la hausse spekulációt abbahagyni nem akarja, az általa átveendő papírokat eladja és határidőre visszaveszi; tehát reportot fizet; a papírokat kosztba adja. Jogilag vétel és visszavásárlás forog fenn» (König V., Jogi lexikon, VI. k., 126. l.), vagy mint Nagy Ferenc mondja «két vételi ügylet sajátosság összetétele». (Kereskedelmi jog, II. k., 251 l.) Ezen álláspont világosan először Thöl (Handelsrecht 285. §.), Grünhut (Das Börsen- und Maklerrecht 72—79 l.) és Endemannál (Handelsrecht 121. §, III.) nyer kifejezést; A. elad B.-nek bizonyos értékeket per cassa és visszaveszi tőle ugyanazokat határidőre. A Reichsgericht is magáévá tette ezen elméletet; «das Wesen des Reportgeschäftes besteht in der Verbindung von Kauf und Verkauf dergestalt, dass Wertpapiere gegen Barzahlung verkauft und für den Ultimo des nächsten Monates zurückgekauft werden. (L. Entscheidungen XIX. k., 145 l.) Nálunk jelenleg kizárólag kasszaügyletek vannak és így csak a legközelebbi kasszanapig lehet prolongálni. Azonos álláspontot foglalt el már ezirányban a Reichsoberhandelsgericht is; «es besteht das Reportgeschäft in seiner formellen rechtlichen Gestalt aus zwei mittelst eines Entschlusses bestätigten Geschäften, einen Verkauf der vom Spekulant abzunehmenden Papiere seitens dieses per Kassa und einen Wiederkauf dieser Papiere seitens des Spekulant vom Kassakäufer per Ultimo des nächsten Monates». (L. Entscheidungen XII. k. 191. l.)

Tagadhatatlan ugyan, hogy a kosztügylet anyagi eredménye ugyanaz, mint a zálogkölcsön és így némileg hasonlít is ehhez (Nagy Ferenc id. m. II. k., 252. l.), ez azonban jogilag teljesen irrelevans körülmény «Rechtlich ist das Geschäft nicht etwa ein Darlehen mit Verpfändung der «hineingegebenen Papiere», son-

dern Kauf mit einem Rückverkauf einer gleichen Menge gleichartiger Sachen.» (Kosack: Handelsrecht 406. l.)

A kosztüzlet tehát jogilag sem nem hitelezés, sem nem fizetési halasztás és így kizárva van annak jogi lehetősége, hogy uzsorának minősíttessék.

König Endre.

— **A KT. 326. §-ának autentikus értelmezése.** A valutaperekben sokat vitatott átszámítási időpont (lejárat nap vagy tényleges fizetési nap) kérdésében végre állást foglalt a törvényhozásunk is, még pedig a tényleges fizetési nap mellett. E napokban lépett ugyanis életbe a m. kir. minisztériumnak 950/1923. M. E. sz. rendelete az aranyban teljesítendő fizetések tárgyában. Az 1. §. következőkép szól: «... oly pénztartozásokat, amelyek... aranyban... kellene teljesíteni, ... bármely törvényes fizetési eszközzel lehet teljesíteni; az átszámításra a tényleges fizetés napját megelőző napon jegyzett záró árfolyamoknak ... átlaga ... irányadó». Véleményünk szerint ezzel a törvényhozás hatályon kívül helyezte a Kt. 326. §. második bekezdését (lejárat napi átszámítás), mert nem tételezhető fel, hogy a törvényhozó szándéka az volna, hogy a valutatartozásoknál más átszámítási időpontot akarna alapul venni, mint az aranytartozásoknál.

K. E.

— **Forgatmány és engedmény.** Ha a forгатmány mellett a váltó átruházásáról külön engedmény is kiállított; a váltóbirtokos a váltóból eredő jogokat az előzők ellen, választása szerint, akár a forгатmány, akár az engedmény alapján érvényesítheti. Előbbi esetben a külön engedményokirat csak annyiban bírhatna jelentőséggel, ha abban a váltókövetelés alapját tevő jogviszony is meg volna jelölve. A jóhiszemű forгатmányossal szemben nem hozható fel, hogy az alapügylet tiltott valutaüzletre vonatkozik és uzsoravétséget takar. (Kúria IV. 1369/1922.)

— **Az árú továbbküldésével megbízott eladó felelőssége.** Vevő megbízta az eladót, hogy a teljesítési helyül kikötött pályaudvaron az árút más vasúti kocsiba rakassa át és címére más vasúti állomásra adja fel. Eladó ezzel egy szállítmányozót bízott meg, de a vasúti kocsiba helytelenül történt berakás folytán az árú tönkrement. Eladónak, mint olyannak felelőssége az árúnak a teljesítési helyen a szállítmányozónak való átadásával megszűnt. Az átrakás és továbbszállítás körül az eladó a vevő megbízottjaként járván el és az eladót culpa in eligendo nem terhelvén, ő kártérítéssel nem tartozik; vevő a vételárfizetés alól nem szabadul, de a szállítmányozó ellen felléphet, mert a megbízásából kötött ügylet tekintetében közöttük közvetlen jogviszony keletkezett. (Kúria II. 198/1922.)

— **Hadiszolgáltatásért járó térítés.** Az 1912: LXVIII. t.-cikk nem tartalmaz oly intézkedést, amely szerint a közigazgatási úton már megállapított térítési összeg megfizetését a kincstártól, az ez ellen a rendes bíróság előtt indított keresettel követelni lehetne; ennél fogva, minthogy a hadi célokra történt igénybe vételből származó jogviszony nem magánjogi, hanem közjogi jellegű, és minthogy a közjogi természetű követelésnek nemcsak megállapítása, hanem behajtása sem tartozik — eltérő tételes jogszabály hiányában — a rendes bíróság hatáskörébe; ebből következik, hogy a hadiszolgáltatásból származó térítés iránti igény az 1912: LXVIII. tcikk 33. §-a értelmében akkor sem tartozik a rendes bírói útra, ha ez az igény úgy alapjára, mint összegére nézve a miniszterközi bizottság által már végérvényesen meg van állapítva. (Kúria P. IV. 3155/1922. sz.)

— **Központi fűtés.** A központi fűtést igénylő öt lakó évi bére a kérelem előterjesztése idejében (körülbelül 1921. év elején?) 92,000 korona volt, a fűtőberendezés karbahelyezése pedig cirka 300,000 korona költséget igényelt. Ez nem oly tetemes költség, amellyel szemben a háztulajdonos gazdasági lehetetlenülésre hivatkozhatnék. Ennél fogva a bérlők, akiknek a helyiségei a 6000/1922. M. E. sz. rendelet 7. §-a szerint fényűző lakásoknak minősülnek és akik a fűtéssel felmerülő kiadások viselésére készek, az 5555/1922. M. E. sz. rendelet 65. §-a alapján joggal igényelhetik a központi fűtés szolgáltatását. (Kúria VI. 1733/1922.)

— **Bérekocsitulajdonos felelőssége.** A bérekocsiiparüzemet folytató, aki a személyfuvarozás mellett külön díjért az utas podgyásának elfuvarozását is elvállalja, a nyereség elérését célzó ezen ügylet természetéből folyólag felelős a podgyász elveszéséből származott kárért — tekintet nélkül arra, hogy üzeme a kisipar körét meg nem haladta és hogy a kocsis megválasztásában a kellő gondosságot kifejtette. (Kúria IV. 2843/1922.) A fennforgó esetben a kocsis gondatlansága is megállapított.

Téves szövegű részvényutalvány. A forgalomban az ideiglenes részvényutalványnak csak a *szövegét* szokták megvizsgálni; ha tehát a szöveg szerint az utalvány birtokosa huszonöt részvényt igényelhet, nem kell az utalvány megszerzőjének azt is vizsgálnia, hogy a papír sarkában, a szövegen kívül eső helyen nem huszonöt, hanem csak egy sorszám van feltüntetve. Azonban, ha a cégjegyzékbe bevezetett alapszabálymódosításnak megfelelően történt alaptőkeemelés folytán és a felemeléshez szükséges összeg teljes befizetése folytán valamennyi új részvény kibocsátatott és elhelyeztetett és ha a közgyűlés által a végrehajtással megbízott igazgatóság határozata szerint valamely meghatározott sorszámú részvényutalvány, mint egy részvény kiszolgáltatásának követelésére jogosító címlet szerepelt: akkor ezen részvényutalvány birtokosa nem követelheti a részvénytársaságtól az egy darab új kibocsátású részvény helyett huszonöt darab ilyen részvénynek a kiszolgáltatását: mert ez ellenkeznék az alaptőke nagysága és a részvények száma tekintetében mindenkivel szemben irányadó alapszabályokkal, amelyek ily irányú módosítása kikényszerítéséhez a felperesnek törvényes igénye nincs. De a bemutatóra szóló részvényutalvány birtokosa sem a szerzés jogszerűségét és jóhiszeműségét, sem a papírárt adott ellenérték összegét kimutatni nem tartozik; az utalvány birtokosa tehát, aki a kibocsátó intézet hibájából és jóhiszeműen szerezte meg az utalványt, mint huszonöt részvényről szólót, kártérítést jogosan igényelhet. Ez azonban nem haladhatja meg azt a forgalmi értéket, amellyel a huszonöt részvény akkor bírt, amikor az utalvány birtokosa a tévedésről utólag meggyőződött: mert ekkor magát minden nehézség nélkül fedezhette volna. (Kúria IV. 5101 1922.)

— **Gyermekküldtetési akció és gyermektartási kötelezettség.** Az a körülmény, hogy az anya gondozása alatt álló kiskorú gyermek a svájci gyermekküldtetési akció folytán ideiglenesen Svájcban ingyenes ellátásban részesül, nem eredményezheti azt, hogy a megítélt gyermektartási díj iránt vezetett végrehajtás megszüntetessék, avagy korlátoztassék. Mert a tartásdíj magát a gyermeket illeti, annak javára szolgál, az apát terhelő gyermektartási kötelezettség pedig feltétlen, amiből következik, hogy az a körülmény, amely szerint a gyermek harmadik személyek részéről ingyenes juttatásokban vagy ingyenes ellátásban részesül, pusztán a gyermek javára szolgál, s a tartásra kötelezett apát a tartásdíjak fizetésének kötelezettsége alól nem mentesítheti s ő a harmadik személy jótékonyaságából a gyermek anyjával szemben sem érvényesíthet jogokat, nem pedig annál kevésbé; mert a gyermektartásdíjak nem csupán a gyermek létfenntartásához szükséges költségek, hanem mindazon kiadások fedezésére is szolgálnak, amelyek a gyermek neveltetésével és gondozásával felmerülnek. (Kúria V. 2722 1922.)

— **A tisztességtelen versenyről** szóló törvény, amelynek meghozatalát a békeszerződés 210. §-a siettetette, még nem lépett ugyan életbe, sőt az életbelépés időpontja is bizonytalan, mégis a kommentárok oly nagy számát provokálta, aminővel az újabb törvények egyike sem dicsekedhetik. Az első magyarázatok kiadás: *Meszlény* Artur szakavatott tollából már meg is jelent (Athenæum, ára 1725 K), a második kommentár, amelyet *Beck* Salamon és *Vámbéry* Rusztem írtak, az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés kiadásában (megrendelhető: Budapest, V. ker., Mária Valéria-utca 12. Ára 900 K) néhány nap múlva jelenik meg. A harmadik magyarázat kiadás, mint halljuk, *Kuncz* Ödön és *Balás* P. Elemér munkája. Ez a kiadás irodalmi érdeklődés arra vall, hogy az új törvény vagy nagyon értékes terméke a kodifikációnak vagy nagyon sok probléma felvetésére is számos kétség eloszlatására ad alkalmat. *Meszlény* Arturnak az Ügyvédi Körben, dr. *Pap* Dezső államtitkárnak a Csoeden Szövetségben a törvényről tartott előadásai inkább a második alternatíva mellett szólnak. A kommentárokról még visszatérünk.

Ügyvédi irodámban gyakorlott ügyvédjelölt mielőbbi belépésre állást nyerhet. Ajánlatokat kér dr. Hercz Ödön ügyvéd, Miskolcson. 16478

Dr. Romanecz Arisztid gödöllői ügyvéd gyakorlattal bíró jelöltet keres. 16491

KÁLLAY dr.
JOGI SZEMINÁRIUMA
Budapest | Szeged
Andrássy-út 8. | Pallavicini-út 3.
Ügyvédi és bármilyen jogi vizsgára
előkészít 16489
Információ díjtalanul! Tel. 29-09

**Hirdetések felvételnek
a kiadóhivatalban**

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék az 1922/1923. évre.

Ára 4800 korona és 13 % felár

Előzetes kiadói jelentés!

Sajtó alatt van és rövidesen megjelenik
a FRANKLIN-TÁRSULAT kiadásában

Dr. EGYED ISTVÁN

kir. ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár

MAI KÖZJOGI BERENDEZÉSEINK

című műve, mely a forradalmak utáni közjogi törvényalkotást tárgyalja úgy, mint az ma érvényben van.

TARTALMA:

- I. A forradalmak jogalkotása. A forradalom utáni közjogi provizórium.
- II. A provizórium jogforrásai.
 1. Törvények.
 2. Nemzetközi szerződések.
 3. Rendeletok. Kivételes hatalom.
- III. Függetlenség. Államforma. Királyi szék. Határok.
- IV. Állampolgárság.
 1. Az állampolgárság változása.
 2. Állampolgári szabadságjogok.
 3. Kisebbségi jogok.
- V. Nemzetgyűlés.
 1. A nemzetgyűlés intézményének jellege.
 2. A nemzetgyűlés szervezete és működése.
- VI. Kormányzó.
- VII. Minisztérium.
- VIII. Önkormányzati testületek.
 1. Törvényhatóság, község.
 2. Gyűjteményegyetem.
- IX. Köztisztviselői jog.
- X. Honvédelem. Rendőrség.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 480 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 340 korona

Egyes szám ára 96 korona
Döntvénytár nélkül 72 korona

TARTALOM. Dr. Meszlény Artur egyetemi magántanár, budapesti ügyvéd: Morál és jog. — Dr. Sebestyén Samu budapesti ügyvéd: Valutajogi újabb fejlemények. — Dr. Reitzer Béla budapesti ügyvéd: Méltányos haszon. — Pénzérték és pénztartozás. — Szemle. **Melléklet:** Tartalommutató a Hiteljogi Döntvénytár XV. kötetéhez. — Perjogi Döntvénytár VIII. k. 3. iv.

Morál és jog.

A nagy evolucionista Hegel egyetlen tételére sem cáfolt reá a prózai valóság olyan alaposan, mint arra, amellyel az államot, mint «az erkölcsi eszme valóságát» konstruálta meg. Minden korban voltak bizonyos árnyalati eltérések a jog formájában jelentkező állami parancs és az erkölcs követelményei között. Amikor a klasszikus római jogászok a jogot az *ars boni et aequi*-vel azonosítják és ezzel a jogot az erkölcsileg jónak és az ember-szeretetnek megjelenési formájává emelik, ez ép annyira csak végső cél-kitűzés és nem a való tények megállapítása, mint amikor a bölcs és nagy látókörű Martini, az osztrák polgári törvénykönyv előkészítője, tervezete élére azt a szabályt akarta állítani: «jog mindaz, ami önmagában véve jó.» S ugyanígy csak a nagy tömegre és nem a világ sorsának kiválasztott intézőire látszik kötelezőnek Ulpian ama érbevésett szabálya, amelyet a görög Stoa bölcsseitől kölcsönzött: *ius praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere.*

Viszont a történelem azt tanítja, hogy az erkölcsi és a jogi rend között lényegesen nagyobb eltérések hosszabb ideig nem tarthatják magukat. Ha Savigny és iskolája túloz is, amikor a tárgyi jog esszenciális kellékül állítja fel az *opinio necessitatis*-t: igaz van Franz Klein volt osztrák igazságügyminiszternek,¹ amikor a jogszabályok iránt való engedelmség egyetlen valódi biztosítékául a szabálynak a tömeg jogérzetével való egybehangzását tekinti, ami semmi egyéb, mint tudományos megtámasztása ama Bismarcknak tulajdonított aperçu-nek, hogy a bajonettek hegye üldöhelynek kényelmetlen. Ezért van, hogy a törvényhozó több-kevesebb tudatossággal «a nép ütőerén tartja kezét», a tudat alatti hangulatokból igyekszik ellesni szabályainak hangját és irányát.

A jogalkotásnak ez a módszere természetesen nehéz és veszedelmes mesterség. A nemrég meggyilkolt Rasin cseh pénzügy-miniszter utolsó szava állítólag az volt, hogy a népnek mindig meg kell mondani az igazat, kivéve, amikor azt nem bírja el. Úgy látszik, vannak korszakok, amikor a nép nem bírja el, hogy emlékeztessék arra, amit minden korok bölcssei és minden vallás egyaránt tanítanak és ez az, hogy az ember értéke elvileg egy és hogy tehát nincs oly ember vagy embercsoport, akinek joga volna a másikat a maga céljainak pusztá eszközéül tekinteni és felhasználni.

Előttem fekszenek Manu törvényei,² amelyek szerint eleget tesz vallásos kötelességének az, aki megtartja a tizes törvényt, amely a következő erényekből áll: állhatatosság vagy megelégedés (dhrti), türelmesség (ksama), önmérséklet (dama), idegen tulajdontól való tartózkodás (asteya, nem-lopás), a tisztaság szabályainak megtartása (sauca), az érzékek megfékezése (indriyani-

graha), a szent könyvek tanulása (dhi), a legfelsőbb lényről való tudomány (vidya), az igazságosság (satyam), a haragtól való tartózkodás (akrodha). Büchler a törvénykönyv keltét a Krisztus előtti 200 és a Krisztus utáni 200 év közé helyezi, s érdekes mennyire azonos — mert egyetemesen emberi — alapelveken épül fel a keresztény etika, amelyen a mi erkölcsi felfogásunk nyugszik, annak dacára, hogy külső forrásai a Manu-féle verses kódexétől teljesen eltérőek.

Félve fogok hozzá annak megvizsgálásához, megüti-e a mai jog azt az erkölcsi mértéket, amelyet Manu az időszámításunk kezdete korabeli hindutól megkívánt. A mai jogfelfogást alig jellemezhetem másképp, mint ama híres Clausewitz-féle mondás némi variálásával, hogy a mai béke a háború folytatása — ugyanazokkal az eszközökkel. Állhatatosság vagy megelégedés? Idegen tulajdontól való tartózkodás? A francia nehéz-ipar, amely a háború eredményeképp magához kaparította az elzászi érbányákat, kohóinak fűtésére a Ruhr-vidékről rabol szenet és kokszt. Türelmesség? A magyar jogalkotás 1920 óta sokkal többet foglalkozik minden nem kormányképes vélemény nyilvánítása elleni gátak emelésével, mint a Duna áradása ellen való védekezéssel. Önmérséklet? Van Európa közepén egy milliós lakású főváros, amelynek törvényszabta akaratnyilvánító szervében a többség kiméletlenül kizárja az ügyek viteléből a kisebbséget s elfelejti, hogy ugyanaz a Nietzsche, aki az erős uralmának jogosságát hirdeti a gyöngye fölött, tanítja azt is, hogy a többségnek soha sincs igaza, mert mindig az ostobák vannak többségben. És mit szólunk az érzékek megfékezéséről, az igazságosságról, a haragtól való tartózkodásról? Manu törvénye nem ismeri a botbüntetést és az internálást, hanem megelégszik azzal, hogy a bűnösnek szigorú vezeklést ajánl, amellyel bűneitől megtisztul. Manu törvénye már évezredes szokásjog útján meghonosodott kaszt-rendszert talált készen, amikor íródott, de nem is álmodott arról, hogy a fennálló kereteken belül numerus clausus és hazafiság- és erkölcsi-hitelesítő hivatalokat állítson fel és szabad foglalkozások gyakorlásának lehetőségét erkölccenzorok bölcs ítéletétől tegye függővé. Ez épen a siralmasan jellemző minden dekadens kor erkölcsi-ségére: amikor mindenek szájában van a morál, senkinek sincs — a szívében.

Dr. Meszlény Artur.

Valutajogi újabb fejlemények.*

1. A teljesítési hely; ¹ 2. valorizálás a kir. Kúria ítélkezésében;
3. újabb szabályozás az aranyban fizetendő tartozásokra.

2. Valorizálás ² a kir. Kúria ítélkezésében.

A Kúria ítélkezésének újabb fejlődő vonala kezd mutatkozni az alább ismertetendő határozatokban. Avégből, hogy ezekhez a fejleményekhez a helyes nézőpontot megtalálhassuk és a bírói gyakorlat ezen újabb fejlődő vonala továbbvezetésének irányát

* Az előbbi közleményt 1. a 4. számban.

¹ Ehhez pótlóan még azt kívánom kiemelni, hogy a) bíróságaink nem alkalmazzák, ha külföldön van a teljesítés helye, az ennek irányadása szerint alkalmazásba veendő külföldi törvényt (l. azonban a Kúria P. IV. 3204/1921. számú ítéletét, amelyben a Lipcsében [Zeissben] teljesítendő kereseti ügyletre a német KT. és Mptk. rendelkezéseit alkalmazta). Pedig a külföldi törvény alkalmazása a legtöbb esetben, amint fentebb a német és osztrák KT.-re nézve említettem is, a magyar adós védelmére ad alkalmat a KT. 324. §-ának bírál

¹ Die psychischen Quellen des Rechtsgehorsams und der Rechtsgeltung. Berlin, 1912.

² Büchler Pál dr.: Manu törvényei, Budapest. 1915., 89. lap.

megrajzolhassuk, a Kúria eddigi, ideszolgáló ítélkezésében kell ennek a vonalnak kiindulópontjait megkeresnünk.

Ez a gazdasági lehetetlenülésre vonatkozó bírói gyakorlat fejleményeiben található fel. Tudvalévően a Kúria elébb csak oly dologszolgáltatás alól oldotta fel a kötelezettet gazdasági lehetetlenülés okából, amelynek tárgyát annak mástól meg kellett szereznie, vagy magának elő kellett állítania. Ezután ért a gazdasági lehetetlenülés gondolatának alkalmazása az ingatlanra engedett vételi joghoz, innét pedig az ingatlan eladásokhoz.³

Az ingatlan opcióra vonatkozó határozatokban (Mjogi Dtár XIV. 40.; ugyanott XV. 11., 1921. P. V. 449., 1921. P. VI. 448., 1921. P. III. 1544., 1921. P. V. 1934.) és az egyszerű ingatlan eladásokról való döntéseiben (Mjogi Dtár XV. 71., 1921. P. V. 3926) a Kúria a kötelezettet (vételi ajánlatot tévőt, illetve eladót) a szolgáltatás alól már a pénz romlása címén is mentesítette, és ezzel egyidőben elejtette azt, hogy a gazdasági lehetetlenülés jogi hatása csak akkor áll be, ha a változatlan ügyleti feltételek mellett való teljesítés a kötelezett vagyoni romlását idézné elő és elégnek tartva, ha a szolgáltatás értéke és a viszonyérték között «feltűnő és a forgalomnak a jóhiszeműségben és bizalomban álló tisztességével és a méltányossággal már össze nem egyeztethető aránytalanság» forog fenn (a már idézett 1921. P. V. 1934. számú határozatban). A Kúriának ebben a most idézett döntésében kapcsolódik a kötelezettnek a pénz vásárló erejében bekövetkezett eltolódása címén való felmentése a gazdasági lehetetlenülésnek a szolgáltatás értéke és a viszonyérték között lévő aránytalanságában való felismeréséhez.

A fejlődés ezen pontján fordította figyelmét a Kúria a két-

helytelen értelmezése nélkül is. A külföldi törvényt a bíróság természetesen hivatalból köteles alkalmazni a nemzetközi magánjog szabályai szerint, nem pedig csak kérelemre. Más a helyzet az Ar. (950/1923. M. E. számú rendelet az aranyban teljesítendő fizetések tárgyában) 4. §-a szempontjával szemben. Ezen szakasz szerint a belföldön lakó vagy telepes adós, ha más államban oly jogszabály van érvényben, amely az aranyban teljesítendő tartozások teljesítésére nézve irányadó pénznemet és az átszámítási kulcsot meghatározza, *kívánhatja* az illető idegen állam ily jogszabályának az alkalmazását abban az esetben, ha a másik szerződő félnek lak- vagy székhelye az illető idegen állam területén van, vagy a szerződéskötés idejében ott volt. Megint más kérdés, amelyre itt kitérni nem kívánok, hogy a magyar bíróság a külföldi törvénnyel együtt az erre nézve az illető külföldi államban kifejlődött bírói gyakorlatot is köteles-e alkalmazni, vagy pedig a törvényt önállóan, talán éppen merő-ellenkezően értelmezheti-e? b) Ha a KT. 324. §-a, illetve az illető külföldi törvény rendelkezésénél fogva a teljesítési hely következményeül az adósra aránytalanul súlyos kötelezettség hárul, a bíróság a Pp. 397. §-a által biztosított jogánál fogva az adós kérelmére nemcsak hosszabb határidőt szabhat az ítéletben megállapított kötelezettség teljesítésére, hanem nézetem szerint az Ar. 2. §-a negyedik bekezdésében engedett könnyítéseket is alkalmazhatja s ugyancsak, egyezően a most hivatkozott szakasz utolsó bekezdése első részével, a kötelezettségnek részletekben teljesítését a hitelező hozzájárulása nélkül is megengedheti. Mindez benne van a Pp. hivatkozott §-ának abban a rendelkezésében, hogy «rendkívüli körülmények között a bíróság az alperes kérelmére hosszabb határidőt szabhat». c) Nem a teljesítési hely kérdése, például az 1914 február havában kibocsátott magyar államadóssági kötvényekben foglalt az a kikötés, hogy a kamatok az esedékessé vált kötvénytőke értéke, a szelvény, ill. a kötvény birtokosának választása szerint Budapesten az állampénztárnál és a szelvények hátlapján megjelölt, a kormány által közhírré teendő fizetési helyeken és pedig Budapesten és Bécsben koronában, Frankfurtban stb. márkában, Bruxellesben, Baselen stb. frankban, Londonban fonsterlingben vehetők fel. Ez, a lényegét nézve ugyanazt jelenti, mint, hogy némely magyar pénzügyintézet által kibocsátott kötvény a benne foglalt kijelentéshez képest a bemutatón kívánsága szerint kitett összegű koronában vagy márkában vagy aranyfankban fizetendő.

² A «valorizálás» kifejezést természetesen csak köznapí, járatos jelentésében használom a címben, mert hiszen a szónak Bsz.-beli jelentése kétféle valutára vonatkozik: arra a valutára, amelyben kifejezett kötelmet fordítunk át, továbbá arra a másik valutára, amelyre azt a kötelmet átfordítjuk.

³ L. Almási Antal: A gazdasági lehetetlenülés térhódítása című cikkét (e lapok múlt évi 15. számában), ugyanannak: A pénzértéktelenedés és a pénzadás kötelezettségei című cikkét (Jogállam 1922 november–decemberi számában), Szladits jegyzeteit a (Mjogi Dtár XV. kötete 48. számú esethez).

oldalú szerződéseknek dologszolgáltatásra irányuló oldaláról azok pénzszolgáltatásra irányuló másik oldalára. Szállítási és vállalkozási szerződésekre alkalmazta a Kúria eleinte a gazdasági lehetetlenülésre vonatkozó jogszabályt olyan értelemben, hogy az adós felmentendő, mert a szolgáltatást csakis aránytalan és az ő vagyoni romlását előidéző, túlságosan nagy vagyoni áldozatok árán teljesíthetné. A fejlődés említett pontján a Kúria a kétoldalú szerződéseket a pénzbeli viszonyszolgáltatás oldaláról ragadja meg. Ez a fejlődés természetes is, mert hiszen a háború alatt és a háború után következő első időben némely árú rendkívüli áremelkedésének nem a pénzértékben beállott zavarok voltak az oka, hanem a háborús viszonyok következtében beállott munkaviszonyok; nyersanyagokban való hiány, stb. A helyzet tehát az volt, hogy az árak drágultak meg, a pénzérték nagyjából állandó volt. Ennél a helyzethöz fogva akkor a szállítási és vállalkozási szerződésekben eladókul, illetve vállalkozókul kötelezettek szolgáltatásának gazdasági értéke a szerződéskötésnél figyelembevett arányon előre nem láthatóan lényegesen felülemelkedett, míg ellenben vele szemben a pénzszolgáltatás értéke nagyjából a régi maradt. Ez a helyzet utóbb oly módon változott meg, hogy a kétoldalú szerződésben pénzfizetésre kötelezett szolgáltatásának gazdasági értéke csökkent a szerződés kötésének alapjául szolgált arány alá. Ugyanez volt a fejlődés útja a Reichsgericht gyakorlatában,⁴ aminthogy a gazdasági viszonyok fejlődése is ugyanolyan volt a német birodalomban.

A gazdasági lehetetlenülés szabályának a Kúria által ebben az értelemben való kiterjesztésére áll az, amit Almási⁵ úgy fejez ki, hogy, ami a dologi adós részére gazdaságilag lehetetlenné vált, az nem az absztrakt dologszolgáltatás, hanem ennek a neki járó pénzösszeghez való aránytalansága, a dologszolgáltatás értékének lecsökkenésével és hogy a visszerthes szerződés dologadós a «adói helyzete elviselhetetlenségének álarcában orvosolja hitelezői pozíciója méltánytalanságát».

A bírói gyakorlatnak ez a fejlődése ugyan még nem jelenti azt, hogy a pénzadás a kapott pénznek belső értékét fizessé vissza, de a gazdasági lehetetlenülés szabályának alkalmazását kiterjeszti a kétoldalú terhes szerződéseken túl általában az ügyleti forgalomra és a kötelmi jog területén túl általánosabban a vagyoni jog többi területére is, s azon az alapon, hogy az adósnak bár szándékos, szerződésszegő magatartása a hitelezőt túlságosan nagy anyagi előnyhöz juttatná, a szerződésszegésekre, tehát az adós tilos cselekményére is.

A gazdasági lehetetlenülés ennek a gyakorlatnak értelmében tudvalévően nem oldja fel a felek között lévő kötelmi kapcsolatot, hanem csak azt eredményezi, hogy az adós a szerződésben megállapított feltételek mellett nem kötelezhető a teljesítésre. E szerint a hitelezőtől függ, hogy választása szerint el akar-e állni, vagy pedig a teljesítést a kötelelem eredeti tartalmának a maga terhére a változott gazdasági viszonyoknak megfelelő, s a konkrét ügylethez szabott megváltoztatása mellett, kívánja-e követelni, vagy a teljesítés nemkövetelése esetében az adósnak a gazdasági lehetetlenülés beállta előtt való szerződésszegéséből származtatott kárának és minden esetben a teljesítésnek a gazdasági lehetetlenülés okán való elmaradásból az adósra háruló előnyöknek a méltányosság mértéke szerint való megtérítését követeli-e?

Az itt említett esetek közül csak az érdekel, amikor a hitelező a dologadóssal szemben a teljesítéshez ragaszkodik és ennél fogva a bíróság a hitelező terhére a szerződési viszonyszolgáltatást terhesebbé teszi, az ellenértéket felemeli. A Kúria gyakorlata szerint «jogszabály az, hogy az eladó *nem kötelezhető a szerződésben megállapított feltételek mellett* való teljesítésre, ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között időközben az eladón kívül álló rendkívüli események hatása alatt *aránytalan értékkülönbség* áll elő, aminek következtében a teljesítés a vevőt az eladó rovására nem várt vagyoni előnyhöz juttatná, az eladóra pedig nagy veszteséget hárítana». (1921. P. IV. 3123.) Ehhez képest a szerződések tartalma akképp rendezendő, hogy a változott gazdasági viszonyok előre nem látott változásából egyik fél se húzzon indokolatlan vagyoni előnyt és egyik félre se háruljon indokolat-

⁴ Dr. Julius Lehmann: Die Geldentwertung als Gesetzgebungsproblem des Privatrechts 1922. 45. l.

⁵ A pénzértéktelenedés és a pénzadás kötelezettségei, 276. és következő lap.

lan vagyoni hátrány. (1921. P. VI. 3082.). Ezen elvi álláspontok tengelyébe esnek bele a Kúriának azon határozatai, amelyek annak ítélkezését a pénz elértéktelenedésével összefüggő vitákban a pénzbeli szolgáltatásra jogosított javára hajlítják.

Ez a haladás lassú, óvatos. A haladásnak fokait jelzi a kir. Kúriának az a határozata (1921. P. II. 317.), amellyel azt a már szintén haladást jelentő álláspontját, hogy az őrizet végett átadott tárgyak elbeszésének esetében nem az azok elveszésekor, hanem az elveszésről való értesítés időpontjában fennállott érték térítendő meg, elhagyva, az elveszett dolgokért azoknak az ítélethozatal időpontjában való értékét ítéli meg a visszerthes őrizetbeadási szerződés alapján jogosítottnak javára, továbbá az a határozata (1921. P. VI. 5050), amely szerint az elveszett letét-tárgy értékének megtérítésében késedelmes letéteményes, a tárgynak a per során foganatosított becsü idejében megnövekedett értéket köteles megtéríteni; az a határozata (1921. P. II. 2678.), amellyel a pénzhitelezőnek késedelmi kamatot meghaladó kárt is megítél; az a már említett határozata (1921. P. VI. 3082), amely szerint a haszonbérlet által emelt és a haszonbérlet lejártakor a haszonbérbeadó által becsértéken átveendő épületekért nem az az összeg fizetendő, amennyit a haszonbérlet a beruházásokra annak idején költött, ebből is levonva a használat során bekövetkezett értékcsökkenést, hanem, — mert a felek egyike sem láthatta előre a gazdasági viszonyoknak olyan mértékű megváltoztatását, amely a pénz rendkívüli elértéktelenedését eredményezte és mert nem lehet kétséges, hogy a haszonbérlet, aki a beruházások költségét 1912. évben még teljes értékű koronával fizette, nem kapná meg a megtérítést, ha haszonbérbeadó most elértéktelennült koronákban ugyanennyit fizetne neki — a haszonbérleti szerződés lejárt idejében való érték fizetendő, hogy egyik félre se háruljon indokolatlan hátrány; az a határozata (P. VI. 3783/1921.), amelyben kimondotta, hogy ha a károsult nem volt abban a helyzetben, hogy ingóit kellő időben a kár megállapítása idejének megfelelő érték szerint pótolja, a káradós pedig késedelembe volt, úgy ez értékelődés következtében keletkezett nagyobb kár megtérítése a káradósra hárul; az a határozata (1921. P. III. 4192.), amelyben a bekebelezett ellátási, eltartási és neveltetési kikötményt dologi tehernek minősíti és megállapítja, hogy ennek céljára mekkora összeg felel meg és ennek az ingatlan tulajdonosától való behajtását rendeli; az a határozata (1922. P. III. 949.), amelyben a szerződéssel kötött nőtartásdíj összegének a változott gazdasági viszonyokra tekintettel kért bírói felemeléséhez hozzájárul, stb.

Az ítélkezés további haladását a következő határozatok mutatják:

Az első idevonatkozó határozat a P. IV. 751/1922. mult év októberéből való s nem is a magyar, hanem az osztrák korona értékcsökkenése ellen irányult. A Kúria ebben a határozatában a hátralékos követelésnek magyar koronában való fizetésére azért kötelezte alperest, mert a lejártkor Ausztriában és Magyarországon még egységes, tehát egyenlő értékű pénz volt forgalomban s ezért a fizetéssel késedelmes alperes az osztrák korona időközi elértéktelenedéséből folyó károsodást nem háríthatja a felperesre.

A többi idevágó határozatok, amelyek az említett fejlődést mutatják, a mult év két utolsó hónapjában keletkeztek és tehát időbeli tekintetben is koincidálnak.

A 4262/1922. számú döntésben a Kúria kijelenti, hogy anyagi jogszabály az, hogy a jogügylet felbontása esetén az előre kapott vételár ugyanabban az értékben szolgáltatandó vissza, amellyel az az előleg átadásakor bírt; s minthogy a tényállás szerint a visszatérítési kötelezettség lejártakor — 1920 decemberében — a kapott osztrák korona összeg és a magyar korona között árfolyamkülönbség nem volt, az alperest magyar korona fizetésében marasztalja.

Az 5455/1922. számú ítélet alapjául az a tényállás szolgált, hogy az alperes felperesnek nála elhelyezett ingóit eladta anélkül, hogy a kikötés szerint a felperesnek ehhez való hozzájárulását előzetesen kikérte volna. A Kúria kimondja, hogy «alperes... az anyagi jogszabályok értelmében oly összeget tartozik kárpótlásul fizetni, mely fedezi a felperesre nézve elveszettnek tekintendő bűtorberendezésnek a károsodás idejében volt értékét. Ez a szabály azonban nem jelenti azt, hogy a kárt okozó fél a dolog értékét a károkozás idejében kifejező pénzösszeg lefizetésével elegendő kártérítési kötelezettségének abban az esetben is, ha a pénz

belső ereje (vásárló értéke) a károkozás és jóvátételt közötti időben lecsökkent. A károsult fél ugyanis ily esetben tényleges kárának megtérítéséhez csak akkor juthat, ha neki a kötelezett fél annnyival nagyobb összeget fizet, amennyivel a pénz értéke időközben csökkent... Amennyiben alperes a kár késedelem nélküli jóvátételét *vétkenen elmulasztotta*, kártérítésül azt az összeget köteles felperesnek megfizetni, amely a pénznek a fellebbezési tárgyaláson előterjesztett keresetfelemelés idejében volt értékéhez viszonyítva megfelelő annak az összegnek, amely a kártétel idejében való teljesítés esetén a pénz akkori értéke szerint szolgált volt teljes kártérítésül». A Kúria ezen az alapon az alperes által az ingók eladási ára fejében hónapok múltán bírói letétbe helyezett 28,000 korona helyett a meghallgatott szakértők eltérő becslésének átlaga szerint 450,000 koronában marasztalta azt.

Az 1. alatt más vonatkozásban már tárgyalt 1686/1922. számú határozat szerint a Prágában telepes, minőségi hibák miatt a vételtől elállott felperes az alperes eladótól a neki le nem bélyegzett osztrák-magyar bankjegyekben fizetett vételárnak cseh koronákban való visszafizetését követelte. A Kúria kimondja, hogy a felperes cseh koronát nem követelhet (mert alperes csak azt tartozik visszafizetni, amit valósággal fizetésül kapott), de viszont alperes oly összeget tartozik felperesnek fizetni, amely teljes egyenértéke annak az osztrák-magyar bankjegyekben lefizetett összegnek, melyet alperes a felperestől annak idején felvett, vagyis a mai magyar koronában annnyival többet, amennyivel ennek vásárló értéke annak névértéke alá csökkent.

(Folyt. köv.)

Dr. Sebestyén Samu.

Méltányos haszon.

A méltányos haszon, vagy, amint azt másként tisztességes polgári haszonnak nevezik, a háborús gazdasági életviszonyokon keresztül jutott bele jogi szótárunkba. Az árdrágítás magánjogi és büntetőjogi szankcióinak alkalmazásánál, mint magasan álló szemafor jelzi a forgalmi folyamatnak a szabad vagy tilos pályán való haladását. Jaj annak, aki eltéveszti. Ritkán észlelhettük, hogy bírói gyakorlatunk olyan határozottsággal, hogy ne mondjuk előszeretettel fejlesztett ki egy ilyen végtelenül ellasztikus fogalmat, mint a tisztességes polgári haszon fogalma. Az a merevség, amellyel ezt kezelték megszámlálhatatlan méltánytalanságnak lett kútforrásává. Amikor erre több vonatkozásában máshelyütt rámutattunk, az az ellenvetés hangzott el, hogy a bírói gyakorlat ennek nem oka, mert kénytelen a törvényhez tartani magát. Pedig ha valahol, úgy itt bizonyára azt lehet mondani, hogy teljesen a bírói gyakorlaton múlik, mivé képes kifejleszteni valamely törvényi fogalmat.

Az 1920. évi XV. tc. 1. §. második pontja írja körül az árdrágító visszaélések legtipikusabb és leggyakoribb formáját. Alig van újabb törvényalkotásunkban meghatározás, amely a jogi és közgazdasági fogalmaknak bonyolultabb és nehezebb formáit tartalmazná, mint épen ez a törvényhely, s mégis csodálatos, hogy ritka kérdésben volt a gyakorlat kezdetől fogva annyira egyöntetű, mint épen ebben. Pszichológiailag ez érvül szolgálhatna az értelmezés helyessége mellett. Mégis legyen szabad arra a kísérletre vállalkoznom, hogy ez nem így van.

Az 1920. évi XV. tc. 1. §. második pontja következőképen szól:

«Aki olyan közszükségleti cikkért, amelynek legmagasabb árát a hatóság meg nem szabta, oly árt vagy ellenszolgáltatást követel, köt ki vagy fogad el, amely — tekintettel az előállítási vagy termelési, illetőleg a beszerzési és egyéb költségekre, valamint az összes egyéb körülményekre, különösen a gazdasági élet viszonyaira is — a méltányos hasznót meghaladó nyereséget foglal magában (árúzsora).»

Magánjogi befejezettségük szempontjából az itt szabályozott vételi vagy csereügylet három kategóriába sorozható. Az elsőbe azok tartoznak, amelyekben a tettessé váló ügyletfél a vételárat vagy ellenszolgáltatást követeli. Az ilyen ügylet magánjogilag az ajánlat megtételével befejezetté válik. Mihelyt tehát az eladó vagy a cserélő vételi- vagy csereajánlatot tesz és ezen ajánlatban a vételárat vagy az ellenszolgáltatást megjelöli, a cselekmény befejezettsége egyéb föltételek fennforgása mellett beállott. Ez a minimum. Ami ezen alul marad, ott hiányzik a bűncselekmény első fogalmi kelléke. Így nevezetesen ki kell rekeszteni az aján-

lattételre való felhívásnak ismert módjait. Pl. KT. 336. §. 2. bekezdés. Az árúnak a kirakatban árjelzés mellett való elhelyezése, vagy a raktárban történő megjelölése nem eshetik ezen büncselekmény minősítése alá. Az ezzel kapcsolatos rendeletekről itt nem beszélünk. Ahhoz tehát, hogy e cselekmény elkövetessék, okvetlenül szükséges a szemben álló ügyleti fél, tehát vevő vagy cserélő fellépése és az ügyletkötési tárgyalások megkezdése. Vétel-árat vagy ellenszolgáltatást követelni csak akkor lehet, ha valaki eladási- vagy csereajánlatot kér. Ennek az értelmezésnek a helyes-sége mellett nemcsak az a szempont szól, hogy ily súlyos szankció-val ellátott büncselekmény törvényi leírása a legszorosabban értelmezendő, hanem az is, hogy a szereplő civiljogi fogalmak abban a terminológiába véteessenek, aminőben azokat saját jogterületük elhatárolja.

A második kategória az, amelyben a vételár vagy ellenszolgáltatás kikötött. Ez annyiban befejezettebb ügylet az előbbinél, mert, amíg az előbbinél elegendő konkrét árajánlattétel, anélkül, hogy maga a vételi- vagy csereügylet létrejönne, ennél a csoportnál már a konzenzuális ügyletnek be kell fejezve lennie. Persze, hogy ez történhetik akár szóban, akár írásban, de gyakorlati jelentősége nyilván az írásban létrejött ügyleteknél lesz. Ezeknél az ügyleteknél tehát a másik fél elfogadja a tett ajánlatot és ennek alapján létesül a kikötés. Maga az ügylet azonban még lebonyolítást nem nyer.

Jogi befejezettség szempontjából legtökéletesebb a harmadik kategória, ahol az eladó vagy cserélő megkapja a vételárat vagy egyéb ellenszolgáltatást. Itt már az ügylet nemcsak konzenzuálisan, de reálisan is teljesedésbe megy. A dolog természetéből következik, hogy a harmadik kategóriába tartozó ügyletek szükségképpen felölelik az első és második csoportba tartozó ügyleteket, a második csoport pedig az első csoportba tartozókat.

Kirekesztendő még a fenttárgyalt árjelzésen kívül a pusztá árközlés, tehát olyan nyilatkozat, amelynél még nincsenek konkrét vételi vagy cserekövetési tárgyalások. Ezeknél a másik fél, rendszerint tehát a vevő vételi szándék nélkül érdeklődik az ár iránt. Az eladó közli ugyan az árat, de nem követeli, mert ehhez már megindult ügyletkötési tárgyalások szükségesek. Természetes, hogy árjelzés és árközítés semmint kísérlet, semmint előkészületi cselekmény nem büntethetők. Mint kísérlet azért nem, mert általuk a büncselekmény véghez vitele meg nem kezdődött; tényálladékanak egyik eleme somi jelentkezett. Mint előkészületi cselekmény pedig külön jogszabály hiányában büntetlen.

Jóval több nehézséggel jár, a közgazdasági fogalmaknak ily precíz elhatárolása. A termelési költség és beszerzési ár kiszámítása a mai gazdasági rend mellett még a leghozzáértőbb szakembernek is sok fejtörést okoz. A kalkuláció oly nehéz és a számba veendő szempontok oly számosak, hogy azok nem ritkán inkább csak megközelítőleg tisztázhatók. Már ez a körülmény egymagában elárulja azokat a nehézségeket, amelyekkel az eredmény, a méltányos haszon kiszámítása jár. Minél jobban eltávolodik időbelileg az értékesítés a termelés és beszerzés időpontjától, annál jobban fokozódnak ezen nehézségek. Oka ennek az értékmérő stabilitásának teljes hiánya. A méltányos hasznot ma nem lehet egyszerű kivonási művelettel megállapítani, mint valamikor régen, amikor az értékmérő tulajdonsággal felruházott anyag a fizikai tulajdonságokhoz hasonló megváltozhatatlansággal bírt. Egymagában számszerűleg eltérő összegek összehasonlítása még nem nyújt felvilágosítást az értékelésre. Ez olyan megdönt-hetetlen tétel, amelynek helyességét mindannyian saját bőrünkön tapasztaljuk. Ha a termelési költség vagy beszerzési ár 2000 K, a követelt, kikötött vagy kapott vételár vagy egyéb ellenszolgáltatás pedig 2200 K, úgy ebből a megállapításból csak a legfelületesebb szemlélet vonhatja le azt a következtetést, hogy itt 10%-os többlet jelentkezik haszonként. Matematikai alaptétel, hogy összeadni és kivonni csak hasonmúkat lehet. Már pedig azt, hogy a magyar korona hat hónap előtt nem ugyanaz az érték volt, ami ma, ez bizonyításra nem szorul. Ha az értékmérő minőség a dolognak oly fizikai tulajdonsága volna, amely valamely tárgyi egységgel külsőleg is bármikor észlelhető, mint, pl. a meleg hőfoka vagy a villamos áram feszítő ereje, akkor senkinek eszébe nem jutna abból a szembeállításból, hogy valamely árú beszerzési ára 2000 K, eladási ára pedig 2200 K, minden további nélkül azt a következtetést levonni, hogy itt 10%-os vagyonszaporulat következett be. Minél távolabb esik a termelés és beszerzés

időpontja az értékesítés időpontjától, annál inkább áll ez. Mint-hogy pedig a kereskedelemnek egyik fő létjogosultsága éppen abban rejlik, hogy időbeli értékeket termel, mert előre beszerzi az árúkat, amire későbbben lesz majd szükség és későbbben bocsátja azokat forgalomba, módfelett nehéz lesz fix értékmérő hiányában a valódi értékkülönbségnek — amely a haszon kiszámításának alapja — a megállapítása. Áll ez különösen a detail-kereskedelemben, ahol bizonyos árutömeg beszerzése egy időpontban történik, annak kiárúsítása azonban jóval későbbben kezdődik meg és hónapokon keresztül tart. Miképpen lehetséges ily esetben a méltányos haszon megállapítása. Pláne, ha figyelembe vesszük, hogy egyik-másik esetben a kereskedő kénytelen ráfizetni, hogy az árút eladhassa, s az ebből eredő veszteséget természetesen egyéb eladásnál kell, hogy behozza. Lehet-e már most egy-egy kiragadott ügyletből megnyugtató módon megállapítani a méltányos polgári haszon mértékén alul vagy felül való maradást.

A bírói gyakorlat azonban talán egyetlen ponton sem távolodott el annyira az életfelfogásától, mint az úgynevezett utánpótlás szempontjának teljesen figyelmen kívül hagyásával. A méltányos haszon elbírálásánál a törvény szavai szerint a gazdasági élet jelenségeire különös figyelemmel kell lenni. A gazdasági élet pedig megkívánja a kereskedőtől, a legmesszebbmenő körületekintést és előrelátást abban az irányban is, hogy képes legyen üzletét bizonyos nivón fenntartani. Első és legtermészetesebb törekvése tehát az lesz, hogy meglevő raktárát, készleteit értékbőlileg konzerválja, sőt lehetőség szerint növelje. Ámde miképpen teheti ezt? Csak úgy, ha az eladási ár megállapításánál azzal is számol, hogy az elérendő vételár mellett képes lesz-e pótolni a kiárúsított árúkat. Nincs az a körületekintés és előrelátás, amely a mai komplikált gazdasági élet mellett megvédené a kereskedőt. Tegyük fel, hogy a kereskedő árúraktára a beszerzési idejében ezer egységből állott, amelyért ő 10,000 K értékegységet fizetett. Ezt az 1000 K árúegységet vegyük átlagban három hónap-pon át kiárúsította és kapott érte 12,000 K értékegységet. Mire a kiárúsítás megtörtént a beszerzési és elárúsítási értékegység faj-súlyában, ha szabad ezt a kitételt használnunk, könnyen bekövetkezhett 25, sőt 30%-os eltolódás is. Az értékmérő romlásának kísérő, sőt nem ritkán már megelőző jelensége a termelési költségek fokozódása, sőt hozzátehetjük nagyobb arányban való fokozódása. Az a 12,000 K értékegység tehát, melyet a kereskedő visszakapott nem lesz 20%-al több, amennyinek felületes lát-szatra tűnik, hanem könnyen lehetséges, hogy 5—10%-al kevesebb lesz. Kevesebb lesz annál a 10,000 K értékegységnél, amennyibe neki az árú kerül. De tegyük fel azt, hogy nem lesz kevesebb, sőt valamivel több is. Közben azonban világpiaci, vagy egyéb okokból az új árú a beszerzési helyen 40%-al drágult. Ha már most a kereskedő a 12,000 K értékegységért raktára pótlásá-ra újabb árút vásárolt, már nem kap többé 1000 K árúegységet, hanem esetleg csak 600 K egységet. Növekedhetik ez az eltérés még különösen a valutáris kérdések belekapcsolódása folytán, ami ma csaknem elkerülhetetlen. A példát nem kell keresni, mert a szokol emelkedése és ennek következményei minden képzeleti példánál erőteljesebb. A háromkoronás szokolárfolyam mellett vásárolt cseh árú utánpótlását két hónap múlva 25—70-szeresig emelkedett szokolárfolyam annyira megnehezíti, hogy az árúegységek száma addig a pontig csökken, amelynél már árú-raktárról vagy készletről beszélni nem is lehet. És mégis mit szólunk ahhoz, hogy a bíróság azon a matematikai játék alapján, amellyel a szakértő az alpműveletek pontos elvégzésével kihozza, hogy a 10,000 K értékegységért kiárúsított 15,000 K értékegység mellett 50%-os haszon jelentkezik az írás egész szigorúságával sujtja a bűnöst, aki ezért a 15,000 K értékegységért kiárúsított tárgyi javainak, egyedüli abszolút értékeinek még csekélyke töredékét sem képes visszaszerezni. Hol van itt a méltányos hasznot meghaladó haszon. Ha akadna olyan naiv kereskedő, aki önelégülten könyveli el 20 vagy akár 40%-os, tisztán csak a számokra támaszkodó hasznát, anélkül, hogy gondoskod-nék arról, miképpen lesz abban a helyzetben, hogy az utánpótlást elvégezhesse, úgy csakhamar arra a szomorú valóságra fog ébredni, hogy elkönyvelt busás nyeresége és megnagyobbodott pénztár állománya dacára vagyona, mint az égő gyertya lassan-ként elfogy.

A gazdasági élet viszonyaira is tekintettel levő jogszolgáltatás tehát csak akkor fog helyes úton haladni, ha a méltányos ha-

szon megállapításánál a fizetési eszköz belső értékének állandó változását (eddigelé, sajnos, folytonos csökkenését) és az utánpótlás lehetőségét is kellő figyelemre méltatja és szakít abban a merőben téves irányban haladó ítélkezéssel, amely a kereskedő méltányos hasznát nem az egész üzleti gestio vizsgálatával, hanem a kiragadott egyes eseteken akarja megállapítani.

Dr. Reitzer Béla.

Pénzérték és pénztartozás.

(Lőw Loránt előadása a Magyar Jogászegyletben.)

A jogi élet legégetőbb problémáját tűzte ki napirendjére a Magyar Jogászegylet. A kérdés előadója *Lőw Loránt*, aki tudvalevőleg megnyerte a Deutscher Anwaltsverein-nek a pénzelérték-telenedés jogi hatásaira vonatkozólag kitűzött pályadíját.

A Jogászegylet február 24-iki ülésén, melyen *Nagy Ferenc* elnökölt, tartotta meg előadását, melynek eszmemenetét következőkben ismertetjük:

A koronaérték megállapításáról szóló 1892: XVII. tc. 23. §-a és a koronaértékben való közkötelező számításról szóló 1899. évi XXXVI. tc. 15. §-a megállapítja a koronának, mint új pénzegységnek viszonylatát az előző pénzrendszer egységéhez az ausztriai értékű forinthez és pedig a 2:1 arányában. Valamely régi tartozás minden egy ausztriai értékű forintja ezután 2 koronával volt teljesíthető, illetve 1900 január 1. óta teljesítendő. Minden valutáris reformnak lényege ennek a «rekurrens» csatlakozásnak (Knapp) megállapítása. Ezzel van definiálva az új pénzegység, A pénz értékét az állam nem dekretálta, mert tudta, hogy pusztá parancsszóval megteremtteni és fenntartani nem lehet, hanem intézményekkel biztosította. Ezek az intézmények: az állam (pénzverdek, jegybank) kötelezettsége az aranyértéknek magánosok számára való kiveretése, ami annyit jelentett, hogy egy kilogramm színaranyért mindenki talált vevőt (az államot) 3280 korona áron (a mérsékelt verdedij levonásával); és viszont a jegybanknak az az elvileg kimondott és bár állandóan felfüggesztett (szab. 87. és 111. cikk), de mindenkor önként teljesített kötelezettsége, hogy jegyeit aranyérmekre beváltsa, ami pedig annyit jelentett, hogy 3280 koronaért mindenki kaphatott 1 kg aranyat. Senkinek sem lehetett oka arra, hogy 1 kg aranyat 3280 koronánál olcsóbban adjon el vagy drágábban vegyen. Ezzel a pénz értéke az aranyéhoz volt fűzve. A jegybank deviza-politikája, amelyre a bankot nem a törvény kötelezte, hanem tökéletesen kiépített szervezete képesítette, a pénz értékét a velünk gazdasági érintkezésben álló államok pénzrendszerével fűzte össze. A háborús gazdaság ez intézmények működését megbénította. Ez tette lehetővé és a termelés és fogyasztás egyensúlyának megbontása tette elkerülhetlenné a pénz vásárló erejének, más szóval a gazdasági javak árának teljes labilitását.

Mindazonáltal a pénztartozás mértéke a kirovó pénzösszeg; tartalma tehát nem változhatik, bárhogyan változzék is a pénz értéke (vásárló ereje), mindaddig, amíg a valutáris jog új pénzegységet nem hoz be, amelyet ismét definiálnia kellene az eddigi pénzegységhez való viszonylattal. A pénztartozást megkülönbözteti más faji tartozástól, hogy a pénz a jog alkotása, tehát létének időbeli és területi hatályai vannak: ugyanazok, amelyek a valutáris jogtétel érvényességének időbeli és területi határai. Ebből következik az átszámítás lehetőségének követelménye. A K.T. 326. §. esetén kívül (a kirovó pénznem a teljesítés helyén és idejében nincs forgalomban) minden pénztartozás esete adtán átszámításra szorul: külföldön hajtandó végre; külföldi csődben jelentendő be; idegen pénznemben kifejezett tartozással kompenzálendő. Irányadó a kölcsönös értékreláció és pedig a tényleges fizetés napján, vagy azon a napon, amely ennek megfelel (pl. beszámításkor, amikor a beszámítás megengedhetővé válik, ipso iure compensari). A K.T. 326. §. joggyakorlata, amely nem a tényleges fizetés, hanem a lejárat napját tekintti irányadónak, ellenében áll azzal a helyes joggyakorlattal, amelyet felsőbb bíróságaink legújabbban a nem tiszta, hanem egyébnemű jószágban pénzre szóló pénztartozásra nézve követnek. Azokban a jogviszonyokban ugyanis, amelyekben a pénzszolgáltatás valamely dologértékhez igazodik, felsőbb bíróságaink helyesen ezt a dologértéket veszik irányadónak. Ez vezetett a vételi ügyletek (ingatlan opciók) körében a gazdasági lehetetlenülés fogalmának kifejlesztéséhez;

továbbá a tartási és kártérítési jogviszonyokban is ugyanez a szempont érvényesült.

Ebből a gyakorlatból kiemelendő a kártérítés, amelyre nézve a kártétel időpontja maradna ugyan irányadó, de oly arányban felemelt összeggel, amely arányban a pénz vásárló ereje időközben romlott. Ez voltaképp azt jelenti, hogy a kártétel ideje szerint kiszámított kárösszeget a pénz általános érték hanyatlásának, tehát, pl. valamely külföldi valutapiac árfolyamhanyatlásának arányszámával kell megszorozni. Tapasztalás szerint azonban a drágulás az intervallutáris árfolyamhanyatlással nem tart lépést és így a károsult többet kapna a felemelt kárösszegben, mint amennyiért az okozott kárt az emelkedett árak mellett is pótolhatja. A gyakorlatilag helyes és kielégítő mérték, tehát itt is: a kártérítési összeg tényleges kifizetésének időpontja szerinti értékreláció.

Az előadáshoz fűződő vitában az első felszólaló *Navratil Akos*: azt kíváná, hogy a jogász a pénzérték gazdasági fogalmával, változásának okaival ne foglalkozzék; a pénzérték hanyatlását adott ténynek elfogadná és azt keresné, hogy ez a tény a jogszabályoknak milyen további alakulását teszi szükségessé. Ha azonban már erről beszélünk, szükségesnek tartja hangsúlyozni, hogy Knapp sem tartja a papírpénzt jobbnak az ércpénznél, azt sem mondja, hogy a pénznek a papírpénz irányában kell fejlődnie. Az értéktartó pénznek az arany alapján kell állania és bár az Osztrák-Magyar Bank deviza-politikája tényleg nagyon bölcs és magas tőkélyű volt, a koronaértéket elsősorban nem ez, hanem az aranyalap tartotta állandó értéken. Nem helyesli, hogy az előadó bizonyos kérdéseket a valutáris törvényhozónak (aki alatt talán a pénzügyminisztert kell érteni) kíván fenntartani. Ez az egyet, amely a főváros gondolkodó praktikus jogászait gyűjti egybe, hivatva volna arra, hogy kifejezésre juttassa a pénzérték hanyatlásának kérdésében a jogász közvéleményt. Ha pedig ez egyöntetűen kialakult, a törvényhozás beavatkozása nélkül is megoldható lesz a probléma.

Nyulási János: áttekintést ad azon vonatkozásokon, amelyekben a pénzérték változásai a magánjog terén gyakorlatilag jelentkeznek. 1. Új ügyletekben a pénzt, mint értékmérőt lehetőleg kerüljük. Figyelembe jöhetnek példaképp: az aranyparitásos betét (Posch Gyula) és a búzazáloglevél (Koós Zoltán) eszméje, bár mindkettő ellen alapos aggodalmak is hozhatók fel. 2. A fennálló jogviszonyokban meg kell különböztetni két csoportot. Az elsőben a pénz csupán, mint értékmérő szerepelt: a kötelesrész (betudás), ági vagyon, közszeremény kérdései. A pénzben kiadandó kötelesrész az osztrák jog kakuktojása volt. Mindezekben a kérdésekben állandó értékre fektetett mérleg alapjára kell helyezkedni, amelyet korrigáljon, hogy a kötelezett fél csupán gazdagodása erejéig feleljen. Az aranyparitás alapja nem volna méltányos, mert a belső vásárló erő nem változik párhuzamosan az aranyparitással. A második csoportba a pénzszolgáltatásra irányuló jogviszonyok tartoznak: ha a pénzösszeg, mint ellenszolgáltatás jön számba, helyes az előadónak a gazdasági lehetetlenülés tanából vett szempontja: a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közti arányosság. A régebben teljesített munka- vagy dologszolgáltatás ellenértéke aszerint szabandó meg, amint a felek feltehetőleg megállapodtak volna, ha a pénzérték változását előre látják, aminek alapján azonban a fizetésben vagy a követelés érvényesítésében késedelmes felet nem szabad előnyökhöz juttatni. A tiszta pénztartozás tekintetében is osztja az eladó álláspontját, de kiemeli, hogy zálogleveles kölcsönök felmondását és időelőtti visszafizetését ezidőszert eltiltandónak tartja a pénzérték stabilizálásáig, anélkül, hogy ezzel a kölcsönök valorizálását ajánlaná. Végül a kártérítés természetben volna megítélendő, vagy pénzben úgy, hogy a károsult teljes kárpótláshoz jusson.

Proszwimmer Béla úgy látja, hogy Navratil az előadót félreértette. Az előadó nem ajánlotta a papírválatut az arannyal szemben, de számolt azzal a ténnyel, hogy ezidőszert és belátható időn belül nem gondolhatunk az aranyvaluta felújítására. A valutáris kérdéseket nem azért zárta ki, mert azok rendezését valamely erre különösen hatáskörrel bíró fórumra akarja bízni, hanem disztinguált a kérdés közjogi (pénzjogi) és magánjogi problémái között és csupán ezekkel foglalkozott. Nézete szerint helyes, hogy az előadó bizonyos közgazdasági alapfogalmak tisztázását bocsátotta előre, mert ezzel bizonyos gyakran felmerülő hibaforrásokat küszöbölt ki. A maga részéről az előadót abban nem tudja

követni, hogy a tiszta pénztartozást elvileg csak a névleges összegben tartja teljesítendőnek; itt az anyagi igazságnak megfelelő valamely megoldást kell keresni, amely a konkrét esetet individuálisan bírálja el. Ahol pedig a pénzzolgáltatás mértéke valamely dologérték, ott a per-, illetve a végrehajtási jog módosításával arról kell gondoskodni, hogy ne az ítélet értékelése legyen irányadó az előző tárgyalás adatai alapján, mert innen a jogorvoslatok kimerítéseig, a végrehajtási eljárás befejezéséig, az árverési vételár felosztásáig hosszú idő telhetik el, amely alatt a gazdasági viszonyok is gyökeresen megváltozhatnak.

A vita folytatása március 10. és 17-én lesz.

Szemle.

卐 szanszkritül a szvasztika vagy miként a németek nevezik, a Hackenkreuz ismeretes jelvényével gomblyukában jelent meg egy osztrák törvényszéki jegyző a bírósági tárgyaláson. Tudvalévő, hogy a buddhizmus e szimbóluma Ázsiában az örök igazságnak jelvénye, míg a germán világban nemcsak az ária fajelmélet hazugságának, hanem annak a gyűlöletnek kifejezője, amelyet az öt háborús évben felkorbácsolt szenvedélyek a tehetetlenül vergődő legyőzöttekből kiváltottak. Érthető, hogy az említett törvényszéki tárgyaláson az ügyvéd elfogultsági kifogást jelentett be a bíróság tagja ellen, aki a primitív népek materializáló hajlamát anakronizálva, szükségesnek találta, hogy politikai meggyőződését kabátjára akassza. Noha a bíróság az elfogultsági kifogást elvetette, az osztrák igazságügyminiszter eltiltotta a bírácnak, hogy hivatalukban jelvényeket viseljenek. Jóval a háború előtt történt, hogy néhai Zsitvay Leó egy ismeretes szociáldemokrata védőügyvéd gomblyukában a piros szegfűt kifogásolta, egy másik főtárgyalási elnök pedig ragaszkodott hozzá, hogy a tanuként idézett katona oldalfegyver nélkül jelenjen meg a bíróság előtt, amiből parázs vita támadt a katonai és polgári hatóságok közt. Akár szvasztika, akár vörös szegfű, minden jelvénynek a bírói hivatalon kívül kell maradnia. Valóban nem ártana, ha a tárgyaló-terem előszobáiban olvasható ismeretes felírás akként volna kiegészíthető, hogy *bottal, fegyverrel és politikai előítéllettel a tárgyaló-terembe belépni tilos*. Mert, miként az erőszak eszközei, ha csak szimbolikusan is, veszélyeztetik a bírói hatalom imperiumát, úgy az előítélet materiálisan befolyásolja az ítélet igazságát. Sajnos, a végrehajtó hatalom legjobb esetben is csak az előítélet jelvényeinek viselését tilthatja meg a bírácnak, magától az előítélettől a bírác csak saját erejükből szabadulhatnak, ha érzelmvilágukat a tudásra alapított meggyőződés segítségével revideálják. Amíg a bírói autonóm egyesülés élén egy szélsőséges politikai párt exponeense, mondhatni élő szvasztika áll, addig bármily paradoxnak hangzik is a buddhista szimbólummal szemben, alig remélhető, hogy a bíróság megtalálja az «elmélyedés, bölcsesség és igazság» hármasság útját, amely Buddha szerint a megváltáshoz vezet.

— **A Magyar Jogászegylet Deák Ferenc Irodalmi Bizottsága.** Gróf Klebelsberg kultuszminiszter felismerve azt a rendkívüli nagy fontosságot, mellyel a mai válságos gazdasági viszonyok közepette is a jog- és államtudományi irodalom a nemzet életében bír, annak támogatására jelentős akciót indított, elhatározván, hogy a jog és államtudományi irodalom céljait anyagilag támogatni fogja. A mozgalom szellemi irányítását a miniszter erre a célra kiküldött bizottságra kívánja bízni, s e célból a Magyar Jogászegyletet, mint a hazai jogászság összességének képviselőjét kérte fel ennek a bizottságnak megalakítására. A Magyar Jogászegylet a miniszter leiratának hálával megfelelve, február 24-én tartott választmányi ülésében megalakította a bizottságot, a «Magyar Jogászegylet Deák Ferenc Irodalmi Bizottsága» elnevezése alatt, amelynek feladata lesz a miniszter kiküldötteivel együtt az egész mozgalomnak intézése. A bizottság elnöke a Jogászegylet elnöke: Dr. Nagy Ferenc, tagjai: Töry Gusztáv, dr. Wlassics Gyula, dr. Juhász Andor, dr. Balogh

Jenő, dr. Némethy Károly, dr. Degré Miklós, dr. Térfi Gyula, dr. Fodor Ármin, dr. Schusztér Rudolf, dr. Pap József, dr. Concha Győző, dr. Kovács Gyula, dr. Magyary Géza, dr. Baumgarten Nándor. Az egyesület választmánya elhatározta, hogy a kultuszminiszternek e mozgalom megindításáért küldöttségileg fejezi ki köszönetét.

— **Magyar Szibéria** címmel ír egy igen elterjedt amerikai folyóirat február 28-iki száma a zalaegerszegi internálótáborról és kiemeli, hogy bármily kicsiny is Magyarország, azért mégis megvan, hacsak néhány ezer négyszögölnyi terjedelemben is, a maga külön szibériája. Ez az ítélet egy magában elegendő, hogy nemzeti nézőpontból a kormány kimondja a ceterum censeo-t az intézményről, amely pusztán a létével súlyosan vét az állam és társadalom védelméről szóló törvény 7. §-a ellen. Jogász nézőpontból, miként már többször reámutattunk, a közigazgatási internálás a legképtelenebb torzszülött, amely magán viseli nemzójének: a háborús és forradalmi erőszaknak illegitim vonásait. Annál sajnálatraméltóbb, hogy a nemzetgyűlésben a fiatalabb jogásznemzedéknek politikailag törekvő tagja emelt érdekében szót. Őszintén szólva már régen vártuk az érvelést, amely a biztonsági őrizetnek modern büntetőjogi intézményére hivatkozik. Ismeretes, hogy az angol 1908. évi Prevention of crime Act-tól kezdve az újabb külföldi kódexek és javaslatok egész sora fogadta el a biztonsági intézkedést, mint a szokásos gonosztevők ellen alkalmazható járulékos preventív rendszabályt. De a jogásznak, aki erre hivatkozik nemcsak azt illik tudni, hogy Belgiumban körülbelül 6000 elítélt áll ily őrizetben, de nem szabad elhallgatni azt sem, hogy a szabadság e korlátozása a nyugati államokban csak *bírói* ítélet alapján és csak oly elítéltekkel szemben nyer alkalmazást, akik már több, hosszabb szabadságvesztésszünetet szenvedtek el, hogy azt nem politikai meggyőződés alapján rendelik el, bármily gyűlöletes is az a hatalom gyakorlója szemében, hanem a minden társadalmi rendnek szokásszerű, hivatásos veszélyeztetői ellen bűncselekmények miatt. A jogásznak, ha képviselő is, illik tudni, hogy az 1911. évi Magyar Jogászegylet harmadik szakosztályában, amelynek az említett képviselő véletlenül jegyzője volt, több előadó hangsúlyozta, hogy a biztonsági őrizet semmiesetre sem nyerhet alkalmazást politikai büntetésekkel szemben. Sőt annak, aki mint szakember szól a kérdéshez még azt is illik tudni, hogy a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület 1913. évi kopenhágai kongresszusa (Mitteilungen der J. K. V. XX. 513.) egyhangulag hozta a határozatot, amely szerint «*a politikai büntetések kizárása azok közül, akik ellen a biztonsági intézkedés alkalmazható, ép oly igazságos, mint szükséges szabály*». A tanuk esküformulájának az a része, amely az igazmondáson felül az el nem hallgatást is a tanu kötelességévé teszi, azokra is vonatkozik, akik a törvényhozó testületben, mint szakértők nyilatkoznak. Ha jogászképviselő ezzel szemben mentségül a tudomás hiányára hivatkozik, úgy legfeljebb azt bizonyítja, hogy csupán a kormányzat vélt érdekeit, de nem a jogtudományt képviseli.

— **A Nemzetközi jogi egyesület** (International Law Association) magyar csoportja m. hó 24-én alakult meg a Magyar Jogászegylet kezdeményezésére. Ennek a csoportnak célja a Londonban székelő anyaegyesülettel a kapcsolatot fenntartani és feladata azoknak a kérdéseknek előkészítése, amelyek az egyesületnek nemzetközi konferenciáin tárgyaltnak. Természetesen e körül fontos feladata a magyar csoportnak a nemzeti szempontok érvényesítése és kidomborítása. A csoport elnöke dr. Nagy Ferenc alelnöke dr. Fodor Ármin, főtárgyalója dr. Baumgarten Nándor.

— **A lakáshivatal salamoni ítélete.** A sokat támadott népszerűtlen lakáshivatalnak egy bölcse döntéséről számolunk be a következőkben: X. színművész és Y. író 1922 szeptember havában házasságot kötöttek, azonban a házasság megkötése dacára házassági életközösségben nem élnek, együtt nem laknak, közös háztartást nem vezetnek s továbbra is folytatják a házasság meg-

kötése előtti életmódjukat. Miután a házasfelek csak egymással szemben követelhetik az életközösség folytatását, de oly jogszabály nincs, mi kötelezően előírná a házasságot kötött feleknek azt, hogy tényleg életközösségre lépjenek és harmadik személy vagy hatóság nincs jogosítva arra, hogy a házasfeleket életközösségre kényszerítse s ennek az etikai kötelezettségnek esetleges be nem tartásából csak a házasfelek egymásközi viszonyában származhatnak jogilag jelentőséggel bíró következmények, a lakáshivatal nem látott igénybevételi okot fennforogni, mert maga a házasságkötés jogi aktusa akkor, amikor a felek további helyzetében egyébként semmi változás nem következett be, a házasfelek különlakásából valamelyiknek igénybevételére indokl nem szolgálhat. A házasfelek által elfoglalva tartott lakások egyébként nem haladják meg a bérlok indokolt lakásszükségletét és egy jelenleg is élethivatásuknak élő színművésznőről és egy íróról lévén szó, akik közül mindegyik az elsők közé tartozik saját működési körében és akik mindketten a külföldön is hírt és nevet szereztek úgy maguknak, mint az országnak is, a közérdek inkább azt kívánja, hogy ők nyugodtan dolgozhassanak továbbra is és sajátos egyéni életmódjuk ne zavartassék meg s így még az esetben sem lenne kívánatos az ő eddigi egyéni életmódjukba és elhelyezkedésükbe kényszerintézkedésekkel belenyúlni, ha arra esetleg a jogalap formailag meg is lenne.

A lakáshivatal határozata ellen az igénylő panasszal élt, melyet a fellebbviteli tanács a következő indokolással utasított el: Az érdekelt felek előadása és a bizonyítás adatai alapján megállapított tényállás szerint a fentebb körülírt három szobából és mellékhelyiségekből álló lakás bérloje évek óta X. színművésznő, a lakása egyik szobáját unokanővére használja, míg a másik lakást szintén huzamosabb idő óta Y. író bérlő, az egyik szobát könyvtárnak rendezte be, s azt dolgozószobának használja, a cselédszobát és konyhát pedig takarítója és annak a felesége; a megnevezett bérlok 1922. évi szeptember havában házasságot kötöttek, azonban házassági életközösségben nem élnek, együtt nem laknak, közös háztartást nem vezetnek, s a házasság megkötése előtti életmódjukat folytatják. A Lr. 16. §. 9. pontja értelmében a házastársaknak két különálló lakás használata esetében is az egyik lakás igénybevétele csak akkor volna elrendelhető, ha egynél több lakásra foglalkozásának folytatása végett szüksége nincs, már pedig az, hogy a házasfeleknek foglalkozásuknál fogva, különálló lakásra szükségük van, bővebb indoklást nem igényel. Ugyanezért a fellebbviteli tanács az elsőfokú lakásügyi hatóság határozatát az itt kifejtettek alapján helybenhagyta.

— A KT. 326. §-ához. Alig van törvényhely, mely világosabban rendelkezne, mint a KT. sokat tárgyalt 326. §-ának 2. bekezdése; bizonyos gazdasági érdekek nyomása alatt mégis egyre ismétlődnek a támadások ezen törvényhelynek a Kúria által következetesen alkalmazott egyedül természetes értelmezése ellen. A támadások azelőtt többnyire egyes külföldi bíróságok joggyakorlatára hivatkozva, kifogásolták a Kúria álláspontját, félreismerve azt, hogy az illető külföldi bíróságok által értelmezett külföldi törvényhelyek épen a döntő pontban nem azonosak a KT. 326. §-ával. (A német BGB. 244. §-a tudvalevőnek a *fizetés* időpontjának árfolyamát mondja irányadónak, az osztrák és olasz KT. vonatkozó rendelkezései pedig választási jogot adnak az adósnak az illető idegen valuta és a belföldi pénznem között s így egyoldalú spekulációs lehetőség állna elő, ha későbbi fizetés mellett is a lejáratkori árfolyam maradna irányadó.) Majd elhangzott az a panasz, hogy a Kúria gyakorlata az összes külföldi kultúr államok jogával ellentétbe kerül, ami azonban egyfelől magában véve nem volna baj, hiszen a magyar jognak számos eltérése van a külföldi jogoktól, másfelől pedig a jelen esetben a valóságnak sem felel meg, mert az angol-amerikai szokásjog s az angol, északamerikai és francia joggyakorlat is lényegileg egyezik a Kúria gyakorlatával, az idegen pénznemre szóló tartozás fejében az adóst a késedelembe jutáskor fennállott árfolyamszerinti átszámítással marasztalván belföldi pénznem, tekintet nélkül az árfolyam későbbi változásaira. Történtek aztán támadások hazai kútfókra való utalással is — így, pl. még mindig kísért a váltótörvény 37. §-ára való hivatkozás — holott a váltótörvény ismerői előtt kétség sem férhet ahhoz, miszerint ezen törvény következetes terminológiája (pl. 41. §.) a «fizetési nap» kitételével azt a napot jelzi, amelyen a váltót kifizetni *kellett volna*.

Legújabbban a lap f. é. 5. számában K. E. úr a 950.923. M. E.

számú rendelet által véli hatályon kívül helyezettnek a KT. 326. §-át, mondván, hogy a «törvényhozó» szándéka szerint a valutatartozásoknál sem érvényesülhet más átszámítási időpont, mint az aranytartozásoknál. Azonban az aranytartozásokra vonatkozó kormányrendelet csak nem helyezheti hatályon kívül az egyéb valutatartozásokra vonatkozólag fennálló törvényi rendelkezéseket, másfelől pedig egészen kétségtelen, hogy a 950.1923. sz. rendelet az *effektív* aranytartozásokra vonatkozik, amelyek a KT. 326. §-a értelmében ténylegesen aranypénzben volnának teljesítendőek s így ez a rendelet még részlegesen sem módosíthatta a *nem-effektív* valutatartozásokra nézve a lejáratí árfolyamot irányadónak statuáló törvényi intézkedést. Az pedig, hogy az elvileg *effektív* aranyérmékben fizetendő tartozások *effektív* arany helyett a tényleges fizetés időpontjának árfolyamával egyenlítendőek ki papirkoronákban, a KT. 326. §-ának szellemével ellentétben nincsen s a *nem-effektív* valutatartozásokra vonatkozó joggyakorlatot nem érintheti. Hogy e rendelet nem vonatkozik a *nem-effektív* aranytartozásokra, az világosan kitűnik abból, hogy a rendelet nem az «aranyra szóló» tartozásokról rendelkezik, hanem csak az «aranyban teljesítendő» fizetésekről, amellet a még nagyobb világosság kedvéért az 1. §-ban hangsúlyozza, hogy itt csupán a «valóságban aranyban vagy külföldi aranyértékben» teljesítendő kötelemekekről van szó.

— **Még egyszer kosztügylet és uzsora.** A Jogt. Közlöny utolsó számában közzétett rövid cikkemben kimutatni igyekeztem, hogy a kosztügylet jogilag semmi egyéb, mint vétel és visszavásárlás, két vételi ügylet sajátos összetétele. Természetesen kétségtelennek találtam kiemelni, hogy koszt-, report- és prolongációs-ügylet egy és ugyanazon ügylet különböző elnevezése (I. König V. Jogi lexikon, VI. k., 166. l.; Gareis: Holtzendorfs Lexikon, III. k., 438. l.). Az azóta közzétett nézetekből látom, hogy az uralkodó felfogással szemben, még mindig akadnak egyesek, kik a kosztüzletben hitellezési ügyletet látnak, sőt olyan nézet is volt, mely különbséget tett kosztüzlet és álkosztüzlet között és azt ajánlotta, hogy a bankbizományosok kommittenseikkel a jelenleg divó magas kamatozású kosztügyletek helyett, valóságos reportügyleteket kössenek. Ezen eltérő nézetek gyakorlati fontossága abban nyilvánulna, hogy azok, akik a kosztügyletnél hitellezési ügyletet vélnek látni, elvileg nem tartják kizártnak az uzsora vétségének fennforgását. Ennek lehetősége megdől azonban, ha sikerül kimutatnunk, hogy a kosztügylet nem lombard-ügylet, hanem vétel és visszavétel és hogy ez ügylet jogi konstrukciója semmi tekintetben sem szenvedett változást az utóbbi idők folyamán. Mult alkalommal kifejtett nézetem helyességét legelektársabban talán azzal bizonyítom, ha hivatkozom arra, hogy Thöl, Endemann, Grünhut, Goldschmidt, Dernburg, Gareis Kosak — nálunk pedig — König V., Nagy Ferenc, Vámbéry, mind az általam jelzett konstrukciót követik. Meg kell jegyezmem, hogy a régi időben is voltak oly nézetek, pl. dr. Karl Adler (Z. f. d. g. H. R. XXXV. k.), melyek abból indultak ki, hogy az általános elfogadott jogi konstrukció pusztán a kosztügylet hitellezési természetét elpalástolni célozza; ez a felfogás azonban ma már teljesen letárgyaltnak tekinthető. Érthetetlen előttem, hogy találkozott olyan felfogás is, mely a tőzsdén ma gyakorlatban levő kosztüzletet nem akarja elismerni igazi kosztüzletnek, hanem álkosztüzletnek tekinti. Ügylátszik itt zavarólag hat az a körülmény, hogy a nagy árfolyamhullámszórás folytán a kosztba vevő külön biztosítékot követel annak megerősítéséül, hogy az elvállalt kötelezettség teljesített fog. Aki azonban kellően disztinguál, kell, hogy felismerje, hogy ez az accessorium a főügylet jogi természetét meg nem változtathatja. A jogi konstrukció szempontjából irrelevans minden arra irányuló megállapodás is, hogy árfolyamcsökkenés esetén eladó további fedezetet tartozik adni; ily kikötés a vétel fogalmával nem ellenkezik (I. Nagy Ferenc, II. k., 252. l.). Találkoztunk olyan érvelésekkel is, hogy az «igazi» kosztüzletnél a vétel és visszavétel tárgyát képező értékek folyó kamatai a kosztba vevőt illetnék meg; ez teljesen téves. Az értéktüzleti szokások 20. §. b) pontja értelmében «a halasztó ügylet köthető: a) az adott pénzüsszegért megszabott kamat kikötése mellett, mely esetben az értékpapírok folyó kamatja a halasztót (kosztba adót) illeti meg; vagy b) bármely külön megtérítés nélkül (ingyen), c) halasztó-illeték (report) vagy halasztó-díj (deport) mellett. A b) és c) pont esetében az értékpapírok szokás szerint számítandó folyó kamatai a halasztást nyújtót (kosztba vevőt)

Tekintettel a papiros árának, valamint a munkabérnek emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 április 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 480 K, Döntvénytár nélkül 340 K.

illetik meg». Egyébként részvényeknél jelenleg folyó kamatok nem is számíthatnak és így a kamatkérdés gyakorlatilag szerepet sem játszhatik. Azzal is argumentáltak a kosztüzlet fennforgása ellen, hogy az esetben, ha a hitelező az adott pénzösszeg után kamatokat számít, a kosztügyletből lombardügylet lesz; az igazi kosztügyletnél a hitelező csak reportot követelhetne. Ezen állítás ellen is elég hivatkozni arra, hogy «halasztó-ügylet az adott pénzösszegért megszabott kamat kikötése mellett is köthető». (Értéküzleti szokások 20. §-a.) Egyébként a budapesti tőzsdén a prolongációnál valóságos report-tételeket számítanak és szednek. A kosztügyletek konstrukciójának felismeréséhez az is hozzájárul, hogy sokan — laikus módon — kosztüzletnek minősítik azon tisztán hitelezési ügyleteket, amelyek egyrésztől valamely tőkés, másrésztől valamely bank, bankház vagy ügynök között köttenek. Itt egyszerűen helytelen elnevezéssel állunk szemben, mely abból ered, hogy a kamatok a jelenben túl magasak, állandóan változnak és hetente fizettetnek ki. Annak igazolásul, hogy a ma divó kosztüzlet tényleg megfelel annak az ügyletnek, melyek idézett írók vétel és visszavételnek minősítenek, legyen szabad egyszerűen leírni Goldschmidt Systemjének következő passzusát, mely semmiféle kommentárt nem igényel; ilyképen azok is alkalmat találnak téves nézeteik korrekturájára, akik az ügylet lefolyását nem ismerik: «Der Spekulant X, welcher von Y per ultimo gekauft hat, also per ultimo abnehmen und zahlen müsste, will nicht definitiv abnehmen und zahlen, weil er eine günstigere Konjunktur erwartet (er spekuliert «à la hausse»); er verlängert daher seine Spekulation, indem er die von ihm abzunehmenden Papiere an einen Dritten, Z, verkauft und von demselben auf einen späteren Termin meist um einen höheren Preis (er zahlt «Report») zurückkauft (er «gibt» die Papiere «in Kost» oder «herein»). Z nimmt dem Y die Papiere ab und bezahlt sie direkt an Y oder indirekt durch X, hat aber später an X die gleichen Papiere (d. h. derselben Gattung, nicht in specie) zu liefern... Das gleiche materielle Ergebnis würde erzielt werden durch ein Golddarlehen (verzinsliches), welches Z dem X gegen irreguläre Verpfändung der Papiere gewährt; der Report hat also wirtschaftlich die Funktion des Darlehenszinses. Aber juristisch ist Z Käufer, Eigentümer und Wiederverkäufer der Papiere, der Report ist nicht Geldleihzins, sondern Differenz zwischen Verkaufs- und Wiederkaufspreis.» E harmadik személy Z természetesen maga Y is lehet. «Es kann das Reportgeschäft, ohne seine Natur zu verändern, gerade mit dem Verkäufer geschlossen werden, von welchem der Spekulant die Effekten abzunehmen hätte.» (Dernburg: Bürg. Recht, II. k., II. rész, 22. l.). Nálunk utóbbi eset a szokásos. Megjegyzéseimnek célja volt kimutatni, hogy a kosztüzlet elvileg kizár minden uzsorásjellegét és azt hiszem, hogy ez sikerült is. Nagy veszélyt provokálnak azok, akik régi recept szerint, az eset körülményeivel operálnak és az uzsora fennforgását lehetségesnek tartják. Ez az irány épen a leggyengébbekkel szemben óriási veszélyt foglal magában, mert, ha eladó Y vagy közbelépő Z ki van téve egyéni felfogásokból származó üldözéseknek, úgy egyáltalában nem fog kötni report-ügyletet, hanem egyszerűen exekutáltatni fog. Az eredmény pedig abból fog állni, hogy a gyöngé kez nagy veszteségekkel ki lesz dobva az ügyletből, mely reá nézve esetleg eredményes lehetett volna. Elítélendő mindazok nézete is, kik a magas kosztpénzeket, kamatmaximum konstitúálása által kívánják lehetetlenné tenni. Tudjuk, hogy ma a kamat legnagyobbbrészt rizikóprémiumból áll; a tőkés a korona rosszbodásával szemben csak ily módon kárpótolhatja magát; «die Versicherungsprämie ist bestimmt, den möglichen Verlust an

Kapital durch den höheren Zinsfuss zu decken». (Lorenz von Stein: Der Wucher und sein Recht 17. l.) Hogy praktice megvilágítsam az uzsorás-teóriákat legyen szabad egy példán kimutatni, milyen előnyökre tesz szert az, aki pénzt kosztügyletbe fekteti. A-nak 1922 január 1-én volt 200,000 koronája; ez akkor ért 1700 svájci frankot. Ma 200,000 korona 345 svájci frankot ér; A. tehát veszített 1355 svájci frankot, azaz 813,000 koronát. Ennek ellenében A. kapott 1922 január 1-től a mai napig — tehát 65 héten át — hetipénzt. Ha a heti kamatok átlagát 5%-ban is kalkulálom — ami túlzás — A kamatok fejében 650,000 koronát kapott volna, tehát még mindég 163,000 koronát veszített, nem is szólva arról, hogy 1 1/4 esztendőn át semmi kamatot sem élvezett. Így fest a «Kosztügyletuzsora» a valóságban!

König Endre.

Gyakorlattal bíró ügyvédjelöltet keresek. Cím a kiadóhivatalban. 16496

Bírósági székhelyen működő kartárral, 16,000 lakosú községben, székhelyen kívül lakó idősebb ügyvéd, az utazási fáradságtól való kímélés végett, irodát cserélné, esetleg azzal együtt házat venne. Levelet kér «Fiatalnak aranybánya» jelige alatt a kiadóhivatalba. 16495

Kiselejtezett irattárakat legmagasabb áron vesz dr. Áldorné és Földesi papirkereskedés. IX., Mester-utca 3. sz. 16488

Dr. Vajda Lipót hatvani ügyvéd azonnali belépésre vidéki gyakorlattal bíró kezdő ügyvédjelöltet keres. 16493

Nőtlen ügyvéd, több évi önálló gyakorlattal, vidéken iroda vezetéssel vállal. Cím a kiadóhivatalban. 1649

IRÓGÉP

kellék specialitások.
Javitások és jókarbantartások.
GOLDBERGER GÉZA
írógépvállalata
Budapest, VI., Gyár-u. 11.
Telefon 81-68. 16485
Az ügyvédi kamara szállítója

KÁLLAY dr.

JOGI SZEMINÁRIUMA

Budapest | Szeged
Andrássy-út 8. | Pallavicini-út 3.
Ügyvédi és bármely jogi vizsgára
előkészít 16483
Információ díjtalanul! Tel. 29-09

Előkelő fővárosi kereskedelmi és ipari vállalat

nyugalmazott bírót

keres a jogügyi teendők ellátására. Foglalkozás délelőtt és délután. Ajánlatokat «Szép posztó 5148» jelige alatt **BLOCKNER J.** hirdető irodája, Budapest, IV., Semmelweis-utca 4. továbbít. 16497

Megjelent!

Dr. EGYED ISTVÁN

kir. ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár

MAI KÖZJOGI BERENDEZÉSEINK

Előszóval ellátta:

Dr. TÉRFY GYULA

című műve, mely a forradalmak utáni közjogi törvényalkotást tárgyalja úgy, mint az ma érvényben van.

Alapára 3.50

A Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Egyesülete által hivatalosan közzétett **szorzószám 140.** (Érvényes 1923. III. 22-ig). Az alapár és szorzószám szorzata a könyv eladási ára.

Megrendelhetők:

a Franklin-Társulatnál, Budapest, IV., Egyetem-utca 4., Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) R.-T. könyvkereskedésében Budapest, VI., Andrássy-út 21. és bármely könyvkereskedésben.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24-79. 16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Geczy Kálmán.

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 480 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 340 korona

Egyes szám ára 96 korona
Döntvénytár nélkül 72 korona

TARTALOM. Dr. Beck Salamon budapesti ügyvéd: A valorizáció körül. — Dr. Sebestyén Samu budapesti ügyvéd: Valutajogi újabb fejlemények. — Dr. Szigeti László ügyvéd, a déli vasút ügyésze: Megváltoztatandó-e a 24. sz. jogegységi döntvény? — Szemle. *Melléklet:* Hiteljogi Döntvénytár XVI. k. 3. ív. — Közigazgatási és Pénzügyijogi Döntvénytár. XV. k. 2. ív.

A valorizáció körül.

Egy megtörtént (vagy talán meg sem történt) vidéki história. A színpadon egy csúnya és egy szép nő civódik és a nézőtérrel egy atyafi értetlenül hallgatja őket. Megkérdi a szomszédjától, hogy mi folyik a színpadon. A két nővér vitatkozik — így szólt a válasz. Az atyafi ránéz a két nőre, összehasonlítja őket és azután rávág a szomszédjára azzal a megjegyzéssel: annyira nem hasonlítanak egymáshoz, hogy az ember nem is hinné, hogy egy anyaméhből születtek.

Az Osztrák-Magyar Bank egykoronás bankjegye és az egykoronás magyar államjegy ugyanilyen kevésbé hasonlítanak egymáshoz (aki a hasonlatok sántaságát szereti meglátni, észreveheti, hogy ez a hasonlat is sántít: itt az öregebb, amott valószínűleg a fiatalabb volt a többetérő). A kétféle korona értékbeli diszparitása előbb gazdasági probléma volt, ma már jogászai gondolat lett. A pénz meggyöngyült vásárló ereje a purchasing power az idők folyamán egyre jobban eltolódik. A közep európai méterrendszer hiteles méterét Párisban őrzik nyilván minden külső behatás elől elzárva, hogy állandóságában mi sem zavarja. A pénzt ilyen hermetikus elzártágban nem lehet tartani. Külső behatások, a háború nagy anyagpusztítása, az emberi munkaerőnek a termelő munkától való elvonása és meddősége, a vesztett háború minden hátránya a gazdasági élet újból való nekiindulásának minden akadály, alaposan megtépázták a pénzérték állandóságát. A pénz funkciója más, mint a barométeré, amelynek követnie kell súlyedést és emelkedést és ezzel tölti be épen funkcióját. A pénz hivatása az, hogy minden változások és ingadozások közepette egy fix ponton álljon. A pénz a gazdasági élet Archimedesi pontja. *Αος μοι ποδ στῶ, καὶ κινῶτην γῆν.*

Egyre erősödnek a hangok, amelyek a pénz értékmérősségével megbillent gazdasági egyensúly helyreállítását követelik. Nincs senki, aki a panaszhangok méltányosságát el ne ismerné. De az erkölcsi rokonszenv elérésétől a tételes jogi ítélkezésbeli honorálásig hosszú az út. A magyar bírói gyakorlatban pedig még megvan a régi táblabíróvilág egyik-másik emléke; a reális józan és higgadt életszemlélet és ezzel függ össze, hogy a joggyakorlat haladása is «tempós» nyugalmú, lassan biztos léptekkel, nem szaporázó sietséggel megy előre. Az ügyvédség igen sok vonatkozásban megkísérli a valorizációs elv érvényesítését a «nasciturus pro iam nato habetur» analógiájára, a várt bírói gyakorlatot előlegezze; a kísérlet nem mindig eredményes.

Az, hogy a gyakorlat így lépésről-lépésre halad, nemcsak az engedékenységet, de annak az ellenkezőjét: a kívánságok ostromával szemben való ellenállást is tanúsítja.

Ezt az ellenállást ösztönös konzervatív érzések, a jogrend megbolygatásától való félelem, a jogrend oszlopainak kidülésével való fenyegetés támasztják alá. A szerződések kötelező ereje, a saját tetteinkért való felelősség, a jogbiztonság, ez a három egy alaptétel hangzik el különböző változatokban az óvatosság mementója gyanánt.

És igazuk van azoknak, akik a jog ősi, végső alapelveit féltik. A hiba csak ott van, hogy nem látják elég tisztán az eddigi fejlődést és nem veszik észre a jogrend alapvető átförmálódását.

Jogi alapszemléleteink közé tartozik, hogy nem törődünk azzal, mi lesz az ítélet után az adóssal, tud-e fizetni egyáltalán, nem fogja-e őt az ítélet anyagi terhe tönkretenni. A fiat justitia, pereat mundus kegyetlen tétele üli meg gondolkodásunkat. Gondolom, a francia ítéletek szokásos szövegében van benne, hogy az állami erőhatalom minden alakjának kiosztja az utasítást a végrehajtásra. A bíró szava mögött megcsillan a szuronyok hegye, ami a polgári viszonyok között a végrehajtó dobpergésévé szelídül.

Sőt már a dobpergésnek is meg van a decrescendója. A végrehajtási exemptiók, a végrehajtás elől elvont tárgyak körének bővítése a teljes anyagi tönkretétel előtt megáll. Az ítélet még könyörtelen, de a foganatosításnál már jelentkezik az irgalom.

Ez az irgalom megszólal, ha ritkán is, az ítélethozatal előtti stádiumban. A beneficium competentiae, amit értelemszerűleg az önfenntartás elsőségének fordítanék, már nem csupán a kötelezettség teljesítésének kierőszakolásakor, hanem a kötelezettség területi meghatározásakor beleszól a bíró ítélkezésébe. Az exemptio magát a jogot még nem érinti, csak érvényesülését, úgy ahogy, korlátozza, a beneficium competentiae már a jog terjedelmét nyírálja meg, amikor az adóst csak azon vagyoni keretben engedi kötelezni, amelyet az még vagyoni helyzetére tekintettel elbír.

A beneficium competentiae a teherbíróképeséget nem kívülről viszi be a tényállásba, amely területeken ez az elv leginkább érvényesül (tartás), ott önmagától adódik, hogy a kötelezettség mérve a teljesítőképeséghez igazodjék.

Sok esetben a kötelezettségnek a gazdagodás mértékére való szorítása — in quantum ad eos pervenit — ugyancsak a kötelezettségnek a teljesítőképeséggel való összhangját igyekszik a kötelezett érdekében megteremteni.

A tárgyi tényállástól független külön elemként vonult be az ítélkezésbe a kötelezett teherbíróképeségének szempontja a kártérítési jog területén. A «richesse oblige» ma már idegenségét veszítetten helyezkedett el megszokott jogtételeink között.

A háborús gyakorlat e téren is hozott újításokat.

A gazdasági lehetetlenülés meghonosításának alapindoka, hogy az adós a szigorú jog ellenére ne köteleztessék olyanra, ami anyagi teherbírását meghaladja. Már fokozódott az ítélkezés körültekintő méltányossága, amikor nemcsak az esetben nyúlt a gazdasági lehetetlenülés mentővéhez, amikor az adós a perbevitte egy kötelezettség terhét nem bírta el, hanem figyelemmel volt az adósnak a peren kívül álló egyéb hasonló kötelezettségeire és a kötelezettségek egyesített hatóerejét vonta be mérlegelése körébe.

A német, forradalom utáni, Tumultschadengesetz ugyanezt a gondolatot a másik oldalra, a hitelező felé érvényesíti. A zavarások által okozott kár megtérítést a károsult csak akkor igényelheti, ha vagyoni körülményei a megtérítést indokoltnak mutatják, ha a kártérítés elmaradása, amint ezt a törvény gyakorlati alkalmazása kifejlesztette, vagyoni viszonyait alaposan megzavarja. A törvény alapgondolata, annak kíván kártérítést juttatni, aki a szenvedett kár és vagyoni viszonyai egybevetésével csak úgy tudja további életfolyását biztosítani, ha kártérítést kap. Ebből a szemléletből sűrítődött az új mesterszó: a Fortkommensklausel. Ezen a területen tehát a hitelező anyagi helyzete jut szerephez a kötelezettség szigora kérdésében.

Az újabb időkben sokat emlegett aranyrendelet megint az

adós vagyoni helyzetére nyúl vissza és ezen fordítja meg a kötelezettség sorsát.

A csődönkívüli kényszeregyezés intézményét csak épen meg kell említeni, hogy felidéződjék az intézménynek az itt kifejtett gondolatsorba való beilleszkedése. A kényszeregyezés: adósság-elengedés az adós csökkent teljesítőképessége okából.

Elkalandoztunk volna tárgyunktól? A valorizáció, az eredeti kötelemmódosítása. Lelki rúgói, méltányossági gyökerei azonosak a felhozott példákkal. A hitelező anyagi helyzete jelentékeny sérelmet szenved, ha pénztartozását a régi összegben, leromlott értékben kapja meg. Az adósvédelem régi jelszava mellett vagy annak helyére a hitelező védelmet hangoztatja, több felszólalás; a kárvalottaknak kijáró szimpátiákat szövegezik meg a hitelező javára. El lehet-e ülni azokat a törekvéseket az élő jogelvek nevében? Láttuk, hogy ezek a jogelvek ma már nem élnek régi felfogásunkbeli sértetlenségünkben. A halott Szolimán szultánt rákötötték a lovára, hogy katonáiban az élet képzetét keltsék. Az adós és hitelező vagyoni helyzetének merev figyelmen kívül hagyása, jogi gondolkodásunkból való száműzése a lóhoz kötött halott szultánt juttatja eszünkbe. Igaz, a régi jogelvek élnek és élni fognak, de kivétel nélküliségük megszűnt.

Mekkora legyen a rés, amelyet a valorizáció kívánatos gyakorlata üssön, mikor vegye alapul a bíróság ítélkezésének kihatását a perben érdekelt felek vagyoni helyzetére, ilyen általános elmefuttatás körén kívül eső kérdés, amivel más alkalommal fogunk foglalkozni.

Dr. Beck Salamon.

Valutajogi újabb fejlemények.

2. Valorizálás a kir. Kúria ítélkezésében.*

A már említett, 1922. P. IV. 751. számú s az 1922. P. IV. 4262. számú határozatokban a Kúria az alperest nem a magyar korona értékének az irányadó időpontban megfelelő összegű osztrák korona, hanem az egyszerűség okából magyar korona fizetésére kötelezte, ez azonban ezeknek a határozatoknak az itt tárgyalt szempontból való jelentőségét nem érinti. Hiszen az imént említett 1922. P. IV. 4262. számú döntésben hivatkozott anyagi jogszabály az 1922. P. IV. 1686. számú határozatra, amely ugyanazon jogalapú igényt dönt el, is talál. Az sem tesz különbséget, hogy az 1922. P. IV. 751. számú határozatban a Kúria a magyar koronában való marasztalást a pénzügyrendszernek a lejáratkor még fennállott közösségére alapítja. Ha figyelembe vesszük, hogy a Kúria még a múlt év derekán kelt, 1922. I. 966. P. számú ítéletében nominalista álláspontját hangoztatja azzal a kijelentéssel, hogy a vétlenül késlekedő vevő a vételárnak az ügylet megkötésétől a teljesítéséig beállott elértéktelenedéseért még abban az esetben sem tartoznék felelősséggel, ha emiatt egyáltalában helye volna megtérítésnek, *ami azonban a pénz, mint törvényes fizetési eszköz ebbeli minőségével szemben nem foghat helyt*, úgy magyarázatát találjuk annak, hogy a Kúria, ahol arra más alap is kínálkozik, hogy a jogosított javára a pénz értékcsökkenésének megtérítésére az adóst kötelezze, ezt a más alapot hangoztatja. A Kúria most idézett kijelentése csak annak a már említett óvatosságnak folyamánya, amelyet a Kúria idevonatkozó ítélkezésében követ s hogy ez csak így értékelhető, kitűnik abból, hogy a Kúria az abban kijelentett állásponttal szemben az eddigi fejtegetéseinkben említett egész sor határozatban az ellenkező álláspontot juttatta érvényre.⁶

Az ismertetett határozatoknak egész sora után a Kúriának 1922. P. IV. 751., 4262., 5455. és 1686. sz. döntései természetes fejlemények ugyan, mégis az azokkal elbírált esetekben a való-

rizálásnak a pénzhitelező javára való kétségtelen elismerését jelentik. Az említett határozatoknak ezt a jelentőségét elvitatni nem lehet, másfelől azok helyességéhez kétség nem férhet. Kártérítési alap magánjogunk szerint a tiltott cselekmény és a vétlen károkozás, úgyszintén a késedelem is.⁷ Ami a vétlen károkozást illeti, arra ugyanaz áll, ami a tiltott cselekményre, ebből a szempontból is, azokban az esetekben, amelyben jogellenes, bár vétlen károkozás alapján valaki a sértett vagyoni kárát megtéríteni köteles,⁸ Élő jogszabály kötelezi az adóst annak a kárnak megtérítésére is, amelyet a hitelező a késedelem következtében szenved. Természetes nem már az egyszerű lejáratmulasztás ad jogot a hitelezőnek a késedelmi kár követelésre, hanem csak az adóskésedelem, ez pedig azért, mert a késedelem egyszersmind a szolgáltatásnak az adós által okozott részleges, az időbeli oldalra vonatkozó lehetetlenülése, úgy, hogy a szolgáltatásnak lehetetlenült része helyébe lép a megtérítése annak a veszteségnek, amelyet a hitelező a követelés ezen oldalának (utilitas temporis) nemteljesedése következtében szenved.⁹ A törvény megengedi a pénzhitelezőnek azt, hogy a késedelmi kamat helyett vagy azt meghaladóan kártérítést követelhesen. Általánosságban, amint Grosschmid mondja (u. o. 51. l.), a jogérzet nem kedvező az ilyen kártérítésre és hogy legkönnyebb az okozati összefüggésbe belekötni. Ez magyarázza talán azt, hogy ezt a jogszabályt eddig alig alkalmazták, noha a késedelmi kamat a magyar magánjog területén is minimal-kártérítés és pl. a KT. 73. és 352. §-ai is a késedelem által netán okozott nagyobb kár megtérítésére való kötelezést tartalmazza.

Az említett okozati összefüggés a kérdésnek sarkpontja a német bírói gyakorlatban és a jogi irodalomban is. A Reichsgericht gyakorlata t. i. elismerve azt, hogy az adós késedelmével a pénzhitelezőnek okozott kárt megtéríteni de lege lata is tartozik, megköveteli a hitelezőtől annak bizonyítását, hogy mely kára származott a fizetés késedelmessége következtében; azonban ugyancsak a Reichsgericht külföldi márka-pénzhitelezőkre nézve azt az álláspontot foglalta el, hogy vélelem szól amellett, hogy ezek a kapott márkaösszegeket saját államuk valutájára konvertálták és az adóst kötelezi az ellenkező bizonyítására. Ha azonban a belföldi hitelező követel az adóstól a pénz elértéktelenedése okából késedelmi kártérítést, a Reichsgericht a hitelezőt rója meg a bizonyítás terhével, kijelentve, hogy, ha ez bizonyítási tudja, hogy a kapott pénzt, ha az adós azt pontosan fizette volna, idegen valutára fordította volna át, vagy azon dologértéket vásárolt volna, vagy idegen valutákat, őt ugyanazon jog illeti meg, amely az imént említett gyakorlat szerint a külföldi hitelezőt illeti.

Ennek a bizonyítása természetesen adott esetekben igen nehéz, de a német jogi irodalom szerint a bizonyítás sikerességéhez elég, ha a hitelező azt bizonyítja, hogy többi vagyonáról hogyan rendelkezett és hogy milyen foglalkozást folytat. Az alperes, pl., akinek márka-bankkövetelése van, ily kárt rendszerint nem fog bizonyíthatni, ellenben az az iparos, aki bankhitelekkel dolgozik, késedelmi kár címén általa a banknak fizetett és az adós által fizetendő kamat között mutatkozó különbözetet fogja követelhetni, de csakis ezt; az árukereskedő bizonyíthatja, hogy egész pénzét mindig áruba fektette és ezen az alapon követelheti kártérítésül veszített hasznát, amelyet szenvedett amiatt, hogy a késedelmesen fizetett pénzért nem tudott a késedelem beállta időpontjában árút vásárolni; a nem kereskedő szintén talán adott esetben bizonyítani tudja, hogy egész vagyonát dologértékekben, vagy valutákba fektette, s hogy a pénzért bizonyos meghatározott részvényt, vagy bizonyos meghatározott valutát vásárolt volna, de csak akkor, ha adósát figyelmeztette annak a szokatlanul nagy kárnak a kockázatára, amelyet az adós nem ismert és ismerni nem tartozott, s ha a maga részéről a kár elhárítására vagy legalább csökkentésére kötelességét megtette. Az okozati összefüggés szorosságának mértékére azonban a vélemények a német jogi irodalomban igen eltérnek,¹⁰ sőt újabban mint többen foglalnak állást az okozati összefüggés bizonyításának megkövetelése ellen.

* Az előbbi közl. I. a 4. és 6. számban.

⁶ Ily értelemben lehet csak magyarázni Gaár Vilmosnak A készpénzbeli tartozások és a pénz vásárló erejének csökkenése cím alatt (Kereskedelmi jog márciusi szám) épen az említett 1922. P. IV. 1686. és 5455. sz. határozatokra vonatkozó cikkét, amelyben azt a feltevést cáfolja, mintha ezekkel a határozatokkal a Kúria azt az elvi álláspontot akarta volna alkalmazni, hogy a pénztartozás sikertelen lejárat után a pénz vásárló erejében bekövetkezett csökkenés a késedelmes adóst ennek az értékcsökkenésnek megtérítésére is kötelezi, s amelyben a valorizálásnak az adós késedelmének jogkövetkezményeül való megengedhetősége ellen foglal állást. Ha Gaár fejtegetéseit nem ebből a szempontból nézzük, azokhoz hozzájárulunk nem lehet. Erre nézve I. a szöveget.

⁷ Grosschmid Fejezetek II. kötet 33. l.

⁸ Lehmann i. h. 54. lap.

⁹ Grosschmid u. o. 35. lap.

¹⁰ L. Lehmann id. h. 57. l., aki a szövegben ismertetett álláspontot tartja helyesnek és utal arra, hogy a Reichsgericht ilyen

A helyzet ma az, hogy vétségtartozás, vétlen károkozás és adóskésedelem eseteiben a Reichsgericht állandó gyakorlata szerint is a kötelezett a pénz elértéktelenedésével járó kárt megtéríteni köteles, az adóskésedelem esetében azonban csak, ha a hitelező az okozati összefüggést a fentebb említett értelemben bizonyította.

A német jogi irodalom régebbi álláspontja szerint¹¹ a pénz elértéktelenedéséből eredő kárt csak akkor lehet a pénzadósra róni, ha a) a hitelező a pénznek cirkulatórius felhasználásával nem elégíthette ki magát;¹² b) ha van olyan harmadik személy, akire a kár áthárítható és c) ha a feleknek az ügyletkötéskor avval a lehetőséggel, hogy a pénz értéke csökkenni fog, nem kellett számolniok.

Ha kötvényt vásárolk a tőzsdén, azt másnapon megint eladhatom és pénzemet részvényekbe fektethetem, ez azt jelenti: hogy a cirkulatórius kielégítés lehetősége nem abban az időpontban kezdődik, amikor a hitelező nekem a pénzt kifizeti, hanem már előbb is kielégíthetem magamat követelésem eladásával cirkulatórius módon. Hogy ezt teszem-e vagy nem, ez természetesen

gyakorlatával egyezik a svájci bíróságok ítélkezése is; dr. Hans Hirsch Valutaschaden (Goldschmidt-féle Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht (85. kötete, 210. és köv. ll.) című tanulmányában sokkal lazább bizonyítással is megelégszik; dr. Best darmstadti főtörvényszéki elnök ellenben Goldmark und Papiermark: Die neueste Stellungnahme des Reichsgerichts c. cikkében (Juristische Wochenschrift 1922. dec. 1-i száma) helyteleníti, hogy a Reichsgericht konkrét bizonyítást követel a késedelmi kárra, az adósra kívánja annak bizonyítását róni, hogy a késedelmesen fizetett pénz a hitelezőnél is elértéktelenedett volna, mert dr. Best szerint a márkának, mint törvényes fizető-eszköznek ez a természete a kár absztrakt érvényesítését nem zárhatja ki. Vagy ki kell zárva lennie az elértéktelenedésből származó kárkövetelésnek egyáltalában, vagy pedig külön bizonyítás nélkül főlyik ebből. A jóhiszemű forgalom követelményeivel is szerinte csak ez az álláspont egyeztethető össze és az ellenkező gyakorlat tapasztalás szerint a pernek rossziszemű elhuzására ad okot. A cikkben ismertetett ítélete a Reichsgerichtnek (1921. III. 558. sz.) egyébként azt a döntést tartalmazza, hogy a Nptkv. 589. §-a 3. bekezdését szószerint alkalmazni a német valuta elértéktelenedésénél fogva nem lehet, hanem a haszonbérbeadó és a haszonbérlet között a viszony olyan módon rendezendő, hogy a felbecsült letárnak dologértéke veendő alapul és az aranymárkában megállapított becsüérték azután átszámítandó mai papírmárkára a pénznek vásárló ereje szerint. Lényegben ugyanaz a gondolat, mint a Kúria fentemlített 1921. P. 3082. sz. ítéletében. Dr. Best fentebb említett álláspontját még élesebben fejti ki Richter und Schuldnerwucher című cikkében (Jur. Wochenschrift idei február 16-iki sz.), a többi között azt írva: «Der Gläubigerwucherer, der die Notlage seines Schuldners ausbeutet, ist ein Stümper gegen den Schuldner, der dasselbe mit dem längst zu materiellen Unrecht gewordenen Gesetz vom 4. August 1914 tut. Denn jener erpresst von seinem Schuldner nur übermässigen Zins, während dieser seinen Gläubiger um fast dessen ganze Forderung betrügt»; u. o. olvashatni Hagens birodalmi törvényszéki tanácselnök és Zeiler birodalmi törvényszéki bíró, Krückmann és Geiler professzorok fejtegetéseit ugyanezen tárgyról. Hagens a Rg. eddigi gyakorlata sem lát akadályt arra nézve, hogy a bíróságok a bizonyítékok méltatására vonatkozó álláspontjukat módosítsák (prima facie bizonyíték Law of evidence). A bíró megelégedhetik az általános vagy konkrét természetű körülményekre való utalással a bizonyíték minimumával, sőt a késedelmes adóst megróhatja az ellenbizonyítás terhével. Zeiler nézete szerint általában minden pénztartozást s pedig függetlenül az adós véttségétől, át kell értékelni a pénznek a tartozás keletkezése és teljesítése időpontjában való értékviszonya szerint. Krückmann a Nptkv. 687. §-a 2. bekezdése alkalmazását ajánlja, avégből. Geiler szerint a késedelmes pénzadós dolga annak bizonyítása, hogy a hitelező, akinek részén a gazdasági észszerűség szerint való cselekvés vélelme harcol, lejáratkor való teljesítés esetében kivételesen pénzszerkrényébe zárta volna a fizetett összeget vagy márkában helyezte volna ki, hozzáteszi azonban, hogy a késedelem ideje alatt keletkezett kár kiszámításánál nem az intervalutáris árfolyam, hanem a belföldi vásárló erő csökkenése az irányadó.

¹¹ Liebmann id. h. 35. és köv. ll.

¹² Hogy a pénz cirkulatórius felhasználásával való kielégítés alatt mi értendő, Knapp könyvéből, Staatliche Theorie des Geldes, tudjuk. A pénznek az a tulajdonsága, hogy magában nem tudja az ember szükségleteit kielégíteni, hanem csak az az ereje van, hogy érte vásárolni lehet dolgokat, amelyeknek az az erejük, képességük, hogy szükségleteinket kielégíteni tudják.

tesen reám tartozik. Ha ingatlanból álló hagyatékra vonatkozó osztályegyezségben a fiú atyjától 20,000 márkát kapott az ingatlanak 100,000 márkára tett értékéből, a fiú a 20,000 márkáért külföldi értékpapirokat vásárolhatott, amelyeknek értéke ma szászorosan meghaladja a 20,000 márkát, vagy pedig vásárolhatott rajta ingatlant, amelynek értéke ma szintén sokkalta nagyobb, vagy pedig a 20,000 márkával saját tartozásokat fizethetett, épen úgy atyja is megtarthatta az ingatlant, vagy pedig azt eladhatta és ennek eladási árán hadikötvényt vásárolhatott.

A b) alatt említett követelmény arra vonatkozik, hogy ahhoz, hogy a pénz értékcsökkenéséből eredő kárt figyelembe lehessen venni, harmadik személy kell, aki abból közvetlenül és kényszerítően hasznot húz, vagy pedig olyan, akit véttség terheli.

A c) alatt említett követelmény¹³ természetesen csak azokra az esetekre szorítkozik, amelyekben a felek szabadon rendelkezhetnek. Ha tehát a felek mégsem vették volna számításba a pénz értékcsökkenésének lehetőségét, azt kell feltenni, hogy a felek mindegyike a pénz értékváltozásának kockázatát magára vállalni kívánta.¹⁴ Ezt a kockázatot a felek a legkülönbözőbb módokon zárhatják ki szerződéseikben, egészen hatékonyan; erre példák nálunk is a mezőgazdasági haszonbérletekre mostanában kötött szerződések, amelyekben a bérlő az előállított termékekben szolgáltatandó bérfizetés teljesítésére kötelezi magát (téglaágyár bérlete esetében bérül falitégla és tetőcserep; konkrét eset). Részvénytársasági igazgatói szerződésekben a koronaértékben kikötött javadalmazásnak svájci frankkal s az átszámítás kulcsának beiktatásával való korrigálása (konkrét eset). Árajánlatokban és árúkötelekben, ha a vételár nem az árú átadásakor, hanem csak későbbi időpontban fizetendő, a magyar koronában kitett vételárnak olyan módon való meghatározása, amely a magyar koronában meghatározott vételárat valamely külföldi valutához viszonyítva; pl. így: A vételár a svájci franknak a Devizaközpont által a mai napon jegyzett árfolyamára akként vonatkozik, hogy a vételár a svájci franknak mai és a fizetés napján jegyzett árfolyama között netalán mutakozó különbözettel csökken, illetve emelkedik.¹⁵

Az újabb nézet (l. 10. j. végén) szerint a fentebb a), b), c) alatt megjelölt előfeltételek fennforgása nélkül is a pénzhitelzőnek meg kell adni azt a jogot, hogy az adós által névérték szerint való eredeti összegben felajánlt pénzzolgáltatást el ne fogadja, tehát a pénz értékcsökkenésénél fogva a maga hitelezői késedelmét elháríthassa.

Ezzel szemben a Kúria fentebb ismertetett 1922. P. IV. 751., 4262., 5455. és 1686. számú határozataiból azt állapítom meg, hogy a kir. Kúria egyfelől ugyan magát az egyszerű fizetési késedelmet nem tartja elégségesnek, hanem az adós véttségét is a késedelemnél megköveteli, másfelől azonban nem követeli meg a konkrét kár bizonyítását.

A budapesti tábla I. tanácsa már az egyszerű fizetési késedelmet is elégségesnek tartja. I. P. 1442/1922. számú, elvi jelentőségű ítéletével az alperest arra kötelezi, hogy a felperesnek annyi magyar korona tőkét fizessen, amennyit a fizetés időpontjában, a lejáratkor volt zürichi árjegyzés szerint kiszámított svájci frankösszegnek az árjegyzés középárfolyama szerint megfelel. Az ítélet okfejtése tartalmazza, hogy a tábla köztudomású ténynek tekinti azt, hogy «a mai gazdasági életben szertelen méltánytalanságként hatna, ha az adós úgy az árúnak, mint a vételárnak birtokában az ezek forgatásával járó és a törvényes kamatot sokszorosán meghaladó hasznokat húzná, aztán pedig késedelmének, s a pervitelnek beláthatatlan időtartama után a hitelezőnek a tőle kapott értéknek csak roncseit szolgáltatná vissza, s mindezt késedelmi kamat ellenében szabadon üzhethné. Általános jogszabály, hogy az adós, kinek késedelme nem hibáján kívül állott be, felel a késedelem ideje alatt beállott véletlenért is, mely a késedelem

¹³ A Kúria gyakorlata is hangsúlyozza, hogy az ügyletkötő felek a pénz értékcsökkenését előre nem láthatták.

¹⁴ Ezt hangoztatják nálunk is a «kosztipénz»-re nézve.

¹⁵ Az ilyen kikötéseknek természetesen nem szabad beleütközniök a 4255/1922. sz. a koronaértékben való közkötelező számításal összefüggő egyes kérdésekről szóló pénzügyminiszteri rendeletbe, (Budapesti Közlöny 1922 nov. 15.), amelynek 2. §-a szerint a belföldi forgalomban áruért, sőt egyéb szolgáltatásért sem szabad az állami jegyintézet engedélye nélkül külföldi fizetési eszközöket adni, kikötöni vagy elfogadni.

delem tárgyában kárt okoz és ezenfelül is a hitelezőnek a késedelemből eredő minden kárát megtéríteni tartozik».

A tábla szerint tehát az egyszerű fizetési késedelem is jogot ad a pénzhitelezőnek, hogy az eredeti összegben mai pénzben felajánlott fizetést a pénz értékcsökkenésénél fogva el ne fogadja.

A felajánlott pénzzolgáltatás elfogadásának megtagadása következtében Almási szerint (Jogállam 280. és köv. II.) a kötelelem szünetelne, úgy, hogy sem a visszautasító pénzhitelező, sem a felajánló pénzadós rovására a késedelem hatásai be nem állanak, illetve véget érnek és a hitelező viseli a szünetelés tartama alatt, amely egy a gazdasági válság tartamával, az elévülés veszélyét is. Nézetem szerint a kötelelem általánosságban nem szünetel s nem a pénzadós választásától függ (úgy, amint fentebb a kétoldalú szerződésekre vonatkozó bírói gyakorlat alapján megállapítottuk), hogy a valutaromlás következtében viselni-e akarja tovább is a veszélyt, vagy pedig fel kívánja-e ajánlani a változott pénzürtéknek megfelelő, felemelt pénzüsszeget, hanem ő ennek fizetésére a pénzhitelező keresetére marasztalandó. Ezzel összefér, hogy a záloglevelekben adott, annuitásos régi jelzálogkölcsonöknek a kötelezvényben megengedett felmondása esetében a hitelezőnek csak a kötelelem felfüggesztésére adhatni jogot, t. i. a maga késedelmének a pénz értékcsökkenésére való hivatkozással elhárítására, ellenben az adóst mai értékben való fizetésre kötelezni nem lehet.

Az ú. n. célkötelmeknél, vagyis ott, ahol a pénzzolgáltatásnak a szerződésben kifejezett vagy magától értetődő célja és időpontja is lényeges, mint például a tartási szerződések, osztályegyezségek és oly szerződések, amelyeknek tárgya ellátási-, tartási- és neveltetési járulékok, baleseti kártérítések, özvegyi tartásdíjakat megállapító örökösödési szerződések, pénzbeli kikötményeket biztosító szerződések eseteiben bírói gyakorlatunk szintén már állást foglalt, felruháza a hitelezőt a pénzzolgáltatási szerződés céljának megfelelő felemelés bírói megállapításának követelésére vonatkozó joggal. Ezekkel egyenlő elbánásban részesítendőek azok az osztályegyezségek és örökösödési szerződések is, amelyek az egyik örököst a cél kiemelése mellett harmadik személynek megélhetésére szánt összegek fizetésére kötelezik, tekintet nélkül arra, vajjon azok értelmében a kötelezettség időszakos vagy egy-szersmindenkorra egy összegben teljesítendő-e?¹⁶

Helyesen utal Almási i. d. h. arra is, hogy a hitelező jogainak gyakorolhatása tisztára a közvetlen pénzhitelező és pénzadós egymáshoz való viszonyától függ. Ha tehát a halál esetére szóló juttatást oly terheltnek kell szolgáltatnia, aki maga is halál esetére szóló juttatásban részesült, a kedvezményezett és terhelt mint visszterhes alapú pénzadós és pénzhitelező állanak szemben és tehát egymáshoz való viszonyokban a terheltnek jutott érték erejéig a visszterhes pénztartozások elvei alkalmazandók. (Így már említett P. III. 4192. sz. ítéletében a Kúria is.) A törvényes pénzhagyományoknál, amelyek kivétel nélkül célhagyományok és amelyek ennél fogva a kedvezményezett megélhetésének biztosítását célozzák, Almási ugyanezt a szempontot tartja helyesnek és kiemeli, hogy a redintegráció alapján álló ági örökös, vagy a tartását érvényesítő özvegy, vagy a kötelesrészes javára a bírói gyakorlat bizonyára a változott viszonyoknak megfelelő nagyobb, nem pedig a halál pillanata szerint irányadó kisebb pénzürtéket fogja mértékadónak venni s hogy a kötelesrészesre nézve ez már abból is következik, hogy a gyakorlat neki a háborút megelőző utolsó időben vagylagos jogot adott arra, hogy kielégítésére a természetben meglévő hagyatéktárgyakat is igényelhesse ott, ahol a kötelesrészesnek pénzbeli kiadása jelentékeny nehézségekbe ütközött és az a meggondolás, hogy a kötelesrész s hagyatéki tárgyak értékéhez igazodik, sőt az országbírói értekezlet 7. §-a sze-

rint annak feléből áll, amit a leszármazó örökösök az örökhagyó után ennek végrendelet nélkül elkövetkezett halála esetére örökölnének, ez pedig maguk a hagyatéki tárgyak és értékek voltak.¹⁷

A magyar bíróságok majdnem mindezekben az esetekben szerencsére abban a helyzetben vannak, hogy nem kell merev törvényt alkalmazniok, hanem szokásjogot. A bírói jognak ilyen helyzetben szabad keze van. Hogy mégis a bírói jognak milyen szemponthoz kell igazodnia ezekben a kérdésekben, erre nézve Roller, az osztrák legfőbb törvényszék elnöke, ezt mondja: «A jogviszony alapjául szolgáló valódi akarat mellett az aránytalan pénzürtéktelenedés előreláthatósága, ennek az akaratnyilvánításban figyelembevehetése, véltenségek, tudatos kockázat, spekuláció, késedelem, szolgáltatás és viszonszolgáltatás, az egyik s a másik fél vagyona és jövedelme között való aránytalanság, a szolgáltatás lehetetlensége az egyik fél jogalap nélkül való gazdagodása, a másiknak szegényedése, az a kérdés, hogy még az eredetileg jogosított és kötelezett állanak-e egymással szemben vagy pedig spekulációs elváltoztatások történtek, hogy az ellenérték még megvan-e, hogy közös vagyon felosztásáról van-e szó vagy pedig saját vagyonból való szolgáltatásról, hogy a jogviszony végérvényesen lebonyolítottak tekintendő-e, hogy visszatérő szolgáltatásról van-e szó vagy pedig egy összegben való kielégítésről, ezek és még más körülmények eshetnek mindenkor a mérleg serpenyőjébe és befolyásolhatják a döntést.» (Geller, Zentralblatt für die juristische Praxis, 1922. II—IV. havi számában.)

Kimutattam, hogy a Kúriának, úgyszólván, mindenik döntése csak átmenetül szolgál másik döntéshez, s hogy a korlátokat maga hova-tovább kijebb helyezi: Így ítélkezése a dinamikus fejlődés képét mutatja. A magyar pénz intervalutáris és belső értéke legutóbb megint lejjebb romlott. Ily helyzetben bíróságaink ítélkezése sem fog fentebb megjelölt merev, megrögzített korlátok között maradhatni, hanem kénytelen lesz, az élet nyomásának engedve, a hitelezőnek a pénz értékcsökkenéséből keletkezett kárát még ekkor is megítélni, ha adósa nem is vétkeesen késedelmes. (Folyt. köv.)

Dr. Sebestyén Samu.

Megváltoztatható-e a 24. sz. jogegységi döntvény.

— Ellenvélemény. —

I. A m. kir. Kúria jogegységi tanácsának 24. sz. polgári döntvénye rövid életűnek bizonyult, az élet kényszere, a kitartó támadások az igazságügyminisztert arra késztették, hogy a döntvényben kimondott jogszabály újabb elbírálását kérje a Kúria teljesülésétől.

Ez nyilván azt jelenti, hogy szerinte nem felel meg a döntvényben foglalt jogszabály az 1874: XVIII. t.-c. alapelveinek, mert különben nem látta volna szükségét annak, hogy a döntvénnyel a Kúria újra foglalkozzék. Amint azonban tagadhatatlan, hogy a valamikor, sőt a tegnap megítélt baleseti járadék a mai életviszonyok mellett nem szolgálja azt a célt, amiért megítélték, úgy kétségtelen, hogy a 24. sz. polgári döntvénynek mindenki által kívánt megváltoztatása ép így nem éri el ezt a célt, t. i. hogy a kártérítésre jogosultak az életviszonyok változása dacára olyan járadékot kapjanak, amely a korona romlása nélkül nekik megjár. Ezért akármilyen hálátlan feladat a döntvény megváltoztatása ellen szólni, meg kell ezt tennünk, hogy hamarabb elérjük azt a célt, amit a döntvény megváltoztatásával mindenki elérni kíván.

A döntvény szerint: «A baleset folytán megítélt járadékot a sérült személyén kívül eső körülményeknek, jelesen a gazdasági viszonyoknak időközben beállott változása alapján sem felemelni, sem leszállítani nem lehet.» A baleseti járadék felemelésének e nemleges elintézése helyébe a döntvény megváltoztatása esetén a teljesülési határozat kétségtelenül azt fogja kimondani, hogy

¹⁶ Almási id. h. 281. és köv. II., aki helyesen emeli ki, hogy a 24. sz. jogegységi határozatban iniciált gyakorlat fennmaradását kizártnak tartja. A Nptkv. 818. (jogtalan gazdálkodás), 1039. és 1067. (dolog haszonélvezete), 1478. (házastársak általános vagyonszövésége) és 2055. (az örökösök jogi helyzete egymás között) §-aira nézve vonatkozókat l. Lehmann id. h. 58. és köv. II. Wertersatzansprüche cím alatt Lehmann mindezekben az esetekben szükségesnek tartaná, hogy az érték megszámlálására nézve az az időpont legyen mértékadó, amikor az elszámolás történik, mert csak ez valószínű meg a pénz értékváltozásánál fogva ezeknek a rendelkezéseknek belső gondolatát, t. i. azt, hogy az érték fizetése, a lényegét tekintve, a reál-restitúciót (reál-kollációt) pótolja csak.

¹⁷ A kötelesrészesre és a törvényes tartási igényekre nézve vonatkozással a Nptkv. 2311. és 1614. §-aira, l. Lehmann id. h. 60. és köv. II.; ugyanő korábbi időben alkotott végrendeletek értelmezésénél különös óvatosságot ajánl s korrektívummal a Nptkv. 2078. §-ának 2. bekezdése alapján a méltánytalanság elhárítására a tévedés okából való megtámadást ajánlja, a tévedés jövőbeli tényállásokra is vonatkozhatván.

a baleset folytán megítélt járadékot a gazdasági viszonyok időközben beállott változása alapján fel lehet emelni vagy leszállítani. Nem tehető fel, hogy másfél évvel ezelőtt, mikor a Kúria a döntvényt meghozta, nem vizsgálta volna a legszorgosabban és a leglelküsemertesebben a kérdést, sőt ellenkezőleg, igazán nagy körültekintéssel a kérdésnek minden jogi és történeti oldalát a leghelyesebben ismerte fel, a törvény tartalma tekintetében nagyon sok helytelen nézetet oszlatott el és helyes elvet szövegezett meg oly kitűnően, amely nézetem szerint a döntvénynek jogi szempontból való megváltoztatását csaknem kizárja. Helyesen állapította meg a kir. Kúria, hogy a baleseti járadék nem tartásdíj és ezzel semmikép nem azonosítható.

Ugyancsak a törvényből és a törvény alapján kifejlődött gyakorlatból helyesen állapította meg, hogy egyezően a Kúriának egyéb kártérítési ügyekben is követett gyakorlatával, csak a károkozás idején fennállott kárt köteles a vasút megtéríteni. Nincs kilátás rá és nem is volna kívánatos, hogy ettől a Kúria teljesülése eltérjen és így legfeljebb arról lehet szó, módosítsa a Kúria teljesülése a döntvény indokolása III. részének 3. bekezdését, amely a következőképp hangzott:

«A pénzben nyújtott kártérítés jogi természetéből következik, hogy a jogosult javára akár tőke, akár járadék alapján megítélt összeg a kárt előidéző baleset idejében fennálló körülmények mérlegelése alapján hozott marasztaló ítélettel állandó jellegű pénztartozássá válik; ilyennek utólagos felemelésére vagy leszállítására pedig — másképp rendelkező jogszabály hiányában — a gazdasági viszonyokban bekövetkezett időközi változások, különösen tehát a marasztalásban meghatározott valuta vásárló erejének megváltozása miatt a jogszerű alap ép oly kevésbé van meg, mint ahogyan a koronaértékben korábban nyújtott kölcsönzés esetén sem a hitelező nem követelhetné, hogy az adós neki a kölcsönzés idejében nyújtottnál nagyobb számú koronát szolgáltatson utóbb vissza, sem pedig az adós nem kívánhatná, hogy utóbb a hitelező az előbb adott kölcsön összegénél kevesebb számú koronával elégedjék meg azért, mert a korona értéke a hitelező vagy adós hátrányára időközben megváltozott.»

Tekintve, hogy a Kúria P. IV. 5455/1922. sz. ítéletének indokaiban megállapította, hogy «bár a károsító fél az anyagi jogszabályok értelmében oly összeget tartozik kárpótlásul fizetni, amellyel fedezi a felperesre nézve a károkozás idejében volt értéket, még sem jelenti ez a szabály azt, hogy a kárt okozó fél a dolog (a kár) értékét a károkozás idejében kifejező pénzösszeg lefizetésével tehet eleget kártérítési kötelezettségének, abban az esetben is, ha a pénz belső ereje (vásárló értéke) a károkozás és a jóvátétel közötti időben lecsökkent. A károsult fél ugyanis ebben az esetben tényleges kárának megtérítéséhez csak akkor juthat, ha neki a kötelezett fél annyival nagyobb összeget fizet, amennyivel a pénz értéke időközben csökkent, mert a pénz értékének csökkenéséhez viszonyított nagyobb összeg szolgáltathatja csak ebben az esetben azt a valóságos értéket, amelyet a kártérítésre jogosult fél a károkozás idejében a pénz akkori értékéhez képest kártérítésül igényelhetett». Ezen az alapon a 24. sz. döntvény egyéb helyes megállapításainak fenntartása mellett módosíthatná a Kúria teljesülése a döntvényt, ha a most felhívott kúriai ítélet indokolása további folyamán az alperesnek kártérítési kötelezettségét nem kizárólag csak abban az esetben engedné valorizálni, ha az adós, a kártérítésre kötelezett fél a fizetésben vétkeken késedelmes.

Ez az elv azonban a befejezett baleseti járadékperekre nem vonatkoztatható, mert ezeket peres vagy perenkívüli egyezség vagy bírói ítélet alapján fizetik az alperesek, ezekben a fizetendő összeg meg van állapítva, úgy, hogy itt azért, mert az adós nem fizet nagyobb összeget, mint az ítélet kötelezi, vétkeken késedelmeiről nem lehet szó. Ez az első igen lényeges ellenérv a döntvény megváltoztatása ellen: vétkeken késedelem nélkül nem lehet az alperesre hárítani a tőle függetlenül beállott koronaromlást, viszont ezt a felek között megosztani sem lehet, mert vagy van joga a károsultnak a korona romlása folytán olyan járadékhoz, amelyből viszonylag meg tud élni és ekkor teljes kártérítést kell kapnia a korábbi ítéletben foglalt koronaösszeg valorizálása alapján, vagy nincs és ekkor a fél összeg ép oly kevésbé illeti meg, mint az egész.

A felemelés megengedése már csak azért sem történhetik azon az alapon, hogy az 1874: XVIII. t.-c. helyes értelmezése is meg-

engedi ezt, mert a törv. 5. §-a a járadék felemelését kizárólag a sérültnek engedi meg s így a felemelés lehetőségétől a hozzátartozók elesnének.

II. A baleseti járadék fizetésének visszatérő természete magával hozza a döntvény megváltoztatása ellen támasztható második igen komoly ellenérvet, nevezetesen, hogy a korona állandó változása és pedig rendszerint értéksökkenése folytán minden hónapban, amikor a járadékfizetési kötelezettség esedékes, más-más összeg fog megfelelni a fizetendő kártérítés helyes összegének, úgy, hogy a bíró nem egy végleges, hanem örökké mozgó tényállást lát maga előtt, amelynek vizsgálata közben maguk a tények szinte megfutnak előle és sohasem jut abba a helyzetbe, hogy «végítéletet» hozzon.

Eltelktve attól, hogy a bíró nincs is hivatva arra és nincs is módja hozzá, hogy az életviszonyokat olyan állandósággal ellenőrizhesse, hogy a rendelkezésére álló eszközökkel tényleg meg tudja állapítani, bizonyos időpontban minő járadékösszeg felelne meg az alapítéletbeli járadékkal szemben; ez a megállapítása sokkal rövidebb életű, semhogy megérné azt a nagy és költséges apparátust, amelybe ez a megállapítás kerül.

A pénz fizetésére irányuló egyéb esetekben sem lehet a valorizálást helyesen keresztülvinni, mert a másodbíróság előtti ténymegállapítástól a teljesítésig, az ítélet végrehajtásáig oly hosszú idő telik el, hogy bíróság által a legnagyobb jóakarattal és méltányossággal megállapított összeg sem fejezi ki soha a tényleg fizetendőnek kért, szakértők által megállapított és megítélt értéket; azonban teljesen reménytelen ez a baleseti járadékpereknél, amelyek minden hónapban esedékessé váló összegekről döntenek. Lehetetlen kitenni a feleket, ideértve ép úgy a felperest, mint az alperes magyarországi vaspályákat, sőt magát a bíróságot is a perek ilyen óriási, szinte elképzelhetetlen számú megnövekedésének és örökös befejezhetetlenségének, mint, aminőt várhatunk, ha a kérdés elintézése a teljesülés döntvényváltoztató határozatánál fogva a bíróságokra hárul.

Figyelemmel kell lennünk arra, hogy egyedül a budapesti törvényszéken, a budapesti táblán és a Kúrián külön baleseti tanács működik, pedig, amióta a vasúti alkalmazottak különböző vasúti egyletei politikai okokból nem működhetnek, a baleseti perek legnagyobb része nem ezen egyletek által s így nem Budapesten, hanem vidéken indul, ami arra mutat, hogy a jelenlegi balesetek miatt is számtalan per van folyamatban, hát még az elmúlt időszak alatt mily rengeteg baleseti járadék iránti pert fejeztek be, ezeket mind meg fogják újra indítani és a már megindított pert is befejezése után újabb és újabb perek követik, hogy utolérjék a korona állandó változását. Ezt az óriási munkát és a vele járó költséget sem a felek, sem a bíróság, sem az állam nem bírja el.

III. Meg kell továbbá gondolni, hogy Magyarország területének kétharmad részét a trianoni békeszerződés folytán elvesztette. E kétharmad rész a Máv. óriási hálózatát ölelte fel, amelyekről óriási számban indítottak pereket a Máv. ellen, amikor még a vasút s a terület, amelyen futott s a baleset történt, hozzánk tartozott. E perek alapján a Máv.-ot, illetve helyette a m. királyi államkincstárt óriási járadékfizetési kötelezettség terheli. A trianoni békeszerződés ezekről nem rendelkezett. Bár tényleg ilyen járadékot egyenlőre igen keveset fizet a Máv., mert úgy Csehszlovákia, mint Románia a járadékfizetési kötelezettségeket erre való jogi kötelezettség nélkül teljesítik, de a jogi helyzet ma mégis, az hogy a magyar állam ezeket a járadékokat tovább fizetni tartozik, illetve tartoznék, ha az utódállamok meg nem fizetnék.

A Máv.-nak a minisztériumhoz intézett többrendbeli felterjesztésére a m. kir. kereskedelmi kormányának állandóan az volt a válasza, hogy, amennyiben ilyen járadékok továbbfizetése iránt a Máv. ellen fellépnek, a kincstár azt a régi ítélet értelmében magyar koronában a megszállott, helyesebben elszakított területeken lakóknak fizetni tartozik, sőt kifizeti budapesti megbízottainak is; fizesse pedig magyar koronában, holott nézetünk szerint az idegen állampolgárokká lett volt magyar állampolgárok a járadékot mai államuk valutájában követelhetik a trianoni szerződésben foglalt átszámítási kulcs szerint; és pedig a trianoni szerződés után lejártakat is.

Nem tartozik ide szorosan a kérdésnek nemzetközi jogi vonatkozása s így ezt mellőzzük, de a hazai jog szempontjából meg kell említeni, hogy, amíg az új perrendtartás életbelépte előtt a

baleseti perek elsőfolyamodású bírósága a baleset színhelyére illetékes bíróság volt és így az elszakított területeken a magyar vasút, kincstár ellen e régi ítéletek alapján most végrehajtással fellépni nem lehet, pl. a kassai törvényszék előtt lehetetlen a Máv. ellen végrehajtást kérni, ha a Máv. a régi, fel nem emelt járadék továbbfizetést beszüntetné; addig az új perrendtartás óta a perekre az alperes vasút székhelye szerint illetékes bíróság is illetékes, úgy, hogy az annak idején ez elszakított területeken megindított perek, amelyekben kelt ítélet most végre nem hajtható és a járadékot az utódállam új állampolgárának jogi kötelezettség nélkül megfizeti, tehát a magyar kincstárt mentesíti, a járadék felemelése iránt elsőfolyamodásulag most majd Budapesten is megindíthatók lesznek a magyar vasutak ellen és amennyiben a Kúria teljes-ülése a járadékfelemelést megengedi, nyilván nem lesz olyan jogszabály, amely ezen keresetek elutasítását eredményezheti.

Fizetni fogunk tehát baleseti járadékot idegen állam polgárainak, továbbá idegen államban lakó magyar állampolgároknak, akik ezt idegenben költik el és akiknek állama a járadékfelemelést talán meg sem engedi vagy akiknél a gazdasági viszonyok változása és így az életviszonyoknak megdrágulásáért a magyar állam semmiesetre sem lesz felelőssé tehető és a perben a felperes állításai általunk igen nehezen lesznek ellenőrizhetők. Fizetni fogunk oly területen bekövetkezett balesetért, amely területen futó vasút ma már nem nekünk jövedelmez, nincsenek meg tehát azok a felemelt szállítási díjbevételek (Staud főérve), amelyek a felemelt járadékra alapul és fedezetül szolgálhatnak.

Az igazságügyminiszter tehát helyesebben tette volna, ha a kérdést a Kúria teljes-ülése helyett a pénzügyminiszterrel is megbeszélte volna és ezután a minisztertanács elé terjesztette volna, mert a kérdés csak rendeleti elintézés tesz lehetővé. És pedig egyfelől a kérdés nemzetközi jogi természetét is meg kell vizsgálni, másfelől egy koronaromlási vagy drágasági kulcsot megállapítani, amelynek alapján minden járadékra jogosult és minden járadék fizetésére kötelezett a rendeletbe felveendő egyéb sok fontos intézkedés mellett a legpontosabban, per nélkül ki tudja számítani, mit követelhet, illetve mennyit tartozik fizetni az egymás után következő esedékességi időpontokban.

Annál inkább rendeleti úton kell e harcot felvenni a korona ellen (ez nem lehet a bíróság feladata), mert, pl. a járadékos vasúti alkalmazottak fizetése helyébe megítélt járadékát a mai életviszonyokhoz képest majd felemelheti, de a fix fizetési tényleges vasúti alkalmazott, aki tovább szolgál, dolgozik, megközelítőleg nem kap rendelet útján ugyanennyi drágasági segítyt, mint «szerencsés» balesetet szenvedett volt kollégája. Ez elkéséredést szül, demoralizál.

Míg a rendeleti szabályozás az élet követményeihez mindenkor alkalmazható s így a 24. jogegységi döntvényben helyesen lefektetett jogelvek mind érintetlenek maradnak, nem kell felforgatni és egyik napról a másikra megváltoztatni jogrendszerünk kipróbált alapelveit, mert nem a törvény, nem a jog változott meg, hanem a korona, tehát a koronát kell szabályozni, nem a jogot.

IV. Amíg eddig a baleseti járadékos volt a pária, most megfordult a szerep, neki lesz több, mint, aki munkája után él; többet kap, mint az aktív alkalmazott, többet, mint a munkásbiztosítónál biztosított balesetet szenvedett s minthogy ma az összes hazai vasutak passzívok és az államkincstár fedezi még a magánvasutak hiányait is, főleg a személyzeti kiadásokat, a mai milliókra menő baleseti járadékok milliárdokra szöknek majd, holott erre a kincstárnak egyelőre fedezete nincs. Tehát rohamosan romlik tovább a korona, egy-egy baleseti járadékos létminimuma ma is már havi 25,000 K-ában fog jelentkezni, ami évi 300,000 K keresetnek és 3,000,000 K pénzürtéknek felel meg; csupa tanácsai elintézésre váró per, feleslegesen óriási perköltséggel, megakasztva az igazságszolgáltatást.

A legnehezebb pontján szaporítja a baleseti pereket: a kártérítés mennyiségének kérdésében, amelynek eddig is teljesen ki volt szolgáltatva a vaspálya a felperes ellenőrizhetetlen bizonyításának. Azután valamikor jönnének a kártérítés (járadék) leszállítása iránti perek s az egész filmet ugyanilyen költséggel és apparátussal vissza felé kell majd forgatni. Ez lehetetlen, ez igazságszolgáltatási és pénzügyi csődre vezet.

Ehelyett a rendeleti szabályozás a kulcsszerű emelkedés vagy leszállítás bevezetésével felállíthat bizonyos kategóriákat, százalékos korlátokat, a szükségesség igazolását, ennek dacára s a

folyósítással egyidejűleg a vasút ellenbizonyítását, mindig számbavételével a kincstár ellen támasztott összegénybevételeknek s a rendelkezésre álló fedezetnek. Amint a feltétlen szükségesség mértéke vezette a kormányt, midőn a munkásbiztosító pénztártól járó kártalanítási járadékot már ismételten rendeletileg fel emelte. Itt szabályozni lehet egyúttal azt is, hogy járadékot csak Magyarországon élő s el nem szakított magyar területen balesetet szenvedett járadékos kaphasson, ha és amíg ennek feltétlen szükségét hatóságilag igazolja.

Dr. Szigeti László.

* *

Szívesen közöljük kitűnő kartársunk cikkét, meg kell azonban jegyeznünk, hogy jogelvi fejtegetéseiben nem vagyunk vele egy véleményen. E részben röviden utalunk a hasábjainkban (56. évf. 20. sz. 154. o.) a jogegységi döntvény kapcsán I. alatt elmondottakra. De csak helyeseltetjük azt az indítványt, hogy a kérdés megoldásával ne a bíróság terheltesse, amelynek a változó koronaérték nyomán folyton megújulna a munkája, hanem törvényi úton rendeztesse a kérdés. Ezen rendezés részletkérdéseire még visszatérünk.

A szerkesztőség.

Szemle.

— Jézus bünperéről egy olasz író (Rosati: Il processo di Gesù II. kiad. 1904.) megállapította, hogy a törvénytelen-ség jegyében folyt le és a Megváltó bírói tévedésnek, Justizmordnak esett áldozatul. Mayr czernovitzai egyetemi tanár (Archiv f. Kriminalanthr. XX. 269—305.) ezzel szemben kimutatja, hogy nem Justizmord történt, hanem politikai-vallásos gyilkosság, amelynek a kötött marsrutával működő bíróság eszköze volt, midőn az igazságszolgáltatással visszaélt. Viszont Siefert (ugyanott XXV. 288—316.) arra vállalkozik, hogy Pilátust rehabilitálja s kimutatni igyekszik, hogy a halálos ítéletet a Synhedrion hozta meg; a prokurator csupán végrehajtója volt az ítéletnek.

Közel tizenkilenc évszázad után a történelem e jogászai kérdése az igazság szimbolikus megfeszítésének örök glóriájába halványul. Vallás elleni büntetés, vagy felségsértés volt-e az Ember fia halálának okozója — kit érdekel? Hogy a keresztfán a hitté szellemült meggyőződés, a mindenkor igazság, képleges megtestesülése szenvedett kinhalált — ki kételkednék benne? «Azért jöttem e világra — felelte Jézus — hogy bizonyosságot tegyek az igazságról». És ha Pilátusnak gúnyosan skeptikus reflexiója: «Micsoda az igazság?» a tömeg Jézus kegyelmezése helyett a tolvaj Barabbás szabadonbocsátását kívánja, ez csupán azt bizonyítja, hogy a közönséges gonosztevők mindenkor könnyebben nyernek bűnbocsánatot, mint a haladás apostolai.

Évszázadok hosszú során a mindenkor igazságért vívott harcok katonái közül nem egy neves és névtelen hős osztozott Jézus sorsában. Tökéletesedett a küzdelem technikája: úgy, az erősek, mint a gyengék oldalán. Ma már országok és osztályok, apostolok légiói kerülnek a keresztfára, nemcsak emberek, de materializált gondolatok: írárok és szavak is. Sőt megéltük, hogy kinhalált szenvedett az igazságnak földi forrása a Jog. De minden időközön át változatlan maradt a passio szimbolumának befejezése, amelyet a Husvét ünnepe hirdet. Ha pedig akadnak kételkedők, akik, mert távolnak látják az igazság életre ébredését, nem hisznek e szükségyszerű csodában, ez onnan van, hogy János evangéliumával szólva «nem tudják vala még az Írást, hogy fel kellene néki támadni a halálból».

Már pedig az igazság szeretete csak a szeretet igazsága lehet, azé a szereteté, amely Dantenak, a történelem evangélistájának, szavai szerint «mozgatja a napot és a többi csillagokat».

— Kosztpénz és uzsora. E legaktuálisabb kérdésben a pestvidéki kir. törvényszék vádtanácsa 3259/1923. sz. végzésében következőképpen foglalt állást: Tényként állapítható meg, hogy X. panaszos heti kosztpénz fizetése ellenében 1.650,000 K kész-

pénzkölcsönt vett fel Y. gyanúsítottól, egyben biztosítékul kézi-zálog gyanánt lekötötte a hitelezőnek a tulajdonát képező 4 drb autóját azzal a kikötéssel, ha a fizetési kötelezettségének eleget nem tenne, úgy hitelnnyújtó a Kt. 306. §-a értelmében magát bírói közbenjövétel nélkül a zálogból kielégítheti. Minthogy feljelentő fizetési kötelezettségének nem tett eleget, hitelező igényét kielégítendő, a zálog autókra az árverést kitűzte. Ezt megelőzőleg feljelentő uzsora vétség miatt bűnvádi feljelentést tett Y. hitelnnyújtó ellen ennek során az újpesti rendhatóság az autók elárverezését eltiltotta s az autókat bűnjelként lefoglalta. A vádtanács gyanúsított cselekményében sem uzsora vétségének, sem más bűncselekménynek a tényálladási elemeit megállapíthatónak nem találta: figyelemmel arra, hogy a mai gazdasági viszonyok mellett a korona értékének állandó hullámzása következtében készpénzkölcsönöknek, úgynevezett napi-kosztipénz ellenében való nyújtása, a kereskedelmi életben általános bevett szokás, a fizetendő kosztipénznek nyilvánosan közölt, rendes tőzsdei árfolyama van, melynek kikötésével a hitelnnyújtó, a kölcsön adott készpénz gyümölcsötetéséből elérendő haszonban kívánt részesedni azon célból, hogy a korona esetleges eséséből származó károsodást ilyképp kiegyenlítsse: az ily feltételek mellett kötött üzletek az uzsora vétségének tényelemeit meg nem valósítják, annál is kevésbé, mert feljelentő, mint kereskedő ember a jelenlegi viszonyok mellett nem hivatkozhatik tapasztalatlanságra vagy könnyelműségre, még kevésbé szorult anyagi helyzetére, mert az általa keresztülvinni óhajtott ügyletre, az elérendő nagy anyagi haszon kívül mi sem kényszerítette a feljelentőt. Ha tehát feljelentő a szóbanforgó vállalkozásba belebocsátkozott és az ügyletből elérendő nyereség az igénybe vett készpénzkölcsön után fizetendő ellenszolgáltatás tekintetében a rendes kereskedői gondosságot, óvatosságot elmulasztotta, mindezt saját veszélyére tette. Minthogy tehát a fentiek alapján gyanúsítottat sem az uzsora vétségének, sem más bűncselekménynek nyomatékos gyanuja nem terheli, a kézi zálogkép gyanúsított birtokában levő autók lefoglalására törvényes alap nincs, a sérelmezett végzés megváltoztatandó volt.

— **Folyamatban levő perek.** A Jogt. Közl. 4. számában (31. l.) «Perjogi reform» címen felveti azt a kérdést, hogy a 10,417/1922. M. E. rendelet 6. §-nak harmadik bekezdése szempontjából mit kell «folyamatban levő perek» alatt érteni? A rendelet szerint a rendelet életbeléptekor akár a törvényszéknél, mint elsőbíróságnál, akár az ítélőtáblán, mint fellebbezési bíróságnál folyamatban levő perekben nincs helye felülvizsgálatnak, ha a per tárgyának értéke járulékok nélkül százezer koronát meg nem halad. A szemle felveti azt a kérdést, hogy csak azok a perek vannak-e folyamatban, melyekben az ítéletet megelőző tárgyalás 1923 január 1-én még nem volt befejezve, vagy azok is, melyekben a tárgyalás már be volt fejezve, de a másodbírói ítélet még nem volt kihirdetve, vagy esetleg azok is, melyekben jan. 1-én már megvolt a másodbírói ítélet, de még nem járt le a felülvizsgálati határidő? Választ a felvetett kérdésre a szemlében nem találunk. Igaza van a szemle írójának, hogy a rendelet szövegét kifogásolja, mert «folyamatban levő per» nem szabatos kifejezés. Nyilvánvaló azonban, hogy a rendelet csak azokban a perekben kívánja a felülvizsgálatot kizárni, melyekben a kir. ítélőtábla még ítéletet nem hozott, mert arról a perrel, melyben a kir. ítélőtábla ítéletét kihirdette nem lehet mondani, hogy «a kir. ítélőtáblán folyamatban van».

— **A valutaperekben eszöközlendő bélyeglerovások** kérdésében a m. kir. központi díj- és illetékkiszabási hivatal 64,999/1922. sz. a következő felvilágosítást adta hivatkozással a pénzügyminisztérium határozatára: Kérvényében foglalt első kérdés tárgyában, minthogy az 1914: XLIII. tcikk 31. §-a ebben a tekintetben félre nem érthetően rendelkezik kétségtelen, hogy az idegen pénznemben kifejezett követelés iránt indított pereknél a pertárgy értékéül a törvénykezési illetékek szempontjából a per egész tartama alatt, tehát a per során keletkező összes iratokra és határozatokra vonatkozóan ugyanegy értéket kell tekinteni és pedig a keresetlevél beadása napján fennállott árfolyamnak megfelelő magyar koronaértéket. Ami beadványának második kérdését illeti az idegen pénznemben kifejezett követelések iránt indított pereknél a törvénykezési illetékek szempontjából az összes iratokra és határozatokra vonatkozóan a keresetlevél benyújtása napján fennállott árfolyamnak megfelelő magyar koronaértéket kell a pertárgy értékéül tekinteni, függetlenül attól, hogy a kér-

déses idegen pénznem árfolyama a per lefolyásának ideje alatt emelkedik-e vagy csökken, továbbá, hogy a keresetlevél napján fennállott értéknek azt az árfolyamot kell tekinteni, amelyet a tőzsdén a keresetlevél benyújtását előző napon jegyeztek.

— **Szavatosság a cseh felülbélyegzés valódiságáért.** Felperes tíz darab, cseh felülbélyegzésű, osztrák-magyar ezres bankjegyet vásárolt alperestől 19,000 K vételáron, oly megállapodással, hogy: ha a felülbélyegzés hamisnak bizonyul, alperes a bankjegyeket visszaveszi. A cseh-szlovák hatóságok a bankjegyeket, mint hamis felülbélyegzésűeket, elkobozták. Felperes visszaköveteli a 19,000 koronát, bár a bankjegyeket nem tudja visszaszolgáltatni. Az a megállapodás, hogy alperes csak a bankjegyek visszaszolgáltatása ellenében fizeti vissza a 19,000 koronát, nem egyéb, mint a törvényes szavatosságnak nem tilos korlátozása. De az alperesnek ezen korlátozással megóvni célzott jogos érdeke csak az volt, hogy a visszakapandó bankjegyeket, a hamis felülbélyegzés törlésével, itthon, mint fizetési eszközöket, 10,000 korona értékben felhasználhassa. Ezért, mivel a bankjegyeket vissza nem kapta, 10,000 koronát visszatarthat; ellenben a többi 9000 koronát vissza kell adnia. (Kúria IV. 2233/1922.)

— **A filozófiai könyvtárban,** amelyet Pfeiffer Ferdinánd ad ki, eddig három kötet jelent meg. Az első *Pauler Ákos*nak Aristotelese, a második *Braun Ottó* történetfilozófiája volt. Most jelent meg, mint a vállalat harmadik kötete *Moór Gyula* szegedi egyetemi professzornak Bevezetés a jogfilozófiába c. munkája. Erre az eredeti, érdekes könyvre, amely hivatva van a magyar jogbölcseleti irodalomnak külföldön is elismert hírét öregbíteni, legközelebb visszatérünk.

— **Az 1922. évi törvénycikkeknek a Corpus Juris Hungarici-ban a Franklin-Társulatnál megjelenő kiadásában dr. Téry Gyula** által szerkesztett, jegyzetekkel és pótlásokkal ellátott kötete napvilágot látott. Igazságügyi törvény nem sok akad a mult évi aratásban. Az ipartörvény módosításáról szól a XII. tc., a berni szerzői jogi unióhoz való csatlakozásról a XIII. tc., a háború előtti angol adósságok rendezéséről a XVI. tc., a katonai Btk. értékhárainak felemeléséről a XVIII. tc., a fizetési eszközökkel elkövetett visszelésekről XXVI. tc., a háború előtti francia adósságokról a XVIII. tc.

— **Mai közjogi berendezéseink** címmel *dr. Egged István*tól a Franklin-Társulat kiadásában 64 oldalra terjedő hézagpótló munka jelent meg, amely főleg a közjogi provizórium intézményeit ismerteti. Eltekintve a bevezető fejezetnek néhány politikai író mondatától, amely bátran elmaradhatott volna, a munka mindvégig tudományos tárgyilagosságra törekszik. Ha e törekvést nem mindig koronázza siker, az nem a szerző, hanem a tárgyalt joganyag hibája.

— **Az állatforgalmi szavatosságról szóló törvény** március hó 1-én lépett életbe. A törvényt *dr. Hutya Ferenc* népszerű modorban ismerteti egy füzetben, mely most jelent meg. A munka, mely a főhibákra vonatkozó legfontosabb tudnivalókat, valamint a törvény és az ezt kiegészítő minisztériumi rendelet teljes szövegét is tartalmazza, megrendelhető 340 K beküldésével a «Patria» irodalmi vállalatnál.

— **Az örökbefogadás szabályai.** E címen kitűnő tanulmány jelent meg, mely az örökbefogadás szabályait különös tekintettel a gyakorlatra és a nemzetközi jogra tárgyalja. A mű szerzői *dr. Scholtz Géza* igazságügyi miniszteri tanácsos és *dr. Gál Dezső* budapesti ügyvéd. A műhöz *dr. Téry Gyula* kir. kúriai tanácselnök, a m. kir. igazságügyminisztérium kodifikációs osztályának vezetője írt előszót. Jogi irodalmunkban az örökbefogadás jogintézményéről, az anyagi és eljárási szabályokról, az örökbefogadás joghatásairól, valamint nemzetközi vonatkozásairól rendszeres, monografiaszerű, kimerítő munka eddig nem jelent meg. Az örökbefogadásról készült egyébként igen értékes kisebb önálló munkálatok megjelenése óta már hosszabb idő telt el; magánjogi tankönyveink pedig e nagyfontosságú családjogi intézményt csak mellékesen tárgyalják. Tételes törvény hiányában a minden egyes örökbefogadási szerződés megerősítésére hivatott kormányhatóság: a m. kir. igazságügyminisztérium elvi jelentőségű határozatai — eltekintve a gyámi törvénytől, néhány rendeltől és a szórványos bírói döntésektől — alkotják azt a joganyagot, amely tételes törvény helyett és pótlásaként örökbefogadási szabályainkat tartalmazza. A lefolyt világháború következté-

Tekintettel a papiros árának, valamint a munka bérnek emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 április 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 480 K, Döntvénytár nélkül 340 K.

ben hősi halált halt katonai személyek után több százezer hadiárva maradt, akiknek a családokban vagy a rokonságnál való sürgős elhelyezése az örökbefogadás jogintézményének bő felhasználását és fejlesztését teszi köz- és magánérdekké. Az örökbefogadási szerződések, a háborús eltűnésekkel kapcsolatos gyámügyi és gondnoksági ügyek száma az országban erősen megnövekedett és folyton emelkedőben van. E joganyag összegyűjtése, rendszeres feldolgozása, elméleti és gyakorlati taglalása olyképp, hogy az örökbefogadás terén felmerülhet minden kérdésben vezérfontul szolgálhasson, a hatóságoknak és a jogkereső közönségnek könnyű és gyors tájékozást nyújtson: szerzők munkájának kitűzött célja.

— **A Jogállam** március—áprilisi füzetének tartalma: Lőw Loránt: A pénzügy a magánjogban. — Degré Miklós: Büntető igazságszolgáltatásunk az 1922. évben. — Hacker Ervin: A szándék előre megfontolt voltának oszthatósága. — A pénz értékcsökkenése és a Kúria legújabb joggyakorlata. — Az egyesületek büntetőjogi cselekvőképessége és felelőssége. — Az új nemzetközi jog. — Baumgarten Nándor: A közigazgatási bíróság pénzügyi joggyakorlata. — Valutatarozásnak gazdasági lehetetlenülése. — Diszsiplínát Edvi Illés Károlynak! — Edvi Illés Károly zsebkönyvének új kiadása. — A Kúria ügyvédi tanácsának ülése. — A Nemzetközi Jogi Egyesület magyar csoportja. — A magyar egyenes adórendszer. — Az ügyvédi képesítés. — A keresk. törvény 351. §-a. — Vagyonátruházás tartás fejében. — Idegen pénznem átszámítása a lejárat napján. — Fizetési késedelem valorizációs ok.

— **A szerzői jog szociálizálása Svájcban.** Mint a Markenschutz und Wettbewerb írja Svájc a múlt év végén szerzőjogi törvényt alkotott. A tervezet szerint, úgy belföldi, mint külföldi írók munkái nyilvánosan eladhatók lettek volna a szerzők beleegyezése nélkül is a bíróság által megállapítandó díjak ellenében, ha a szerzőnek az előadási jog átengedésére vonatkozóan követelt feltételei nem fogadtattak el. Ezen rendelkezést többoldalról heves támadások érték és a Helvét-szövetség «Unschweizerische Respectlosigkeit»-nek nevezte a javasolt intézkedést, amely az országot kifelé megbélyegezné. A rendelkezés a törvényből ki is maradt. Törvényté vált azonban a kényszerengedélynek egy más neve, amely zeneműveknél, ha a szerző a zeneművet mechanikus készülékek útján való előadásra átengedte is ily készülékek forgalomba hozatnak, minden svájci iparost feljogosít annak kérésére, hogy a bíróság által megszabadandó térítés fizetése ellenében kényszerengedélyt igényelhessen. **B**

A Belvárosi Takarékpénztár igazgatósága a folyó hó 27-re kitűzött közgyűlésnek az elmúlt évre 80 korona osztalék kifizetését fogja javasolni a tavalyi 40 koronával szemben. 16499

Budapesti ügyvéd, csak otthon dolgozik, tárgyalásait, külső dolgait ellátó irodatársat keres. Külön dolgozó, közös segédszoba és telefon van. Ajánlatokat «Loyalis» címen kiadóba kér. 16500

Gépirást

(szerződések, beadványokat stb.) mindenkinél olcsóbban vállalok s megrendelt időre pontosan szállítok. 16501

CSULMANN MARISKA, Budapest, VIII., Nap-u. 4.

KÁLLAY dr.
JOGI SZEMINÁRIUMA
Budapest | Szeged
Andrássy-út 8. | Pallavicini-út 3.
Ügyvédi és bármily jogi vizsgára
előkészít 16483
Információ díjtalanul! Tel. 29-09

**Hirdetések felvételnek
a kiadóhivatalban**

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

Most jelent meg a

CORPUS JURIS HUNGARICI

(Magyar törvénytár)

1922. évi kötete.

Szerkesztette:

Dr. TÉRFY GYULA

Alapára füzve ————— 12.—
" fekete kötésben ————— 15.—
" barna kötésben, mint a Hatályos
Magyar Törvények Gyűjteménye 15.—

Megjelent!

Dr. EGYED ISTVÁN

kir. ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár

MAI KÖZJOGI BERENDEZÉSEINK

Előszóval ellátta:

Dr. TÉRFY GYULA

című műve, mely a forradalmak utáni közjogi törvényalkotást tárgyalja úgy, mint az ma érvényben van.

Alapára 3-50

A Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Egyesülete által hivatalosan közzétett **szorzószám 200.** (Érvényes 1923. IV. 2-ig). Az alapár és szorzószám szorzata a könyv eladási ára.

Megrendelhetők:

a Franklin-Társulatnál, Budapest, IV., Egyetem-utca 4., Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) R.-T. könyvkereskedésében, Budapest, VI., Andrássy-út 21. és bármely könyvkereskedésben.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24-79.

16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I.,** Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV.,** Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 480 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 340 korona

Egyes szám ára 96 korona
Döntvénytár nélkül 72 korona

TARTALOM. Dr. Auer György kir. ügyész: Büntetőjogi reformkérdések. — Dr. Sebestyén Samu budapesti ügyvéd: Valutajogi újabb fejlemények. — Dr. Alföldi Dávid egri ügyvéd: Értékhatar és büntetés. — Törvénykezési Szemle. Gazdasági lehetetlenülés és valorizáció. — Szemle.

Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. — Magánjogi Döntvénytár.

Büntetőjogi reformkérdések.*

Aki egy évtized előtt ilyen hangzatos címmel ruházta fel cikkét, az nem mulasztotta el, hogy ne utaljon anyagi és alaki büntetőkódexünk alapos átformálásának sürgős szükségességére. Hivatkozott a nyugateurópai és amerikai államok törvényeire, amelyekhez hasonló alkotását tovább nem halaszthatjuk. A változott idők azonban a reformerek széles ívelésű terveit is igen megnyomorították. Amint az élet minden terén óvatosan tartózkodni kell nagyobb szabású beruházásoktól, ha a szükséges tőkékkel nem rendelkezünk, úgy a jog terén sem volna ajánlatos hatalmas vállalkozásokba fogni, amidőn hiányzik a nyugodt megfontolás, az állandósult viszonyokra alapított helyzetismeret, a végrehajtáshoz szükséges segédeszközök tőkéje.

A reform szó a büntetőjogban egykor a tökéletesség felé közeledő jogszabályok és intézmények megteremtését jelentette, ma azonban azt a módot kell érteni alatta, amelynek segítségével azt a minimális standardot, amely nélkül kultúrállam nem létezhetik, ügyel-bajjal, máról-holnapra fenn tudjuk tartani. Ilyennek tekintem azt a reformkivánságot is, amelynek jogosultságát csak megerősíti az a tény, hogy semmi esetre sem tartozom az elsők közé, akik ennek szükségét hangoztatták. Mindjobban szaporodik a száma azoknak az államellenes egyéneknek, akik honmentő történelmi hivatást imputálva maguknak, bizonyos célokat az általuk kárhoztatott politikai irányzat vezetőinek elpusztításával, avagy az említett irány híveinek tekintett tömeg megfélemlítésével igyekeznek elérni. Minél számosabbak lesznek ezek az erkölcs és az államrend szempontjából egyaránt kárhoztatandó cselekedetek, melyek gyűjtőnéven a merénylet fogalma alatt ismeretesek, annál többször kell meggyőződünk arról, hogy jogszabályaink nem nyújtanak kellő védelmet ily bűncselekményekkel szemben. A nagyközönség, amelynek izgalmát adott esetek nyomán a sértett fél pártjához tartozó sajtó is töltelhetőleg ébren tartja, mohón és nem ritkán hiába várta a cselekmény erkölcsi súlyának megfelelő megtorlását. Sokkal nagyobb a közvéleménynek a bíróság igazságérzetébe vetett bizalma, sem hogy azokban az esetekben, midőn a hosszas nyomozás után kipuhatolt tetteseket rövidebb-hosszabb letartóztatás után szabadon kell bocsátani, ezért a törvény alkalmazói ellen emelne kifogást. Kétségtelen azonban, hogy a megtorlás nélkül maradó bűncselekmények nem csupán a büntetésben szabadítják fel teljesen a nemtelen ösztönöket, hanem az állam igazságszolgáltató tevékenysége, a törvények erejével szemben bizonyos kétkedést keltenek ugyancsak azok soraiban, akik az erkölcs törvényei szerint elítélendő cselekményeket hasonló elbánásban kívánják részesíteni a jog szabályai szerint is. Nyilvánvaló, hogy a törvény, amely természetszerűleg nyomon követi az eseményeket, ezek gyors változásához képtelen megfelelő ütemben alkalmazkodni s nincs mit csudálni azon, ha oly cselekményekkel szemben, amelyek a magyar nép jellemével aligha egyeztethetők össze, kellő védelemről nem gondoskodott. A titkos merényletek,

a gyáva bosszúállás, ismeretlen volt a magyar kriminalisztikában, kodifikációnak és iudikaturának így kevés gondot okozott efajta cselekmények megtorlása. Midőn azonban a merényletek elszaporodása szükségessé tette, hogy velük a büntetőjogász gyakrabban foglalkozzék, kitűnt ezeknek sajátos természetök. Aránylag egyszerű a helyzet, midőn a tettes szándéka, akár egyé-
sek, akár valamely egyénileg meg nem határozott csoportnak élete, testi épsége ellen irányul. Itt a támadás tárgyát a fennálló szabályok kellően védelmezik. Más azonban a helyzet, ha a merénylet alapján véve ártalmatlan eszközökkel idéz elő oly eredményt, amely csupán másodlagos, de fölötté veszélyes következménye magatartásának. Gondoljunk azokra az esetekre, amikor egy vaktöltés elsütése, egy rakéta felrobbantása vad félelmet kelt egy embertömegben, amely azután riadalmában egymáson okozza a sérelmek tömegét. Gondoljunk azokra az esetekre, amidőn tökéletlenül előkészített bombamerénylet hozza izgalomba az emberek tömegét és a cselekmények láncolatát csupán addig lehet megvilágítani, hogy megtudjuk, ki gyártotta, avagy ki szerezte meg a bombát, ki az, aki ilyeneket raktáron tart. Mindezekben az esetekben büntetőtörvényeink adósok maradnak a megfelelő büntetést megszabó intézkedéssel. A szóbanforgó cselekmények, mint amelyeknél a lényeg nem a közvetlenül előidézett jogsérelemben, hanem egyes fontos érdekek veszélyeztetésében keresendő, a büntetőjogban tudvalevőleg a deliktumok különleges fajtáját alkotják. A veszélyeztetés — Binding szavaival élve — (N. I. 373): «Ist die Erschütterung des Daseins Gewissheit des Rechtsgutes.» Megingatják a társadalom életének szilárd alapjait, mint a merényletek ellen hozott francia törvény tárgyalásánál az előadó megjegyezte: «Ils attaquent non une personne déterminée, mais frappent en aveugles les hommes et les choses comme pour détruire la société elle même.» Miért is a veszélyeztetési cselekményekkel szemben fennálló rendelkezések megtiltják azokat a cselekményeket, amelyek magukban rejtik a veszélyt, hogy okává legyenek bizonyos jogsértő eredménynek meghatározott jogtárgyakkal szemben. Jellemző e cselekményeknél mindenkor, hogy a tettes abban a meggyőződésben van, hogy cselekménye a veszélyeztetés határát át nem lépi. Tekintet nélkül azonban erre az ily cselekmények súlya különösen abban a közvetett hatásban nyilvánul, amely köznyugalom, a személy- és jogbiztonságba vetett bizodalom általános megrendítésében nyilvánul meg. Ezt a jogsérelmet pedig a büntetőjog általános elvei értelmében csupán speciális rendelkezés alapján lehet megtorolni, másodlagos következményekért a tettes rendszerint felelősségre vonható nem lévén. Ez az oka annak, hogy a legtöbb állam vagy már büntetőkódexébe foglalta a különleges rendelkezéseket a közbéke megbontóival szemben, vagy pedig a merényletek ellen külön törvényben védekezett. Általános szempont volt mindenekelőtt e tekintetben, hogy a büntetések súlyán mítsem változtathat az, hogy az elkövetésnél politikai motívumok szerepeltek, tekintve, hogy ezek a cselekményt politikai tetté nem léptethetik elő. Nem vehetem igénybe e lap hasábjait azzal, hogy reámutassak a rendelkezések sorozatára, amelyek kezdve az Ausztriai Btk. kezdetleges fogalmazásától, amely az életveszélynek, közveszélynek előidézését bünteti, egészen a schweizi tervezetig, amely helyesen ismeri fel, hogy a «Schreckung der Bevölkerung» (228. §.) az, ami az eredményt legjobban jellemzi, nem terjesz-
kedhetnek ki mindezekre a jól megfontolt intézkedésekre, hogy ezeknek gyakorlati értékét igazoljam.

* Részlet szerzőnek a Magyar Jogászegyletben tartott előadásából.

Az élet az, amely az újításokra kényszeríti az emberiséget; ama veszély mellett, hogy hatalmas apparátusokat könnyen jelentéktelen pillanatnyi érdekek szolgálivá süllyeszt, egyszersmind a fejlődésnek és haladásnak el nem lankadó buzditója. Irányadó ez a törvényhozás terén is. A törvényhozó, ha akaratát a napi események hatása alatt változtatgatja, elhatározásának parancsából kapkodás, tiltó szava dadogássá válik, emellett azonban a korának döntő súllyal bekövetkező változásait figyelmen kívül nem hagyhatja. A büntetőjog kőkorszakától kezdve, midőn törvény és bíró gondolatköre egyaránt hozzátapadt a bűncselekmény látható közvetlen eredményéhez a fejlődés útja felismerhetetlenül abban az irányban van, amely a bűnös és a tett különleges egyéni körülményeinek elhatározó jelentőséget tulajdonít. Ezek a szempontok irányítják a kultúrállamok kodifikációját és reformmozgalmaikat. Ennek az irányzatnak követelménye nyerne kielégítést a merénylő szándékkal elkövetett, a társadalom békéjét súlyosan veszélyeztető támadások büntetését biztosító törvény megalkotásánál.

A csecsemőkorukat élő vagy részben még teremőjükre váró büntetőjogi reformok vázolója után röviden óhajtanék megemlékezni azokról a reformokról, amelyekről csaknem 1¹/₂ évi alkalmazás után gyakorlati tapasztalatokkal rendelkezünk. Ezek legnevezetesebbjeit az értékhatár felemeléséről szóló 1921. XXVIII. és a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről szóló 1921. évi XXIX. t.-cikk tartalmazza. Az előbbi mint anyagi jogi rendelkezés pénzünk fokozatos elértéktelenedése mellett néhány nap alatt anakronizmussá nőtte ki magát. A 2000, illetve 1000 koronás értékhatár ma már annyira jelentéktelen területre zsugorodott, hogy mértékadóul elfogadni nem lehet. A bírói kar, amelynek, sajnos, nem kell statisztikai táblázatokat tanulmányoznia, ha az általános drágulásnak a megélhetés nehézségeit fokozó hatásáról kíván meggyőződni, nem leplezheti idegenkedését, midőn oly törvényt kell alkalmaznia, amely a pénz békebeli értékének 10-szeres csökkenését fogadja el alapul. E megállapítás azonban gyakorlatilag is mélyreható következményekkel jár. Perrendi hátránya, hogy a járásbírók hatásköre és alapvető tevékenysége a minimumra csökken, míg a törvényszékek és kir. ügyészségek a csekély vagyoni jelentőségű bűnügyek tömegeivel küzdelemnek. A felsőbírók pedig a törvényszék által elbírált ügyekben igénybevehető messzemenő perorvoslati jogok következtében az ügyforgalom állandó szaporodásával aligha tudnak lépést tartani. Az anyagi jog szempontjából végül figyelembe veendő, hogy mind gyakoribbak azok az esetek, amelyekben a tényleges helyzetnek meg nem felelő értékhatár folytán kirívó az aránytalanság a bűncselekmény és az előszabott büntetés között. Ez pedig a 92. §. rendszeres alkalmazására, az enyhítő körülmények után való görcsös kutatásra vezet. A rendkívüli enyhítési jognak állandó igénybevétele eltéríti a szabályt eredeti rendeltetésétől, elkoptatja azt és a bírói meggyőződés őszintesége szenved csorbát, midőn a büntetlen előéletet, a bizonyítékok súlya alatt tett beismerést rendkívüli méltánylást érdemlő körülményekké nemesíti. A jog általános elveivel kell szembehelyezkednünk mindazokban az esetekben, midőn az idejét mult törvényt az élet, az igazság követelményeivel igyekszünk összeegyeztetni. Reméljük, hogy ezt a diszharmóniát, amelyet a törvényhozó a polgári peres eljárásból már kiküszöbölt, a kriminális eljárásban sem fogja sokáig meghagyni.

Az igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről szóló törvény a tehermentesítés jegyében született. A tehermentesítés takarékoskodást is jelent s ez mindennél jobban magyarázza meg a törvény célját és szükségességét. Kérdéses csupán az, vajjon a törvény e célt szolgálja-e a kellő mértékben és hogy kisebb áldozatok árán nem volna-e lehetséges hasonló eredményt elérni. E tekintetben a gyakorlat során megerősítést nyertek azok a kételyek, amelyekkel a törvényt már javaslat korában kísérték. A törvényhozó nyilvánvaló akarata az volt, hogy az egyszerű, kisebb jelentőségű ügyek ne kerüljenek a tanácsai elintézés nehezebb apparátusába s a szabadabban mozgó egyesbíró ítélkezzék bennük. A helyes gondolat gyakorlati sikerét azonban nagyban befolyásolta a bűncselekmények kiválasztása. A gyakorlat emberei tisztában vannak azzal, hogy aligha lehet könnyebb és bonyolultabb esetek közt különbséget tenni abból a szempontból, hogy a törvénynek mely §-ába ütköznek. Ha elvben meg is lehet állapítani, hogy egyes bűncselekményeknél a tényállás és a meg-

oldandó jogi kérdés rendszerint egyszerűbb, mint másoknál, ezt kivétel nélkül elfogadni nem lehet. Közpályán levő egyének megragalmazásával elkövetett bűncselekmények elbírálásánál rendszerint bonyolultabb kérdéseket kell a bírónak megoldania, mint holmi sikkasztásnál. Ki állítaná azonban, hogy abban az esetben, midőn a rendőrről azt állították, hogy részegen állt a posztón, nagyobb jogász tudás és elmélyedés szükséges a döntéshez, mint midőn éveken át tartó üzleti összeköttetésből fakadó sikkasztás bűncselekményének kocsiderékre növekedő perirataiban kell a bírónak az igazságot kutatnia. Alkalmatlannak bizonyult ugyanis az egyesbírói hatáskörbe tartozó bűncselekményeknek szűk körre szorítása és az, hogy e deliktumok feltétlenül egyesbírói elintézés alá tartoznak. Amivel szemben helyesebb volna e cselekmények körét tágítani, azonban a kir. ügyész, akit szívesen ruháznak fel «a per első bírójá» súlyos felelősséget involváló megjelöléssel, esetenként tenne indítványt, vajjon az ügyet egyesbírói elintézésre alkalmasnak tartja-e, avagy azt a tanács elé tartozónak minősíti.

Az egyesbírói intézmény a gyakorlatban általában bevált. Az a szempont, amelyre már az egyesbírók nagy hívének, Adickesnek javaslataival szemben is utaltak, az ítélkezés egységességének veszélyeztetése, itt is éreztette hatását. Fontosabb és gyakori jogi kérdésekben való előzetes megegyezés, alapelvek leszögezése nélkül az egyesbírói indikatura divergenciáját elkerülni lehetetlen. A bíróságok vezetőinek hálás és kevésbé fáradtságos feladata volna, egyesbírói értekezletek kezdeményezésével a szerteágazó vélemények egyesítése érdekében közremunkálni. Az egyesbírói tevékenység értékét mindenesetre jelentékenyen emelné, ha erre a tisztségre oly bírót rendelnének ki, akik előreláthatóan hosszabb ideig működnek e minőségükben, ami azonban a bírónak mind nagyobb arányú más irányban (földbirtokrendező-bíró, árvizsgáló-bizottság) való igénybevétele mellett ezideig még megvalósítható nem volt.

Legyen szabad még utalni az egyszerűsítési törvénynek két rendelkezésére, amely a helyes intenció dacára a gyakorlatban egyáltalában nem vált be.

A törvény 6. §-a lehetővé tette, hogy az életbelépés előtt elkövetett csekély jelentőségű és veszélyességű bűncselekmény esetén, méltánylást érdemlő körülmények fennforgása mellett, a kir. ügyész a nyomozást a rendes eseteken kívül is megszüntetheti, a vádat elejtheti. Ez a «par excellence» gyakorlati célú rendelkezés, sajnos, a kir. ügyészségek praxisában — minden felsőbb utasítás dacára — nem tudott gyökeret verni. Ez lett volna pedig a legjobb mód a vádhatóságnak és bíróságnak, hogy a jelentéktelen, az ősidőkből fennmaradt és kiveszni nem akaró lappaliák ballasztjától szabaduljon. Kocsiderékre megy még mindig azoknak az apró-cseprő ügyeknek garmada, amelyek a forradalom, sőt a háború előtti időkből valók s amelyek befejezése éppen olyan keserves fejtörést ad a hatóságoknak, mint az abban szereplő személyeknek, midőn évek előtt történt csekély jelentőségű eseményeknek tisztázására kell törekedni. A rendelkezés azonban maga az oka, hogy gyakorlati jelentőségre nem tett szert. Oka pedig ennek az a kautela, hogy a kir. ügyész a főügyész hozzájárulását tartozik kikérni, ha ily esetekben vád fenntartását mellőzhetőnek tartja. Általános emberi tulajdonság az, amely szerint mindenki idegenkedik attól, hogy jelentéktelen dolgokra sok energiát pazaroljon. Már pedig a főügyész hozzájárulás beszerzése, felterjesztések szerkesztése, részletes indoklása oly munkatöbbletet jelent, amelyet általában, a munkával amúgy is eléggé elhalmozott ügyészségek, csak nagyritkán szánnak a törvény által is bagatellnek minősített esetekre. Így történik az, hogy lehetőség szerint senkisémet vesz tudomást a 6. §. létezéséről, amint ez a kir. ügyészségek évi kimutatásaiból oly kétségtelenül kitűnik. Ha a törvényhozó teljes bizalommal a vádhatóságok lelkiismeretes munkájában e felsőbb jóváhagyást mellőzné, helyette a feleknek folyamodási jogot adna a vád képviselőnek mellőzése esetére, úgy ez a helyes intézkedés és célra vezetőbb lenne. Hasonlóképpen elméleti értékre szorítkozik a törvény 10. §-a is, amely ugyan a kifogási eljárást egyesbíró elé tartozó ügyekben kizárja, azonban megengedi, hogy a vádlott a kifogásoknak megfelelő észrevételeket terjeszthessen elő s a bíró ezeknek alapján vagy akár hivatalból is, ha azok az okok fennforognak, amelyek alapján a vádtanács a vádiratot elutasíthatja, az eljárást végzéssel megszüntetheti. Tudomásom szerint

e §. alkalmazására a 1½ éves gyakorlatban még alig került sor. El is tekintve attól, hogy a felek ily észrevételezési jogukra ki nem taníttatnak, az ügyek nagy száma is lehetetlenné teszi, hogy az egyesbírák ily kétlaki minőségben a felek többszörös meghallgatása mellett foglalkozhassanak az egyes ügyekkel. Azonban az a módszer, amely vádtanácsot és ítélő bíróságot, tehát hat bíró ítélkezését egy személy munkájába sűríti, már ab ovo aggályos. Ha a törvény a kifogási eljárás szurrogátumát fel kívánta venni az egyesbírói eljárásba, úgy csekély véleményem szerint az észrevételek elintézésével külön bírói személyt kellene megbízni, akinek munkaköre kizárólag erre szorítkoznék és így lehetséges volna az, hogy az ítélőbíró minden előzetes állásfoglalástól mentesen foghasson az ügynek tárgyaláson való elintézésébe.

Az eszmei kapcsolatot felhasználva néhány megjegyzést óhajtanék még a vádirat ellen tehető kifogásokról is tenni.

Irodalom és a gyakorlat emberei egyaránt vitatják a vádálhelyezési eljárás létjogosultságát. Sokan céltalan procedurának tekintik az egészet, amelynek egyetlen eredménye az ügyek elintézésének lassítása. Mások takarékosági szempontból is kívánják a szervnek kioperálását bűnvádi eljárásunk testéből. Hogy ez utóbbi érvvel nyomban végezzünk, reá kell mutatni, hogy a budapesti büntetőtörvényszék az egyetlen, melynél néhány bíró kizárólag vádtanácsi ügyek intézésével foglalkozik, míg a többi törvényszéknél a három bíró munkaidejének csupán egy részét veszik igénybe a vádtanácsi teendők belcélrtva a vizsgálóbírák határozatainak felülvizsgálását is. Nyilvánvaló ebből, hogy megtakarítás a munkaerőben számba sem jöhet akkor, ha ennek az eljárásnak csak némi jelentősége is van. Már pedig ezt nem lehet tagadni és aligha túlzó az a feltevés, hogy ahol a vádtanács hatásköre a vádhatározatok kocsiderékre menő gyártásában merül ki, ott nem az eljárás, nem a törvény, hanem azok alkalmazóiban rejlik annak oka, hogy hatáskörüknek súlyt kölcsönözni nem tudnak. Nem cél nélkül szerelték az ügyészi vádiratok elé azt a rostát, amely a teljesen szilárd alap nélkül vádolt egyént a főtárgyalás nyilvánosságától megkíméli. Más kérdés azonban, vajjon kívánatos-e emez eljárásnak a jelenlegi keretekben való fenntartása. E tekintetben esetleg reformról szó lehetne. Mindenesetre fenn tartandó lenne az a fő- és pótmagánvádas ügyekben, valamint az öt évnél súlyosabb büntetéssel sújtott bűncselekményeknél, végül pedig mindazokban az ügyekben, amelyekben vizsgálat volt.

A vádtanácsi eljárást mindenkor a vádlott jogos érdekeit támogató jelentékeny intézménynak tekintették és ha ennek jelentőségét a törvény intencióinak megfelelően konzerválják azok, akik az intézmény működését irányítják, úgy ennek fenntartása sokszorosan felér azzal az aránytalanul csekély előnnyel, amely megszüntetéséből a bűnügyek intézésére hárulhat.

Szándékosan hagytam utolsónak azt a kérdést, amelynek megoldása méltán sorolható a legnehezebbek közé, de amellyel a közeljövőben kétségtelenül foglalkozni kell. *Ez a perorvoslatok korlátozása.*

Nem lehet tagadni, hogy a fellebbezési fórumok szaporítása az ügyek alaposabb elbírálásának, a jog egységes alkalmazásának leghatékonyabb biztosítója. Minderre azonban egy bizonyos mértéken felül az állam csak megfelelő teherbírás mellett kötelezhető. A békés idők kultúrfeladataihoz mért peres eljárásunk azonban e tekintetben sem áll arányban az állam jelenlegi teherbírásával. Figyelembe kell venni elsősorban azt, hogy a bűnügyek igen tekintélyes részének a felek sem tulajdonítanak oly jelentőséget, hogy a perorvoslatok tekintélyes klaviaturáját szűkíteni ne lehetne. Bár nem áll módomban ez alkalommal részletes tervezetet előterjeszteni, csupán példaként utalok a járás bírói hatáskörbe tartozó magánvádas és kihágási ügyekre.

Egy másik szempont, amely figyelmet érdemelne a rossz-hiszemű, a tényállással ellentétben álló perorvoslatok korlátozása.

Naponta előfordul, hogy a vádlottak azért, hogy a büntetést megkezdeniök ne kelljen, a bűnösség megállapítása miatt fellebbeznek, noha a főtárgyalás során beismerték a bűncselekmény elkövetését és ilyenkor néhány heti fogházbüntetés végrehajtását évekig is halasztgatják kellő szívóssággal, míg a napnál is világosabb ítélettel főügyész, tábla, koronaügyész és kir. Kúria kénytelen ideje javát tölteni. Talán volna mód arra, hogy az ily nyilván tényállás-ellenes fellebbezéseket a bíróság visszautasíthassa, míg a határozata ellen használt perorvoslattal felterjesztett ügyeket a

felsőbíróság először csupán a perorvoslat jogosultsága szempontjából bírálván felül, munkaterhén lényegesen könnyítene. Akik ezt a megoldást túlságosan radikálisnak találnák, azok talán alkalmasabbnak vélnék azt, ha az egyesbírók által tárgyalt ügyekben a végső szó a kir. ítélőtáblának illetné. Ez a javaslat nem csupán a kir. Kúria folyton halmazódó restanciájának apasztására alkalmas, hanem mentesítené legfelsőbb bíróságunkat attól a formális tevékenységtől, amelyre az oktalan semmisségi panaszok elős visszautasítása kényszeríti. Nem szenvedhet kétséget másrészt, hogy az elsőfokú bíróságok a jogorvoslat korlátozásával a vádlottra hárult hátrányt az ügyek beható és gondos tárgyalásával a minimumra redukálhatnák.

Aki az eseményeket madártávlatból szemléli, annak számára mindezek a megjegyzések okoskodó aggályoskodásnak tűnhetnek fel. Aki azonban az igazságügyi hatóságok működését akár mint jogkereső ügyfél, akár mint bíró közelebbről figyeli, az nem hagyhatja figyelmen kívül a csekélyebb horderejű intézmények gyakorlati jelentőségét sem.

Számtalanszor tapasztalhattuk az életben, amint egymagában csekély jelentőségű tényezők állandó összehatásából messze kiható mozzanatok alakultak ki. A mindennapi élet nem a világrengető események, hanem a lappáliák mozaikja. Az utóbbi évek iránya általában a speciálizálódás felé mutat, míg szűkös viszonyaink, nyomott kedélyállapotunk a magasratörő tervezgetések helyett a meglévő tatarozgatásra, aprólékos munkára kényszerítene. A gyakorlati tudományok fejlődése is hozzájárul a mindennapi élete alakjához. Karöltve fejlődtek ezek a művészettel Augustus csarnokaiban, a Medicek palazzóiban, de fel kellett cserélniök ünnepi köntösüket köznapi ruhával, midőn a daliás időkől sivár napok lettek. A gyakorlati tudomány művelése nem művészet többé, a jog már nem «ars æqui et boni», hanem az ősember életéből reánk maradt küzködés, amelyben az elemeknek, a vadállatoknak szerepét a jogrend parancsait negligáló tömeg vette át. Kérlelhetetlenül nyomják reá a közállapotok bélyegüket mindazokra az alkotásokra, amelyek az egyes korszakokban napvilágot látnak. Hiszen az alkotó, maga a föld pora, az ember sem lehet egyéb, mint valamely korszak sajátos megnyilvánulása.

«Der Mensch ist nicht geboren» — szölt az agg Goethe életére visszapillantva — «die Probleme der Welt zu lösen, wohl aber zu suchen, wo das Problem angeht und sich so dann in der Grenze des Begreiflichen zu halten.» Nyugodjék bele mindenki, ha egyelőre a távol jövő megfestése helyett a ma és a holnap problémáival bajlódunk és ez szolgáljon magyarázatul, midőn merész reformok vázolása helyett aprólékos kérdések boncolgatásával foglalkozunk.

Dr. Auer György.

Valutajogi újabb fejlemények.

3. Újabb szabályozás az aranyban fizetendő tartozásokra.*

Az aranyra szóló fizetési kötelezettségek rendezése, célja a 950/1923. M. E. sz. kormányrendeletnek. Mindjárt itt jegyzem meg, hogy a rendelet is igen célszerű, de a kormányrendelet szerkesztése kevésbé sikerült.

Helytelenül jellemezték ezt a kormányrendeletet olyannak, amely az adósnak azt a védelmét, amelyet ez a 9420/1914. M. E. sz. kormányrendeletnél fogva mostanig élvezett, megszünteti és ezzel az effektív aranytartozás fizetésére kötelezett adóst hitelezőjének kiszolgáltatja. Az imént említett rendelet tudvalevőleg a magánjogi jogcímen alapuló és a magyar állam területén teljesítendő effektív aranytartozásra nézve megengedte az adósnak, hogy ez azt a koronaérték bármely fizetési eszközében teljesítheti, viszont jogot adott a hitelezőnek arra, hogy legkésőbb akkor, amikor az adós az ilyen módon való teljesítést felajánlja, ennek elhalasztását kívánhassa. Ha a hitelező evvel a jogával él, a fizetés a rendelet szerint aranyban teljesítendő, azonban csak a rendelet hatályának megszűnése után. Már most a 950/1923. M. E. sz. kormányrendelet 7. §-a ugyan hatályon kívül helyezi ezévi február 10-ével a 9420/1914. M. E. számú rendeletet, s így az imént említett lejárát annak a hitelezőnek a javára, aki a teljesítés elhalasztását kívánta, ekkor bekövetkezett volna, az új rendelet 1. §-a is azonban az adósnak megengedi, hogy effektív aranytartozását bármely törvényes fizetési eszközzel teljesíthesse, az átszámításra a fizetés nap-

* Az előbbi közl. 1. a 4., 6. és 7. számban.

ját megelőző napon a budapesti tőzsdén jegyzett záróárfolyamoknak, illetve a Devizaközpont által közétett árfolyamoknak átlagát, ilyenek nemlétében a piaci árat jelenti ki irányadónak. Ezenfelül az új rendelet szerint az adós kérheti (2. §. 1. bek.), hogy a bíróság tartozását méltányosan lesszállítsa, s a bíróság (2. §. 4. bek.) 5 évig terjedhető fizetési halasztást engedhet, úgy, hogy ezen haladék mellett a fizetésnek részletekben teljesítését is megengedheti. (2. §. ut. bek.) Látnivaló tehát, hogy a 950/1923. M. E. sz. kormányrendelet intézkedései az effektív aranytartozással adós valódi érdekének sokkal inkább felelnek meg, mint az annak az előző rendelettel adott, bizonytalan ideig tartó haladék, amelynek lejáratával mégis csak effektíve aranyban lett volna köteles teljesíteni. Sőt olyan effektív aranytartozásokra nézve, amelyeknek fizetése aranyforintban, körmőczi vagy császári aranyokban vagy külföldi aranyértékben van kikötve (régi rendelet 2. §.), az adós a régi rendelet értelmében is a koronaérték bármely törvényes fizetési eszközében teljesíthetett ugyan azon rendelet hatályának ideje alatt, de nem névértékben, hanem a lejáratkor irányadó árfolyamon. E tekintetben tehát az új rendelet csak annyiban tér el általános intézkedésében (1. §.), hogy az átszámításra, amely most már a koronaérték aranyértékerméiben kötelezett tartozások eseteire is alkalmazandó, nem a lejáratkor, hanem a fizetés időpontjában érvényben lévő árfolyam, illetve piaci ár irányadó.

Az új rendelet 1. §-a a tekintetben van aggályosan szerkesztve, hogy az alája eső pénztartozásokat úgy írja körül, «amelyeket valósággal aranyban vagy külföldi aranyértékben (belföldi vagy külföldi aranyérmében) kellene teljesíteni». Ez a körülírás magába kívánja foglalni a régi rendeletnek úgy 1., mint 2. §-ában említett, tehát a koronaérték aranyértékerméiben, valamint az aranyforintban, körmőczi vagy császári aranyokban, továbbá a külföldi aranyértékben kikötött pénztartozásokat, de a «valóságban aranyban» kitélt a helytelen szerkesztésnél fogva mintegy szembehelyezi a külföldi aranyértékkel s csak a zárjelbe tett «belföldi vagy külföldi aranyérmékben» meghatározás, amely, viszont elhibázott elhelyezésénél fogva a «külföldi aranyértékben» kitélt közelebbi megjelölésére rendeltnek látszik, utal arra, hogy a rendelkezés az aranykoronákban vagy külföldi pénznemben aranyban kikötött, effektív aranytartozásokat kívánja szabályozni.

Az 1. §., tudatosan eltérve a régi rendelet 1. és 2. §-aitól, amelyek a magyar állam területén teljesítendő pénztartozásokra vonatkoztak csak, ezt a korlátozást nem tartalmazza. Az új rendelet tehát minden olyan esetben alkalmazandó, ha a belföldi adóstól per útján magyar bíróság előtt követel a hitelező aranytartozás alapján fizetést, sőt a rendelet szóhangzata ellenére, de a rendelet célja szerint bizonyára akkor is, ha a belföldi adós ellen külföldi bíróság végrehajtható határozata alapján magyar bíróság által elrendelendő végrehajtás útján vagy csődön kívül való kényszeregyezségi vagy csődeljárás során érvényesíti a hitelező követelését.

Viszont túlzott adósvédelemnek tartom, hogy az új rendelet mindazokra az aranytartozásokra vonatkoztatja rendelkezéseit, amelyek az életbelépése napjáig, tehát 1923 február 10-ig keletkeztek, bár a valóságban a háború befejezése óta ilyen kötelezések vagy egyáltalában nem, vagy igen szörványosan történtek.

A rendelet tárgyi alkalmazhatósága szempontjából itt eldöntendő kérdés, hogy az aranyzáradék és az aranyértékzáradék eseteiben az egyaránt alkalmazandó-e? Nézetem szerint igen, mert a helyes felfogás szerint¹⁸ az olyan megállapodás, hogy «minden

fizetésnek aranyban kell történnie», a követelés pénzösszegét igen is érinti. A rendelet, célja szerint, tehát mindkétféle kikötés eseteire kiterjed.

Az 1. §-nak a pénztartozások jogcímeire vonatkozó körülírása már a moratóriumi rendelet fogalmazásában is megvolt, csak hogy ott a kereskedelmi utalvány, közraktári jegy és csekk is meg volt említve, ami azonban ott is s itt is csupán exemplifikáció; általánosságban a rendelet csak magánjogi címen alapuló pénztartozásokra akarja intézkedéseit vonatkoztatni — ez a rendelkezés értelme — ellentétben a közjogi címen alapuló szintén aranyra szóló tartozásokkal. Ilyen közjogi címen alapuló aranytartozás, pl. az úri jog elismerésül kötelezett 20 K-s arany. Azt talán nem is kell külön említeni, hogy magánjogi címen alapuló tartozás az is, amely államadóssági vagy város által kibocsátott kötvényben van megtestesítve (a rendelet 3. §-a azonban az államkincstár aranyban teljesítendő címletszerű tartozásainak koronaértékre való átszámítására speciális rendelkezést tartalmaz, nem címletszerű tartozásainak rendezését pedig külön rendeletnek tartja fenn).

A 2. §. szerint az adós *kérheti* a lesszállítást. Ebből arra lehetne következtetni, hogy az adós peren kívül is a bírósághoz fordulhat a lesszállításért. Ezt azonban nem teheti, ami nem annyira a rendelet 5. §-ából vont következtetéssel állapítható meg, — ez a §. tartalmazza, hogy a rendelettel szabályozott *követeléseket* kizáróan a budapesti kir. törvényszéknél lehet *érvényesíteni*, hogy a más bíróságnál folyamatban lévő *pereket*, melyekben az elsőbíróság ez évi febr. 10-én az ítélethozatalt megelőző tárgyalást még nem fejezte be, s hogy «a jelen rendeleten alapuló kérelmet» (bizonyára az adós által tartozásának lesszállítására, fizetési halasztás és a tartozásnak részletekben való fizetésének engedésére előterjeszthető kérelmeket) még a felülvizsgálati tárgyaláson is elő lehet terjeszteni, — hanem a rendelet első szövege alapján a Takarékpénztárak és bankok egyesületében folyt tárgyalásokból. Ezek során felmerült az a gondolat is, hogy az idevonatkozó ügyeket a gazdasági bírósághoz utalják, amit azonban a rendelet nem tett magáévá. A most érintett 5. szakasz rendelkezéseiből az is kitűnik, hogy tehát csak a rendelet életbelépése után folyamatba teendő vagy pedig más bíróságnál a rendelet életbelépésekor már folyamatban volt, de a fentebb említett stádiumig még nem érett perek fognak a budapesti törvényszéknél folyni, illetve továbbfolyni, ellenben a már elébb folyamatba tett többi perekben a többi magyar bíróság is alkalmazni köteles a szóbanlévő rendeletet s helyesen csak ezekben terjeszthető elő még a felülvizsgálati tárgyaláson is az adós által teendő kérés, ha az adósnak erre azért nem volt elég alkalma, mert az előző perbeli cselekmények még a rendelet életbelépése előtt voltak végzendők.

Az adós azonban kétségtelenül nem tartozik megvárni, míg a hitelező perrel érvényesíti aranykövetelését, hanem a Pp. 130. §-a értelmében megállapítási pert indíthat, mert a megállapítás az ő jogállapotának biztosítására hitelezőjével szemben szükségesnek mutatkozik. Szó szerint véve a Pp. említett rendelkezését, ugyan kétség lehet, de minden ok megvan arra, hogy adott esetben a bíróságok a rendelkezést szabadabban alkalmazzák.

A 2. §. szerint a méltányosságnak megfelelő lesszállítás szempontjából tekintetbe veendő megváltozott gazdasági viszonyok mellett a bíróságok kognícióját, amelynek a tartozás lesszállítására nézve korlátja nincs, bizonyára influálni fogja az is, hogy hitelező és adós ugyanannak a pénzrendszernek közösségében éltek (osztrák-magyar monarchia) vagy, hogy a hitelező oly volt szövetséges állam honosa, amellyel közösen viselt háború követke-

érték fizetésére vonatkozó megállapodás is. U. o. van érintve a kérdésnek a német-svájci jelzálogegyezmény kérdésével való összefüggése, amelyre nézve a Reichsgericht kimondotta, hogy az egyezmény csak a személyes adósra, nem pedig a jelzálogtulajdonos felelősségére is vonatkozik. Ez az egyezmény tudvalóan kivételt tett a német birodalmi, 1914 szept. 28-án kelt kormányrendelettel szemben, amely az 1914 júl. 31-ike előtt keletkezett tartozásoknak aranyérmékben fizetésére vonatkozó megállapodásokat érvényen kívül helyezte, kimondva, hogy az adós tartozása alól névértéken számított papírmárkában fizetés által magát liberálhatja. Ez a rendelet ma is érvényben van s érvényben is fog maradni; mert Helferich kimutatta, hogy az aranyérmékben való fizetés kikötésével a hitelezők nem a papírvaluta ellen kívántak védekezni — erre senki nem gondolt — hanem ezüstvaluta behozatala ellen. L. Lehmann id. h. 53. s. k. II.

¹⁸ L. erre nézve Nuszbaum professzor fejtegetéseit a Reichsg. fiteleteiben (Jur. Wochenschrift 1922 szept. 15-iki és idej. január 1-i számaiban) és az ellenkező felfogásra dr. Löw Loránt cikkét (a lapok tavalyi 20. számában). Nuszbaum utóbbi fejtegetéseiben kimutatja, hogy a Reichsgerichtnek még 1902-ből való, de még a régebbi gyakorlathoz simuló határozatában tett az a kijelentése, hogy az említett megállapodás a követelés pénzösszegét nem érinti, merőben hibás s hogy a Reichsgericht a kérdést csupán formális oldaláról tekintette és azt fel sem vetette, mi a kihatása annak a megállapodásnak (aranyzáradék), ha az aranyérméknek agiójuk van. Valójában az aranyérmékben való fizetés kötelezése meg nem határozott, de egyszersmind korlátlan pénzértékű dologszolgáltatásra irányuló. Nuszbaum ehhez képest az aranyérmékben fizetésre vonatkozó megállapodást az aranyérték fizetésére vonatkozóhoz úgy viszonyítja, hogy az első a másodiknak a fokozása, vagyis minden aranyérmében fizetésre vonatkozó megállapodásban benne rejlik egyúttal az arany-

ményeként állott elő gazdasági viszonyaink, különösen a magyar pénz értékének leromlása, talán arra is, hogy a külföldi hitelező magyar koronában adta azt a kölcsönt, amelyre nézve az aranyban való fizetés követelhetőségét kikötötte ugyanakkor, amikor hazai pénzintézetek ugyancsak magyar koronában adott kölcsönökre nézve ezt a kikötést nem tették és legalább a mai jogállapot szerint lejáratkor való pontos visszafizetés esetében értékecsökkenést koronában kötelesek a teljesítést névértékben elfogadni.

Hogy nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kötvényei és zálogleveleire nézve a rendelet (2. §. 3. bek.) kisebb átszámítási árfolyamnak megállapítását engedi meg az ott megjelölt körülmények figyelembevételével, nem más, mint a tartozás leszállításának megengedése. Ebből azt kell következtetnem, hogy az átszámítási árfolyam kedvezőbb megállapításán felül a tartozás külön leszállításának helye nincsen, ellenben helye van fizetési halasztás és részletekben fizetés engedésének s a lejárt s lejárandó kamatok leszállításának is.

A rendelet 4. §-ában foglalt rendelkezés megengedi a belföldi adósnak, hogy olyan állambeli hitelezővel szemben, amely államban az aranyban teljesítendő tartozás teljesítésére irányadó pénznemet és az átszámítási kulcsot meghatározó jogszabály van érvényben, az illető állam ezen jogszabályának alkalmazását kívánhassa. Ez a rendelkezés megfelel az osztrák 1921 jún. 19-én kibocsátott kormányrendeletnek, amely rendeletre az adott alkalmat, hogy a többi között Bulgáriában, Szerbiában és Romániában a törvény megengedi, hogy a belföldi adós aranyban megállapított kötelezéseit az illető állam papírpénzében névértékben átszámítva teljesíthesse.¹⁹

A belföldi adós a rendelet 4. §-ában neki adott joggal természetesen csak akkor fog élni, ha az illető állambeli jogszabály neki kedvezőbb, mint azok a kedvezmények, amelyekre a rendelet egyéb intézkedései alapján kilátása lehet.

A rendelet 4. §-ából egyébként kitűnik, hogy a rendelet nem a magyar honos adósról, hanem egyáltalában a belföldi, vagyis a magyar állam területén lakóhellyel vagy székhellyel bíró adósról vonatkozik. Hogy az adóstársakra és kezesre is alkalmazandó, nézetem szerint kétségtelen. Alkalmazandó jelzálogul lekötött ingatlan későbbi megszerzőjére is, aki az ingatlan az effektív aranytartozással terhelve szerezte meg, akár átvállalta azt személyes tartozásul, akár nem. Utóbbi esetben az ingatlan későbbi megszerzőjének felelőssége attól függ, hogy az aranyfizetési kötelezettség akkor, amikor az ingatlan tulajdonában a változás beállott, a telekkönyvben kifejezetten be volt-e jegyezve, vagy pedig a vonatkozó zálogjogbejegyzés abban az időpontban csak magyar koronaösszeget jelölt-e meg? Utóbbi esetben a későbbi megszerző az aranyban való fizetésért nem felel, bárha a bejegyzés alapjául szolgált okiratban a hitelező netalán ki is kötötte, hogy a tartozásnak aranyban való fizetését fogja kívánhatni. E szerint igazodik, nézetem szerint, az ugyanazon vagy későbbi rangsorban bejegyzett jelzálogos hitelezők jogi helyzete is.

Dr. Sebestyén Samu.

Értékhatar és büntetés.

Mint régi jogász, még mindig az 1869:IV. tcikk 19. §-ának elvi alapján állok.

Elismerem ugyan a bíróságnak jogát, sőt az 1912:LIV. tc. 70. és következő §-aira való figyelemmel, azt a hivatását is, hogy jogunkat fejlessze, tökéletesítse, de csak akkor, ha a törvény hiányos vagy homályos és akkor, amidőn eljárása a törvénnyel nem ellenkezik.

Büntetőügyekben külön is útját állja a bíróság törvényhozói szerepének a Btk. I. §-a. Sőt e törvényszakasz miniszteri indoka még határozottabban állítja, hogy: «A törvényjavaslat szövege nem ad helyet sem annak, amit analógia legis, sem annak, amit analógia juris alatt ismer a jogtudomány, annál kevésbé enged tért arra, ... hogy a bíróság vegye át a törvényhozó hivatását, a konkrét eset megítélésénél nem a törvényből fejtve ki az irányadó szabályt, hanem saját egyéni szempontból viszonyítva a cselekményt az erkölcsi és állami rendszerhez; azt büntetendőnek nyilváníthassa aszerint, amint azt saját egyéni eszméje szerint

amazzal ellentétben lenni véli.» (Lőw-féle Anyaggyűjt. I. kötet, 171. lap.)

Sajnos, ezek ellenére is gyakran tapasztalható, hogy nem minden bíróság követi a törvényt, ha ez, nézete szerint, nem megfelelő, viszont olyan esetekben, amidőn a bíróságoknak kötelességük lenne a törvény fogyatékoságát a törvény határain belül orvosolni: a vádhatóság indítványára, a legszigorúbban ragaszkodnak a betűihez.

A Btk. 334. §-a szerint a lopás vétségének értékhatará 100 K volt és ezt a Bn. 48. §-a azzal az indokolással emelte fel 200 K-ra, hogy: «A bírói gyakorlat is túlszigorúnak tartja a törvény rendelkezését. Erre mutat, hogy pl. 1905-ben az értékre való tekintetből büntetettek tekintendő lopások eseteinek egyharmad részében a bíróság a Btk. 92. §-át alkalmazta.» A Bn. 49. §-a újabb értékhatarát is állapított meg, ha a lopott dolog értéke 4000 K-nál nagyobb és a cselekmény a lopott dolog értékére való tekintet nélkül is büntetett, mert — mind az indokolás mondja — a 4000 K-nát meghaladó érték ellopása a büntettes különös vakmerőségére, gonoszságára, az anyagi szükségben rejlő enyhítő körülmény teljes hiányára vall.

Az 1921:XXVIII. tc. I. §-a ugyan a fentebbi értékhatarokat 2000, illetve 40,000 K-ra emelte fel; de mit jelent ez? Azt, hogy, aki azelőtt egy libát lopott, a Bn. 51. §-a szerint kihágást, most nem is vétséget, hanem büntetett követ el, mert a 6 K-ás libából 8000 K-ás liba lett; aki azelőtt pl. bemászás útján egy öltözet ruhát, vagy esetleg a láda feltörése után egy mázsa cukrot lopott, az csak 5 évig terjedhető börtönbüntetést kaphatott, mert a lopott dolog 200 K-nál nem ért többet, sőt sokkal kevesebbet, míg most ugyanilyen lopás 10 évig terjedhető fegyházzal büntetendő, mert pénzünk vásárló erejének csökkenése folytán most egy 70 K-ás öltözet legalább 70,000 K-ba, egy 90 K-ás mázsa cukor pedig 65,000 K-ba kerül.

Természetesen az így könnyen kihozható «nagy» értékekből — mert a közszükségleti cikkek legnagyobb részének ára ezerszeresre emelkedett — igen gyakran származnak a békebeli 200 K-nak megfelelő 200,000 K-ás lopások, amelyek azonnali le tartóztatást, vizsgálati fogságot és 3—6 évi fegyházbüntetések kiszabását vonják magok után; mert a bíró nem gondol arra, hogy az a kilogramm cukor, amiért most 650 K-t kérnek, egy fillérrel sem ér többet, mint az a kilogramm cukor, amelyet a háború előtt 95 fillérért lehetett megvenni.

Azelőtt a bíróság a törvény túlságos szigorát a Btk. 92. §-ának alkalmazásával ellensúlyozta. A Bn. indokolása is mondja, hogy a bírói gyakorlat azzal enyhített a Btk. szigorán, hogy sűrűn élt a rendkívüli enyhítés jogával. 1905. év folyamán a Btk. 336. §-ának 3. és 4. pontjaiban minősített lopás büntette miatt elítélt 4235 büntettes közül 3133-nál, tehát az esetek 74%-ában alkalmazta a Btk. 92. §-át.

A törvény fogyatékosága ez most is nagyon sok esetben indokolná, de a mostani statisztika alighanem más számot, a lopás büntette miatt vizsgálati fogságban lévők számának nagy szaporodását jelentené.

Ha ennek okát keresem, két körülményre kell gondolnom: egyik az, hogy az elrettentési elmélet kezd tért hódítani, jöllehet már nagyon régen csöddöt mondott, a másik pedig, amit már 15—20 évvel ezelőtt is felvettem, hogy célszerű lenne azokat a kir. ügyészeket, akiket a felsőbb bíróságokhoz akarnak kinevezni, előbb bizonyos időn keresztül bírói működésre utalni.

Kétségtelen ugyanis, hogy a bírói gyakorlatot a kir. ítélőtáblák s a kir. Kúria irányítják és ezek működésére nagy befolyással lehetnek az ügyészekből lett bírák szokásai. Már pedig — tisztelet a kivételeknek — az ügyészi foglalkozás annyira hozzá szoktatja a kir. ügyészeket a vádlói szerephez és az ezzel rendszerint együttjáró egyoldalú felfogáshoz, aminthogy az utasítási rendszer megszokása is a változó hatalmi tekintetekhez, hogy az emberi természet törvényei szerint nem lehet csodálkozni azon, ha az ügyészi székben közvetlenül a felsőbb bíróságokhoz kerülő, egyébként kitűnő jogász a bírói székben is hamarabb veszi észre a vád szálkáját, mint a védelem gerendáját és ha ő a kir. ügyészen ott sem az ügyfelet (Bp. 13. §.), hanem a mindenkori büntető hatalom képviselőjét látja, kinek szigorú felfogásához másodikként természetévé vált saját hasonló felfogása miatt is szívesen alkalmazkodik.

Dr. Alföldi Dávid.

¹⁹ Békejog 1921. 31. I.

Törvénykezési szemle.

Gazdasági lehetetlenülés és valorizáció.

1. Felperes 1919. évben ezüst evőkészletet vásárolt az alperes-től és a vételért előre kifizette. Alperes nem szállított és gazdasági lehetetlenüléssel védekezett. Ha az árúnak az ára nem emelkedett *aránytalanul* nagyobb mérvben, mint amilyen mérvben a vételár megfizetése óta a korona vásárló ereje csökkent, illetőleg amilyen mérvben az *aranykoronának* akkori magyar koronákban kifejezett árához képest az aranykoronának a jelenlegi magyar koronákban kifejezett ára emelkedett, akkor az alperes a teljesítés alól, gazdasági lehetetlenülés címén nem szabadulhat. (Kúria VII. 3685/1922.)

2. Teljesen *azonos* indokolással kimondatott, hogy az eladó, aki a faszén vételárát *előre megkapta*, az időközben a 10,780 1920. M. E. sz. rendelettel *felemelt* tájékoztató ár megfizetését nem követelheti. (Kúria VII. 3832/1922.)

3. Felperes 1911. évben 250 műfogat rendelt az alperesnél 200 K vételárban és azt *előre kifizette*. Ez a 200 K az 1923. évi január hó 27-ikén 8980. sz. a. megjelent rendelet szerint megfelelő 100,000 mai K-ának. Ámde a 250 műfog mai ára ennél sokkal többet tesz; a teljesítés tehát gazdaságilag lehetetlen és az alperes, akit *vétkesség nem terhel*, kártérítéssel sem tartozik. És habár az előbbi állapot helyreállításaként 100,000 K-át kellene visszafizetnie, mivel azonban a felperes ily címen csak 50,000 K-t követelt, ennyiben marasztaltatott. (Kúria VII. 3531/1922.)

4. Felperes a tűzifa árát 1917. évben *előre kifizette*. Alperes jogellenesen tagadta meg a teljesítést és csak 1920. évben helyezte bírói letétbe a vételért. Alperes a ker. t. 356. §-a szerinti árkülönbözetten felül a vételár *ötszörösének* megfizetésére köteleztetett: mert az az eladó, aki az előre fizetett vételárnak megfelelő mennyiségű áru szállítását megtagadja és akinek a vételár visszatartásához joga nincs, azt késedelem nélkül visszafizetni, vagy el nem fogadás esetén bírói letétbe helyezni köteles; mert különben a pénz vásárló erejének az indokolatlan késedelem ideje alatt beállott csökkenéséből származó kárt neki kell viselnie. (Kúria IV. 2481/1922.)

5. A bécsi cégtől 1917. évben vásárolt *bütor vételára* Bécsben volt fizetendő. A vevő a vételár fizetésében indokolatlanul, *vétkenesen késedelmes* volt. Ezért az *osztrák* korona időközi elértéktelenedéséből folyó károsodást az eladóra jogosan át nem háríthatja; és így ugyanannyi *magyar* koronát kell fizetnie. (Kúria IV. 2016/1922.)

6. Ugyanily indokolással köteleztetett a vevő a Bécsben, 1920. évben fizetendő *ruhavételárnak* 1923. évben, ugyanannyi magyar koronában leendő fizetésére. (Kúria IV. 3147/1922.)

7. Az a jogszabály, hogy a bérbeadó a bérlő által eszközölt *beruházásokat* a beszerzési árban tartozik megtéríteni, a pénz és az árúk értékviszonyának állandóságát feltételezi. Ennélfogva az 1914. évi építkezés megtérítési árát úgy kell megállapítani, hogy a gazdasági viszonyok előre nem látott változásából egyik fél se húzzon indokolatlan vagyoni előnyt és egyik félre se háruljon indokolatlan vagyoni hátrány. (Kúria V. 5032/1922.)

8. Az *özvegy* a húsz holdnyi ingatlannak végrendeletileg biztosított *haszonélvezete* helyett 1917. évben 4000 K évi *járadékban* állapodott meg az örökösselel. Az özvegyi jog a tartáshoz való jogot is, mint kevesebbet, magában foglalja; kérelmére tehát a járadék, a viszonyok változása folytán *felemelendő*. (Kúria I. 2595/1922.)

9. Az ingatlan tulajdona iránti keresetnek helyt adó ítélet nem volt végrehajtható, mert a per folyamán az ingatlan az alperes adóssága miatt elárvereztetett. Alperes kártérítéssel tartozik; ennek mérve a tulajdon iránt 1915. évben hozott jogerős ítélet időpontja szerinti értékhez igazodik. Valorizáció nem követelhető, ha a felperes a kártérítési *per indításával sokáig késelt* és azt sokáig szüneteltette. (Kúria V. 3958/1922.)

10. Koronaértékben nyújtott *kölcsön* esetében, a koronaértékének időközi változása a visszafizetendő koronák számára befolyással *nem* bírhat. (Kúria V. 3375/1922.)

11. Az *ügypédi munkadíj* a munka teljesítése idejében létező állapot szerint állapítandó meg, tekintet nélkül a pénzérték időközi hanyatlására és az adós késedelmére, amelynek következménye a késedelmi *kamatban* nyilvánul. (Kúria VI. 4305/1922.)

Szemle.

— Gyorsított polgári eljárásnak nevezte egy hírlapi közleményben e sorok írója a büntető feljelentéseknek azt az áradatát, amelyet a tőzsdei baisse indított meg. E megjelölésből csak a rosszindulat olvasható ki szemrehányást a rendőrség ellen, amelynek elvégre is hivatali kötelessége, hogy a hozzá érkezett feljelentéseket elintézzé, még a feljelentők ügyvédeit sem érheti vád, ha felismerve a polgári jogszolgáltatásnak teljes gazdasági csődjét, ügyfeleik érdekeit ily módon szolgálják, csupán követik azt a rossz példát, amelyet a törvényhozás évek óta nyújt, midőn az ország gazdasági sebeire büntetőtörvényekben keres irt és azt a még rosszabb példát, amelyet a politika szolgáltat, midőn a nézeteltérések eldöntését a büntető bíróra bízta. Nem ismételhetjük elégszer, hogy a büntetőjog hivatása az egyensúlyozott társadalmi és gazdasági rend ellen vétőknek fegyelmezése, de teljesen alkalmatlan eszköz, akár a társadalmi rendnek, akár a koronának stabilizálására. Aki a büntetésben találja meg az archimedesi pontot, amelyből a sarkai-ból kifordult világot helyrebillentse, az nemcsak a hysteron proteron súlyos logikai hibájába esik, hanem kockáztatja a jogban rejlő hagyományos erkölcsi erőt is, amelyet a társadalom a jövőben sem nélkülözhet. Gazdasági és politikai szabadság friss levegőjén gyógyulhat csak meg az életveszélyes kórban szenvedő társadalom s csupán kuruzslók hihetik, hogy a vérkeringés szabályossága azzal mozdítható elő, ha a betegszobát fegyházzá alakítják át.

— Magyar állampolgárok pereinek felfüggesztése Romániában. Tudomásunkra jutott, hogy a román bíróságok a magyar állampolgárok által Romániában indított pereket felfüggesztik. Értesülésünk szerint ezen felfüggesztésre a román igazságügyminisztérium utasította a törvényszéki elnököket következő körirattal: Románia Igazságügyminisztérium Jogügyi Vezérigazgatóság. Kelt, 1922 dec. 22. 62,906. Elnök Úr! A pénzügyminiszter úr (Háborús kártalanítási Igazgatóság) közli velem, hogy a belöldi hírlapok Magyarország és az idegen államok közti tartozások cím alatt a következő táviratot publikálták: «Budapest. A magyar kormány rendeletet adott ki, amelyben elrendeli, hogy a magyar állampolgárok és a trianoni szerződést aláíró államok alattvalói közti tartozások a jövőben a bírói úton nem nyerhetnek szabályozást. Igazoló és kompenzációs hivatalok fognak létesíteni azon követelések rendezése végett, amelyek egyrészt a magyar, másrészt az angol, francia, belga és görög alattvalók között fennállanak. A többi államok, amelyek még a trianoni szerződést nem ratifikálták, nyilatkozni tartoznak, hogy kívának-e csatlakozni a fenti módon történő szabályozáshoz. Ami pedig egyrészt a magyar, másrészt a cseh, lengyel, román és szerb alattvalók közt fennálló tartozásokat illeti, előzetesen a valutára vonatkozó kérdéseket kell tisztázni.» A magyar kormány által foganatosított ezen intézkedés következtében a fentnevezett minisztérium megkeresett, hogy a román bírói hatóságok többé határozatot ne hozzanak, s hozzátette még, hogy intézkedett, hogy a külügyminisztérium budapesti diplomáciai szervei útján a magyar kormány által foganatosított intézkedés részleteire nézve is, adatokat szerezzen be, hogy a román kormány álláspontját véglegesen fixirozza. A pénzügyminisztérium ezen megkeresését van szerencsém közölni, azzal, hogy azt alkalomadtán figyelembe venni szíveskedjék. — Nyilvánvaló, hogy a 9590/1922. M. E. sz. rendelet-ről van szó, mely kizárólag a trianoni békeszerződéssel összefüggő egyes követelések bírói érvényesítésének felfüggesztéséről intézkedik. Reméljük, hogy a félreértés diplomáciai úton hamarosan tisztázódni fog.

— Az igazságszolgáltatás olcsósága a jó igazságszolgáltatás egyik kelléke. A túlságosan olcsó igazságszolgáltatás azonban szaporítja a pereket és ennek folytán kedvezőtlenül befolyásolja az igazságszolgáltatást. Ez okból kifogásoljuk, hogy az ügyvédi díjszabás legújabb szabályozása alkalmából a budapesti kir. törvényszék az öt millió koronán felüli pereknél a tarifa tételét leszállította. Köztudomású, hogy ma a legjobb befektetés, ha az adós nem fizet. Egyrészt, mert neveltségesen csekély kamatot fizet, másrészt, mert devalvált pénzben fizeti meg tartozását. Annak

jellemzésére, hogy milyen olcsó a perlekedés, íme bemutatunk egy példát. 12. P. 45,764/1922. sz. a. per indult meg 101,788 K erejéig a budapesti kir. törvényszék előtt. Alperes nem védekezett. Az ítéleti, biztosítási és kielégítési végrehajtási költség mai napig nem érte el a 10,000 K-t, vagyis kevesebb, mint az egy heti «koszt-pénz», pedig a követelés esedékessége óta háromnegyedév telt el. Mire az árverés határnapja elérkezik, letelik az esztendő. Ezért szaporodnak a perek.

— **K. T. 326. §.** A budapesti kir. ítélőtábla I. tanácsa 1422/1922. sz. ítéletében a késedelmes adóst, aki cseh koronával tartozott — effektivitás kikötése nélkül, — a hitelező kárának megfizetésére kötelezte oly formában, hogy annyi svájci franknak megfelelő magyar korona fizetésére kötelezte, ahány svájci frankot ért hitelező cseh korona követelése az esedékesség napján. Az ítélet indokolásából szösz szerint idézzük annak lényeges részét:

«Azzal, hogy a kir. ítélőtábla a KT. 326. §-a alkalmazhatóságának helyét látta, semmiesetre sem tette magáévá az alperesnek azt az álláspontját, hogy ez a törvényhely az adós késedelme által előállott jogi helyzetet is szabályozná és csak az effektív szolgáltatásra kötelezett adóst tenné a késedelem ideje alatt beállott értékcsökkenésért felelőssé, míg a nem effektív pénznem adósa, ha ez a pénznem a fizetés helyén forgalomban nincs, ezen felelőség alól mentesülne. Ily messzeható jelentősége az effektivitás kikötésének nem lehet, mert kétségtelen, hogy az effektivitás megkülönböztetésével a KT. 326. §-a csak azt akarta elérni, hogy az idegen pénznem beszerzésének fáradsága és költsége csak azt az adóst terhelje, ki erre az effektivitás kikötésével kifejezetten vállalkozott, míg az az adós, ki az üzleti forgalomban rendszeresen szokásos módon, ily kikötés nélkül tartozik külföldi pénznemmel, ezt a viszonylag csekély terhet nem viseli. Voltaképpen tehát az idézett törvényhelyben csak arról van szó, hogy az effektív adós a külföldi pénznem árjegyzésének felső határát tartozik megfizetni, amelyért az idegen pénznem árúként beszerezhető, míg a normális, nem effektív adós a középárfolyammal is elegendő tehet kötelezettségének. Mindez azonban korántsem jelenti azt, hogy a nem effektív adós késedelmének általános következményeit kevésbé tartoznék viselni, mint az effektív adós, amint hogy a fizetés helyét az idézett 326. §. szerint megillető jelentőség sem lehet döntő a kárviselés kérdésében. Nem fogadhatta el a kir. ítélőtábla az alperesnek azt az álláspontját sem, hogy a készfizetésre kötelezett adós késedelme következményeként kizárólag csak a törvényes késedelmi kamattal tartoznék. Oly jogszabály, mely ezt (amint ezt az Optk. 1333. §-a teszi) kimondaná, nálunk nincs, az a jogszabály pedig, mely kimondja, hogy a pénzfizetésre kötelezett adós a késedelem ideje alatt törvényes kamatot köteles fizetni, csak azt a minimális kártérítést szabja meg, melyet az adós minden esetre és egyéb kár bizonyítása nélkül is teljesíteni tartozik. Igaz, hogy normális békeidőben alig volt eset, hogy a késedelmi kamatot meghaladó kárát ékresné valaki, annál kevésbé, hogy megítélnék. Ámde ezt az akkori gazdasági helyzet elegendőképp indokolta, mikor egyrészt az üzleti forgótökek haszna alig haladta meg a törvényes kamat mértékét, másrészt a hitelező könnyű hitelszerzéssel az adósa késedelme által okozott kárnak elejét vehette, kintlevő tökéje pedig elértektelenedésnek kitéve nem volt, az okozati összefüggés a késedelem és a kár között tehát rendszerint hiányzott. Azt, hogy a mai gazdasági életben mindennek ellenkezője áll, a kir. ítélőtábla köztudomású ténynek tekinti, valamint megállapítja azt is, hogy a mai gazdasági életben szertelen méltánytalanságként hatna, ha az adós úgy az árúnak, mint a vételárnak birtokában az ezek forgatásával járó s a törvényes kamatot sokszorosan meghaladó kamatot húzná, aztán pedig késedelmének s a pervitelnek beláthatatlan időtartama után a hitelezőnek a tőle kapott értéknek csak roncsait szolgáltatná vissza s mindezt késedelmi kamat ellenében szabadon üzhethé. Kétségtelen, hogy a mai viszonyok közt a késedelmi kamat távolról sem megfelelő ellenértéke a késedelem által okozott kárnak és így az adós a késedelemnek a késedelmi kamatot meghaladó következményei alól nem mentesíthető. Általános jogszabály pedig, hogy az adós, kinek késedelme nem hibáján kívül állott be, felel a késedelem ideje alatt beállott véletlenért is, mely a szolgáltatás tárgyában kárt okoz és ezenfelül is a hitelezőnek a késedelemből eredő minden kárát megtéríteni tartozik. Ezt a jogszabályt a perbeli esetre alkalmazva, kétségtelen, hogy a késedelem ideje alatt az alperes által teljesítendő szolgáltatás tárgyában, vagyis a magyar korona értékű készpénzben, vásárlóképességre nézve szertelen értékcsökkenés állott be, amelynek mértéke egyúttal annak a kárnak a mennyiségét adja, amelyet a felperesnek, mint hitelezőnek az alperes késedelme mindenestre okozott. Ennek a kárnak a fennforgása, mint a korona elértektelenedésének köztudomású, mert mindenki által tapasztalt tényen alapuló további bizonyításra nem szorul — teljes összegében pedig megtérítve akkor lesz, ha az alperes azt a magyar korona összeget fizeti meg felperesnek, amely belső értéke, azaz vásárlóképességére nézve teljes egyenértéke az általa 1920 szeptember 10-én s a későbbi rész-

letfizetésekkel fizetni elmulasztott magyar korona összegnek, vagyis ha ennél az összegnél annnyival több koronát fizet, amennyivel a korona belső értéke azóta a fizetés időpontjáig csökkent. Minthogy pedig a háború egyik következményeként a pénznem nemzetközi forgalmában állandó értékmérő gyanánt azoknak zürichi árjegyzése fogadtatott el és a pénznemek külföldi vásárlóképessége is előbb-utóbb az után igazodik: az alperes által fizetendő egyenérték állandó összege annyi svájci frank lesz, amennyit az alperes tartozása a késedelembe eséskor megért, ahhoz pedig, hogy ez a magyar korona-pénznemben fizetessék, annyi korona fizetendő, amennyi ennek a svájci frank-összegnek a koronaértéke.»

— **Közsükségleti cikk-e a pálinka?** Dr. Bunge G. baseli professzor az alkoholkérdéssel foglalkozó munkájában írja, hogy a civilizált emberiségnek egytized része évről-évre és napról-napra verejtékes munkával, szünet nélkül dolgozik, hogy ezen mérget előállítsák, szétosszák s a többiekkel együtt elfogyasszák, hogy munkaerejüket tönkretegyék, pénzüket elköltsék, a szegényházakat, tébolydákat, kórházakat és fegyházakat megtöltsék. Közismert tény, hogy a bűncselekmények legnagyobb percentjét vasárnap követik el, nyilvánvalóan alkoholhatásokra. Ép oly ismeretes az az összefüggés, amely az alkohol s a bűncselekmények egész sorozata között fennáll. Valamennyi civilizált ember büntetőbírái egyetértének abban, hogy a bűncselekmények 70—80%-a az alkohollal való visszaélés következménye. Egy oly statisztikai táblázaton, melyet 120 letartóztatási intézet 32,827 fegyencéről állítottak fel, akik Németország különböző vidékeiről származnak, az összes gyilkosságok 47%-át «ittas állapotban elkövetve» találjuk. Az arány az emberölésnél 63%, a súlyos testi sértésnél 74%, a könnyű testi sértésnél 63%, a hatóság elleni erőszaknál 76%, a szemérem elleni deliktumoknál 77%. S amikor az alkohol rombolása az egyéni és társas élet minden megnyilvánulásában kimutatható s az alkoholban rejlő veszedelmek felismerése sem a legújabb keletű, ugyanakkor egy kihágási ügyből kifolyólag kérdést intéztek a budapesti kereskedelmi és iparkamarához arra nézve, hogy a pálinka és általában az égetett szeszes italok közsükségleti cikkeknek tekinthetők-e? A Kúria *egy esetben* ugyan megállapította, hogy a szesz közsükségleti cikk s bűnösnek mondtotta ki egy szövetkezet igazgatósági tagjait, valamint a szövetkezet üzletvezetőjét az 1920. XV. tc. 1. §-ának 1. pontjában meghatározott árdragító visszaélés vétsége címén amiatt, hogy azt a szeszt, melyet a kormánytól a gazdaközönség közt holdankénti arányban literenként 53 K áron való kiosztás céljából átvettek, vízzel kétszeres mennyiségre felhígítva, kis tételekben kimérték. A Kúria állandó gyakorlata szerint a közsükségleti cikk kivétel nélkül minden polgár közvetlen vagy közvetett életszükségletének kielégítésére van rendelve; melyre a változó s örökké hullámzó életviszonyok szerint vagy állandóan vagy időszakonként, vagy kivételesen jogos igénye lehet mindenkinek. S csodálatos, hogy ezeket az irányelveket alkalmazva, hogyan mondhatta ki mégis a Kúria azt, hogy a szesz közsükségleti cikk? A budapesti kereskedelmi és iparkamara megállapította a fenti kihágási ügyből kifolyólag, hogy a pálinka és általában az égetett szeszes italok a táplálkozáshoz nem feltétlenül szükséges cikkek, sőt bizonyos mértéken túl való élvezésük a szervezetre károsan hat. Erre való tekintettel és arra is, hogy pálinka és az égetett szeszes italok élvezése egyes államokban törvényhozásilag is el van tiltva s forgalombahozataluk vasárnapokon Magyarországon is tiltva van, de máskülönben is a közsükségleti cikkek körébe való sorolásukat sem az országos szokás, sem a kifejlődött gyakorlat nem indokolja, a kamara kimondotta, hogy *a pálinka nem közsükségleti cikk.*

Dr. Korányi Dezső.

— **A kitagadási ok kifejezett megjelölése.** Jogszabályaink értelmében a végrendeletben foglalt kitagadás érvényességének egyik lényeges előfeltétele, hogy a végrendeletben kifejezetten megjelöltesse azokat a tényeket, amelyek a kitagadás okául szolgáltak, mert csak így állapítható meg az, hogy valóban a szükségörökösnek mely ténykedése volt befolyással az örökhagyó elhatározására, illetve, hogy örökhagyót az ő intézkedésére valóban oly ok indította-e, mely a kitagadás jogszerű alapja lehet. Ezt figyelembe véve, a végrendeletben foglalt az a kitétel, hogy felperes az örökhagyót több ízben megbántotta, a felhívott jogszabálynak meg nem felel, mert ez az általánosságban tartott kitétel nem jelöl meg kifejezetten oly tény, mely törvényes alapul szolgálhat arra, hogy a szülő gyermekét az öröklésből kizárja. A fellebbezési bíróságnak erre vonatkozó döntése

Tekintettel a papíros árának, valamint a munkabérnek emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A „Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 április 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 480 K, Döntvénytár nélkül 340 K.

tehát jogszabályt nem sért. A végrendeletnek azzal a kitételével azonban, hogy felperes az örökhagyó életét is veszélyeztette, kétségtelenül felperesnek egy meghatározott és pedig oly ténykedése van kifejezetten megjelölve, amely valóság esetében jogos alapja lehet a kitagadásnak. Minthogy pedig a kitagadás hatályához az okul szolgáló és a végrendeletben elő is adott tény bővebb körülírása nem szükséges, az említett kitagadási ok azon az alapon, hogy az arra vonatkozó tényállás a végrendeletben közelebbről előadva nincs, — figyelmen kívül nem hagyható, — minélfogva a fellebbezési bíróságnak ezzel ellentétes döntése jogszabályba ütközik. (Kúria P. 1. 2401/1922.)

— **Szegénységi jog és elévülés.** Ha az a felperes, akinek a szegénységre való perléshez igénye van, a szegénységi bizonyítványt az illető hatóság hibája folytán csak késedelmesen kaphatta meg és így ezen késedelem alatt a követelésének bírói érvényesítéséhez szükséges előfeltétel hiányzott: ennek az a jogkövetkezménye, hogy ezen idő alatt az elévülés az ő javára szűnelt. (Kúria IV. 3070/1922.)

— **Tartozásátvállalás.** Ha az ingatlan vevője a vételárba való betudással arra kötelezi magát, hogy a bekebelezett törlesztés tartozását magára vállalja s azt a hitelezőnek, az eredeti kötelezvény feltételeinek megfelelően, visszafizeti: ez azt jelenti, hogy a hitelezővel szemben a tartozásért személyes kötelezettséget vállal és az eladót ez alól felmenti. Ennek pedig a vevő csak akkor tesz eleget, ha az adósságot a hitelezőnél is magára vállalja s tőle olyan nyilatkozatot szerez, amellyel ez az eladót a személyes kötelezettség alól kifejezetten felmenti, és amennyiben az adósság az eladó egyéb ingatlanait is terheli, ezeket is a zálogjog alól mentesíti. (Kúria V. 2106/1922.)

— **Árdrágítás.** Az árdrágító visszaélés fennforgása fogalmilag ki van zárva oly vételi ügylet tekintetében, amelyet a vevő közvetlenül a termelővel köt. Nem alkalmazhatók tehát az 1920. évi XV. tc. tiltó rendelkezései, ha a kereset alapja nem az az ügylet, amellyel a felperes a bort nyereséggel tovább eladta, hanem az az ügylet, mellyel felperes a bort az alperestől, mint termelőtől megvette. (Kúria IV. 1094/1922.)

A Zagyvapálfalvai Üveggyár Részvénytársaság Deszberg Antal elnöke alatt tartotta meg 1922. évi rendes közgyűlését, melyen elhatározott, hogy a 3.913.387-29 K nyereségből osztalékkul részvényenként 60 K (30%) fizetessék. A közgyűlés elhatározta továbbá az alaptőkének 10 millióról 30 millió koronára való felemelését. Az elővételi jog 1:2 arányban darabonként 1000 K lefizetése mellett folyó hó 9-től 16-ig bezárólag gyakorlandó. 16514

Ügyvédjelölt, hat hónapos vidéki gyakorlattal irodát keres szintén a vidéken. Meghívásokat «Vidéki jelölt» jeligén a kiadóhivatal továbbít. Feltételek közlendők! 16508

Gépirást

(szerződéseket, beadványokat stb.) mindenkinél olcsóbban vállalok s megrendelt időre pontosan szállítok. 16501

CSULMANN MARISKA, Budapest, VIII., Nap-u. 4.

URI VILLA

emeletes 8 szobás 504 m² gyümölcsös. 30 perc Budapesttől óránként közlekedés. Közvetlen vevőknek részletes felvilágosítást ad **Dr. SAMASSA JÁNOS, Bpest, VII., Kertész-u. 35. I. 11.**

Telefon: 111—52. d. u. 4—6. 16502

IRÓGÉP

kellék specialitások.

Javítások és jókarbantartások.

GOLDBERGER GÉZA

írógépvállalata

Budapest, VI., Gyár-u. 11.

Telefon 81-68. 16485

Az ügyvédi kamara szállítója

KÁLLAY dr.

JOGI SZEMINÁRIUMA

Budapest

Szeged

Andrássy-út 8. | Pallavicini-út 3.

Ügyvédi és bármely jogi vizsgára előkészít 16483

Információ díjtalanul! Tel. 29-09

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

Most jelent meg a

CORPUS JURIS HUNGARICI

(Magyar törvénytár)

1922. évi kötete.

Szerkesztette:

Dr. TÉRFY GYULA

Alapára füzve ————— 12.—
" fekete kötésben ————— 15.—
" barna kötésben, mint a Hatályos Magyar Törvények Gyűjteménye 15.—

Megjelent

Dr. EGYED ISTVÁN

kir. ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár

MAI KÖZJOGI BERENDEZÉSEINK

Előszóval ellátta:

Dr. TÉRFY GYULA

című műve, mely a forradalmak utáni közjogi törvényalkotást tárgyalja úgy, mint az ma érvényben van.

Alapára 3-50

A Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Egyesülete által hivatalosan közzétett **szorozószám 200.** (Érvényes 1923. IV. 16-ig). Az alapár és szorozószám szorzata a könyv eladási ára.

Megrendelhetők:

a Franklin-Társulatnál, Budapest, IV., Egyetem-utca 4., **Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) R.-T. könyvkereskedésében**, Budapest, VI., Andrássy-út 21. és bármely könyvkereskedésben.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24—79. 16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)**

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 480 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 340 korona

Egyes szám ára 96 korona
Döntvénytár nélkül 72 korona

TARTALOM. Dr. Szűts Miklós ny. kir. kúriai bíró: Jogbizonytalanság. — Dr. Szladits Károly egyetemi tanár: Közös tulajdon kezelése. — Telefontitok. — Dr. Blau György budapesti ügyvéd: Átcsatolt területeink trianoni magánjoga. (Megjegyzések a bsz. X. részének VIII. címéhez.) — Szemle.

Melléklet: Perjogi Döntvénytár VIII. k. 4. ív. — Hiteljogi Döntvénytár XVI. k. 4. ív.

Jogbizonytalanság.

A jogbizonytalanság rendszerint a gazdasági élet nagyfokú bizonytalanságának kifejezője, mely egyes jogszabályok betartásának akadályozásában, sőt ad absurdum vitelében nyilvánul, de a jogélet megbízhatóságát is aláássa; rendkívüli esetekben világkatasztrófák következménye, de néha előkészítőjük is; merevségében — mert az a különös, hogy éppen merevség van benne! — egyenes ellentéte a jogállandóságnak, sőt annak egy a legveszedelmesebb ellensége, melynek fagyos lehellete mindent megdermeszt. De a jogoknak kötelességek felelnek meg, sőt velük is járnak azok, úgy mint az erkölcs törvényeivel, s az igazi kötelesség életünknek oly milysegeibe hatol vagy olyanokból emelkedik föl, hogy előtte bár készakarva szemet húyni lehet, de akkor is magunkból tör ki ellenünk, minél inkább elhanyagolnánk, annál kevésbé hagy békén. Ennek is köszönhetjük a jogállandóság felsőbbségét a jogbizonytalanság fölött még nehéz időkben is, mikor ennek bomlasztó hatása ellen csak rugékonyságával és alkalmazkodóképességével védekezhetik.

De honnan vegye ezeket, ha nem a nemzet nagy tömegeinek erejéből s az ily szerencsés, részben a tudatos észből fakadó, részben pedig a tudat alatt lappangó, de annál közvetlenebb, erők munkájából? Aminek leghathatósabb összefoglalója, mondhatjuk eredője, csak az a magasztos nagy elv lehet: «egy mindnyájaért, mindnyája egyért!» A történelemben sujtott bármely nemzetnek ez a leghathatósabb önvédelme, ha ugyan erre méltó, ami egyet jelent azzal: ha van hozzá ereje és bánni tud vele.

Ez az, amit föltétlenül meg kell értenünk, s amire jogállandóságunk megmentése érdekében tudatosan törekednünk kell. Nem kívánhatjuk a lehetetlent, hogy ezt a tömegek milliói közül minden egyes megértse; de kell, hogy ezt belássák előbb az ország legjobbjai, belássák azután a lassúbb áttérjedés erejénél fogva az ország jobbjai, s ha így mindezekben gyökeret vert, szuggesztív erejével majdan behatol a nagy tömegek tudat alatti szellemi kincsébe és forrása lesz a hatalmas közvéleménynek.

A jog természeténél fogva ennek éppen abban áll egyik magasztos hivatása, hogy ezen a megértés terén legelől legyen. Mozgásai és nyilvánulásai inkább kívülről épülnek és észrevehetőbbek, néha pozitívabbak is, a lelkiismeret belső fóruma alá eső erkölcsi hullámlásoknál. A jogérzék és a jogfejlődés hivatott arra, hogy kinyissa a szemeket, hogy külsőségeiben megértse a kötelesség szavát és azt a nagy *szolidaritást*, melyben mi emberek egymás irányában élünk, s ez tárja föl előttünk az erkölcsi megismerés igazságait, melyek a jognál is mélyebben fekszenek, ám a kettőnek egymással ellentétben állniok soha nem szabad, de hosszabb időn át nem is lehet.

A jogfejlődés eme külső érzékenységénél fogva a történelmi katasztrófák, gazdasági megrendülések szembeszökő hatása legélesebben a jogbizonytalanság kifejlődésében nyilvánul.

Ez elsősorban a gazdasági bizonytalanság érvényesülése a

jogi alakulások terén. A jog életrevalóságát mégis fényesen bizonyítja, hogy mint az élő szervezetben a betegség ellen az önvédelem és a gyógyulás csirái önmagából kinyílnak, s már a betegségi láz fellépése az ellenállás szervezkedését jelenti: éppen így a jogéletben már a törvényhozás közbelépése nélkül is bizonyos jogi és erkölcsi visszahatások jelentkeznek, melyeknek rendeltetésük a jogbizonytalanság elhárítása és kiküszöbölése, s minél erősebb a megtámadott szervezet, annál gyorsabban és hathatóbban érvényesülnek.

A jogi visszahatások közé sorolhatjuk a jogállandóság fönttartására irányuló azt a küzdelmet, mely bizonyos jogszabályok látszólagos föladásában éppen a mögöttük rejlő magasabb jogelvek megmentését szolgálja a bírósági gyakorlatban, mely, amint azt legfőbb bíróságaink ítéleteiből megismertük, a szerződések betűje helyett azoknak szellemét juttatja érvényre mind olyan esetekben, mikor a valuta, az általános értékmérő, ingadozásai a bíróságot a merev «summum jus summa injuria» veszedelme elé állították. Ez a helyes jog- és törvénytárgyarázat méltó diadala, s a jogbizonytalanság helyett a jogállandóság uralmát szolgálja.

De amint vannak oly jogállapotok is, melyeknek ily módon való korrigálása a bírósági gyakorlatnak alig állhatna módjában, mint, pl. a háztulajdon s az ezzel összefüggő lakásügyek rendezése körül, itt is a törvényhozás, vagy legalább ideiglenesen a kormányhatalom beavatkozása mentheti a «salus rei publicæ»-t — ami a legfőbb jogszabály — azzal a folyton szem előtt tartandó törekvéssel, hogy a jogállandóságot még ezekben is mint legmagasabb érdeket tisztelje és végső érvényében biztosítsa.

A mai idők szomorú tapasztalásai nyomán, képzelhetünk ugyanis oly viszonyokat, melyek között a házakban a szabad fölmondás és béremelés joga még hosszabb időn át is szünetelésre kényszerülnének, mert fölszabadulásuk esetén a tömegnyomornak, a középosztály megsemmisítésének, százezrek egészségi és egyéb életlehetőségei megtámadásának olyan orgiáit idézhetnék föl, melyek előtt a közérdek szemet nem húnyhat. Nézetem szerint a helyes jog szolgálata még ebben a szomorúan nehéz helyzetben is meríthetne a legmagasabb jogelvek következetességéből oly megoldást, mely a közérdeket és a jogállandóságot (ami szintén fontos közérdek), egyaránt méltányolja. Mert, ahogy a helyes jogból folyik a kisajátítás lehetősége igazságos, (tehát nem politikai okon csinált), közérdekből, ugyanezzel a következetes jogszerűséggel lehetne kimondani közadók kivetése útján való megtérítését annak a veszteségnek, mely a háztulajdonosok fölmondási és béremelési joguknak túlhosszas fölfüggesztéséből rájuk hárulhat, s ily módon az egyes osztály kárának az összességre való lefokozott arányú áthárításával lehetne a közvetlenül fenyegető tűrhetetlen közinség, másfelől pedig a jogállandóság között keletkezett nagy ellentétet kiegyenlíteni.

Igaz, hogy ez egyben célszerűség és okszerű végrehajthatóság kérdése is, s ezen a helyen nem is mint aktuális javaslatot hozom föl, csak mint eleven példáját annak, mily kifogyhatatlan a helyes jog szelleme az aktuális vagy éppen kikerülhetetlen nehézségnek önmagából, saját következetességéből való orvoslásában, anélkül, hogy legfőbb elveit megtagadná.

De mindezekben a szigorúan jogi szempontok mellett a méltányosság magasabb, közérdekből kiegyenlítő szempontja sem mellőzhető, a régi jogéletben már hangoztatott: «uni justum, alteri æquum» elvéhez képest. Együtt kell engednünk, együtt szenvednünk, hogy az «egy mindnyájaért, mindnyája egyért» fenn-

költ igazsága is érvényesüljön, mert ez a «salus rei publicæ» követelménye is a jog alakulásában.

Mindezek a kisegítések a jogelvek észszerű egybevetéséből, a joghasonlatosság alkalmazásából, a diszkurzív logikai gondolkodás erejénél fogva keletkeznek. Nehéz időket csak nagy időkre való átalakítással lehet gyógyítani. Nagy összezárkózás, nagy elhatározások, elszántság és kitartó munka kell hozzá, hogy a jogállandóság biztosítható legyen. És itt nyílik az a terület, melyen a már említett erkölcsi visszahatások a jogi visszahatásoknak segítségükre jöhetnek.

Már más helyen rámutattam arra, hogy a tudat alatti tényezőket tenyésztetni, befolyásolni nehéz. De a jogi és erkölcsi élet szoros összefüggésének érdekes tanulsága, hogy épen a legmagasabb jogelvek következetes ápolása kiválóan alkalmas oly szinte öntudatlanul ébredő alsó áramlatok teremtésére, melyek ezeket az erkölcsi visszahatásokat szélesebb körökben is kiváltják. A jognak előkelő tulajdonsága ugyanis, hogy helyes alakulásában mindig a józan, önmagát mérsékelő, tehát a nemesebb önzésnek az elveit szóltatja. Az emberi önzés a munka élesztésében nélkülözhetetlen tényező, de csak, ameddig magát nemesen korlátozni tudja. Nem mások elnyomásában, hanem velük együtt magunknak is szabad versenyre bocsátásában és biztosításában, nem osztályok vagy fajok, hanem csak a körükben vagy kívülük burjánzó visszaélések és bűnök irtásában találja meg a jog, mai fejlődésének magaslátán, a maga érvényesülését; soha sem emberek ellen küzd, akiket inkább egyenlően segíteni akar, hanem csak jogtalanságai és bűnei ellen. S ez a hang minél erősebben, minél hatalmasabban kel föl, annál erősebb visszhangot kelt. Mint az erős húr, melyet meghatározott hang kiadására állítottak be, ha megszólal együttrezgésre hívja, megszólaltatja az ugyanerre a hangra behangszerelt többi hurokat is: épen így ébresztheti föl a tudatos logikai tevékenységgel ápolott jogelvek, az ezekben logikus következetességgel bevezetett nemes önzés iskolája a lelkekben szunnyadó, a tudat alatt felhalmozott erkölcsi hajlamok visszahatását is, melyek szintűgy csak a mérsékelt, a nemes önzésre hangolódottak, mert a mindennapi élet külső tusáira be nem folytak, hanem csak mint egyensúlyozó érzék mintegy a lelki élet alsóbb, rejtett rétegeiben szunnyadtak.

Mindez utópia! mondhatnák talán olyanok is, kik azt hiszik, hogy őket mindig csak a gyakorlati élet eleven szükségletei irányozzák.

De aki ismeri a szellemi molekuláris tényezők erejét, aki tudja mily nagy hatóerejük van az egyesítő belátásoknak és érzelmeknek mindennemű elszakító, szeparatista mozgalmak fölött: az jobban tudja megbecsülni az ilyen néplelektani tényezők üdvös és nagy erejét. Utópia ez mindazoknak, akik nem hisznek benne, mint ahogy semmi értelme sincs a legjobb könyvnek sem azok számára, akik a nyelvét nem értik.

A méltányosság mértékét mindenekelőtt ne az árakban akarjuk keresni, mert azt előbb magunkban kell megtalálnunk, hogy aztán a sokaknak öntermeléséből menjen át a közforgalomba. S ez a helyes mérték csak erkölcsi lehet; ehhez a jog egymagában még nem elég, de épen ezért termel erkölcsi visszahatásokat is. Az egységes és egyesítő jog fönntartása, — de nem ám csak szóval, hanem tettekben, — fölbreszti a legnemesebb erkölcsi tényezőket, hogy aztán együtt küzdjenek tovább a jogállandóság és ezzel a jövő megmentésén. Erőpróba ez, mely életrevalóságunkat megméri, abban az arányban, ahogy a jogbizonytalanságot legyőzni képes.

Így alakulhat az ész kisebbségi uralma, — mert hisz az ész többnyire kisebbségben van, — a legbiztosabb úton, a jog és erkölcs útján, mindazon államok és népek körében, melyeknek még van rendeltetésük az emberiség jövőjében is.

Dr. Szűts Miklós.

Közös tulajdon kezelése.

Kir. Kúriánk gyakorlata a mai időt ingatlan tulajdonközösségnek árverés útján megszüntetésére általában alkalmatlannak mondja. (Mjogi Dtár XV. 125., XVI. 35., Mjog Tára III. 128., IV. 15. sz.) Minthogy pedig házban való közösséget testi megosztással megszüntetni nem lehet: házakra nézve a tulajdonközösség megszüntetése a mai időben egyáltalán ki van zárva.

Ily körülmények között fokozott jelentősége van annak a kér-

désnek, hogy a közös ingatlan kezelése mikép történjék. Különösen előtérbe tolul a kérdés bérházakra nézve, ahol a közös tárgy használata szükségképp az egyes helyiségek bérbeadásával jár. Mily alapon történjék a helyiségek bérbeadása, ha a tulajdonostársak közt a bérleti szerződésre nézve (bérlo személye, bérleti feltételek stb.) nincs meg az egyértelműség? Nevezetesen: elhatározhatják-e a tulajdonostársak szótöbbséggel a bérleti szerződés megkötését?

A kérdés elvi alapja, hogy a tulajdonközösségben általában érvényesül-e a többségi elv a közös tárgy kezelése tekintetében?

Jogi íróink túlnyomó része a *rendes kezelés* körében feltétlenül a többségi elv mellett nyilatkozik.

Katona (M. Mjog 81. 1.): «A kezelés tekintetében vagy közösen alkalmaznak megbízottat, ... vagy *többségi határozat* útján rendelkeznek a tulajdonostársak, mikor a szavazás nem fejenként, hanem kvóta szerint történik.»

Kolosváry (M. Mjog 3. kiad. 1. 353. l.): «Mindazon esetekben, hol a tulajdonostársaknak egyetértésben kell eljárniok (határozatok a közös dolog használati módja, az afeletti rendelkezés stb. tekintetében) a megállapodások szótöbbséggel hozandók.» Ugyanő 1922. évben megjelent «Vezérfonalában» (85. l.): «A tulajdonostársak közös elhatározásait szavazás útján szótöbbséggel kell létesíteni. A szavazati jog nem fejszám, hanem a közös tulajdoni hányadrészek arányában gyakorlandó.»

Raffay (Mjog II. 39.): «A használat módja felett a társak a tulajdoni arány szerint számított szótöbbséggel határoznak.» — «A kezelés tekintetében a *többségi határozat* irányadó.»

Zachár (M. Mjog alaptanai 83. l.): «Oly ügyekben, amelyek a közös dolog *rendes használatát és igazgatását* érdeklik, szótöbbség határoz.»

Lallosevits-Lányi (M. Mjog kézikönyve 239. l.): «A tulajdonostársak az egyes kérdésekben rendszerint szótöbbséggel döntenek.»

Ágoston (A tulajdonjog alaptanai 71. §.) kifejti, hogy a dolog minőségének megfelelő használat felől, úgyszintén a kezelés módja iránt a tulajdonostársak többsége határoz. (323–325. l.) Különösen világosan ugyanő M. Jogi Lexikon VI. 731. l.: «Ha a tulajdonostársak használata egymás mellett meg nem állhat, akkor csak a tulajdonostársak érdekében való használat foroghat fenn, melyre nézve szótöbbséggel döntenek.»

Herczegh Mihály (M. dologbeli és kötelmi jog 129. §.): «Különösen pedig helye van a közös szavazásnak és a többség akaratának ... a birtokra és kezelésre nézve, mely vagy meghatalmazott által vagy bérbeadás útján eszközölhető.»

A régebbiek közül *Suhayda* (Mjog 1874. 244.): «A közös tulajdonosok együttevén *egy* személynek tekintetnek és az egészre nézve a testületekre szóló elvek szerint» (vagyis: többségi határozat útján, ugyanezzel a formulázással *Knorr* 133. §.) «létrejött közakarattal határozhatnak, valamint a kezelésre nézve is; azonban a kisebbségben maradt résztulajdonos a kezelés megosztását illetőleg a saját osztályrészének elkülönített kezelését nem követelheti» (hivatkozással a Hétszem. Tábla 22,285/66. sz. határozatára). Hozzáteszi azonban, hogy ha csak ketten vannak a tulajdonostársak, s ezek közül az egyik kezeli a dolgot, ez a másikat saját része kezelésében nem korlátozhatja.

Wenzel (Mjog rendszere 1874. II. 289. §.) előrebocsátva az egyetértő rendelkezés szükségét, úgy folytatja, hogy: «Ehhez képest ily jószágnak bírlalása és kezelése meghatalmazott igazgatóra szokott bízni, ki a részesek által *megválasztatik*.» A «választás» már magában szótöbbségi határozatra utal.*

* Régi íróink e kérdéssel alig foglalkoznak. Rendszerint az 1723: XLVII. tc. re hivatkoznak, mely semmiesnek jelenti ki (pro futuro) az egyik osztatlan testvér által az egész örökség tekintetében tett jogi rendelkezést (elidegenítést, terhelést). Így Frank 133. §. «Ily közös jószág urai ... az egészről csak közmegegyező akarral intézkedhetnek»; hogy ezt csak elidegenítésre és terhelésre érti, kitűnik a 257. §-ban («az osztatlan örökségről») az 1723: XLVII. tc.ikre történt utalásból. Bizonyára így kell érteni Kelemen (1818.) kijelentését is (II. 15. §.) a condominium dividuum (határozott arányú tulajdonközösség) tárgyában: «in consultationibus unanimia non nisi vota concludunt, ut ne absentis quidem negligi queat.» Igaz, hogy Kelemen más helyütt (222. §.) az osztatlan örökösársak viszonyában a haszonbérbeadást is az 1723: XLVII. tc. szabálya alá vonja, de ebből csak azt a következtetést vezeti le, hogy az egyik testvér nem adhatja haszonbérbe az ingatlant a *többinek* hozzájárulása nélkül, ami

Grosschmid is, aki ugyan e kérdést ex asse nem tárgyalja, a tulajdonostársaknak a «kellő közös kezelésre» irányuló kölcsönös legális kötelemének közelebbi meghatározásául az Opt. 833. §-ára utal. (Fejezetek I. [2. kiad.] 72. I., II. 757. I.)

Újabb jogíróink közül egyedül Lányi Bertalan az, akinek véleménye szerint a szótöbbségi határozat a rendes kezelés körében sem érvényesülhet. Különböztetve közönséges (nem szervezett) és szervezett tulajdonközösség között, a nem szervezett közösségről azt állapítja meg, hogy «a közös dolog kezelésének közegyetlértéssel kell történnie, mindenik tulajdonostárs megelégedésére; szavazásnak helye nincs.» (Fodor Mjog II. 202. I.) Ezt a véleményét azonban sem tételes forrásra, sem gyakorlatra nem alapítja.

Magánjogi vázlatom (18. §.) szintén ráutal ugyan egyes közösségek különlegesen szervezett voltára és a közönséges közösségre azt az általános tételt ismétli, hogy «a dolog kezelése közegyetlértéssel kell, hogy történjék; ha megegyezni nem tudnak... a közösség megszüntetésének van helye». Amde ez a kétségtelenül homályos fogalmazás nem is arra volt szánva, hogy ennek a kérdésnek a részleteiben állást foglaljon és nem mondja ki, hogy a «közegyetlértésnek» mikép kell kialakulnia, hanem csupán annyit kívánt kifejezni, hogy előállhatnak olyan helyzetek, amikor megegyezés hiányában (pl. nincs többségi határozat vagy az túlterjed a rendes kezelésen) csak a közösség megszüntetése segíthet.

A jogirodalomban tehát a messze túlnyomó nézet a rendes kezelés körében a szótöbbségi elv mellett foglal állást. Csak természetesen, hogy a ptk. terv. e kérdésben szintén erre az alapelve helyezkedik (I. terv. 1737. §., képv. biz. szöve. 1401. §.); az indoklás (IV. 541. I.) a mai jogállapotról csak közvetve nyilatkozik, midőn kijelenti, hogy «a részben a T. megfelelő figyelembe veszi hazai jogfejlődésünknek azt az irányát is, melyet újabban a közös legelőkre nézve az 1894: XII. tc., a közös erdőkre nézve pedig az 1898: XIX. tc. visszatükröztet. — Az, hogy a szótöbbséget nem fejenként, hanem az illetmények nagysága szerint kell számítani — megfelelő a hasonló tárgyú kérdésekben fennálló jogunknak is».

Ez a fejlődési irányzat a bírói gyakorlatban is határozott kifejezésre jut. Így az 1886. évi 4385. sz. (Dtár új. f. XV. 20. sz.) határozat kimondja, hogy «a közös vagyon kezelésének módja iránt rendszerint a tulajdonostársak többsége határoz». Közbir- tokossági korcsma haszonbérletének három évi meghosszabbításáról volt szó; a szerződéshez elegendőnek vette a bíróság, hogy azt a tulajdonostársak többsége írta alá. Lányi ezt a döntést azért nem tartja irányadónak, mert közbirtokosságról van szó. Amde az alább kifejtendők szerint a közösen maradt javakra nézve a közbirtokosság elvileg miben sem különbözik a rendes tulajdonközösségtől, sőt ez éppen a magyar tulajdonközösség par excellence.

Még sokkal határozottabban dönti el a kérdést a Kúriának 1708/1900. P. számú (a két alsóbíróságét helybenhagyó) ítélete, budapesti bérházra, tehát mindenestre rendes közösség tárgyára vonatkozólag: «Hazai joggyakorlatunk szerint a közös tulajdon képező ingatlan kezelése tekintetében rendszerint a tulajdonostársaknak a tulajdon aránya szerinti többsége határoz, ami a rendes kezelést tekintve a dolog természetéből is következik. Másrészt köztudomású, hogy a főváros kereskedelmi központjában, hol a felperesi ingatlan fekszik, üzlethelyiségek csakis évekre szóló szerződések mellett adhatók ki, figyelemmel a nagyobb üzletek érdeke által megkívánt állandóságra és a bérlet által szükségképpen teendő nagyobb mérvű beruházásokra. Az ilyen szerződés tehát a rendes kezelés körében kötöttnek tekintendő...»

A 3569/1903. sz. ítélet szerint «a közösség jogi természetéből következik, hogy a közös dolog mikénti használatára nézve, megegyezés hiányában a többség határozata irányadó».

Azokról a bírói kijelentésekről, amelyek nem a többségi határozatra alapítvák, közelebbi vizsgálatra kiderül, hogy nem is e kérdés körül forognak. Rendszerint két egyenlő arányú tulajdonostársról van ugyanis szó, akik közt természetesen többségi határozat nem is keletkezhetik. Így van ez jelesen a Dtár r. f. XIV. 116. sz. esetben. Az 5418/1889. sz. ítéletben (melyre Lányi hivatkozik)

kétségtől helyes. De különben, még ha Kelemen ezzel a többségi elv ellen nyilatkozott volna, a rendes kezelés körében is: e véleményével egyedül áll azóta (1818.) a törvényhozás irányzata kétségtől a többségi elv felé fordult.

a tényállás az volt, hogy a két szomszéd közös mesgyéjén álló fát az egyik kitépte. A 2699/1922. (Mjog Tára IV. 20.) sz. határozat azon alapszik, hogy négy tulajdonostárs közül az ingatlant kizárólag az egyik birtokolta és a másik megfelelő arányú közös birtokba bocsátást követelt.

Az egyetlen határozat, amely elvileg látszik szembehelyezkedni a többségi elvvel, a Kúria G. 152/1912. (Mjogi Dtár VI. 159.) sz. felülvizsg. határozata. Eszerint: «téves ugyan a fellebbezési bíróságnak az a jogi felfogása, hogy a közös tulajdonnak használata hazai jogunkban az opt. 833. §-a értelmében van szabályozva; mert általános jogszabály az, hogy külön megállapodás hiányában, a közös tulajdon tárgyról csak a tulajdonostársak összessége dönthet joghatállyal.» E tételből mindenestre igaz annyi, hogy az opt. 833. §. nincs nálunk formailag hatályban. De ez a tétel nem is zárja ki a többségi határozatot a rendes kezelés kérdésben (a közös tulajdon «tárgyról» kitétel az állagrendelkezésekre is érthető), és nem mondja meg, mikép történjék az «összesség döntése» (régibb íróink a tulajdonosok «közakarata» alatt a testületi többségi döntést értették, l. Suhayda id. h.). De mindenekfölött: e határozatnak már csak azért sem lehet elvi jelentősége, mert az adott esetben csak arról volt szó: felmondhatja-e az egyik (3/14 arányú) tulajdonostárs a bérleti jogviszonyt az összes társakra kiterjedő hatállyal? Az elv, amelyet a Kúria ez esetben konstatált, csak az, hogy «egy-egy tulajdonostárs egyoldaltól és önállóan a többiek hozzájárulása nélkül semmit sem tehet».

Megállapítható tehát a gyakorlatból, hogy ahol a kérdés csakugyan a rendes kezelésnek többségi meghatározása körül forgott, ott a Kúria a többségi határozatot tekintette irányadónak.

Hogy törvényhozásunk iránya is ugyanide mutat, arra már a ptk. terv. indoklása is ráutal. Az egyes közösségi alakulatokban megnyilatkozó többségi elvet alig lehet csupa jus singulare-nak tekinteni, hanem ellenkezőleg abban a törvényhozásnak egy consequens alapelve jut kifejezésre, melyet minden esetben érvényesít, valahányszor a közös tárgynak természetbeli közös használata ki van zárva. Abból tehát, hogy nincs átfogó törvény szabályunk a szótöbbségi kezelésre, nem szabad argumentum a contrario-t kovácsolni az ellenkezőre. Sőt inkább analogia juris-t lehet levonni a szabályzatlan kérdésekre. Ez nézetem szerint a kérdés megoldásának tételes alapja és nem az opt. 833. §., mely formailag nincsen hatályban. Ez a fejlődési folyamat nem is vezethető vissza csupán az opt. hatására, hanem eredetében régi magánjogunkra nyúl vissza. Világosan fejezi ki az alapelvet az 1836: XII. tcikk (az arányúságról) II. §. «ahol végre a királyi bármely haszonvételeknek gyakorolata végett felállítandó közös épületről» (korcsma, mészárszék, l. Frank Közigazs. tv. 553. §.) «forogna a kérdés, az építési minéműség... a nagyobb birtokúaknak megegyezésével határozassék el». (V. ö. Kövy 267. I. «de ponendis in communi terra aut fluvio per potiore compossessorum partem hydraulicis operibus.» 1807: XVII. tc.). Ez a rendelkezés a közbirtokosságra hozatott ugyan be, de általános hangzásával minden más alapú közösségre (pl. osztatlan örökostársak) is kiterjed. Egyébiránt semmi sem mutatja világosabban, hogy a közös kezelés tekintetében a régi magyar jog alapelve is a szótöbbségi elv volt, mint éppen a közbirtokosság példája. Mert igaz, hogy a compossessoratus, mint communio plurium pro diviso, ennyiben eltérő alakulat az osztatlan jogközösségtől (Kelemen II. 15. §. *) jegyz.); amde a közösen maradt javak (közös ingatlanok, haszonvételi jogok) tekintetében a közbirtokosság (amíg külön jogi személlyé, társasággá stb. nem alakul) semmiben sem különbözik bármely más communio pro indiviso-tól, sőt annak régi jogunkban éppen leggyakoribb megjelenési formája. Ezt íróink világosan kifejezésre juttatják; * s azért a közbirtokossági közös javak kezelése nem ellentéte, hanem éppen szabálya az egyéb közösségek kezelésének.

Helyesen jegyzi meg a fent id. 1708/1900. sz. ítélet, hogy a rendes kezelés körében a többségi határozat «a dolog természete-

* Jancsó, Közbirtokosság (A Jog 1889. 108—175. I.) ; Frank 133. §. «azonban a közbirtokosok közt is lehet közös jövedelem vagy közös föld»; Zlinszky 7. kiadás 535. I. «ennyiben a közbirtokosság a közös tulajdon egy sajátos nemét képezi»; Herczegh id. h. 130. §. : «Kétféle tulajdon egyesül minden közbirtokos személyében, az egyén és a közös tulajdon»

téből is következik». Különösen bizonyos vagyontárgyakra nézve, bizonyos körülmények között. Bérházat nem lehet másképp hasznosítani, mint bérbeadással. Ha a bérszerződés megkötését bármely törpe törtrész tulajdonosa vétőjával megakaszthatná, úgy sohasem lehetne a házat hasznosítani, illetőleg a gyümölcsöztetés tekintetében a többség mindig ki volna a kisebbségnek szolgáltatva, ami egyenesen fejtetőre állítása a dolgok természetes rendjének. Hiába mondjuk: kérjen a többség bírói intézkedést. Perenkívüli eljárásunk közösségi ügyekben nincsen; * olyan bérlő pedig nem akad, aki egy hosszú per kimenetelétől függően szerződnék. Ámde erre azt mondhatnák: tessék a közösség megszüntetését kérni. És ezzel visszaérkeztünk oda, ahonnan kiindultunk. Olyan időben, amely pl. — miként a mai — közös ház elárverezésére «alkalmatlan», a ház fizikai oszthatatlansága mellett szükségképp *kell* módot találni arra, hogy a ház gyümölcsöztetését lehetővé tegyék. Ha ez, mint fent láttuk, másképp, mint többségi határozattal nem lehetséges: úgy ebben a helyzetben a többségi elvnek kényszerítő erővel érvényesülnie *kell* akkor is, ha egyébként általános szabályul nem volna elismerve. Az ellenkező eljárás nem volna egyéb, mint az alkalmatlan időben kért osztály tilalmának meghíúsítása; az ilyen önellenmondást a jogból akkor is ki kellene küszöbölni, ha az erre alkalmas eszköz (többségi elv) normális viszonyok közt nem állana rendelkezésre.

A tételes alapot e megoldásra az nyújthatja, hogy a közösségben is a társak kölcsönösen kötelesek a rendes kezelésben közreműködni (l. Grosschmid id. h.). Ez a legális kötelelem is, úgy mint manapság minden kötelelem, a bona fide betöltés szabálya alatt áll. Ha valamely helyzetben a rendes kezelés (bérszerződések kötése) *szükségképp* megköveteli a perenkívüli, tehát többségi döntést, úgy már a *jóhiszeműség* kívánalmához képest az egyes társ *kényszerűen* magát alávetni a többségi határozatnak, feltéve, hogy az a rendes kezelés körében marad és nem jár rá nézve jogfosztással.

Ha azokat, akik a közbirtokosság és más közös tulajdon szervezésében ellentétet látnak, megkérdezzük, mi volt az oka annak, hogy a közbirtokosságban — szerintük contra jus commune — a többségi elv érvényesült: a felelet csak az lehet, «mert a közbirtokossági közös javak felosztása csak hosszas és nehézkes eljárás (arányosítás) közbevetésével történhetett és így a közbirtokosok huzamos ideig kényszerközösségben voltak egymáshoz láncolva.» Ámde ez minden esetben áll, bármilyen közösségre, amikor és ameddig az — egyrészt természeténél fogva, másrészt az idő alkalmatlan volta okából — sem természetben, sem árveréssel meg nem szüntethető. Már pedig: ubi eadem legis ratio... Ha állana is az — aminthogy nézetem szerint nem áll — hogy hazai jogunkban a rendes kezelés körében sincs többségi határozat: semmi esetre sem állhat ez az alatt az idő alatt, amíg a közösség megszüntetése akár a részesek megállapodása, akár a törvény alapján (alkalmatlan idő) ki van zárva. A közösség is jogviszony; a jog nem tarthatja együtt a részeseket kényszerűen anarchikus állapotban.

Dr. Szladits Károly.

A telefontitok.

Egy adott ügyben a budapesti kir. ítélőtábla kimondotta, hogy a telefontitoknak közhivatalnok által történt elárulása nem büntetendő cselekmény, mert a Btk. 327. §-ának szankciója a telefontitokra nem terjed ki. E határozat még nem jogerős s bár nem szokásunk, hogy folyamatban lévő ügyekben hozott határozatokat bíráljunk, a jelen esetben a kivételt a kérdésnek a közszabadságok nézőpontjából életbevágó fontossága indokolja.

Kétségtelen, hogy a Btk. 1. §-a tiltja a büntetőtörvénynek kiterjesztő értelmezését. Ez azonban csak annyit jelent, hogy a szokásjog új bűncselekményeket nem teremthet, de nem jelenti, hogy a büntetőjogilag védett jogtárgynak a technika eszközeinek tökéletesedésével bekövetkező új támadási módjára a meglévő szankció ne volna alkalmazható. Erre meggyőző példát nyújtott a Kúriának, ha nem csalódunk Vargha Ferenc által kezdeményezett gyakorlata, amely a villamosság lopását már az 1907. III. tc. megalkotása előtt is büntette, noha a villamosság bármily kiterjesztő magyarázattal sem volt ingó dolognak tekinthető.

* Az osztrák jogban a bíróság — még akkor is, ha nem jön létre többségi határozat — perenkívüli határoz: lásd optk. Manzféle kiadása (1914. Schey) ad 835. §. 2. és 836. §. 2/a. jegyz.

Mielőtt a telefontitoknak védelmével dogmatikus és jogpolitikai nézőpontból foglalkoznánk, be kell várnunk az egyedül hivatott magyarázati fórumnak a döntését. Jó szolgálatot vélünk azonban tenni a kérdés tisztázásának, ha tájékozással egyelőre a következőkben közöljük a jelenleg fennálló jogállapotra vonatkozó értékes fejtegetéseket, amelyek a fentemlített ügy vádlottjának: dr. Polónyi Dezső hivatott tollából származnak.

* *

A távbeszélő titok szentsége ugyanazon büntetőjogi védelem alatt áll, mint a levél vagy távirati titok szentsége és a törvényes adatszolgáltatásra, valamint a lefoglalásra vonatkozó rendelkezések a távbeszélő forgalomra megfelelően alkalmazandók.

Adva van tehát mindenekelőtt a Btk. 201. és a 327. §-a, amelyek a távbeszélő titkot egymást kiegészítve főként a közzététellel szemben védelmezik és büntetőjogi szankció alá helyezik úgy, hogy aki az ellen vét, az beleütközik a Btk. tilalmába.

Emez alaptörvény jellegű rendelkezésekkel szemben állnak egyes nem személyek javára szóló, hanem objektív törvényes kivételek, amelyek közül a jelen ügyet nem érintő csódtörvény, kivándorlásról szóló 1909. II. tc. és hasonló rendelkezéseit figyelmen kívül hagyva a törvényes adatszolgáltatásra vonatkozó rendelkezéseket kell kiemelni, amelyek a jelen ügy elbírálása szempontjából egyedül lényegesek. Ezeket a Bp. XII. fejezete szabályozza.

Amidőn tehát a Btk. 200., 201. és 327. §-ai levéltávirati (telefon) titok megsértésének büntetési keretéből kiveszik a törvényben meghatározott eseteket, akkor először is kétségtelen, hogy kivételnek csakis a törvényben meghatározott esetekben van helye, de másodszor is főleg bizonyos az, hogy ezeknek a kivételeknek mikénti alkalmazása csakis a fenti elvek szem előtt tartása mellett történhet és a Bp.-nak az ú. n. törvényes adatszolgáltatásra vonatkozó rendelkezései csakis a fenti szempontok szerint alkalmazhatók.

A Bp. 171. és 172. §-ai tartalmazzák a levelek, táviratok és egyéb küldemények lefoglalására vonatkozó speciális rendelkezéseket.

A miniszteri indokolásból feltűnik mindenekelőtt az, hogy a törvény a lefoglalást mindég csak igazságszolgáltatási és soha nem politikai érdekből engedi meg. A csupán csak igazságszolgáltatási érdekből engedélyezett kivétel alkalmazásának is három feltétele van. Az anyagi jogi feltétel szerint a lefoglalásnak csak oly terheltnél van helye, aki ellen vagy büntetett vagy nem csupán pénzbüntetéssel büntetendő vétség miatt van eljárás folyamatban. A perjogi feltétel szerint a lefoglalás csak akkor rendelhető el, ha a terhelt legalább is vizsgálat alatt áll vagy fogság van ellene elrendelve. A bizonyítási természetű feltétel megkívánja határozott körülmények fennforgását, amelyekből alaposan következtethető, hogy a terhelttel intézett vagy tőle származó levelek, táviratok (távbeszéd) ellene, vagy terhelt-társa ellene bizonyítékul szolgálhatnak. Több előző rendeleten kívül a postavezérigazgatóság 14,168/1915. sz. rendelete utasítja e tárgyban a postai alkalmazottakat és kitanítja őket, hogy csak büntetett vagy vétség esetén van helye a lefoglalásnak és csak ilyen esetben kívánhatják az illetékes hatóságok, hogy velük vagy megbízottaikkal a folyamatban levő büntető eljárás céljaira a postai adatokat közöljék. A 18,317.1912. és az 591.1919. sz. postavezérigazgatósági rendeletek külön kiemelik, hogy csupán konkrét címekre szóló vagy meghatározott egyén által feladott küldeményekre vonatkozólag kérhetők adatok, de általánosságban még az sem kérhető, hogy pl. valamely napon feladott vagy érkezett összes küldeményekről szolgáltassanak adatokat.

Ezek szerint tehát tilos a telefonokat általában megfigyelni vagy legalább is tilos az általánosságban ellesett telefonbeszélgetésekről bárkinek is adatokat szolgáltatni, még akkor is, ha egyébként az összes törvényes feltételek fennforognak.

A postavezérigazgatósági idézett rendeleteknek ez a helyes álláspontja szoros korrelációban van a Bp. miniszteri indokolásának ama részével, amelyben jelzi, hogy a törvény azért állított fel oly szigorú feltételeket, mert nem engedheti meg a foglalatnak «kényes vizsgálati eszközét pusztá experimentálásra» (pláne politikai experimentálásra) felhasználni, hanem ennek csakis oly konkrét egyén ellenében van helye, akit már oly súlyos adatok terhelnek, melyek elégségesek voltak arra, hogy vele szemben vizsgálat, letartóztatás stb. rendeltessék el.

A Bp. 172. §-ának 2. bekezdése külön feltételt szab, külön korlátozást tartalmaz oly irányban, hogy a védőnél csak akkor van lefoglalásnak helye, ha ellene részesség, orgazdaság vagy bűnpártolás miatt vizsgálat van elrendelve.

A Bp. 177. és 178. § a lefoglalás, a házkutatás és a személymotosz elrendelését azért, mert ezekben mindég mások jogainak korlátozása foglaltatik, általában bírói hatáskörben utasítja. A miniszteri indoklás szerint «a levelek, táviratok és egyéb küldemények lefoglalására nézve azonban a cselekmények már kiemelt nagy fontosságánál fogva, még jobban megköveteli a törvény a bírói határozat garanciáját».

A postaigazgatás terén kiadott összes eddigi rendeletek mind a fenti elveknek megfelelőleg utasították a postai alkalmazottakat, hogy lefoglalásnak csak bírói megkeresésére adjanak helyt és egyéb hatóságokkal szemben az adatközlést csupán az előírt egyes külsőségekre kell szorítaniok. (Pl. Post. rend. tára 1906. év, 26. sz. továbbá 14,162/1915. sz., 89,198/1907. sz., 33,944/1910. sz. ker. miniszteri rendeletek, stb.)

Itt emlitem meg, hogy a háború utáni jogállapot ebből a szempontból csak egyetlen változáson ment keresztül. Ugyanis az ádrágítási visszaélésekről szóló 1920: XV. tc.-be ütköző bűncselekmény miatti eljárásban az ügyesség a vizsgálóbírói illető jogokat gyakorolja, vagyis ádrágítási visszaélés esetén joga van az ügyességnek a saját hatáskörében lefoglalást elrendelni és foganasítani.

A Bp. 185. §-a külön, de teljesen hasonló elvek szerint szabályozza a lefoglalt levél, távirat s egyéb küldemény átvevését s az ezzel kapcsolatos ténykedéseket ugyancsak bírói hatáskörben utasítja, vagyis imperative kimondja, hogy bírói intézkedés nélkül senki, tehát sem rendőrség, sem ügyesség, még kevésbé valami kormányhatóságilag titokban összeállított testület, semmiféle levél, avagy távirat (távbeszéd) birtokába nem helyezheti magát.

Végül a Bp. 161. §-a rendeli, hogy a lefoglalásnál szerzett tudomást hivatali titkot képez és azt az eljáró hatóság tagjai csak az eljárás céljára használhatják fel. Ennek miniszteri indoklását azért idézem, mert ebből a jelen esetre fontos következtetéseket kívánok levonni.

«Az eljáró hatóság tagjainak vagy közegeinek, valamint a bírósági tanúknak az állásukból folyó titoktartás köteleességénél fogva, a bűnvádi perrendtartásban foglalt külön rendelkezés nélkül is tudniuk kell, hogy az eljárás alkalmával szerzett tudomásuk csak a bűnvádi eljárás céljára használható fel. Mégis nem látszott fölöslegesnek, épen ama fontos tekintetek érdekében, melyek a jogosulatlanok kívánsága elől megőrizni parancsolják hivatalos adatok titkát, e köteleesség szigorú megtartásának fontosságát külön kiemelni.»

Igy nézett ki a levél és távirati (távbeszélői) titkok alóli kivételek törvényes jogállapota a háború kitörése előtt.

1914. évi július hó 27-én adatott ki a m. kir. minisztérium 1914. évi 5478. M. E. számú rendelete «a postai-, távirat- és távbeszélő forgalom ellenőrzéséről». Tisztelettel kérem ennek tartalmát beható mérlegelés tárgyává tenni.

Az I. fejezet (1—4. §-ai szabályozza a postai forgalmat, a II. fejezet 5—10. §§.) a távirat- és távbeszélő forgalmat.

A 6—9. §-ok kizárólag csak a táviratok tekintetében tartalmaznak rendelkezéseket, miután előzőleg az 5. §. szószerint csak annyit mond: «A táviratokra (távbeszélgetésre) vonatkozó adatszolgáltatás tekintetében az 1. §. határozmányai irányadók.

Az 1. §. általános és a jelen ügyvel kapcsolatos rendelkezése így szól: «A posta- és távirat-hivataloknak azon köteleossége, hogy a kir. vizsgálóbíráknak, a kir. bíróságoknak, a kir. ügyességeknek, valamint a rendőri hatóságoknak a postaküldeményekről adatot szolgáltatassanak: kiterjed arra is, hogy a katonai bíróságoknak és hatóságoknak kívánságára az általuk megjelölt bármely egyén postaküldeményeiről adatokat szolgáltatassanak.»

Annak dacára, hogy a rendelet 10. §-a a kereskedelemügyi m. kir. minisztert külön felhatalmazta a szükséges további rendelkezések kibocsátására, soha — sem a háború alatt, sem azóta — egyetlen olyan törvényes jogforrás nem látott napvilágot, amely akár a levél- és távirati- (távbeszélő-) titok alól további kivételeket statuált volna, akár a törvényes adatszolgáltatási kötelezést bármi irányban kiterjesztette volna, avagy különösen azt megengedte volna, hogy valamely ellesett beszélgetés a törvényben felállított előfeltételek fennforgása és bírói határozat nélkül közzé tehető legyen.

Mindössze az történt, hogy a 6976/1922. M. E. sz. rendelet az 1920: VI. tc. 1. §-ának 1. bek. alapján továbbra is hatályában fenntartotta az idézett 5478/1914. M. E. rendeletet, amelyben pedig semmi más nincs, mint az, hogy az akkor fennállott törvényes adatszolgáltatási köteleztséget kiterjesztették a katonai bíróságok és hatóságok javára is.

Sem a levél- és távirati- (távbeszélő-) titok szentsége, sem az ezekhez fűződő törvényes szankciók hatályon kívül nem helyeztetek, sem nem korlátoztattak; sem a katonai hatóságok részére több jog meg nem állapított, mint amennyi a polgári hatóságokat eddig is megillette.

De hipokrizis lenne itt megállani és a következtetéseket már itt levonni akarni.

Kétségtelen ugyanis, hogy a háború alatt létesült egy a közhangulat által is szankcionált olyan helyzet, amelyben a katonaság az ú. n. adatszolgáltatási köteleztséget állandósította és a távbeszélőket megfigyelés alatt tartotta. Ez természetesen és érthető volt. Amikor a népek, nemzetek élete egy kockára van feltevé, mikor egy csapatszállítás vagy más hasonló dolog telefonúton könnyen történhet kikémlése és elárulása által százezrek élete kerülhet veszélybe, akkor a végszükségnek az ultima ratióinak magasabb rendű parancsai irányítanak, akkor nem érnek rá bírói intézkedéseket bevárni, akkor cselekedni kell, mielőtt még a káros beszélgetés célját elérhetné.

Igy történt, hogy a háború alatt egyes telefonokat egyszerűen lezártak és a gyanús helyekről folytatott beszélgetéseket úgy ellenőrizték, hogy ha a beszélgetés tényleg hadviselési érdekert érintett, akkor az ellenőrző közeg hirtelen zárlatot csimált és lehetetlenné tette a káros vagy legalább is gyanúsak tetsző beszédet. Az ellenőrzést tehát főként preventív célokra alkalmazták és ha megfigyelés alapján be is jegyezték egyes fölöttebb gyanús egyéneknek beszélgetéseit, akkor ezek a feljegyzések szigorúan a hivatali titoktartás keretein belül és a távbeszélő titok lehető sérelme nélkül csupán bizalmas irányításul, támponttul szolgáltak a hatóságoknak a szabályos további eljárásra, de arra — és ez szolgáljon dicséretül az eljáró közgeknek — soha nem fordult elő példa, hogy ilyen feljegyzést nyilvánosan közzé tettek volna. Sőt még olyan esetekben is, midőn az ügy már bírói döntés alá került, amikor tehát a legfőbb törvényes garancia már adva volt, akkor is az ilyen ügyeket — kényes természetük miatt — csakis zárt tárgyaláson intézték el.

Ha tehát jogilag nem is, de tényleg létezett telefoncenzura a fenti értelemben a háború alatt és pedig úgy, hogy annak működését okszerűen kifogásolni valóban nem lehetne. Ami azonban a háború után ezen a téren történt — sőt részben történik még ma is — az egyszerűen visszaélés, amelyre semmiféle jogokat alapítani nem lehet.

Költségvetésszerű, tehát törvényes fedezet és felhatalmazás nélkül, titokban felállítottak egy «m. kir. távbeszélő ellenőrző bizottságot», amelyről az adófizető polgárok nem tudják, hogy kinek a pénzén, kinek a rendelkezése alatt és kinek a felelőssége mellett működik. Nem tudható, hogy részvénytársasági, szövetkezeti alapon működnek-e, avagy olyan társadalmi egyesülést képeznek, amelynek cselekedeteiért a nemzetgyűlésen a népjóléti miniszter urat lehet felelősségre vonni.

A közönség csak azt látja és saját kárán azt tapasztalja, hogy ez a titokzatos intézmény távol minden valódi igazságszolgáltatási érdektől egyedül a politikai experimentálások terén működik, tehát olyan területen, amely elé törvényes rendelkezéseink a legerősebb tilalomfát állították.

Átsatolt területeink trianoni magánjoga.

(Megjegyzések a bsz. X. részének VIII. címéhez.)

1. A trianoni békeszerződés — bsz. — magánjogának (X. rész: «Gazdasági rendelkezések») egymással párhuzamos intézményein¹ át keresztbeszótt egyik csík: az átsatolt terület specifikuma.²

¹ Írtam róluk «Trianoni magánjog» címen a «Békejog és békegazdaság» — Bj. — II. 5. (1923 febr.) sk. füzetében.

² Más ily keresztelő szempont pl.: a háború során megszállt, de a bsz. szerint az eredeti szuverenitás alatt megmaradó területek különleges exigenciái. Pl. (számok közelebbi megjelölés nélkül jelen soraimban: a bsz. cikkszámai): 234. d) 2. esete; 234. e) (horderejé-

Az átcsatolt területek jogállásának első látszatra csak formális, de valójában materialiter is alapvető kérdése; hogy a rájuk vonatkozó fejezet (X. rész VIII. cím: «Az átcsatolt területekre vonatkozó különleges rendelkezések») rendszerileg csak kivétel-e az ellenséges Altauslandra vonatkozó szabályok alól? vagy pedig quasi önálló anyag, amelynek nem a bsz. egyéb rendelkezései képezik a hátterét, hanem legfeljebb az általános nemzetközi jog? Előbbi felfogás szerint az átcsatolt területek, mintán azokat a bsz.-nek logikailag is előbbálló II. és III. részei inkorporálták az utódállamokba, a X. rész szempontjából elvileg egyenlő helyzetben vannak azoknak háborúelőtti területével; ³ utóbbi felfogás szerint az átcsatolt terület hoc ipso teljesen kívüláll az Altausland jogi pozícióján.

A két szemlélet más-más magyarázati szabályt eredményez. Az első felfogás szerint az átcsatolt területen minden «altauslandi» szabály alkalmazandó, amennyiben ki nem zárták; a második szerint csak azon «altauslandi» szabályok alkalmazhatók ott, amelyekre ez kifejezetten el van rendelve. Praktikussá az eltérés aközt, hogy kiterjeszteni kellett volna-e a bsz.-nek kifejezetten vagy pedig kizárni, természetesen csak annyiban lesz, amennyiben a bsz. *hallgat*, — de ez tág teret jelent.

Helyesnek az első felfogást vélem. Ennek érveit jórészt már a másik nézet hívei összeállították «habár» alatt, megengedő mellékmondataikban.

A VIII. cím címének stilizálása; a VIII. cím függelék-szerű elhelyezése a X. rész legvégén, az anyagi és eljárási intézmények mögött; főleg pedig az, hogy a szöveg *kizárni* tartja szükségesnek a megszállt területen a clearinget (254. első bek.) és a konfiskációt (250. első bek.), a valorizációt viszont nem kifejezetten kiterjeszti, hanem *fenntartja* (a kizáró kivételnek kivételeként) ⁴: azt mutatják, hogy maga a bsz. azon felfogásban van, hogy a Neuausland *elvileg* az Altausland szabályai alatt áll. ⁵ Ha a VIII. cím tartalmát rendszerezük, azt találjuk, hogy leg-

nek nagyrésze); 237. utolsó bek.; 238. utáni függelék 4. §. b) és 5. §. második bek.; 244. második bek. in fine. Ezek egy része (ex 234. e), 244. második bek.) a megszálló hatalom és a megszállt terület polgárai közt de jure is elismerik a szorosabb, barátiabb nexust, mint egyébként ellenségek közt fennállt, dacára annak, hogy azt csak ellenséges fegyver létesítette; más részük viszont dezavualja a megszállót és a megszállt területet eredeti államával hozza ismét szorosabb kapcsolatba.

³ A világháborúban nem Magyarországtól (és Ausztriától) átcsatolt területekre hasonlót állíthatni, bár a bsz. egy helyen (232. l. b.) szükségesnek tartja azokat kifejezetten æquiparálni a régi entente-területtel. Viszont: elzási egyezményünk (alább 5. jegyz.).

⁴ 254. : La Section III, *sauf* l'article 231 d), ne s'appliquera pas etc.

⁵ A határidők félbeszakadása tárgyában quoad átcsatolt területek intézkedő 252. módosítja a 235.-et és 236.-et, stilizálása a most tárgyalt szempontból határozatlan. A szerződések stornálása tárgyában rendelkező 251.-nek főtételét (a tartalmilag általános) a második mondat tartalmazza, amely úgy rendelkezik, hogy az 1918 nov. 1. előtt kötött szerződések *hatályban* maradnak: tehát szintén kizárni tartja szükségesnek a 231. a)-t, melynek verbum regense: «hatálytalanná váltaknak kell tekinteni.» — Frappáns analógiát ad Elzász, mely Franciaországhoz csatoltatott Németországtól, mint pl. Erdély Romániához Magyarországtól. Mármost olyan-e elvileg az Elzásszal szembeni magánjogi viszonylata Magyarországnak, mint a német, vagy mint a (rég) francia területéhez? A bsz. idevágólag mindössze annyit tartalmaz kifejezetten, hogy Magyarország elismeri az ententenak Németországgal kötött békéjét (74. második bek.), tehát implicite Elzász átcsatolását is. Az e tárgyban kötött francia-magyar egyezmény (7150/1922. M. E., Bp. Közl. 1922 aug. 30., Bj. melléklete II. évf. 1. sz.), a bsz. X. részének elzásiakra «alkalmazását» (nem kiterjesztését!) rendeli; szükségesnek tartja (3. cikkében) kifejezetten «hatályonkívül helyezni» az V. címet, tehát nyilván abból indul ki, hogy külön rendelkezések hiján az elzásiakra változatlanul ugyanaz állna, mint pl. a párizsiakra. Alapgondolata az egyezménynek, hogy az ügyek úgy rendeztetnek, mintha Elzász a német fegyverszünet időpontjában, 1918 nov. 11-én vált volna francia területté (egy ponton 1918 nov. 30. szerepel időhatáru) és onnan kezdve háborúban lett volna Magyarországgal: ami tökéletes pendantja a mi átcsatolt területeinkre érvényesített, alább tárgyalandó gondolatnak. (Ugyanez a helyzet Elzász és Németország közt a versaillesi szerződés szerint. Cf. Vajda, Bj. I. 156. fent.) Egyáltalán az elzási egyezmény a bsz. X. r. VIII. címével parallel anyag; rendszerileg IX. címként követhetné azt. Szerkesztése azonban sokkal gondosabb amazénál.

nagyobbrészt ⁶ tényleg a X. rész előző címei anyagának szemmel tartásával készült; tabelláris szembeállításban:

Altausland:		Átcsatolt terület:
I. cím (... 211.)	Bánásmód entente-polgárokkal.	255.
II. cím	Nemzetközi szerződések.	—
III. cím (231. s függ.)	Tarozások (valorizáció, clearing).	254.
IV. cím (232. — 233. s függ.)	Javak, jogok és érdekek (konfiskáció).	249. (1—5. bek.) és 250.
V. cím (234. 235. és 236. 237. 238.)	Szerződések (stornó), elévülések, ítéletek. («Háború tartama»).	251. 252. — ex 251. és ex 252. ?
VI. cím	Vegyes döntőbírótság.	—
VII. cím	Ipari tulajdon.	247. és 257.

Ami mutatja, hogy a VIII. cím nem parallel az előzőkkel, mint az I—VII. egymásközt, hanem azokat tényleg keresztezi, *ugyanazon* anyagról tartalmaz különleges rendelkezéseket. Az előző címek annyira-amennyire kimerítő, kodifikatorius tendenciájúak; a VIII. mozaik, hézagos, amazokra vonatkozással keletkezett és velük szemben reformatorius velleitási. Quod erat demonstrandum. ⁷

2. A dolog természete (mely szempontot persze annyira diszkreditáltak a jogászok előtt, hogy a köztük uralkodó nézet szerint a dolgoknak talán nincsen is természetük) — a dolog természete hozza magával, hogy a békeszerződések, a trianoni is, túlnyomólag a győztes és a legyőzött közt, de nem harmadikokra vonatkozólag szabnak jogokat és kötelezettségeket, — illetve olyankor, amikor határozott győzelem nincsen: a hadviselt felek között, — aminthogy maga a háború is csak ököztük fennálló viszonylat volt, s aminthogy egyéb szerződések is a szerződőknek maguknak, nem másoknak a jogviszonyait szokták szabályozni. Bár kisebb részben, de a legyőzött fél is szokott jogokat nyerni, úgy hogy a békeszerződések magyarázásának szabályául nem lehet az «in dubio pro victore, non pro victo» elvét felállítani, de mindenesetre lehet azt, hogy «non nisi inter belligerentes ipsos». Kivülesik ezen az elvileg szabályozott körön bármelyik hadviselőnek a semlegesekkel való viszonya; ⁸ kívül az *egyik* részen harcolt (szövetséges) államoknak egymásköztöi viszonylata; ⁹ kívül az egyes hadviselő államnak *saját* polgáraival szembeni viszonylata is, amelyet némely kivételes pontoktól eltekintve, az ő intern jogára szokás hagyni, ¹⁰ míg ellenkezőleg a hadviselő

⁶ A többi: 1. a VIII. cím alkalmazási körének megszabása (246., 259.); 2. feldarabolási (vagyon- és kezeléselkülönítési) intézkedések, quasi actio communi dividundo: 248., 253., 256., 258.; ez a terület-átcsatolásnak *speciális* anyaga. L. alább. Logikaibb sorba tehát a a VIII. cím ígyvalahogy volna hozható: 246.; 255., 254., 249. (1—5. bek.), 250—252., 247., 257.; 259.; 248., 249. 6—8. bek., 253., 256., 258.

⁷ Az ellenkező felfogást és érveit behatóan kifejti Sichermann F., Bj. I. 205—207. Cf. ugyanő Bj. I. 281. lent és MJSz. 1922. 286. lent, 287. fent.

⁸ Más az, amikor az entente *mértékül* veszi azt a jogquantumot, amelyet egyik hadviselő fél a semlegeseknek megadott és kikötőn-magának legalább annyit (229.), — vagy pedig kijelenti, hogy bizonyos szempontból nem igényel és viszont nem ad annál többet (ex 231. 3. és 4. pp.: amely államadósság fizetése a háború alatt a semlegesekkel szemben felfüggesztetett, az clearingen kívül marad).

⁹ Kivétel pl. 224. harmadik bek.: «A szövetséges és társult hatalmak egymásközt kötelezik magukat arra, hogy ...» Ellenben 231. f) csak látszólag tartalmaz ily kivételt, mert valójában *Magyarországgal szemben* ható intézkedések megtételének tényállásává teszi a több ententehatalom közti megegyezést, quasi közös opciót ad nekik, úgy, ahogy 231. e) külön opciót ad nekik egyenként. — Kivételt tartalmaz 234. d) is. — Ép mivel volt szövetségesünkkhöz csatolt át területet, fogadta fokozott idegenkedés a Nyugat-Magyarországra vonatkozó rendelkezést (27. l. p. és 71.). — A bsz. I. és XIII. részeit («Nemzetek szövetsége», «Munka»), ehelyütt figyelmen kívül lehet hagyni.

¹⁰ A trianoni okirat tartalmaz állam és saját polgára közt ható szabályokat, főleg közjogiakat (a kisebbségek védelme: III. r. VI. c.), — magánjogiakat csak igen szóróványosan: 231. ut. függ. 9. §. (és 14. §. 2. m. ?) — 232. f) második bek. in fine: «Magyarországnak kártalanítani kell a visszaadás folytán károsult minden harmadik személyt», mely utóbbi a bsz. gondolatmenete szerint többnyire magyar állampolgár lesz. Ilasonló: 235. f). — 232. j): «Magyarország kötelezi magát, hogy állampolgárait a Szövetséges és Társult Országokban levő javaik, jogaik vagy érdekeik felszámolásáért vagy visszatartásáért kártalanítja». — A X. részen kívül is: 194. második bek. — Cf. id. cikkemben f) alatt. (Bj. II. 142—143.).

államnak (és polgárainak) az ellenfél «hozzátartozói»-val,¹¹ polgáraival szembeni relációja nemzetközi jellegével fogva kínálkozó tárgya a békeszerződéseknek.

3. A szabályozás fővonala tehát a Magyarország-entente közötti lévén, a bsz.¹² mindenekelőtt (II. rész és 42., 46., 49.; 74.) a területi átcsatolásokat eszközli, elhatárolván evvel a további intézkedések részére is a feleket. Az így átcsatolt terület¹³ azonban sajátos helyzetben van a hadat viselt államok között. Pro praeterito a legyőzött államhoz tartozott, pro futuro a győzteshez kapcsolja a bsz.; nézhető tehát «győztes»-nek is, legyőzöttnek is. Ezenfelül az addigi anyaország testétől elszakítás közösségeket szüntet meg, a beolvastatás közösségeket létesít: a bsz. mindkét irányban tartalmaz szabályokat, de miután, mint minden szerződés, pro futuro szól, pro futuro pedig az odacsatolás kérdései intern jogmateriaját képezhetik a megnövekedett államnak, míg az elszakításból eredő kérdések szükségképp nemzetközies: kimerítően csak utóbbi vonatkozást szabályozza. Az ezúttal tárgyalt gazdasági rendelkezések közt¹⁴ alig is van szó az átcsatolt területnek viszonyáról új államához. Így hát, ha végigvizsgáljuk az idevágó magánjogi intézkedéseket, három kategóriát találunk: az átcsatolt területek részint mint «győztes» (1), részint, mint volt socius (2) szerepelnek Csonka-Magyarországgal szemben, részint pedig, kivételesen, osztják legyőzötti (3) jogállását.

«Győztes»-i vagy pontosabban: volt háborús ellenféli helyzetbe hozza a bsz. az átcsatolt területet¹⁵ Csonka-Magyarországgal szemben,¹⁶ amikor részessé teszi: az «ellenséges szerződések» stornójában; a valorizációban; a határidők háború miatti megszakadásában. Volt compagnoni helyzetbe juttatja avval, hogy átcsatolt területen nem ad clearinget és nem ad jogot a magyar javak konfiskálására; hogy a közös vagyon és adminisztráció elkülönzésére rendelkezéseket tesz. Legyőzötti helyzetben tartja, amikor nem zárja ki elvileg azt, hogy az átcsatolt területi személyek javait az entente-államok konfiskálják. —

(Polyt. köv.)

Dr. Blau György.

Szemle.

— Az ipari culpa megfelelő repressziója, helyesebben megelőzése e lapnak hagyományos régi követelése, amelyre több mint három évtized előtt Fayer László hívta fel először a magyar jogi közvélemény figyelmét. Nem lehet panasznál, különösen az utolsó évtizedben, hogy a törvényhozás gépezete elég bőségesen nem ontotta volna a büntetőjogi rendelkezések áradatát. Sajnos, ez a büntetőjogi túltermelés nem a szociális gondolatot uralta. Mert a szociális gondolat még a keresztény jelzővel letompítva sem jelent egyebet, mint az emberi életnek fokozottabb értékelését. Ha a

¹¹ A bsz., mikor magánjogi kérdésekben a magyar és az entente-polgárokról rendelkezik, helyenkint csak a *házjuk* területén *lakókat*, tehát annak úgy *közjogi*, mint *gazdasági* corpusához hozzátartozókat veszi figyelembe: 231. 1—2. pp. Néhol elég pusztán a gazdasági hozzátartozás, az otlakás, honpolgárság nélkül: 244. első bek., 245. első bek. Hasonlóan ex 234. a) (és függ. 1. §.): nyilván a Párizsban lakó *semleges* honosnak budapesti fellel kötött ügylete is alája esik a generális stornónak, — amint viszont az, hogy a párizsival szembenálló fél is entente polgár volt, egymagában nem elég a szerződés hatályosságához, ha a központi hatalmak területén lakott; sőt még arra az esetre is, ha ezek által ideiglenesen megszállt entente-területen lakott (pl. Brüsszelben), *kifejezett* rendelkezés kellett: 234. d) 2. esete. A kereskedelmi tilalmak nem az állampolgárságra, hanem területekre, mint a hadviselő államok gazdasági hatalmának alapjaira bázisoztak (cf. Almási, Bj. I. 73—74., főleg 9., 10., 14. jj.). — Vannak viszont a pusztá közjogi kötelekre alapított rendelkezések is: 211. sk.

¹² Rögtön a világ-konstitúciót alkotni akaró I. része után.

¹³ A rajta élők: az egész, mint gazdasági és jogi szöveték.

¹⁴ Hanem pl.: állampolgárság elnyerése, kisebbségek védelme.

¹⁵ Nem értem az Ausztriához csatolt területet. Ez egészen más helyzetben van, mint az entente-államokhoz csatoltak. A bsz. ugyan átcsatolja, de nem rendelkezik reánezve oly kérdésekben, amelyekben magára Ausztriára sem rendelkezik velünk szemben (pl.: valorizáció). Cf. Sichermann, MJSz. 1922. 280. 3. bek.

¹⁶ Magánjogilag. Hogy a bsz. politikailag is «győztes»-nek nézi, azt eléggé illusztrálja az, hogy pl. «jóvátétel»-vel nem terheli.

Fecske-utcai halálgyár esete alkalmából a közvélemény erőlyes megtorlást követel, ennek megvalósítását az akadályozza, hogy a Btk.-nek sokszor sürgétt kiegészítésével a törvényhozás eddig adós maradt. Úgy a gondatlanságból elkövetett emberölés, mint a súlyos testi sértés csak a már bekövetkezett jogsértést sújtja s e szankció nincs figyelemmel a nagyszámú ember életének vagy testi épségének védelmére. Az ú. n. közveszélyes bűncselekmények sem ölelik fel az ipari üzemek körében állandóan fenyegető veszélyt. Ellenben az összes külföldi újabb Btk.-ek és javaslatok egy más alakban sújtják a nagyszámú ember életének szándékos vagy gondatlan veszélyeztetését. Hogy erre szükség van, azt felesleges bizonyítani. Sikeres e védelem csak akkor lehet, ha figyelemmel a cselekmény rúgójára, a felelősséget kiterjesztjük a tőkéjével érdekelt vállalkozóra is, mert a kapitalisztikus gazdasági rend legmeggyőzősebb védője sem tagadhatja az okozati kapcsolatot a bal-esetbiztonsági intézkedések elmulasztása és a tőkeszerzést szolgáló kapzsiság közt.

— **Előadás az új általános kereseti adóról.** A Magyar Jogászegylet és a Budapesti Ügyvédi Kör április 12-ikén együttes vitautulást tartott *Benedek Sándor*, a közigazgatási bíróság másodelnökének elnöke alatt. Az ülés tárgya volt *dr. Klug Emil* ügyvédnek előadása az új általános kereseti adóról. Az előadó rámutatott a végrehajtási utatás és a vallomási ív bizonyos intézkedéseinek vitás voltára, végrehajthatatlanságára és számos méltánytalanságára, illetve igazságtalanságára. A törvény az adóalapul szolgáló tiszta jövedelem megállapításának kiindulási pontjául pl. a nyers jövedelmet írja elő, míg a vallomási ív a nyers bevételből indul ki. Felette sérelmesnek és keresztülvihetetlennek mondotta az előadó azt az intézkedést, hogy csak azon árúk és anyagoknak beszerzési költségei vonhatók le, amelyek az adóévet megelőző évben tényleg értékesítették, amiből az következik, hogy az a szinleges számszerű nyereség kerül megadóztatásra, amely a pénz elértéktelenedésének természetes következménye, de amely együtt jár az árúban fekvő reális vagyonértékeknek folytonos csökkenésével. Az új rendszer merész ugrást jelent a patriarchális kereseti adóztatásból egy súlyos és bonyolult bürokratikus rendszerbe, amelyet a kemény büntetések szankciójával kívánnak bevezetni. *Dr. Lénárt Vilmos* felszólalása után *Benedek Sándor* az előadónak alapos és érdekes fejtegetéseit köszönetet mondván, hosszabb felszólalásban utalt azokra a nagy feladatokra, amelyek a jogvédelemre és a pénzügyi igazságszolgáltatásra várnak az új rendszerrel kapcsolatosan.

— **Kötelező védelem az uzsorabíróság előtti eljárásban.** A Veres Pálné-utcai uzsorabíróságnál jártam és egy-két tárgyalás menetét figyeltem. Érdemesnek tartanám, ha egyszerűen mások és arra hivatott tényezők is meghallgatnák az ilyen tárgyalásokat, ami bizonyára előnyére szolgálna az ezen irányú jogfejlődésnek.

Olyan furcsa érzésem támadt a tárgyalóteremben, — és igazán nem a keresni akaró ügyvéd, hanem az ember és a jogász szóval meg bennem, — amikor a társadalom legalsó rétegeiből rekrutálódott, ügyetlenül védekező, levegő után kapkodó vádlottakat láttam egyedül szembeállva a bíróság apparátusával. Két detektív csoportos jelentése elégséges ahhoz, hogy a még fel sem ócsodott vádlott a feljelentés után már másnap egész életére kiható súlyos büntetést kapjon úgyszólván a reparáció reménye és anélkül, hogy valamilyen joghoz értő objectív személy az érdekében egy szót is szólna, valamilyen irányban bizonyítást kérne és a legmagasabb fokú bírósághoz intézendő perorvoslatot helyesen bejelenítené. A Pp. 56. §-a ugyan csak öt évnél súlyosabb szabadságvesztés büntetéssel büntethető cselekménynél írja elő a kötelező védelmet, de a helyes belátás és a tárgyalások tényleges menete azt kívánja, hogy az ilyen rögtönítelő bírósági eljárásban is, amely a Bp. sok biztosítékát mellőzi az alakszerűségekkel együtt, legalább *közpédő* szerepeljen azokban az ügyekben, amelyekben külön védő nincsen. Az ügyfélegyenlőség a gyakorlatban úgyis labilis fogalom, az uzsorabírósági eljárásban pedig a nagy gyorsaság, amellyel az egész ügy leperereg, sokszor olyan nagy mértékben sérti a laikus vádlott érdekeit, akinek még ideje sincsen a tárgyalásra előkészülni és aki egyáltalában nincs tisztában az eljárás hord-

erejével, hogy csak közvédő kirendelése bírná a vádlott terhére mutató nagy hátrányt *részben* csökkenteni.

Sok meggondolás, ésszerűség van a Bp. rendelkezéseiben, amelyek súlyosan érintik az emberi szabadságot és amelyek félretételnek az, uszorbírósi eljárásban, helyesnek és megszívlelendőnek tartanám, ha ezek legalább részben helyettesítenének a kötelező védelem sürgős bevezetése által annál is inkább, mert a védő nélkül eljáró vádlott formai okokból aligha képes megváltoztatni a legfelsőbb bíróságnál az egyébként talán megdönthető sérelmes ítéletet.

Dr. Siegler Sándor.

— A központi gazdasági bíróság döntése angol állampolgárok tulajdonát képező cég szovjettartozása ügyében. Egy budapesti bank a proletárdiktatura alatt, budapesti cég részére, mely cégnek tagjai angol állampolgárok, összegeket folyósított. A bank peresítette ez összegeket, a törvényszék megítélte. A központi gazdasági bíróság az ítéletet megváltoztatta következő indoklással: Az elsőbíróságnak döntését a központi gazdasági bíróság nem találta helytállónak. Ugyanis az 1921: XXXIII. törvénycikkkel becikkelyezett trianoni békeszerződés 232. §-ának II. pontja világosan és határozottan semmiséknek és meg nem történteknek nyilvánítja mindazokat az intézkedéseket, amelyeket a törvényes vagy a tényleg működött hatóságok a volt Magyar Királyság területén 1918. évi november hó 3-ika óta a békeszerződés életbeléptéig tettek és amelyek a szövetséges és társult hatalmaknak vagy állampolgáraiknak, ideértve azokat a társaságokat is, amelyeknél azok érdekelve voltak, javait, jogait és érdekeit sértik. A megállapított tényállás szerint az ügynevezett proletárdiktatura idején az alperesi társaság vállalatánál egy üzemi tanács rendelkezett és ennek kérésére, tehát a proletárdiktatura szerveinek a rendelkezésére folyósította a felperes szocializált üzeme az elsőrendű alperes cég részére a kereseti összeget. Az ügynevezett tanácsközlársaság szerveinek ez az intézkedése az alperesek vállalatának köztulajdonba vételével egyértelmű. Az pedig kétségtelen, hogy az alperesek vállalata részére az ő hozzájárulásuk nélkül, sőt tiltakozásuk ellenére eszközölt folyósítások sértik az alperesek javait, jogait és érdekeit. És ugyancsak sértik az alperesek érdekeit azok a rendelkezések is, amelyek az ekként folyósított hiteltartozások megtérítését szabályozzák. Ezekből folyólag az 1360. 1921. M. E. számú rendeletnek 10., 13. §-ai illetőleg az ezekben foglalt rendelkezések, az alperesekre, mint angol állampolgárokra a békeszerződés tiltó szabályánál fogva alkalmazást nem nyerhetnek, miért is az alperesek a felperes részéről történt folyósításokat elismerni nem kötelesek és azokért a felhívott rendelet alapján felelőssé nem is tehetők. Mint-hogy ezek szerint felperes keresetének jogalapja az alperesekkel szemben hiányzik, az elsőbíróság ítéletének megváltoztatásával felperest alaptalan keresetével elutasítani és ennek folyománya-kép őt a felmerült összes perköltségben, ideértve az alperesek által előlegezett külön eljárási költséget és ülnöki díjakat is — elmarasztalni kellett. Kgb 558/1922. (1923 február 19.)

— A Jogállam 1923. évi május—júniusi kettős füzetének főbb tartalma: Gaár Vilmos: Az adós késedelme és a valorizáció. — Löw Lóránt: Allandó értékű hitel. — Szladits Károly: Az 1922. évi magánjogi gyakorlat kritikai ismertetése. — Baumgarten Nándor: Az 1922. évi kereskedelmi joggyakorlat kritikai ismertetése. — A tisztességtelen versenyről szóló törvény magyarázata.

Anglo-Austrian Bank Limited. A budapesti képviselő-ség új cégének bejegyzésével a banknak londoni székhellyel angol intézetté váló átalakulása megtörtént.

Az intézetnél végbement változás elsősorban az angol és magyar gazdasági kapcsolat mélyítését célozza és kétségtelen, hogy mint piacunk legrégibb és kiterjedt, előkelő klientálával rendelkező pénzügyintézetének egyike, az új cég alatt közgazdasági életünknek jelentősen megnövekedett tényezője lesz.

A régi Angol-osztrák bank részvényei az átalakulással kapcsolatban a londoni Anglo-Austrian Bank Limited részvényeire cserélhetők át a budapesti képviselő-ség főpénztáránál folyó hó 23-tól 28-ig, oly módon, hogy 4 darab régi részvényre 3 darab új egyenként 1 £ névértékű részvény adatik ki.

16540/a

KÁLLAY dr.

JOGI SZEMINÁRIUMA

Budapest | Szeged
Andrássy-út 8. | Pallavicini-út 3.
Ügyvédi és bármily jogi vizsgára
előkészít 16488
Információ díjtalanul! Tel. 29-09

Hirdetések felvételnek a kiadóhivatalban

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Cím- és Lakásjegyzék az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten, IV., Egyetem-
utca 4. sz. megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

MAGÁNJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti Dr. SZLADITS KÁROLY
egyetemi tanár.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XV. kötet.

HITELJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

(Váltó-, csőd-, kereskedelmi és tőzsdei ügyekben.)

Szerkeszti Dr. GALLIA BÉLA
kir. kúriai bíró.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XV. kötet.

BÜNTETŐJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti Dr. LENGYEL AURÉL
ügyvéd.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XV. kötet.

KÖZIGAZGATÁSI ÉS PÉNZÜGYJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti FŐZŐ SÁNDOR

miniszteri tanácsos, a m. kir. központi díj- és illetékszabási hivatal főnöke.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XIV. kötet.

PERJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti Dr. KOVÁCS MARCEL
kir. kúriai bíró.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—VII. kötet.

Az itt felsorolt „Döntvénytár”-ak mindenike önálló egészet képez és rendszeres és betűrendes tárgymutatóval van ellátva.

A kir. Curia, a kir. táblák és a törvényszékek mint felebbezési bíróságok határozataival mellett helyet foglalnak a közigazgatási bíróság, a miniszter-tanács az egyes szakminiszteriumok, tőzsdebíró-ság elvi jelentőségű döntései. Az egyes határozatok kapcsán rendszeres utalás történik az ugyanazon tárgyu előbbi köztételekre, egyszersmind fel vannak tüntetve a határozatok között felmerülő eltérések. — Minden évben egy-egy kötet jelenik meg.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24—79.

16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 480 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 340 korona

Egyes szám ára 96 korona
Döntvénytár nélkül 72 korona

TARTALOM. Vargha Ferenc koronaügyész: A jog és az élet. — Dr. Makra Zoltán, a pénzügyminiszteriumba beosztott jogügyi tanácsos: A magyar belső-clearing törvényjavaslat. — Dr. Meszlény Artur egyetemi m.-tanár, budapesti ügyvéd: Földbirtokreform és magánjog. — Dr. Sichermann Frigyes budapesti ügyvéd: Adalékok a trianoni szerződés alkalmazásához. — Szemle. **Melléklet:** Büntetőjogi Döntvénytár. XVI. k. 3. ív. — Közigazgatási és Pénzügyjogi Döntvénytár. XV. k. 3. ív.

A jog és az élet.

(Részlet Vargha Ferenc koronaügyésznek esküvétele alkalmából a kir. Kúria teljes-ülésében, 1923 május 1-én elmondott beszédéből.)

A jogegység kiépítése s fenntartása egyik legfontosabb feladata a koronaügyészségnek s kir. Kúriának; mert a törvény csak a jogszabályokat, a kereteket állítja fel, melyekbe a legfelsőbb bíróság helyezi el azokat az életviszonyokat, melyeket a kikényszeríthető állami akarat szabályozni törekszik. A törvény tehát az állami akarat kerete, amit az élet szertelenül változatos viszonyaiból vett tartalommal a bíróság tölt meg. A jogbiztonság a jogegységen nyugszik, mert ez nyújt garanciát arra nézve, hogy egyenlő életviszonyok s jogkérdések, tekintet nélkül az igazságot kereső felek társadalmi állására, foglalkozására s ezer és ezerféle egyéni relációira, mindig egyformán bíráltnak el. A jogegység tehát alapja s biztosítója az összes polgári jogoknak. Ahol jogegység van, ott van polgári egyenlőség, szabadság; ahol bizonytalanság van a gyakorlati jogélet terén, ott nincs jogrend, nincs közszabadság, hanem ötlelet, önkény, zsarnokság és a bíró arbitrárius akarata uralkodik.

Aki a jogélet gyakorlati megnyilvánulását magasabb helyről és nagyobb perspektívával nézi, rögtön szemébe ötlük az a szertelen különbség, ami a békés s rendes gazdasági viszonyok közt élők s az oly társadalom jogegységi követelményei közt van, mely társadalom örökös mozgásban és folytonos változásban él.

Békés viszonyok közt levő s normálisan, tehát lassan fejlődő társadalomban a jogegység követelménye arra szorítkozik, hogy minden hasonló eset egyformán, egységes jogszabály szerint bíráltsék el s arra a törvény valódi, helyes értelme alkalmaztasék. Az ilyen jogegységi törekvéseknél a jogegység fenntartására hivatott koronaügyészség s Kúria tevékenysége csakis a törvény helyes értelmezésére szorítkozik s csakis annak keretében mozoghat. Felvonultatja a törvényt magyarázat különböző módszereit, a grammatikai, logikai, szisztematikus s történelmi módszert, hogy kinyomozza a törvényhozó valódi akaratát. Ha aztán abban a meggyőződésben van, hogy ezt a sejtelemszerű, misztikus kollektív akaratot felfedezte, akkor a jogegységi tanács vagy a teljesülés formába önti a jogi elvet, mely nem ritkán időtlen időig uralkodik, mint dogma a joggyakorlatban.

Ez a stabilis, állandó egyforma életet élő társadalmak jogegységi posztuluma. Itt nem vesszük észre azt a történetfilozófiai igazságot, amit Herakleitos ötszáz évvel Krisztus születése előtt tanított s ami a modern történetfilozófia egyik alapelve, hogy a társadalom élete örökös levésben, folytonos változásban van; csupán a társadalmi jelenségek változásának szertelenül lassú lefolyása kelti az állandóság illúzióját. Innen keletkezhetett ez a hiedelem, hogy a jog és erkölcs állandó s változatlan, holott ezzel a scholastikus felfogással szemben az az igazság, hogy a jog és erkölcs épügy, mint minden társadalmi jelenség, örökös mozgásban s változásban van.

Ami állandó és örök életű a társas életet élő embernél: az maga a jog s erkölcs elvontan, mint eszme; mint szellemi alkotás. Mindig volt, van s lesz jog és erkölcs, de annak tartalma, a jog és erkölcs tényei, azok értékmérői, értékelései s értékítéletei folyton változnak.

Egészséges, normális gazdasági életet élő társadalmakban az egyes jogi s erkölcsi értékítéletek relative állandóak és tartósak; ezek az értékelések a törvényekben fejeződnek ki. Ebbe a jogegységet fenntartó tényezőknek beleszólásuk nincs s feladatuk csak abban áll, hogy a törvényekben megnyilvánuló állami, törvényhozói akarat az egész országban egységesen értékeltsék s hajtassék végre.

Más szavakkal, miután békés viszonyok közt a társadalmak történelmi átalakulása és fejlődése igen lassan történt, az alig észrevehetően alakuló társadalmi életviszonyok szükségérzeteit, kívánságait s követeléseit a törvény elégítette ki s nem a joggyakorlat és a jogegységi tanács. Célszerűen és helyesen tehette ezt, mert a lassan fejlődő társadalmi igényeket a lassú járású és nehézkes törvényhozás is ki tudta jól *kellő időben* és kényelmesen elégíteni. Békében nemcsak az a tétel helyes, amit Pascal állított, hogy ami a hegyen innen bűn — erkölcstelen, a hegyen túl megengedett, sőt erkölcsös s megfordítva, hanem az is, hogy az egyes társadalmaknak ez az értékítélete tartós és állandó, következkép a jogegységi tanács a társadalmi szükségletek s követelések relativ állandósága miatt észre se vette az örökös s folytonos változást, nem is tartozott ez hatáskörébe, mert a társadalmi szükségleteket a törvényhozás elégítette ki, néha ritkábban, másszor kisebb időközökben, aszerint, amint a kollektív szükségletek lassabban vagy gyorsabban alakultak ki.

A jogegység fenntartása tehát békés kulturális s gazdasági viszonyok közt egyrészt az ellenlétes vagy téves joggyakorlat kiküszöbölésére, másrészt arra szorítkozott, hogy a jogi fogalmakat művésziessé kicsiszolja, olyan volt, mint a renaissance ötvös művészei, a Benvenuto Cellini-féle alkotó zsenik vagy a klasszikus görög szobrászat mesterei, kik az örök szépségnek halhatatlan és tökéletes formát adtak, amiből azonban mégis hiányzott a legszebb, a legtökéletesebb, a természet legcsodálatosabb alkotása: az élet.

Ma, a rohamos változások korában, midőn a társadalomból hiányzik a relativ szilárdság is, midőn napról-napra szemünk előtt folynak le oly változások, melyekhez a társadalmi történés rendes és békés lefolyása mellett egy egész emberi élet vagy nem ritkán egymásra következő generációk életének lefolyása volt szükséges, a társadalom kategórikus imperativusa is más követelésekkel lép fel a jogegységi intézménnyel szemben.

Azelőtt a jogegység szolgáltatva nivelláló tevékenységén kívül a jog művészetét; Phidias vésőjét használhatta a jog terén, de abból hiányzott a jog lényege: az élet. Már pedig élet nélkül nincs jog. Nem a jog teremtette a szociális életet, hanem a szociális élet, a társas együttélés teremtette meg a jogot s a társas élet változásai, életműködései, szükségletei változtatják, módosítják s fejlesztik a jogot szakadatlanul és szüntelenül.

A jogegység intézményének s az intézmény működő szerveinek, a kir. Kúriának s koronaügyészségnek tehát a történelmi determinizmus hatalmas nyomása alatt törvény nélkül is megváltak feladatai s kötelességei. Békés időben, midőn évtizedek alatt mozdult egyet a társadalom, a jogegység apostolai visszavonulhattak tudós szobájuk magányába, ahol a scholasztikusok

példájára csiszolhatták az élettől elvont szubtilis jogi fogalmakat. Amde az utolsó nyolc év története s a történés rohanó változásai összezúzták a dogmatika üvegházának falait s annak lakói kénytelenek most már hajlék nélkül maradva, a zajongó, forrongó, változó, követelődő élet piacának közepére lépni s az élet posztulátumait kielégíteni.

Ma Phidias vésőit nem használhatjuk. Pygmaliont utánozzuk inkább, de ez is kevés és elégtelen, mert Aphrodite megelevenítéséhez neki is az olympusi istenekhez kellett folyamodni. Nekünk azonban a gyakorlati jogi élet legfelsőbbfokú irányítóinak a jogi elveket nyomban az élettel kell összekapcsolni, a jogi princípiumba megalkotása pillanatában életet kell lehelni.

Azoknak a jogelveknek, melyeket ma megteremtünk, az életből kell fakadniok, az életet kell szolgálni s az élet követelményeihez kell simulni és mindennekefelett tartsuk szem előtt azt, hogy emberi ész örökéletű jogszabályokat s jogi elveket sohasem alkotott, aki valaha ilyenre gondolt, annak gondolata is halva született. Ma inkább, mint valaha, áll az a tétel, hogy a jog a társas élet lehetővé tételének eszköze s azt nem szobatudósok teremtik meg, hanem az életviszonyok kategórikus imperativusa hozza létre. Ahol a történelem tanítása szerint a hatalom az élet követelményeivel szemben s ellentétben akart jogot alkotni, az nem jogalkotás volt, hanem a társadalmi felfordulás s a forradalom magvainak elvetése.

A jogfejlődés s társadalmi életviszonyoknak ezen szükség-szerű, szerves s az emberi akarásokon felülálló korrelációját békében nem vettük észre azért, mert gyakran több nemzedék élete telt le, míg egyet mozdult a társadalom; s így csak a történet-filozófus állapíthatta meg s kutathatta fel azt a szoros összefüggést, mely vaskapcsokkal köti a jog fejlődését a társadalom fejlődéséhez.

Ma azonban a gyors társadalmi átalakulások korszakában, midőn napok alatt annyi változás pereg le, mint hajdan évtizedek alatt, szemünkkel látjuk azt a szilárd vaskapcsokkal összetartott korrelációt, ami a jog fejlődése és a társadalmi átalakulások közt van.

Pár példa legjobban megvilágítja álláspontom helyességét.

A háború kitörése után, minél mélyebben hatoltunk be a háború borzalmaiba, annál inkább sokasodtak meg a kényszerrel járó háborús jogszabályok, mert a békés társadalom átalakult háborús társadalommá s a háborús életviszonyokhoz való alkalmazkodás csak kényszerítő jogszabályokkal volt kereshetők. Tehát a háborús társadalmi viszonyok ezen viszonyoknak megfelelő törvények alkotására kényszerítették az államot.

Ebbe a körbe tartoznak a kerettörvények is, melyekkel szemben jogosan támasztható az az aggály, hogy a törvényalkotásnak ez a módja a törvényhozó hatalom jogkörét korlátozza. Hogy a kerettörvények a kormány részéről mily okból alkotattak, azt nem tudom, az azonban bizonyos, hogy az ilyen törvények a változó társadalmi szükségeknek megfelelőleg könnyen módosíthatók; s béke idején is akkor használták ezt a törvényalkotási technikát, midőn a törvény által rendezett életviszonyok oly mozgalmasság és labilisak voltak, hogy azokat hosszabb életre szánt s a részleteket is felölelő perfekt törvénybe foglalni nem lehetett.

Hasonlóképen az élet lépett fel követőleg a járadék felemelhetőségének kérdésében. Két évvel ezelőtt azonban erősebb volt a konzervatív gondolkodás az élet kategórikus imperativusánál s a 24. sz. polgárjogi döntvénynél a dogmatikus felfogás győzött, szemben a társadalmi életviszonyok jogos és igazságos követelésével. Amit az V. polgári tanács ítélete nagy életbölcseességgel domborított ki. A döntvény indokolása igazán mesterien tárgyalja a kártérítés és tartási kötelezettség közti különbséget. Sajnos, ezen dialektikai mérkőzésben nem vette észre a körülötte hemzsegő életet s így a döntvény művészi alkotás ugyan, de távol áll a gyakorlati élettől.

Azonban a jog művészete nem képes agyonütni az életet. Sőt épen ellenkezőleg, a társadalmi energiák söprik el azt a jogot, mely nem helyes jog s melyből hiányzik az élet gyakorlati követelése és a célszerűségi elem. A 24. sz. döntvény sorsát már meg is pecsételte az élet kategórikus imperativusa, a revideálás útjára jutott s megkondukt felette a halálharang. Az élet és dogmatikus jog nehéz küzdelmében az utánpótlási ár is érvényesülésre törekszik. Igen nagy jelentőségű, de rendkívüli óvatos megoldást követelő kérdés ez.

A Kúria már több alkalommal foglalkozott vele, de elvi élel nem oldotta meg a kérdést s mielőtt elvi álláspontra helyezkedik, gyűjti a pro és kontra szóló érveket. Világosan látja, hogy a bűnös a fogyasztó közönség érdekeit veszélyeztető kapzsiságnak ad salvus conductust, ha az utánpótlási ár felszámítását *el-vileg* mindig jogosnak tartja; másrészt viszont a gondos, előre-látó kereskedőt vagy iparost teszi tönkre, ha az ellenkező elvet szögezi le. A tartózkodó megfontolás a Kúria részéről azt jelenti, hogy az életviszonyok kialakulásától s posztulálásától teszi függővé azt, hogy a jogi elvet mily alakba öntse, hogy ennek szövétneke mellett a bűnös kapzsiság megtorlatlanul ne maradjon s viszont az okos, előre-látó üzletembernek kereskedői gondossága jogcím ne legyen a bűnvádi eljárásra.

Számos esetet lehetne még felhozni annak a szerves korrelációnak a bizonyítására, melyek azt teszik nyilvánvalóvá, hogy a társadalom most reánk szakadt hihetetlenül gyors átalakulási korszakában a kollektivitás életviszonyai irányítják a törvényeket, a jogszabályokat s jogi elveket. Nehogy azonban túlságosan igénybe vegyem nagybecsű idejüket, még csak két jogfejlődési jelenségre hívom fel figyelmüket, az egyik a valorizálás rendkívüli nehéz problémája. Ezt is az ország szerencsétlen gazdasági s pénzügyi életműködései vetették fel s ezer és ezer eset követeli, hogy a bíróság bölcseisége, igazságérzete s erkölcsi magas színvonala a társadalmi igazság elvének megfelelőleg hozza harmóniába valutánk fokozatos leromlását a magánjog elveivel s jogszabályaival. Itt is az élet kategórikus imperativusa küzd a törvény absztrakt szabályaival s régi dogmákkal. A célszerűséget s hasznosságot akarja az üres formák helyére ültetni.

A másik a kir. Kúriának az opció kérdésében legutóbb hozott 26. sz. polgárjogi döntvénye, — amint reámutattam — a 24. sz. döntvény még nem tudott az élettelen dogmatika s jogi művészet vaspántjai közül szabadulni, a 26. sz. döntvény ellenben a viruló élet közepén született, mely alkalmas arra, hogy a gazdasági s szociális élet követelményeit kielégítse s ne csak formális, hanem olyan igazságok előtt tárja ki a kapukat, melyek a társadalom szükségérzeteiből fakadnak s a szociális erkölcsben gyökereznek.

Nagyon tévedne, aki azt hinné, hogy a 24. és 26. sz. döntvény közt eltelt két év alatt a Kúria jogi felfogása s mentalitása valami misztikus és spontán elhatározás folytán módosult. Korántsem! *Módosult a jogászi felfogás a módosult gazdasági viszonyok kényszerítő nyomása alatt*; aminthogy a jognak az a sorsa, rendeltetése és célja, hogy, amint módosulnak a társadalmi viszonyok, a jog is módosuljon, mert a jog olyan, mint a test árnyéka. Ha a test mozdulatlan, az árnyék sem mozog; s amint mozog a test, úgy mozog az árnyék is.

Ihering szociálteleológiai jogfilozófiájának helyességét tehát ma a mindennapi élet igazolja, mely szerint minden jognak forrása a célratörékvés és társadalmi hasznosság, ahol az hiányzik, elesik a jognak életföltétele s ha a célszerűtlen kényszerszabályt erőszakkal tartja fenn valamely autokrata hatalom, az robbanásra vezet. Ha pedig nem áll amellett az erőszak, hogy természetellenes életét fenntartsa, végelgyengülésben elpusztul, kimegy a forgalomból. Tehát a desuetudó törvénytisztító erejének forrása is a társadalmi életviszonyokban keresendő; mert az életviszonyok csak a társadalomra célszerű s hasznos törvényt vagy jogelvet tőrnek meg. Csak ezek szolgálgják a társadalom életét, ellenben a célszerűtlen törvények s jogelvek olyanok a társadalomra, mint a mérge az élő szervezetre.

Tehát a jövő jogegységi intézményével szemben a rohamosan átalakuló s fejlődő társadalom kategórikus imperativusként állítja fel a Zweck im Recht-et; s megköveteli a jogelvek folytonos és célszerű alkalmazkodását a társadalmi életviszonyokhoz. Az az idő lejárt, midőn a dogmatikusok az élettől hermetice elzárt szobájukban csak arra törekedtek, hogy a jogi kérdéseket s elveket mindig finomabbra s finomabbra köszörűljék. A jog fejlődése s fejlesztése azt követeli tőlünk, hogy az élettel haladjunk s az élet követelményeihez alkalmazzuk a jog fejlesztését; mert nem a társadalom van a jog kedvéért, hanem megfordítva, a jog van a társadalom érdekében; s a helyes jognak mindig és pedig célszerűen kell alkalmazkodni a társadalmi szükségletekhez.

Ha a jognak e célszerű alkalmazkodása megvan, irányítja a társadalmi fejlődést, ha ez a teleológiai elem hiányzik belőle, akkor béklyó a társadalom testén s annak káros hatásait csak

azért nem ismerjük, mert a kollektív jelenségek, intézmények a társadalmi tények közti végtelenül bonyolult és szövevényes ok-sági összefüggéseket kiszámítani s meghatározni *ezidőszerint* képtelenek vagyunk. Miután azonban a történelmi fejlődés tanúsága szerint az ember ismeretszerzőképessége térben és időben végtelen, az ignoramus nem jelenti az ignorabimust.

A magyar belső-clearing törvényjavaslat.

Dr. Kállay Tibor pénzügyminiszter a minap terjesztette a nemzetgyűlés elé «a trianoni békeszerződés egyes gazdasági rendelkezéseivel kapcsolatos belső elszámolásról» szóló törvényjavaslatot. A német Reichsausgleichsgesetz és az osztrák Vorkriegsschuldengesetz után tehát nálunk is rövidesen rendezést fog nyerni ezen ügy az államháztartást, mint a magángazdaságainkat oly közletről érintő háború előtti pénztartozások ügye. A békeszerződés azon rendelkezései közül ugyanis, melyek az egész magánjogi életünket érintik és rendezik, mondhatni a legnagyobb jelentőséggel bírnak azok, melyek az ellenséges tartozások rendezéséről szólnak.

A törvényjavaslat címe nem fedi teljes mértékben annak tartalmát, mert belső-clearing törvényjavaslatnak a háborús pénztartozásokból, továbbá a trianoni békeszerződés X. részének egyéb gazdasági rendelkezéseiből felmerült *a magyar állam és a magyar állampolgárok közötti jogviszony szabályozása* volna a tulajdonképeni célja. Ehelyett azonban majdnem kizárólag a 231. cikk e) pontja alapján optált négy ellenséges állam, mint Franciaország, Nagybritannia, Belgium és Görögországgal szemben fennálló gazdasági kötelezettségeink teljesítésének rendezésére szorítkozik.

Nem terjeszkedik ki így a törvényjavaslat az oly Szövetséges és Társult Hatalmakkal szemben fennálló háborús pénztartozásokra, amelyek a Clearing-eljárást nem választották. Nem tartalmaz intézkedést az ú. n. utódállamokhoz csatolt magyar területekkel szemben fennálló és a 254. cikk alapján valorizálandó magyar pénztartozások és magyar pénzkövetelésekről. Nem nyer intézkedést a békeszerződés 232. cikke alapján visszatartott és felszámolt javak, jogok és érdekek összes köre, valamint egyes Szövetséges és Társult Hatalom vagy polgára részére való kiszolgáltatás céljából történt kisajátítás (mint pl. a 194. cikk alá eső közhasznú vállalatokban való magyar részesedés) kérdése sem.

Megjegyzendő, hogy távolról sem vonható le mindezekből oly következtetés, mintha pénzügyi kormányunk ezen törvényjavaslatba fel nem vett kérdések rendezése elől elzárkózni kívánoznék. Ezek ugyanis nagyobbára oly rendelkezések, melyeknek végrehajtása az illető entente-államokkal közösen, illetve az ő hozzájárulásukkal lesznek rendezendők. Így pl. a cseh-szlovák relációban még a Jóváérteli Bizottság sem döntött és államközi szerződést sem kötöttünk.

A jelen cikkben az anyag nagy terjedelmére való tekintettel csak a lényeges intézkedésekkel kívánunk foglalkozni.

A törvényjavaslat három részből áll: I. Anyagi intézkedések, II. Eljárásjogi rendelkezések és III. Vegyes intézkedések.

I. Az anyagi intézkedéseket illetőleg a törvényjavaslat a magyar állampolgárok részéről fennálló kötelezettség és jogosultságot négy kategóriába osztja:

1. idegen pénznemre szóló ú. n. valutatartozások elszámolása,
2. idegen pénznemre átszámítandó ú. n. valorizált koronartartozások elszámolása,
3. idegen pénznemre szóló követelések és igények elszámolása,
4. korona-követelések elszámolása.

Ad 1. Idegen pénznemre szóló ú. n. valutatartozást tíz egyenlő félévi részletben kell a magyar Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalnál (Hivatal) megfizetni és pedig akként, hogy az első részlet a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított 15 nap alatt, a további részesetek pedig az említett határidőtől számított naptári félévenként lesznek esedékesek. Vagyis tehát a valutatartozást a magyar adósnak teljes összegében meg kell fizetni, abból az állammal sem vállal magára.

Összehasonlítást téve a külföldi hasontárgyú rendelkezésekkel a német Reichsausgleichsgesetz-ben az ily valutatartozás belső elszámolása a háború előtti árfolyamon történik, vagyis a külföldi pénznemek árfolyamemelkedéséből származó differenciális különbözetet a német állam vállalta magára. Az osztrák Vorkriegsschuldengesetz-ben a belső elszámolás akként történik, hogy

befizetendő elsősorban a hadüzenet előtti árfolyamon számított koronaösszeg és a differenciális különbözetet pedig az osztrák honosok viselik egyes foglalkozási ágazatok szerint és pedig: a) bankok, bankárok és kik luxus-árúk vételárával tartoznak, az egész különbözetet; b) 80%-ot az iparosok, vasúti és hajózási vállalatok; c) 60%-ot más adósok és d) 50%-ot a közjogi testületek.

Mindezen egybevetésből látható, hogy a valutatartozásoknál a legszigorúbb rendelkezést a magyar törvényjavaslat tartalmazza.

Némi enyhítést nyújtanak a törvényjavaslat 3—7. §-ban szabályozott kedvezmények, amelyek vagy a törvény erejénél fogva illetik meg az adósokat, vagy külön engedélyezésnek képezik tárgyát. Amennyiben az adós tartozását meghatározott időn belül befizeti, úgy successive egész 10%-ig biztosítatik javára a prae-mium. Amennyiben pedig a részletfizetési határidő betartása az adós gazdasági részét vagy hivatásának, üzletének, gyárának vagy gazdálkodásának folytatását veszélyeztetné, kivételes méltánylást érdemlő esetekben hosszabb részletfizetési határidőket lehet engedélyezni és e fizetendő részesetek összegét le lehet szállítani vagy egyes részesetek megfizetésére halasztást lehet adni. Egyezség esetén az adós kivételesen további támogatásban is részesíthető és pedig kölcsönben vagy *vissza nem térítendő segítségben*. Kizártnak az állami támogatásból az ú. n. luxusbehozatalok.

Ad 2. Az idegen pénznemre átszámítandó ú. n. valorizált koronartartozást tíz egyenlő féléves részletben kell a magyar Hivatalnál megfizetni és pedig akként, hogy a tartozás névértékét és az átszámításból eredő többlet első részletét a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított 15 nap alatt, a többi részeseteket pedig az érdekelt entente-hatalom pénznemében vagy az adós választása szerint ennek a pénznemnek a befizetés napját megelőző tőzsdei napon a budapesti árú- és értéktőzsdén jegyzett záró árfolyamai középárfolyamán átszámítva magyar koronákban. Vagyis az idegen pénznemre átszámítandó koronartartozásoknak a valorizációból származó tehertöbbletét is a magyar adósnak kell megfizetni és pedig teljes egészében.

A német Reichsausgleichsgesetz szerint a valorizált márkartartozás elszámolása a német adóssal szemben eredeti márka névértéken történik. Az osztrák Vorkriegsschuldengesetz-ben pedig a valorizálandó koronartartozásoknál az eredeti koronaösszeg és a valorizációból származó különbözetnek 50%-a terheli csak az adóst, amely különbözet tíz félévi részletben fizetendő vissza az osztrák államnak, míg a valorizációból felmaradó másik 50% különbözetet az osztrák állam viseli.

A valorizált tartozásoknál is tehát a magyar törvényjavaslat kíván a magyar állampolgároktól a legtöbb hozzájárulást, amennyiben úgy a koronartartozás névértéke, mint a valorizációs többlet az egyes állampolgárok által lesz viselendő.

Ezen szigorú rendelkezéseket enyhítendő, a valutatartozásokra szóló fizetési halasztások és egyéb állami kedvezmények ide is kiterjednek, sőt a megszorult adósnak a koronartartozás átszámításából eredő többlet 20%-át az államkincstár terhére át lehet vinni és *egészen kivételes méltánylást érdemlő esetekben az átszámításból eredő többletnek magasabb hányadát is*. Egyezségek létesítése esetén az egyezség szerint járó összeg 25%-át az államkincstár viseli az esetben, ha a hitelező fennálló követelésének legalább 25%-át az egyezségben elengedi. A törvényjavaslat a 9. cikk utolsó bekezdésében egy esetet provideál, amikor *az átszámításból eredő többletet egészen az államkincstár viseli*, nevezetesen, ha a koronartartozás abból ered, hogy Magyarországon székhellyel bíró valamely jogi személy magyar államadóssági címlet szelvényét vagy kisorsolás folytán vagy egyébként esedékessé vált ily címlet ellenértékét a hitelező javára írta.

Ad 3. Az idegen pénznemre szóló, vagyis a valutaköveteléseket a magyar hitelezővel szemben abban a pénznemben és abban az összegben kell elszámolni, amelyben azokat a magyar Hivatal elszámolta és az elszámolt összeget pedig a magyar hitelezőnek rendszerint *Állami Kötelezvényekben* folyósítani, mégpedig arra a pénznemre szóló címletekben, amely pénznemben az elszámolás történt. Így tehát a magyar hitelező összes követeléseinek birtokába jut.

A német Reichsausgleichsgesetz szerint a német hitelezőnek valutakövetelése annak a napnak árfolyama szerint lesz elszámolva, amely napon a követelés a német Hivatal javára elszámoltatott. Az osztrák Vorkriegsschuldengesetz szerint a valutaköve-

teléseket vagy eredeti valutára szóló Állami Kötelezvényekben vagy a fizetés időpontjában fennálló árfolyam szerint koronákban kell kielégíteni.

Lényegileg így a törvényjavaslat megegyezik a német és az osztrák törvényhozás rendelkezéseivel, mert a valuta-hitelező valutakövetelésének mindenütt tulajdonába jut.

Az Állami Kötelezvények bemutatóra szólnak, legfeljebb 20 év alatt sorsolás útján törlesztendő és 3·5%-ot kamatoznak. A kibocsátás részletes szabályai rendelettel fognak megállapítani. A kamatfizetés és sorsolás útján való törlesztés 1926. év január első napján veszi kezdetét és a kötelezvényeknek évenként 5%-át kell kisorsolni. Ezen Állami Kötelezvények forgalmát, illetve értékesítését illetőleg egyik nagy előnye, hogy azzal bármely érdekelt fél a magyar Hivatallal szemben fennálló akár valuta, akár valorizált koronatarozását kiegyenlítheti és amennyiben azok más pénznemre szólnának, úgy azok értéke a törvényjavaslat 5. §-ában megállapított árfolyamon lesznek átszámítandók.

Az idegen pénznemre szóló ú. n. valutakövetelések mellett a törvényjavaslat 11. §-a megkülönböztet még idegen pénznemre szóló igényt is, amelyet a magyar állampolgár a magyar államkincstár ellen azon az alapon támaszthat, hogy valamely Szövetséges és Társult Hatalom az igénylőnek valamely javát, jogát vagy érdekét zár alá vette és felszámolta s ennek ellenértékét a magyar Hivatal javára írta.

Ad. 4. A koronakövetelések elszámolása akként történik, hogy a koronakövetelést névértékben hazai országos pénznemben kell a magyar hitelezőnek kifizetni. Miután a 231. cikk d) pontja alapján a koronakövetelés valorizáltan lesz a magyar Hivatal javára írva, így természetes, hogy a valorizációs átszámításból származó többlet a magyar államkincstár javára fog esni. A törvényjavaslat intézkedik ezen többletnek az igénybevételéről is és azt mondja, hogy az ez alapon megtakarított összeget részben egyezségek támogatására, részben pedig az Állami Kötelezvények törlesztésére lesznek fordíthatók. A magyar hitelező tehát csakis az eredeti koronakövetelésének fog a birtokába jutni.

A német Reichsausgleichsgesetz szerint a valorizált márkakövetelés — miként a márkatarozás — a német hitelezővel szemben eredeti márka névértékkel lesz elszámolva. Az osztrák Vorkriegsschuldengesetz szerint a valorizálandó koronakövetelések közül az osztrák Hivatal az osztrák hitelezőnek az eredeti koronaösszeget és a valorizációs különbözet, illetve a nyereség 40%-át téríti meg.

A törvényjavaslat és a német Reichsausgleichsgesetz ugyanazon alapon állnak és csak az osztrák Vorkriegsschuldengesetz nyújt az osztrák hitelezőnek egy olyan előnyt, amelyre az ügylet megkötésekor még csak nem is számíthatott.

Méltánytalan volna azonban, hogy a magyar hitelező koronakövetelését koronaértékben kapja, koronatarozását pedig valorizáltan kelljen neki megfizetnie, ezért a törvényjavaslat 16. §-ának 3. bekezdése kimondja, hogy ha a magyar koronahitelezőnek a magyar Hivatal útján rendezendő tartozása áll fenn, akkor a tartozás összege erejéig a koronakövetelést abban a pénznemben és összegben kell betudni, amelyben a koronakövetelés a magyar Hivatalnak a szemben álló entente Hivatal javára írta. A koronakövetelés fejében a magyar Hivatal javára írt összegnek a tartozást meghaladó részösszege azonban a 231. cikk d) pontjában meghatározott árfolyamon hazai országos pénzre számítandó át és ebben folyósítandó a magyar hitelező javára. Ha a magyar hitelezőnek ily valorizált követelése a tartozását meghaladja, a többlet újra visszaszámítandó magyar koronára és így a magyar hitelező a többletnek csak magyar korona értékére tarthat igényt.

Az igazságosság, de a jog szempontjából is a belső-clearing-eljárásnak azon alapon kell felépülnie, hogy a valorizációs és valutáris rendelkezésekből kár ne származzon és hogy ezen rendelkezések folytán előnyhöz senki sem jusson; avagy pedig, hogy maga az állam a valorizációs és valutáris teherföllethez nem járul ugyan hozzá, de viszont ily előnyt sem élvez.

Ezen alapelvek, sem a német, sem az osztrák törvényben, sem pedig a magyar törvényjavaslatban teljes egészükben nem érvényesülnek. Keresendő tehát azon mód, amely mellett az illető ország államháztartási és magángazdasági viszonyainak összeegyeztetése mellett ezen alapelvek a legmegfelelőbbben érvényre emelhetők. Mint fentebb láttuk, a német Reichsausgleichsgesetz közelíti meg ezt leginkább és pedig azért, mert a német állam

hozta a legnagyobb áldozatot állampolgárai vagyoni helyzetének megóvásáért. A középső helyet az osztrák Vorkriegsschuldengesetz foglalja el, míg a magyar törvényjavaslat az, mely a legjobban eltávolodik tőle.

Szembeötlő a törvényjavaslatban a valorizációs és valutáris tartozásoknak egyenlő elbánásban való részesítése, holott a valorizációs tartozások már a méltányosság szempontjából is bizonyos kedvezményekben lettek volna részesítendőek, továbbá, hogy a valorizált koronaköveteléseknél a valorizációs különbözetet az állam magának visszatartja, amely intézkedés, szembeállítva a valorizált koronatarozásokkal, gazdaságilag a jogos kritikát kihívhatja.

A jog szempontjából éles és hatalmas fegyverekkel lehet felépni, azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a körülményt, hogy a belső-clearing-eljárás szabályainak megállapítása elsősorban pénzügyi kérdés, mely az államháztartás teherbíróképességét súlyos helyzet elé állítja és ha a jelenleg a nemzetgyűlés előtt fekvő állami költségvetés tükrébe nézünk, csak visszavetítését láthatjuk a törvényjavaslat indokolása azon részének, hogy *a magyar államkincstár helyzete nem teszi lehetővé azt*, hogy a valutáris és valorizációs teherföllethez a magyar állam hozzájáruljon.

(Bef. köv.)

Dr. Makra Zoltán.

Földbirtokreform és magánjog.*

VI. Járadéktelek.

A F. VI. Tejezete annak talán leggyengébb része. Nem csoda, hogy a gyakorlat annak alkalmazásától idegenkedik. Jól a járadéktelek intézményét nem is lehet szabályozni magán- és telekkönyvi jogunk mélyreható átfarmálása nélkül. A fennálló telekkönyvi jognak ugyanis a telki teher csak mostoha gyermeke, s ezért a T. 63. §. 2. bekezdésének az a rendelkezése, hogy a járadék a telekkönyvi bejegyzéssel a járadékteleknek telki terhévé lesz, a levegőben lóg. Az a néhány nagy vonásokban odavetett szabály, amely az intézményt megkísérli bekapcsolni a fennálló jogba, a dolog természeténél fogva nem lehet elegendő. Senki sem tudja, mire jogosítja a telki teher a jogosultat és mire kötelezi a terhelte tulajdonost, akit a T. 63. §. 3. bek. igen pongyolán a birtokossal azonosít. A polg. tkv. törvényjavaslata is kísérletet tesz a telki teher intézményének tágabb körben való meghonosítására. A biz. szöve. 699. §-a szerint telki tehernél fogva annak a személynek részére, akinek javára a terhelés történt, az ingatlanból oly visszatérő szolgáltatásokat kell teljesíteni, amelyeknek tárgya bizonyos pénzösszeg, vagy eltartás céljára szolgáló termények határozott mennyisége. A nálunk megszokott jogi gondolkodás azonban nem tud megbarátkozni ezzel a szemléletmóddal, amely nyitva hagyja azt a kérdést, hogy «ingatlanból» miként lehet «pénzösszeget» szolgáltatni, mert ingatlanon mindenféle terem, de ezresbankó hál' Istennek nem terem. Eldöntetlen marad jelesül, vajjon a jogosult épen a terhelte ingatlan termékeit vagy az azok értékesítéséből befolyt összeget követelheti-e és tehát visszatartás-e más egyenértékű szolgáltatást, s vajjon «a készpénzt» vagylagosan helyettesítő terményekben meghatározott évi járadékot (T. 61. §.) napi árban készpénzben is lehet-e szolgáltatni. Mindez arra mutat, hogy a mi jogi gondolkodásunk a telki teherrel terhelte ingatlan a jogosultnak járó szolgáltatásnak csak olyan biztosítékakul tekinti, mint a jelzálogot, amelyből a jogosult kiélégítheti magát, ha a kötelezett nem teljesít. Ezt megerősíti az is, hogy a terhelte ingatlan tulajdonosa a járadékért személyesen, azaz egyéb vagyonával is felel (T. 63. §. 3. bek., polg. tkv. tjav. 704. §.) és hogy a járadék-élvezőt az évi járadékok tekintetében ugyanaz a törvényes zálogjog és biztosítási végrehajtási jog illeti, mint a haszonbérbeadót a haszonbér tekintetében (T. 63. §. 4. bek.). Ez azonban erős felhígítása a telki teher amaz ősgermán koncepciójának, ahonnan az intézmény középkori gyökereiből a mai korba nőtt át. Nálunk a telki tehernek mindenesetre csak olyan formái tudtak gyökeret verni, amelyeknél a terhelésnek említett biztosítéki jellege túlnyomó, minő jelesül az ú. n. kikötmény, amellyel az ingatlanok előrehaladott kor vagy betegség okából keresőképtelenné vált tulajdonosa rendszerint jövőendő örökösével szemben biztosítja magának az életfogytig való eltartást, magát az ingatlan pedig még életében ezeknek engedi át.

* Az előbbi közl. I. a múlt évi 21., 22. és 24. és f. évi 2. számokban.

A T.-ben szabályozott járadéktelek azonban ettől lényegesen eltérő természetű, mert rendszerinti jogalapja nem valamely családi jellegű tartási kötelezettség, hanem adásvétel, amelynél a vevő a vételárat nem egy összegben, hanem járadékban fizeti (T. 61. §.). A vételár helyét álló járadékszolgáltatás iránti kötelezettség a terhelt ingatlan tulajdonosát hűbéries függésbe juttatja a járadékélvezővel szemben. Ha ez a járadékélvező az állam, úgy ez a függés még nagyobb annak folytán, hogy a járadékteleket vagy haszonélvezetét megterhelni, átruházni, megosztani vagy a járadékteleket haszonbérbe adni csak az OFB. hozzájárulásával lehet (T. 68. §. 1. bek.). De hasonló kikötéseket tehet más járadékélvező is (id. §. 2. bek.). Az állammal szemben továbbá ki lehet zárni a megváltási jogot, illetőleg azt az OFB. hozzájárulásától lehet függővé tenni (T. 64. §. 1. bek.). Azonban más járadékélvező is kikötheti, hogy a megváltás joga legfeljebb 32 évig szüneteljen (u. o.). Erre az időre tehát a járadékot megválthatatlan módon reá lehet fektetni az ingatlanra.

Az ingatlan ily súlyos megterhelésével szemben a járadékélvező, ha a terhelt ingatlan tulajdonosával nem áll a megfelelő családi kapcsolatban, aránylag csekély értékű ellenszolgáltatáshoz jut. Az a többlet, amellyel a járadék összege a vételár kamatát meghaladja, gazdasági törvény erejénél fogva oly minimális, hogy az egyéni eladó szemében nem ellenérték az ingatlan tulajdonának feláldozásáért. Csak az állam vagy valamely örök létre berendezett intézet (bank) köthet ilyen hosszújáratú esedékesre adásvételt. Ahhoz, hogy az ingatlanok egyéb tulajdonosainak is kedvük legyen ily szerződések kötésére, nélkülözhetetlen volna az a közvetítő kapocs, amelyet a porosz járadékbankok formájában valósítottak meg eddig a legtökéletesebben. A járadékbank az eladónak kifizeti a vételárat, ő maga pedig mintegy amortizációkép beszedi a vevőtől a járadékot. Ez intézmény nélkül a járadéktelek nem válhatik népszerűvé.

A járadéktelek-rendszert a T. értékesíti a homestead rendelkezések körében is, amikor kimondja, hogy járadékteleket lehet alakítani a családi tűzhely tartós biztosítása végett is (T. 70. §. 2. bek.) és hogy az oszthatatlan családi birtokot átvevő örökös a jogosult örökösársakat egység szerint esetleg járadékszerű szolgáltatásokkal köteles kielégíteni (T. 75. §. 2. bek.). E rendelkezés örökösödési jogi vonatkozásaira alább még reátek.

VII. Homestead.

A T. VIII. fejezete megkísérli megvalósítani a magyar agrár-reformereknek gróf Andrássy Géza 1883-iki amerikai útja óta állandó ábrándját: a családi otthon védelmét. Vajjon el fogják-e érni e rendelkezések a kívánt eredményt, az csak a jövő nemzedék előtt válhatnak világossá, ha ugyan addig helyüket más szabályozás nem foglalja el. E sorok célja amugyis más: az új szabályok magánjogi kihatásainak a körvonalozása.

A T. a homestead-oltalom szempontjából különbséget tesz a kifejezetten családi birtokká nyilvánított és egyéb oly birtok között, amelyet a T. alapján juttattak egyeseknek. Bizonyos általános oltalomnak az utóbbiak is részesei, amennyiben azok 10 éven belül csak az OFB. hozzájárulásával idegeníthetők el, terhelésük és végrehajtás alá vonásuk pedig ugyanazon korlátozó szabályok alatt áll, mint a családibirtoké (T. 76. §.). A családibirtok ezenfelül még az örökösödési jog tekintetében is külön szabályokat ural, amelyek ismét kétfélék, aszerint, amint egyszerű családi birtokról (T. 73. §.) vagy oszthatatlan családibirtokról (T. 74., 75. §-ai) van szó.

A részletekben az itt figyelembe jövő ingatlanok megterhelésének korlátozása lényegileg az OFB. hozzájárulásának, mint érvényességi kelléknek a megszabásában áll. Ugyanettől van függővé téve az ingatlan elidegenítése, bérbe vagy haszonbérbeadása és használatának vagy haszonélvezetének átengedése is (T. 71. §. utolsó bek.). Ez a rendelkezés természetesen messze túlmegegy a homestead biztosításának célján, mert *sine discrimine* minden oly ingatlanra alkalmazást nyer, amelyet a T. alapján adományoztak valakinek (R. 183. §.). Minthogy pedig a T.-nek egyenesen legislatorius kiindulópontja a föld gondos és szorgalmas megművelésének biztosítása (T. 1. §.) és minthogy ezért a T. hatálya alá elsősorban csak mezőgazdasági ingatlanok (T. 16., 27. §-ai) tartoznak: a rendszerinti esetben az elidegenítési és terhelési tilalom fogalmilag sem biztosíthatja azt a törvényhozói célt, amelyet a T. 70. §. 1. bek. úgy határoz meg, hogy részükre (t. i. a kedvezménye-

zettek részére) állandó családi tűzhelyet tartósan biztosítson». A családi tűzhely csak tető alatt nem alszik ki; annak oltalma elválaszthatatlanul össze van kötve *családi ház* létevel. Mezőgazdasági ingatlanon nincs tűzhely.

Miként az elidegenítési és terhelési tilalom nem csupán a homestead-cél érdekében lép akcióba, úgy családibirtokká is nem csupán azt az ingatlant lehet nyilvánítani, amely a kedvezményezett részére «állandó családi tűzhely tartós biztosítására» alkalmas, hanem az OFB. hozzájárulásával bármely más ingatlant is (T. 70. §. 4. bek.). A családibirtokká nyilvánítás egyoldalú akaratkijelentés, amely telekkönyvi bejegyzésre alkalmas okiratban teendő meg (R. 175. §.). Az ingatlanok forgalmának végleges és teljes megkötését csupán az a rendelkezés korlátozza, hogy «a családibirtok a vele egyesített ingatlanokkal együtt nem lehet nagyobb egy népes családnak szokásos, illő eltartására elegendő jövedelemnek gondos művelés mellett legfeljebb háromszorosát nyújtó birtoknál» (T. 70. §. ut. bek.). E rendelkezésből is látszik, hogy a családi tűzhely biztosításának célzatát a T. csak hangoztatja, de nem viszi keresztül, mert azt helyettesíti a család illő eltartásának, sőt az illő eltartás háromszorosának biztosításával, ami nem sokkal kevesebb egy kis — hitbizománynál.

Ami már most — felvéve a megszakadt fonalat — a *végrehajtásra* vonatkozó korlátozásokat illeti, azt a T. 72. §-a általánosságban nemcsak az állagra, de a haszonélvezetre is kizárja, a köztartozásokon kívül csupán kevés kivétellel, amely a korlátozás hatálybaléptét megelőző rangsorú bejegyzéseken alapuló követelésekre vonatkozik, a személyes követelések tekintetében pedig csupán a tartási és tiltott cselekményeken alapuló követelésekre. De még e korlátok között is csak annyiban van helye végrehajtásnak, amennyiben a követelés a végrehajtást szenvedőnek más vagyonából nem volt behajtható, az állagra pedig ebben az esetben is csak akkor, ha a követelés a két évi várható hasznokból előreláthatóan nem volna kielégíthető. Megjegyzendő, hogy az utóbb említett korlátozások egyes, kellő szociális érzékkel bíró végrehajtási jogokban, minő pl. az osztrák, egész általánosságban előfordulnak, úgy, hogy különös oltalmi jellege csupán a generális végrehajtási tilalomnak van.

A családibirtokká nyilvánított ingatlanok jelzálogos hitelezőinek érdekét nem ugyan maga a T., hanem a R. 176. §-a azzal óvja meg, hogy hirdetményi eljárást ír elő, amelynek során a hitelezőket fel kell hívni arra, hogy amennyiben követeléseiket a családibirtokká nyilvánítandó ingatlanokkal kívánják biztosítani, erről a hirdetményi határidőben gondoskodjanak. Az ellenérdekű felek egyikének perre utasítása is helyt foghat. A családibirtok tehát a *korábbi* terhek alól nem szabadul, ami persze erősen hátráltatja ilyenek létesítését.

Egyebekben a családibirtok e jellegének főként az *örökösödési jogban* nyilvánulnak meg a hatásai. A T. 73. §. szerint a családibirtok öröklésére a törvényes öröklés szabályai az irányadók; az örökhagyó végintézkedéssel csak annyiban rendelkezhetik, hogy a lemenő örökösök között osztályt tehet, házastársának özvegyi ellátását szabályozhatja és törvényes öröklésre jogosult lemenők, házastárs és szülők nemlétében a törvényes örökösödésre hivatott rokonok *egyikét* örökösévé nevezheti. Az általános szabályokkal szemben ezek szerint az eltérés elsősorban a törvényes öröklésnek a végrendeleti örökléssel szemben való előtérbe helyezésében, másodsorban pedig abban nyilvánul, hogy lemenők, házastárs és szülők nemlétében a birtokot csak rokon és csak a rokonok egyike egészben kaphatja meg. Közeleli örökösök hiányában tehát biztosítja a T. a birtokot a pulverizáció ellen; lemenők létében azonban nem biztosítja, mert az örökhagyó a birtokot a lemenő örökösök közt feloszthatja és pedig anélkül is, hogy őket — pl. a svájci «Gemeinderschaft» vagy a régi magyar közbirtokosság mintájára — közösségben maradásra kötelezné.

Hatályosabban szolgálja a birtok együttmaradásának célját *oszthatatlan családibirtok* létesítése. A családibirtokot oszthatatlanná csak annak tulajdonosa nyilváníthatja és pedig akár a családibirtok létesítésekor, akár később, mikor a családibirtokot átveszik (pl. örökösödés esetén), de mindig a végrendeletek alakszerűségeinek betartásával és az OFB. jóváhagyásával (R. 178. §.). Az oszthatatlan családibirtokot a lemenők közül annak osztályrészébe kell utalni, akit az örökhagyó erre végintézkedéssel kijelöl, ily kijelölés hiányában pedig elsősorban a fiúivadék, másodsorban a nő-

ivadék javára az elsőszülöttség rendjében. Lemenő és megfelelő kijelölés hiányában a birtok a törvényes öröklés rendjében a sorban következő törvényes örökösrre száll, azonban az ugyanazon fokban rokonok közül a férfi megelőzi a nőt, az ugyanazon nembeliek közül pedig az idősebb a fiatalabbat. A T. 74. §. ut. bek. folytán érintetlen marad a közszerzemény, az özvegyi jog, a hitvestársi öröklés; amennyiben e jogok állagra irányulnak és irányulhatnak, azok ennél fogva erősebbek a T.-n alapuló megköttetésnél.

Mélyreható rést üt az egyenlő osztály elvén a T. 75. §-a, amely az átvevő örökös kielégítési kötelezettségét szabályozza a megrövidített örökösársakkal szemben. Mindenekelőtt hangsúlyozni kell, hogy ily kielégítésre csak a kötelesrészt jogosított örökösársnak van joga, más törvényes örökösnek nincs. A törvényes osztályrészek illetőleg az örökrész megállapításánál továbbá a családi birtokot nem annak forgalmi, hanem csupán hozadéki értéke szerint kell számításba venni. Ezen felül az OFB. hozzájárulásával még azt is ki lehet kötni, hogy a családbirtoknak és esetleg gazdasági felszerelésének megállapított értékét öröklés esetében kielégítés kötelezettsége nélkül annak kell juttatni, aki a családi birtokot egészként átveszi. Az átvevő tehát ama nagy kedvezményen felül, hogy az egész birtokot természetben ő kapja, még külön megkapja pénzben a birtok értékének megfelelő összeget és csak ami ezen felül marad, osztható fel az általános örökösödési szabályok szerint. A többi örökösrre tehát ily esetben a hagyatékból egyáltalán csak akkor jut valami, ha annak értéke a családbirtokon kívül is nagyobb, mint a családbirtoknak és felszerelésének értéke. A kiáltó igazságtalanságot, amely a «Voraus» intézményének minden eddig megvalósított alakjában megnyilvánult, a T. azzal kívánja enyhíteni, hogy a kikötés a nyilatkozat tételekor már életben lévő kötelesrészt jogosultak kötelesrészét nem sértheti. Hatályos tehát a kikötés oly kötelesrészt jogosulttal szemben, aki bár a nyilatkozat tétele után, de az örökhagyó halála előtt született; hatályos a méhmagzattal szemben, amely a nyilatkozat tételekor már fogantatva volt. Hatályos a kikötés továbbá a kötelesrész értékén felüli törvényes örökrész tekintetében minden kötelesrészt jogosult örökösársal szemben is. Az előny értéke egyébként meg lehet állapítva számszerű összegben, vagy a mindenkori egész értékben vagy annak bizonyos hányadában is (R. 179. §. 3. bek.).

Míg az átvevőt kielégítési kötelezettség általában csak a kötelesrészt jogosultakkal szemben terheli, addig abban az esetben, ha a birtokot vagy felszerelését az osztályt követő 15 éven belül magasabb árban idegeníti el, mint amely értékben átvette, a felesleget összes örökösársával megosztani köteles, helyesebben: az átvevő örökösstől gazdagodása erejéig megtérítését követelhetik annak, amitől az osztálynál a hozadékérték alapulvétele vagy az előnyösítés folytán elestek (T. 75. §. 3. bek.). Úgy látszik, hogy a T. 71. §-ára történt utalás azt jelenti, hogy e rendelkezést az ingatlan bérbe- vagy haszonbérbeadására, valamint használatának vagy haszonélvezetének átengedésére megfelelően alkalmazni kell.

Dr. Meszlény Artur.

Adalékok a trianoni szerződés alkalmazásához.

(A budapesti kir. ítélőtábla 2. P. 5376/1921. sz. határozata alkalmából.)

I.

Az ú. n. békeszerződés magánjogi rendelkezéseinek értelmezése és alkalmazása bíróságainkat (az avval kapcsolatos és aligha leküzdhető érzelmi momentumoktól el is tekintve) speciálisan súlyos feladat elé állítja.

A trianoni szerződésben meglehetősen rendszertelenül és szövevényesen elszórt magánjogi szabályok bármelyikének alkalmazása a szerződés egészének tüzetes figyelembevételét tételezi fel; egyik másik kiragadott szakasz alapján (a kapcsolatos egyéb cikkek gondos összevetése nélkül) semminő kérdést, nem lehet vagy legalább is nem volna szabad eldönteni. Igen kíváncsú továbbá, hogy bíróságaink tudomást vegyenek a Vegyes Döntő Bíróságok eddig kialakult joggyakorlatáról; — korántsem azért ugyan, hogy azt követendő példának vagy épen jogforrásnak tekintsék — hanem azért, hogy az egyes rendelkezések értelmezése körül már eddig kialakult jogi érveket és álláspontokat

szintén mérlegelés tárgyává tehessék és hogy tájékozva legyenek azokról az esélyekről, amelyek a győző és a legyőzött államok közgazdaságai között a vegyes, a hazai és a külföldi bíróságok előtt folyó harcban a magyar közgazdaság előnyére vagy hátrányára amottan előállhatnak. Mellőzhetetlen végül az ú. n. békeszerződés homályos rendelkezéseinek helyes értelmezésénél az a szempont, hogy az egyes értelmezési lehetőségeknek — (kapcsolatban a békeszerződés szövevényes szerkezetéből folyó korolláriummokkal is!) — minő gyakorlati kihatása lesz a magyar közgazdaságra. A magyar bíróra nézve ezt sokkal jogosabb és indokoltabb törvénytárgyazati szempontnak tekintem, mint azt, hogy valamely francia közgazdásznak, angol koronaügyésznek, vagy cseh politikusnak mi volt az intenciója a békeszerződés egyik-másik zavaros rendelkezésének a sugalmazásánál.

Tisztában kell lennünk avval, hogy miként az ú. n. békeszerződés «megkötése» — (helyesebben: oktrojálása) merőben háborús jellegű aktus volt — akként a «győző» államoknak a Vegyes Döntő Bíróságok összeállítására s a működésük befolyásolására irányuló akciója csupán folytatása a háborúnak, s a békeszerződések amúgy is elviselhetetlen súlyos intézkedéseinek még fokozottabb kiszélesítésére irányul. Ha tehát a békeszerződések alkalmazása lényegileg nem más, mint békés formába bujtatott további háború, akkor ebben a harcban a magyar jogászság (ideértve elsősorban a bíróságokat is) kénytelen és köteles is védekezni, s nem szabad jogi téren megismételnie azt a fegyverletételt, amelyet katonai és politikai téren az 1918. év novembere elkövetett.

A békeszerződés minden egyes kétes rendelkezését (már pedig ott minden rendelkezés kétes) akként kell magyaráznunk, amint az Magyarország és a magyar közgazdaság szempontjából általában a legkedvezőbb. (Aki pedig az élet által parancsolt ezen jogászai követelménynek a megszokott jogdogmatikai illemszabályokkal legjobban megférő indokolását keresi, annak azt mondhatjuk, hogy a békeszerződést az entente egészen egyoldaluan szerkesztvén, a kétes rendelkezések az ő hátrányára magyarázandók.)

S ott, ahol megvan a céltudatos akarat a magyar szempontból legmegfelelőbb értelmezésre és alkalmazásra, ott a szorosan vett objektív jogi érveket is bőven meg lehet találni.

Hogy az ilyen védelmi harcban egy ország jogászai közvéleményének, s a rendszeresen és céltudatosan alkalmazott jogi érveknek megvan és meglesz a hatása és (legalább bizonyos fokig) a sikere is, azt legjobban bizonyítja Németország példája. Amióta a német jogászok nem arra törekednek, hogy egymás között folytatott csillogó mérkőzésekben dokumentálják mindegyikük véleményének önállóságát, analízálóképességük mélységét és az ellenség álláspontját megértően magukévá tevő, látszólagos objektivitásukat, hanem egységes szervezet vezetése alatt céltudatosan azon dolgoznak, hogy minden kérdésben egységes német jogi álláspontot építsenek ki és alapozzanak meg minél teljesebben az ellenséges állásponttal szemben, azóta a német jogászok a Vegyes Döntő-Bíróságok előtt is egészen más eredményeket tudnak elérni, mint azelőtt.

(S közbevetőleg megjegyezve, nem-e érkezett el a tizenkettedik órája annak, hogy irányadó körünk a minisztériumok, bírák-ügyvédek és közgazdasági szakemberek részvételével, végre megszervezzék azt a jogászai organumot, amely a békeszerződéssel kapcsolatos minden vitás kérdésben megállapítsa a magyar részről elfoglalandó jogi álláspontot, s rendszeres munkafelosztás mellett annak minél behatóbb megindokolására összpontosítsa a békeszerződéssel közelebbről foglalkozó jogászok munkáját? Természetesen mindenkinek ezután is fennmaradna a szabadsága arra, hogy ha a magyar álláspont jogászai aláépítésében való részvétel helyett attól eltérő egyéni jogdogmatikai szörszálhasogatásban leli kedvét, az utóbbit válassza.)

Felesleges is megjegyeznem, hogy a békeszerződés értelmezésénél elfoglalandó magyar álláspontnak Magyarország és a magyar közgazdaság általános érdekeire kell tekintettel lennie, s annak korántsem szabadna egyes alkalmoszerű, vagy épen kivételes konkrét esetek legkedvezőbb vagy legmértányosabbnak látszó elintéztetése végett feláldoznia az általánosabb érdekeket.

(Folyt. köv.)

Dr. Sichermann Frigyes.

Szemle.

— **Vargha Ferenc** koronaügyészi kinevezése ama kivételes kormányzati tények egyike, amelyeket nemcsak megnyugvással, de örömmel fogadhatunk. Ha a törvény a hivatali állást, úgy mint a színműíró a szerepeket, testhez szabná, a Bp. megalkotásakor a törvényhozó ennek az előkelő szerepnek a betöltésében aligha gondolhatott volna másra, mint Vargha Ferencre. Ha a koronaügyész, miként azt a törvény kontemplálta, a hivatalánál fogva legmagasabb büntetőjogi szaktekintély, úgy Vargha Ferenc, akit a hízeltetés gyanúja nélkül bátran nevezhetünk a legnagyobb élő magyar kriminalistának, bizonyára a leghivatottabb, hogy e tekintélyt megismerje. Tudása, amely a büntetőjog tágas birodalmán túl a lélektan és a szociológia legmodernebb irodalmára kiterjed, harmonikusan egyesül tehetségével, amely éles ítélőképességben, a törvény kongeniális magyarázásában és szinte páratlan logikai boncoló erőben nyilvánul meg. Örömrömmel, amelyet a büszkeség növel, hogy Vargha Ferencet négy év-tized óta számíthatjuk e lap munkatársai közé, mégis egy örömcsepp vegyül. Ezt nem hallgathatjuk el annál az őszinteségnél fogva, amely nélkül az iránta érzett rokonszenv és tisztelet nem volna teljes. Fájdalmasan éreztük, hogy a közel múlt években Vargha Ferenc sem bírta magát teljesen kivonni az igazságszolgáltatás megromlott légkörének hatása alól, hogy a tudományos meggyőződés ereje nem mindig tudott megbirkózni a milieu befolyásával. De meg vagyunk győződve, hogy a magyar jogszolgáltatás hagyományait megbontó destruktív befolyások csupán rövid éltűek s Vargha Ferencnek még hosszú időn át módjában lesz, hogy szellemi kincseinek ércfedezetével helyreállítsa büntető jogszolgáltatásunknak hajdan oly nemesen csengő aranyvalutáját.

— **A kötelesrésznek természetben való kiadása** kérdésével értesülésünk szerint a kir. Kúria első tanácsa több értekezleten foglalkozott. A kiszivárgott hírek szerint a tanács fenn fogja tartani azt a gyakorlatot, hogy a kötelesrész természetben nem ítéltető meg. Ha azonban a kötelesrész megállapításának idejében a hagyaték értéke lényegesen nagyobb vagy kisebb, mint amilyen az örökösök halálakor volt, a bíróság elrendelheti a hagyaték változott értékének megállapítását és ezen új becslés alapján számíthatja ki a kötelesrészt. A kir. Kúriának ezen állásfoglalása véget fog vetni ezen a téren évek óta uralkodó bizonytalanságnak és méltányosan szabályozza a kérdést, anélkül, hogy örökjogunk egyik alappillérehez nyúlna. Természetes, hogy a kötelesrészrel kapcsolatos kérdések (betudás, ajándék megtámadása kötelesrész megsértése miatt) elbírálásánál az értékelendő dolgok szintén megfelelően figyelembe lesznek veendőek.

— **A biztosítási felügyeleti törvény magyarázata.** Írta dr. Kutasi Elemér (Révay-testvérek kiadása, 1923). A magyar biztosításügyi közigazgatás és magánjogi jogszolgáltatás a biztosítási magánvállalatok felügyeletéről szóló 1923: VIII. tcik és annak alapján kiadott 196/1923. M. E. számú kormányrendelet folytán új korszakra lépett. Új biztosító-társaságok alakítása, régiak alaptörvényének felemelése, díjtartalékaik mikénti elhelyezése, valamint mérlegkészítésük immár az állami felügyeleti hivatal előzetes jóváhagyásától és rendelkezéseitől vannak függővé téve. Ezen problémákkal a gyakorlati jogász ritkábban találkozott, annál gyakoribbak azonban, sőt mindennaposak a biztosítási szerződésekből eredő jogviták. Az új törvénnyel és a kereskedelmi törvénnyel kapcsolatos mindezen kérdések dr. Kutasi kommentárjában beható és világos fejtegetések tárgyát képezik. Az új törvény egyik legfontosabb rendelkezése az, hogy biztosítási társaságoknak az általános biztosítási feltételeket mind az ajánlatba, mind pedig a kötvénybe fel kell venniük és azokat csak a felügyeleti hatóság jóváhagyásával lehet módosítani. A biztosítási feltételeknek az ajánlatba való felvétele csak akkor mellőzhető, ha a szerződés a biztosítási felügyeleti hatóság által megállapított biztosítási feltételek alapján kötött meg. Az általános biztosítási feltételektől a biztosított hátrányára eltérő biztosítási feltételek a belföldi üzletben csak fontos okból és csak akkor köthetők ki, ha a biztosított a szerződés kikötése előtt ezekre az

eltérésekre kifejezetten figyelmeztetve lett és annak megtörténte után azokhoz írásban hozzájárul. Ezek azok a rendelkezések, amelyekből valószínűleg leggyakrabban fognak jogviták keletkezni a felek és a biztosító-társaságok között. Az új biztosítási törvény a biztosítási szerződéseknél, úgy azok keletkezésénél, mint megszűnésénél feltételeit részletesen szabályozván, szerző nézete szerint a kereskedelmi törvény 469. és 505. §-ai *gyakorlatilag* meg fognak szűnni és helyükbe részben a felügyeleti hatóság által megállapítandó általános biztosítási feltételek, részben pedig a végrehajtási utasítás 6. §-ának az életbiztosítási szerződések megszűnését szabályozó rendelkezései fognak lépni. A szerző ezen állásfoglalásából arra lehetne következtetni, hogy biztosítási szerződéseknek a felügyeleti hatóság által jóváhagyott feltételektől vagy pedig az új biztosítási törvény a rendelkezésben foglalt feltételektől eltérő feltételekkel való megkötése vagy megszüntetése csak kihágás és egyedül rendbírságot vonna maga után. Nézetünk szerint ez azonban nemcsak kihágás, hanem a törvénytől, illetve a felügyeleti hatóságtól megállapított feltételektől eltérő és a biztosítottakra nézve hátrányos megállapodások magánjogilag is, ha valamely fél kifogással él, érvénytelenek. Az új biztosítási törvény és annak a felhatalmazás alapján kiadott rendelet, t. i. e. részben kényszerítő jogszabályokat tartalmaz, lévén az új biztosítási törvény legfőbb célja a biztosítottak érdekeinek gazdasági, valamint a törvény nem ismerésén alapuló szellemi inferioritásuk folytán indokolt védelme is, amiért is a biztosítottak hátrányára bármi eltérés, mint a jó erkölcsökbe és kényszeri jogszabályba ütköző, magánjogilag is hatálytalan. A mű egyébként becses jogi fejtegetései, a kereskedelmi törvény vonatkozó rendelkezéseinek szerves bekapcsolása, valamint a külföldi törvényhozásoknak összehasonlító feldolgozása által, a biztosító-társaságoknak, a cégbíróknak és a biztosítási ügyletekkel foglalkozó gyakorlati jogászoknak nélkülözhetetlen segédeszközt képezendi.

— **Az ügyvédi és bírói vizsga újabb szabályozása.** Az 1912: LXIII. tc. alapján kibocsátott igazságügyi vonatkozású rendelkezések törvényi szabályozása céljából a nemzetgyűlés előtt törvényjavaslat van, amely többek között az egységes bírói és ügyvédi vizsgát, illetve a vizsgárabocsátás előfeltételeit is rendezni kívánja. Ez a javaslat, illetőleg a javaslatnak ez a része az érdekeltek körében élénk vita tárgya és azok, akiket a hozandó törvény a legközelebből érint — a joggyakorlati idejüket töltő ügyvédek és bírósági joggyakornokok — mozgalmat indítottak a javaslat ezen része egyes, rájuk sérelmes, rendelkezésének megváltoztatása iránt.

Kétségtelen, hogy a javaslat idevágó szakaszai alapos megfontolást igényelnek. A javaslat nyilván hosszú időre nyugvóponttra fogja juttatni a kérdést és ezzel a magyar ügyvédi és bírói kar succrescentiáját, a magyar fiatalságnak ezekre a pályákra való lépését vagy távolmaradását dönti el. Tudjuk ugyan, hogy ma ez a kérdés nem aktuális, hiszen a legutóbbi törvényi szabályozás éppen abból a célból történt, hogy az ügyvédi pálya megnehezíttessék azért, mert azon túlszűfolttság mutatkozott és ez a békeszerződés okozta viszonyok folytán ma még fokozott mértékben jelentkezik. Azonban tudjuk másfelől azt is, hogy az ügyvédek és bírósági joggyakornokok száma mindig kevesebb és kevesebb lesz, hogy évről-évre és hónapról-hónapra csökken azok száma, akik joggyakorlati idejüket megkezdik és tudjuk, hogy az egyetemeken jogi karai és a jogakadémiák, amelyek azelőtt a legnépesebbek voltak, ma a legkevésbé látogatottak és akik látogatják, azok túlnyomó nagy része nem az élethivatásukhoz szükséges előképzettség céljából, hanem előkelő kedvtelésből és a tudori cím dekórumának aránylag könnyűszerrel való megszerzése végett folytatják tanulmányaikat. Ily körülmények között a ma működő jogászgeneráció kidőlté után az egész jogszolgáltatás katasztrofális helyzetbe kerülhet és az állami és társadalmi élet kiszámíthatatlan károsodására előállhat az a helyzet, hogy nem lesz elegendő kellő képzettségű bíró és ügyvéd.

Az kétségtelen, hogy ma már az ügyvédi és bírói pályára való tömeges tödulástól tartani nem kell. Kit csábít a magyar bíró helyzete, vagy a magyar ügyvéd? Egyik sem kecsegtet oly előnyökkel, amelyekbe hosszú évek tanulmányát és munkáját befektetni érdemes volna. Kinek van meg a kellő anyagi ereje ahhoz, hogy tíz éven át súlyos szellemi munkát végezzen az egyetemen és az ügyvédi irodában vagy a bíróságnál oly ellenértékért, amely

még zsebpénznek is kevés, nem hogy abból megélni lehetne? Megszűnven az ok, meg kell, hogy szűnjön az okozat is. Minthogy pedig más ok a megnehezítésre nem volt és nem is lehetett, mint a pálya túlsúlyosságától való félelem és az ifjúság visszariasztása, voltaképpen a régi állapot teljes visszaállítása is eléggé indokolt volna. Méltánylandó ezért, hogy maguk az érdekeltek sem kívánják a teljes status quo ante visszaállítását (a háromévi joggyakorlati időt, amely voltaképpen a kezdeti időpont korábbi bevezetésével tulajdonképpen csak két vagy legfeljebb két és fél év volt), hanem ennél lényegesen kevesebbet.

A magyar jogászképzés évszázados tapasztalatai eléggé bizonyítják, hogy a gyakorlati kiképzésre három év teljesen elegendő. Az a jogásznemzedék, amely gyakorlati kiképzését három (illetőleg két és fél) év alatt szerezte meg, pályájuknak, tudományuknak és nemzetüknek diesőségére és díszére váltak. A gyakorlati képzettséget vagy megszerzi valaki három év alatt vagy soha, a negyedik év alatt ezt semmiesetre sem fogja megszerezni.

Még ennél a kérdésnél is méltánylandóbb azonban az a kívánság, hogy az ügyvédi és bírói vizsga első fele a gyakorlati idő két harmadának eltelté után legyen letehető, míg a második rész a teljes gyakorlati idő elteltével. A javaslat a mai helyzet fenntartásával voltaképpen a gyakorlati időt kitolja és meghosszabbítja egy félévvel és azt nem négy, hanem négy és fél évben állapítja meg, amikor csak a teljes négy év után bocsátja a vizsga első felére a jelöltet. Eredményesség szempontjából is célravezetőbb, ha tanulásra a gyakorlati idő egész harmadik harmada áll a jelölt rendelkezésére, mintha az oklevél minél előbb való megszerzésének vágya és gazdasági kényszere által sarkalva, felületesen készül el és csak a vizsgának és nem az életnek tanul. Békében megtehetette azt a jelölt, hogy vizsgája előtt öt-hat hónapon át visszavonult és készült a vizsgájára, ma azonban ezt nagyon kevesen engedhetik meg maguknak. Készülni a vizsgára pedig mégis kell, tehát első vizsgája után nyomban belefog a második részbe és mihelyt csak valami reménye van arra, hogy képesítik, nekimegy a vizsga második felének, aminek az eredménye aztán a vizsgák niveaujának a lesüllyedése. Ha teljes egy év állana rendelkezésre a két vizsga között, amely idő meg nem rövidíthető, nyilván nagyobb gondot fog a jelölt a készülésre fordítani és több ideje lévén, alaposabban is készülhet el.

A jogászvilág mindenesetre figyelemre méltathatná az ügyvédjelöltek kérelmeit, akik ma, amikor mindenki teljesíthetetlen követelésekkel áll elő, maguk sem kérnek lehetetlent, sőt még csak nem is valami újat, hanem csak azt, sőt még azt sem, ami hosszú időn át teljes sikerrel és eredménnyel bevált. Dr. K. I.

— **Az állatforgalmi szavatosság.** Az 1923. X. tc. rendszeres magyarázata. Írták dr. Gaár Vilmos kir. kúriai bíró és dr. Polyák Béla ügyvéd. Szerzők nem kommentárt írtak, hanem a törvény szétszört intézkedéseit rendszerbe foglalva taglalják és értelmezik. Közlük magát a törvény szövegét is, továbbá a főhibákról szóló kormányrendeletet. Szerzők a törvény anyagának rendszeres feldolgozásán kívül a törvényes fogalmak pontos meghatározására, a gyakorlatban felmerülhető vitás kérdések megvilágítására és a megoldás módjára kiterjeszkedve, kitűnő munkát nyújtanak mindazoknak, akik az idevágó kérdésekkel foglalkoznak.

— **Almási Antal:** Ungarisches Privatrecht-jének második kötete a közel jövőben megjelenik. A nagy érdeklődéssel várt befejező kötetben szerző a kötelmi és dologi jogot dolgozta fel.

— **Özvegyi jog korlátozása.** Az örökhagyó után ennek első feleségétől maradt leszármazó, a második feleség özvegyi jogának az illő tartás- és lakásra korlátozását akkor is kérheti, ha az örökhagyó az özvegyi jogot végrendeletileg az egész vagyona biztosította. Az özvegyi jog mérvének megállapításánál számba veendő az özvegy külön vagyonának jövedelme, de nem az örökös vagyoni helyzete. (Kúria I. 87/1922.)

Tárgyalások ellátását, helyettesítéseket vállalna, esetleg tár sulna ny. kir. törv. bíró, ügyvéd. Cím a kiadóhivatalban. 16505

IRÓGÉP

kellék specialitások.

Javítások és jókarbantartások.

GOLDBERGER GÉZA

írógépvállalata

Budapest, VI., Gyár-u. 11.

Telefon 81-68.

16485

Az ügyvédi kamara szállítója

KÁLLAY dr.

JOGI SZEMINÁRIUMA

Budapest

Andrássy-út 8.

Szeged

Pallavicini-út 3.

Ügyvédi és bármely jogi vizsgára

előkészít 16483

Információ díjtalanul! Tel. 29-09

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék

az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten, IV., Egyetem-
utca 4. sz. megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

MAGÁNJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti **Dr. SZLADITS KÁROLY**

egyetemi tanár.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XV. kötet.

HITELJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

(Váltó-, csőd-, kereskedelmi és tőzsdei ügyekben.)

Szerkeszti **Dr. GALLIA BÉLA**

kir. kúriai bíró.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XV. kötet.

BÜNTETŐJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti **Dr. LENGYEL AURÉL**

ügyvéd.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XV. kötet.

KÖZIGAZGATÁSI ÉS PÉNZÜGYJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti **FŐZÓ SÁNDOR**

miniszteri tanácsos, a m. kir. központi díj- és illetékkiszabási hivatal főnöke.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XIV. kötet.

PERJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti **Dr. KOVÁCS MARCEL**

kir. kúriai bíró.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—VII. kötet.

Az itt felsorolt «Döntvénytár»-ak mindenike önálló egészét képez és rendszeres és betűrendes tárgymutatóval van ellátva.

A kir. Curia, a kir. táblák és a törvénytörvények mint felelősségi bíróságok határozatait mellett helyet foglalnak a közigazgatási bíróság, a minisztertanács az egyes szakminiszteriumok, tőzsdebírók elvi jelentőségű döntései. Az egyes határozatok kapcsán rendszeres utalás történik az ugyanazon tárgyú előbbi közlésekre, egyszersmind fel vannak tüntetve a határozatok között felmerülő eltérések. — Minden évben egy-egy kötet jelenik meg.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24—79.

16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Ruzstem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)**

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 480 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 340 korona

Egyes szám ára 96 korona
Döntvénytár nélkül 72 korona

TARTALOM. Dr. Lőw Loránt budapesti ügyvéd: Az osztrák legfelső bíróság a pénzürték hanyatlásáról. — Dr. Schuster Rudolf, a m. kir. szabadalmi felsőbíróság elnöke: Hatásköri összeütközés, — amelynek eldöntésére nincs forum. — Dr. Sichermann Frigyes budapesti ügyvéd: Adalékok a trianoni szerződés alkalmazásához. — Dr. Blau György budapesti ügyvéd: Átszított területeink trianoni magánjoga. (Megjegyzések a bsz. X. részének VIII. címéhez.) — Szemle.

Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XVI. k. 4. ív. — Hiteljogi Döntvénytár. XVI. k. 5. ív.

Az osztrák legfelső bíróság a pénzürték hanyatlásáról.

I.

A német-osztrák ipari szövetség (Hauptverband der Industrie Deutsch-Österreichs) azzal a kérelemmel fordult az osztrák szövetségi igazságügyminiszterhez, hogy az adós késedelme esetében a pénz elértéktelenedéséből előálló károsodástól a hitelezőt alkalmas intézkedéssel óvja meg. Az adósok egy része egyenesen spekulál a romló pénzzel való fizetés lehetőségére, késedelmeskedik a fizetéssel, ezáltal pedig a hitelező a legkedvezőtlenebb helyzetbe kerül és adott esetben a hitelszerzésnek ugyancsak a pénz romlásával összefüggő nehézségei miatt abba a veszélybe juthat, hogy vállalatának további fennállása is kérdésessé válhatik. Az igazságügyminiszter, mielőtt valamely intézkedést tett volna, a legfelső bírósághoz fordult avval a megkereséssel, hogy a létező osztrák közpolgári és kereskedelmi jognak a pénzürtési késedelem következményeiről szóló szabályait jogi véleményben fejtsse ki. A legfelső bíróság a megkereséssel az összes tanácsok teljesülésében foglalkozott és e teljesülés határozatából a következő jogi véleményt adta:

1. Esedékes és meg nem fizetett pénztartozás hitelezője a *kereskedelmi jog* szerint követelheti a törvényes késedelmi kamatokat meghaladó azon tényleges kár és elmaradt haszon megtérítését, amely a késedelmes adós hibájából állott elő (o. Kt. 283. c., o. ptk. 1295. §.). A késedelmes adóst terheli a bizonyítás arra nézve, hogy kötelezettségének teljesítésében vétlenül volt gátolva (o. ptk. 1298. §.).

2. Az *általános magánjog* szerint a hitelező ezt a kártérítést csak akkor követelheti, ha az adós szándékos vagy súlyosan gondatlan mulasztását bizonyítja (o. ptk. 1324. §.), kiváltképp az elhúzási szándékra visszavezethető pervitel esetében is (o. Pp. 408. §.).

3. Belföldi értékű pénzüsszegre szóló követelés esetében a hitelező nem követelhet kártérítést a pénzüsszeg *gazdasági vásárló erejének csökkenése* okából magából (absztrakt kár); a kártérítési követelés csak az egyes eset különös tényállásából (konkrét kár) vezethető le.

A határozat rendkívül értékes és alapos megokolásának gondolatmenetéből a következő lényeges okfejtés általános figyelmet érdemel.

Az osztrák polgári törvénykönyv 1333. §-a kimondja, hogy «azon kár, melyet az adós hitelezőjének a tartozott tőkepénz kikötött megfizetésébeni késedelem által okozott, a törvényben meghatározott kamatok által térített meg».

Ennek a törvényi rendelkezésnek értelmezése tekintetében két felfogás vált uralkodóvá. Az egyik szerint ez a szakasz a késedelmi kamatokat meghaladó kártérítés követelését fizetési késedelem esetében kizárja. A másik nézet azt vallja, hogy az ilyen

a kamatokat meghaladó kár korlátozás nélkül érvényesíthető. A legfelső bíróság meggyőződése szerint az igazság a középen van. Feltűnő volna, ha még szándékos és súlyosan gondatlan fizetési késedelem esetében sem felelne az adós az okozott kárért, hanem csak a késedelmi kamatokért, holott az o. ptk. 1324. §-a szerint szándékosan vagy súlyos gondatlanságból okozott kárért «teljes elégtételt» lehet követelni. Ha csak könnyű gondatlanság forog fenn, akkor a kártérítés a késedelmi kamatokkal magukkal teljesítve van; ugyanígy az objektív (vétlen) késedelem esetében. Ha azonban súlyos gondatlanság vagy épen szándékosság forog fenn, akkor a hitelező jogosítva van annak a tényleges kárnak és elmaradt haszonnak megtérítését is követelni, amely a kamatok elvesztésén felül vagyonában beállott.

Ami a *bizonyítási teher* kérdését illeti, az a hitelező, aki csak a késedelmi kamatot követeli, az adós vétkességét nem tartozik bizonyítani. Másképp áll a dolog, ha a hitelező a késedelmi kamatot meghaladó kár megtérítését igényli azért, mert az adós szándékosan, vagy súlyos gondatlanságból mulasztotta el a fizetést. Itt a bizonyítás a hitelezőt terheli. Ha az adós perelteti magát és a per befejezését frivol módon húzza csak azért, hogy a fizetést halogassa, akkor a súlyos gondatlanságot vagy épen szándékosságot bizonyára fennforgónak kell tekinteni.

Másként áll a dolog a *kereskedelmi jog* szerint. Az o. Kt. 283. cikke kimondja, hogy, aki kártérítést igényelhet, a valóságos kár és az elmaradt nyereség megtérítését követelheti. Ez a szabály nemcsak szándék és súlyos gondatlanság, hanem könnyű gondatlanság esetére is áll. A hitelezőnek tehát, aki ilyen kártérítést követel, nem kell a vétkességet bizonyítani. A teljesítés elmulasztásából magából következik a vétkesség; de az adósnak szabadságában áll vétlenségét bizonyítani.

Kérdés már most, mi az a kár, amelynek megtérítését a hitelező a késedelmes adóstól közpolgári és kereskedelmi jog szerint követelheti. Mindenekelőtt követelheti a hitelező a törvényes késedelmi kamatokat meghaladó magasabb kamatokat, amelyeket a maga pénzhitelezőjének fizetnie kellett avégből, hogy az adósa késedelme okából hiányzó pénzüsszeget megszerezze. Azután előadhatja, hogy a fizetésnek kellő időben befolyó összegéből üzleti és háztartási szükségletét olcsóbban fedezhette volna; hogy tehát kárt szenvedett, amely a lejáratkori és az elkésett fizetési idejű árak különbözetében áll; hogy kellő időben történt fizetés esetében árúkat vásárolhatott volna, amelyek azóta az elkésett fizetés idejéig árban emelkedtek és az ebből előállhatott haszontól elesett. Mindez az, amiből a *konkrét kár* állhat és amit a késedelmes adós megtéríteni tartozik. A legfelső bíróság itt a bírót nagy óvatosságra inti. Rendszerint csak az a kár és elmaradt haszon lesz megítélhető, amely a dolgok közönséges és szokásos folyása szerint tekinthető felmerültnek. Azonban a hitelezőnek módja van rá, hogy ilyen kára bizonyítását megkönnyítse magának: a késedelmes adóst értesíti arról, hogy a be nem folyt összeget mire szándékozik fordítani. Az ilyen értesítés előre figyelmezteti az adóst, hogy milyen kockázatot vesz magára azzal, ha nem fizet. Persze a hitelező viszont azt a kockázatot vállalja, hogy a notifikált hováfordítás a későbbi áralakulás folytán nem bizonyul gazdaságosnak, úgy, hogy a hitelező a késedelmi kamatot meghaladó kártérítési igényét nem érvényesítheti.

Nem követelheti a pénzhitelező a késedelmes adóstól azt az *absztrakt kárt*, amelyet kereskedelmi jog szerint a vevő a késedelmes eladótól a szerződéses ár és a teljesítés napja közti piaci

vagy tőzsdei ár különbözete erejéig igényelhet. Nem követelheti ezt a pénz hitelező azért, mert a forgalomban levő országos értéknél absztrakt kár nem gondolható el mert; a pénzérték hanyatlása a hitelezőre nézve nem jelent jogi értelemben vett kárt; és végül, mert a forgalomban levő országos érték fizető ereje *közjogi* természetű és azt a bíró nem vizsgálhatja felül és nem változtathatja meg. Az absztrakt kár iránti igény az o. Kt. 357. cikke 3. bekezdéséből (Kt. 356. §. 2. pont) vezethető le; előfeltétele, hogy az árúnak piaci vagy tőzsdei ára legyen, mert árváltozása csak ezen mérhető. Itt azonban nem árúról, hanem pénzről, a forgalomban levő valutáris értékről van szó, amelynek nincs ára. Az országos valutáris pénz értékváltozásainak nincs általános érvényességű mértéke; sem a zürichi jegyzés, sem az index nem pótolhatja ezt a hiányt.

Az o. Kt. 357. cikk 3. bekezdése szerinti absztrakt kár kategóriája forgalmilag alkalmazhatatlan a valutáris pénzre. Amit a pénz elértéktelenedésével kapcsolatban absztrakt kárnak szokás nevezni, nem egyéb, mint a vásárlóerő, a valutáris pénzegység objektív csereértékének csökkenése a vagyoni forgalomban. A hitelezőre nézve a vásárlóerő hanyatlása nem is azért válik érezhetővé, mert az adós nem fizet, hanem mert az értékebeli hanyatlásnak kitett pénzt nem alakíthatta át értéküket tartó javakra. Ha a hitelező a tartozás összegét megkapta, amennyiben a késedelem különös következményeit kimutathatja, a késedelmi kamaton felül az adott esetben kimutatható konkrét kárt igényelheti. Abból azonban, hogy megkapta azt az összeget, amely neki ígérve volt, a hitelező nem szenvedhetett kárt. Azt pedig, hogy az új valutáris érték szerint ugyanazt az összeget veszi-e kézhez, amely követelésének tárgya, a valutáris törvény rendelkezései szabályozzák. Ezek értelmében a német-osztrák papírkorona fizető ereje ugyanazonos az osztrák-magyar bank koronás bankjegyével, habár vásárló ereje, a törvényes maximális árak ellenére is, már első kibocsátása idejében alacsonyabb volt, mint a bankjegyeké abban az időben, amikor az osztrák-magyar bankot az 1914 aug. 4-iki császári rendelet felmentette az alul a kötelezettsége alul, hogy jegyeit bankszerűen fedezze. Ugyanazon pénzrendszernek a jelen esetben a német-osztrák pénzrendszerének fennállása alatt azonban a pénzegység fizetőereje semmiképen nem változhatik, mert a fizetési egység megállapítása az az egység, amelyre a pénzrendszer egész épülete fel van építve.

Az absztrakt kár érvényesítésének megengedése azt a jogot adná a bírónak, hogy adott esetben kimondja, hogy a tartozás összegének megfelelő pénzüsszeggel nem fizethető meg az egész tartozás, hanem annak csupán valamely, az ő ítéletének megállapított része. Ezzel a bíró arra volna feljogosítva, hogy a pénz értékét a tartozás keletkezésének és kiegyenlítésének időpontjára nézve esetről-esetre állapítsa meg, ami beláthatatlan zűrzavart idézne elő, mert ugyanarra a napra minden bíró másképp bírálhatná el a fizetőerőt. Az a pénz, amelynek érvényét a bíró határozná meg, megszűnt pénz lenni. A fizetőerő bírói felülvizsgálása a korona törvényes fizetési erejét megsemmisítené és minden fizetés megtámadható volna a pénzérték bírói megállapításáig. A korona fizető erejének bírói megállapítása gyakorlatilag keresztülvihetetlen. A korona fizető erejéről szóló jogszabályok közjogi természetűek. Megváltoztathatók, de nem a bíró, hanem a törvényhozó által.

Ennélfogva a pénzhitelző igénye absztrakt kár megtérítésére nem ismerhető el; a hitelezőnek konkrét károsodását kell állítani és bizonyítani.

Mindez nem áll *tartásdíjkövetelésekre* a szó tágabb értelmében, amely az életjáradékot és a hasonló jogviszonyokat felöleli. Itt a megállapodásszerű tartásdíj a felek szándéka szerint csupán eszköz az életfenntartási szükséglet megszerzésére. Az ami szolgáltatandó, tulajdonképen maga a tartás. Ha a késedelmes fizetés folytán a szerződés célját téveszti; mert példának okáért a hitelező a későn fizetett összegért csupán felét tudja megvásárolni azoknak az élelmiszereknek és egyéb szükségleti cikkeknek, amelyeket a kellő időben fizetett összegből beszerezhetett volna, akkor az adós minden további feltétel nélkül felel ezért a különbözetért.

A tartásdíjkövetelés nem pénzkövetelés; kifejezésre jutott ez a legfelsőbb bíróságnak abban az állandó gyakorlatában, amely tartásdíj- és egyéb pénzbeli követelések kölcsönös beszámíthatóságát megtagadta.

II.

Ez az indokolás a felvetett kérdés állását az osztrák jog szempontjából olyan szabatosan és következetesen fejti ki, hogy nem lehet kárbavesztett fáradság, gondolatmenetét nyomon követve megvizsgálni, hogy a magyar jog mennyiben egyezik az osztrákkal, mennyiben tér el tőle.

A pénzádós késedelmének jogkövetkezményei tekintetében az opt. 1333. §-ának értelmezése, láttuk, vitás. A magyar magánjogban sem áll ez a kérdés vitán kívül. Régebben is tanították, hogy «az sincs kizárva, hogy a hitelező késedelmi kamat helyett, mely konkrét esetekben ugyancsak nem pótolhatja a késedelem miatti kárát, kártérítést, avagy a késedelmi kamatot meghaladóan még kártérítést is követelhesse». (Kolosváry II. 101.) Mégis a bírói gyakorlat nem egyszer foglalt állást az ellenkező felfogás mellett, így különösen a Kt. 326. §-ának értelmezésével foglalkozó határozatokban. (L. különösen a sokat megvitatott P. IV. 6227/1918. számú kúriai határozatot.)

A polgári törvénykönyv I. tervezete (1180., 1187.) a rendszert a késedelmi kamatra korlátozott felelősséget minden kárra kiterjeszti a «menthetetlen késedelem» esetében, vagyis akkor, ha az adós nem bizonyítja, hogy a késedelmet «vétkén kívül beállott oly körülmény okozta, amelyért nem felelős». (1186. §., v. ö. Indokolás III. 422. törvényjavaslat 925., 929.)

A legfelső bíróság határozata elveti az opt. 1333. §-ának azt a szűkkeblű értelmezését, amely szerint e szakasz a késedelmi kamatot meghaladó kár érvényesítését elvileg kizárná. Segítségül hívja az 1324. §-t, amely szándékosság és súlyos gondatlanság esetében a «teljes elégtételt», azaz a tényleges kárt és elmaradt hasznót, könnyű gondatlanság esetében csak a tényleges kárt téríti meg. A magyar magánjog ezt a kettéválasztást sem ismeri, a kártérítés mértékét nem teszi függővé a vétkesség fokától. Vagy kártérítésre köteles az adós: akkor, az osztrák törvénykönyv kifejezésével élve: «teljes elégtétellel» tartozik, vagy exculpálja magát, akkor kártérítési kötelezettség egyáltalában nem terheli. E tekintetben a magyar köztörvény megegyezik az osztrák keresk. törvény 283. cikkével, a magyar keresk. törv. 292. §-ával: aki kártérítést igényelhet, a valóságos kár és az elmaradt nyereség megtérítését követelheti.

Ami a bizonyítási teher kérdését illeti, a magyar magánjog a késedelmes adós vétkességének bizonyítását nem kéri a hitelezőtől; az adósnak kell (és szabad) magát exculpálnia. Ha ez sikerül, ha az adós a maga késedelmének vétlenségét bizonyította: a késedelem következményei, nevezetesen a kártérítési kötelezettség alul mentesül.

Mindebből pedig világos, hogy a magyar magánjog és kereskedelmi jog egyaránt azt a szabályozást adja, amelyet a legfelső bíróság véleménye az osztrák kereskedelmi jog álláspontjaként ismertet: a hitelező követelheti a törvényes késedelmi kamatot meghaladó annak a tényleges kárnak és elmaradt haszonnak megtérítését, amely a késedelem következtében állott be; a késedelmes adóst terheli annak bizonyítása, hogy kötelezettségének a lejáratkor való teljesítésében vétkesen gátolva volt és ennek a bizonyításnak sikere esetében az adós a kártérítési kötelezettség alul mentesül.

Abban a kérdésben, vajjon a hitelező a késedelmes pénzádóssal szemben a pénz elértéktelenedésével magával adott kárt, vagy csak az esetenként bizonyítandó kárt érvényesítheti-e, a legfelső bírósági határozat nem az osztrák polgári törvénykönyv rendelkezéseiből, hanem a magánjog és a valutáris jog (közjog) viszonyából argumentál. A valutáris jog a pénzegységet azzal definiálja, hogy vele milyen összegű tartozás teljesíthető. Hogy ezt a közjogi tételt a bíró nem teheti félre, nemcsak a közjog erősebb parancsában leli magyarázatát, hanem mindenekelőtt abban, hogy a pénzegység, pl. a korona értelmét veszítené, ha akár a bírói gyakorlat, akár a törvényhozás elejtené azt az egyetlen fogalmi jegyet, amellyel definiálva van, t. i. azt, hogy egy koronával egy koronányi tartozás teljesíthető. E sorok írójának az osztrák legfelső bíróság határozata előtt ismételtlen volt alkama kifejtetni, hogy a pénzegység fizető erejének érintése a pénzrendszert magát bolygatná meg. Nagyon kíváncs volt, ha a köztudatba menne át, hogy a pénzérték hanyatlásából gyakorlatilag levonható következtetéseknek ezen a ponton meg kell állaniuk.

Ezek a megfontolások egyébként a kár érvényesíthetőségét természetsszerűleg nem érintik. Aki azért, mert adósa a lejárat-

kor nem fizetett, kénytelen volt drága hitelt igénybe venni, vagy elmulasztotta az olcsóbb bevásárlás lehetőségét, az ebből eredő kárért a magát exculpálni nem tudó késedelmes adóst felelőssé teheti. Hogy itt arra az óvatosságra nagyon is szükség van, amelyre a plenáris határozat a bírót inti, nem szorul bővebb megokolásra. Mindkét félre megnyugtató eszköz a kár konkrétizálására a plenáris határozat ajánlotta előzetes értesítés az adóshoz arról, hogy a nem teljesített fizetés összegét mire fordítaná. Így azután a felek is, a bíró is megnyugvással állapíthatja meg, vajjon szenvedett-e a hitelező a késedelemről a kamatot meghaladó kárt és ha igen, mennyit. Igaz, a hitelező is vállal ezzel némi kockázatot; de éppen ez a próbája és garanciája az alapos és igazságos kárigénynek. Mert hiszen, ha valaki kártérítésre jogosítva van is, még sem szabad az árváltozások kialakulása után a reá nézve legkedvezőbb áralakulást kármértékül utólag kiválasztania.

A fogalmak tisztázása érdekében megemlítené látnom, hogy az, amit a legfelső bíróság a konkrét és absztrakt kár megjelöléssel említ, nem azonos e terminusok szokásos értelmével. Az osztrák kereskedelmi törvény 357. cikke (magyar Kt. 356. §.) nyomán a joggyakorlat konkrét kár alatt azt az árkülömbözetet érti, amellyel utóbb az eladó késedelme esetén a vevő drágábban vette meg, a vevő késedelme esetén az eladó olcsóbban adta el ténylegesen az árut. Absztrakt kárszámítás pedig akkor fog helyt, ha a szerződéshez hű fél nem köt fedezeti (vételi vagy eladási) ügyletet, hanem a kár csupán a szerződési és a tőzsdei vagy piaci ár közötti különbségére van alapítva. Fedezeti ügyletről, vagyis a késedelmes adós szolgáltatását pótló ügyletről a legfelső bíróság által érintett esetek körében voltaképp csak a késedelmi kamatot meghaladó magasabb kamat érvényesítése esetében lehet szó; az itt számbavehető káresetek közül ez az egyedüli konkrét kár. Mert csak itt gondoskodik a pénzhitelező arról, hogy az adósa által idejében meg nem fizetett pénzösszeget hitel útján szerezzze meg és az ezért konkrétan felmerült konkrét kárát érvényesíti a magasabb kamatban. Ha azonban, mint a legfelső bírósági határozat felteszi, a hitelező az elmulasztott olcsóbb bevásárlás révén kiszámítható kárt perli, fedezeti ügylet nem történt, sőt a hitelező éppen abban látja károsodását, hogy mert az adóstól lejáratkor nem kapta meg a pénzt, elesett az ügyletkötés lehetőségétől. A legfelső bíróság okfejtése helyes abban a kiindulópontban, hogy a valutáris pénznek nincs sem tőzsdei, sem piaci ára; sőt a pénznek egyáltalában nincs ára. Azért talán célszerűbb volna a késedelmes pénzadás okozta kárt, a legfelső bíróság határozatában ajánlott számítási mód helyett az adásvételi ügylet tárgyát képező árucikk időközi drágulásán mérni: abból a közelfekvő feltevésből kiindulva, hogy az eladó, ha a fizetés idejében történik, az üzlete körébe eső árucikk utánpótlására fordítja a pénzt.

A tartásdíj megkülönböztetése a (tiszt)á pénztartozástól helyes. Mégis két feltűnő mozzanat érdemel itt figyelmet. Elsősorban nem éppen csak a tartásdíj lett volna itt a pénztartozásoktól elválasztandó, hanem minden pénzre szóló követelés, amelynek, a jogviszony tartalma szerint nem a pénzösszeg maga az értéke, hanem valamely egyenérték: ilyen pl. a delictuosus cselekményből származó kártérítési követelés, amelynek mértéke a naturalis restitutio értéke. Feltűnő továbbá, hogy a tartásdíj és a (tiszt)á pénztartozás helyes elválasztásából a legfelső bíróság csak a késedelmesen fizetett tartásdíjrészletre nézve vonja le a konzekvenciákat: a lejáratkor pontosan fizetett tartásdíjrészlet tehát nem volna a pénz romlásával arányosan vagy megfelelően felelmezhető. Erre vonatkozó eltérő felfogásomat szintén volt már alkalmam kifejteni. A tartásdíj mértéke az életfenntartás költsége lévén, ennek növekedésével arányban a tartásdíj is felelmezendő és pedig függetlenül a vétességtől, függetlenül a vétlen késedelemről is. Kétségtelen, hogy a késedelem tartama alatt beálló további drágulás a tartásdíjnak is további emelését indokolja.

III.

Az itt tárgyalt kérdésről rendkívül érdekes fejtegetéseket olvastunk Gaár Vilmos kúriai bírótól a Jogállam folyó évi május-június havi füzetében «Az adós késedelme és a pénz értékesítése» címen, amelyeknek eredményeihez azonban nem járulhatok hozzá.

A pénztartozások keletkezésének és lejáratának időpontja közötti időben bekövetkezett pénzromlásnak a pénztartozás teljesítésére való hatását Gaár kizárja fejtegetéseiből: a kérdést nem

oldhatja meg a bírói gyakorlat, az a törvényhozóra tartozik. A megelőző okfejtésből tudjuk, hogy itt nem formális hatásköri kérdésről van szó, hanem arról, hogy a pénz fizetőerejének szabályozása a valutáris jog területére tartozik, hogy a fizetőerő változása a pénzjog, tehát a közjog módosítását jelenti, ez pedig a polgári bíró jogfejlesztő tevékenysége körén tényleg kívül esik. Ugyanez a szempont azonban az esedékesség utáni időben is kell, hogy ugyanúgy érvényesüljön. Amíg a valutáris törvény változatlan, addig 100 korona tartozást lejáratkor vagy utána 100 koronával lehet és kell teljesíteni; sem többel, sem kevesebbel.

A lejárat teljesítés elmulasztásának azonban megvannak a maga késedelmi jogkövetkezményei. Az adós a késedelmi kamattal és mint láttuk, mihelyt vétlenségét nem bizonyítja, azon túlmenő kártérítéssel is tartozik. Feltűnő, hogy Gaár a késedelmes adósnak ezzel a kártérítési felelősségével nem éri be, hanem olyképp formulázza meg a megoldandó kérdést, hogy «a késedelmes adós a pénznek a késedelem ideje alatt beálló értékesítéséhez képest valorizálva fizesse meg pénztartozását, *anélkül, hogy a hitelezőnek külön is bizonyítani kellene* a pénznek a késedelem ideje alatti értékesítéséből reá háruló kárát». (Id. h. 129. l.) Annál feltűnőbb ez, mert utóbb maga Gaár is a feladatot olyképp írja körül, hogy «a jogszolgáltatásnak meg kell találni a módot arra, hogy a hitelező ne *károsodjék* és hogy a késedelmes adós ne használhassa ki a maga javára a pénz leromlásának esélyeit azzal, hogy a peres eljárásban biztosított alaki jogok gyakorlásával minél későbbre odázza a teljesítés idejét». (Id. h. 133. old.) Azt is felismeri Gaár, hogy «az adós exculpálhatja magát annak bizonyításával, hogy a késedelem hibáján kívül állott elő». (Id. h. 132. old.) A késedelmes adóst a pénztartozáson és késedelmi kamatain felül terhelő szolgáltatás kártérítési jellege tehát Gaár okfejtésében is világos. Kárt azonban másképp, mint felmerültének és mértékének bizonyításával érvényesíteni nem lehet.

Ügylátszik tehát, hogy a jeles szerző állásfoglalásának tendenciája főképen arra irányul, hogy a hitelező bizonyítási terhe a lehetőség szerint enyhíttessék. Ez a kérdés azonban nem az anyagi jogba, hanem a bizonyítékok mérlegelésének területére tartozik és úgy látom, hogy itt a bölcs bíróra különösebb nehézségek nem várnak. A pénz vásárlóerejének fokozatos és válságos hanyatlása maga köztudomású, erre nézve alig lesz szükség bizonyításra. Ami esetenként gondosan bizonyítandó lesz, az a kár mértéke.

Ebben a kérdésben Gaár igen helyesen elutasítja a zürichi kurzus arányszámait. Az elmúlt évek tapasztalataiból emlékezünk periódusokra, amikor aránylag állandó intervalutáris árfolyam mellett a belföldi árak ugrásszerűen emelkedtek és fordítva olyan periódusokra is, amikor a rohamosan hanyatló intervalutáris árfolyamokat a belföldi árak emelkedése nem kísérte párhuzamosan. De azt is tudjuk az áralakulások tabelláiból, hogy a különböző árú árak soha vagy csak kivételesen és átmenetileg változtak egymással párhuzamos vonalakban. Az a szakértő tehát, akinek meghallgatását Gaár pénzünk leromlásának arányára nézve ajánlja, ha lelkiismeretes és alapos munkát akar végezni, nem foghat hozzá mással, mint azzal az ellenkérdéssel, hogy milyen árúneveken mérje a konkrét esetben a leromlást? Úgy, hogy ezen az úton sem kerülhető el annak firtatása, mire fordította volna a hitelező a tartozás összegét, ha idejében megkapja? Ezt a bizonyítást kívánja meg az osztrák legfelső bíróság határozata is és alig hiszem, hogy ez alól a hitelezőt mentesíteni lehetne. Hogy ezt a bizonyítást a gyakorlat milyen tüzetességgel fogja végeztetni és milyen szigorral fogja mérlegelni, azt nyugodtan bízhatjuk a bíró bölcsességére.

Dr. Löw Loránt.

Hatásköri összeütközés, — amelynek eldöntésére nincs fórum.

A találmányi szabadalmakról szóló 1895: XXXVII. tc. 49. §-ába ütköző szabadalmibitorlás kihágása miatt megindított ügyben a büntetőjárásbíró az id. tc. 50. §. utolsó bekezdése értelmében megkereste a szabadalmi bíróságot a szabadalmi leírás értelmezése iránt. Ennek a megkeresésnek a szabad. bíróság eleget is tett ugyan, de a járásbíró az iratok újbóli megküldése mellett az iránt is véleményt kért, vajjon a bitorlási eljárás folyama alatt lefoglalt tárgy beleütközik-e a sértett fél szabadalmába? Ennek

a megkeresésnek a szabadbíróság nem felelt meg, mivel ily véleményadás nem tartozik hatáskörébe, amely a leírás értelmezésével kimerült.

Ezt az esetet a járásbíróság hatásköri összeütközésként a hatásköri bírószághoz felterjesztette, mely bírószág azonban, egészen helyesen, az érdemleges elbírálás mellőzésével kijelentette, hogy hatáskörébe tartozó összeütközés nem forog fenn, mivel a hatásköri bírószág az 1908: LXI. tc. I. §. értelmében csak a rendes bírószágok (beleértve a közigazgatási bírószágot is) és a közigazgatási hatóságok közt felmerült hatásköri összeütközést dönti el. A szabadalmi bírószág azonban nem közigazgatási hatóság. (1923 április 16-án; 1922. Hb. 62.)

A hatásköri bírószág döntése helyes.

Ezzel azonban ez a kérdés nincs eldöntve, mert jogállamban fórum hiánya okából valamely jogkérdés nem maradhat eldöntetlenül.

Mielőtt javaslatomat e kérdés mikénti megoldása tekintetében előadom, megjegyzem, hogy a fent vázolt összeütközés valószínűleg nem fog ismétlődni.

A szabadalmi bírószág ugyanis az id. 1895: XXXVII. tc. 50. §. utolsó bekezdése értelmében szigorúan véve csak a «leírás értelmezésére» van hivatva és csak erre terjed ki hatásköre. Innét magyarázható az, hogy a szabadalmi bírószág egy ideig arra az álláspontra helyezkedett, hogy a leírás értelmezésén felül szakértői véleményt nem ad.

Ez az álláspont azonban, mely mereven a törvény betűihez tapadt, a megkereső rendes bírószágot természetesen nem elégítette ki, mert a műszaki ismeretekkel nem rendelkező rendes bírószág a leírás értelmezésében gyakran nem képes a választ megtalálni arra a döntő kérdésre, vajjon beleütközik-e a lefoglalt tárgy stb. a szabadalomba? Ezért a szabadalmi bírószág többször úgy intézte el a megkeresést, hogy a szabadalomba való ütközés kérdésére direkt feleletet adott. Ez az álláspont már a törvény betűit mellőzve, a kérdés lényegét akarta megoldatni, de talán kissé túlment a megengedett határon, mivel a beleütközés kérdésének eldöntésével tulajdonképpen már a büntető per is el van intézve.

A szabadalmi bírószágnak az az ingadozó gyakorlata, értesülésem szerint, meg fog szűnni, amennyiben a szabadalmi bírószág ezentúl egy középúton haladó álláspontot fog elfoglalni, amely abból áll, hogy a szabadalmi leírás oly módon fog értelmezést nyerni, hogy kifejezésre fog jutni az, vajjon a lefoglalt tárgy mennyiben közös a szabadalmazottal és a szabadalom oltalmi körén kívül esik-e vagy sem?

Ez a középút annál is inkább mutatkozik helyesnek, mivel az id. 50. §. utolsó bekezdéséből kétségtelenül kitűnik az, hogy a szabadalmi bírószágtól a rendes bírószág «szakértői véleményt» várhat; már pedig egy pusztán értelmezésből álló és a vitás ügyre vonatkozólag következtetést le nem vonó elintézés nem igazi szakértői vélemény és nem a törvény intencióinak megfelelő elintézés. A hatásköri bírószág fenti döntésére okot szolgáltatott eset ezeknél fogva ismétlődni alig fog ugyan, ezáltal azonban nincs kizárva az, hogy ily hatásköri összeütközés más vonatkozásban mégis csak felmerülhet. Ezért feltétlenül szükséges arról gondoskodni, hogy ily összeütközés esetén fórum is legyen, mely azt eldönteni hivatva van.

A szabadalmi bírószágnak jogállása alkotmányos hatósági szervezetünkben sokáig tisztázva nem volt. Az 1895: XXXVII. tc. cikk ebben a tekintetben semmi döntő rendelkezést nem tartalmaz és a kérdés elől, vajjon a szabadalmi bírószág tényleg bírószág-e vagy közigazgatási hatóság mindig kitértek. A szabadalmi törvénynek ezen a nagy hiányán óhajtottak segíteni az 1920: XXXV. tc. és 1921: XXIV. tc. (szabad törvény módosítása, kiegészítése, bírói státusz stb.) Ezek által a törvények által a szabadalmi bírószág bírói tagjai a magyar bírószág függetlenségének biztosítékaival fel lett ruházva. Ez azonban öt rendes bírószággá még nem teszi — amint ezt a hatásköri bírószág fenti határozata helyesen kiemeli — mert rendes bírószág csak a kir. járásbírószág, törvényszék, ítélőtábla és Kúria.

Hogy a szabadalmi bírószág nem közigazgatási hatóság, a fentiek szerint magyarázatra nem szorul.

Az előrebocsátottak szerint kétségtelen lévén az, hogy a szabadalmi bírószág, ha nem is rendes, de tényleg bírószág, amely külön ügybírószágnak nevezhető, ezáltal támpontot nyertünk arra

vonatkozólag, hogy a szabadalmi bírószág és a rendes bírószág vagy közigazgatási hatóság közt felmerült hatásköri összeütközés esetén melyik fórum legyen döntésre hivatva.

A törvényhozásunkban van már analóg eset.

Az 1921: XXXI. tc. 18. §. által ugyanis a munkásbiztosítási bírószág közt és a rendes bírószág vagy közigazgatási hatóság közt felmerült hatásköri összeütközés a hatásköri bírószág elé lett utalva. Hasonló módon volna törvényhozás útján a szabadalmi bírószágra vonatkozólag olyképp rendezendő, miszerint az említett hatásköri összeütközések eldöntése ugyancsak a hatásköri bírószág elé utalandó.

Dr. Schuster Rudolf.

Adalékok a trianoni szerződés alkalmazásához.*

(A budapesti kir. ítélőtábla 2. P. 5376/1921. sz. határozata alkalmából.)

II.

A fenti mozzanatok szolgáljanak indokául annak, hogy a következőkben részletes elemzés alá vesszük a budapesti kir. tábla 1923 márc. 3-án hozott 2. P. 5376/1921. sz. végzését, amely a békeszerződéssel kapcsolatos kérdések egész sorát érintve, annak rendelkezéseit a maguk összefüggésében igyekszik alkalmazni és azok révén a magyar alperest egy méltánytalanságtól megóvni, azonban eredményeiben sem jogászilag helyesnek, sem magyar szempontból megfelelőnek nem tekinthető. (A határozatot közli a Polgári Törvényk. Jog Tárának 1923 áprilisi száma.)

A per, amelyben ez a végzés hozatott, eléggé ismert. Egy prágai vevő indította egy budapesti eladó ellen az 1918 novemberben fizetett vételárelőleg visszafizetése (illetve általában kártérítés) iránt azt névértékbeni átszámítással cseh koronában követelve. A Kúria IV. 1686/1922. sz. ítéletével kimondotta, hogy a felperesnek cseh korona nem jár, ellenben oly magyar koronaösszeget kell kapnia, amely vásárlóerőre nézve a fizetett előleg egyenértékét képviseli. A per visszakerülvén a budapesti kir. ítélőtáblához, ott a vevő az előlegnek a folyósítás napján fennállott svájci frankban értékéhez képest (vagyis lényegileg: aranyértékben) kérte a visszafizetendő összeg megállapítását. (Közbevetőleg megjegyezve, a Kúria ítélete a vásárlóerő változásának mérvéhez képest rendelte el a visszafizetendő koronaösszeg kiszámítását; s kétségtelen, hogy — miként a közkeletű index-számítások mutatják — általánosságban véve a korona vásárlóereje nem csökkent oly mértékben, mint, ahogy annak aranyban vagy svájci frankban kifejezett árfolyama esett; így pl. számos közhatósági szolgáltatásnak és a testi, de különösen a szellemi munkaszolgáltatásoknak s a legtöbb ingatlannak az ára aránytalanul kisebb mértékben emelkedett, mint az arany árfolyama; már pedig pénzünk vásárlóerejének megítélésénél korántsem lehet a svájci frankot vagy az aranyat tekinteni az egyetlen szükségleti cikknek! A vásárlóerő sülyedését az emberi szükségletek tárgyainak nagy átlagával mérve 1918 november óta 140-szeresnél nagyobb ár-emelkedés aligha állapítható meg — tehát nem tévedett — és természetesen csupán a vásárlóerő ilyen felfogása mellett nem tévedett, a Kúria akkor, amikor a magyar koronának vásárlóerőben 1918 november óta előállott csökkenését kisebbnek vélte, mint a szokolkoz képest beállott árfolyamesését).

A kir. ítélőtábla azonban, úgy látszik, azt hitte, hogy a felperesnek a koronaromlás figyelembevétele mellett túlságosan nagy összeg, sőt talán az eredetileg követelt szokolósszegnél is nagyobb érték volna megítélendő, s kivezető út gyanánt egyelőre felfüggesztette a pert a 9590/1922. M. E. számú rendelet 1. §. 2. pontja alapján azon a címen, hogy az alperesi tartozás a trianoni szerződés határozmányai alá esik, s a Kúria ítéletébe nyilván beleértendő az a feltételezés, hogy a megítélendő összeg mégsem haladhatja meg azt a legfelső határt, amelynek erejéig a még megállapítandó pénznem és átszámító árfolyamhoz képest a felperes követelését a T. Bsz. (trianoni békeszerződés) értelmében érvényesíteni jogosult.

Bármennyire is helyeselhető, hogy a kir. ítélőtábla méltányossági megoldást keresett, — sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a választott ideiglenes megoldás helytelen, s az indokolásban olvasható érdekes és beható fejtegetések egyfelől jogilag nem

* Az előbbi közl. I. a 10. számban.

állhatnak meg, másfelől pedig Magyarország szempontjából általánosságban véve igen kedvezőtlenek.

III.

a) A végzés indokolása mindenekelőtt azt fejt ki, hogy a felperes követelése nem esik a T. Bsz. 231. cikkében szabályozott clearing-eljárásba azért, mert Csehország a 231. cikk e) pontjában körülírt bejelentést nem tette meg. Ez a beállítás azonban helytelen. Ha Csehország választotta is volna a 231. cikk szerinti clearinget, annak a jelen ügyszemélynek semmi köze sem lehetne, mert hiszen a 231. cikk szerinti clearing Csehországnak legfeljebb Németországtól anektált területére vonatkozhatnék, ellenben a T. Bsz. 254. és 259. cikkei értelmében *semmiképp sem volna egy budapesti és egy prágai cég közti kötelemlre alkalmazható!* Azonfelül pedig a 231. cikk 2. pontjának helyes értelme szerint (amint azt a Vegyes Döntőbíróóságoknak magyar szempontból e részben örömmel üdvözölhető joggyakorlata is megállapította; lásd pl. Szladits Károly ismertetését a Békejog és Békegazdaság 1922. évf. 236. oldalán; további jogesetek: u. o. az 1923. évf. 141. és a Melléklet 42. lapján) a *háború alatt kötött ügyletekből eredő követelések elvileg nem eshetnek a clearingbe* — holott a jelen vételi ügylet 1918 november második felében kötött: — már pedig, miként azt pl. a budapesti kir. Törvényszék 6. tanácsának több ítélete meggyőzően kifejtette, a Magyarországtól és Ausztriától elszakított területekkel szembeni relációkban (a Bsz. 254., illetve 231. d) cikkének alkalmazásában) a «háború» kezdőnapjának 1918 november 1. tekintendő. (Békejog és Békegazdaság, 1923. évf. 125. lap.)

b) A végzés indokolása aztán azt állapítja meg, hogy a felperesi követelés a Bsz. 232. cikk h) 2. pontjában s a 233. cikk függelékének 11. §-ában említett «készpénzkövetelések» közé tartozik. Ez a megállapítás ugyancsak téves, s elsősorban magyar szempontból kell ellene küzdenünk! Ami különösen az említett függelék 11. §-ának az értelmét illeti, köztudomású azon viták sorozata, amelyek e körül folynak. Azonban még a békeszerződést többnyire kiterjesztően magyarázó Vegyes Döntőbíróági joggyakorlat szellemének (lásd pl. a Békejog és Békegazdaság 1923. évf. 151. lapján közölt ismertetést), sem felelne meg, ha egy magánszemély kezéhez közvetlenül fizetett és semminő hatósági vagy háborús befolyás által nem érintett vételárösszeg visszatérítése iránti igény «avoir en numéraire» gyanánt kezeltetnék. De ha a kérdéses igény ily készpénzkövetelésnek tekintetnék is (ami legalább is kétes, s magyar szempontból mindenképp ellenzendő), az kétségtelen, hogy az semmiesetre sem minősíthető a 232. cikk h) 2. pontjában körülírt készpénzkövetelésnek. Ezen utóbbi alapvető fontosságú kérdésben a következő érveket kell felhoznunk, melyek mindegyik önmagában is megcáfolja a kir. Tábla álláspontját.

Először is a 232. cikk h) 2. pontja az entente-honosoknak csupán azon követeléseiről intézkedik, amelyek Magyarország által lefoglaltattak. Az annyira hiányos és ezen pontnál is kéteyleket megengedő hivatalos magyar fordítással szemben, világosan kitűnik ez a francia eredetiből: «des avoirs en numéraire... détenus par la Hongrie.» Minthogy a felperesi követelést Magyarország le nem foglalta, cunélfogva szó sem lehet arról, hogy az bármilyen vonatkozásban is a 232. cikk h) 2. pontja alá essék.

Másodszor is rá kell mutatnom arra, hogy a 232. cikk, s különösen a h) pont alkalmazásában kizárólag azon személyek tekintendők entente-honosoknak, akik már követeléseik lefoglalásakor, vagy legalább is a békeszerződések életbelépésekor entente-honossággal bírtak, s nem tartoznak ide a Magyarországtól és Ausztriától elszakított területek honosai, akik csak a békeszerződések életbelépésével váltak entente-honosokká. (A 259. cikkből folyó elvi egyenlősítés értelmében teljesen közömbös, hogy valaki a magyar békeszerződéssel vagy a már korábban életbelépett osztrák békeszerződéssel nyerte-e el a cseh honosságot.) Jellemző, hogy a német békeszerződés analóg cikkei erőszakosan kiterjesztőleg magyarázó francia-német Vegyes Döntőbíróóság is csupán azzal a fikcióval vonja be az elzásziakat a Bsz. X. rész IV. és V. címeiben említett entente-honosok közé, hogy az elzásziak *virtualiter* már a háború alatt is francia honosok voltak, miután Elzász tekintetében csak az 1871-ben történt német annexió hatálytalanítása («désannexion» és «reintégration») következett be a versaillesi béke által. (Lásd Szladits Károly cikkét a Békejog és Békegazda-

ság 1922. évf. 240. s köv. lapjain.) Az elszakított magyar és osztrák honosokkal szemben azonban remélhetőleg a Vegyes Döntőbíróóságok sem fognak arra az álláspontra helyezkedni, hogy ők már a háború alatt is, sőt talán visszamenőleg ezer éven keresztül virtualiter cseh, román stb. honosok voltak; azt pedig mindenestre lehetetlennek tartom, hogy *magyar* judikatura ezt az álláspontot tegye magáévá!

Harmadszor: Indokolatlan alapgondolatból indult ki a Tábla akkor, amikor a Bsz. X. rész IV. címét az elszakított területekkel szembeni relációban egyáltalán alkalmazásba vette, holott (miként a Békejog és Békegazdaság 1922. évf. 205-207. lapjain részletesen kifejtettem) a X. rész VIII. címe külön és önállóan szabályozván az elszakított területekkel szembeni magánjogi viszonyokat, ezen relációkban a megelőző III-VII. címek rendelkezéseiből csak azok és csak annyiban alkalmazhatók, amelyeket és amennyiben a VIII. cím kifejezett vagy hallgatag utalással átvesz. Már pedig a 232. cikk annál kevésbé tekinthető az elszakított területekkel szembeni relációkra is kiterjesztettnek, mert az abban tárgyalt kérdésekre nézve a VIII. címben a 249. és 250. cikk egészen önállóan, kimerítően és sok tekintetben eltérőleg rendelkezik!

Negyedszer: Ha a Bsz. X. rész III-VII. címeinek alkalmazásában az elszakított területek honosai is minden tekintetben a régi entente-honosok közé volnának számítandók, akkor a 239. c. b) pontja 2. bekezdésének alkalmazásában is az entente-honosok közé kellene sorolni a prágai felperest, s így a kérdéses per a Vegyes Döntőbíróóság, vagy a cseh bíróságok hatáskörébe tartoznék. Ha tehát a kir. Tábla álláspontja egyébként megállana, akkor hatáskörét rögtön le kellett volna szállítania! (Ez természetesen helytelen lett volna, mert a cseh állampolgárok a Bsz. kérdéses címeinek alkalmazásában nem számíthatók az entente-honosok közé. Lásd erről bővebben a Békejog és Békegazdaság 1922. évf. 204-211. lapjain megjelent cikkemet.)

(Bef. köv.)

Dr. Sichermann Frigyes.

Átcsatolt területeink trianoni magánjoga.*

(Megjegyzések a Bsz. X. részének VIII. címéhez.)

De még, ahol «győztes», ottan sem teljesen egyenlő az átcsatolt terület joghelyzete azon áltanslandi területével, amelyhez csatoltatott. E ponton vizsgálható talán legalkalmasabban az a kérdés, hogy vajjon a Bsz. szemlélete szerint háborúban állt-e egyáltalán Csonka-Magyarország saját átcsatolt területeivel? S ha igen, mennyiben és mióta?¹⁷

Világos az, hogy Magyarország szempontjából az átcsatolt területek de jure csak a Bsz. életbeléptével (364. 6. bek.), tehát 1921 július 26-án szűntek meg magyar államterület lenni, addig csak ellenséges okkupáció alatt voltak; minthogy pedig ugyanazon időpontban a hadiállapot nemzetközijogilag megszűnt: az átcsatolt területekkel soha háborúban nem álltunk. Viszont tudott dolog, hogy Románia, Jugoszlávia, Csehország a maguk intern joga szempontjából már előbb, 1918-1919. óta anektálták, illetve sajátjuknak tekintették ugyanezen területeket s ottan törvényeiket, pénzüket stb. szukcesszive életbeléptették. A magyar jog és ezen államok intern joga tehát ellentétes felfogásban vannak, s a nemzetközi jog, amennyiben számára e kérdést csak a Bsz. életbelépése rendezi, a magyar jog álláspontján van.

Mámost a Bsz. a felvetett kérdéssel, amelyet a maga absztraktságában talán theoretikusnak is tekint, kifejezetten és általánosságban nem foglalkozik sehol. Nemzetközi-jogi konstrukciója korrekt, amennyiben Magyarországgal mindenekelőtt elismerteti az S.-H.-S.-államot és Csehszlovákiát (41., 48.), mint újonnan alakultakat, s azután elismerteti a területi átcsatolásokat (42., 46., 49.), amely rendelkezések mind csak magával a Bsz.-sel lépnek életbe: visszaható hatályt nem mond ki. Mégis a sorok közt, a ki nem fejezett, de az egyes konkrét intézkedések alapját képező gondolatokban elismeri azt a faktikusságot, amelyet az említett államok előre létesítettek, s *naggyából* úgy rendezi el a gazdasági kérdéseket, mintha az átcsatolt területek az összeomlás, 1918 november eleje óta hozzátartoztak volna ezen államokhoz

* Az előbbi közl. I. a 9. számban.

¹⁷ Behatóan foglalkozik ezzel Vajda Bj. I. 154. 3. bekezdése — 156. 1. bekezdése.

s tehát háborúban álltak volna Magyarországgal. Ezt a fikciót, ismétlem, a bsz. sehohsem mondja ki teljes élességgel, még kevésbé általános érvénnyel, de sokféle érvényesítési materialiter és közelíti meg szóhangzatában¹⁸ is.

Az *elhatároló időpont*, mely átsatolt területre nézve a «háború kezdetét» pótolja,¹⁹ nem egészen egységes; ²⁰ az kézenfekvő, hogy a bsz. az osztrák-magyar hadsereg felbomlásának, a fegyverszünetnek s az ellenséges megszállásnak eseményeit óhajtja valahogyan fixirozni. Szerepelteti «a fegyverszünet után» kitélt (232. IV.), továbbá 1918 nov. 3-át, mely tudvalevőleg az olasz fronton kötött fegyverszünet napja (232. I. k.), 232. II. 1. bek., 233. ut. függ. 1. §. inf., 249. 2. bek., 250. 2. bek.); de szerepelteti 1918 nov. 1-jét is (251., 254.); ²¹ végül szerepelteti a Csonka-Magyarország és az átsatolt területek közti érintkezés lehetlenné válásának az utódállamok által közigazgatásilag meghatározandó időpontját (252.).

Ez a némileg fluktuáló időhatár játssza az átsatolt területnél azt a szerepet, mint az Altauslandra nézve a háború kitörése. Pl. a pénzobligációknak átfordulása entente-valutára — valorizáció — az Altausland tekintetében «a háború előtti... árfolyam»-on (231. d.) történik, a Neuausland tekintetében az 1918 nov. 1. előtti árfolyamon (254.); a szerződések «ellenségek közöttiek» s tehát hatálytalanok quoad Altausland: a kereskedés tilossá válásától (238. ut. függ. 1. §.), ami pl. angol jog szerint a hadiállapot bekövetkeztekor állt be, quoad Neuausland: 1918 nov. 1-jétől (arg. a contrario ex 251. in fine, bővebben alább). Ez az egyes intézmények *tartalmában* igen lényeges különbségeket involvál. Száz régi korona például a Belgráddal szembeni valorizációban körülbelül 105 dinár, Zágrábbal szemben csak körülbelül 67 dinár²² lenne.

4. Az egyes főbb magánjogi intézmények az átsatolt területen nagy vonásokban²³ a következőképp alakulnak:

a) *Szerződésérvénytelenítés* (storno) «*ellenségek közt*». Az entente-államok joga tiltotta a háború *alatti* ügyletkötést és -teljesítést (kereskedést) az ellenfelekkel szemben. A bsz. szerint pedig nemcsak a háború *alatti*²⁴ kötött ügyletek érvénytelenek kezdetől fogva (közrendi, hadviselési szempontokból): a háború *előtt* kötöttek sem élednek fel, hanem semmiséknek tekintendők a kereskedési tilalom kezdőidejétől fogva (minek indokát főleg a gazdasági lehetetlenülés szempontjaiban látom); ha valami teljesítés már történt, úgy most a megfelelő *pénzösszeg* szolgáltatandó (vissza, vagy viszont).²⁵

Az átsatolt terület már most e részben is double face-szal bír: kérdéses úgy az entente, mint Magyarország felé kötött ügyleteinek érvénye, miután a bsz. szemlélete szerint a megszállásig az Altauslanddal állt ellenségségeként szemben, a megszállástól kezdve pedig — quasi — Csonka-Magyarországgal, illetve más szóval: az entente joga a megszállásig azon ügyleteket tilalmazta, amelyekben az átsatolt területi fél entente-területivel állt volna szemben, megszállás után pedig azokat, melyekben Csonka-Magyarországi-

val.²⁶ Az első relációban, pl. pozsonyi és londoni felek közt kötött ügyletekről a bsz. *külön* behatóan nem rendelkezik, lévén ez volta-képen intern entente-ügy. Általános stornálási rendelkezése (234. a.) kétségtelenül ezeket is éri, ezért tartja szükségesnek *kivenni* a semmisség alól (234. d) 1. esete) az oly ügyletet, melynek átsatolt-területi fele entente-polgárságot szerzett a bsz. alapján.²⁷ Ha tehát a pozsonyi lakos pl. [cseh-szlovák állampolgárrá lett, megállnak a londoni féllel kötött ügyletei; ha magyar állampolgár maradt, akkor nem. A minori ad maius megáll az ügylet nézetem szerint, ha az a pozsonyi lakos kezdettől entente-polgár, pl. francia volt, bár ezt a bsz. nem mondja ki.

A második, bennünket főképp érdeklő relációban, pl. budapesti és kolozsvári közt kötött ügyleteknél a bsz. quasi «háború *alatt* kötött»-nek s ehhez képest érvénytelennek tekinti az ellenséges megszállás után keletkezetteket (cf. fenti 26. j.); «háború-előtti»-eknek az addig létrejötteket. Az általános szabály [234. a)] szerint ez utóbbiak is érvényüket vesztenék, de ez alól 251. 2. mondata kivételt tesz, elrendelvén, hogy a magyarországi felek s a «volt magyar királyság állampolgárai»²⁸ közt 1918 nov. 1. előtt kötött ügyletek... hatályban maradnak.²⁹

Feltolul a contrario, hogy az 1918 nov. 1-jétől fogva kötött ügyletek érvénytelenek még akkor is, ha az entente-megszállás későbbi bekövetkezte³⁰ *előtt* kötöttek. Ennek konstrukciója körül lehetne theoretizálni: vajjon «háború *alatti*»-ság-e az indok, amennyiben t. i. az 1918 nov. 1-jei dátum itt a tényektől eltérő-

²⁶ Sichermann szerint (Bj. I. 283., 2. bekezdésben) az utódállamok «árú- és személyforgalmi korlátozásokat és tilalmakat» ugyan igen, de kereskedési tilalmat nem létesítettek az átsatolt területek és Csonka-Magyarország közt a megszállás alatt sem. A bsz. azonban oly felfogásban van, hogy a megszállás folyamán Csonka-Magyarország és ezen területek közt «az érintkezés tényleg vagy jogilag» mindenesetre «lehetlenné vált» (252., hogy ezt nem az ügyletek, hanem a határidők kapcsán említi, az tényértékelésén mit sem változtat); az összeköttetésnek az utódállamok által eszközölt ily megszakítását a bsz. (figyelemmel a szövegben fent 3. alatt jellemzett általános szemléletére) nyilván elégnék tartja a 238. ut. függ. 1. §-a lágra stilizált tényállásának kimerítésére.

²⁷ Sichermann ekörüli polémiája (Bj. I. 281. skk.) Almási ellen és ellenem, úgy hiszem, jórészt helyes, részben helytelen. Helytelennek tartom, amit I. alatt a sedes materiae-ról mond, miután a jelen dolgozatomban kifejtettek szerint igenis irányadónak vélem az átsatolt területre is a bsz. X. r. V. címét is, természetesen csak mint a 251. mögöttes szabályait. Helyes az, hogy a 234. d) 1. esete az átsatolt területnek az *Altauslandhoz való* viszonyára vonatkozik. Szóhangzata ugyan vonatkoztatható lenne — az átsatolt terület jogállásának fent kifejtett double face-je folytán — e területnek Csonka-Magyarországgal való viszonylatára is, aminthogy a versaillesi szerződés megfelelő részét a békekongresszus is Sichermanntól eltérően értelmezte (idézte ő nála Bj. I. 283. lent, 284. fent): azonban e relációban az 1918 nov. 1. előtti ügyletekre 251. intézkedése nem hagy teret 234. d)-nek; az azutáni (quasi háború *alatti*) ügyletekre nézve pedig kizárja a 234. d) rendelte ügylet-érvényességet az, hogy e részben, a contrario ex 251. in fine, érvénytelenség áll fenn (a szövegben fent kifejtett nézetem szerint). Csak ha utóbbiban tévednék, lenne 234. d)-nek e relációban is szerepe: cf. Sichermann, Bj. I. 283., a 2. bekezdésben. (Amit ő e most id. helyen arról mond, hogy kereskedési tilalom nem állt fenn, avval szemben cf. előző 26. jegyzetemet.)

²⁸ Tehát (246.) oly átsatolt területek, akik entente-polgárságot szereztek. Hát akik ott laknak, de nem szereznek ilyent? Felfogásom szerint: *eo magis* megáll az ügylet. (Ezen kézenfekvő magyarázat mellett elcsik a Sichermann által — Bj. I. 206., 2. pontban — felhozott furcsaság.) S ha viszont nem laknak az átsatolt területen, hanem pl. Csonka-Magyarországon, csupán új állampolgárságot nyernek, mert községi illetőségük ott volt (61.)? A 246. ugyan nem tesz kivételt, de minthogy a kereskedési tilalom, mely alapja az ügyletek érvénytelenítésének, a *területhez* fűződik (cf. fent 11. j.) és a 251.-nek háttérre a 234. és függeléke: úgy fogom fel, hogy ilyenkor nincs is ügyletstorno. 251. 1. mondata ennyiben restrictively magyarázandó.

²⁹ E kivételnek kivétele 251. 1. mondata, amely a tengerjáró entente-népek szemében legfontosabb ügylettípust, a tengeren szállítandó árúk adás-vételénél, mégis hatálytalanságot rendel, ha az ügylet 1917 jan. 1. előtt kelt. Ez esetben ugyanis a hosszabb idő alatt a gazd. lehetetlenülésnek nagyobb foka állt be; az időpont megszabásánál talán szerepet játszott az is, hogy az USA. 1917. folyamán lépett a háborúba.

³⁰ Nagyváradot, pl. csak 1919 ápr. végén szállták meg.

¹⁸ Legélesebben a 252. stilizálása. A bsz. ezen gondolatának teljes figyelmen kívül hagyásán alapszik s ezért nézetem szerint téves az, amit Kemény (Bj. I. 251. 3. skk. bek.) e részben mond, szintúgy Almási megjegyzése (Bj. II. 41. lent).

¹⁹ S amely egyszersmind az Altauslanddal szemben is Stichtagul szolgál némely kérdésben, melyeknél a bsz. azt veszi döntőnek, hogy a központi hatalmak akkor már kapituláltak voltak tekintendők.

²⁰ Aminthogy nem egységes az Altauslanddal szembeni háború-kezdeti időpont megfogása sem a bsz.-ben. Erőszben hol a hadiállapot tényleges bekövetkezte (az ellenségeskedések megkezdése) irányadó, mely nem minden entente-államra ugyanaz (231. d), 238., 241. 1. bek.), hol a kereskedelem tiltottá válásának szintén entente-államokként különböző időpontja (238. ut. függ. 1. §.), hol 1914 július 28-a szerepel (206., 222. ut. bek., 228., 229., 233. ut. függ. 4. §., 241. utolsóelőtti bek., 242. 1. és 3. bek., 243. 1. bek., 249. 6. bek.), hol 1914 aug. 1-je (225., 226.), hol 1914 júl. 1-je (211. d), 233. utáni függ. 10. §. 2. bek.). Nem mindenütt látni e többféleség rációját.

²¹ Mivel pedig a köztudatban épp a valorizáció szerepe leg-sűrűbben, a budapesti törvényszék: «1918 nov. 1. az a nap, amely a magyar állampolgárok és a volt magyar állampolgárok viszonyában a «háború» kezdetét jelenti». (6. P. 34,697/1922., Bj. II. 125.)

²² L. alább a 60. jegyzetet.

²³ Kompletitisra nem törekszem, csak általános áttekintésre.

²⁴ Pontosabban: 238. ut. függ. 1. §.

²⁵ Bővebben tárgyaltam: Bj. II. 108—111.

leg praktikábilisan átlagoló, fiktív quasi-kezdet a «háború»-nak — vagy pedig «háború» előtti-e az ily ügylet, csak hogy nem lévén kivéve 234. a) alól, mint ilyen is «annul».

Képzeltető esetleg, hogy Magyarország és az érdekelt utód-állam közti megegyezés³¹ a méltányosságnak megfelelően érvényesnek fogja kimondani az 1918 nov. 1. és az illető hely tényleges megszállása³² közötti időben ottani félnek csonkamagyarországgal kötött ügyleteit. De amíg ily pozitív intézkedés nincs, a bsz. szerint azok érvénytelenek.

Más kérdés, hogy a quasi-háború alattiság az átszatolt területtel szemben tényleg 1921 júl. 26.-áig, a bsz. életbelépéséig tart-e. Maga a bsz. ugyan ez alól nem tesz kivételt, de a körültre élő újabb joganyag a kereskedelmi forgalom újrafelvételének esetleg korábbi időpontját tekintti irányadónak annyiban, hogy az azt követőleg kelt ügyletekre a bsz. semmiképp nem alkalmazható. Angliával és Franciaországgal szemben ez időpont: 1919 aug. 6.;³² hasonlóképp vitatható az entente többi államával, tehát az utódállamokkal szemben s így az átszatolt területekre nézve is.

(Folyt. köv.)

Dr. Blau György.

Szemle.

— **A felsőbbbíróági kinevezések,** amelyek legutóbb megjelentek a régi jó időkre emlékeztetnek, amikor a protekció mellett komoly érdemek is érvényesültek. Első helyen kell megemlékeznünk a Kúria első tanácsának új vezetőjéről: Pap Istvánról, aki mély tudásával, éles judiciumával a Kúria hagyományainak méltó megtestesülése. Nem kevésbé érdem nyerte el jutalmát Róth László kinevezésével és ha Gallia Bélát, akinek kinevezése egyébként nem jelent rangemlést, utolsónak említjük, ezzel nemcsak a kinevezett ismert szerénységének — a komoly egyéni érték e külső ismérének — felelünk meg, hanem annak az ildomosságnak is, amely megköveteli, hogy a Jogtudományi Közlöny a Hiteljogi Döntvénytár szerkesztőjének jutott elismerést inkább befelé érezze. Örömrzésünket teljesen még sem fojlhatjuk el, mert álszemérem volna tagadni azt a büszkeségét, hogy Gallia Bélát a laphoz több, mint egy emberöltőnek meleg barátsága fűzi.

— **Apró megjegyzések a valorizációról.* I. A pénzkövetelés kockázata.** A valorizációs törekvések alapindokolása: a felek abban a föltevésben szerződnek, hogy a pénz állandó értékű.

Dogmatikai hibája a föltevés konstrukciójának, hogy az lege artis a szerződés érvénytelenségére juttathat el (mint ahogy ha dogmatikailag nem is ezen indokolással, idejutott a 26. sz. jogegységi határozat az opció tekintetében), de nem vezethető le ebből a konstrukcióból az időközi értékromlásnak a valorizációval való helyreállítása. A feltevés megdőlése az ügyletet dönti meg, a füstbe ment föltevést a jog szava nem ütheti helyre, holott a pénzürtékállandóság megdőlt föltevését állítana helyre a valorizáció művelete. Meg azután: a pénzürték romlása széles skálájú fokozat. A pénzürték állandósága már a háborús drágulás folyamán megingott. Az értékállandóság feltevése tehát már a pénzürték első megbolygatása után aktualitást nyert. De senki erre nem hivatkozott, még akkor sem, amikor a pénzromlás krónikus voltát már felismertük. Mindenki úgy érezte, hogy a pénzhitelező épúgy viseli a pénz érték hullámlásának kockázatát, mint akármely más jogviszonybeli jogosult. A pénzürték kockázatát a jog épúgy ráhárítja a pénzhitelezőre, mint a dologhitele-

zőre a jószágérték kockázatát. Az első szélfuvások ezen nem változtattak. Csak, amikor az «Unerschwinglichkeit» határáig fokozódott fel az értékromlás, jutott eszünkbe az értékállandóság föltevése. Jó lesz sokban megjegyeznünk, hogy a pénzhitelezőt is terheli a kockázat. Erre sokszor, épen mert kézenfekvő nem gondolunk.

II. Visszavonatköztalott valorizáció. Ez az egyelőre talán nehezen érthető kifejezés a következő helyzetet kívánja mester-szóvá sűríteni: a valorizáció rendszerinti feladata az, hogy a ma szolgáltatandó pénzt értékben hozzáidomítsa a multban kötelezett pénzürtékéhez; a visszavonatköztalott, retrahált valorizálás a multban már szolgáltatott pénzt számolja el a mai pénzürtékben. Számos esetben az átértékelésben dolgunk akad a multban teljesített fizetésekkel. Ennek a fizetésnek akkori belső értéke szerint való fölbecsülése és a jogkövetkezményeknek e fölbecsüléshez hozzáigazodó levonása az, amit a fenti kifejezésen értünk. Amikor a Kúria újabb gyakorlatában súlyt helyez arra, hogy vevő javára, aki az eladónak az áruszolgáltatást «hitelezte», a gazdasági lehetetlenülés kérdésének elbírálásánál, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékszerű egybevetésénél, az értékaránytalanság megállapításánál az előre fizetett érték a szolgáltatás időpontjabeli belső érték szerint vélessék számba, lényegileg a visszavonatköztalott valorizációt fogantatosítja. Ugyanez a helyzet, ha magyar koronában teljesített fizetést kell elszámolni effektív külföldi valutában teljesítendő tartozásba. Tehát a valorizálás problémája nemcsak a ma teljesítendő szolgáltatásnál, propulsive, hanem a multban teljesített szolgáltatás értékelésénél, retrospective is aktuális.

III. Az alsóbíróságok gyakorlata. A mult évszázad utolsó tizedeiben a bírói gyakorlat irodalmi megvitatása közben sokszor akadunk alsóbíróági ítéletek tüzetes megbeszélésére. A döntvénytárak tekintélye hozta tán magával, hogy az alsóbíróságok ítélkezése alig kerül megbeszélésre, mivel ezekről a döntvénytárak is hallgatnak. Ennek fájdalmas visszahatása az, hogy az alsóbíróságok ritka kivétellel alig érzik magukat feljogosítva, hogy új utakat törjenek. Pedig sok esetben — csak a kisebb értékű vagy a kockázatos perekre gondolunk — nagy fontossága volna az alsóbíróságok önálló iránykeresésének is. Természetesen nem akarunk ellentétet támasztani alsó- és felsőbbbíró-ságaink között, csak szeretnők, kifejlődve látni azt a lelkipérséget az alsóbírósnál is, hogy ne mindent a felsőbbbíróstól várjanak, hanem lépjenek fel önmaguk is, ha egyébként helyesnek tartják, kezdeményezőleg és ne nyomják el magukban a belső igazság sugalmát, kényelmi okokból. Egy régi könyvben, amely a magyar szabad városok jogát tárgyalja, olvastuk a következő sorokat: Nur den höchsten Gerichtshöfen — der königlichen und Septemviral-Tafel — kommt es zu, und keiner andern Gerichtsbehörden, in Bezug auf Verträge anders, als nach dem buchstäblichen Sinne zu entscheiden. (Darstellung der Rechte und rechtlichen Gewohnheiten der königlichen freyen Städte in Ungarn, Johann von Steeger II. k. 9. l.) Ennek a felfogásnak a mai való érvényét akartuk kikezdeni. A valorizáció kérdésében megbecsülhetetlen fontossága volna az alsóbíróságok föleszmélése. B.

— **Egy könyv és egy kinevezés.** Aequum servare mentem in rebus arduis — elsősorban a tudós kötelessége. Mert nem tudós az, aki tudásából nem tud világnézetet meríteni, amelynek szilárdságát csupán a tudományos kutatás újabb eredménye ingathatja meg. Aki tudását az adott politikai helyzethez idomítja, az sok mindent tudhat ugyan, de a tudós jelzőre rá nem szolgál.

E reflexiót egy most megjelent «A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota» című tankönyvtoldalék váltja ki, amelyről a szerző érdekében jobbnak látjuk bírálatot nem mondani. Ehelyett néhány mondatát közöljük:

A kir. ügyészségektől beszerzett adataim szerint 1919 november 1-től 1922 tavaszáig a rendes bíróságok ítéletei alapján összesen 65 egyén végeztetett ki, a statáriális úton 39. A kommunista uralom ezzel szemben hozzávetőleg 5000 ártatlan ember életét oltotta ki. (29. l.)

A 29. lapon felülről a 25. sorban 5000 szám helyett 5—600 teendő. A sor végére pedig betendő (Váry Albert: A vörös uralom áldozatai Magyarországon 1923. című művében 587 áldozatról ad hiteles kimutatást). (216. l.)

A halálbüntetés elvileg s a büntetőjogi tudomány szempontjából minden körülmények közt helytelen és elítélendő, azonban rendkívüli időben — háború vagy forradalom idején — aligha lesz valamikor elkerülhető a halálbüntetés s ily esetekben a «kivételes állapot», az állam, a haza érdeke, vagy a társadalom rend-

³¹ Hogy Magyarország vagy egy utódállam egyoldalulag is kimondhatná az érvényességet, azt nem tartom vitathatónak; a békekonferencia válaszigjegyzékének Sichermann által (Bj. I. 206. sub. 4.) idevonatkozólag citált része így nem volna értelmezhető. Egyébként e jegyzékek stb. csak törvényelőkészítési anyag értékével bírnak s nem lehet rájuk magába a bsz.-be ütköző értelmezéseket alapítani.

³² L. id. cikkem 51. j.-ében. (Bj. II. 141.)

* A szerkesztőség ezt a címet sorozatnak szánja. Szolgálatot velünk tenni a vajdó kérdés tisztázódásának, ha rövid kis hozzászólásokban — amikben való részvételre olvasóinkat invitáljuk — mennél több részletkérdést, mennél több, valamelyes elvi magvat sejtető esetet, mennél többben vitatnak meg. A szerkesztőség szívesen vállalkozik a nyersen beküldött anyag formába öntésére is.

jének megmentése vagy helyreállítása igazolhatja azt, mint *rendkívüli* büntetést. (29. l.)

A tételes büntetőjogokban azonban eddigelé ismeretlen volt, hogy az állam az egyesek és pedig úgy saját polgárai, mint idegen állampolgárok részéről történő «valótlan állítások», illetőleg meggyalázó kifejezések vagy cselekmények ellen büntetőjogilag védekezzék. A külföldi Btk.-ekben sehol sem találunk az «állami» vagy «nemzeti becsület» elleni tényálladékokat. A háború utáni szerencsétlen összeomlás, majd egyes megtévelyedett honfitársaink által, rút egyéni önzésből, nemtelen politikai becsvágyból vagy mérhetetlen hiúságból (némelyeknél feneketlen gyűlölködésből az uralkodó pártok és pártvezérek ellen) megindított és diadalra segített proletárforradalom s az ennek leverése után bekövetkezett természetes reakció, a magyarság ösztönszerű feljajdulása az állami és nemzeti lecsónkázás (magyarul: megcsónkítás. Szerk.), a megszálló idegen (ellenséges) csapatok zsarnokoskodása és fosztogatásai felett, mindezek a tényezők eredményezték azt a jogos felháborodást, mely a szörnyű nemzeti szerencsétlenség egyes közvetlen előidézői ellen itt-ott elemi erővel tört ki. E nemzeti felháborodás elől menekült külföldre (főként a szomszédos utóállamokba) a proletárdiktatura vagy a «köztársasági» rezsim alatt szereplő «népbiztosok», politikai vagy közönséges bűncselekmények miatt kompromittáltak egész serege, akik aztán a politikai menedékjog érve (magyarul: védelme. Szerk.) alatt onnan szoríták és sajnos, szórják még mindig mérgezett nyilaikat volt hazájuk, a szegény levert Magyarország, a magyar nemzet és annak mai vezetői ellen. (185—186. l.)

Csupán azt óhajtjuk még megemlíteni, hogy a könyv szerzőjét *dr. Finkey Ferenc* egyetemi ny. r. tanárt a M. Tud. Akadémia I. tagját legutóbb koronaügyész helyettesévé nevezték ki, amely állás a hivatali ranglétrán tudvalevőleg egy fokkal az egyetemi tanárság fölött áll.

— **A 24. sz. J. E. H. kérdésében** (baleset-járadékok fel-emelése) tudvalevőleg teljes-ülést hívott össze a kir. Kúria április hó 21-re. Ez a teljes-ülés elmaradt, értesülésünk szerint azért, mert a kereskedelemügyi miniszter a M. Á. V. által fizetett baleset-járadékokat rendeleti úton fel fogja emelni. Minthogy a M. Á. V. példáját a baleseti járadék fizetésére kötelezett többi vasúttársaság is előreláthatólag követni fogja, ez okból hír szerint az igazságügyminiszter, akinek kezdeményezésére történt a teljes-ülés összehívása, kérte annak bizonytalan időre való elhalasztását. Bármennyire öröndetes lesz, ha a vasúttársaságok a mai koldus járadékokat fel fogják emelni, ez nem jelenti a kérdés gyökeres megoldását. Nemcsak azért, mert a járadékfelemelés kérdését nem lehet a fizetésre köteles adós egyoldalú rendelkezésével elintézni, hanem azért is, mert a baleset-járadékok tekintélyes része (pl. autók által okozott balesetek) továbbra is szabályozatlan marad. A 24. sz. J. E. H. revíziójának szükségessége a vasúttársaságok tervezett intézkedése után szembeszökő lesz.

— **Távollévő férj jogainak érvényesítése.** Jogszabály, hogy, ha a férj hadbavonulása vagy hadifogságba jutása miatt vagyonának kezelésében akadályozva van s azzal hadbavonuláskor vagy későbbben mást meg nem bízott, sem a gyámhatóság az 1877: XX. tc. 32. §-a alapján nem intézkedett, a férj vagyonának fenntartására és kezelésére a férjnek a vele a hadbavonuláskor együtt élő felesége jogosult, aki ebből a célból a férj tulajdonához tartozó s harmadik személy által jogosulatlanul birtokolt vagyontárgyaknak birtokbabocsátását követelheti s ebből folyólag jogainak érvényesítése végett — saját nevében — a bíróság előtt is felléphet. (Kúria V. 4145 1922.)

— **Die Beweislast.** Huszonhárom évvel ezelőtt ezen a címen jelent meg *dr. Rosenberg Leo* giesseni egyetemi tanár első munkája. A kitűnő munkának második kiadása most hagyta el a sajtót Otto Liebmann (Berlin) kiadásában. A könyvet ismertetni és méltatni fogjuk. Ára külföldiek számára tíz svájci frank.

Nagy klientelájú fővárosi kartárrsal, kinek nincs megfelelő irodahelyisége, társulna szépen berendezett irodával, telefonnal rendelkező ügyvéd. Ajánlatokat «Munkaerő» jelíggel a kiadóhivatal továbbít.

18506

KÁLLAY dr.
JOGI SZEMINÁRIUMA
Budapest | Szeged
Andrássy-út 8. | Pallavicini-út 3.
Ügyvédi és bármily jogi vizsgára
előkészít 16483
Információ díjtalanul! Tel. 29-09

**Hirdetések felvételnek
a kiadóhivatalban**
Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a
Budapesti Cím- és Lakásjegyzék
az 1922/1923. évre.
Alapára 60.—

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten, IV., Egyetem-
utca 4. sz. megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

MAGÁNJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti **Dr. SZLADITS KÁROLY**
egyetemi tanár.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XV. kötet.

HITELJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

(Váltó-, csőd-, kereskedelmi és tőzsdei ügyekben.)

Szerkeszti **Dr. GALLIA BÉLA**
kjr. kúriai bíró.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XV. kötet.

BÜNTETŐJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti **Dr. LENGYEL AURÉL**
ügyvéd.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XV. kötet.

KÖZIGAZGATÁSI ÉS PÉNZÜGYI JOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti **FŐZÓ SÁNDOR**
miniszteri tanácsos, a m. kir. központi díj- és illetékkiszabási hivatal főnöke.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—XIV. kötet.

PERJOGI DÖNTVÉNYTÁR.

Szerkeszti **Dr. KOVÁCS MARCEL**
kir. kúriai bíró.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

I—VII. kötet.

Az itt felsorolt «Döntvénytár»-ak mindenike önálló egészlet képez és rendszeres és betűrendes tárgymutatóval van ellátva.

A kir. Curia, a kir. táblák és a törvényszékek mint felebbvezési bíróságok határozatai mellett helyet foglalnak a közigazgatási bíróság, a miniszter-tanács az egyes szakminisztériumok, tőzsdebírók elvi jelentőségű döntései. Az egyes határozatok kapcsán rendszeres utalás történik az ugyanazon tárgyú előbbi közlésekre, egyszersmind fel vannak tüntetve a határozatok között felmerülő ellentétek. — Minden évben egy-egy kötet jelenik meg.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.
Telefon: Hívószám 24—79. 16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Feladós szerkesztő: **Dr. Vámbéry Ruzstem. I., Bére-u. 9.** (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 480 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 340 korona

Egyes szám ára 96 korona
Döntvénytár nélkül 72 korona

TARTALOM. Dr. Almási Antal egyetemi magántanár, budapesti kir. ítélőtáblai bíró: Az állatszavatossági törvényről. — Dr. Makra Zoltán, a pénzügyminiszteriumba beosztott jogügyi tanácsos: A magyar belső-clearing törvényjavaslat. — Dr. Siechermann Frigyes budapesti ügyvéd: Adalékok a trianoni szerződés alkalmazásához. — Dr. Blau György budapesti ügyvéd: Átsatolt területeink trianoni magánjoga. (Megjegyzések a bsz. X. részének VIII. címéhez.) — Szemle. *Melléklet:* Perjogi Döntvénytár. XV. k. 5. ív. — Közigazgatási és Pénzügyjogi Döntvénytár. XVI. k. 4. ív.

Az állatszavatossági törvényről.

1. Az alábbiakban az 1923: X. tc.-nek néhány, véleményem szerint lényeges homályosságára, kétségére és hiányára kell reámutatnom.

Teszem ezt egyrészt azért, mert a törvényről tudomást kell vennünk, annak pusztá ismertetése és parafrázisa pedig nem kényerem. Ezt a kommentárok vagy pedig minden jogász akár nélkülük is a törvény gondos átolvasása után épen oly jól, vagy még jobban végezheti el, mint szakcikk.

Másfelől azonban az ismertetés, vagy mondjuk inkább a *puszta* ismertetés semmiképp sem alkalmas arra, hogy azt a fásultságot, amely jogászközönségünket alighanem az utóbbi évek gazdasági nyomásának reflex hatásaként még mindig bilinesben tartja, megtörje és arra törekedjék, hogy ezt a hipnotikus közönyt legalább kis időre leküzdje és egy tisztán magánjogi kérdésben is ismét a háború előtt és alatt szokásos jogászérdeklődést felkeltse.

Pedig ennek előbb-utóbb mégis csak be kell következnie.

Nem akarom a gazdasági lehetetlenülés és a pénzkötelmek valorizációjának igen nagy jelentőséget lebecsülni. Hiszen magam voltam azoknak egyike, akik e kérdéseket már régebben szóvá tették. De rajtuk kívül vannak és kell, hogy legyenek más jogi problémák is és ezekre is ügyet kell vetnünk.

Nézetem szerint semmiképp se járja, hogy fontos új magánjogi tételek és intézmények majdnem ismeretlen rendeletekben, vagy ha törvényekben is, de elrejtve, jelentőségűeknek, mibenlétüknek kellő felismerése és hangoztatása nélkül mintegy észrevétlenül kerüljenek bele a magánjogba.

Annak talán mégse szabadna előfordulnia, hogy az oly fontos elvek, mint teszem az államnak a légür feletti szuverenitása, amelynek a dologi jogban is kézzel fogható, a tulajdonos kártalanítási jogának kirekesztésében álló gyakorlati hatásai vannak, vagy, hogy a légüzemi balesetekkel járó és az üzem tartója tekintetében sokszorosan újszerű kártérítési elvek rejtett rendeletben foglaltassanak (10,270(1922. MER. 2. és 19. §-ai), amelyet annyira sem vettek észre, hogy azt eddig még az Igazságügyi Közlönyben sem tették közzé.

Azután: arról sem hallottunk sok *jogászi* szót, hogy a mérnöki kamarákról szóló 1923: XVII. tc. tulajdonképpen a személyi jog legfontosabb megnyilvánulásának: a pályameghatározás és pályagyakorlás jogának korlátjait tartalmazza, minélfogva az oly fontos és indokolt, de mégis csak erkölcsi büntetés jellegével bíró kirekesztést, mint a kamarába való felvételnek tilos cselekmény — hazafiatlan magatartás — címén való megtagadását, csakis indokolási kötelesség alatt álló és eljárási garanciákkal korlátozott *fegyelmi bíróság*, nem pedig ezektől ment *választmányi határozat* alapján (8. §. utolsó bekezdés) lehetett volna törvénybe iktatni.

A példákat szaporíthatnám. De talán már ezek is elegendők ahhoz, hogy az összes jogi kérdések iránt tapusítandó érdeklődésünk nagy fokozásának szükségére utaljanak.

2. Térjünk az állatszavatossági törvényre.

Homályosnak és önellentmondónak látom ezt a tekintetben, vajjon mik alkalmazásának előfeltételei, továbbá mi e törvény magánjogi és kereskedelmi jogi háttere, amelyre ugyan maga több ízben is részint kifejezetten, részint hallgatólag utal, de amelyet másfelől nem csupán homályban hagy, hanem egyenesen kétségesse is tesz.

3. Oly törvénynek, amely nem is elégszik meg pusztán azzal, hogy a magánjog legfontosabb és leggyakorlatibb ügyletének agrár országban ismét csak legfontosabb és leggyakorlatibb joghatásait szabályozza, hanem (19. §-ában) ezen lényegesen túlmegegy és még pedig jó mélyen a *kereskedelmi törvény világába is átnyúl*, igen gondosan kellett volna megszabnia azt a *magánjogi és kereskedelmi ügyleti kört is, amelyre alkalmaztatni akar.*

Szerény nézetem szerint az 1923: X. tc. ezt mindkét irányban elmulasztotta.

4. Elmulasztotta mindenekelőtt *magánjogi irányban*, mert, amidőn 1. §-ában csakis a lovak, szamarak, öszvérek, szarvasmarhák, bivalyak, juhok, kecskék, sertések *puszta eladását és csupán a rájuk vonatkozó csereügyleteket* vonja alkalmazási körébe *több irányban is kétséget támaszt.*

Elsősorban is a tekintetben, vajjon miért kellett a *csereügyletek egész tényállását* kiemelni, holott az adásvételnél csupán az *eladást*? Ez anr^{át} feltűnőbb és annál inkább kelti a szándékos megkülönbözt^{et} gondolátát, mert hisz a szavatosság korántsem csupán az *eladásnak*, hanem igenis az *egész adásvételi ügyletnek*, tehát a *megvételnek is* következménye, aminek többek között az a *gyakorlati hatása is van, hogy a vevőt a hibás állat kezelése és tartása körül még a hiba fennforgása esetében is igen súlyos és a hiba felismerésének kötelességében* (4. §.), az állat hasznai gondos szedésének kötelességében (7. §.), az állat visszadása gondos előkészítésének és lehetővé tételének kötelességében kifejezésre jut; *gondossági kötelezettségek terhelik.* Ezek oka és magyarázata pedig *korántsem az eladásnak, hanem igenis a megvételnek és átvételnek tényállásrészében rejlik. Miért szól hát a törvény mégis csakis az eladásról és miért helyezi ezt szembe a csereügyletekkel?* A látszólag szándékos eltérésnek más okát, mint azt, hogy a törvényhez előzetesen és kellő időben valamennyi hozzáértő jogász nem szólt hozzá, nem tudom ugyan; de bármi ennek az oka, több mint kétséges, vajjon a jelzett eltérő szóhasználat a gyakorlatot nem fogja-e nehézségek elé állítani.

De kétséges és homályos a törvényben az is, *mit kell a benne kiemelt eladás- és csereügyletek ellentétéként képzelnünk, vagyis melyek azok a magánjogi ügyletfajok, amelyekre az 1923: X. tc. rendelkezései nem állanak?*

Az eladás- és a csereügyletek jogászi műértelmeben, vagy laikus értelemben vannak-e a törvényben használva?

Igen nagy bajnak tartom, hogy a modern törvénykönyvek e tekintetben szabatos eljárása és szabályai után alkotott új törvényben, a német polgári törvénykönyv 493. §-ának, a svájci törvény 171., 173., 238., 258., 280. cikkeiben foglalt kétségtelen útmutatások dacára is szokásjogunkban az ilyes kérdések egyáltalán felvethek.

Szokásjogunkban ezt annál kerülendőbbnek tartottam volna, mert, ha annak kétségtelenné tétele, hogy a szavatossági tételek

mely ügyletekre állanak még ott is szükséges, ahol törvénykönyv az összes ügyleti fajokat részletesen szabályozza, mennyivel inkább szükséges nálunk, ahol a törvényben külön szabályozott ügyleti fajok kiemeléseinek jelentősége alig is magyarázható másként, mint a többi, ott ki nem emeltek kizárásának.

Mit értsünk hát az 1923: X. tcikkben 1. §-ban szabályozott *eladás- és cseréügyletek* alatt? Különösen ez utóbbi többes szám csupán *nyelvészeti*, avagy pedig *jogi* jelentőséggel bír-e és az összes visszerthes ügyletekre utaló célzás-e?

Ez a kérdés már rendes gazdasági viszonyok között is elég súlyos kétség. Ma pedig, amikor a folytonosan romló pénzügyi viszonyok miatt a természetbeni szolgáltatások jelentősége napról napra óriás mértékben növekszik, amikor a pénz értékének a 24. számú jogegységi döntvény indoklásában is annyira nyomtatékosan kiemelendőnek talált ingadozása és megbízhatatlansága a természetbeni szolgáltatandó visszerthes mindinkább jelentősebbé teszi a társasági, a bérleti, haszonbérleti, vállalkozási munkabérszerződéseknél, a járadékszerződéseknél, sőt a bírói és bíróságon kívüli egységeknél, szóval mindenütt ott, ahol értékállandóságánál fogva ezelőtt csakis *pénz* szerepelt visszteherként, ez a kérdés nézetem szerint egyenes veszedelem, amelyet a törvénynek mindenképen el kellett volna hárítania, nem pedig hallgatása által és pontatlan laikus ízü műszavai által egyenesen előidéznie.

5. Még a magánjogiaknál is sokkal homályosabb a törvény idézett rendelkezésének értelme a *kereskedelmi ügyletek világában*, amelyet pedig 19. §-ában kifejezetten szintén fel akar ölelni.

Arról az ellentéttről, hogy a kereskedelmi ügylet jellegével bíró csere az 1875: XXXVII. tcikk 338. §-ából kivehetően *nem* esik a kereskedelmi vétel szabályai alá, az 1923: X. tcikk értelmében pedig csereszavatosság és vételszatosság mégis egy, nem is szölok. Azonban a vételen és cserén *kívüli* kereskedelmi forgalomban, a bizományi, a szállítmányozási, a fuvarozási, az alkuszi, sőt akármily különösen hangzik is ez, még a biztosítási és a kiadói ügyletek körében is ma általános és égető szükségünk van állandó értékmérőre és amíg a pénz ideiglenesen bár, de beláthatatlan időre ebbeli jellegét elvesztette, mit most már legfőbb bíróságunk is jogegységi döntvényben konstatált, ezek körében is keresünk és számtalanszor talán épen a szavatossági törvény alá eső állatokban is találunk majd megfelelő póttértékmérőket.

Valahányszor ily esettel van dolgunk, ezeknél a visszerthes, kereskedelmi, elidegenítő ügyleteknél újra azzal a bosszantó kétséggel is találkozunk: a szavatossági törvény alá tartoznak-e vagy sem, *eladások és cseréügyletek-e* az 1923: X. törvénycikk értelmében vagy pedig nem azok?

6. És ha erre azt válaszoljuk: hiszen magától értetődő, hogy igenis azok, akkor kérdem: miért kellett ily magától értetődő dolgot még azzal is eltakarni, hogy az 1923: X. tcikk 19. §-a csak a kereskedelmi törvénynek 346—350. §-aira hivatkozik, holott az itt szóbanforgó többi, a vételtől különböző ügyletekre vonatkozó és a szavatossági intézménynél szóban forogható intézkedések a felhívottaktól számra is, tartalomra is eltérő, más *szakasokban* foglaltatnak?

Erősen bízom ugyan abban, hogy a bírói gyakorlat az idevágó kétségeket szokott biztosságával és egészséges öntudatosságával el fogja oszlatni, de ez mitsem változtat azon, hogy ily homályos szövegezésre nem volt szükség.

7. Homályosnak látom azt a viszonyt is, amelyben az új törvény szerint a szavatossági hiba érvényesítése egyrészt az ugyan-ezen hiba miatti lényeges tévedéshez és az e tekintetben beállt megtévesztéshez, másfelől pedig a szerződésileg kikötött teljesítés elmaradásának egyéb intézményesített, kötelmi jogi következményekhez: a pozitív szerződésszegéshez, az érdekmuláshoz, a gazdasági és egyéb lehetetlenüléshez áll.

Igaz, ezt a viszonyt a törvény megalkotása előtt se mondhattuk túlságosan tisztázottnak. Különösen a tekintetben nem találtunk biztos útmutatást, vajjon a *szavatossági hibák az ügyleti tényálláshibák és a nem kellő teljesítés* említett következményei mellett, avagy pedig minden más joghatás kizárásával, mint egyedüli érvényesítési módjuk azok *helyett* alkalmazandók-e?

Azonban, ha az új törvény az itt szóbanforgó állatokra vonatkozó szavatosságot kodifikálni akarja, pedig az 1. §. első bekezdésének végmondatából mást aligha olvashatunk ki, *akkor*

ezeket az alapvető kétségeket nem kellett volna továbbra is megoldatlanul hagynia.

8. A törvény 19. §-ában foglalt és a kereskedelmi törvény 346—350. §-aira utaló hivatkozáshoz egyébként is még több, mint egy szempontból fér kétség. Kétséges elsősorban is az, vajjon mi történik, ha a szavatossági hiba érvényesítéseként nem a felhívott, hanem tegyük a kereskedelmi törvény 353. §-a, vagy pedig mondjuk a 356. §-ának 2. pontja forog szóban.

Ezek alkalmazása nézetem szerint az 1923: X. törvénycikkkel meg nem fér, de miként mondjuk ki mégis alkalmazhatatlanságukat, ha a törvény csupán és csakis a 346—350. §-ainak akar derogálni?

De kétségesek az új törvény és a Kt. 346—350. §-ai közötti eltérések is, illetve az, hogy mennyiben rendel az új törvény mást, mint a kereskedelmi.

Ennél persze nem holmi kazuisztikára gondolok, de *elvi* és nézetem szerint teljesen feleslegesen támasztott *kétségre*, amelyet azonban a törvény szövegezése mellett mégsem hallgathatok el.

Szándékosan és mely szándékkal használ az új törvény a kereskedelmitől eltérő műszavakat?

Nevezetesen *más-e és miben más* a Kt. 346. §-ának *«elállása»*, mint a szavatossági törvény 6. §-ának *«felbontása»*, továbbá *különbözik-e* az utóbbi törvény 4. §-ában említett *«csalárd elhallgatás»* a Kt. 350. §-ának *«csalásától és miben?»*

Azt hiszem az eltérés itt sem szándékos, de akkor mire való az eltérő szóhasználat *két oly törvényben, amelyet az egyik rendeletéből (19. §.) állandóan abból a szempontból kell összevetnünk, vajjon az egyik nem «rendel-e mást», mint a másik?*

8. Végül önellentmondónak tartom az új törvényben az *ügyletkötő felek jogi és gazdasági helyzetének szabályozását is.*

Ugyanis az a köteles magatartás, amelyet az új törvény a szavatosság lebonyolítása körül az eladótól és a vevőtől megkíván, szerény nézetem szerint korántsem mondható egyenlőnek.

A *vevőt* a szavatossági hiba fennforgása tekintetében valószínű tudakozódási kötelezettség terheli, mert az eladó csalárd elhallgatásától, kifejezett jótállástól, vagy írásban kijelentett hibamentességi nyilatkozattól eltekintve nem felel, ha a vevő a hibát a szerződés megkötésekor kellő körültekintéssel felismerhette volna. (4. §.)

A felhívott szakasz a körültekintésnél megkívánt gondossági fokot ugyan külön nem szabja meg, de abból, hogy a vevő még az eladó *restitucionális jogainak megóvása körül is a rendes gazda gondosságával* köteles eljárni (8. §.), továbbá, hogy a kereskedelmi vétel idevágó eseteiben is a rendes kereskedő gondossága van előírva (Kt. 271. §-a értelmében) *folymik, hogy a forgalmi gondosság legnagyobb fokát kell irányadónak vennünk.*

Ezzel szemben hiába gondatlan az eladó a hibaközlés elmulasztása körül, ha *nem «csalárdul»* jár el, ha a vevő is hasonló gondosságmulasztást követett el, a törvény 4. §-a értelmében mégis *csakis a vevőre zúdulnak a gondatlanság összes következményei, az eladó ellenben caeteris paribus felelőssége alól szabadul. A vevőt tehát a szavatosság körül az eladónál tetemesen súlyosabb gondosság terheli.*

9. Azonban ez még nem is az eladó *egyedüli* előnye. *Elvben* a törvény a restitucionális köteleességet mindkét félre egyenlően rendeli (7. §.). Csakhogy nyomban hozzáteszi, hogy a vevő az állatot annak szaporulatával (7. §. 1. bekezdése), továbbá annak a rosszhiszemű birtokost terhelő visszaadásnál elfogadott elvek szerint járó hasznaival, tehát a rendes gazdálkodás mellett tényleg húzott és amennyiben ezek az állattartás hozzávetőleges összegét meghaladják, a veszély és nehézség nélkül *húzható volt, bár tényleg nem is élvezett hasznokat is*, köteles kiszolgáltatni (7. §. 4. bek.). Sőt esetleg köteles az állategészségi és egyéb az ő hatalmi körén kívüli okokból rögtön ki nem szolgáltatható állatot továbbra is a rendes gazda körültekintésével *az eladó rendelkezésére tartani és még arról is gondoskodni, hogy az állatban kár ne essék* (8. §.).

Ennek fejében azonban a vevő csak kiadásait, költségeit, a *vételárát és annak törvényes kamatait* követelheti (7., 8. §-ai). *Vagyis a vevőt a rosszhiszemű birtokoséhoz hasonló szigor terheli, úgy a hibák kikutatása körül és előtt, mint azok felfedezése után, sőt körülmények között még a vétel felbontása után is.* Ennek nyilvánvaló és helyes célja az, hogy az eladó a vétel felbontása folytán se essék el mindazoktól a konjunkturális előnyöktől, ame-

lyeket akkor élvezhetett volna, ha a vétel létre sem jött volna. *Ellenben a restitució joggyakorlat immár félreismerhetetlen iránya dacára is és akkor, amidőn az ügyleti és nem ügyleti pénzkötelmek és főleg a restitució pénzkötelmek legfőbb és legkínosabb magánjogi problémája a pénzérték rohamos csökkenésének kiegyenlítése, új törvényparancs alapján a pénzromlás veszélye mégis egyedül és kizárólag ismét csak a vevőt terheli.*

Vagyis mindent összevéve: a vevőt a restitució kötelelménél fokozottabb gondosság és felelősség terheli ugyan, de annak révén mégis csak sokkal kisebb előnyökhöz jut, mint az az eladó, akinek ténykedési körében a sikerrel érvényesített szavatossági hiba beállt. A törvény ez állásfoglalása az eddigiekkel ellentétben ugyan sem nem homályos, sem nem kétséges, de azt hiszem nem is annyira mindennapi, hogy hallgatólag haladjunk el mellette.

Dr. Almási Antal.

A magyar belső-clearing törvényjavaslat.*

II. Az eljárásjogi rendelkezéseket illetően a törvényjavaslat — az első tervezettől eltérve — a kötelezett, illetve jogosított magyar állampolgárokat a magyar Hivatal intézkedései és határozatai ellen *bírói jogvédelemben részesíti*. Az érdekelt felekre nézve nagy megnyugvás, hogy a magyar Hivatallal szemben keletkező esetleges jogi vitákban független bíróság fog ítélni. Különösen a jogosság kérdésében bír fontossággal az, hogy a magyar állam önönmagának egy ellenőrt állítson azokra a követelésekre nézve, amelyeket ő a magyar adós helyett teljesített fizetések fejében támaszt.

A törvény alkalmazása körében felmerülő ügyekben a magyar Hivatal jár el és pedig rendszerint hivatalból. Azokban az ügyekben azonban, amelyekben a magyar állampolgároktól követelhető szolgáltatás vagy más kedvezmény mértékének vagy módjának megállapítása szabad mérlegelés tárgya, illetőleg az eset körülményeitől tehető függővé, az e célra szervezett *Döntőbizottság* jár el.

A Döntőbizottság elnökét és tagjait a pénzügyminiszter — a kereskedelmi miniszterrel egyetértve — nevezi ki és pedig felelősségen tényleges állami szolgálatban álló^a tisztviselők, felerésben pedig gazdasági, pénzügyi és igazságügyi szakértők sorából.

A Döntőbizottság öttagú tanácsban határoz és határozatait szótöbbséggel hozza. Az elnök a Döntőbizottság bármely határozata ellen az államkincstár érdekében halasztó hatályú óvással élhet, amely esetben a pénzügyminiszter az ügyet felülvizsgálhatja és a Döntőbizottságot arra utasíthatja, hogy a m. kir. államkincstár érdekeinek figyelembevételével új határozatot hozzon. A Döntőbizottság határozatai végérvényesek és jogorvoslattal meg nem támadhatók.

A törvényjavaslat így két elsőfokú fórumot állít fel. A különbség e kettő között az, hogy a magyar Hivatal hatásköre csak a törvényben megállapított szabályoknak a konkrét esetre való alkalmazására terjed ki, vagyis a szolgáltatás, illetve a megtérítés vagy a kártalanítás mérvének a megállapítására. A Döntőbizottság hatásköre ellenben az egyik ügyfél, t. i. a m. kir. államkincstárnak diszkrécionális jogainak a gyakorlására terjed ki, vagyis kedvezmények, kölcsönök, segélyek és támogatások nyújtására. Független fórumnak nem nevezhető; erre mutat az elnök óvási és a pénzügyminiszter utasítási joga is és ezért inkább, mint a pénzügyminiszter bizalmi szerve működik, amely inkább a törvényjavaslatban a javára fenntartott jogait gyakoroltatja.

A magyar Hivatal az *elszámolást* hivatalból teljesíti. Az elszámolást az államkincstár érdekében az elszámolás keltétől számított három éven belül hivatalból helyesbítheti. Az ügyfél új tények és bizonyítékok alapján három éven belül szintén kérheti ez elszámolás helyesbítését; ugyanezen okból azonban a magyar Hivatal az államkincstár érdekében az elszámolást a három évi határidő eltelte után is helyesbítheti. Megkülönbözteti ezenkívül a törvényjavaslat az ideiglenes elszámolást is, amikor ugyanis az adósnak a jelen törvényjavaslat alá eső és a magyar Hivatal útján elszámolandó vagy esetleg beszámítható követelése van. Ezen intézkedés nagyjából azon esetekre vonatkozik, amidőn egy nem optált entente-állam a magyar állampolgárnak valamely javát, jogát vagy érdekét zár alá vette és felszámolta.

A magyar Hivatalnak az elszámolást tartalmazó határozata ellen, annak közlésétől számított nyolc nap alatt *előterjesztést* lehet benyújtani, melyet maga a Hivatal bírál el. Az előterjesztést elutasító határozat ellen az *elszámolás jogossága* kérdésében annak közlésétől számított 15 nap alatt a m. kir. Közigazgatási Bírósághoz panasszal lehet élni. A panasznak rendszerint halasztó hatálya nincs; a magyar Hivatal azonban a megtámadott határozat végrehajtását megokolt esetben felfüggesztheti vagy korlátozhatja. A m. kir. Közigazgatási Bíróság ezekben az ügyekben háromtagú tanácsban határoz, a határozat hozatalában a Bíróságnak csak bírói képesítéssel bíró tagjai vehetnek részt és az eljárásra nézve pedig az 1896: XXVI. tc. szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A magyar Hivatalnak az elszámolást tartalmazó határozata tehát csak az elszámolás jogosságának kérdésében támadható meg panasszal. Az «elszámolás jogossága» kifejezés eléggé elasztikus fogalom, már pedig a törvényjavaslat indokolásában sem találunk közelebbi magyarázatra vagy felvilágosításra. Vitatható így, hogy vajjon panasszal támadható-e meg a törvényjavaslat 28. §. alkalmazása esetén hozott határozat, különösen pedig az elszámolás függőbentartása esetén, vagy midőn a magyar Hivatal a követelés folyósítását biztosítéktól teheti függővé.

A törvényjavaslat 39. §-a tartalmazza a másik esetet, amidőn a m. kir. Közigazgatási Bírósághoz panasszal lehet élni. Ugyanis a pénzügyminiszter záros határidőt tűzhet ki a békeszerződés 231. és 232. cikke alá eső igényeknek a bejelentésére. A bejelentés szándékos és gondatlan elmulasztása esetén a pénzügyminiszter kimondhatja, hogy a követelés vagy az igény megtérítés nélkül az államkincstárra száll át. Az ügyfél szándékos vagy gondatlan mulasztása kérdésében hozott pénzügyminiszteri határozat támadható meg tehát panasszal.

III. Nézzük most, hogy miként rendeztetnek az olyan pénztartozások, amelyek eredetileg oly állam pénznemére szóltak, amely állam a világháború alatt az Osztrák-Magyar Monarchiával szövetségben volt?

Ezen tartozások a törvényjavaslat 2. §-a szerint nem tartoznak az idegen pénznemre szóló tartozások közé, hanem ezek a a koronatarozásokra megállapított rendelkezések alapján számolandók el és a 10. §. értelmében ezekre a koronatarozásokra megállapított szabályokat megfelelően kell alkalmazni. Az osztrák Vorkriegsschuldengesetz e kérdést hasonlóképpen rendezi és pedig azon indoklás alapján, hogy ezen pénznemeket a nagy értékcsökkenés hasonló mértékben sújtja.

A törvényjavaslat intézkedést tartalmaz a magyar állampolgároknak az entente-államokban sequestrált és felszámolt vagyona tekintetében is. Az érdekek azonban más módon nyernek megóvást a clearinget optált és más módon a nem optált államokban. A magyar hitelezőnek a clearing-eljárást elfogadó entente-államokkal szemben zár alá vétel vagy felszámolás címén idegen pénznemre szóló megállapított követelése vagy igénye a 12. §. hetedik bekezdése értelmében betudás útján nyer kiegyenlítést.

Ellenben abban a kérdésben, hogy vajjon a magyar állam megtéríti-e és mennyiben a magyar állampolgárnak abból felmerült kárát, hogy valamely javát, jogát vagy érdekét oly entente-állam, mely a clearing-eljárás mellett Magyarországgal szemben nem optált, zár alá vette és felszámolta, a törvényjavaslat 35. §. első bekezdése szerint külön törvény fog rendelkezni.

Bizonytalan lévén az időpont, midőn a 231. cikk j) pontja törvényhozási intézkedés elé kerül, ezért a magyar hitelezőknek érdekeik lehetőleg megóvandók, méltányosnak mondható a 35. §. második bekezdése, melynek értelmében, ha a magyar adós a nem optált államokban fekvő javai, jogai és érdekeinek zár alá vételéből és felszámolásából kifolyólag kárt szenvedett és ezen adós a magyar Hivatalnál fizetést tartoznék teljesíteni, úgy a pénzügyminiszter a behajtási eljárást a törvényhozás intézkedéséig felfüggesztheti vagy a valószínű kár összegét meghaladó részére korlátozhatja.

Szabályozza a törvényjavaslat a megbízási és hasonló jogviszonyok kérdését is és kimondja, hogy, ha az ügyfél megbízási viszonyokból kifolyólag vagy egyébként harmadik személy érdekében vagy számlájára járt el, akkor ez utóbbi beleegyezése esetében az elszámolás közvetlenül vele történhetik. Ugyanis, ha a nemzetközi elszámolásban lévő ügyfél akár megbízási, akár egyéb magánjogi viszonyból kifolyólag harmadik személy számlájára járt el, célszerűnek látszik megadni annak a lehetőségét, hogy

* Bef. közl. — Az előbbi közl. I. a 10. számban.

az elszámolás közvetlenül a harmadik személlyel történjék. Ezen kérdéssel szoros összefüggésben van a törvényjavaslat 36. §-nak a rendelkezése, amely a magyar érdekelt adósok és hitelezők egymásközi viszonyában beálló elszámolást szabályozza.

Ugyanis, ha a magyar adós a törvényjavaslat vagy az entente-hatalmak honosával létesített egyezség alapján részletfizetési halasztásban vagy elengedésben részesül, akkor az ilyen adós ezekben a kedvezményekben aránylagosan részesíteni tartozik azon magyar adósát, aki ellen olyan idegen pénznemre szóló követelése van, amely gazdaságilag összefügg az említett külföldi tartozással. A közvetett adós ebben az esetben ugyanolyan módon köteles teljesíteni, ahogy a törvényjavaslat szerint a teljesítésre a közvetlen adós van kötelezve.

A 37. §. ennek a fordított esetéről rendelkezik, amikor t. i. a követelés vagy igény a magyar Hivatal által már elszámoltatott és ezzel a magyar hitelező a harmadik személynek tartozik. Ezen esetben a harmadik hitelező a maga adósától csak annyit követelhet és csak oly módon, ahogyan a magyar hitelező a magyar Hivatallal elszámolt.

Úgy a magyar államkincstárnak, mint a magyar állampolgároknak érdekükbe állván, hogy ezen ügyek mielőbb végleg rendeztesse és ezen körülmény teszi indokoltá a rendes magánjogi elévülési időnek a megrövidítését. A törvényjavaslat rendelkezése szerint ugyanis a m. kir. államkincstárt megillető követelés tíz év és a m. kir. államkincstár ellen támasztható vagy igény pedig öt év alatt évül el.

A jogerős határozatok végrehajtását illetőleg a magyar Hivatal elszámolása, ha fizetési kötelezettséget állapít meg végrehajtható közokirat a végrehajtás pedig a közadók módjára történik. A m. kir. Közigazgatási Bíróság határozatainak végrehajtására vonatkozólag pedig az 1896:XXVI. tc. szabályai az irányadók.

Bár szorosan véve a clearing-eljárásba nem tartozik ugyan, de azért ezen törvényjavaslatba vétetett fel a háború alatt a fizetés hatályával bíró, ellenséges hitelezőknek járó, letétek kérdésének végleges rendezése is. A törvényjavaslat ugyanis kimondja, hogy a letétbehelyezés a tartozás alól csak abban az esetben mentesít, ha a hitelező a letétet teljesítésül elfogadja. Ezen letétbehelyezés alapján a m. kir. államkincstár ellen sem kártérítés, sem más címen követelést érvényesíteni nem lehet. Ha azonban a letét 1918. évi nov. 1-ső napja előtt történt, méltányosságból a pénzügyminiszter az adósnak a magyar koronaérték nemzetközi árfolyama csökkenéséből eredő kárát egészben vagy részben megtérítheti.

Ezen rendelkezés különösen a 8286/1914. M. E. sz. és a 3591/1916. M. E. sz. kormányrendeletek kapcsán vétetett fel a törvényjavaslatba, miután ezen rendeletekben kimondatott azon súlyos jogi elv, hogy, aki ezen rendeletek folytán Britbirodalom, Franciaország, Olaszország, Portugália és Romániával szemben fizetést nem teljesíthet, a tartozás tárgyául szolgáló készpénzt vagy értékpapírt a hitelező javára a Postatakarékpénztárnál vagy az Osztrák-Magyar Bank budapesti főintézeténél *teljesítés hatályával letétbe helyezheti*.

Minden állam alapelve, hogy a közterhek igazságos és egyenlő teherviselés elvei szerint osztassanak fel. Ebből a szempontból méltánylandóknak látszanak a magángazdaságok részéről elhangzott azon ellenvetések, hogy a valutáris és valorizációs különbözet háborúokozta áldozat, melyet az államnak, vagyis a köznek kellene viselnie, továbbá, hogy a háborús fizetési tilalmak folytán előálló pénzromlás következményeiben az államnak is kellene osztozkodnia, végül, hogy a egyes entente-államokkal kötött egyezményekben az állam javára biztosított előny terjesztessék ki az egyes magángazdaságokra.

Ausztria a st. germaini békeszerződésnek az egyes magángazdaságokat érintő káros hatásait csak részben hárítja az államra és különbséget teszi az egyes magángazdaságok kategóriái között.

Németbirodalom az 1920 aug. 29-iki Reichsausgleichsgesetz meghozatala alkalmával gazdaságilag erősebb helyzetben volt, mint ma Magyarország és az egyes entente-államokkal szemben nem passzív, hanem aktív lévén, így ezen áldozatot könnyebben meghozhatta.

Kétségtelen azonban, hogy ezen javaslat az érdekeltségekkel között első tervezettel szemben nagy haladást mutat és pedig a 18., 19., 20., 25., 29., 33., 35., 37., 39., 40., 41. és 42. §-oknak, mint

novumoknak a felvételével, ezek közül különösen pedig az egyes állampolgároknak a m. kir. Közigazgatási Bíróság jogvédelme alá való helyezésével.

Pénzügyi kormányunk, mint az államháztartása leghivatottabb öre, számolva az ország pénzügyi és közgazdasági helyzetével nyújtotta be a törvényjavaslatot és most a nemzetgyűlésen a feladat, hogy a békeszerződés 231. cikke alapján a magyar állam és a magyar magángazdaságok között keletkezett hitelezői jogviszonyban — mint egyik legsúlyosabb pénzügyi és gazdasági kérdésünkben — a törvényjavaslaton az esetleg szükségesnek mutakozó korrektívumot megtegye.

A mai valutáris viszonyokat számítva nem kevesebb, mint 340 milliárd háborús tartozásunk mikénti rendezését tárgyalja e törvényjavaslat.

A nemzetközi gazdasági kapcsolatok újrafelvételének a háború előtti külföldi adósságok rendezése egyik előfeltétele lévén, vajha mielőbb e javaslat törvényerőre emelkednék, hogy lépésről-lépésre haladva előre sor kerüljön a békeszerződés 254. cikkének intézkedései alapján az ú. n. utódállamok, mint Csehszlovákia, Jugoszlávia és Romániával szemben fennálló háborús külföldi tartozásunk rendezésére is.

Dr. Makra Zoltán.

Adalékok a trianoni szerződés alkalmazásához.*

(A budapesti kir. ítélőtábla 2. P. 5376/1921. sz. határozata alkalmából.)

c) Kiindulva abból a téves. praemissából, hogy az említett követelés a Bsz. 232. cikke alá esik, a táblai végzés a Bsz. 233. c. Függelékének 14. §-a alapján azon konkluzióra jut, hogy a III. címnek a fizetés pénznemére vonatkozó rendelkezései ezen követelésre nézve is alkalmazást nyernek. Miután fentebb kimutattam, hogy a kérdéses követelés nem esik a 232. cikk alá, ez a konkluzió már ezért is téves. S evvel kapcsolatban rá kell mutatnom a Jogállam 1919. évf. 355. lapján és 1920. évf. 292. s. köv. lapjain foglalt fejtegetésekre, ahol részletesen megindokoltam, hogy a clearinget nem-választó államokkal szemben az említett 14. §-ban felhívott valutáris rendelkezések csupán a 232. cikkben tárgyalt kérdések rendelkezésénél, vagyis a lefoglalásból és a liquidálásból eredő megtérítési követelésekre nézve stb. nyerhetnek alkalmazást, korántsem pedig a clearinget nem-választó államok honosainak mindennemű követeléseire nézve.

Ha ez a 14. §. mindennemű követelésre vonatkoznék — akkor az a háború után lejáró — valamint a háború alatt keletkezett követelésekre is — továbbá a saját államuk területén kívül, pl. neutrális országokban lakó entente-honosok követeléseire is — úgyszintén a 231. cikk 2. pontjában említett ügyletektől különböző jogalpból (pl. végrendeleti intézkedés) eredő követelésekre is alkalmazandó volna, vagyis a clearinget nem-választó államok irányában valorizáltatnának még az entente-honosok olyan természetű követelése is, amelyek (habár a békeszerződés életbelépésekor már fennállottak s így a 232. cikk értelmében a netáni foglalat alól feloldandók) még a clearinget választó államok irányában sem esnek a clearing, s ezzel a 231. cikk szerinti valorizáció körébe. (Hogy a clearinget választó államokkal szembeni relációkban a clearing körén kívül eső tartozások nem esnek valorizáció alá, azt a Vegyes Döntőbíróóságok ismételtlen megállapították; lásd pl. Szladits Károly cikkét a Békejog és Békegazdaság 1923. évf. 144—145. lapjain.)

Miután tehát az említett perben nem a lefoglalásból, liquidációból, vagy a 232. cikkben tárgyalt speciális kártérítési okokból eredő megtérítési igényről van szó — vagyis az igény nem alapszik a 232. cikk valamely rendelkezésén — ennél fogva az említett 14. §. valorizációs rendelkezése még akkor sem volna itt alkalmazható, ha a kérdéses követelés a 232. cikk valamely pontja alá eső (de ott nem speciális kérdésként szabályozott), jogok és követelések közé volna sorozható.

Evvel kapcsolatban újból fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy a magyar közgazdaság szempontjából mily végzetes volna az említett valorizációs rendelkezésnek a táblai végzésben foglalt kiterjesztő értelmezése. Eszerint ugyanis a clearinget nem-választott államok irányában (az elszakított területeket természetesen

* Az előbbi közl. 1. a 10. számban.

semmiesetre sem érthetvén ide!) a magyar tartozások valorizálva volnának megfizetendők, holott a magyar követelések ezen államokban egyszerűen lefoglalhatók, s a jóvátétel végtelen számlájának javára írhatók, amiből természetesen sem a magyar közgazdaságra, sem a magyar államra gyakorlatilag semminő előny, tartozás-csökkenés nem származik. A helyzet tehát még katasztrofálisabb volna, mint a clearinget választó államokkal szemben, amely utóbbi relációban legalább az van biztosítva, hogy a clearingbe eső magyar követelések valorizálva beszámítandók a magyar tartozásokba.

Rá kell mutatnom még arra is, hogy ha a Tábla álláspontja megállana, akkor (miután a 232. cikk a körébe tartozó követelésekre a keletkezés időpontját és a szerződési pénznemet illető mindennemű megkülönböztetés nélkül vonatkozik) mulhatatlanul a békeszerződés 231. cikk d) pontja alá esnek az 1921. júl. 26. előtt magyar és cseh cégek között létesült mindennemű követelés és pedig akkor is, ha a vonatkozó ügylet, pl. 1920-ban vagy 1921. elején kifejezetten magyar vagy cseh koronában kötöttet! (Hiszen a 231. cikk d) pontjának szabályai a maguk alkalmazási körében abszolút jellegűek.) Minthogy pedig bíróságaink nap-nap mellett zavartalanul ítélnék az efajta követeléseket tárgyzó perekben — nyilvánvaló, hogy a táblai végzésben megnyilvánuló elvi álláspont ellentétben áll az állandó joggyakorlattal — az élet követelményeiről nem is szólva.

d) A táblai végzés annak megállapítása után, hogy a peres követelés a 232. cikk alá esik, s arra az említett Függelék II. §-a szerint a 231. cikk d) pontjának valorizációs rendelkezése alkalmazandó, a Csehországgal szembeni valorizáció módját megállapítani hivatott egyezménynek vagy a Jóvátételi bizottsági határozatnak a bevéaráig a pert felfüggesztette. Miután a végzés a fent ismertetett téves praemissákból indul ki, azért *ezekből kifolyólag* a felfüggesztésnek természetesen nem lett volna helye.

A felfüggesztés azonban a praemissák helyessége esetén is legfeljebb az általános jogelvekkel, esetleg a Pp. 234. §-ának analógiájával lett volna indokolható, nem azonban, miként aztán a végzés teszi, a 9590/1922. M. E. rendelet 1. §. 2. pontjával. Ez a rendelet Csehországgal (ép úgy, mint pl. a 3. pont a Romániához csatolt volt osztrák és magyar területekkel) szemben csupán a 254. cikk alá eső követelésekre nézve rendeli a perfelfüggesztést. A Csehországra vonatkozó pontban a 231. cikk d) pontja a 254. cikk mellett (konjunktív!) nyilván csupán azért van felmélítve, mert ezen ország irányában a 254. cikk nem határozza meg közvetlenül a fizetendő pénznemet, hanem érzésben csak utal a 231. cikk egyik intézkedésére, ellenben a Romániával szembeni viszonylatban a 254. cikk közvetlenül tartalmazza a fizetendő pénznem és átszámítási kulcs meghatározását. Miként tehát a Romániához csatolt területekkel szembeni relációban is csupán a 254. cikk alá eső (nem pedig az esetleg a 232. vagy inkább a 249. cikk alá eső követelések) tekintetében lehet az idézett *rendelet alapján* a felfüggesztést eszközölni, ugyanígy a Csehországgal szembeni viszonylatokban nem lehet *ezen rendelet alapján* a 254. cikk alá nem eső (s a Tábla által is csupán a 232. cikk alá vont) követelés tárgyalását felfüggeszteni.

Igaz ugyan, hogy a végzés utolsó része kissé homályos fogalmazásban a 254. cikkekre is utal; ha azonban ez utalásnak az volna az értelme, hogy az illető követelést a Tábla a 254. cikk alá esőnek is véli (természetesen kapcsolatban az ezen cikk hatályát az Ausztriától elszakított területekre is kiterjesztő 259. cikkel, melyet a végzés azonban fel nem hív), akkor minden egyéb indoklás s a 232. cikkekre vonatkozó erőltetett magyarázat teljesen felesleges! Ha a követelés valóban a 254. cikk alá esnek, akkor a rendelet alapján való felfüggesztés természetes volna; a követelés azonban nézetünk szerint ezen cikk alá sem vonható, azért, mert (miként a Magyar Jogi Szemle 1922. évf. 282. s köv. lapjain kifejtettem) a 254. cikk csupán a 231. cikk 1—4. pontjaiban körülírt tárgykörben alkalmazható; már pedig a peres követelés 1918 november 1. után, vagyis a «háború alatt» kötött ügyletből származván, a fent a) alatt kifejtettek szerint a 231. cikk 2. pontja alá sem vonható, még kevésbé a többi pontok alá. Lényegileg ez az állandó magyar joggyakorlat álláspontja is, amit az a körülmény, hogy a magyar-cseh relációban pl. 1920-ban keletkezett követelések tekintetében számos bírói ítélet hozatott, anélkül, hogy bármely bíróságnak eszébe jutott volna az ily ügyeket a 254. cikk szerint megítélni. (A békeszerződés alkalmazása szempontjából

1918 november ép úgy «háborús idő», mint 1920.; a cseh pénzlebelégyezés időpontja érzésben irreleváns!)

IV.

A fentiekben ismertetett végzés indokolása érdekesen mutatja, hogy a trianoni szerződésnek beható és szellemes értelmezése mellett is mily könnyen történhetik kisiklás, s mily könnyen ragadtathatja magát a bíróság olyan tetszetősnek és mélyrehatónak látszó elvi állásfoglalásokra, amelyek a konkrét esetben talán nem vezetnek méltánytalanságra, de éppen mint elvi állásfoglalások, a békeszerződés egészének tüzetes elemzése mellett, jogilag tarthatatlanok s amellet oly korolláriumokra vezetnének, amelyek általánosabb magyar szempontból rendkívül kedvezőtlenek, s a Vegyes Döntőbíróságok és a külföldi bíróságok előtt ép a magyar érdekek ellen precedensként fegyverül felhasználhatók.

Nagyon kíváncsi volna tehát, ha egyfelől bíróságaink különösen körültekintő (és a felmerült jogkérdés minden vonatkozására s gyakorlati horderejére is kiható) megfontolások mellett alkalmaznák csak a békeszerződés rendelkezéseit, másfelől, ha a magyar álláspontot a békeszerződés magánjogi vonatkozásaira nézve egységesen kidolgozó jogászai szerv (a német példához hasonlóan) végre megalakulna.

Dr. Sichermann Frigyes.

Átcsatolt területeink trianoni magánjoga.*

(Megjegyzések a bsz. X. részének VIII. címéhez.)

b) *Valorizáció.* A győztes államokban is, annál inkább a leggyőzöttekben beállt rendkívüli mérvű valutakriszis folytán létesítette a bsz. a valorizáció intézményét, elrendelvén (231. d) stb.),³³ hogy (Magyarországon lakó) magyar és (hazájában lakó) entente-polgár közti mindenfajta³⁴ pénztartozások (köztük az ellenséges szerződések érvénytelenüléséből előállóak is³⁵) az *érdekelt entente-állam (papir)valutájában* tekintendők kiróttaknak és rovandók le, olyként, hogy minden egyes tartozás azon időpontban³⁶ fordul át netáni más kirovó pénzneméből ezen entente-valutára, amelyben Magyarország és az illető állam közt a hadiállapot beállt.³⁷

Az átcsatolt területnek³⁸ is van valorizációja Csonka-Magyarországgal szemben (254.). Szintúgy Csonka-Ausztriával szemben is (259., 2. bek.). Az átcsatolt területnek az entente Altausland-jához való relációjáról a bsz. e kérdésben tökéletesen hallgat; érzésben nincs különbség az átcsatolt és azon terület közt, amelyhez csatolták; utóbbival immár belföldként állván szemben, az ottani intern jog adhat szabályozást: egyéb entente- vagy akár semleges területtel szemben nemzetközi egyezmények intézkedhetnek. A monarchiának volt szövetségesei, Németország stb. irányában a mi átcsatolt területünk úgy áll, mint pl. mivelünk szemben Elzász.³⁹ tehát részese a német-román, német-jugoszláv stb. valorizációnak, de más Stichtaggal,⁴⁰ mint a régi román, szerb stb. terület.

* Az előbbi közl. I. a 9. és 11. számban.

³³ Esetleg [231. f)] valamely más entente-állam területén. De ezt eredményező megegyezéseknek létrejöveteléről eddigelé nem tudok. Quoad valorizáció tehát, újra kiemelem, a bsz. mindkét félnél cumulative kívánja a hazájának jogi és gazdasági testéhez tartozást. (I. fent 11. j.-ben.)

³⁴ Nemcsak a magyar koronában fennálló.

³⁵ Bj. II. 142., id. cikkemben e) alatt. Cf. az angol-német vdb.-nak u. o. (140.) a 46. jegyzetben említett határozatát, mely ép *azért* (von a clearingbe, s tehát) valorizál, mert hatálytalanult a szerződés.

³⁶ Ez a gondolat; a technikai keréstartólásra cf. id. cikkem 26. j.-ét (Bj. II. 113.).

³⁷ Az intézmény részleteiről, határaitól, technikájáról és horderejéről bővebben: Bj. II. 112—115. és 139—141.

³⁸ Amin az Ausztriából (Csehországhoz, Lengyelországhoz, Romániához, Jugoszláviához és Olaszországhoz) átcsatolt területet is kell érteni, úgy a valorizáció szempontjából, mint egyébként is: 259., 1. bek. Vagyis gazdasági kérdésekben a monarchiától elszakított területek teljes blokkja elvileg egyformakép áll szemben azon terület egészével, amely a monarchiához tartozott két államnak megmaradt: a trianoni s a st.-germaini szerződések külön tartalmazzák a lényegileg egységes rendezést. 259., 2. bek.-ének nem a trianoni, hanem a st.-germaini szerződésben kellene állnia, melyből hiányzik.

³⁹ Cf. fenti 5. j.-et. Az elzászi egyezmény 1. cikke pontról-pontra alkalmazza Magyarországot és Elzász közt a bsz. X. r. III. címét, azaz a clearinget és valorizációt.

⁴⁰ Az 1918. őszi összeomlás idejével.

A valorizáció jogszabályánál kérdés: I. Mily feltételek mellett áll be az így nevezett változás az obligáción? (tényállási elemek), és II. mit jelent az, ha beáll? (joghatás).⁴¹

A 254. cikk 1. bekezdése fenntartván a valorizációt az átcsatolt területre, a 2. bekezdés *csupán* a lerovó pénznemet szabja meg,⁴² s az arra való átfordulási időpontot (ez gondolatban 1918 nov. 1., minek technikai testtéválása: az 1918 szeptemberi és októberi genfi árfolyamok átlagának alapján eszközölt átszámítás). Egyebekben a 254-et a 231. háttérre kell felvázolni, melyben az Altausland valorizációjának behatóbb szabályozása található.⁴³

I. Ebből a 231. cikkel való összefüggésből következik a *személyi kör* tekintetében, hogy pl. Pozsonyban lakó román, vagy Kolozsvárt lakó jugoszláv polgárral szemben nincs valorizáció.⁴⁴ Ha átcsatolt területi lakos a bsz. szerint ipso jure elnyeri az új állam honosságát, de visszaoptál magyarra: 254. és 246. szóhangzata szerint ugyan alanya lenne a valorizációnak,⁴⁵ de nézetem szerint az ex ratione (a fenti 2. pont elején kifejtett alapgondolat szerint) mégsem áll fenn. Nem áll fenn akkor sem, ha az átcsatolt területi lakos nem ipso jure, csak opcióval nyerte el az ottani állampolgárságot.

Szóba sem jöhet természetesen annál, aki ott lakik, de egyáltalán nem nyert ottani polgárjogot. Minthogy pedig az ipso jure honosságváltozás a gyakran nehezen kimutatható községi illetőségén alapszik: in praxi minden valorizációt igénylő átcsatolt lakossal szemben az első védekezés: annak a kétségbevonása, hogy ő «a volt magyar királyság honosa» abban az értelemben, amelyet 246. megszab.

Időbeliség tekintetében az átcsatolt területi valorizációnak az 1918 nov. 1. előtt keletkezett kötelmek, mint quasi «háború előtti» (231. 1. p.), a későbbiek,⁴⁶ mint quasi «háború alattiak» (231. 2. p.) esnek alája.

Fontos, hogy míg az Altauslanddal szemben, amennyiben a clearinget választotta (Nagybritannia, Franciaország, Belgium, Görögország), *magánúton* nem lehet akadálytalanul lebonyolítani az obligációkat, tehát egyezségileg sem: addig az átcsatolt területtel szemben a felek közvetlen érintkezése szabad és megállapodásaik megállanak⁴⁷ akkor is, ha a bsz. valorizációs szabályai-

⁴¹ A valorizáció általános (altauslandi) alakjának *tényállása*: 231. e) és 233. ut. függ. 14. §. 2. bek. (mely állam irányában? beáll akár clearing mellett, akár anélkül, ha ki nem zárja az illető entente-állam; kizárnia csak akkor lehet, ha a clearinget is kizárta); 231. 1—4. p. és az ezekhez tartozó 231. f) (milyen obligációkra nézve?). *Joghatása*: 231. d).

⁴² Azon állam pénznemében, melynek az átcsatolt fél honosává lett, — ez konform a 231. d) intézkedésével, ahol azon állam pénzneme van kijelölve, amelynek az érdekelt entente-fél kezdettől honosa volt. Cseh- és Lengyelországra 231. d) a lerovó pénznemet nyitvartartja későbbi döntés számára, s ezt 254. változatlanul átveszi a maga területére is.

⁴³ 254. a 231-en alapul-e? *Igennel* felelnek Madarassy-Beck (Bj. I. 33.), Vajda (Bj. I. 153.), Kemény (Bj. I. 199.), Fodor (M. Jogélet 1922. 2. sz. 4.), bpesti törvényszék 6. P. 34,607/1922. (Bj. II. 124—125.); Sichermann szerint quoad tárgyi kör: igen, quoad személyi: nem (M. J. Sz. 1922. 283. és 287., Bj. I. 112. sub b); *nem-mel* felel Alkér (MJSz. 1922. 218.) és Nyulászi, amennyiben szerinte (1922 november 23-án tartott előadása) a non-exigible tartozások is alája esnek a 254-nek, de nem a 231-nek. Általában tenni szokás azt a különböztetést, hogy a 254. alá nem vonhatók a szerződésen kívüli kötelmek (arg. ex verbo «contractées»); ezt nem hiszem sikerrel vitathatónak: a betűn kívül semmi sem támogatja, nincs rációja; sőt nyelvi is «contracter» nemcsak *szerződési*, hanem másfajta «szerzés»-t is jelent («sich zuziehen»): contracter une maladie.

⁴⁴ Kivéve, ha a 231. f.-nek megfelelő megegyezést létesítettek az illető utódállamok (fenti 24. j.), ami tudtommal nem történt meg.

⁴⁵ Így Sichermann (MJSz. 1922. 280. 3. bek.).

⁴⁶ Hogy vajon 1921 júl. 26-áig keletkezhettek-e ezek vagy valamely korábbi időpontig: arra cf. fent a szövegben a) pont végén. — Szükségkép 1918 nov. 1-je a Stichtag, mint azt 254. szóhangzata kínálja, habár az ellenséges megszállás később következett is be? Ide is szólnak az a) pont 4—5 bekezdésében jelzett szempontok. Nagyobb praktikus jelentőséget a különböztetésnek nem tulajdonítok: cf. id. cikkem 43. j.-ét s a vonatkozó szövegrészt (Bj. II. 140.).

⁴⁷ Cf. Almási (Bj. II. 37. skk.). Az Elzászra vonatkozó francia-magyar egyezményhez (fenti 5. j.-ben) tartozó jegyzőkönyv 2. pontja szerint a francia kormány hozzájárul ahhoz, hogy a már véglegesen

tól eltérnek. A bsz. ebben is elismeri, hogy gazdasági kapcsolataink az átcsatolt területtel sokkal szorosabb, mint az Altauslanddal; a «volt compagnon» szempontja itt is érvényesül. Amely konkrét ügyet tehát valamilyen formában már elintézték a felek (pl. fenntartás nélkül elfogadtatott a kiegyenlítés magyar koronában), annál utóbb a valorizációs igény sikerrel nem támasztható. A mielőbbi egyezkedés pro- és kontrájáról alább.

Az egyes kötelmek *személyi és tárgyi alkatelemeinek összefoglalásával* tehát: Az átcsatolt területek tekintetében valorizációnak akkor van helye, ha Csonka-Magyarországon lakó magyar polgár áll szemben valamely utódállamhoz csatolt területen lakó, *ugyanazon* utódállam polgárjogát ipso facto elnyert⁴⁸ és arról utóbb magyar vagy más polgárjogra el nem optált féllal, ha emellett az illető obligáció 1921 július 26-ika (esetleg: a kereskedelmi forgalomnak előbb történt újrafelvétele) előtt keletkezett és elintézést még nem nyert, ami azonban a feleknek a valorizációtól eltekintő megegyezésével is történhetett.

Az *államközi momentumok* tekintetében egy ponton lehetnek kétségek: a valorizációt kizáró kontra-opció körül. Ezzel altauslandi tekintetében kétségtelenül élhetett minden entente-állam (233. ut. függ. 14. §. 2. bek.), de kérdés: kizárhatja-e a valorizációt a hozzá átcsatolt területre is?⁴⁹ és ha az (mint vélem) arra igenis kizárható, úgy csak egységesen kontraoptálhatja-e az az állam a maga *egész* (alt- és neuauslandi) területére? vagy válogathat egyes területrészei között? Ha utóbbi állana, úgy még kedvezőbb helyzetben lenne az illető állam, mert módjában volna területének azon részére, amely velünk szemben per saldo aktív, a valorizációt választani s kizárni azt azon területére, amely velünk szemben passzív.⁵⁰ Ez nézetem szerint túlmegy a bsz. intencióin, melyek szerint minden államnak en bloc kell elfogadnia vagy elvetnie a valorizációt⁵¹ s legalább a választotta alapon illeti paritásos helyzet Magyarországot. Következésképp: valorizációnak minden utódállam *egész* területén kell lenni vagy nem lenni, külön az átcsatolt területre az ki nem zárható.

Praktikus jelentősége lehet ennek az SHS.-állammal szemben, melynek kontraopciós nyilatkozata körül mindeddig nem látunk tisztán;⁵² praktikussá válhatik a kérdés Lengyelország irányában is, mely eddig nem nyilatkozott, mert még nem ratifikált.⁵³ Románia és Cseh-szlovákia irányában *fennáll* a valorizáció, Olaszország irányában is.

Rá lehet mutatni végül arra, hogy az altauslandi területre nézve némelyek (a fentebb — 41. j. — jelzettekől eltérőleg) vitatják, miszerint csak akkor van ott valorizáció, ha clearing is van;

rendezett (azaz magánúton, esetleg egyezséggel elintézett) ügyek nem esnek a magyar-elzási clearingbe. Ha így a szövetségesünktől elcsatolt területtel szemben, eo magis a tőlünk elcsatoltak tekintetében. Még ha clearing is létesítenék [l. alább sub c)], mint Csehország és Ausztria létesítettek egymásközt, az se érintené az addig létrejött magánelintézéseket, bár azután ilyenek már nem lennének lehetőek. Így történt legalább a cseh-osztrák clearing keresztülvitele.

⁴⁸ Az összes eddig felsorolt elemeknek 1921 júl. 26-án kellett fennállniuk.

⁴⁹ Hallottam, de nem helyeslem, azt a nézetet, hogy az átcsatolt területen a valorizáció egyáltalán nem zárható ki, mert arra nézve az nem győztesjogi privilégium, hanem szükségképi, a területfeldarabolásból folyó (a «volt compagnon»- szempontból elengedhetetlen) rendezés. Ha Csonka-Magyarország tényleg aktív lenne per saldo az átcsatolt területekkel szemben, amit azonban általában nem hisznek (cseh ipar!), úgy előnyös lenne reánk ez álláspont.

⁵⁰ Cf. Bj. II. 115. 38. j.

⁵¹ Cf. Bj. II. 115. 2. bek.

⁵² A jugoszláv nyilatkozat megtörténte ismert dolog, de szövege nincs közzételve Cf. pl. «Ordó» 1920 febr. 16., 4. lap. A magyar kormány nem tekinti a kérdést lezártnak. A 9590/1922. ME. bevezetésének 3. bekezdése nem említi a nyilatkozatot, bár az ott tárgyalt kérdésben az releváns lehet.

⁵³ Cf. Trianoni perelfüggesztés című cikkemben (Keresk. Jog. 1923. 22. lap 2. bek.). Nézetem szerint ugyan a valorizáció a clearing-opció [231. e)] elmaradása esetén is beáll, hacsak az illető entente-állam kifejezetten nem nyilatkozik ellenkezően (233. ut. függ. 14. §.), s tehát a valorizációra nézve a bsz. *életbelépésétől folyó hat hó* lenne az irányadó határidő, ami már a nem-ratifikáló államokra is letelt volna, azonban helyesebbnek látszik az a magyarázat, hogy a bsz. szóhangzata ellenére ez a hat havi határidő is az illető entente-állam ratifikálásától folyónak tekintendő. Cf. Bj. II. 108. 5. j. és vonatkozó szövegrész.

az átszatolt területre nézve azonban, 254. 1. bek. folytán, vitátlanul áll, hogy valorizációja fennáll, noha clearinget e területre a bsz. nem létesít.⁵⁴

(Bef. köv.)

Dr. Blau György.

Szemle.

— **Revízió.** Ha politikusok jogi problémákkal foglalkoznak, ez a jogra rendszerint ép oly kevésbé hasznos, mint ha a jogászok politizálnak. Ennek ellenére nem hagyhatjuk szó nélkül egy szókimondó magyar publicistának: *Korcsmáros Nándor*-nak most megjelent munkáját, amelynek az igazságszolgáltatásról szóló fejezete a proletárdiktatura büntetőjogi liquidációját teszi jogi bírálat tárgyává. Álláspontja, hogy az 1919-iki ellenforradalom hibás közjogi praemisszából indult ki, midőn a kommunista uralom részeseit lázadás címén vonta felelősségre, mert az államhatalomnak kézzől-kézre történt átadása nem szakította meg a jogfolytonosságot s így hiányzik a lázadás tényálladékának alapvető alkateleme: az erőszak a hatalom megszerzésében, amit a hatalom erőszakos gyakorlása nem pótolhat.

Amit a szerző a gyorsított eljárásról és különösen annak az anyagi igazságot súlyosan sértő végrehajtásáról mond, számunkra nem novum. Csupán *saison-jogászok*, akik a mindenkori politikai hatalom gyakorlathoz készek megszerkeszteni az elméletet, találhatnak mentséget a salus reipublicae-ben a magyar igazságszolgáltatás hagyományainak félretételére. Bíróságainkat azonban csak a lelki készség miatt érheti szemrehányás, amellyel a reájuk bízott, de alapjában nem igazságügyi feladatot teljesítették. De, ami az anyagi jogi kérdést illeti, nem oszthatjuk Korcsmárosnak a közjogi felfogását, s csak eltérő indoklással csatlakozhatunk a bolsevista bűnperekben hozott ítéletek kritikájához. Formalistikusan tartjuk azt a véleményt, hogy a hatalom átadása egyértelmű a jogfolytonossággal, mert az alkotmányjog tartalmi folytonossága abban a pillanatban véget ért, midőn annak tényezői: a király és az országgyűlés önként lemondtak törvényes hatalmuk gyakorlásáról és a homo regiusra is áll a jog szabálya, hogy senkise ruházhat át több hatalmat, mint amennyivel rendelkezik. Hogy a jogi megítélésben részesített forradalom a logikátlanságok egész sorát szülte: egyebet nem említve, hogy illogikus, ha egyik forradalom a másikat állítja a bírói ítélőszék elé, ha lázadásnak minősíti a proletárdiktaturát, amely az ellenforradalmi álláspont szerint nem törvényes államhatalmat döntött meg, az csupán logikai következménye annak, hogy a forradalom, mint a jog tagadása, fogalmilag alkalmatlan a jogi megítélésre. Forradalomból születhetik ugyan jog, de Carlyle-lel szólva történelmi ténykérdés: mikor hül ki annyira a forradalom anyaga, hogy joggá szilárdulhat. Ha a bolsevista pörökben hozott ítéleteket nagy részben mi is a Btk. rendelkezéseibe ütközőnek tartjuk, ennek oka, hogy minden bűncselekménynek, tehát a lázadásnak, izgatásnak, rablásnak, magánlaksértésnek is integráns alkötő eleme a *jogtalanságnak* tudata. Hogy ez a tudat azokban a százakban és ezekben, akik a tényleges politikai hatalmat gyakorlók utasítására jártak el, amikor állást vagy megbízatást vállaltak, hiányzott, ez csupán azok szemében szörül bizonyításra, akik az átlag-állampolgártól élesebb jogi iudiciumot követelnek, mint aminővel maguk rendelkeztek. Elismerjük nem első eset a történelemben, hogy: deliriant reges, plectantur Achiivi. Amikor azonban helyreáll a társadalom egyensúlya, az erős felindulásban ho-

zott ítéletek megértek a revízióra. Négy évvel a párizsi kommun bukása után a 38,000 letartóztatott közül már egy sem volt börtönben. Megfontolást érdemel tehát, vajjon a koronaügyésznek nem volna-e hivatása, hogy a Bp. 441. §-a alapján jogegységi perorvoslással éljen azokban a bolsevista ügyekben, amelyeknek elítélteit az amnesztia még nem szabadította ki. *Korcsmáros* jó szolgálatot tett, midőn a revízió szükségének politikai okaira reámutatott. Méltányossági okai közül csupán egyet óhajtanánk kiemelni: a proletárdiktatura politikai vezérei szabadlábban vannak, ami a börtönben ülő közlegényeket méltán elkeserítheti. Az igazságszolgáltatás fensége pedig megköveteli, hogy megtisztítsuk a viharos időkben hozzá tapadt salaktól.

— **Telekkönyvi bekebelezések Csehszlovákiában.** Május 16. napján lépett életbe Csehszlovákiában az 1923. évi 90. sz. törvény, melynek értelmében 200 korona értékén felül telekkönyvi bekebelezések csak közokiratok vagy olyan magánokiratok alapján eszközölhetők, amelyeken a névaláírások vagy kézjegyek közjegyzőileg vagy bíróilag hitelesítve vannak, vagy melyek valamely állami, országos, megyei vagy járási hivatal jóváhagyó nyilatkozatával vannak ellátva.

— **Katonai gyászpompa** és balzsamos nekrológuson sem tudja feledtetni, hogy őskorból maradt barbár szokás követelt új áldozatot. Hivatalos kötelezettség, mely bűncselekmény elkövetését parancsolja, hogy veszendőbe ne menjen a férfi legféltettebb kincse, a becsület. Abban a sok száz esetben, midőn súlyos bonyodalmak varázsszere csak egy felhők felé irányzott golyó, avagy a fülcimpán egy karcolás, a társadalom könnyen teszi magát túl a lovagiasság felbuzdulásain. Mikor azonban emberélet esik áldozatul annak a balga felfogásnak, hogy a becsület el- és visszarábolható, gondolkodóba esnek mindazok, akik a párbaj anarchisztikus természetét jogállam rendjével összeegyeztetni nem tudják. Drákói tilalmat követelnek a párviadal ellen, akik megérteni nem tudják, hogy önámításba kergetik a törvényhozót, ha azt várják tőle, hogy megkövesedett társadalmi világnézetet paragrafusokkal pusztítson ki. Kétes feltevések homályába burkolják a valóságot azok, akik a rágalmazás és becsületsértés súlyosabb büntetését sürgetik, mint a becsületbeli defektus szükséges flastro-mát. Sem az egyik, sem a másik nem veszi észre, hogy, amíg a közfelfogásban a becsület oly könnyen elveszthető jószág, amely némi bátorság árán épen oly könnyen visszaszerezhető, a súlyos büntetés csak nagyobb bátorságra ösztökél, míg a becsület törvényes védelme, amelynek igénybevételéhez bátorság nem szükséges, a csorbát ki nem köszörülheti. A törvényadta védelem nem quantitative, de minőségileg alkalmatlan az irányadó felfogás szerint becsületbeli ügyek elintézésére. Amíg a közvélemény becsületen tartja azt, aki életét, erejét legjavát nem dobja oda, hogy egy átdorbézolt éjjel csattanós befejezést nyerjen, amíg nem válik axiómává, hogy becsületünket csak a magunk tetteivel ronthatjuk le, hogy a hencegő nyegleség nem azt alacsonyítja le, akinek ezt elszenvednie kellett, hanem, akitől származik, addig a törvényhozónak kár fáradnia, a párbajszenvedélyt gúzsbaköttni nem fogja tudni. A becsületsértési pörök pedig megtartják hagyományos karakterüket, a törvényadta lehetőséget, hogy peres felek egymás erkölcsi szennyesét a bírói asszisztencia mellett a nyilvánosság porondjára teregezzék. Ha a többség majd becsületét nem a párbajkodex feltételeinek teljesítésétől teszi függővé, akkor lesznek időszerűek azok a reformok is, amelyekkel a jogszabályok mindenhatóságában bízók most még időnek előtte próbálkoznának a társadalmi felfogások ércfalát döngetni.

— **A versenytilalomról.** Bíróságaink állandó gyakorlata értelmében a munkavállaló az alkalmazottját attól is eltilthatta, hogy kilépése után egy bizonyos ideig a főnöke üzletével hasonló üzletet ne folytasson. Ezt a kikötést a bíróság érvényesnek tekintette s megengedte, hogy kötbér által is biztosítható legyen. Csak a legújabbban alakult ki az a felfogás a bíróság gyakorlatában, hogy az ilyen korlátozás érvénytelen, ha tartalmánál vagy terjedelménél fogva az alkalmazott boldogulását jelentékenyen megnehezíti. A budapesti kir. tábla 6. P. 3408/1922. sz. ítéletével még tovább ment, mert kimondotta, hogy a munkaadónak oly kikötése, mely az általa saját hibáján kívül elbocsátott alkalmazottat eltiltja szakképzettségének megfelelő és ekként megélhetését biztosító munka vállalásától, minthogy egyrészt állásától, másrészt más

⁵⁴ Bár akik azon állásponton vannak, hogy az Altausland területén nincs valorizáció, ha clearingre nem történt (231. e) szerint) opció, azoknak vitatniuk lehetne — és ha elfogadják azt, hogy valamely entente-állam egész területén csak egységesen létezhetik valorizáció, úgy vitatniuk kellene — azt, miszerint oly entente-államhoz csatolt területen, amely clearinget nem létesített, eo ipso nem alkalmazható 254. sem.

megfelelő állás elfoglalásának lehetőségétől fosztja meg, mint az alkalmazott boldogulását indokolatlanul megnehezítő, a jó erkölcsökbe ütközik és ezért érvénytelen.

A budapesti kir. tábla döntésére az adott alkalmat, hogy egy biztosító-társulat beszüntette egyik volt alkalmazottjának a nyugdíját, mert egy konkurrens vállalat szolgálatába lépett. Az alsóbírószakok álláspontja az volt, hogy a munkavállaló jelen esetben a nyugdíjszabályzat értelmében elvesztette nyugdíjigényét, mert a szabályzat értelmében az alkalmazott elveszti nyugdíjjogosultságát, ha valamely versenytársaság szolgálatába lép. Az alsóbírószakra álláspontja az volt, hogy a szóbanforgó kikötés nem ütközik a jó erkölcsökbe, mert általános szokás, hogy a munkaadó a vele szemben nyugdíjra jogosultat bizonyos szabályok megtartására kötelezi, amely elv az állami alkalmazottak nyugdíjtörvényében is kifejezésre jut. Az alsóbírószakok álláspontja szerint ezzel a kikötéssel a munkavállaló nem volt existenciájában megtámadva, mert mint magánhivatalnok olyan elhelyezkedést is találhatott volna, amely a nyugdíjszabályzattal nem ellentétes.

Az alsóbírószakok figyelmét elkerülte az a körülmény, hogy az alkalmazottnak a versenytalálommal való túlságos megkötése az állandó gyakorlat szerint a jó erkölcsökbe ütközik, mert az alkalmazott szorult helyzetét kihasználó munkaadó az alkalmazott jövőbeli ténykedését annyira megszorítja, hogy existenciája veszélyeztetve van. Állandó gyakorlat, hogy a versenytalálom nem érvényesíthető, ha az akár az alkalmazott egész életére, akár bizonyos szakma tekintetében köttetik ki. A kikötés pedig azért érvénytelen, mert, ha az alkalmazott főnöke szolgálatából kilép, existenciája veszélyeztetve van, mert az a szakma, amelyben kitanult s működött is, amely eddig egyedüli létfenntartását képezte, előre ily módon teljesen elzárattnak s jövőbeli munkálkodása teljesen lehetetlenné válnék. Mert az a biztosítási tisztviselő, aki évtizedeken át ebben a szakmában működött s ennek speciális munkakörét betöltötte, ha állását elhagyja, nem zárható el attól, hogy ugyanazon szakmához tartozó más intézet kötelékébe lépjen.

Dr. Korányi Dezső.

— **Tulajdonközösségből folyó kötelelem.** Jogszabály, hogy a jogközösségben lévők mindenike követelheti a többi részestől, hogy oly intézkedéshez járuljon hozzá, amely a közös tárgy fenntartása vagy értékcsökkenésének elkerülése végett szükséges; és jogszabály az is, hogy az a részes, aki részes társa helyett a közös tárgy fenntartásával, kezelésével felmerült költségből az őt terhelő összeget kifizette, ennek a megtérítését részes társától követelheti. De nem követelheti azt, hogy részestársa a javítási költségeket előzetesen, vagyis mielőtt azok tényleg felmerültek volna, megadja, illetve biztosítsa. Mert a biztosítékadási kötelezettség vagy jogügyleten, vagy törvényen alapszik, amely esetek egyike sem forog fenn. (Kúria V. 3679/1922.)

— **Ajánlatra nyilatkozás szabályai.** A már megkötött ügylet teljesítése tárgyában váltott levelezések nem vonhatók a Kt. 315., 316. §-ának a távollevők közötti kereskedelmi ügyletek megkötésére vonatkozó rendelkezései alá. (Kúria VII. 3828/1922.) — Elég az ajánlatot egyszer visszautasítani; ugyanazon ajánlat ismétlése esetében nem kell újból nyilatkozni. (Kúria VII. 3772/1922.) — A Kt. 320. §-a nem alkalmazható az ügylet kiegészítését vagy hatálytalanságát vagy feltételeinek módosítását célzó ajánlatra. (Kúria IV. 3020/1922.) V. ö. Hitelj. Döntvénytár XV. 56. sz. és Hitelj. Tára II. 32. sz.

A Belvárosi Takarékpénztár R.-T. e hónap 9-iki rendkívüli közgyűlése elhatározta alaptőkéjének 100 millió koronáról 200 millió koronára való felemelését. Az új részvényekből, amelyek a folyó év üzleteredményében már részesednek, 100,000 darabra 2:1 arányban 1500 koronás netto árfolyamon elővételi joguk van a régi részvényeseknek. A további részvénytartalék az intézet bel- és külföldi üzletbarátai körében az elővételi árat tetemesen meghaladó árfolyamon nyertek elhelyezést. Az új részvényekre az elővételi jog e hó 12-étől 21-ig bezárólag gyakorolható. Az alaptőke-emelési művelet révén a takarékpénztár saját tőkéi mintegy 500 millió koronára emelkednek.

16510

A Hazai Bank rendkívüli közgyűlése elhatározta 125,000 db 2000 korona névértékű új részvény kibocsátása és a forgalomban levő 225,000 db részvény névértékének 1000 koronáról 2000 koronára való felemelése útján a társaság alaptőkéjének 700 millióra való emelését. Minden két darab régi részvényre egy új részvény adatott ki.

16511

Fiatall ügyvéd jó hírű régi ügyvédi irodához társul ke-restetik. Értekezni lehet dr. Stein ügyvéd, Budapest, Géza-utca 1. III. emelet.

16512

Dr. Sziklay Zoltán kalocsai kir. közjegyző, helyettest vagy gyakorlott jelöltet, esetleg segédet keres.

16508

Táblai székhelyen, több éve gyakorlatot folytató 32 éves, izr., nőtlen, jó megjelenésű ügyvéd fix fizetésért, vagy részesedésért elvállalná fővárosi nagyobb ügyvédi iroda vezetését. Cím a kiadóhivatalban megtudható.

16507

A Kálvintéri Vízügyintézet (IX., Kálvin-tér 10. Bejárati Ráday-utca, Gazdák palotája. Telefon: József 3-75) és annak vezetését **dr. Mandler Ottó** átvette. Vízkúrák és napfürdő már üzemben. Zander, villanyozás, soványító kúra, orvosi massage, inhalatárium stb. június 20-tól.

16509

KÁLLAY dr.

JOGI SZEMINÁRIUM

Budapest

Szeged

Andrássy-út 8.

Pallavicini-út 3.

Ügyvédi és bármely jogi vizsgára előkészít

16483

Információ díjtalanul! Tel. 29-09

IRÓGÉP

kellék specialitások.

Javítások és jókarbantartások.

GOLDBERGER GÉZA

írógépvállalata

Budapest, VI., Gyár-u. 11.

Telefon 81-68.

16485

Az ügyvédi kamara szállítója

Természettani és természetrajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzők
Fizikai és kémiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarlécek
Mikroszkópok és tudományos műszerek
legjutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék

az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24-79.

16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Ruzstem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 840 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 580 korona

Egyes szám ára 160 korona
Döntvénytár nélkül 110 korona

TARTALOM. Vámbéry Ruzsem: Igazságügyi program. — Dr. Irk Albert egyetemi tanár: A párizsi békeszerződések érvénytelensége. — Dr. Markos Olivér budapesti ügyvéd: Közös tulajdon kezelése. — Dr. Blau György budapesti ügyvéd: Átszatolt területeink trianoni magánjoga. (Megjegyzések a bsz. X. részének VIII. címéhez.) — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XVI. k. 5. fv. — Hiteljogi Döntvénytár. XVI. k. 6. fv.

Igazságügyi program.

Montesquieu a törvények szellemének halhatatlan szerzője írja: Jó törvényeket akartok? Égessétek el a meglévőket és készítsetek újakat. Annak a pecsétörnek, aki nem a Justitia palástjára újabban tapadt pecsétet akarja megőrizni, feladata sokkal könnyebb, mert beérheti a program első felével. Egy ország hálájára számíthat az az igazságügyi miniszter, akinek sikerül azokat a túlnyomóan dilettáns igazságügyi jogalkotásokat, amelyeket az utóbbi évek öletszerűen termeltek, a döntvénytárból kiküszöbölni. Szinte egy mondatban volna összefoglalható minden új magyar igazságügyminiszter hivatása: *visszaállítani a háború előtti magyar jogot, amennyire azt a változott viszonyok megengedik.* Nem annyira reformokat várunk tehát az igazságügyminisztértől, hanem konzervatív igazságügyi politikát. Konzervativizmus azonban nem az összeomlás, a forradalom, az igazságügyi kilengések konzerválását jelenti, hanem a háború előtti magyar jog lehető megmentését.

Ennek a hálás, bár kétségkívül sok tudást, erős judiciumot és törhetetlen erélyességet igénylő feladatnak teljesítésében az új igazságügyminiszternek, bárki legyen is, személyi helyzete sokkal irigylésre méltóbb, mint a háború előtti igazságügyminisztereké. Amazoknak Deák Ferencsel, Horváth Boldizsárral, Szilágyi Dezsővel, Plósz Sándorral kellett az összehasonlítás kemény próbáját kiállani, emennek csak Tomcsányi Vilmos Pállal vagy Daruváryval, aki bár rokonszenves, de «előkelő idegen» volt a jog terén, arról nem is szólva, hogy idejét túlnyomóan a külügyi tárca kötötte le. Megkönnyíti a feladatot, hogy az többnyire törvények és intézkedések megszüntetésével végezhető el, tehát anyagi áldozatot jóformán alig igényel.

Minden komoly törekvésnek, amely az igazságügy regenerációjára irányul, két vezető gondolatot kell szem előtt tartania: 1. Számolnia kell az adott gazdasági és politikai körülményekkel, tehát a reformban arra kell szorítkoznia, ami a *mai helyzetben* megvalósítható. 2. Számolnia kell a sürgősség parancsoló szavával, tehát a lehetőségek közül azt kell választani, ami *rövid időn belül* végrehajtható. Ilykép eleve kiesik minden nagy, összefoglaló törvényalkotás. Trianon—Magyarország átmeneti, tisztázatlan külpolitikai és közjogi állapotában, válságos gazdasági helyzetében és kiforratlan társadalmi egyensúlyában a Ptk. megalkotása, a kereskedelmi- vagy a büntetőtörvénykönyvnek revíziója egyaránt veszélyeztetné, úgy az ország érdekeit, mint a jogalkotás komolyságát. Kódex csupán a már kialakult társadalmi és gazdasági egyensúly terméke lehet. Aki ezt be nem várva kodifikál, csak éretlen gyümölcsöt szakít a jogfejlődés fájáról.

Jóformán indokolás nélkül jelölhetjük meg az így kialakuló program kimagasló pontjait, mert az indokot minden elfogulatlan magyar jogász megtalálja saját meggyőződésében és az elmúlt évek keserves tapasztalataiban.

Szakítani kell az igazságügyi törvényalkotásnak azzal a mód-

jaival, amelyet Balogh Jenő inaugurált: a titkos gyorstalpalással, amely vagy meg sem hallgatja a jogi és gazdasági érdekképviselőket vagy három napos határidőket szab véleményük nyilvánítására.

Vissza kell adni a bírakat az igazságszolgáltatásnak és az igazságszolgáltatást a bírának. Az internálást, mint jogunk szegényfoltját, nem szabad az igazságszolgáltatásra bízni, hanem azonnal meg kell szüntetni.

Függetleníteni kell a bírakat az anyagi gondoktól és nem szabad őket igazságügyi formák közt sem politikai problémáknak hatáskörüket meghaladó dilemmája elé állítani.

Meg kell menteni az ügyvédi kart az adótortura zaklatásától, amelynek nyomozói a könyvek és iratok ellenőrzésével súlyosan veszélyeztetik a feleknek az ügyvédi bizalommal kapcsolatos érdekeit.

El kell törölni a gyorsított és kivételes eljárásnak minden formáját, helyre kell állítani az esküdszéket.

Érvényt kell szerezni a sajtótörvénynek, a sajtó minden közigazgatási guzsbakötésének hatálytalanításával.

Végre kell hajtani a büntetőtörvénykönyvet, elhárítván azokat az akadályokat, amelyekkel egyes esetekben «felsőbb hatalmak» a bünvádi eljárás lefolytatásának útját állják.

Hatályon kívül kell helyezni a gazdasági élet egyensúlyának helyreállítását gátló büntetőjogi törvényeket, amelyek époly nevetésesen illuzóriusoknak bizonyultak, mint amily hiú eszköz a «fokozottabb» vagy a «hatályosabb» törvényhozás az állam és a társadalmi osztályok békés harmoniájának biztosítására.

Mind e negatívumok, tehát divatos jelszóval destruktívnak nevezhető reformok mellett kétségkívül szükség van pozitív reformokra is. Úgy a felhalmozódott perek tömege, mint az ország megrokkant teherviselési képessége egyaránt kívánatossá tenné a peres eljárás egyszerűsítését. Sajnos, a bírák legjava, amelyet éppen tehetsége terelt a megélhetést jobban biztosító pályákra, hagyta el hivatalát s ezért jó lelkiismerettel az egyesbírói rendszer alig látszik keresztülvihetőnek. Ami pedig különösen a bünvádi perrendtartást illeti, abban minden egyszerűsítésnek épúgy természetes korlátját alkotják azok a rendelkezések, amelyek a személyes szabadság, tehát az ártatlanul perbefogottak védelmét célozzák, mint ahogy a polgári eljárásban is érintetlenül kell maradnia a perjogi garanciáknak, elsősorban a közvetlenségnek. Így tehát főleg az ügyvitel és az igazgatás az a tér, amelyen egyszerűsítésnek helye lehet.

Bizonyára nem lehet szemet húnyni a magán- és hiteljogi kérdések nagy tömege felett sem, amelyeket a pénz elértéktelenedése felvetett. De tisztában kell lenni azzal is, hogy — miként annak idején Vadász Lipót államtitkár a moratórium-rendeletek megvitatására egybehívott szakértekezleten mondotta — mindenestre rossz rendeletet fogunk alkotni; igazságos megoldás nincs, csak arról lehet szó, hogy melyik kevésbé igazságtalan. Joggyakori csak elkésve, fokozatosan és egyenlőtlenül tért rá a valóra. Ora és a törvényhozásnak igen óvatos körültekintésére van szükség, hogy az ilykép teremtetett gazdasági helyzet kiálló ellentmondásait lehetőleg ki ne élesítse. Komoly megfontolást igényel különösen, hogy a jelzálogkölcsonők liquidációját nem kellene egy külön e célra szervezett egyeztető hivatalra bízni.

Égetően sürgős az igazságügyi vonatkozások s különösen a jogsegély rendezése az utódállamokkal. Soha bántóbban nem nyilvánult a *vérité au delà des Pyrénées erreur au delà* igazsága,

mint ebben az elszigeteltségben. Félő természetes, hogy a legjobb igyekezet sem vezethet sikerre, amíg a prius: a gazdasági összeköttetés helyre nem állítható.

Életveszélyes betegnek rendelt orvosság receptjét tudvalevőleg a statim vagy periculum in mora jelzéssel szokták ellátni. Hasonló jelzés illeti meg azt a programot, amelyet a közel jövő igazságügyminiszterének meg kell valósítania, ha az ország és az igazságügy, nem pedig az osztályérdek és a politika szolgálja kíván lenni. Rajta áll, hogy a történelem nevét majdan Deák Ferenc vagy a huszáraitól emlékezetes Bach Sándor báró társaságában emlegesse.

Vámbéry Rusztem.

A párizsi békeszerződésnek érvénytelensége.

Természetes, hogy a párizsi békeszerződések elsősorban is katasztrofálisan súlyos politikai és gazdasági következményeikkel állnak az érdeklődés előterében.

Nem kisebbek azonban a békeszerződéseknek a fogatkozásai, melyek nemzetközi jogi tökéletlenségükből, jogászilag hiányos, illetve téves szerkesztésükből erednek, melyek tehát eminenter a nemzetközi jogász figyelmét hívják fel. A békeszerződések nyomán kisarjadt jogirodalom e kérdés alapos megvitatását ezideig meglehetősen elhanyagolta, pedig ehhez igen jelentős gyakorlati következmények is fűződnek.

Különös érdeklődésre tarthat ezért számot Magyary Géza tanulmánya, ki a töle megszokott éles jogászai judiciummal teszi vizsgálat tárgyává a békeszerződések érvényességének kérdését.¹

Magyary tanulmányának első felében a két nemzetközi organizációnak, a Nemzetek Szövetségének és a Munkának, második felében pedig a többi szerződéseknek érvényességét vizsgálja. Felfogását a következő rövid tételben összegezi: «A békeszerződések nem egységes jogi tartalmuak. Részben a két világorganizációra: a Nemzetek Szövetségre és a Munkára vonatkozólag tartalmaznak rendelkezéseket, részben alakjukra nézve közönséges szerződések. Ezek a különböző részek csak alakilag és csak külsőleg függnek össze egymással, anyagilag, lényegükre nézve egészen más megítélés alá esnek.»

Köztudomású, hogy a Nemzetek Szövetsége egyességek-mányának a békeszerződésekbe való felvétele Wilsonnak volt az ideája. Hiába tiltakozott ez ellen az Északamerikai Egyesült-Államok akkori külügyi államtitkára Lansing, Wilson a nagy elvnek életrehívását fontosabbnak tartotta, mintsem a jogászok «kényes» szempontjait figyelemre méltassa.

Lássuk kissé közelebbről a Nemzetek Szövetségének és a Munka szervezetének keletkezését. Ezt a két nemzetközi organizációt tudvalevően a győztes hatalmak a versaillesi békeszerződéssel létesítették, amellyel ezen hatalmak mind a két szervezetnek a tagjaivá váltak. Igaz ugyan, hogy a Nemzetek Szövetségének létesítését az 1919. évi április 28-iki párizsi konferencia határozza el, de az csak tervezete volt annak az organizációnak, amely azután a versaillesi békeszerződésben nyer megállapítást. Úgy, hogy a versaillesi szerződés vonatkozó részeit, mint a győztes hatalmak kötötte *kollektív-szerződést* kell tekintenünk. Helyesen állapítja meg tehát Magyary, hogy a Nemzetek Szövetsége és a Munka szervezetei immár a versaillesi szerződéssel létesültek; azzal, hogy a szervezeti szabályzatot a későbbi szerződések is felvették, még egyszer nem létesülhettek; ez keletkezésükre vizsgálható erőt nem gyakorolhat. «Ebből a különbségből látható, hogy jogászilag teljesen elhibázott volt a két világorganizációnak alapítását a versaillesi békeszerződéssel keresztülvinni; ennek a békeszerződésektől függetlenül kellett volna megtörténnie.»

Sajnos, nem követhetjük Magyary részletekbe vágó fejtegetéseit, miért is következtetéseinek levonására szorítkozunk. Szerinte, bár a versaillesi békeszerződés a Nemzetek Szövetségének alapítási látszógéből más megítélés alá esik, mint a többi békeszerződés, mégis jogi hatályát tekintve, közöttük nincs különbség. Vagyis: «ezeknek a rendelkezéseknek a békekötést megkötő legyőzött államokra nézve nincs semmiféle jogi hatálya». A békeszerződések megkötésével nem lettek a Nemzetek Szövetségének

tagjai, csak felvételüknek egyik lehetősége állott elő, de ez semmiféle tagságot nem állapít meg.

Felmerült ugyan azon szempont — sőt Magyary utal erre, hogy ő is gondolt rá; de azt igen helyesen ejtette el — hogy talán a legyőzött államoknak passzív tagsága keletkezett volna. Ennek a Nemzetek Szövetsége egyességek-mánya semmi alapját nem nyújtja, mikor nyíltan kifejzi, mely államok a Nemzetek Szövetségének tagjai. De különben is sokkal fontosabb érv az, mire Magyary hivatkozik, hogy t. i. ilyen tagságot már szervezeti szempontból sem lehet felvenni, mert vannak ugyan olyan organizációk, melyekben nincs minden tagnak egyenlő joga; de nem lehet jogilag érvényes organizációnak olyant elismerni, melyben egyes tagokra csak kötelezettségek nehezednek, anélkül, hogy egyúttal bizonyos jogok is megilletnék. És végül a legyőzött államok tagsága már azért sem keletkezhett, mert a békeszerződések nem a legyőzött államok és a Nemzetek Szövetsége között, hanem a győztes és legyőzött államok között létesültek, jogilag hatályos tagság pedig kétségtelenül csak a Nemzetek Szövetsége és a legyőzött államok között létesülhetett volna.

Így jut el Magyary az összes, lehető jogi konstrukciók számonkérésével azon konkluzióra, hogy a békeszerződéseknek a Nemzetek Szövetségre és Munkára vonatkozó rendelkezéseit csak mint a győztes államoknak a világ összes népeihez intézett ünnepléses nyilatkozatát tekinthetjük. «A győztes államoknak általános egyoldalú hatalmi nyilatkozata: az egész emberiség békéjének és jólétének a két világorganizáció útján való biztosítására.»

A békeszerződések más részei alakjukra nézve közönséges szerződések.

A nemzetközi szerződések érvényességi kérdésének vizsgálata a nemzetközi jogi irodalomban sajátos képet tár elénk. Abban ismét a nemzetközi jog «tudományos» művelésének rikító színebbe jelentkező szimptomáját szemlélhetjük. Így a nemzetközi jogi írók egyik tekintélyes csoportja a nemzetközi szerződéseknek egészen különleges természetéből kiindulván, szakít a polgári jogok azon alaptételével, mely szerint az elháríthatatlan kényszer, illetve a veszélyes fenyegetés a szerződéseket érvénytelenné vagy megtámadhatóvá teszi. Mások pedig azt a közvetítő felfogást követik, hogy a kényszer csak annyiban lehet a nemzetközi szerződések semmisségi oka, amennyiben az nem magát az államot, hanem az államot képviselő személyt fenyegeti.

Ezzel szemben, ha nem akarjuk meghamisítani a nemzetközi jog *jogi* jellegét, úgy a kényszer nem eshetik más jogi értékelés alá itt sem, mint az államok polgári jogrendszereiben.

A párizsi békeszerződések érvényességi kérdésének megoldásánál Magyary Nippold e téren iránytszabó felfogását veszi alapul, azt sokban kiegészítve és kimélyítve.

Nippold szerint a békeszerződéseknel tekintettel azok sajátos természetére, figyelemmel kell lenni azon körülményre, vajjon a háború a győztes államok részéről pusztán erőszak alkalmazása volt-e, vagy az önszegély egy megnyilvánulása? Mert, míg az előbbi esetben, vagyis a jogtalan háború esetében a legyőzött államra rákényszerített békeszerződés érvénytelen, addig az utóbbi esetben nem feltétlenül az. Vagyis Magyary szerint, ha egy államot jogellenesen megtámadnak és legyőzik a védelmi háborújában, úgy a rákényszerített béke alakilag ugyan szerződés, de lényegében egyoldalú erőszak ténye, s mint ilyen jogilag érvénytelen.

Így jut el Magyary a világháborút követő békeszerződések érvényességi kérdéséhez azon két előzetes kérdés feltevésével: vajjon a volt központi hatalmak háborúja jogos volt-e, és vajjon ellenük a békekötésnél elháríthatatlan kényszer nyert-e alkalmazást?

Mindkét kérdés igenleges megválaszolásával vonja le nagy horderejű következtetését, vagyis azt, hogy: «a békeszerződések lényegükre a győztes államok egyoldalú ténykedései. És minthogy részükről a háború nem volt jogos, a békekötések mint egyoldalú hatalmi ténykedései tekinthetők, melyek ezért jogilag hatálytalanok.»

Ezek Magyary fejtegetéseinek főeredményei, melyeket minden indokolásával részünkről magukévé teszünk. És hogy a figyelmet különös fokban igyekezzünk reáterelni, indokolja az a körülmény, mely szerint a vonatkozó kérdésben vallott felfogását nem egyedül a párizsi békeszerződések aktuálisan különleges, hanem nemzetközi jogi elvi látszógéből értékeljük. Ezen aktuálisan nagyérdékű

¹ Dr. Géza v. Magyary: Zur Frage der Gültigkeit des Friedensvertrages. Kelet Népe. XI. évf. 3. és 4. sz.

kérdésnél ugyanis erős színekben világított rá arra, hogy mily következményekkel jár nemzetközi viszonyok szabályozásánál a nemzetközi jogászai álláspont elhanyagolása.

A párizsi békeszerződések megszerkesztésénél a győzelem eredményeinek biztosítási főcélja minden más szempontot semlegesített. Egyfelől a népszövetségi organizációt illetően Wilsonnal és katonai tanácsadóinál a Lansing személyében képviselt jogászok ellenvetése talált sikert fülekre, másfelől a többi szerződéseknél a győztes államok képviselői zárkóztak el hermetikusan minden illetéktelen befolyástól. Így társult a békeszerződések kóros anyagához még beteg jogi konstrukció is.

Vonjuk le most már egészen röviden a pozitív jogi következtetéseket.

A két világorganizáció alapját, sajátos jogi természetükből kifolyólag, teljesen önálló nemzetközi egyezményben kellett volna lefektetni. A békeszerződésektől egyezményileg külön szabályozott Nemzetek Szövetsége és a legyőzött államok között kellett volna létesülnie a jogilag hatályos tagsági viszonyoknak.

A Nemzetek Szövetségében, az organizációk jogi természetéből eredően, szükségképpen minden államnak helyet kellene foglalnia. Csakis a Nemzetközi szerződések jogi konstrukcióját szem előtt tartó önállóan szabályozott Nemzetek Szövetsége valósíthatná meg a maga célkitűzését: a nemzetek együttműködésének előmozdítását, a nemzetközi békét és biztonságot (l. Nemzetek Szövetsége egyességekmányának bevezető részét), míg így a kizárt államokra minden jogi hatályt nélkülöző ünnepélyes nyilatkozat, az eredetileg kizárt, de utóbb felvett államokra nézve végső elemzésben a békeszerződésekben foglalt lehetetlen követeléseknek egyik legfontosabb biztosítékát képezi.

Nyilvánvaló tehát, hogy a tiszta nemzetközi jogászai szempont érvényesülése mellett másként festene ma a Nemzetek Szövetségének egész jogi struktúrája; de másként is felelhetne meg a népszövetségi igazi ideális célkitűzésnek: a tartós béke biztosításának.

Végül a nemzetközi szerződések terén érvényesülő jogi értékelő szempont megakadályozná teljesíthetetlen követeléseknek, egyoldalú hatalmi ténykedéseknek alakilag szerződésekbe foglalását, az erőszak művének szerződés formájába való öltöztetését.

Jövőre nézve szükségesnek tartjuk ezért, hogy az államok között kötendő békeszerződések végleges tervezete véleményezést végezt az Állandó Nemzetközi Biróság elé utaltassék.

A nagy világalakulást jelentő háborúkat rendszerint a nemzetközi jog továbbfejlődésének újabb fázisaiként szokták emlegetni. De tisztában kell lennünk azzal, hogy ezen háborúkat lezáró békeszerződések nem annyira a nemzetközi jog jogi természetének belső átalakító hatásánál fogva tekinthetjük ilyeneknek, hanem inkább csak az intenzívebbé vált nemzetközi viszonyok elismertetése folytán. A nemzetközi jog tudománya mindannyiszor csak félénken mert az adott kérdések jogi megalapozásához hozzányúl. Legtöbbször megelégedett azzal, hogy az uralkodó politikai törekvéseket leplező politikai doktrínák nemzetközi jog interpretálója maradjon. A nemzetközi tartós béke pedig szilárd jogi fundamentum nélkül el sem képzelhető. Szükséges ezért, hogy a nemzetközi jog ezen alárendelt szerepköréből való kiemelkedésével: a nemzetközi viszonyok rendezésében bátor hangot hallathasson, a nemzetközi megállapodásoknak tiszta jogászai megalapozását nyújthassa. De mindaddig, míg, amint, a soraikban érintett kérdés kísérleti példakép illusztrálja, sajátos, a jog eszméjével ellentétés értékelő szempontok jutnak szóhoz, ezen feladatának nem felelhet meg.

Nem csoda ezért, ha az élesebb analitikai szemlélet nem egyszer visszaretten a nemzetközi jogtudomány terén uralkodó zűrzavartól, vagy, ha már oda jutottunk, hogy egyesek immár tagadóba veszik e tudományág jogi jellegét.²

A nemzetközi tartós békét a nemzetközi jog jogi jellegének kijegecsedése biztosíthatja. Ennek pedig előfeltétele a nemzetközi jogi alapfogalmak általános revíziója és új átértékelése.³

Dr. Irk Albert.

Közös tulajdon kezelése.

A „Jogtudományi Közlöny» folyó évi 9-ik számában e cím alatt dr. Szladits Károly egy rendkívül és mélyreható tanulmányt tett közzé.

Dr. Szladits Károly ezen cikkében abból indul ki, hogy miután a kir. Kúriának újabb gyakorlata a mai idöket ingatlan tulajdonközösségeknek árverés útján való megszüntetésére általában alkalmazatlannak tartja, úgy, hogy pl. házakra nézve a tulajdonközösség megszüntetése ezidőszert egyáltalában ki van zárva: épen a mai idökben igen nagy jelentősége van annak a kérdésnek, hogy a közös ingatlan kezelése miképen történjék. Dr. Szladits Károly ezen fejtegetései során oda konkludál, hogy a most említett visszasságnak egyetlen korrektívuma a közös tulajdon kezelésének tekintetében egyedül a többségi elvnek a legszélesebb mederben való érvényesülése lehet.

Bár dr. Szladits Károly ezen álláspontja de lege ferenda bizonyos korlátok mellett kétségtelenül igen helyes, mégis kénytelen vagyok rámutatni arra, hogy szerény véleményem szerint dr. Szladits Károly ezen fejtegetése egyfelől a ma élő magyar jognak és a ma érvényben lévő joggyakorlatnak sem felel meg, másfelől arra is, hogy a többségi elvnek ily széles keretek között való megvalósulása épen a mai teljesen megváltozott gazdasági viszonyok mellett nagyon könnyen a kisebbségi tulajdonostársak vagyoni hátrányával járhat, miért is a többségi elvnek ilyen széles keretek között való érvényesülése a mai változott gazdasági viszonyok között legalább is ép oly kevésbé időszerű, mint a tulajdonközösségnek árverés útján való megszüntetése.

Dr. Szladits Károly fejtegetéseit elsősorban jogi íróink véleményére alapítja, akiket cikkében álláspontjának igazolására egymásután felsorakoztat.

Kétségtelen, hogy ezek az igen tiszteletreméltó jogi vélemények dr. Szladits Károly álláspontját megerősíteni látszanak, azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a körülményt, hogy még a legtekintélyesebb jogtudósok véleménye is, addig amíg azt tételes törvény hiányában állandó joggyakorlat nem szentesíti, a ma érvényben lévő eleven jog szempontjából jogszabályt nem képezhet és így egy esetleges konkrét kérdés eldöntésénél tekintetbe nem vehető.

A ma élő magyar jog hű képét ebből a szempontból szerény véleményem szerint két jogforrás mutatja legalaposabban; egyik dr. Fodor Ármán magyar magánjogának második kötetében dr. Lányi Bertalannak a közös tulajdonról írt tanulmánya, másfelől a polgári törvénykönyv tervezetének a tervezet idevonatkozó §-aihoz írt indokolása.

Lányi Bertalan imént idézett munkájában a ma érvényben lévő joggyakorlatnak megfelelő szigorú megkülönböztetést tesz a szervezeten és a szervezett tulajdonközösség között. Az előbbi a tulajdonközösség általános formája, az utóbbi a tulajdonközösségnek különleges formája, melynek szabályait valamely speciális tételes törvényünk rendezi. (Közbirtokosság, erdő- és legelőközösség stb.) Előbbi a generális jog s az utóbbi a speciális jog, melynek szabályai tehát az általános magánjogi elvek értelmében kiterjesztőleg nem magyarázhatók.

A szervezeten tulajdonközösség a magyar magánjogban a korlátlan egyéni tulajdonjog eszméjén alapszik, úgy, hogy épen ezért Lányi szerint «a közös dolog kezelésének is közegyetértéssel kell történnie, mindegyik tulajdonostárs megelégedésére, szavazásnak helye nincs.» «Szavazásnak csak a szervezett tulajdonközösség esetében (pl. közbirtokosság) van helye.» (Fodor magánjog II. kötet 202. lap). «Egy társ a többi a közös dolog tekintetében törvénynél fogva nem, hanem csak külön meghatalmazás esetén képviselheti, külön-külön mindegyik csak a maga jutaléka erejéig rendelkezhetik és másokkal ezen túlmenőleg kötött ügylet a többi tulajdonostárssal szemben érvénytelen.» (U. o. 207. lap.)

A ma érvényben lévő élő magyar magánjognak ezt a Lányi Bertalan által helyesen értelmezett szigorú felfogását igazolja egyébként a polgári törvénykönyv tervezetének első szövegéhez fűzött indokolás is (1736., 1737. §-ok), amely kifejti, hogy «a Tervezet elvben a közösség római jogi szabályozását követi az 1736. §. első bekezdésében foglalt azzal a szabállyal, amely szerint a közös tárgyat a részesek együttesen kezelik. Gyakorlati jelentősége ennek a szabálynak az, hogy a kezelés kérdésében csak egyértel-

² Nelson: Die Rechtswissenschaft ohne Recht. 1917.

³ Szükségesnek tartottuk ezért egyszer már azon kérdéssel közelebbről szembenézni: vajjon nem teljesen más az államjogi és nemzetközi jogi értékelő szempont (ezen kérdéssel jelen sorok írójának egy ajtó alá rendezett tanulmánya foglalkozik).

műleg lehet határozni és hogy a kezelés körébe tartozó valamely intézkedésnek el kell maradnia, ha annak csak egy részes is ellene mond. Kétségtelen, hogy a tervezet ezen elvi állásfoglalása a ma is érvényben levő joggyakorlatnak kodifikálása óhajtott lenni. Minthogy azonban a most idézett indokolás további szövegéből kitűnőleg a római jog rendszerén felépülő ez a szigorú joggyakorlat és ez a végletekbe menő individualizmus sok esetben «sem a javak célszerű hasznosításához fűződő gazdasági érdeknek, sem a felek jól felfogott érdekének nem felel meg», ... «ugyanazért a törvény az újabb törvénykönyvek és tervezetek nagyrésze nyomán» — tehát, mint a ma érvényben levő szigorú joggyakorlatnak egy, a szervezetlen tulajdonközösségnél eleven jogunkban még nem ismeretes korrektívumát — «a többség szerinti határozás elvét juttatja érvényre, amennyiben megengedi, hogy a részesek a kezelést és használatát esetleg szótöbbséggel is szabályozhassák». Az indokolás további szavai szerint a tervezet ennél az eleven joggyakorlattal ellentétes reformintézkedésnél tekintettel volt a szervezett tulajdonközösségre nézve fennálló speciális újabb törvényeink (közös legelőkről szóló 1894: XII. tc., közös erdőkről szóló 1898: XIX. tc.) irányelveire is.

Nyilvánvaló tehát az előadottakból, hogy a ma érvényben levő joggyakorlatunk és a ma élő magyar magánjog a többségi elvet a közös tulajdon *kezelése* tekintetében sem ismeri el és hogy a többségi elvnek e téren való érvényesítése a Tervezetnek, valamint a dr. Szladits Károly által erre vonatkozólag felhívott jogtudósoknak csupán de lege ferenda a jövő jog fejlődését irányító reformtörekvése volt.

Sajnos, a közös tulajdon kezelésének kérdésével joggyakorlatunkban aránylag kevés esetben találkozunk, úgy, hogy e tekintetben alig egynéhány kúriai határozat ismeretes. A dr. Szladits Károly által saját álláspontjának igazolására felhívott 1880. évi 4385. sz. határozat ebből a szempontból elesik, mert amint azt maga dr. Szladits Károly is megemlíti, ez a határozat közbirtokossági korcsma, tehát *szervezett* tulajdonközösségről intézkedik. Viszont az ugyancsak dr. Szladits Károly által felhívott 1708/1900. P. sz. ítélet, amely egyébként is csaknem egyedül áll, csupán egy közös tulajdonban levő bérház egyik üzlethelyiségének bérbeadásáról, tehát aránylag alárendelt jelentőségű kezelési kérdésről intézkedik, úgy, hogy nem gyengítheti meg a Kúria újabb időből származó és a fentebb kifejtett álláspontot megerősítő 152/1912. sz. ítéletét, mely szerint «törvényes jogszabály az, hogy *külön megállapítás* hiányában a közös tulajdon tárgyairól csak a tulajdonostársak összessége dönthet joghatállyal, az egyetértés hiánya pedig okul szolgálhat közösség megszüntetésére.»

A Kúriának most idézett határozata megfelel egyfelől a klasszikus jog szigorú felfogásának, de megfelel annak az ugyancsak igen szigorú legújabb joggyakorlatnak is, amelyet a közös tulajdon tekintetében a kir. Kúria legújabb határozataiban is követ. Így a többek között kimondja a Kúria, hogyha «a szerződő felek akarata az egész ingatlanra kiterjedő egységes és osztatlan ügyletre irányul, de az ügyletkötésben az ingatlanok nem minden tulajdonosa vett részt az ügylet érvényesen csak úgy jöhet létre, ha ehhez az ügyletkötésben részt nem vett tulajdonostársak is hozzájárulnak.» (Kúria P. V. 2238/1921. sz.) Ugyanígy rendelkeznek a Kúriának 401/1920., 547/1920., valamint 2831/1921. számú ítéletei is. A Kúriának 2831/1921. sz. ítélete ezen jogelv alkalmazásánál még azt is kimondja, hogy «ha a vételi jogügylet az egyik eladóra nézve érvénytelen, a másik eladó is jogosított követelni a vételi jogügyletnek az ő jutalékát illetően való hatálytalanságát.» Nyilvánvaló, hogy ezen határozatában a kir. Kúria megszorítja azt az általános jogelvet, mely szerint bármely társ tulajdonos az őt illető ideális tulajdonrész elidegenítése és terhelése tekintetében többi tulajdonostársaitól függetlenül önállóan rendelkezhet. Igaz ugyan, hogy a most legutóbb idézett kúriai határozatok a közös tulajdon *rendes* kezelésén és használatán túlmenő kérdésekről intézkednek, azonban ezekben a határozatokban is megnyilvánul a magyar Kúriának az az állandó következetes irányzata, mely szerint a közös tulajdonra vonatkozó fentebb ismertetett jogelveket a legszigorúbban alkalmazza.

Dr. Szladits Károly a fentebb idézett 152/1912. számú kúriai határozat magyarázatánál azt vitatja, hogy ez a határozat nem zárja ki a közös tulajdon *rendes* kezelésénél a többségi elv érvényesülését. Ez tényleg így is van abban az esetben, ha a tulajdonostársak között a *rendes* kezelés és használat *módját* a most

tárgyalt kúriai határozatban említett «külön megállapodás» szabályozza. Ilyen külön megállapodás elképzelhető akár a tulajdonközösség létrejötté alkalmával felek között netán kötött szerződés formájában, akár pedig a tulajdonostársak között erre vonatkozólag utóbb kötött szerződés alakjában. A rendes kezelés módját felek között kötelező erővel szabályozó ilyen megállapodás szerény véleményem szerint a fentebbiekben ismertetett és a Kúria gyakorlatából is kitűnő szigorú jogi felfogás mellett csupán az összes társ tulajdonosok egybehangzó akaratával köthető érvényesen.

Am ha elfogadná is a Kúriának jövőbeli joggyakorlata a polgári törvénykönyv tervezetének és dr. Szladits Károly, valamint az általa idézett jogtudósoknak azt a reformjavaslatát, hogy a közös tárgy kezelésének és használatának módját a tulajdonostársak szótöbbséggel szabályozhatják, még akkor is kétségtelen, hogy e kérdésben a társ tulajdonosok között külön előleges és formászerű többségi határozatnak kell létrejönnie. Egy gyakorlati példával világítva meg e kérdést, szerény véleményem szerint érvénytelen lenne tehát például egy, a közös tárgyat érintő bérleti szerződés, abban az esetben, ha ezt a szerződést csupán a tulajdonostársak többsége írta alá, anélkül, hogy bérleti szerződéseknek az összes tulajdonostársakra kötelező erővel ily módon való megkötését egy, a közös tárgy mikénti kezelésére vonatkozó *külön előzetes határozat* szabályozná. Felfogásom szerint a dr. Szladits Károly multkori cikkében hivatkozott jogtudósok a maguk részéről is ilyen külön előzetes formászerű többségi határozatra gondoltak ennél a kérdésnél.

Hogy ez így van, ez legjobban kitűnik a polgári törvénykönyv tervezetének további intézkedéséből is, amely szerint a közös tárgy kezelésének és használatának módját szabályozó ezen többségi határozat telekkönyvi bejegyzés tárgyát is képezheti. (Tervezet második szöveg 1399. §.) Ez pedig csak úgy képzelhető el, ha ebben a kérdésben a tulajdonostársak egymásközött valóban formászerű határozatot hoztak. Hogy ebben a kérdésben ilyen formászerű határozatra gondolt a tervezet, ez kitűnik még abból is, hogy amennyiben felek a tervezet szerint inaugurált módon a kezelés és használat kérdésében egymásközött megállapodni nem tudnának, úgy a kezelés és használat módjának megállapítását a bíróságtól kérhetik. (Tervezet második szöveg 1398. §. második bekezdés), amidőn tehát a felek között hiányzó formászerű megállapodást a bíróság megállapítása pótolja és az esetleges telekkönyvi bejegyzés tárgyát is ez képezi.

Bárhogyan alakuljon is az itt tárgyalt kérdésben a kir. Kúriának jövőbeli joggyakorlata, az kétségtelen, hogy a kezelés és használat módjának többségi határozattal való megállapítása csak a rendes kezelés körébe tartozó kérdésekben bírhat érvénnyel.

Hogy a rendes kezelés határai hol végződnek, ez természetesen pontosan nem állapítható meg. A *rendes* kezelés fogalmának megállapításával dr. Szladits Károly már több ízben idézett cikkjében nem foglalkozik, csupán azt a példát említi fel, hogy például «bérházat nem lehet másképp hasznosítani, mint bérbeadás-sal», miért is egy közös tulajdont képező bérház kezelése tekintetében a bérleti szerződés megkötését dr. Szladits Károly a rendes kezelés körében kötöttnek tekinti. Kétségtelen azonban, hogy még ezt sem lehet általánosságban elfogadni, mert igaz ugyan, hogy például egy bérház egyik lakásának rövid időre való bérbeadása a rendes kezeléshez tartozhat, azonban például az egész háznak valamely üzlet vagy ipari üzem (bank, szálloda) céljaira teljes egészében és hosszabb időre való bérbeadása a rendes kezelés körében kötöttnek semmiesetre sem minősíthető. Igazolja ezt a kir. Kúriának I. G. 15/1895. számú határozata is, mely például egy közös tulajdont képező bérház helyiségének 10 évre történt bérbeadását nem tartja a «rendszeres igazgatás és kezelés kerete alá» vonhatóknak.

Az előadottakból kitűnőleg úgy érzem, alig vitatható az a kérdés, hogy a mai napig fennálló joggyakorlat szigorú szabályainak következetes alkalmazása mellett a többségi elv egyelőre a rendes kezelés keretében sem érvényesülhet. Hogy a jövőben a kir. Kúria ezt az eddig ismert kevés számú esetben elég következetesen alkalmazott gyakorlatot a változott gazdasági viszonyok mellett megváltoztatja-e, és különösen, hogy egy ilyen mélyreható irányváltozást éppen a mai kiszámíthatatlan gazdasági viszonyok között időszerűnek tart-e: ez a jövő kérdése. Annyi azonban

kétségtelen, hogy a helyes álláspont még ez esetben is csak az lehet, hogy még a rendes kezelés keretében is a többségi elv csak abban az esetben érvényesülhet, ha a rendes kezelés módját a tulajdonos-társak egymásközött külön formaszzerű határozattal szabályozták, viszont az is kétségtelen, hogy a rendes kezelés kereteit meghaladó intézkedéseknél a jogbiztonság érdekében, továbbra is a klasszikus jog szigorú szabályainak kell érvényben maradniok.

Dr. Markos Olivér.

Átcsatolt területeink trianoni magánjoga.*

(Megjegyzések a bsz. X. részének VIII. címéhez.)

II. Jelentősége az átcsatolt területek valorizációjának a ma még jórészt kialakulatlan joghelyzetben meglehetősen bizonytalan.

Románia, Jugoszlávia, Olaszország új területeire, melyeket a monarchiából nyertek, az 1918. szeptember—októberi genfi tőzsdekurzus irányadó. Azonban lelt és dinárt ott akkor hivatalosan nem jegyeztek; kétséges, hogyan kell e hiányt kipótolni.⁵⁵ Kérdéses lehet továbbá az átszámítás mikénti számvetési keresztülvitele.⁵⁶ Jugoszláviára kérdéses, van-e egyáltalán valorizáció.⁵⁷ Csehszlovákiára nyitva áll még a lerovó-pénznem és az átszámítási kulcs. Valószínű, hogy ha a Jótételi Bizottság döntésére kerülne a sor, az a cseh koronát szabná lerovó-pénznemül és egy régi koronát egyenlőnek venne egy cseh koronával,⁵⁸ de viszont valószínű, hogy nem fog e döntésre sor kerülni, hanem a kormányok megállapodást fognak létesíteni a cseh-osztrák egyezmény módjára. Lengyelországra is nyitva állnak ugyanazon kérdések, mint Csehországra, de ezen viszonylatnak a lengyel pénz alacsony állására és arra tekintettel, hogy kevesebb a gazdasági kapcsolatunk, praktice nincs elsőrangú jelentősége.

Praktikus szempontból figyelembe jön, hogy épen az utódállamok a gyenge valutájú országok közé tartoznak; még Olaszországnak és Csehországnak pénze is lényegesen alacsonyabban áll, mint a nyugateurópai entente-hatalmaké. Sőt az ellenségeskedések megszüntetése óta is nagy mértékben tovább esett a lei stb. Ennélfogva az átcsatolt területtel szemben fennálló pénzübligációink egész komplexumának ma sokkal kisebb a reális (aranyban mért) súlya, mint teszem 1918. nov. 1-jén volt; az adósok terhe könnyült, a hitelezők vesztek, bár persze nem oly mértékben, mintha valorizáció egyáltalán nem lenne s az obligációk magyar papirkoronában álltak volna fenn továbbra is.⁵⁹

Tájékozódul (persze az eddigiek szerint a legkülönbözőbb bizonytalanságok közt) azt vehetni, hogy 254. szempontjából 100 régi korona az egyes utódállamokkal szemben rendre egyenlő körülbelül 56 lírával, 67 dinárral, 90 leivel,⁶⁰ 100 szokollal, 100 lengyel márkával.

A bsz. tehát szabályozza azt, miként mennek át a pénzkötelmek régi koronáról utódállami valutára. Ugyanezt a kérdést azonban szabályozták intern jogukban, a bsz.-re való tekintet nélkül, egyes utódállamok is, kapcsolatosan pénzürendszerük kiépítésével, illetve egységesítésével. Az osztrák-magyar korona átváltozása

* Az előbbi közl. I. a 9., 11. és 12. számban.

⁵⁵ Helyesnek a magánjegyzés figyelembevételét tartom. Cf. Sichermann M. J. Sz. 1922. 288—289. sub III. e). Bpesti törvényszék 6. P. 41,640/1921. (Bj. II. 126. 3—4. bek.). A Kúria felfogása? Bj. II. 124. 3. és 5. bek.

⁵⁶ Keresk. Jog 1923. 22. lap, 9. j.

⁵⁷ L. imént b) I. utolsóelőtti bekezdésében.

⁵⁸ Lerovó-pénznemül azért, mert a bsz. minden entente-államra így rendelkezik. 1:1 azért, mert az alapulfekvő gondolat szerint a kötelek 1918. nov. 1-jén átfordul entente-valutára s azután annak a sorsában osztozik; ennek legjobban megfelel azon osztrák-magyar koronabankjegy, amely Csehszlovákia területén lévén, ott lebélyegeztetett, majd 1:1 arányban csehszlovák államjegyre cseréltetett ki. A bankjegyek sorsa annál is inkább irányadó, mert az ottani intern obligációkra sem létesült valamely eltérő átváltoztatási kulcs.

⁵⁹ Persze, ha a bsz. nem is létesítette volna a valorizáció intézményét, akkor is vitatni lehetett volna (nézetem szerint helyesen), hogy az osztrák-magyar koronának széttöredeztetése folytán a pénzüobligációk immár nem mind magyar koronában állnak fenn, hanem mindegyik azon pénznemben, amely a fizetési helyen annak helyébe lépett. Cf. Almási, Bj. II. 37. lent — 38. fent.

⁶⁰ Ezek Sichermann (Bj. I. 112.) adatai. Mások más számokat vitatnak, pl. Nyulászki (már id. előadása) szerint 100 korona csak 70—75 leivel lenne egyenlő.

szokolra 1:1, leire 2:1, dinárra 4:1 arányban történt. Vagyis a román és jugoszláv rendezés kevesebbre értékelte a régi koronát a bsz.-nél, mert utóbbi szerint 100 korona = 90 lei, illetve = 67 dinár, míg az utódállami intern rendezés szerint 100 korona = csak 50 lei, illetve 25 dinár.⁶¹ Tapasztalásom szerint csonkamagyarországi adósnak elég könnyű erdélyi vagy délmagyarországi hitelezőjével ezen a bsz.-nél kedvezőbb alapon kiegyezni, s viszont csonkamagyarországi hitelezőnek nehéz ottani adósától ezen (a hitelezőre kedvezőtlenebb) kulcson felül elérnie valamit a bsz.-re hivatkozás alapján.⁶² Nemzetközi viszonylatban de jure persze csakis a bsz. lehet irányadó; vegyes döntőbíróóságok és amennyiben a bsz.-t komolyan alkalmazni hajlandók, a nemzeti bíróságok is csak a 254. alapján ítélnének és ép úgy figyelmen kívül kell hagyniok az utódállami jogoknak attól eltérő rendelkezéseit, mint a magyar judikaturában időnként feltűnő azon felfogást, hogy 1 régi korona Csonkamagyarország határain túl is = 1 magyar koronával.

Hogyan áll mindezek után a régi függő ügyek lebonyolítása jelenleg? Figyelembevétel, hogy a valorizációs ügyek ezidőszert Magyarországon nem perelhetők,⁶³ az utódállamok területén pedig, még amennyiben lehet is, csak ott végrehajtható adóson érdemes azokat perelni, mert ítéletek végrehajtására jogsegély nincs; továbbá, hogy a vegyes döntőbíróóságok még nem ítélnének,⁶⁴ az előttük való perlés (Párizsban, Hollandiában) különben is rendkívül nehézkes és költséges: jelenleg a magyar adósok igen kedvező helyzetben egyezkedhetnek valorizációt igénylő hitelezőikkel, akiknek legnagyobb részét (mint minden gyengevalutájú állambeli hitelezőt,) még saját pénzüknél további romlása is fenyegeti, amelyért pedig a bsz. nem nyújt semmi kárpótlást. Jugoszláv hitelezőkkel szemben emellett hivatkozni lehet arra, hogy kétes, van-e egyáltalán valorizáció Magyarországon és az SHS.-állam közt. A cseh és a lengyel hitelezőknek várnia kellene a valorizálás valutájának és kulcsának megállapítására is. A román hitelező intern jogából megszokta, hogy 1 korona csak 1/2 lei; a jugoszláv, hogy csak 1/4 dinár, tehát lényegesen kevesebb, mint a bsz. szerint vitatható volna. E taktikai előnyök legnagyobb része idővel csökkenni fog. Indokoltnak látszik tehát, hogy a magyar adósok függő valorizációs ügyeiknek perenkívüli, egyezségi elintézését mielőbb komolyan megkíséreljék.

c) Clearing. Miután a clearinget⁶⁵ a bsz. Csonkamagyarország s az átcsatolt területek közt kizárja (254.), ezen intézménnyel itt foglalkozni nem kell. Elég annyit kiemelni, hogy a bsz. természetszerűleg nem tiltja el Magyarországot s az egyes utódállamokat oly megegyezéstől, hogy az átcsatolt területen függő pénzkötelmeiket clearing-szisztémával bonyolítsák le. Csehország (mely egészében⁶⁶ átcsatolt terület,) törekszik erre, Ausztriával már létesített clearinget, Magyarországgal is tárgyal róla. Ha a clearing létrejön, velejár a felek közvetlen érintkezésének tilalma, de az addig már létrejött elintézkedések és egyezségek előreláthatólag fennmaradnának. A követelések tőkeösszegéből netán teendő engedmények iránt nem táplállok optimizmust. A fizetési módok azonban kétségtelenül előnyöket hoznának a magyar adósnak. Hogy a magyar hitelező hogyan járna, az bizonytalan; belső kiegyenlítési törvényünk tervezete ezirányban nem bíztat túlsok

⁶¹ Aminek oka t. i. egyfelől az a másutt is észlelhető tendencia volt, mellyel „győztesek” a legyőzött pénzt reális értékénél még lejjebb szorítják politikai rancune és célszerűség okából, másfelől az, hogy az utódállamok pénzürendezése nem a bsz. szerint irányadónak vett 1918. nov. 1-jei, hanem későbbi időpontban történt, időközben pedig a korona értéke (leihez és dinárhoz viszonyítva is) továbbbonyatlott. E továbbbonyatlás azótai folytatódása már régen 1/2 lei és 1/4 dinár alá vitte a magyar koronát; jelenleg (1923 februárjában írok) cca. 1/15 leit és 1/30 dinárt ér.

⁶² Felvetik — pl. névtelen cikkíró, Bj. II. 124. 6. bek. — azt, hogy nemcsak intern shs.-jog szerint, de a bsz. szerint is 4 régi korona = 1 dinárral. Nézetem szerint e nézet a bsz. gondolatmeneteinek félreértésén alapszik. Praktice is különben csak a magyar adósokra volna kedvező, a magyar hitelezőkre kedvezőtlen; hiba utóbbiakat mindig quantité négligeableként kezelni.

⁶³ 9590/1922. M. E. Cf. «Trianoni perelfüggesztés» című cikkemet a Keresk. Jog 1923 februári számában.

⁶⁴ Még csak a magyar-cseh és -román alakultak meg, az -olasz, -jugoszláv és -lengyel nem; ítéletet az első kettő sem hozott eddig.

⁶⁵ Cf. id. cikkemben c) alatt. (Bj. II. 141—142.)

⁶⁶ Eltekintve Németországtól nyert minimális területétől.

jóval. Következésképp in praxi a magyar hitelezőnek inkább tekinthető érdekéül, hogy csehszlovák adását még engedmények árán is mielőbb megegyezésre és fizetésre bírja.

Az átszatolt terület s az Altausland közt clearingről ép oly kevésbé szól a bsz., mint valorizációról; az érészben fent [b] pont 2. bek.] a valorizációról mondtak ide is szólnak.

d) *Konfiskáció.*⁶⁷ A volt ellenség magánjainak (lefoglalását és felszámolását) a bsz. fenntartja az entente-hatalmak javára, de — a volt societas szempontjából — nem engedi meg a volt osztrák-magyar monarchiából átszatolt területeken (250.)⁶⁸ Magyarországnak a bsz. az Altauslanddal szemben nem ad reciprok jogot. [232. I. a)] Átszatolt területi fél vagyonára nézve Magyarország már csak azért sem eszközölt lefoglalást, mert azt a bsz. életbelépése előtt, ép ezért, nem tekintette ellenségnek.

• Az átszatolt területen lakó fél vagyonát azonban a háború idején Anglia, Franciaország stb. igenis lefoglalták, mert hisz akkor ellenségnek nézték. 232. I. b) fenntartja már most az entente Altauslandjának azt a jogot, hogy az átszatolt területen, tehát az entente Neuauslandjában levő felek vagyonát ép úgy konfiskálják, mint a csonkamagyarországi felekét («a volt a magyar királyság állampolgárai»,⁶⁹ illetve — 3. bek. — «magyar állampolgárok» kitétel itt mindkét kategóriát felöleli), kivéve, ha azok a bsz. életbelépésétől hat hónapon belül igazolták, hogy a bsz. alapján ipso facto entente-polgárjogot nyertek.⁷⁰ Ha ilyent nyertek ugyan, de nem igazoltak: vagyonuk konfiskálható; igen kérdéses, hogy tartozik-e azért Magyarország kártérítéssel a 232. I. j) alapján, mert e rendelkezés szerint csak «állampolgárait» kell kártalanítani.⁷¹

Legfeljebb esetleges sine causa gazdagodásáért volna felelőssé tehető, amennyiben t. i. a konfiskált vagyon értéke javára iratlik pl. jóvátételi számlán.

* *

Három methodikai szempontot igyekeztem érvényesíteni a fentiek megírásában.

Az egyik Celsustól ered: Scire leges non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem. (Digesta, I, 3, 17.) Magyarra e tételt a maga szabad szellemében így fordítanám: Nem az tudja a paragrafust, aki tudja, mi van benne, hanem aki tudja azt, ami nincs benne. Modern jogszabályok szeretik elhallgatni a céljukat, indokaikat, horderejüket; túlbecsülik kifejezőképességüket és azért úgy gerálják magukat, mintha kimondott rendelkezéseiken kívül semmit sem gondolnának. Pedig gondolnak és akarnak, s amikor az alkalmazás bizonytalanságai közt a megstilizált szöveg magára hagyatva csődöt mondana, a mögötte rejlő anyag napfényrehozásával lehet csak talprasegíteni. Ahol a szóhangzaton túlmenni nem akaró jurisztika elakad, csak a jogot az élet egészébe behelyező, a jog mögötti anyagot centrálisnak szemlélő «meta-jurisztika» jut előre.

Másfelől megpróbálkoztam avval, hogy egyes *lényeges* pontokra korlátozódjam. Ezt persze szubjektivitásként fogja szememre vetheti nemcsak az, aki egyáltalán nem hiszi, hogy a tények közt vannak lényegesek és lényegtelenek, hanem az is, aki máshol látja majd a lényegét.

Végül nem húzódoztam a bsz.-nek jogászilag sokszor süppedékes talaján a határozottabb állásfoglalástól, bár az ennyire problémátikus anyagban annak is, amit az ember mond, gyakran csak problémátikus az értéke.

Dr. Blau György.

⁶⁷ Id. cikkemben d) alatt. (Bj. II. 142.)

⁶⁸ Jacobi Bj. I. 3. füzetében, Egyed Bj. I. 193–194., Danilovics Bj. I. 9. füzetében.

⁶⁹ E kitétel a bsz. hol a csonkamagyarországiakat in, hol exclusive érti. Inclusive pl. 245. I. bek. is.

⁷⁰ A 62. alapján nyert polgárjog itt kifejezetten æquiparálva van a 61. alapján nyerttel. Analogia legis arra, hogy pl. 246. szempontjából is egyenlő a kettő. Így Kúria P. IV. 1681/1922. is. (Bj. II. 124. 2. és 5. bek.)

⁷¹ Betűért: A contrario ex 232. I. b) inf. ugyan magyar állampolgároknak volnának tekintendők «a jelen pontban foglaltak szempontjából», csak hogy a kártérítés más pontban áll. Érdemi érv: Az illető saját gondatlanságából eredő, önokozta kárról van szó.

Szemle.

— Az új igazságügyminiszternek programjával, amelyet adnia kellett volna, első cikkünkben foglalkozunk. Azzal a programmal, amelyet a Pesti Napló interjújában (jún. 24.) adott, komolyan nehéz, helyesebben nehéz komolyan foglalkozni. Még a háborús években történt, hogy az új miniszter egy napilap tárcarovatában támadta meg Csemegi Károlynak, ennek a szerinte a háború értékátalakító hatása alatt bizonyonnyal devalválendő állértéknek, emlékét. Ebből a tárcából, amelyről annak idején illő módon megemlékeztünk (1915. évf. 65. old.), sarjadt ki először a kurzus igazságügyi lapvirága: az az, époly primitív büntetőjogi tudatlanságra, mint politikai rövidlátásra valló állítás, hogy ezernyi betegségünk végső kórokozója a Csemegi-kódex, mert faji elfogultságból kedvezett a vagyoni bűncselekmények tettéseinek az élet és testi épség ellen vétők rovására. Újabban ugyanabban az átkos alkotásban is fedeztek fel egy gyöngyszemet: az izgatási paragrafust, amelynek latitude-je módot nyújt, hogy a bíróság ugyanazon cselekményért vádolt két egyén közül «a személyes körülmények» mérlegelésével az egyiket egy napi fogházra, a másikat egy évi börtönre ítélje — de az igazságügyminiszter az Úr példáját felülmulva még ötven igaz kedvéért sem hajlandó a többi bűnös paragrafusnak megkegyelmezni. Minthogy pedig az ország megmentése igazán nem tűr halasztást, két hét alatt igéri a miniszter az új Btk.-t, sőt, úgy mellékesen, ráadásul az új Bp.-t is. Ezt a produktivitást, amelyhez Balogh Jenő törvényhozási üteme is úgy viszonylik, mint a csigatempó az aeroplánhoz, lényegesen előmozdítja, hogy, mint mondja, «a külföldi példákra nem helyez súlyt» és «ügynevezett tudományos anyag sem lesz sok az indokolásban». Hogy ennek ellenére az új kódex «tökéletesebb és korszerűbb» lesz, mint Csemegi országrontó, gonosz alkotása, abban csak az kételkedhetik, aki nem tudja, hogy a miniszter a javaslatokat «józan meggyőződése és igazságérzése» alapján szövegezi meg. Csupán a közelmúlt idők kiváló közjogi kodifikátorának példáját követi, midőn ilykép önmagát nevezi ki *jogforrásnak*. Érdekes volna mégis megtudni, hogy a «helyes büntetőjogi elveket» honnan szerezte a tudós törvényalkotó, ha nem a tudományból és a jogösszehasonlításból? Mert elveket az élet és gyakorlat tapasztalata is csak akkor termel, ha tudományos igazsággá szellemül. Hivatali elődei közül a legmagyarabb kódexnek: az 1843-iki javaslatnak szerzője: Deák Ferenc ugyan épen nem vetette meg a külföldi jogot, sőt Pulszky Ferenc emlékirataiból tudjuk, hogy mily behatóan ismerte korának idegen kódexeit, de mostanában Deák Ferenc is állértékké süllyedt s akkoriban Magyarország még nem szakított meg minden szellemi érintkezést a nyugati államokkal. Azt hirdeti a tettekreész miniszter, hogy a Btk. és a Bp. lemaradt az élettől, mi azt hisszük, hogy, sajnos, inkább az élet maradt le a kódexektől. Ez a nézeteltérés indokolja, hogy bár a miniszter úr, mint maga mondja, mosolyogva foglalta el hivatalát, nekünk nincs okunk a mosolyra.

— A baleseti járadékok felemelésének kérdésében a kir. Kúria jún. 18-iki teljesülésében a járadékok felemelése ellen foglalt állást, vagyis fenntartotta a sokat támadott 24. sz. J. E. H.-at. A döntvénnel teljes szövegének közzététele után fogunk behatóan foglalkozni. Annyi bizonyos, hogy a T. Ü. H. nem zárja le a kérdés sorsát. Most már a nemzetgyűlés kötelessége, hogy törvény útján segítsen a társadalom legszázalomramúltabb tagjain.

— Apró megjegyzések a valorizációról. A korona jelenleg törvényes kényszer folytán fizetési eszköz ugyan, de nem értékmérő. Az államhatalomnak az a parancsa, hogy a koronának kényszerárfolyama van, csak addig respektálható, amíg az adós kellő időben teljesít. Mihelyt azonban késedelembe van, az államhatalomnak ezen kivételes kényszer-intézkedése nem alkalmazható. Miután nekünk olyan jogszabályunk nincs, amely szerint a pénzádós késedelmes teljesítés esetén ne tartoznék kártérítéssel, ennél fogva a pénzértékcsökkenési kár a hitelező javára megtérítendő. Indokolatlan volna a hitelezőtől annak bizonyítását

kérni, hogy kárát igazolja, mert minden hitelezőről fel kell tételezni, hogy gazdaságilag józanul cselekszik, vagyis vélelmezendő, hogy, ha pénzt kellő időben megkapta volna, úgy azt az elértéktelenedéstől megóvta volna bizonyos befektetések által. Jelenleg már a legegyszerűbb embernek is kinyílt a szeme és készpénzt vagy áruba vagy idegen valutaértékbe helyezi el, úgy, hogy a pénzürtécsökkenési kár elhárítsa immár természetes vélelem. Ha pl. egy alkalmazott hátralékos 50,000 K fizetését perli és csak hónapok múltán kapja meg a pénzt, úgy evidenter károsodik, mert, ha az üzletből való kilépése alkalmával rögtön kapta volna az 50,000 K-t, úgy, ha cipőt, vagy inget stb. vásárolt volna azon a pénzen, az értéket konzerválta volna. A korona fizetésre irányuló polgári per csak az adósnak nevető izmait izgatja. Perjogilag lehet most még koronára irányuló pert megnyerni, de gazdaságilag nem. Ha a perlő hitelező az ügyvédjének adott költségelőleget valutában elhelyezte volna, akkor többje volna perlés nélkül, mint amennyit a perlés folytán végeredményben koronában kap. Az általános pénzsűke folytán az adós hitelt kényszerít ki magának hitelezőjétől a nem fizetés által, amely hitelt az adós bankjánál összehasonlíthatatlanul drágábban fizetne meg. Akinek esedékes tartozása van, nem csinálhat jobb üzletet, mint nem fizetni és bevárni a jogerős ítéletet. A tényleges fizetésig a pénzt sokszorosán megforgathatja különösen az által, hogy árukat vesz és elad. Ezzel szemben a hitelező nemcsak, hogy nélkülözni fogja a pénzt és nem értékesítheti, hanem az ő követelését egyáltalában nem kapja meg, mert a pénz kézhezvételekor lényegesen kisebb értékű teljesítéshez jutott. Az az-elmélet, mely szerint a pénzhitelező a pénz értékváltozásainak kockázatát magára veszi a hitelezés által, csak normális időkre alkalmazható és akkor is csak azzal a korlátozással, hogy az esedékesség napjáig. Feltételezni azt, hogy a hitelező a pénz értécsökkenésének kockázatát a lejárat utáni időre is magára vállalta volna, abszurdum. A bíróságoknak tehát ki kell mondaniok, hogy a késedelmes adósra nem vonatkozik az államhatalomnak az az intézkedése, mely szerint a korona névértékben elfogadandó. Hiszen, ha a hitelező pontosan megkapja az adásától a pénzt, már akkor is kárt szenved, az értécsökkenés révén. Miféle igazságtalanság tehát az, hogy kárpótlás nélkül még a lejárat után is az adós rosszhiszemű késedelme folytán még további kárt szenvedjen? A mostani jogállapot mellett a helyzet az, hogy a késedelmes adós sokkal kedvezőbb helyzetben van, mint a pontosan fizető adós. Az eddigi joggyakorlatunk valorizál ott, ahol a hitelezőnek valamilyen tárgyszerű áruhoz van igénye s az adós ehelyett pénzt térít meg. A joggyakorlat ezt azzal indoklja, hogy az illető dolog most már azért az összegért nem szerezhető be. Nem látjuk be, hogy miért ne álljon ez az okoskodás a tiszta pénzkövetelésnél is, mert hiszen lényegileg minden pénzösszeg bizonyos tárgyi értéknek a kifejezője és a pénz rendeltetése az lévén, hogy a tulajdonosa bizonyos dolgokat vásároljon érte, az utólagosan kisebb értékű pénzre szintén az mondható, hogy a hitelező most már nem szerezheti be azt a árut, amit egy előbbi időpontban, a követelésének lejártakor beszerezhetett volna. A hitelezőnek minimális kárigénye az az értékkülönbség, amely a késedelmes fizetés által a pénz vásárlási erejében beállott.

Az igazság az volna, hogy minden pénzkövetelés, tekintet nélkül az adós késedelmére vagy nem késedelmére, átértékelendő abban az arányban, amelyben a korona értékében csökkent a követelés keletkezésétől a tényleges fizetés időpontjáig. Azok a jogszabályok, amelyek a békében a pénzadós késedelmének szankcióját (késedelmi kamat) határozták meg, stabil értékmérő pénzt tételeztek föl. Miután azonban jelenleg a pénznek ez a lényeges tulajdonsága hiányzik, az eddigi jogszabályok a késedelemre nem alkalmazhatók. Természetes tehát, hogy ily körülmények közt a késedelmes adósnak meg kell térítenie azt az összeget is, amellyel a tartozási összeg a pénz értécsökkenése folytán kevesebbet ér. Helyesebben: ki kell mondani, hogy a késedelmes adósnak olyan értékű (árfolyamú) koronát kell fizetnie, amilyen értékű (árfolyamú) volt a korona az esedékesség napján.

Dr. K.

— **A magyar bírák sorsa.** A magyar bíró függetlensége és puritán becsületessége oly erőssége volt mindig a magyar társadalmi, közgazdasági és politikai életnek, hogy ezekben a mindent megrendítő időkben mi is azt mondhattuk a magyar bírói karra, amit Krisztus Péterre mondott: «super hanc petram aedi-

ficabo ecclesiam meam». Az általános leromlás e szomorú korszakában, amelyben két jelmondat dominál és pedig a «divitiae omnia depravant» és a «paupertas maxima meretrix», szent reményünk volt mindig a bírói kar becsületessége, amely konzerválni fogja a magyar becsületet jobb időkre. Most ezt a bírói kart is kikezdi a rágalom, mert egyes tünetek aggasztani kezdik az eddig bizó lelkeket. Kezdődött a lakáshivatallal. Most meg országvilág előtt a magyar nemzetgyűlésben támadják meg a magyar bíróságot azzal, hogy pártoskodik, és egy volt igazságügyminiszter a legsértőbb szavakkal támad meg egy tanácselnököt. Nem azt kutatjuk most, hogy van-e igazság ezekben a támadásokban, azt sem tesszük kritika tárgyává, vajjon rászolgált-e a szigorú és lesújtó bírálatra az illető bíró, csak szomorúan állapítjuk meg, hogy lassan-lassan be fog válni, sajnos az a jóslatunk, hogy ha a kormány nem fogja megmenteni az anyagi tönkremeneteltől a bírói kart, el fog jönni az az idő, amikor már a megvesztegethetőség vádjá is lecsap s jaj akkor a magyar igazságszolgáltatásnak s a magyar becsületnek. Sajgó szívvel látjuk napról-napra a rongyos ruhájú, szakadt fehérműjű bírót, ki rettentő anyagi gondokkal küzdve ítél milliós érdekek fölött s elkeseredett szívét féken tartja nemes becsülete. Mély tisztelettel nézzük őt a bírói székben s szeretnénk, de nem tudunk rajta segíteni. Mi lesz akkor, ha a bíró kénytelen lesz elfogadni a társadalmi segítséget, mert az állam nem segít rajta? A hagyományos magyar struccpolitika nem akarja meglátni azt a mindenki által tudott tényt, hogy az állam minden más hivatalnokának vannak mellékjöveldelmei s így meg tud küzdeni az öldöklő drágasággal, egyedül a bírói kar az, amelynek tilos a fizetésén kívül bármilyen más jövedelem után néznie. Tudja mindenki, hogy a hivatalnoki kar nem a fizetéséből él, hanem a mellékes jövedelmekből, csak a bírói kar-nak *kell* megélnie a fizetésből, ami pedig havonta egy hétig lehet, de azontúl lehetetlen. Az állam nem akarja meglátni azt, amit mindenki lát s lehetetlent követel attól a bírói kartól, amelynek működése minden más állami funkcionáriusénál fontosabb. Nem frázis az, hogy *justitia regnorum fundamentum!* Hiába osztják a földet, hiába mesterkednek mindenféle módon a társadalom szét-húzó erőinek összetartásán, ha zülleni engedik az egyetlen rendfenntartó szervezetet, a bírói kart. Az állam rendjét a törvények mondják meg, hogy milyen legyen, de mit ér a törvény, ha nincs, aki megtartsa, mert nincs, aki szigorúan őrködik megtartása felett.

Dr. Virágh Gyula.

— **A késedelmes vevőtől követelhetők kártérítés.** A KT. 351. §-a más szerződési intézkedés hiányában csak akkor alkalmazható, ha a vételár előre kifizetett vagy hitelezetett. Ellenben, amikor a vételár az áru átvételével egyidejűleg fizetendő, amikor tehát a vevő átvételi késedelmével, egyúttal fizetési késedelembe is esik, az eladót a KT. 352. §-ában biztosított jogok illetik. A KT. 258. §. 2. pontjában tárgyi keresk. ügyletként megjelölt szállítási ügylet is a vétel fogalma alá esik, s így erre nézve is a keresk. törvénynek a vételre vonatkozó szabályai alkalmazandók. Ebből a szempontból tehát nincs jelentősége annak, hogy felperes az alperesnek másoktól beszerezett vagy beszerzendő nádat adott el. A KT. 352. §-a értelmében pedig az eladó árkülönbséti kárt vagy elmaradt hasznát csak úgy érvényesíthet, ha az árut úgynevezett kényszereladás útján a KT. 347. §-ában foglalt határozatok betartása mellett a vevő rovására eladja. Azonban ez a jogi álláspont nem terjeszthető ki arra a tényleges kárra is, melyet az eladó az által szenved, hogy az eladott, de birtokába nem jutott áru, saját köteleme teljesítése céljából való beszerzésére előre költsékeznie kellett és hogy ezek a kiadások vevőjének jogtalan és szerződésellenes magatartása folytán kárba veszték, mert, amennyiben a vevő az átvételt jogtalanul tagadta meg és eme jogtalan eljárásának következménye az, hogy az eladó sem vehetvén át a termelőktől az árut, az ezek részére előre fizetett foglaló az ő hátrányára elveszett, ennek megtérítését az alperestől az általános magánjog szabályai alapján követelheti. (Kúria IV. 4164/1922.)

— **Házasságra lépés mint a végrendeleti juttatás bontó feltétele.** A végrendeletben annak feltételként való kitűzése, hogy a kedvezményezett a neki szánt előnyt vagy annak egy részét csak akkor kapja vagy tarthatja meg, ha házasságra egyáltalán nem lép, rendszerint tilos és nem létező: mert sértené a közérdeket és így nem engedhető meg, hogy a végrendekezés szabadsága, elfogadható okok nélkül, a családalapítás lehe-

Tekintettel a nyomdai munkabér és anyagárak tetemes emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 július 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 840 K, Döntvénytár nélkül 580 K.

tőségének megakadályozására felhasználtassék. Kivétel: ha kimutatható, hogy a végrendelkező közvetlen célja arra irányult, hogy a kedvezményezett érdekeit vagy a közérdeket megóvja. A végrendelet szerint abban az esetben, ha az örökhagyó a háborúban elpusztulna és időközben gyermeke nem születne, összes ingatlan vagyonát felesége öröklí, de csak úgy, ha férjhez nem megy. Ha pedig halála után férjhez menne, ingatlan vagyonának csak felerészét hagyja reá. Ez a bontó feltétel tilos és így nem létezőnek tekintendő; minek következtében az oldalrokonok által az özvegy ellen az ingatlan felerészére vonatkozó utóörökösdési jog megállapítása iránt indított kereset — mindkét alsóbírói ítélet megváltoztatásával — el volt utasítandó. (Kúria I. 1997/1922.)

— **A Házasságkötés Szabályai** címen kitűnő jogi szakmunka jelent meg, amely tartalmazza a házasságkötési akadályait, ezek elhárítási módját, a felmentések és tanúsítványok körül kialakult gyakorlatot, a külföldi államok házasságkötés szabályait, az állampolgárság kérdéseit, tekintettel a Trianoni békeszerződésre. A mű használhatóságát megkönnyíti a közölt 21 iratminta és a részletes tárgymutató. A mű szerzői: dr. Scholtz Géza igazságügyi miniszteri tanácsos és dr. Gál Dezső budapesti ügyvéd. A munka ára 1500 K, ajánlott bérmentesítése külön 150 K, megrendelhető a Jegyzők Országos Arvaház Egyesületénél (Budapest VI., Vilmos császár-út 25. sz.) kiadónál.

— **A magyar korona zürichi árfolyamának táblázata 1914—1923.** Hivatalos adatok alapján összeállította Barcza Imre, a keresk. és iparkamara főkönyvtárnoka. A nagyfontosságú táblázat a háborút megelőző időtől napjainkig, napról-napra táblázatokban mutatja nemzeti veszteségünk nagyságának számszerű bizonyítékát: a magyar korona árhullámzását, s mint ilyen valutaris peres ügyekben nélkülözhetetlen. A füzet ára 200 K. Kiadja a Molnár-féle Magyar Sajtó-Vállalat, V., Falk Miksa-u. 32.

Az Angol-Magyar Bank tőkeemelése. Az Angol-Magyar Bank Rt. igazgatósága elhatározta, hogy a folyó évi július 7-ére egybehívott rendkívüli közgyűlésnek javasolni fogja a jelenlegi 345 millió korona alaptőkének 520 millió koronára leendő felemelését. Az új kibocsátású részvények a közgyűlés által megállapítandó árfolyamon 2:1 arányban a régi részvényeseknek fognak felajánlatni. Egyidejűleg javasolni fogja az igazgatóság, hogy a 400 koronás részvények névértéke a tartalékalap javára befolyó felpénzekből 1000 koronára egészítsék ki. E tranzakció lebonyolítása után az Angol-Magyar Bank részvénytőkéje 1.300.000 darab, egyenként 1000 korona, összesen tehát 1:3 milliárd korona névértékű részvényből fog állni, kimutatott saját tőkéi pedig a 2½ milliárd koronát megközelítik. 16518

A Magy. kir. Folyam- és Tengerhajózási Rt. május 26-iki közgyűlése a társaság 200 K n. é. részvényeinek 100 koronára való felülbélyegzését, 294.000 darab 1000 K n. é. új részvényeknek kibocsátását és ezeknek darabonként 2000 K vételár mellett 1:1 arányban a részvényeseknek való felajánlását határozta el. Az elővételi jog május hó 27-től június 7-ig gyakoroltatott. 16519

A Lloyd Bank egymilliárdra emeli alaptőkéjét. A Lloyd Bank Részvénytársaság igazgatósága közli, hogy e hó 11-én tartott ülésén elhatározta, hogy a július 3-ára egybehívandó rendkívüli közgyűlésnek javasolni fogja, hogy az intézet 500 millió korona alaptőkéje egymilliárd koronára emeltessék fel. 16514

Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár június 23-ára rendkívüli közgyűlést hívott egybe, melynek forgalomban lévő részvényei névértékének 600 K-ról 1000 K-ra való kiegészítését és alaptőkéjének felemelését fogja javasolni. 16518

Az Egyesült Fa- és Ipar Rt. közli, hogy közgyűlése elhatározta az alaptőkének 100 millióról 200 millió koronára való felemelését. Az új részvényekből, amelyek már a folyó üzleteredményben részesednek, 400.000 darabra 5:4 arányban, darabonként 1400 koronás netto árfolyamon elővételi joguk van a régi részvényeseknek, míg a maradék 100.000 darab új részvény az elővételi jogot fizetés ellenében gyakorló régi részvényesek között kerül 5:1 arányban ingyenes felosztásra. Ezzel egyidejűleg az összes 200 K névértékű részvényeket 5:1 arányban 1000 K-s részvényekké vonja össze. A jog f. hó 19-től 27-ig bezárólag gyakoroltatott a társaság pénztáránál (V., Arany János-utca 10). 16517

Nőtlen, keresztyén ügyvéd, három évi önálló praxissal, fővárosi vagy vidéki irodába társul belépne. Cím a kiadóhivatalban. 16519

Dr. Sziklay Zoltán kalocsai kir. közjegyző, helyettest vagy gyakorlott jelöltet, esetleg segédet keres. 16508

Vízkúrák és napfürdő, Zander, soványító-kúra, inhalatorium, orvosi massage, villamozás, diathermia, Quarz
Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Bpest, IX., Calvin-tér 10. Bejárat Ráday-utca (Gazd. Bizt. Szöv. palotájában).
Telefon: József 3-75. 16509

Megjelent és minden ügyvédi irodának nélkülözhetetlen!

A kereseti és forgalmi adó együttes vezetésére és lerovására alkalmas pénztárkönyv.

Szerkesztette

Dr. FORGÁCS DEZSŐ

a miskolci ügyvédi kamara titkára,

a m. kir. pénzügyigazgatóság által elfogadott és jóváhagyott rendszer alapján.

Az adópénztárkönyv a hozzácsatolt könyvvezetési minta és útmutatással együtt már eddig is rendkívül bevált a gyakorlatban és kitűnő szolgálatokat tett az ügyvédi karnak, mit az ország minden városából befolyó utánrendelések is tanúsítanak.

A pénztárkönyv árát rendkívül olcsón, 1200 koronában állapította meg az ügyvédi kamara.

Rendelések **FERENCZI B.** könyvkiadó, Miskolc címre intézendők. 16515

Mindennemű

természettani, természetrajzi és chemiai tanszert, valamint tudományos műszert legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattel készséggel szolgálunk.

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Cím- és Lakásjegyzék
az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.
Telefon: Hívószám 24—79. 16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Ruzstem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)**

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 840 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 580 korona

Egyes szám ára 160 korona
Döntvénytár nélkül 110 korona

TARTALOM. Dr. Meszlény Artur egy. m.-tanár, budapesti ügyvéd: Sub auspiciis Emillii. — Dr. Blau György ügyvéd: Állandó értékű ítélet. — Király Gyula váci fegyintézeti főtitkár: Mozaik-képek a németországi büntető intézetekből. — Dr. Fodor Ármán kúriai bíró: Jogirodalom: A felelősségbiztosítás. (Szavatossági biztosítás.) Irta dr. Túry Sándor Kornél. Budapest, 1923., 220 lap. — Szemle. *Melléklet:* Büntetőjogi Döntvénytár. XVI. k. 4. ív.

Sub auspiciis Emillii.

Július derekán minden esztendőbe' Karlsbadban üdül igazságügy óre. Az idén másként van: lázas munka folyik s a krónikás alig győzi táblájára vésni az események raját. Ha meg pláne bíráltra vetemedik: még szűkebbnek érzi szűk Magyarországot. Mi is tehát csak távirati stílusban regisztrálunk, a kritikában pedig megelégszünk álláspontunk rövid jelzésével, rábízva a részletek elgondolását a meggyötört olvasóra.

I. «Új igazságügyminiszter tollvonással törli tanácsrendszert törvényszéknél». Távirati szöveg tudvalevőleg mindig homályos lévén, sietünk megjegyezni, hogy tanácsrendszer alatt a tanácsokban való bíraskodás értendő. Való igaz, hogy amikor csak a legnagyobb szubsztrátumú perekben ítélkezett már a hármas tanács, nem jelent túlmerész lépést, ha azokat is egyesbíróra bízzák. Ami merész, sőt kockázatos az 5210/1923. M. E. sz. rendeletben, az kettő. Egy ami kétségtelenül benne van és egy ami kétségtelenül nincs benne. Benne van az, hogy a jövőben immár egyesbíró jár el a személyállapotot tárgyazó perekben is: házassági perben, a gyermek törvényességének megtámadása iránti perben, kiskorúság meghosszabbítása, gondnokság alá helyezés, az atyai hatalom gyakorlatainak felfüggesztése és megszüntetése és holtak nyilváníttatás iránti eljárásban, nem is szólva azokról a perekről, amelyek, noha személyjogi jellegűek, mint a név- és címerjog, a törvénytelen gyermek atyaságának megállapítása, a cégjog, a tisztességtelen verseny elleni oltalom körébe eső igények stb., amelyeket az uralkodó, gondolat nélküli szokás a vagyoni jogi perek zsákjába gyömöszöl. Mindezek felől egyesbíró határoz tehát elsőfokon: ember legértékesebb erkölcsi javai, becsülete, hitele, társadalmi pozíciója egy ember kezében! Ha a Pp. büszke kupoláját már le kell sülyesztenuünk erre a szintre: ám legyen, megadással viseljük és oda könyveljük e veszteséget Pozsony és Nagyvárad mellé; csak tudjuk legalább a lemondások sivár országútján, hogy ismét egy erős oszlopát döntöttük ki a jogbiztonságnak és az egyéni lét biztonságának, s ha majd a rendeletről törvényt akarnak csinálni (ami jönni fog, mert jönni kell) tartsunk még egyszer szemlét szegényes hajlékunkban, vajjon nincs-e kevesebbet érő, könnyebben nélkülözhető kincsünk, amelyet ehelyett feláldozhatnánk. S e fájdalmas harakiri során gondoljunk bármire, de arra az egyre ne gondoljunk, amit korábbi rendeleteink oly könnyedén adnak fel, aminek a helyrehozását oly őszinte sajnálattal nélkülözzük az új rendeletben is (s ez az a másik, ami nincs benne): a közvetlenség elvének feláldozására. Képzeli csak el: házassági bontóperben, ahol lényegében azt kell elbírálni, vajjon a házaselet fel van-e annyira dűlva, hogy az együttélést a házaselektől többé nem lehet megkivánni (a többi mind csak forma, a lényeg mindig ez): az elsőfokon egyesbíró hallgatja ki a tanukat, a másodfok, ha bizonyítást rendel, az elsőbíró keresi meg annak foganatosítására, a harmadfok a ténykérdésben már nem ítél — eleven impressziója tehát az esetről az egész eljárás során csak *egyetlen* embernek van meg, a többi mind papirosból

ítélkezik. De vagyoni perekben is rettenetes, hogy már az *ítélőtábla nem lát tanut*, s hogy a jövőben a tanuvallomások hitel-érdemlőségének elbírálása végeredményben egy ember érzületén fordul. Fenntartani a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét és elejteni a közvetlenséget: annyi, mint gőzmozdonyt fogni a vonat elé, de elvonni tőle a vizet, amelyből a gőz keletkezik. Úgy érzem, nem tartunk még ott, hogy igazságszolgáltatásunknak ilyennek *kelljen* lennie.

II. «Kúria teljes-ülése magdévá tette 24. sz. jogegységi döntvényt, s kimondta, hogy baleseti járadék pénzértékromlás okából fel nem emelhető.» A megokolás egyetlen tétele sem meggyőző. A falsum már a szembeállításnál kezdődik: másodrangú kérdés, vajjon tartás-e a baleseti járadék, miként ezt a polg. tkv. törvényjavaslat indokolása konstruálja (l. alább), vagy kártérítés-e, miként a döntvény és vele mi is állítjuk. Mert bármennyire kártérítés, mégis: ha a bíróság a sérülés vagy elhalálozás folytán elveszett keresmény megtérítéséül tőkeösszeg helyett járadékot ítél meg, akkor ennek a járadéknak, miként ezt a polg. tkv. jav. (biz. sz.) 1477. §. 2. bek., 1479., 1480. §-ai igen helyesen mondják — *megfelelőnek* kell lennie, vagyis oly értéket kell képviselnie, aminőt képviselt volna — mutatis mutandis — az a tőkeösszeg, amelyet a bíróság megtérített volna, ha különböző okokból nem találta volna a *sértett érdekében* helyesebbnek, hogy ahelyett járadékot ítéljen meg. Már pedig, ha a sértett annak idején tőkét kapott volna, azzal az esetek átlagában valamihez kezdett volna s ne tartotta volna a ládafiában, hacsak nem aranyban vagy ezüstben, s akkor az ma nem elértéktelenedett papirkoronában, hanem valorizált értékben lenne a birtokában. A vak is látja, hogy az a havi 26 K 12 f vagy mennyi, amit ma egy ilyen fél lábú vasúti munkás kap, nem «megfelelő» járadék. Ezért találta szükségesnek a kormány, hogy a munkásbiztosítási segélyek összegét időnkint rendeleti úton összhangba hozza a pénzérték romlásával. Pedig a döntvény maga az, aki gyönyörű szabatossággal fejt ki a két intézménykör rokon természetét. Sem az 1874. évi XVIII. tc., sem a Pp. 413. §-a nem szolgáltat helyes érvet a döntés mellett; az első azért nem, mert noha 1874-ben semmi okunk nem volt arra gondolni, hogy egy métermázsza búza ára valamikor 50,000 K lesz, a törvény mégis óvatosan feljogosítja a sértettet a járadék felemelésének kérésére, ha «azon körülmények lényegesen megváltoznak, melyek annak megállapításánál... irányadók voltak», s csak erőszakos értelmezés állíthatja, hogy az nem volt irányadó körülmény minő összegű korona kell ahhoz, hogy a sértett legalább az éhenhalás elől biztosítva legyen. Irányadó körülmény ez annak dacára, hogy csak az elveszett keresményért akar a törvény kárpótlást nyújtani, s a törvény nem tesz különbséget aszerint, vajjon az «irányadó körülmények» egyedül a sértett személyében vagy más viszonyokban változnak-e meg. Ez még nem jelenti távolról sem, hogy a járadékot tartásnak tekintjük; hiszen a munkás keresménye a létminimum körül mozog és mozgott mindig, s a keresmény megszűnéséből eredő kár abban az arányban nő, amely arányban a keresmény fedezte volna a legsürgősebb életszükségleteket. A tartás és a járadék közti e szoros összefüggés iránt a polg. tkv. törvényjavaslatának szerkesztésekor még igen élénk volt az érzék; így azt olvassuk az 1474., 1479. §-ok indokolásában:

«Tekintettel továbbá azon szociális érdekre, mely a tartási kötelezettségek teljesítéséhez fűződik, a Tj. azon személyek kártérítési követelését is, akik a tiltott cselekmény

következtében a sértettől járó tartástól estek el, függetlenül attól, hogy a tettes a cselekmény elkövetésekor tudhatott-e tartáskövetelésükről. Nemcsak a törvényen alapuló tartáskövetelésekre nézve rendelkezik így (mint az 1874: XVIII. tc. 2. §-a), hanem minden tartáskövetelésre; nem is szükséges, hogy a tartás a haláltokozó sértes idejében már követelhető legyen, elég, ha az a viszony állott fenn akkor, amelynél fogva a harmadiknak a jövőben tartáskövetelése keletkezhetett.)

Utal a döntvény arra is, hogy kiterjesztő értelmezéssel esetleg általános valorizáció keletkezhetnék. *La valorisation est en marche* — azt nem fogja a döntvény megakasztani; a kiterjesztő értelmezés jogosultságát pedig egy mondattal kizárhatta volna. S minthogy «a bíróságnak a fennálló törvényeket kell alkalmaznia»; a fennálló törvények pedig világosan megengedik a viszonyok változtatásával bármely oly szolgáltatás megállapított mennyiségének megváltoztatását, amely az ítélet hozatala után jár le, sőt a Pp. 131. §-a kifejezetten járadékokra szabja ezt meg: ennélfogva a Kúria 86. sz. polgári teljes-ülési döntvénye a fennálló törvényekkel ellentétben áll.

III. *«Igazságügyminiszter terményekben kikötött szolgáltatás bekebelezése és pénzhitelezőt adóskésedelem esetében megillető kártérítés tárgyában törvényjavaslatokat terjesztett nemzetgyűlés elé.»*

Az első helyen említett csak már meghonosodott gyakorlatot helyez vitán kívül; ehelyütt tehát egyedül a másodikkal szabadjon még röviden foglalkoznunk. A javaslat alapgondolata, hogy a késedelmes adós kártérítésül oly százalékszerű járulékot fizessen, aminek összegét időnként a minisztérium állapítja meg. Kártérítésnek nevezik, noha jár akkor is, ha a hitelező kárt nem állít és nem igazol s noha nagyobb kár igazolása meg van engedve. Annak nevezik, nehogy nevének kelljen nevezni s a felemelt késedelmi kamat dekretálásával is beismerni a devalvációt. Annak nevezik, hogy ki lehessen venni azokat, akiknek késedelme nem vétkes és akikről «nyilvánvaló, hogy a késedelem ideje alatt a tartozás összegével nem nyeresztekedtek». A magánjog fóruma előtt azonban az első magától értetődő, a második pedig teljesen közzömbös, mert egyfelől a késedelem elvileg már magában foglalja azt, hogy az az adósnak «felróható» (polg. tkv. tjav. biz. sz. 906., 909. sk. §§.), miért is *superflua lex loquitur*, amikor ezt külön kiemeli, másfelől pedig privilégiumot osztogat és a behajtást fölösleges módon megnehezíti és hátráltatja, amikor beledob a pervitába olyasmit, ami a hitelezőre egyáltalán nem tartozik, hogy t. i. az adós mit csinált a meg nem fizetett összeggel. Nem is szólva arról, hogy lehetetlen megállapítani, melyik összeggel spekuláltak és melyiket költöttek el: mindnyájan nyeresztekedünk és egyikünk sem nyeresztekedik, mert mindnyájan halálos küzdelemben állunk vagyonunk fokozatos elérteltelenedésével; és amikor a gazda nem viszi piacra búzáját rögtön, hanem bevárja, míg jobb ára lesz, ugyanazt a gazdasági műveletet végzi, mint a tőzsespekuláns, aki hausse engagementban van benne. Míg továbbá egyfelől túllő az oltalom célján az a rendelkezés, hogy semmis a törvény életbelépte előtt kötött oly megállapodás, mellyel a törvényben biztosítottnál alacsonyabb összegű kártérítést állapítottak meg, addig másfelől nyugodtan ki lehetne terjeszteni a törvény hatályát az eddig lejárt oly követelésekre is, amelyek még peresítve nincsenek vagy amelyekre vonatkozó per még nincs oly stádiumban, hogy a keresetet már nem lehet felemelni (Pp. 494., 533. §§.). Semmi ok nincs arra, hogy kiáltó igazságtalanság némi orvoslását ne nyerje el az a hitelező is, akinek követelése már lejárt; s a visszaható erő kimondásában oly nagy gyakorlatra szert tett törvényhozásunk talán még ebben az egy esetben meg fogja találni az e lépéshez szükséges lelki nagyságot.

Dr. Meszlény Artur

Allandó értékű ítélet.¹

Hosszas negáció és lassú indulás után a Kúria most már (1922 júliusában írok) sok vonatkozásban² oly erőteljes lépésekkel viszi előbbre a valorizáció ügyét, hogy ítéleteiben annak egyes exigenciái szinte hamarabb kelnek életre, mint a jogi szaksajtó,

¹ A kifejezést ad instar «allandó értékű betét» csinálom. A németek «werthbeständiges Urteil»-nek nevezik.

² A bírói gyakorlatnak szakadozott jellegéből (cf. karakterizálását «Kódex vagy döntvénytár?» címen, Jogtud. Közlöny, 1920.)

amelyben pedig többnyire az iniciatíva jelentkezni szokott, írni kezdene róluk. Egy ilyen valorizációs megoldással foglalkozom a jelen alkalommal.

1. A probléma ez: Romló pénz mellett³ a pénzhitelező még akkor is károsodik, ha maga az ítélet kellő összeget is ítél meg részére⁴ s tehát még nem károsította, károsodik t. i. azáltal, hogy adósa nem ítélethozatalkor fizet, hanem később, amikor már újra kisebb a pénz értéke. És pedig beállhat ez a károsodás már akkor is, ha az adós a kiszabott teljesítési határidőn⁵ belül fizet,⁶ fokozódik természetesen, ha az adós az utolsó évek szokása szerint megvárja a végrehajtási árverés napját, amely az ítéletkor még a messze jövő kódében lebeg. Nyilvánvaló dolog, hogy romló pénz mellett csak a tényleges fizetés napján lehet megállapítani, hogy névértékben mennyi pénz fejez ki akkor egy bizonyos reális értéket; bármely előbbi időpontban lezárt névértékű összeg veszít addig az értékéből⁷ s tehát károsodik a hitelező, ha ilyen előbb lezárt összeget kénytelen teljes kiegyenlítésül elfogadni.

Oly marasztalási formát kell tehát találni, amely az adóst állandó értékű pénzösszeg megfizetésére kötelezi. Más szóval: a pénzbeli marasztalásnak nem szabad a romló pénznek számszerűleg lezárt bizonyos összegére szólni, hanem oly módon megszabott összegre, amelynek a tényleges fizetés napján is ugyanaz lesz a reális értéke, mint a marasztaláskor, a névértéke tehát nagyobb lesz. Az ilyen állandó értékű ítéletnek természetesen meg kell szabnia azt is, hogy mit tekint állandó értéknek? (aranyat, svájci frankot, búzát, országos drágulási indexet, egy bizonyos dolognak a piaci árát, vagy mi egyebet?)⁸ Más formulázásokkal: mi legyen az, aminek, mint kirovónak a mindenkori egyénértékét kell majd leróni a romló pénz darabjaival? Hogyan kell kiszámítani a tartozás mindenkori névértékét? Mi legyen gazdaságilag s tehát jogilag irányadó, mi vegye át a romlott pénztől az «érték-hordozó» szerepét?

Az állandó értékű ítélet marasztalási formulája ehhez képest szükségképp tartalmazza azt, hogy az adós «annyi koronát tartozik fizetni, amennyi a tényleges fizetés napján egyenlő értékű lesz...» bizonyos quantumával a kiválasztott érték-hordozónak; ez utóbbi aztán különböző lehet. Hogy mi a legalkalmasabb érték-hordozónak, annak vizsgálatába ezúttal nem bocsátkozom; sem abba, hogy vajjon egyáltalán egyugyanazon valaminek kell-e min-

folyik, hogy más, fontos vonatkozásokban ugyanakkor még valorizáció-ellenes határozatok kelnek: így a 24. JD.-t fenntartó teljesülési határozat.

³ Jelen fejtegetéseimben a pénzromlást egyszerűség kedvéért állandónak szupponálom. Azon idők alatt, amikor a pénz értéke közben-közben stabil: természetesen nincs jelentősége az ítéletek állandó értékét biztosító különleges intézkedéseknek, de nem is ártanak. Amikor pedig a pénzürték emelkedik (pl. Hegedüs-éra nálunk, a cseh korona bizonyos időszakban) gazdaságilag a fordítottja történik a fent kifejtetteknek (nem a hitelező károsodik a pénzürték változásán, hanem az adós stb.). Az állandó értékű ítélet ezeknek az ellentétes irányú bajoknak is orvosszere. (L. a szokott svájci frankokra redukáló ítéleteket alant a 10. j.-ben.)

⁴ Pl. mert a pénznek *ítélethozatalig* volt értékcsökkenését már figyelembevette és annak erejéig valorizálta a követelést. Vagy mert a dologban okozott kár megtérítésére az illető dolognak az *ítélethozatalkor* volt értékében marasztalt.

⁵ Amelynek lejártát az ítélethirdetéstől nem csupán a szokásos 15 nap választja el, hanem a törvénytől felfelé, az ítélet leírásának és a kézbesítésnek sokszor hónapokra nyúló ideje is.

⁶ Ép ezért nem elégít ki teljesen semmi olyan megoldás, amely csak az esetben ad remédiumot, ha a marasztalt elmulasztja a teljesítési határidőt. (Így pl. Gaár, Jogállam, 1923., 135. lap fentről 4—6. sorok és lejjebb sub 3.) A hitelező a teljesítési határidőn belül is elvesztheti követelése értékének felét vagy többet, ha véletlenül ép akkor rohamosabb a pénzromlás morbusa.

⁷ Minél messzebb esett a tényleges fizetés ideje mögött a multban az összeg számszerű lezárása, annál nagyobb a hitelező vesztesége. Ezért az ítélethozatalkori érték alapulvétele mindenestre helyesebb, mint pl. a keresetlevélbeadáskori vagy per folyamán eszközölt szakértői becsléskori értéké, de helytelenebb, mint a fizetéskori értékviszonyok figyelembevétele. Csak ez utóbbi nem kifogásolható a gazdasági eredmény szempontjából.

⁸ Ez mind mást meg mást eredményez. «Állandó érték» in abstracto nem létezik, csak valamilyen konkrét megszabott dolognak (vagy esetleg szolgáltatásnak, avagy dolgok és szolgáltatások átlagának — index — stb.) az egyénértéke vehető alapul.

den egyes konkrét esetben az értékhorozónak lenni, vagy jobb-e, ha az esetek különböző kategóriáiban különböző jószágokat választunk e szerepre?⁹

2. Mármint: a Kúria¹⁰ legújabbán több ízben hozott oly ítéleteket, melyekben lényegileg már az ilyen állandó értékű marasztalás bontakozik ki. Az ügyek egyik fajánál (valorizáltan visszatért vételár-előlegek) talán máris kialakult praxisnak vehetjük ez intézményt («immo aliquando uno actu potest induci consuetudo»); a többinél természetesen szintén nagyon kíváncsatos általános alkalmazása és elfogadása.

Az V. polgári tanács 1923 március 8-án¹¹ «kötelezi alpereseket... arra, hogy... az előbbi állapot visszaállításának következményeképp a vételárelőlegül felvett 2000 K-t, továbbá ezen összegnek 1918 április 25. napjától járó 5% kamatát és ezenfelül azt az értékkülönbséget is megtérítsék, amely ezen 2000 K-nak 1918 április 25-iki értéke és a tényleges fizetési időpontban való értéke közt fog mutatkozni»; április 10-én pedig egy másik ügyben¹² «az előbbi állapotot helyreállítva kötelezi alperest arra, hogy felperesnek... 100,000 K-t, továbbá ez összegnek 1921 márc. 21-től járó 5% kamatát és ezenfelül azt az értékkülönbséget is megtérítse, amely ezen 100,000 K-nak az 1921 márc. 21-iki értéke és a tényleges fizetési időpontban való értéke közt fog jelentkezni».

A rendelkező részek nem beszélnek kifejezetten arról, hogy mi az értékhorozó; az első határozat indokolásából¹³ kitűnik, hogy «az időközi valutadifferenciát» (valutakülönbséget) kell megtéríteni: ami nyilván az aranyértékre (illetve a nálunk jelenleg országosan annak megtestesítőjéül tekintett svájci frankra) utal; ezt megerősíteni látszik a második határozat indokolása, amely «pénzértékkülönbséget» említ¹⁴ és a korona értékenek csökkenését a (svájci) frankkurzussal méri,¹⁵ bár emellett a belföldi vásárlóerő csökkenését is kiemeli. A rendelkezések teljes precizitáshoz mindenesetre kiteendő az értékkülönbséget mérő eszköze, az értékhorozó is.

Az, hogy a Kúria külön ítéli meg a tőke eredeti névösszegét és külön a valutadifferenciát, materialiter nem tesz különbséget avval szemben, mintha rögtön áttenné az eredeti tőkét az irányadó értékhorozóra (svájci frankra) és egyszerűen, egy tételben marasztalna ennek bizonyos quantuma ellenértékében.¹⁶ A formai eltérést az okozza, hogy a Kúria az értékkülönbséget (valorizációs többletet) külön jogcímen («kártérítésként» — «az előbbi állapot visszaállításának következményeképp», «az előbbi állapotot helyreállítva»¹⁷ ítéli meg — amelyet annyira nyomatékosan hangsúlyoz, hogy nemcsak az indokolásban, de a rendelkező részben is megemlíti. Könnyebben kezelhető talán az oly ítélet, amely csak egy tételben marasztal; a jelenlegi formulázás még a kialakulást mutatja és az új joggyakorlat könnyebb megértését szolgálja; talán a valutapolitika és az állam prestige-e szempontjából is próbálja elkerülni az idegen pénznem nevét.

⁹ Ezek a kérdések csak részleges megjelenései a valorizáció egyik legfőbb problémájának: hogy t. i., ha már valorizálunk, úgy mi legyen a felértékelés generális kulcsa, s legyen-e egyáltalán egy ilyen generális kulcs.

¹⁰ Alsóbíróági ítélet már régebben is volt ilyen és pedig éppen kikötött idegen valuták tárgyában, ahol a Kúria álláspontja ellentétes. A budapesti törvényszék (Mándy) ismeretes ítélete (7. P. 39,498., 1. Keresk. Jog 1923. 10—11. lap) 436 svájci franknak a fizetés napján megfelelő csekkorona összegben marasztalt. A budapesti tábla szintén svájci frankösszegnek megfelelően (magyar koronaösszegben marasztalt (I. P. 1422/1922. sz., 1. Jogt. Közl. 1923. 63. lap), kifejtve, hogy (külföldi vonatkozásban) a zürichi jegyzés az irányadó. Jogalkotásunk az aranyban teljesítendő fizetésekről szóló jólismert rendeletben (950/1923. M. E.) szintén az értékállandóság vezérelvét ismerte el, amikor a tényleges fizetés idejének ellenértékét tette irányadóvá (1. §.), bár az elvet kivételekkel engedi áttörni (2—4. §-ai).

¹¹ 7576/1922. sz. Mjogi Dtar, 1923., 60. sorszám.

¹² 4861/1921. sz. Mjogi Dtar, 1933., 59. sorsz.

¹³ Id. helyen 71. lap 4. és 5. bek.

¹⁴ Id. helyen 67. lap 5. bek.

¹⁵ Id. helyen 67. lap 2. bek.

¹⁶ Mintahogy azt a fenti 10. jegyzetben idézett ítéletek teszik.

¹⁷ A «restitutio in integrum» kártérítési címen kezdeményezte a Kúria a visszajáró vételárelőlegek valorizációját már előző (még nem állandó értékű) ítéleteiben s erre nagy súlyt helyez. Cf. Jogállam, 1923., 52. lent, 53. fent; és Gaár a Keresk. Jog, 1923., 3. számában.

Materialiter helytelennek vélem, hogy kamatot a Kúria az eredeti kamatozási naptól fogva csak az eredeti névösszeg után ítél meg, ellenben a valorizációs többlet után csak a teljesítési határidő lejártától kezdve.¹⁸ A restitutio in integrum lényege ép az, hogy a hitelezőt ex tunc helyezi vissza abba az állapotba, mintha a most visszatért vételárelőleget le sem fizette volna: márpedig ez esetben nemcsak a tőkét őrizhette volna meg magasabb (most valorizálás útján helyreállított) értékében, hanem kamatot (t. i. a megítélt évi 5%-os kamatot) is ezen magasabb tőkeérték után, azaz magasabb értékű pénzben lett volna módjában húznia.

3. Hasonló tendencia mutatkozik az I. polgári tanácsnak 1923 márc. 14-iki ítéletében,¹⁹ amely az özvegyi jogot «természetben kiadandó évi 16 q búzára vagy ennek az esedékesség napján... hatóságilag nyilvántartott piaci középárára korlátozza és ehhez képest felpereseket kötelezi, hogy a fent megállapított búzamennyiséget vagy annak értékét... az alperes részére özvegyisége tartamáig szolgáltatassák ki s illetve fizessék meg».

Itt a búzát választotta az ítélet az állandó érték horozójául. A marasztalás alternatíve szól búzára vagy pénzre, utóbbi összegét a mindenkori esedékesség napján való ellenérték szabja meg, nyilván abból kiindulól, hogy a jövőbeli esedékességi napokig a búza ára előreláthatóan még emelkedni fog: tehát az állandó érték akarásával. Annyiban mégis, hogy az esedékesség s nem a tényleges fizetés napja az irányadó, hízaga van az ítélet állandó értékűségének: mert ha esedékességgel nem történik meg a fizetés s azután a búza ára emelkedik, ami a végrehajtás elhúzó-dása folytán megtörténhetik: az özvegy nem jut a valódi ellenértékhez.

Nem még akkor sem, ha esetleg abból indul ki, hogy az alternatív marasztalásnál a teljesítési határidő sikertelen lejártá után őt illeti a választási jog és ezalapon a természetbeni szolgáltatásra vezeti a végrehajtást: mert, ha ennek során búzát in natura nem tud lefoglalni és a végrehajtási törvény 217. §-ának alkalmazására kerül a sor, akkor ugyan az ítélethozatalkori helyett a végrehajtás alatti magasabb névösszeget fogja megkapni, de mégsem a tényleges fizetés (árverés) még későbbi napjának még magasabb pénzösszegét.

Amennyiben tehát valamely ítélet dologszolgáltatásra in natura irányul (mint részben a most tárgyalt is): annyiban persze független a pénzromlástól mindaddig, amíg magát a dolgot solváltja vagy azt sikerül végrehajtásilag megszerezni. Mihelyt azonban a vht. 217. §-ára kerül a sor s e révén az ítéleti naturálmarasztalás lezart készpénzköveteléssé változik át:²⁰ az értékállandóság megszűnt. Praxisban láttam már esetet, ahol ez reális értékben a követelés kétharmadának elvesztését eredményezte. A vht. 217. §-a tehát épúgy ellensége az értékállandóságnak, mint minden egyéb expediens, mely a fizetés napja előtt pénzre fordítja vagy rögzíti a követelést.²¹

4. És Németország?

A Reichsgericht még csak ott tart, hogy a kártérítésnél nem a kár beálltanak, hanem az ítélethozatálnak idejében volt, tehát a perben még megfogható legmagasabb értéket veszi irányadó-

¹⁸ Így az első ítélet, id. helyen 72. lap fent. A második ítélet — id. helyen 67. lap lent — ellenben «mától számított 15 nap multával», ami korábban van, minthogy a teljesítési határidő csak a kézbesítéstől számított 15 nap multával jár le a jogerős, tehát a kúriai ítéletnél is (pp. 397. §. utolsó bek., 410. §. 2. bek., 399. §. 1. bek., 484. §., 547. §.).

¹⁹ 7568/1922. Mjogi Dtar, 1923., 66. sorszám.

²⁰ Kúria P. II. 1950/1921., Jogt. Közl., 1922., 88. lap, 1. bek. és (ugyanarról az esetről) 182. lap, 7. bek.; cf. utóbbi helyen dr. ifj. Nagy Dezső fejtegetéseit is.

²¹ Ennyiben nem kielégítő gyakorlatilag, hogy Löw Loránt a jelen probléma megoldását (Jogállam, 1923., 70. lap lent—72. lap fent) «a végrehajtási törvény 217. §-ának mintájára megalkotott jogszabály»-ban keresi (most id. h. 81. lap, 2. bek.), amely §-nál a végrehajtás fogatosításának időpontját tekinti irányadónak. Ha és amennyiben nem sikerülne magában a végrehajtási eljárásban behajtani a reális ellenértéket (bár úgy hiszem, a végrehajtási törvény kellő kezelésével az mindig lehetséges, ha az állandó érték oly «gördülékenyen» van kitéve, hogy a végrehajtó az árverés napján azt maga ki tudja számítani úgy külön pert kell adni a hitelezőnek, mint Gaár is kívánja (Jogállam, 1923., 134. lap, 1. bek. és lejjebb sub. 3.).

nak.²² Az irodalom ezt nem tartja kielégítőnek és «wertbeständiges Urteil»-t óhajt.²³ A berlini Kammergericht már 1923 jan. 11-én hozott ítéletet, amennyiben a márkában kifejezett károsszagnak az ítélethozatal után beállandó megnövekedését is megtéríteni rendelte.²⁴

A Kúria tehát ezúttal ismét előtte jár a Reichsgerichtnek aminthogy előtte járt annak idején a gazdasági lehetetlenülés elismerésében is.

Dr. Blau György.

Mozaik-képek a németországi büntető-intézetekből.

Az igazságügyi kormány 1916. év elején börtönügyi szakemberekből álló bizottságot küldött ki Németországba, egy a háborúval összefüggésben levő, feladat tanulmányozására. Ennek a bizottságnak egyik tagja e sorok írója volt.

A bizottság a Berlin melletti plötzenseei és tegeli, Hannoverben a werndli, továbbá a Majna melletti Frankfurthoz tartozó preungensheimi büntető-intézetekben végzett tanulmányokat.

A kitűzött tulajdonképeni feladat munkálása mellett és közben e sorok írója alkalmat keresett és talált arra, hogy a német börtönügyet — amennyire a rendelkezésére bocsátott rövid két heti idő ezt megengedte — gyakorlati szempontból érdeklődésének keretébe bevonja. A leírás adatai az említett négy büntető-intézet életéből vannak merítve.

Ezen intézetek nagyságáról befogadási képességük nyújt tájékoztatást. Eszerint a plötzenseei intézetben 1400 egyén, a tegeliben 1600 egyén, Werndlben 680 egyén és a preungensheimiben 570 egyén tartható letartóztatásban, s ehhez az előbbi sorrendet követve az egyes intézetekben 90 tisztviselő és 120 ór, illetve 110 tisztviselő és 170 ór, illetve 50 tisztviselő és 52 ór, végül 40 tisztviselő és 30 ór volt szolgálatra beosztva.

Látható e számokból, hogy Németországban 1 órra 10—13, 1 tisztviselőre pedig 13—14 letartóztatott jut; ezzel szemben összehasonlítva Magyarország egyik legnépesebb fegyintézetének 1916. évi és 1922. évi létszám viszonyait, arra az eredményre jutunk, hogy a két időszakban a letartóztatottak számát egyenlőnek feltételezve, 1916. évben 1 órra 8, 1 tisztviselőre 65, 1922. évben 1 órra csak 5, 1 tisztviselőre pedig csak 47 letartóztatott jutott.

Ezen adatokból önként kínálkozik az a megállapítás, hogy az őrzés nálunk több egyént igényel, mint Németországban, viszont ezzel szemben a tisztviselők száma Németországban sokkal nagyobb, mint nálunk, aminek magyarázata abban található, hogy először a német büntető-intézetek már ab ovo ilyenekül építettek oly kivitelben, hogy az őrzés minél kevesebb egyénnel legyen megvalósítható, míg ezzel szemben a legtöbb magyar fegyintézet katonai nevelő-intézetekből, kolostorból, várakból, cukorgyárból stb. átalakítás által született és így az őrzésnél való személymegtakarítás csak kis mértékben volt elérhető.

További magyarázata a vázolt eltérésnek, hogy a német magán-elzárás büntető-rendszer kisebb őrszemélyzetet kíván, mint a magyar progresszív rendszer a mindinkább tért hódító külmunkáival.

Végül befolyással van a megjelölt különbségre az a körülmény is, hogy míg Németországban a munkavezetők, gépészek és főfegyőrök a tisztviselői kategóriába tartoznak, addig nálunk csak a gépészek, továbbá a munkavezetők egyrésze foglal e kategóriában helyet.

Említésre méltó, hogy Németországban csaknem minden büntető-intézetnek mérnökhivatalnok is van.

Nem hagyhatom megemlíteni nélkül a felsorolt adatokból méríthető azt a megállapítást sem, hogy a hivatkozott népes magyar fegyintézetnél a büntetés végrehajtásában 1922. évben jóval több tisztviselő és fegyőr működött közre, mint 1916. évben. Azt hiszem, nem tévedés ezt általánosságban is kimondani. Ennek orvoslása

²² DJZ. 1923., 264. l. lent; az elvi gyűjteménybe felvett határozat.

²³ Az első indítványozó dollároknak vagy arany húszmárkásoknak vagy rozsnak vagy szénnak mindenkor ellenértékében való marasztalást javasolt. (Utóbbi kettőben állandó értékű kölcsönök léteznek Németországban.)

²⁴ L. a berlini Kammergericht alcnökének, Koffkának cikkét a DJZ.-ban (1923., 157—158. lapok), aki — de lege lata is — az állandó értékű ítéletek mellett foglal állást.

sára véleményem szerint a külmunkák nagymértékű redukciója szolgálhat.*

Németországban a büntetés végrehajtása — mint már említettem — általában a magánelzárás rendszerén nyugszik, úgy azonban, hogy a teljes magánelzárás a letartóztatott kívánsága nélkül legfeljebb három évig tarthat, de a letartóztatott kívánságára az egész büntetés tartamára is kiterjeszthető. E rendszerhez a németek oly következetesen ragaszkodnak, hogy nagyobb hálólhelyiségeknek felhasználása esetén, a helyiségben egy egyénre elegendő, három oldalon deszkafallal elzárt, elül sodronyajtóval ellátott férőhelyeket alakítanak egy-egy elitelt részére (Plötzensee).

E különös férőhelyek első látása a ketrecre emlékeztetik a szemlélőt, s mivel az elkülönítést sem oldja meg tökéletesen, a németek sem lelkesednek e megoldási móddal.

Az elkülönítés elérését célozza a templomok berendezése is. Itt az egyes letartóztatottak mély ülésű s hátrafelé fokozatosan emelkedő padokon foglalnak helyet; az egyes ülőhelyek két oldalt és hátul magas deszkafallal vannak határolva, illetve egymástól elkülönítve s így az ülő egyént csak a pap láthatja, de a szomszédai nem. Elül egy fél ember magasságú ajtó van alkalmazva.

Célszerűen van megoldva a fegyelmileg büntetettek és elmebetegséggel gyanúsítottak elkülönítése is, kik egyenkint egy nagyobb zárkahelyiségben helyeztetnek el, mely egy vasrács által két részre van osztva, s melynek nagyobbik részében csak egy téglából épített s deszkával borított nyugvóhely van s ezenkívül csak egy jelzőcsengő áll a bennlakó rendelkezésére.

A letartóztatottak szabadulásuk előtt több napon át egy teljesen elkülönített magánzárkában őriztetnek, hogy a többi letartóztatottól az elkülönítés az összebészélésekre alkalmas ezen napokban teljes legyen.

A büntetés végrehajtása keretében említésre érdemes még, hogy a kedvezmények között helyet foglal az újságolvasás és dohányzás engedélyezése is; az utóbbiból azonban a 18 éven aluliak ki vannak zárva.

A magyar börtönügynél mindakettő tiltott gyümölcs, pedig a korlátozott dohányzás kedvezményének bevezetése nálunk különösen hatásos javító tényező lehetne, minthogy a magyar ember nagy hódolója a dohányzásnak. Ezáltal a csempészkedések és fegyelmi büntetések erősen redukálódnának.

Figyelemreméltó az is, hogy míg a fegyelmi büntetések között a megvasalás egyáltalában nem szerepel, addig nagy szerep jut az ételek megvonásának. E büntetésnél kizárólag a kenyérnek, húsnak és levesnek külön-külön egyenkint vagy mind a háromnak kombinált elvonása szerepel, de kenyéren és vizen való bőjt is helyet talál.

Itt még megemlítem azt, hogy a fegyelmileg büntetett az ítélet ellen az Aufsichtscommission-hoz fellebbezéssel élhet, melynek azonban felfüggesztő hatálya nincsen.

Ez nálunk ismeretlen, de maradjon is az.

A letartóztatottak látogatása hozzátartozók kérelmére és az intézeti igazgatóság írásbeli meghívására egy kijelölt időpontban történik, három személynél több látogató egy letartóztatotthoz egyszerre nem fogadtatik el.

A látogatási szobáknak kétféle berendezését láttuk. Az egyiknél a szoba hosszában két korlát által három mezőre van osztva; a középső zárt mezőben foglal helyet a felügyelő személy, az egyik szélső mezőben a letartóztatott, a másikban hozzátartozói állnak és beszélgetnek.

Még teljesebb az elkülönítés ott, ahol a látogatót és letartóztatottat egy téglafal választja el egymástól, s egy sűrűn rostélyozott kerek nyíláson át történik a beszélgetés.

Nálunk a látogatások sokkal patriarchalisabbak, mint Németországban s legtöbbször tömegesek.

A büntetés végrehajtásának keretében fontos szerepük van a *biztonsági intézkedéseknek* és berendezéseknek. E pontnál megemlítem először a letartóztatottaknak a büntetési intézetekbe való beszállítási módját. Egyöntetűség a tekintetben Németországban sincs.

Néha a rendőrség szállítja be a letartóztatottat gyalogosan, másutt a mieinkhez hasonló rabszállító-kocsin, ismét másutt (Berlin, Tegel) külön rabszállító-villamosok végzik a beszállítást. E kocsik-

* Szomorú világot vet pénzügyi helyzetünkre, hogy ily retrogád reformra lehet szükség.

ban 22 fülke van két sorban, középen egy szűk folyosóval a felügyelő őr részére, aki egy a folyosó közepén elhelyezett leereszthető ülésen foglal helyet, a fülkék zártak és felső részük rostélyszerű szellőzővel van ellátva; minden fülkében megerősített padka van. Az intézetnek három ilyen villamos kocsija volt, melyeknek sínei az intézetbe bevezetnek.

Biztonsági érdekeket szolgálnak a speciális ajtózárak is. E zárnak a folyosó felé (kifelé) eső kiemelkedő részén felül egy kiálló vas-nyelve van, mely két zárásra egészen lenyomódik s láthatatlan lesz, egy zárásra pedig a fele látszik ki, ha pedig zár nincs bezárva, a vasnyelv egészen kint van. Nem szükséges tehát a zárat ok nélkül próbálgatni, mert az őr egy tekintettel megállapíthatja, hogy a zár zárva van-e s hogyan.

Az ajtók erős tolózárral is el vannak látva.

A biztonsági intézkedések közé sorolható az is, hogy a napközben használt összes szerszámokat és munkát az őr minden este a magánzárkából kiveszi s gondolozza, továbbá, hogy az étkezéshez használt kést a letartóztatott az ajtó külső tokján alkalmazott pántba minden este bedugja, melyet aztán reggel visszakap.

A munkaeszközök nálunk sokszor könnyítették meg a szököseket.

A zárakban mindenütt falhoz erősített s felhajtható ágyak vannak, melyek nappal kevés helyet foglalnak el a zárka területéből s az ajtó eltorlaszolására sem használható fel a zárka lakója által.

A német büntető-intézetekben a zárakban mindenütt olyan készülékek is láthatók, melyekkel az elzárt az őr figyelmét felhívhatja; ez a készülék abból áll, hogy a zárka belsejében a falon levő gömb megnyomására vagy meghúzására kívül a folyosón egy feltűnő színre festett táblácska ugrik ki, melyet a felügyelő őr könnyen észrevehet és a jelentkezés okát megtudakolhatja.

Az intézeti kórházban erre a célra központi villanycsengetési berendezés van felszerelve.

Nálunk ilyen jelző berendezéseket legtöbb helyen a zörgető ököl és a bömbölő emberi hang helyettesíti.

A biztonsági célt szolgálja továbbá, hogy az intézet összes helyiségei ugyanazon két kulccsal nyithatók és hogy e két kulcs minden tisztviselőnek birtokában van. Veszély vagy baj esetén ez a rendszer hasznos szolgáltatásokat tehet.

Konstatálható volt az is, hogy a német büntető-intézetekben mindenütt erős külső és belső vaskapuk vannak, míg nálunk ilyen kevés van, hanem a fakapu járja. A belső vaskapukon alkalmazott kisebb ajtók szolgálnak a személyforgalom lebonyolítására.

A németek a házi telefont is nagyban beállítják a biztonság szolgálatába s valóban nem ok nélkül, mert nagy nyereséget jelent időben és emberben. Azt lehet mondani, hogy az intézetnek minden fontos helyisége be van kapcsolva a hálózatba; Plötzenseeben, pl. a házi telefonnak 138 állomása van. Nálunk az elül említett legnépesebb fegyintézetünkben 43 állomás van felszerelve. De a német intézetekben nem is észlelhető olyan ember-vándorlás, mely hazai intézetünk csendjét oly gyakran megzavarja.

A német leleményesség az eddig felsoroltakon kívül még az állatokat is a biztonság szolgálatába állítja. Kitanított rendőri kutyákat tart, melyek közül éjjel minden külső őrszem mellé egyet kijelöl. De nem is fordul ott éjjel elő szökés, még ha el is nyomná az őr az álm ereje! Egyébként az udvarok és terek bőven vannak ivilámpákkal ellátva.

Nem árulok el hivatalos titkot — hisz a napilapok esetenként közölni szokták — hogy nálunk a csoportos szökések sem tartoznak a ritkaságok közé.

(Bef. köv.)

Király Gyula.

Jogirodalom.

A Felelősségbiztosítás. (Szavatossági biztosítás.) Irta dr. Türy Sándor Kornél. Budapest 1923. 220 lap. Kilián Frigyes Utóda könyvkereskedő-cég bizománya. Eladási ára 2000 K.

A szerző hálás, de nehéz feladatot tűzött maga elé, amikor a felelősségbiztosítás tanát és a belőle eredő jogviszonyoknak jogi szempontból elemzését beható tárgyalás alá vette.

Hálás ez a feladat, mert a biztosításnak ezt a nemét hazai irodalmunkban még senki sem tette beható tanulmányozás tárgyává, sőt a biztosítási jognak óriási külföldi irodalmában is csak szórványosan foglalkoztak ezzel a kérdéssel. A szerző tehát járattan

utakon jár és alkalma nyílik úttörő munkát végezni. De ez teszi egyúttal munkáját nehezzé. Nem lehet e téren tíz már megírt munkából egy új tizenegyediket készíteni. A szerző nagy szorgalommal és kiváló elmeéllel meg is felelt feladatának, önállóan és eredeti módon dolgozta föl a felelősségbiztosítás jogi alapjait és rendszerét. Munkája alapvető és aki a jövőben ezzel a kérdéssel foglalkozni kíván, az nem hagyhatja figyelmen kívül azokat az eredményeket, amelyekre szerző jutott.

A felelősségbiztosítás annak a kárnak elhárítását célozza, amely a biztosítottra hárul annak folytán, hogy a mindenkori fennálló jogszabályok szerint személyével kapcsolatban álló valamely tény felelősséget megállapító ténynek minősül. A felelősségbiztosítás keletkezése és kifejlődése tehát szoros kapcsolatban van az egyes államok tételes jogszabályaival. Aszerint, amint ezek a jogszabályok a felelősség esetét kevésbé vagy többé tüzetesen és részletesen megállapítják, érzi a gyakorlat is szükségét annak, hogy az ezzel járó vagyoni hátrány ellen a biztosításban fedezelet találjon. A felelősségbiztosítás története tehát magának a felelősség jogának történetével szoros kapcsolatban van. Első megjelenési formája a biztosítás legősibb nemével, a tengeri biztosítással áll kapcsolatban, azután a szárazföldi fuvarozási biztosításba kapcsolódott be. Önállóan azonban csak a múlt század második felében lép föl, különösen Németországban, ahol a birodalmi felelősségi törvény megállapította, az ipari felelősséget a vétkességen túl menő vétklen felelősség alapján. Több gazdasági és szociális szempont hátráltatta azonban fejlődését. A német biztosító-intézetek az első kezdet után egymásután abban hagyták ezt az üzleti ágat és a múlt század nyolcvanas éveiben csak egy német intézet, a stuttgarti biztosító-egyesület, volt az, amely azt kitartóan művelte. Az 1886. évvel azonban fordulat állott be. A német biztosító-társaságok az ipari üzemek körében fedezeti körükbe vonták a legkülönbözőbb hivatásokkal járó, valamint általában a háztulajdonost, bérlőt, állattartót stb. terhelő felelősségnek a fedezését is, továbbá vállalkoztak nemcsak a baleset okozta kárnak megtérítésére, hanem egyrészt a belső megbetegedések folytán, másrészt a vagyoni helyzetet érintő kárt okozó tény folytán előálló kárnak megtérítésére is. Ezen az úton haladva a német felelősségbiztosítás rövid idő alatt rendkívüli fejlődésnek indult és túlszárnyalta a balesetbiztosítást is. Nálunk Magyarországon a felelősségbiztosítás szüksége először akkor merült fel, amikor az 1874:XVIII. tc. a vaspálya-vállalatokat illetően a vétklen felelősség elvét állapította meg. A biztosító-társaságok azonban csak a jelen század első éveiben vonták azt üzletkörükbe. A kezdeményezés érdeme a Nemzeti Balesetbiztosító Részvénytársaságot illeti. Azonban ma, néhány év múltán, azt látjuk, hogy már valamennyi nagyobb biztosító-intézetünk foglalkozik felelősségbiztosítással, közöttük nemcsak részvénytársaságok, hanem kölcsönös biztosító-társaságok, mint szövetkezetek is.

A jövőben ennek a biztosítási ágak nagymértékű fejlődését várhatjuk. Újabb szükségletek elkerülhetetlenné fogják tenni a felelősségbiztosításnak kiterjesztését újabb és újabb területekre. A technikai eszközök folytonos tökéletesbülése, újabb és újabb közlekedési eszközöknek elterjedése kikerülhetetlenül ide fognak vezetni. Egyike ezeknek a területeknek, amelyen a felelősségbiztosítás előreláthatólag már a közel jövőben tért fog hódítani, a repülőgép használatával járó felelősség. A légi közlekedésről a múlt évben kibocsátott minisztériumi rendelet szerint a légi járómű üzeménél másokra háruló kárért a légimű járatója, vállalatnál az engedélyes felelős; az erőhatalom a felelősség alól nem mentesít és a felelősség kizárása vagy korlátozása csak meghatározott esetekben lehetséges. Az objektív felelősségnek megállapítása e téren is kikerülhetetlenül vezet a felelősségbiztosítás szükségességére.

Amint a fentiekből kitűnik, a szerző igen fontos feladatra vállalkozott, amikor a felelősségbiztosításnak tanát jogi szempontból minden irányban részletesen és behatóan kifejti. A bevezetés után, amelyben a felelősségbiztosítás helyét a biztosítás rendszerében kijelöli, nyolc fejezetben tárgyalja az anyagot. A felelősségbiztosítás fogalmának tisztázása után tárgyalja annak jogi alapjait, helyét a magánbiztosítás rendszerében, a biztosítási esetet, a biztosítási szerződésből eredő igény jogi természetét és a harmadik személy (károsult) jogállását, a biztosító felelősségének korlátozását, a biztosított személyében beálló változás hatását a

biztosítási szerződésre és végül a felelősségbiztosítás multját és jövőjét. Ebből az utolsó fejezetből merítettem a felelősségbiztosítás fejlődésére és kilátásaira vonatkozó fenti fejtegetéseimet is.

Szerző felelősségbiztosításról, nem pedig szavatossági biztosításról beszél, jóllehet ez az utóbbi elnevezés többé kevésbé már elterjedt. A felelősség és szavatosság ugyanis nem azonos fogalmak. A szavatosság csak szerződésekre vonatkozik és a kártérítésen felül egyéb jogi következményeket is foglal magában; ezzel szemben a felelősség csak kártérítési kötelezettséget tartalmaz, de ezt viszont tekintet nélkül arra, vajjon ez a kötelezettség szerződésen alapul-e vagy pedig szerződésen kívül a törvényben megállapított tényálláson. Helyesen mondja a szerző, hogy a szóbanforgó biztosítás szempontjából a szerződésen kívüli kártérítési kötelezettségnek nagyobb a jelentősége, mint annak, amely szerződéses viszonyból származik: Már ez is indokoltá teszi, hogy ezt a biztosítást felelősségbiztosításnak nevezzük.

Nézetem szerint a munkának legérdekesebb és legértékesebb része az, amelyben szerző a felelősségbiztosításnak jogvédő funkcióját fejt ki. Soká a felelősségbiztosítást a balesetbiztosítás fogalma alá vonták. A felelősségbiztosítás egyik neve a viszontbiztosítás is. Valóságban azonban a felelősségbiztosítás, mint fogalmából kitűnik, kárbiztosítás, minthogy az alapjául szolgáló érdek vagyoni hátrányban áll, amely annak folytán keletkezik, hogy a biztosított egy harmadik személy (károsult) irányában felelőssé válik. Ezt a jellegét kifejezésre juttatják a biztosítás nemét szabályozó tételes törvények is azzal, hogy a felelősségbiztosítást a kárbiztosításról szóló részben mint a kárbiztosításnak önálló, a többi kárbiztosítási nemekkel egyenlő jelentőségű nemét szabályozzák. Azonban a felelősségbiztosítás nem tiszta kárbiztosítás, hanem úgynevezett jogvédelmi biztosítás (Rechtschutzversicherung) is. Ennek az utóbbi felfogásnak hívei, akik Németországban szembelyezkednek a tételes törvény amaz állásfoglalásával, amely a felelősségbiztosítást a kárbiztosítás nemei közé sorozza, abból indulnak ki, hogy a biztosítónak tulajdonképeni kötelezettsége nem abban áll, hogy a biztosítottat érő kárt megtérítse, hanem abban, hogy köteles a biztosítottat a felelősség címén ellene támasztott igényekkel szemben megvédelmezni. Csak abban az esetben, ha ez nem vezet sikerre, ha tehát a támadást elhárítani nem sikerül és a biztosítottat kártérítésre kötelezik, áll be a biztosítónak az a kötelessége is, hogy az ilyen módon előállott kárt megtérítse. A szerző nem zárkózik el e szempont elől és számot vet azzal is, hogy a felelősségbiztosításnak a kártérítésen felül jelentős funkciója a jogvédelemnyújtás is. Ha ugyanis a felelősségbiztosítás tiszta kárbiztosítás lenne, nem lehetne szó arról, hogy a felelősség következményei ellen az is biztosíthatja magát, akinek nincs vagyona, mert hiszen az ilyen személyt kár nem érheti. Ha tehát felelősség ellen a vagyontalan ember is biztosíthatja magát, épen mert ő is épúgy válhatik felelőssé, mint az, akinek vagyona van, nyilvánvaló, hogy a felelősségbiztosításnak nem lehet csak az a feladata, hogy a biztosítottat ért kárt megtérítse, hanem feladatának másban is kell állani. Az a tény, hogy valakinek nincs vagyona, amely a kártérítési kötelezettségben nyilvánuló felelősségnek fedezetül szolgálhatna, nem jelenti azt, hogy az illetőre közömbös, hogy ellene kártérítésben marasztaló bírói ítéletet hoznak, mert a felelősség átfogja a jövőben esetleg előálló vagyont is. Tekintve most már azt, hogy az érdek biztosításjogi fogalma a jövőre irányul és arra a lehetőségre utal, hogy valakit vagyoni hátrány érhet, kétségtelen, hogy biztosítható felelősségi érdek akkor is fennállhat, ha nincs vagyon, amelyből a felelősség realizálható. Vagyon esetében a biztosítás azzal védi a tárgyat tevő érdekét, hogy a biztosított vagyonát megszabadítja attól a lekötöttségtől, amelyet a felelőssé válás ténye létre hozott; vagyon hiánya esetében pedig azzal nyújt oltalmat, hogy elhárítani igyekszik e lekötöttség létrejöttének lehetőségét. Ahhoz pedig, hogy a biztosítás az utóbb említett módon nyújthasson védelmet, az eszközt a peres eljárás adja meg olyképp, hogy a biztosított védelemben részesül a biztosító részéről, a biztosító a biztosítottat a perben támogatja, részint közvetve, szakképzett ügyvéd kirendelésével és ezzel kapcsolatban általában a biztosított perbeli cselekvényeinek irányításával, részint közvetlenül azzal, hogy maga is részt vesz a perben (mellékebeavatkozás). Ezzel pedig a biztosító nyilvánvalóan jogvédelmet nyújt a biztosítottnak, minthogy maga a per az alperes szempontjából jogvédő eszköz.

A jogvédelmi funkció azonban nem szorítkozik arra az esetre, ha a biztosítottnak nincs vagyona. A biztosítottnak más esetben is érdeke, hogy a perben védekezze és kétségtelen alapot teremtsen arra, vajjon felelőssége fennáll-e vagy nem. Ha ezzel szemben azt hangsúlyozzák, hogy a felelősség fennállása szempontjából nem kétséges esetekben nem lehet a biztosítottat arra kényszeríteni, hogy a pert a károsulttal előzetesen lefolytassa, méltán lehet arra hivatkozni, hogy viszont a felelősség szempontjából kétséges esetekben a biztosítottnak érdekében áll a per lefolytatása, mert a benne hozott elutasító ítélet megdönthetetlen alapot teremt annak a kizárására, hogy a károsult felelősség címén ellene kártérítési igénnyel léphessen fel.

A szerző a jogvédelmet legalább is elsősorban nem abban látja, hogy a biztosító a költséget megtéríti. Ennek a kötelezettségnek a megállapítása csak tökéletlenül juttatja kifejezésre a felelősségbiztosítás jogvédelmi funkcióját. E funkció lényegének megítélése tekintetében abból kell kiindulni, hogy a biztosítási szerződés még inkább bizalmi jellegű, mint bármely más szerződés. A biztosító nem korlátozhatja feladatát csakis a vagyoni hátrány megtérítésére és nem maradhat a tétlen szemlélő szerepében mindaddig, míg ez be nem következik. Nem lehet megengedni, hogy a biztosító hallgatásba burkolódzva elnézze, hogy a biztosított esetleg alaptalan követelést elégít ki, jóllehet neki mint szakértelmmel rendelkezőnek módjában lenne a biztosítottat ettől a hátránytól megóvni. A biztosítónak ennél fogva már a felelősségi pert megelőző stádiumban is támogatnia kell a biztosítottat abban a tekintetben, milyen álláspontra helyezkedjék a kártérítési követeléssel szemben. A hazai biztosítási feltételek is kiemelik, hogy a társaság a kártérítési igényeket úgy jogosultságuk, mint nagyságuk tekintetében megvizsgálja.

Szerző rámutat arra, hogy épen a pert megelőző stádiumban foganatosított sikeres jogvédő tevékenységnek mily nagy erkölcsi jelentősége is van a biztosított szempontjából. Gondoljunk csak az ügyvédre, orvosra, akinek gyakorlatát maga az a tény, hogy ellene a hivatása körében elkövetett valamely cselekmény alapján kártérítési pert tettek folyamatba, tönkre teheti, a hivatalnokra, akinek tekintélyét alááshatja vagy az iparosra, akit a kontár hírébe hozhat.

Nem követhetjük szerzőt végig érdekes fejtegetéseiben, amelyekben részletesen kifejti ezt a jogvédelmi funkciót, a biztosítottnak a biztosítótól függőségét és egyúttal a függőség határait szabatosan megállapítja. Túlhaladná e cikk keretét és terjedelmét, ha egyes részletekbe bocsátkoznánk. Úgy a munka egészében, mint többi részében mélyreható eredeti jogászai fejtegetéseket találunk, amelyek nemcsak az anyagi jog, hanem a perjog fontos kérdéseit is érintik. És mindenütt szembeötlő a fejtegetésekben az éles elméleti megvilágítás mellett a kérdések gyakorlati jelentősége is. Nemcsak a jogász, de a biztosítás gazdasági érdekköréhez tartozó szakférjak is érdeklődéssel és haszonnal fogják olvasni ezeket a fejtegetéseket. Biztosítási jogi irodalmunknak nagy nyereségét látom ebben a munkában.

Dr. Fodor Armin.

Szemle.

— **Sajtószabadság** minden jog és szabadság első és végső biztosítója. Kossuth Lajossal szólva: az archimedesi pont, amelyből minden elveszett vagy elrabolt jog visszaszerezhető. Minden közigazgatási korlát, amely más célt szolgál, mint hogy az ex post érvényesülő büntetőjogi felelősség a sajtó útján elkövetett bűncselekményért biztosítsa, a sajtószabadság tagadása. Szinte érthetetlen, hogy ezek az elemi igazságok mily könnyen feledésbe mennek. Különbözően érthetetlen volna, hogy akadhatnak ú. n. liberális lapok, amelyek a sajtót fojtogató közigazgatási guzsbakötését azzal kívánják megoldani, hogy a guzst a független bíróság kezelje. Mihelyt azonban a bíróság nem bűncselekmények, hanem lapok irányára felett mond ítéletet, menthetetlenül zsandárrá fokozódik le. Elveszti saját függetlenségét, anélkül, hogy a sajtóét biztosítaná. Mert a függetlenség lényege a funkcióban rejlik, amelyet a bíróság fogalmilag gyakorol, nem pedig az elnevezésben. Bírói ítéletet csak jogviták és

nem politikai viták felett lehet hozni. Viszont jogvita csak szabatosan körülírt tényálladék felett keletkezhetik. A bíró is csak jogsértő vagy jogveszélyeztető *cselekmények*, tehát nem vélemények, irányok felett van hivatva ítélni, mert abban a pillanatban, amikor a bírót feljogosítjuk, hogy lapokat «chazafiatlan» irányuk miatt betiltson, nem a sajtószabadságnak nyújtunk bírói garanciát, hanem a bírót fokozzuk le közigazgatási tisztviselővé.

— **A magyar himnusz éneklése a magyar Btkv. 172. §.** második bekezdésébe ütköző izgatás vétségét képezi — Csehszlovákiában. A csehszlovák legfelsőbb bíróság ily értelmű döntését a következőképen indokolja: «Az alsóbbfokú bíróságok arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a magyar himnusznak ebben az esetben való éneklése bűncselekmény tényálladékát meg nem állapítja, mert egyáltalában nem nyilatkozik benne a csehszlovák nemzetiség felől és semmi olyat nem tartalmaz, amellyel a magyar nemzetiséget a csehszlovák nemzetiség elleni gyűlöletre izgatná, amennyiben az csak azt a kérést tartalmazza az Istenhez, hogy áldja meg a magyarokat, akiket a balsors üzött, adjon nekik víg esztendőt, mert ez a nép megbűnhődte már a multat s a jövődőt s azonkívül a magyar történelemből különféle remniscenciákat tartalmaz. Az ítélőtábla megengedi, hogy abban a körülményben, miszerint az említett himnuszban Istent arra kéri, hogy a magyarok felé nyujtsa védő karját, ha küzd ellenséggel, meg volna állapítható az izgatás vétségének tényálladéka, de csak abban az esetben, ha különös körülmények azt igazolnák, hogy «az ellenség» alatt csupán a «csehszlovák nemzetiség» volna értendő s hogy ha azoknak, akik a himnuszt énekelték izgatni szándékuk lehetett volna. Az ítélőtáblának ez a jogi álláspontja téves. Az 1921 augusztus hó 20-án, a magyar nemzeti védőszent ünnepén szolgált ünnepélyes misének nemcsak egyházi, hanem k... én politikai jellege is volt. Az abból is látható, hogy a róm. kath. templomban celebrált ezen a misén a k... i magyarok *vallás-külömbőség nélkül* voltak jelen. A Csehszlovák köztársaság területén a magyar himnusz éneklése s azon a földön, amely azelőtt a volt Magyarországhoz tartozott s a magyarok akarata ellenére szakítottatott el attól, amibe ezek most sem tudnak beletörődni, Isten segítségének kikérésére az ellenség ellen, multjuk régi dicsőségének felelevenítésére — s mindezeknek az eseményeknek templomban, olyan szent mise után való felemlítése, amely mise ugyan szentnek az ünnepén, de olyan szent ünnepen celebráltatott, aki egyúttal első magyar király és a magyar állam megalapítója, a belső rend és az állam határainak rendezője volt — kétségtelenül alkalmas arra, hogy a magyar nemzetiséghez tartozó egyekben azt az érzést keltse, hogy a csehszlovák nemzetiség szintén olyan ellenség, amely ellen Isten segítségét kell kikérni s alkalmas egyúttal arra is, hogy gyűlöletet keltsen az ellen a nemzetiség ellen, amely ezen dicsőség hanyatlásának részben okozója volt. Nem szenved kétséget tehát, hogy azok, akik 1921 aug. 20-án a k... i templomban a magyar himnuszt — amelynek ebben az államban nyilvános gyűléseken nincs helye — énekelték, ezzel nyilvánosan és gyülekezeten a köztársaság állami nemzete, a csehszlovák nemzetiség ellen: gyűlöletre felhívást intéztek, erre izgattak.»

— **Elkésztet kifogásolás.** Akárhon is volt az ügylet teljesítésének a helye, a megvizsgálásnak és kifogásolásnak mindenestre még akkor és ott kell megtörténnie, amikor és ahol — rendelkezéshelyén — az eladó valósággal abba a helyzetbe jut, hogy rendelkezessék is az áruval. Elkésztet tehát a rendelkezéshelyén kapcsolatosan tett minőségi kifogás, amikor a vágómarha már a vevő bélyegével ellátva a közbizonylaton van, honnan többé élő állapotban sem el nem vihető, sem ott másnak el nem adható. (Kúria IV. 3021/1922.)

— **Provizíókötés jelentősége.** Abból, hogy az eladó a vevővel szemben a vételáron felül jutalékot is kiköt, még nem következik, hogy az eladó nem saját nevében kötötte az ügyletet: mert a kereskedelmi forgalomban szokásos, hogy a bizományos attól is kér és fogad el díjat, akivel az ügyletet megkötötte. (Kúria IV. 2856/1922.)

— **Utazó hamis meghatalmazása.** Ha az utazó által a fél előtt felmutatott és stornomegállapodásra jogosító meghatalmazáson lévő főnöki aláírás még is volt hamisítva, a storno a főnököt mégis kötelezi, ha őt culpa in eligendo terheli, vagy ha

az utazó a megtevesztést a főnöktől tényleg nyert megbízatása köréhez tartozó valamely teendő teljesítésével kapcsolatban, illetve összefüggésben állóan követte el. (Kúria VII. 3686/1922.)

— **Vallás körébe eső kérdés.** Az a kérdés, hogy a tervezett síremlék a zsidó vallás hagyományai és szokásaiba ütközik-e, a polgári bíróság hatáskörébe nem tartozik. Az engedélyt ily okból megtagadó szent egyület, mint temetőtulajdonos ellen tehát a síremlék felállításának tűrése iránti polgári pernek helye nincs. (Kúria I. 842/1922.) A közigazgatási eljárást a vallásügyi miniszter is megtagadván, az ügy a hatásköri bíróság elé kerül.

— **Szerződésszegésből származó kártérítési kötelezettség lejárata.** Az 1910. évben eladott ingatlan átadását és átírását az eladó megtagadta, mert azt időközben másnak adta el. Eladó 1914. év végén vette kézhez a harmadbírói ítéletet, mely őt, a szerződéses vételár fizetése ellenében, a bekebelezésre alkalmas okirat kiadására kötelezte. Ezen ítélet alapján a vevő csak 1919. évben kérte a végrehajtást a vételár letétbehelyezése mellett, de az, az ingatlan elidegenítése folytán, sikerre nem vezetett. Eladó az ingatlannak azt az értékét köteles a vevőnek megtéríteni, mellyel az 1914. évben bírt, amikor a harmadbírói ítélet folytán teljesíteni tartozott volna: mert a szerződésszegésből eredő kár a szerződésből származó kötelezettség teljesítésére megszabott időben jár le abban az esetben is, ha a károsító cselekvény vagy mulasztás előbbi időpontban volt elkövetve. Az ekként jogerősen megjelölt időpont óta bekövetkezett ingatlan- és pénzértéktolódás megtérítését a vevő nem követelheti és pedig annyival kevésbé, mert a szerződés teljesítésére irányuló perben hozott ítélet végrehajtásában késedelmet tanúsított. (Kúria V. 4438/1922.) De ha ez a késedelem fenn nem forogna, a döntés alkalmasint más-ként szólna.

— **A teljesítésnek már a szerződés kötésekor fennforgó lehetetlensége.** A bizományos olyan, egyedileg meghatározott árut adott el, amelyről azt hitte, hogy az még a megbízó rendelkezése alatt áll, holott a megbízó azt akkor már másnak el- és átadta volt. Az, hogy a szerződésnek az eredeti tartalom szerint, az egyedileg megjelölt ingók szállításával való teljesítése már a szerződés kötésekor is lehetetlen volt, vagy a bizományosnak vagy a megbízónak cselekményére, illetve mulasztására vezetendő vissza; ennél fogva az a körülmény, hogy a bizományos az általa saját nevében és feltétlenül eladott, egyedileg meghatározott ingókat, már a szerződés kötésekor fennforgott okból nem szállíthatja, nem foszthatja meg a jóhiszemű vevőt ama jogok érvényesíthetőségétől, amelyek, az adásvételi szerződés nem teljesítéséből kifolyólag őt, a KT. 368. §-a értelmében, a bizományos ellen, közvetlenül megilletik. Már pedig oly esetben, amikor az egyedileg meghatározott, de helyettesíthető áru szállításának elmaradásáért, sőt annak lehetetlenségeért is az eladó felelős és a gazdasági lehetetlenség kifogásával az eladó maga sem védekezik, a vevőnek jogában áll azt követelnie, hogy az eladó a szerződést az eladott áru helyett ugyanily fajú és mennyiségű más áru szállításával teljesítse. (Kúria IV. 2945/1922.)

— **Elővásárlási jog.** Amennyiben az eladó azt a jogot, hogy az ingatlant a vevőtől ismét megveheti, a szerződés szerint nem saját elhatározásától függően, hanem csak akkor gyakorolhatja, ha a vevő a megvett ingatlant eladni akarná: ez nem visszavásárlási, hanem elővásárlási jog. Ez csak dologhozi jog, amely dologi joggá csak telekkönyvi bejegyzés által válik, s amely külön engedély nélkül, be nem keblézhető. Ha bekebelezési engedély nem adatott, akkor a már előjegyzett elővásárlási jog pusztán az előjegyzés jogerőre emelkedése alapján, igazoltnak ki nem mondható s be nem keblézhető. Egyébként az elővásárlásnak a kikötött összeg melletti gyakorlását az időközi sokszoros ingatlan- és pénzértékváltozás gazdaságilag is lehetetlenné teszi. (Kúria V. 7211/1922.)

— **Lánckereskedelem.** A főlöleges közbeékelődésnek drágító hatását nem zárja ki az a körülmény, hogy az illető árunak tőzsdei ára van, amelynek túllépése nem forog fenn. Mert az adott gazdasági viszonyok között az elharapózott lánccalatos kereskedelem drágító hatása a tőzsdei áralakulásban is megnyilvánulhat. (Kúria IV. 3007/1922.)

— **A Jogállam júliusi füzeté a következő tartalommal jelent meg:** Dr. Gaár Vilmos: Újabb jogesetek a valorizáció körül. — Dr. Meszlény Artur: A gazdasági lehetetlenségűl a valorizá-

Tekintettel a nyomdai munkabér és anyagárak tetemes emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 július 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 840 K, Döntvénytár nélkül 580 K.

cióig. — Törvényjavaslat a késedelmes adós által fizetendő kártérítésről. — A kir. Kúria döntvénye a baleseti járadék felemelhetőségéről. — Dr. Gallia Béla: A tőzsdebírósgazd. ítélete az angol font perben. — Az osztrák legfelsőbb bíróság elvi határozata a pénzadós késedelmének következményeiről. — A berlini Kammergericht állásfoglalása a pénz elértéktelenedésének kérdésében. — Nagy Emil — igazságügyminiszter. — A Jogállam ünnepi vacsorája az 1923. évi május-júniusi füzet második kiadása alkalmából. — A Deutsche Juristen-Zeitung a Jogállamról. — A Deutsche Juristen-Zeitung válsága. — A berlini német jogászgyűlés és a valorizáció.

Közgazdaság.

A Magyar Jelzáloghitelbank 1922. évi mérlege 66 millió korona alaptőke és az előző évről áthozott 1.358,816 korona felesleg betudásával 133.717,989 koronát kitevő nyersbevétel mellett 70.059,564 korona tiszta nyereséggel zárul. 16521

A Lloyd Bank tőkeemelése. A Lloyd Bank Részvénytársaság július 3-án megtartott rendkívüli közgyűlése — az igazgatóság javaslata értelmében — elhatározta, hogy az intézet alaptőkéjét 500.000,000 koronáról egymilliárd koronára emeli föl. A régi részvényesek minden öt darab régi részvény után három új részvényt vehetnek át darabonként 1000 koronás árfolyamon. Az elővételi jog július 4-től július 12-ig gyakoroltatott. 16514

A Roessemann és Kühnemann Részvénytársaság igazgatósága elhatározta, hogy felemeli a társaság alaptőkéjét 11.500,000 koronáról 30 millió koronára, oly módon, hogy a kibocsátandó 92,500 darab részvényből felkínál a részvényeseknek 57,500 darabot 1:1 arányban a közgyűlés által megállapítandó árfolyam mellett, míg a fennmaradó 30,000 darabot a Debreceni Mezőgazdasági Gépgyár Rt. részvényeinek megszerzésére használja fel. 16522

A Magyar-Olasz Bank tőkeemelése. A Magyar-Olasz Bank r.-t. igazgatósága mai ülésén e hónap 18-ára rendkívüli közgyűlés összehívását határozta el, amelyen javasolni fogja az alaptőkének 350.000,000 koronáról 700.000,000 koronára való fölemelését. Az új részvények 1:1 arányban a régi részvényeseknek ajánlatnak fel. Az igazgatóság ugyanezen ülésén Kellner Dezső és Kovács Miksa igazgató-helyetteseket igazgatókká nevezte ki. 16524

Az Angol-Magyar Bank folyó hó 7-én tartott közgyűlése elhatározta, hogy a társaság 345 millió korona alaptőkéjét 520 millió koronára emeli fel. Minden két darab régi részvény alapján egy új részvény vehető át 5000 koronáért a társaság értékpénztáránál július hó 10-től július hó 18-ig. A közgyűlés egyidejűleg elhatározta, hogy a 400 koronás részvények névértékét a tartalékalap javára befolyó felpénzekből 1000 koronára egészíti ki. E tranzakció lebonyolítása után az intézet részvénytőkéje 1.300,000 darab egyenként 1000 korona, összesen tehát 1,3 milliárd korona névértékű részvényből fog állni; kimutatott saját tőkéi pedig 3 milliárd koronára emelkednek. A közgyűlés báró Popper Lipót és báró Ringhoffer Frigyes nagyiparosokat, valamint Kálmán Henrik és Ország Róbert ügyvivő igazgatókat az igazgatóság tagjaivá megválasztotta. 16516

A Cziner és Társa Szalámigyár R. T. igazgatósága közli, hogy a f. hó 12-ére egybehívott rendkívüli közgyűlésnek javasolni fogja az alaptőke felemelését 40 millióról 160 millióra oly módon, hogy minden régi részvény két új részvény átvételére jogosít, darabonként 450 koronás áron. 16525

Dr. Flóris Endre, aki előbb ügyvéd volt, most pedig őt az oláhok elűzték — ügyvédnél vagy közjegyzőnél alkalmazást keres. Címe: Budapest, V. ker., Nádor-utca 20. sz., II. 27. 16526

Fővárosi ügyvéd, helyiséget, telefont adhat irodájában kartársnak, esetleg ajánlatot «Állandó» címre kiadóra kér. 16527

Dr. Sziklay Zoltán kalocsai kir. közjegyző, helyettest vagy gyakorlott jelöltet, esetleg segédet keres. 16508

IRÓGÉP

kellék specialitások.
Javítások és jókarbantartások.
GOLDBERGER GÉZA
írógépvállalata
Budapest, VI., Gyár-u. 11.
Telefon 81-68. 16485
Az ügyvédi kamara szállítója

Hirdetések felvételnek a kiadóhivatalban

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

Vízkúrák és napfürdő,

Zander, soványító-kúra, inhalatórium, orvosi massage, villamosítás, diathermia, Quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Bpest, IX., Calvin-tér 10. Bejárat Ráday-utca (Gazd. Bizt. Szöv. palotájában).
Telefon: József 3-75. 16509

Jó forgalmu ügyvédi iroda átadó.

Felvilágosítás: Budapest, VIII., Bérkocsis-u. 16. I.
Ügyvédi iroda Telefon: József 66-28. 16523

Természettani és természettajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzők
Fizikai és kémiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarlécek
Mikroszkópok és tudományos műszerek
legjutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Cím- és Lakásjegyzék az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.
Telefon: Hívószám 24-79. 16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: L, Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 840 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 580 korona

Egyes szám ára 160 korona
Döntvénytár nélkül 110 korona

TARTALOM. Dr. Frigyes Béla ügyvéd, tőzsdebírói jogügyi titkár: A pénztartozások átértékelése. — Dr. Löw Loránt budapesti ügyvéd: A tőzsdebírói állásfoglalása a gazdasági lehetetlenülés kérdésében. — Király Gyula váci fegyintézeteki főtiszt: Mozaiképek a németországi büntető intézetekből. — Dr. Meszlény Artur egy. m.-tanár, budapesti ügyvéd: Jogirodalom: Dr. Moór Gyula: Bevezetés a jogfilozófiába. Budapest, 1923. — Szemle. Melléklet: Perjogi Döntvénytár. VIII. k. 6. iv.

A pénztartozások átértékelése.

I.

«Es ist ein alter Wunsch, der weiss wie spät vielleicht einmal in Erfüllung gehen wird, dass man doch einmal, statt der endlosen Mannigfaltigkeit bürgerlicher Gesetze, ihre Prinzipien aufsuchen möge.»

Kant írta ezeket a szavakat körülbelül másfél évszázaddal ezelőtt, rátapintva ezzel a magánjog tudományának bizonyára legjelentősebb fogyatékoságára és legsúlyosabb hibájára. Ez az óhajítás ma alig kevésbé kielégítő, s ez a szemrehányás ma alig kevésbé jogosult, mint volt a königsbergi nagy gondolkodónak napjaiban. De talán sohasem volt annyira fájdalmasan érezhető az a hiány, hogy az elméleti magánjog tudománya nem vizsgálta és nem fejtette ki a jogviszonyok rendezésének maradandó érvényű, a tételes jogszabályok mögött ható mélyebb elveit és a gazdasági szervezet és jogrendszer mélyebb összefüggéseit, mint ma, amikor a normális viszonyokra szabott tételes jogszabályok és az igazságszolgáltatás megszokott módszerei a jogélet egész nagy területein elvesztették alkalmasságukat az életviszonyok rendezésére, amikor a jogi és gazdasági viszonyok megbillent egyensúlyú, kaotikus forgatagában kell a törvényhozónak vagy bírónak az összeműködést lehetőleg biztosító rendet és aránylag igazságos érdekkiegyenlítést biztosítani, amely nehéz feladat megoldásánál az ösztönszerű gyakorlati érzéktől eltekintve értékes irányítást csak az ilyen általános érvényű, alapvető elvek nyújthatnának. Különösen áll ez a jelenkor legégetőbb jogi és közgazdasági problémájára, a valorizációnak rendkívül nehéz kérdésére vonatkozólag.

II.

A mult törvényhozása alig szolgált utánzásra alkalmas példát annak, aki a valorizációnak törvényhozási megoldását keresi.

Bizonyos törvényes fizetési eszköz gyanánt szolgáló pénznek messzemenő elértéktelenedésére számos esetet ismer a történelem, arra azonban alig nyújt példát a mult, hogy a pénzegységnek a jelenlegihez hasonló mértékű elértéktelenedése után is az a pénzegység huzamos időn át törvényes fizetési eszköznek megmaradt volna.

XIV. Lajos nagystílű pénzügyi diktátorának, a kalandor Lawnak mintegy három milliárdnyi bankjegye, miután néhány évig volt forgalomban, 1720 október 10-én teljesen elvesztve értékét fedezet hiánya miatt forgalmon kívül helyeztetett. (Wirth: Geschichte der Handelskrisen.) Lényeges elértéktelenedésük után hasonlóképpen forgalmon kívül helyeztettek 1796 február 19-én a francia forradalom assignátái, majd nálunk a Kossuth-bankó, szovjétpénz stb.

A középeurópai államok gazdasági életében a valorizáció kérdésének különösen nagy és bizonyos állandóság jellegével bíró jelentőséget kölcsönöz az, hogy bár a pénz békebeli, eredeti ér-

tékének nálunk kb. $\frac{1}{1800}$ -ad, Ausztriában kb. $\frac{1}{12,000}$ s Németországban kb. $\frac{1}{50,000}$ részére csökkent, ezt a pénzegységet nem váltotta fel más s e rossz pénz törvényes fizetési eszköznek ez óriási értécsökkenés ellenére is éveken át megmaradt és előreláthatólag még soká meg is fog maradni.

A folytonos pénzromlásból származó magánjogi viták tekintetében II. Ferdinándnak 1625 ápr. hó 26-án kelt ausztriai érme-rezolúciója kimondta, hogy «a felek és körülmények nagy változatossága mellett lehetetlen mindezen viták eldöntését egy különleges rendeletben szabályozni. Ezért Ófelsége legkegyelmesebben úgy határozott, hogy a kormány és bíróságok ezeket a vitákat ex aequo et bono, secundum constantiam legibus informatam döntsék el». (Idézi Burkart tanulmánya a Gerichts-Zeitung, 74. évf. 3. számban.) Lehmann «Geldentwertung als Gesetzgebungs-Problem» című munkájában a XVII. és XVIII. századból származó több churbrandenburgi érmeszabályzatot említ, amelyek úgy rendelkeznek, hogy a kölcsönpénzek a méltányosságnak megfelelően a kölcsönzött összeg belső értéke és fémtartalma szerint fizetendők vissza.

A valorizálás gondolata jut érvényre az 1811 február 20-iki osztrák devalvációs pátens nagyjelentőségű intézkedéseiben, amely az értékeben lényegesen csökkent pénz helyett új pénzrendszert vezetett be, a régi pénznek az újhoz való értékarányát $\frac{1}{5}$ -ben állapította meg és kimondta, hogy az adós, a még jó bankó-cédulákban kapott hitelt teljes értékben, a papírpénz fokozatos romlásának éveiben keletkezett pénztartozását pedig egy, a mindenkori tényleges belső értéket feltüntető skálában megállapított hányad szerint köteles teljes értékű új pénzben visszafizetni. Ennek a szabályozásnak az az elvi kiindulópontja, hogy a pénzromlás következményeit teljes mértékben az adós köteles viselni, illetőleg a hitelezőnek az adós ugyanolyan belső értékű pénzüsszeget köteles fizetni, amennyinek megfizetésére a szerződés szolt.

Az 1811 február 20-iki pátens a maga korának gazdasági életében nagy megrázkódtatásokat okozott, de bizonyára összehasonlíthatatlanul súlyosabb veszélyekkel járna hasonló szabályozás ma, nemcsak azért, mert a pénz elértéktelenedése ma az 1811-iki osztrák bankó-cédulák értécsökkenését több százszorosán s ezerszeresen felülmúlja, hanem valószínűleg még inkább azért, mert a kifejlett hitelgazdaság korában, ma a hitel terjedelme és jelentősége sokkal nagyobb, mint volt a körülbelül 100 év előtti Ausztriában, amely akkor a még csak kibontakozó félben lévő kapitalizmus fejletlen korszakát élte át. A magán- és az államhitel összege a nemzet jövedelméhez és vagyonához viszonyítva ma bizonyára sokkal nagyobb hányadot tesz ki, mint kitett 1811-ben s így olyan törvényes rendezés, amely a közgazdaság általános elszegényedése mellett az adósok megnövekedett tömegét a kielégítési alapon túlmenő, a békebeli nemzeti vagyon jelentékeny hányadával felérő értékű teljesítésre kötelezné, az 1811-iki devalvációhoz képest hatványozott veszélyeket rejtene magában és sokkal súlyosabb megrázkódtatással járna.

A mult törvényhozási példái érdekességük teljes elismerése mellett sem tekinthetők utánzásra alkalmas mintáknak. A megoldást kétségtelenül a jelenkor gazdasági követelményeihez kell szabnunk.

III.

A valorizáció problémája gyakorlatilag elfogadható megoldásának két, nem jogi alaptétel szab irányt. Első az, hogy a

mai papirkorona nem egyenlő az aranykoronával, hanem annak csak egy elenyészően csekély töredéke, a másik nem kevésbé fontos tétel pedig, hogy a mai aranykorona sem egyenlő a békebeli aranykoronával. Az első tétel matematikai tétel, amely a maga elvontságában és az élet tényleges alakulatától való elvonatkoztatásában mintegy légüres térben méri össze az értékeket, mint pusztá dimenziókat. A második tétel közgazdasági és szociális megállapítás, amely az értékegységet mint a gazdálkodó egyének vagyoni erejének, jövedelmének, gazdagságának hányadát tekinti, benne nem valamely elvont, hanem a közgazdaság alanyainak gazdasági és szociális helyzetével, teljesítőképességével kapcsolatba hozott mennyiséget lát és egy-egy aranykoronának az adósra és hitelezőre nézve megállapítható relatív súlyát, *szubjektív jelentőségét* vizsgálja. Addig míg az egyik részről az «egy korona egyenlő egy koronával» fikciójával a másik részről a tiszta matematikai értékviszony tényét állítják szembe és ezen az alapon a névértéken való fizetés követelményével a teljes valorizálás követelményét szegeznek szembe, tulajdonképpen két féligazság küzd egymással s épen ez magyarázza meg a vita makacsságát, az ellentétek látszólagos áthidalhatatlanságát. A valorizálás ellenzőinek makacs ellenállása bizonyára leginkább annak a rendszerint öntudat alatt ható oknak a folyamánya, hogy a valorizáció szószólói ezt a második tételt szem elől tévesztik és merev következetességgel a matematikai értékegyenlőség követelésének kívánnak érvényt szerezni.

Az első tételnek hangsúlyozása és a köztudatban való bevittele sodorta a valorizáció kérdését ellenállhatatlan erővel a közérdeklődés homlokterébe, a problémának gyakorlatilag elfogadható megoldásához azonban meggyőződésünk szerint csak a második tétel megfelelő méltatása fog minket elvezethetni.

IV.

Mielőtt a kérdés gyakorlati megoldását keresnők, elvontan, minden célszerűségi gazdasági és jogpolitikai megfontolás mellőzésével *jogi szempontból* kívánjuk a valorizálás kérdését vizsgálni.

Elsősorban a szerződéses pénztartozásokkal kívánunk foglalkozni, amelyek átértékelésének jogi megítélése sokban lényegesen eltér a szerződésen kívüli kötelemekekből származó pénzkövetelések valorizálásának kérdésétől, amire egyébként alább még röviden visszatérünk.

A *szerződési pénztartozásokra* nézve túlnyomó a szakirodalomban az a felfogás, hogy a szigorú jog elveinek a névértéken való fizetés felel meg és csak igen nyomatékossá méltányossági és igazságossági szempontok követelik, hogy a hitelezőnek a pénzromlás okozta kára a jogszabályok ellenére egészen vagy részben megtéríthessék.

Fenti felfogással meggyőződésünk merőben ellentétes; felfogásunk nevezetesen az, hogy a jogi elvek helyes alkalmazásából, a szerződések helyes értelmezéséből *szabályként a pénzkövetelések valorizálása következnek* és ezzel az elméleti, jogászai megoldással szemben a jog területén kívül fekvő súlyos gazdaságpolitikai megfontolások és méltányossági szempontok követelik meg az átértékelésnek szűkebb térre szorítását.

Döntő jelentősége van kérdésünk szempontjából annak az elvnek, hogy a szerződések értelmezésénél nem a használt szavak betűszerinti értelmét, hanem *a felek szándékát* kell szem előtt tartani. Ha a felek szerződésileg bizonyos pénzösszeg fizetésében állapodnak meg, szándékuk nem arra irányul, hogy a teljesítés tárgya bizonyos bankjegyek bizonyos mennyiségének, mint fizikai dolognak szolgáltatása legyen, olyasféleképpen mint hogyha pl. külföldi postabélyegek bizonyos mennyisége volna a szerződés tárgya. A pénztartozásoknál a kitett pénzösszeg csupán kifejező eszköze a csereérték bizonyos mértékének, amelynek szolgáltatására a felek szándéka irányult.

A pénz lényege, jelentősége és értelme nem bírásban, hanem elköltésében, nem anyagában, hanem a hozzáfűződő, benne megtestesült csereértékben rejlik. A *pénzjegyek* bizonyos *mennyisége* a maga fizikai megjelenésében egyfelől és a pénzösszeg által kifejezett *csereérték* vagy vásárlóerő másfelől, két különböző fogalom, amelynek összetévesztésére és téves azonosítására csak az vezethetett, hogy hosszú időszakokon át a pénz értéke — relative csekély: elhanyagolható ingadozásoktól eltekintve — állandó volt, ugyanazon pénzösszegnek körülbelül ugyanaz a csereérték

felelt meg és így leegyszerűsített szemlélet és a dolgok külső, fizikai megjelenéséhez tapadó, leegyszerűsített gondolkodás-mód mellett megszokottá vált, hogy egy bizonyos mennyiségű csereértéket a kifejező pénzösszeggel azonosnak tekintettünk.

Különösen mélyen gyökerezett ez a felfogás a mi korunk gondolkodás-módjában, tekintettel arra, hogy a béke és a rendezett pénzviszonyok évtizedeiben nőttünk fel és amint a társadalom élete egyedül lehetséges formájának a békét, úgy az értékállandóság biztos kifejezője gyanánt a pénzt tekintettük.

Mihelyt azonban a pénz értékállandósága megszűnik és különböző időpontokban ugyanaz az összeg különböző értéknek és vásárlóerőnek a kifejezője, élesen szemünk előtt kell tartani, hogy pénzösszeg és pénzérték nem azonos fogalmak és ezért egymással fel nem cserélhetők. A felek szerződési szándékát vizsgálva, meg kell állapítani, hogy a pénzfizetésre szóló kötelemekeknél bizonyos csereérték szolgáltatása a prius, a cél, a pénzösszeg fizetésének kikötése pedig csak a posterius, az eszköz. Ha a pénzösszeg és csereérték útjai különválnak és a kettő között a szerződést értelmező bírónak választani kell, úgy nem szabad a célt, az értékszolgáltatását, a pusztán kifejező eszköz gyanánt szolgáló pénzösszegnek feláldozni. A felek szerződési akarata csak úgy valósul meg, ha az adós nem a pénzjegyek bizonyos mennyiségét, hanem a kötelezett értéket szolgáltatja. Ha a kötelezett értékkel szemben a jogviszony sorsának eldöntésében a pénzösszeg kerekednek felül és az előbbi kiforgatná hatalmából, úgy erre is illenének Uhland szavai:

«Der Knecht hat erstochen den edlen Herrn,
Der Knecht wäre selber Ritter gern.»

(Folyt. köv.)

Dr. Frigyes Béla.

A tőzsdebíróság állásfoglalása a gazdasági lehetetlenülés kérdésében.

Az a 30,000 angol fontos per, amely két vezető pénzintézetünk, a Kereskedelmi Bank és a Leszámlítólóbank közt folyt és amelyet a tőzsdebíróság az elmúlt hónap utolsó napjaiban ítélettel fejezett be, nemcsak tárgyának nagy értékénél fogva, hanem a benne eldöntésre váró kérdések aktualitásánál fogva is érthetően felkeltette széles körök érdeklődését. A jogvita középpontjában a pénz elértéktelenedésének problémái állottak. A Leszámlítólóbank 1914 tavaszán ugyanazon év október, november és december hónapjaiban leendő szállításra 30,000 angol font devizát adott el a Kereskedelmi Banknak 2406 K árfolyam mellett. A vételár a szállításkor készpénzben volt fizetendő. A háború kitörésére tekintettel a felek a teljesítést egyértelműleg elhalasztották, utóbb a dologra kisebb-nagyobb időközökben ismételten visszatértek mindaddig, míg a szállításra kötelezett bank 1923 május 8-án a teljesítést meg nem tagadta.

A tőzsdebíróság az alperes teljesítési kötelezettségét megállapította, de őt nem teljesítésre, hanem a keresettől e tekintetben eltérően, az alapon, hogy a május 8-iki megtagadás folytán a Kereskedelmi Bank magát ekkor fedezni tartozott volna, a Devizaközpont május 14-iki árfolyamainak alapulvétele mellett árkülönbözetben marasztalta. Az árkülönbözött a szerződéses 2406 K és az 1923 máj. 14-iki 24.775 K-s árfolyam összehasonlításából volt kiszámítandó. Ennek a két számnak egybevetése már magában is a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságát mutatja. Eltekintve a tényállásnak általános érdeklődéssel nem bíró részleteire alapított védekezéstől, az alperesi képviselő perbeli álláspontja is elsősorban ennek az aránytalanságnak kidomborításán épült fel és azt kétféleképpen megfogalmazva érvényesítette. Egyrészt szerződéses kötelezettségének feloldását kívánta gazdasági lehetetlenülés címén, másrészt amennyiben teljesítésre kötelezték, annak kimondását kérte, hogy a felperes Kereskedelmi Bank csak a megfelelő ellenérték fejében követelheti a szolgáltatást, vagyis az annak idején eladott deviza vételárát valorizálva kívánta, hogy evvel a szerencsétlenül választott közkeletű szóval éljünk. Mindkét kérelem voltaképpen egy- és ugyanazon gondolat különböző kifejezése, mert a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értéke közt mutatkozó aránytalanság remediuma lehet az, hogy a bíró a jogviszonytól az érvényesíthetőségét megtagadja és lehet az, hogy az ellenszolgáltatás értéke szerint felemeli és így a két szembenálló szolgáltatás arányát ismét helyreállítja.

A tőzsdebíróság a vételár felemelésére irányuló kérelmet nem

látta teljesíthetőnek, mert mint az ítéleti indokok mondják, a bekövetkezett értékelődásokat és ezeknek jogi hatását olyan kétoldalú szerződéseknél, amelyet még egyik fél sem teljesített, «a bíróság felfogása szerint nem valorizáció, hanem csak az ugynevezett gazdasági lehetetlenülés elvei szempontjából lehet vizsgálni és az értékelődás bekövetkezése a szerződés tartalmát és hatályát csak oly feltételek alatt és olyan értelemben módosíthatná, amint ez a gazdasági lehetetlenülés elfogadott elveiből folyik». A tőzsdebíróság e tekintetben csatlakozott a magyar joggyakorlatnak a legújabb német birodalmi judikaturától eltérő ahhoz az álláspontjához, amely a szerződési feltételeknek bírói módosításától általában idegenkedik. Mert a gazdasági lehetetlenülés «elfogadott elveiből» nem a szerződés feltételeinek módosítása, hanem a szerződés hatálytalanítása következik. Ez az álláspontja az ingatlan opció kérdésére vonatkozó 26. számú polgári jogegységi döntésnek is.

Ami már most a gazdasági lehetetlenülés elfogadott elveinek alkalmazását illeti, a tőzsdebíróság helyesen vetette el azt az elenvetést, mintha ezeknek alkalmazása az olyan szerződések esetében, amelyeknek tárgya idegen pénznem szolgáltatása, elvileg ki volna zárva. A bírói joggyakorlatunkban megállapított elvek alapján mozog továbbá a tőzsdebíróság akkor is, amikor kimondja, hogy a gazdasági lehetetlenülés megállapításának nem szükségképeni feltétele az adós gazdasági romlásának veszélye, és figyelemre tarthat számot az az ehhez fűzött kijelentés, hogy «azon kérdés tekintetében, hogy elvállalt kötelezettségei teljesítése érdekében az adós mily nagy áldozatokat köteles hozni, a bíróság az átlagosnál szigorúbb mértéket tart alkalmazandónak az anyagi teljesítőképesség és az üzleti előrelátás oly magas fokán álló vállalattal szemben, mint aminő alperes».

Az ítéleti indokolás szerint a tőzsdebíróságra nézve akkor, amikor az ügyletet az alperesre nézve kötelezőnek mondta ki, az a megfontolás volt irányadó, hogy a gazdasági lehetetlenülés az előre nem látott értékaránytalanság esetében sem állapítható meg, ha ilyen fokozatkockázat viselése az ügylet természetével jár, avagy a feleknek ilyen kockázat viselésével kellő gondosság mellett akár az ügylet megkötésekor, akár később, amidőn a már létrejött ügyletet megerősítették, számolni kellett vagy számolni lehetett. Azt, hogy 1914. ápr. 1-én az ügylet megkötésekor a felek ezen ügyletből folyó nagyobb kockázatot nem vehettek számba, az ítéleti indokolás is kiemeli. Támogatja ezt a felfogást nemcsak a pénznek a békében tapasztalt relatív értékállandósága, amelyre az ítélet utal, hanem az a szempont is, hogy az ügylet mintegy féléven belül leendő szállításra kötött, a felek tehát joggal csupán az akkori gazdasági viszonyoknak és lehetőségeknek mérlegelésére szorítkoztak.

Eltérő következtetésre jut azonban a tőzsdebíróság abból a levélváltásból, amelyben a felek 1916. jan. havában a teljesítést a legközelebbi devizarendezésig elhalasztották és ezzel az ügyletet akkor erősítették meg, amikor a magyar koronának a semleges külföldön már mintegy 40% diszárszója volt, továbbá abból a körülményből, hogy az alperes bank a teljesítést a háború befejezése után sem tagadta meg egészen 1923. máj. 8-ig.

Ezzel az utóbbi megfontolással szemben elvileg ki kell emelni, hogy a gazdasági lehetetlenülés jogkövetkezményei nem ügyleti jogkövetkezmények, amelyek valamely ügyleti jognyilatkozatot tételeznének fel. Mihelyt a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti feltűnő aránytalanság, amely a gazdasági lehetetlenülés ténybeli feltétele, beáll, ipso facto beállanak a jogkövetkezmények is. Aktuális volt ez a kérdés különösen abban az időben, amikor a bírósági gyakorlat a gazdasági lehetetlenülés kategóriáját még nem képezte ki és a felek abban a naiv tévhitben éltek, hogy vállalt szerződési kötelezettségeiket teljesíteniük kell. A szállításra kötelezett fél mindenféle kétségbeesett kifogáshoz folyamodott, amelynek örve alatt a teljesítést elodázhatta vagy megtagadhatta. A bíróságok tekintet nélkül ezeknek a kifogásoknak nagyon is gyakran aaptalan voltára, alkalmazták a gazdasági lehetetlenülés következményeit, ha feltételei fennforogtak, akkor is, ha a szállításra kötelezett fél a jogosulttal való érintkezésben arra egyáltalán nem hivatkozott.

Gyakran volt alkalma felsőbbbíróságainknak azzal a kérdéssel is foglalkozni, hogy mennyiben alkalmazható a gazdasági lehetetlenülés kategóriája az olyan esetekre, amidőn a felek a teljesítést a már beállott gazdasági lehetetlenülés után későbbre, rend-

szerint a háború befejezését követő időre halasztották el? Az állandó bírói gyakorlat ebben a kérdésben olyan értelemben alakult ki, hogy az ilyen megállapodásoknak sem tulajdonított nagyobb kötelező erőt a normális szerződéseknél, mert úgy találta, hogy a tényleg bekövetkezett gazdasági átalakulást még a háború folyamán is a legnagyobb körütekintéssel sem lehetett előre látni.

Az előreláthatóság és a kockázat elvállalásának szempontja a tőzsdebíróság ítéleti indokolásában ismételtelen felmerülnek. Hogy akár az egyik, akár a másik a peres tényállásban fennforogott-e, csak az elbírált konkrét ügyre bír érdekel, általános elvi jelentősége ennek a kérdésnek nincs. Elvi szempontból mégis fel kell vetni azt a kérdést, hogy mi a jelentősége az egyiknek és a másiknak. Az előreláthatóság jogi jelentőségét nem láthatjuk másban, mint hogy a szolgáltatásra kötelezett a maga szolgáltatását az értékelődás után is, tehát részben ingyenesen teljesíteni igéri. Ezt a liberalitást az objektív jog nem akarja meggátolni. Ahhoz azonban, hogy az ilyen kötelezettségből a gazdasági lehetetlenülést túlélő kötelezettség álljon elő, nem lehet elegendő, hogy a kötelezett fél fokozott körütekintéssel az értékelődást előre láthatta legyen, hanem szükséges ehhez, hogy megállapítható legyen az az akarata, hogy ő a kötelezettséget arra az esetre is vállalta, ha időközben az értékelődás be is következne.

A kockázat viselésnek elvállalása rendszerint nem liberalitás; különösen akkor nem az, ha az ellenszolgáltatásban az elvállalt kockázat prémiuma is bennfoglaltatik. Csak az olyan különleges jogügyleti megállapodásoknak lehet azt az értelmet tulajdonítani, hogy velük az egyik fél minden kockázatot magára akart venni, amelyekben vagy amelyeknek összefüggő tényállásában a feleknek ilyen akarata világosan kifejezésre jut, ez pedig rendszerint csak úgy forog fenn, ha a kockázatot elvállaló fél ezért a kockázatot is valamilyen alakban ellenszolgáltatást kap. Amikor tehát a felek anélkül, hogy az ügylet tartalmán és feltételein változtatnának, a teljesítést későbbre, például a háború utáni időre halasztották el, ebben az ilyen megállapodásban, legalább, rendszerint, nem a kockázat elvállalására irányuló szándék, hanem a feleknek az a feltevése jut kifejezésre, hogy a kitolt határidőig a háború előtti normális gazdasági viszonyok helyre fognak állni úgy, hogy az eredeti feltételei szerint minden ajándékozási elem nélkül és minden különös kockázat elvállalása nélkül teljesíthető lesz.

A gazdasági lehetetlenülés tényállása, úgy ahogy bírói gyakorlatunk kiépítette és ahogy a tőzsdebíróság ítéleti indokolása is tatálóan megformulázta, arra van felépítve, hogy a viszonyok változása a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értéke között az egyik fél előnyére és a másik fél hátrányára előre nem látott és előre nem láthatott nagymérvű és aránytalan eltolódást idéz elő.

Hogy ez az eltolódás a vitás tényállásban fennforog, nyilvánvaló; hiszen a kötelezett fél egy fontot 24.06 K-ért köteles szállítani, holott a fontot 1923. máj. havában 24.766 K-val jegyezték. Számított-e a Leszámitolóbank 1914. ápr. 1-én, az ügylet megkötésekor, vagy 1916. jan. havában, a teljesítési határidő kitolása-kor erre vagy ezt csak meg is közelítő eltolódásra és az ebből reá előálló hátrányra? Kétségen kívül nem. Számított-e a Keresdelmi Bank a fenti két időpont bármelyikében erre az eltolódásra és az ebből reá jutó nagy előnyre? Kétségen kívül nem. Az ügylet teljesítése akár az ítélethozatal, akár a keresetindítás, akár az 1923. máj. 8-iki megtagadás forduló napja szerint nyilvánvalóan túl megy a felek szándékán, a vállalt kötelezettségen, az előrelátott rizikón, az előre remélt előnyön. Emellett az ítéletben megállapított tényállás nem tartalmaz olyan mozzanatot, amely indítól szolgálhatott volna a Leszámitolóbanknak akár arra, hogy liberalitást gyakoroljon, ajándékozási ígéretet tegyen; akár, hogy a kockázatot, az eredeti ügyleti feltételektől eltérően magára vállalja.

Dr. Löw Loránt.

Mozaik-képek a németországi büntető-intézetekről.*

Reátérek most a letartóztatottak foglalkoztatására.

Németországban az elítéltek munkaereje általában és elsősorban állami szükségletet képező cikkek előállítására használtatik fel. E tekintetben a fegyintézetek, katonaság, vasutak, posta

* Az előbbi közl. I. a 14. számban.

stb. látják el az intézeteket munkával. A munkaerőnek magános vállalkozók részére való bérbeadása talán egész Németországban példa nélküli, mert meggyőződésük szerint a bérleti rendszer a büntetés megfelelő és helyes végrehajtását hátrányosan befolyásolja s a munkaerő által elérhető jövedelem nagyobb részét a fönntartó állami hatalomtól elvonja.

A németek az általuk vallott ezen elveknél fogva a magánosok kisebb megrendeléseit sem fogadták el, sőt még az intézeti alkalmazottak részére is csak javítási munkák voltak teljesíthetők.

Tagadhatatlan, hogy a németek jól ki tudják használni a letartóztatottak munkaerejét, amennyiben legalább napi 10 órai munkát követelnek a raboktól, pensumot szabnak ki s munkadíjat a rabnak csak a pensum elkészítése után eső időre fizetnek; munkadíjpótlékok vagy szorgalmi díjak ott ismeretlenek; általában pedig a napi munkadíj 20 pfenniget, tehát havonként 7—8 márkát meg nem haladhatott.

Feltűnő volt az, hogy az úgynevezett «házi munkások» száma (takarítók, szakácsok, pékek, mosók, borbélyok, fűtők, favágók stb.) a mi intézeteink házi munkásainak számához arányítva, igen alacsony volt és hogy ezek részére a munkadíjak az ipari munkások munkadíjaiból aránylagosan vonattak el.

Nálunk a házi munkások száma 2—3-szor oly nagy, mint a németeknél, tehát többet vonunk el az ipari foglalkozástól, s ezenfelül ezek munkadíjait nálunk az állam viseli.

Németországban nem ritka eset, hogy a fogházbüntetésre (Gefängnis) ítélték közül olyanok, kik részére a fogházban megfelelő munka nem található, az intézeti vezetőség jóváhagyásával és ellenőrzésével maguknak kívülről szerezhetnek munkát. A németek munkáltatási rendszere összhangzásban áll a magán-elzárási rendszerrel és alaposan van megszervezve. E téren mi is elül vagyunk.

Egy fegyintézet beléletének tanulmányozási köréből nem maradhat ki a letartóztatottak *élelmezésének* kérdése sem. Hiszen ettől függ nagyrészt egy büntető-intézet beléletének zavartalan lefolyása és a munkáltatásnak sikere és eredménye.

Németországban a letartóztatottak 1916. évben ugyanolyan élelmezésben részesültek, mint a háború előtt, vagyis kaptak hetenként háromszor húst (ebből egyszer halhús) s naponként 550 gr kenyeret. Az élelmezésben nagy szerepet játszanak a szárított zöldfőzelékek, melyek az intézetek konyhakertjéből kerülnek ki. A főzés gőzzel, a kenyérdagasztás gépileg történik. E tekintetben mi sem állunk a németek mögött.

A fogházra ítéltéknél a testi egészség fenntartása érdekében ott a külső magánélelmezés is megengedhető.

Az élelmezés tápérték tekintetében mögötte van hazai rabkosztunknak és nem ilyen ízletes. A német büntető-intézetekben igen nagy gondot fordítottak az egészségügyi követelmények megvalósítására. Minden intézet el van látva megfelelő fertőtlenítő berendezéssel, amilyen nálunk, pl. a gyűjtőfogházban található. A helyiségek és folyosók padozatai terrazzóval, aszbeszittel vagy parkettel, a két berlini intézetben pedig 5 mm vastagságú lino-leummal vannak bevonva.

A szellőző berendezések kifogástalanok Plötzenseeben minden magánzárkában vízőblítéses fayence-klozett van, amelyet a folyosóról szabályozva, naponként háromszor 5—5 percig öblítenek. A többi megtekintett intézetekben a csöbrőző-rendszer dívik; az edények búzelzáróval vannak ellátva.

Az intézetek villannyal vagy gázzal világítatnak és gőzzel fűtetnek. Egyik intézetben az emberi foekaliát gépileg vezetik az intézet kerti telepére. Az ivó- és mosdóedények mindenütt zómancozott vasból vagy kőagyagból valók; a mi fából készült kupáinkra és dézsáinkra sehohsem akadunk. Mindenütt kád- és zuhanyrendszerű fürdők, zómancozott vaskádakkal, részben fehér fayence-al burkolt falakkal s könnyen tisztítható keramit-padozattal egészítik ki a higiénikus berendezéseket. A falaknak nem burkolt része tartós olajmázolással van bevonva. Minden letartóztatott hetenként egyszer fürdik. A konyha, pékház és gépház padozatai keramittal, a falak fehér fayence-al vannak bevonva. Két intézetben az egész kórház fehér olajmázzal van festve, ami nagyon kellemes hatást gyakorol a szemlélőre.

A zárka-épületeket a nap jól megvilágítja; a templomok fűthetők. Ha még megemlítem, hogy a munkatermekben ívlámpák is világítanak, továbbá, hogy minden zárkában seprő, szemét-

lapát, falipolc és faliszekrény van: azt hiszem a látottaknak a higiéniaát érdeklő részét eléggé kimerítettem.

A letartóztatottak ruházása szintén a higiénia körébe tartozván, erről is meg kell emlékezni. A német letartóztatottak télen kalmuk alsóruhát és sötétbarna posztó felsőruhát, szemvédő nélküli sapkát és bakancsot meleg harisnyával, nyáron pedig kékszinű, erős vászonruhát és papucsot nyári harisnyával viselnek; a betegek ruhája fehér-kék csíkos vászonból készül. A pokróc és fejkendő mindenütt fehér-kék kockás vászonhuzatban van.

A tisztviselők sötétkék posztóból készült egyenruhát viselnek, a kabáton piros parolival ellátott lehajtos gallérral, a jobb vállon rangjelzéssel és a német katonasághoz hasonló sapkával. Kardjuk sárgaréz kosárral és ezüst kardbojtjal van ellátva. Az egyenruha viselése csak szolgálatban kötelező.

A magyar büntető-intézeti tisztviselői egyenruhát indokolt volna a drága arany zsinórtól és a kényes fehér sapkától megszabadítani.

Röviden érintem az iskolai oktatásügyet is.

A német büntető-intézetekben iskolakötelezettség csak a 18. életévig van s azontúl önkéntes; az iskolai oktatás hetenként kétszer 1—1 órán át tart. Nálunk az iskolakötelezettség a 30 éves korig tart s az oktatás hetenként öt napon át 1—1 óra. Az eltérés abban leli magyarázatát, hogy míg a német büntető-intézetekben analfabéta egyáltalában nincsen (állításuk szerint), addig nálunk ezeknek száma a forgalmi létszámnak körülbelül 28%-át alkotta a békében, amikor román és szerb rabjaink is voltak; most e szám: 3%.

Láttunk Németországban fiatalkorú elítélteket is, akiket a felnőttek büntető-intézeteiben, de ezektől elkülönítve külön osztályokon kezelnek.

A fiatalkorúak befogadására külön intézeteik 1916. évben még nem voltak. E téren Magyarország abban az időben némileg megelőzte a németeket.

Az eddig bemutatott képek sorozata nem volna teljes, ha a német büntető-intézetek építérendszeréről rövid leírást nem adnánk. A megtekintett négy büntető-intézet főrészeiben ugyanazon építési rendszer szerint épült; e rendszerben az intézet bejárójánál az egész intézetet uraló, rendesen két tornyú, impozáns templom foglal helyet; a templom alatt vannak rendszerint az irodák; a templom után az intézet főtengeyének mentén jobbra és balra emelkednek a 3—5 emeletes magánzárka-épületek, melyek rendszerint egyforma hosszúságú s egymásra keresztalakban (+) álló épületrészből állnak. A magánzárka-épületek csaknem egész hosszúságukban felülvilágítóval vannak ellátva; a keresztelésnél emelt kupola azonban nem felülről (mint a szegedi), hanem oldalról nyeri a világítást. Az egész intézetet egy összefüggő kőfal veszi körül, amelyen belül, az intézet szélén, állnak a gazdasági és munkatermi épületek. A kőfalon kívül esnek az alkalmazottak lakházai, mindegyike két-két alkalmazott részére. Az összes épületek külső falazata nem vakolt és festett, hanem vörös téglával kirakott.

Érdekes sajátossága a magánzárka-épületnek, hogy az emeletekre vezető lépcsők nem a falakra vannak építve (mint nálunk), hanem az épület közepéből alulról lejtősen vezet fel a függő oldal-folyosók között egy lépcsővel ellátott vasszerkezet, melyről minden emeletre kis átjárók nyúlnak ki jobbra és balra.

A magánzárka-épületek egész terjedelmükben alá vannak pincézve, s ezekben nemcsak raktárakat, hanem fürdőt, fegyelmi zárkákat és munkatermeket is találunk. A közös munkatermek rendszerint felülvilágítókkal ellátott barakkszerű épületek.

A magánzárkának félig kinyitható s szabályozható ablaka van, amelyet kívül hét függőleges és három vízszintes, lapos vasból készült, erős rács fed. A zárkaajtók vastag tölgyfából készültek és kifelé nyílnak. Ha a zárkák előtt levő folyosó nem elég széles — amint ez a legtöbb esetben megállapítható — a tömeges kieresztés alkalmával a nyitott ajtók az amúgy is szűk folyosón nehézkessé teszik a közlekedést, akadályozzák a jó áttekintést és ellenőrzést. Ezt a hátrányt a plötzenseei intézetben azzal küszöbölték ki, hogy az ajtó egészen kitárva teljesen a falhoz simul, nálunk pedig azáltal, hogy a zárkaajtók befelé nyílnak.*

A megtekintett büntető-intézetek mind nagyobb városok közepében (villamossal 20—30 percnyire) épültek.

* A mi rendszerünk hibája, hogy a fogoly az ajtót belülről eltorlaszolja.
(Szerk.)

Építési rendszerükhöz hasonlóan épült nálunk a budapesti kir. orsz. gyűjtőfogház és a szegedi kir. ker. börtön épülete.

* *

Mielőtt értékezésemet befejezném, legyen szabad a mondotak látószögéből hazai börtönügyünk néhány jelenségét megvilágítani.

Csaknem az egész vonalon észlelhető az a gondolkodás, amely a büntető-intézet majdnem kizárólagos rendeltetésének és egyedül megvalósítandó törekvésének az üzleti jövedelmezőséget tekint. Ebből folyólag gyökereket vert az a fölfogás, mely szerint valamely büntető-intézet értékének valódi és talán egyedüli fokmérője és kritériuma a rabmunka révén elért jövedelem nagysága. E tekintetben némely intézet a «világrekordok» inkább ködös, mint fényes és való szféráiba álmódta be magát. Nem lehet kétséges, hogy ilyen célkitűzések mellett a büntető-intézet spiritus rectora: a nevelés eszméje és eszközei eltörpülnek, elhomályosodnak vagy éppen feledésbe mennek. Ámde a munka eszméi, szellemi és erkölcsi tartalom hiányában nem javító tényező a munkásra nézve, hanem legtöbbször fizikai teher vagy szükséges rossz, míg az igazi erkölcs talajából táplálkozó munka teremti meg a munka megbecsülésének, szeretetének és élvezésének embert javító drága gyümölcseit. A szentírás is az erkölcsi parancsot helyezi az első helyre, amikor parancsolja, hogy: «Ora et labora!»

Tagadhatatlan azonban, hogy a jövedelmek fokozására a mostani súlyos gazdasági viszonyok között égető szükség van; ámde az sem lehet kétséges, hogy a nemes értelmességgel gyakorolt munkával ez a cél jobban lesz elérhető.

Ha a büntető-intézet az elítéltet nem neveli, hanem csak foglalkoztatja, akkor tulajdonképpen előnybe helyezi a büntetett munkást a munkanélküli, de becsületes szabad munkással szemben.

* *

A büntetés-végrehajtás sikerének egyik legfontosabb megteremtője: az őri testület öntudatos és tisztult alapokon nyugvó kötelesség teljesítése. E téren a háború és forradalom sokat pusztított. A régi jól fegyverezett gárdának régi tagjai kiöregedtek és nyugdíjba vagy sirba kerültek, a többieknek sorát a háború megritkította, többeket munkaképtelenné tett; az ezeket pótló és a létszámemelés révén bekerült új elem arculatán meglátszik a háború és forradalom elváltozásai. A szolgálat terén kedvezőtlen tünetek javasolják, hogy a jelentkezőket nem szabadna szakszerű átvezetés nélkül a társadalmi életből a fegyrintézet életébe máról-holnapra áthelyezni. Nemtörzsházban három hónapos fegyőri tanfolyam sikeres elvégzését kívánják az őri szolgálatra való felvételhez. Nálunk a szolgálat közben a büntetés-végrehajtás érdekeinek kárára elkövetett hibák révén gyűlnek össze hosszú időn át a szolgálati ismeretek és képességek. Némely intézetben van ugyan őri oktatás, de ez részben késői, részben kevés. Egyébként a fárasztó szolgálat teljesítése mellett nem is lehet olyan eredményes, mint az előzetes tanfolyam.

Azonban minden esetben szükséges lenne az alkalmazást kérő egyénnek előéletét részletes vizsgálat és megbírálás tárgyává tenni, s csak a teljesen megbízhatókat és testileg-lelkileg alkalmasokat besorozni.* A már működő-öröket azután időközönként utánpótló oktatásban is kellene részesíteni. Ennek valamint a tanfolyamnak ismertetési anyaga azonban előbb szakszerűen és könnyen érthető formába volna öntendő.

* *

Utoljára hagytam a magyar börtönügy terén az utóbbi években felmerült sajátságos jelenség szemléltetését.

Született egy eszme, mely szerint szükségessé vált a fegyrintézeti tisztviselők státusába idegen, sőt nem is rokon státusokból új elemeket átvenni, ezzel a vérfelfrissítési módszerrel a börtönügyi státus állítólagos degenerálódását megállítani és a státust a lehető tökéletesség szintjére emelni. Ily kísérlet történt is.

Nem tekinthető kizártnak, hogy az idegenből áthozott erő — kivételes esetben — különösen ha jó szakerők támogatják, hátrány nélkül képes lesz az új státusban működni, sőt még némi eredményeket is felmutatni, de jogos kétség fér ahhoz, hogy valaha igazán alapos szakerővé fog válhatni s képes lesz-e a hivatáshoz szükséges szilárd alapot megszerezni.

* Vajjon a mai javadalmazás mellett jelentkeznek-e alkalmas egyének? (Szerk.)

Föltehető továbbá, hogy az idegenből a börtönügyi igazgatásban került egyén magát mostohagyermeknek érzi, a börtönügyet pedig mostohaanyának tartja.

Ha végül ennek az elméletnek megvalósítását következetesen folytatnák, csakhamar előállna az a sajátságos helyzet, hogy a börtönügyi tisztviselők csoportjában csupa tanítvány volna, mesterek nélkül.

Nem indokolt tehát követ vetni arra, aki ezen elmélettől a «messiási» jelzöt megtagadja.

A kétséges eredményt ígérő kísérletezések helyett határozott fölkarolást érdemel az az egyenesvonalú törekvés, amely a hivatásukban nevelkedett státus tisztviselőit és öreit hivatásuk magaslátára vezetve, a büntetés végrehajtásában az erkölcsi tényezőnek az őket megillető szerepet biztosítva, az elítéltek nevelésében óhajtja céljait elérni.

Ha emellett még sikerülne a társadalomnak a szabaduló rabokkal szemben gyakorolt közömbösségét, sőt legtöbbször tartózkodását és ellenszenvét az engesztelődés, megbocsátás és segíteni készség erényeivel kicserélni, akkor közelebb jutnánk ahhoz az eszményi állapothoz, mely Mozart egy közkedvelt operájának végső akkordjai mellett a sötétség fölött győzedelmeskedő világosság főpapi képviselőjének ajkairól így tárul elénk:

«Már lángol a napfény, az éj tova tűnt,
A nap messze úzte a földről a bűnt.»

Király Gyula.

Jogirodalom.

Dr. Moór Gyula: Bevezetés a jogfilozófiába. Budapest, 1923.

Megilletődéssel tesszük le kezünkben Moór Gyula könyvét. *Ecce homo*, aki az abszolút tudásnak félelmet és melléktekintetet nem ismerő könyörtelenségével vonja le az utolsó kilenc esztendő keservesnél is keservebb tanulságait. Minden, de minden megváltozott körülöttünk és bennünk: régi bálványok romba dőltek, újak sarlatánoknak bizonyultak, még újabbakkal szemben érthető szépséggel kérjük: mit akartok még tőlünk? Megmaradt csöpp vérünket, felperzselt házunk üszkös gerendáit, holt kedveseink sírkeresztjét? De íme: élénk jön fehér palástjában a Tudás és szelid, de hideg hangján szól hozzánk: Ne féljetelek tőlem, nem akarok semmit, még vigasztalni sem akarok, csak arra intelek: *panta rhei* és az a jog, amely természeti szükségességek vagy erkölcsi parancsok ellen vét, előbb-utóbb papírronggyá válik. A jog is jelenség, az okozatosság végtelen sorának egy láncszeme és a jog is céleszköz, a relative legerősebb hatalom eszköze akarata érvényesítésére. Változandóságának tehát hármassal elkerülhetetlen forrása van: létokainak megváltozása, a létét biztosító hatalom megváltozása és e hatalom céljainak a megváltozása...

Moór könyvének jelentőségét nemcsak a hazai, hanem az egyetemes jogtudomány szempontjából abban találom, hogy szinte hézagmentes bölcséleti apparátussal és meglepően éleslátó és független gondolkodással a közelmúlt élményeinek tudományosan sterilizált reagensei segítségével revízió alá veszi a jogbölcséleti alapproblémákat s e közben oly új megállapításokra jut, amelyek mellett komoly bölcselő nem haladhat el többé szótlánul. Művét két részre tagolja: az első szól a jogfilozófiáról általában és két fejezetben foglalkozik előbb a jogfilozófia mibenlétével és problémáinak kifejtésével, azután a jogfilozófia irányával; a második részt pedig szenteli az egyes jogbölcséleti problémák megoldásának, s egy-egy fejezetben tárgyalja: a jog fogalmát és a vele összefüggő kérdéseket, a jog okozatos összefüggéseit és végül a helyes jog problémáját. E beosztással igyekszik hozzáismulni a jogbölcséleti kutatás amaz egyes irányaihoz, amelyeket a tudomány eddigi fejlődése felvetett (54. l.) és amelyek egyikének sem ismeri el kizárólagossághoz való jogát. Tudományos iránya szerint tehát eklektikus; emellett relativista (lásd alább) némi újkantianus árnyalással, amelyen meglátszik mesterének, Somló Bódognak kezenyoma, de inkább csak érzület és hajlam, mint tudományos állásfoglalásai tekintetében. Lényegében teljesen önálló és a maga útját járó bölcselő, aki maga szabja meg nemcsak kutatásának módszerét, hanem azt a kört is, amelyen túl már a transcendentalizmust látja, az *ignoramus* tilalomfáját (300. l.).

A mű első, leíró részében Szerzőnek súlyos küzdelmet kell vívnia a rendkívül szűkre szabott kerettel. Alig száznál több kisformájú oldalon a jogbölcsélet tudománya történetének csak né-

mileg is tájékoztató képét adni a lehetetlenséggel határos. Szerzőnk e vállalkozása csodálatosan sikerült: a csoportosítás mesterei, az egyes írók álláspontja röviden és élesen (néha túlélően: v. ö. *Schäffle* irányának kritikáját, 107. l., aki helyett szerény nézetem szerint egyáltalán találóbb lett volna a német *Verworn*-ra és a magyar *Méray-Horváth*-ra hivatkozni) van beállítva, s a kép, amelyet nyerünk, egyes részletektől eltekintve teljes. Ha én írtam volna e részt, nem mellőztem volna hallgatással *Taine* milieuelméletét és *Oswald Spengler*-t, s több figyelmet szenteltem volna *Nietzsche* *Übermensch*-ének, ha csak azért is, hogy túlzásaira rámutassak. Kiváló érdeme és érdekessége a *Marx* elméletével való polémia, amellyel a polgári tudománynak egy régi mulasztását pótolja. Igaz, hogy a vonatkozó fejtegetések (128–130. l.) a maguk túltömörtségében a kezdő számára fölötte nehezen érthetők és a hellyel való minden takarékoskodás mellett is bővebb kifejtést érdemeltek volna.

A dogmatikus részben a mű főszövege a jog fogalmának elemzésére esik. Itt van helye annak, hogy kimutassa szerzőnk egyfelől gondolkodásának önállóságát, másfelől képességét arra, hogy a forradalmi jognak és a nemzetközi jognak az utolsó évtizedben a jogfejlődésre gyakorolt hatását kellőképp értékelje. Ez a törekvés tükröződik vissza a jogról adott meghatározásában, amely a jogot a relative legerősebb hatalom oly szabályának tekinti, amely annak megsértését valamely hátrány elszenvedésével fenyegeti meg. Ezzel megnyitja Szerző a jog kapuit a forradalmi jogalkotások számára, mert eliminálja a meghatározásból a legitimitás kellékét; és módot ad a nemzetközi jognak a jog keretén belül való elhelyezkedésre, mert a jogot nem korlátozza az államon belüli hatékonyság körére. Kizár a szerző e meghatározással a jogfogalom kellékei közül minden helyességi és igazságossági követelményt és azokat tudatosan és programszerűen a jogi értéktan körébe utalja. Ezért szerzőnk legnagyobb ellenlábasa az észjogi és a természetjogi iskola; de ép oly távol áll *Bentham* utilitárizmusától és *Hegel* Weltgeist-koncepciójától is.

A formulázások minél élesebb körvonalaival való törekvés a jogfogalom e meghatározásánál természetszerűleg veszedelmekkel jár, amelyeket szerzőnk sem tudott teljesen elkerülni. A kényszerrel való fenyegetés ugyan benne van a jognak, mint egésznek fogalmában, de sokkal kevésbé van benne az egyes jogszabályokéban, mint ahogy azt szerzőnk (180. és köv. lap.) feltünteti. Az a megállapítása, hogy «az anyagi magánjog, miként különös részei is, mint a váltó- és kereskedelmi jog, azokat a tényálladékokat állapítják meg, amelyek mellett a peres és végrehajtási eljárásnak helye van» (181. l.), e jogszabálycsoportok csak egyik és pedig nem legfontosabb jellemvonására van tekintettel. E szabályok nagyrésze nem tartalmaz szankciót, hanem részben közvetlenül rendezi az életviszonyokat, részben megengedő, jogostó, diszpozitív, interpretatív szabályok, amelyek csak többé-kevésbé laza összefüggésben állanak valamely kényszerítő parancssal. Csak *cum grano salis* vehetjük tehát a szerző meghatározásának helyességét az egyes jogszabály tekintetében és ugyanígy csak bizonyos tompítással tehetjük magunkévá azt az észrevételét (182. l.), hogy «ezek mögött a szabályok mögött, készen arra, hogy szükség esetén erővel is keresztülvigye őket, közvetlenül ott kell állania annak a hatalomnak, amelynek szabályai gyanánt jelentkeznek. A hatalomnak ebben a készségében a szabály keresztülvitelére — ami a szabálynak valóságos keresztülvitelében is megnyilvánul — a kényszer alkalmazásával való hallgatolagos fenyegetés foglaltatik, amely egészen szorosan hozzásimul a jogszabályhoz, mint tartalmának konkludens tények által való kiegészítése». Nyílt kérdés marad, vajjon szabad-e már emiatt az ily szabályt «lex imperfecta»-nak bélyegezni, miként ezt Szerző teszi és vajjon nem-e jutunk ezzel oda, amit Szerző más helyütt állít is, hogy végső sorban az egész jogrendszer lex imperfectakon alapul (196. l.). De akkor hol marad a szankció, mint a lex perfecta ismertetőjele?

Nem egyezik az uralkodó jogelmélettel — és Szerző elméleti állásfoglalásaival sincs megalapozva — az az eljárása, amellyel az alanyi jogot azonosítja a cselekvőképességgel (209. l.). Az uralkodó tan cselekvőképesség alatt (beleértve a *vétőképességet* is) a személy ama tulajdonságainak összességét érti, amelyeket a jog megkíván ahhoz, hogy saját cselekvéssel az ahhoz kötött cselekvőképesség tehát éppen nem a jogilag közömbös, hanem a jogilag releváns cselekmények érvényes véghezvitelére

való kvalifikáció. Aki ebből folyólag — miként Szerző teszi — alanyi jog alatt a megengedett, azaz jogilag közömbös cselekményeket (207. l.) érti, az kiegyenlíthetetlen önellentmondásba keveredik, amikor más oldalról az alanyi jogot azonosítja a cselekvőképességgel. Az alanyi jog nem mindig «megengedett cselekvés», éppen azért, mert a jog nem csupa parancs és tilalom és nem csupa cselekvési norma. Alanyi jog van ott is, ahol a jogosult részén nincs cselekvés és nem szükséges cselekvőképesség és a legtipikusabb alanyi joga: tulajdonjoga lehet olyan jogalanynak is, aki nem cselekvőképesség. Innen van, hogy Szerző a jogalanyiság, a jogi személy és a cselekvőképesség fogalmával szemben tehetetlen és kénytelen azokat tételes szingularitásokként megmagyarázatlanul hagyni (209. s. köv. l.).

A részletes keresztülvitel során mutatkozó e gyenge pontok ellenére, s melyik definíciónak nincs Achilles-sarka? *Már* jogfogalma nagyjelentőségű haladás a jog lényegének megismerése felé. Megszabadítja a fogalmat minden politikai és efemer kíváncsalomtól; elejti a «néplelek»-re való misztikus hivatkozást; függetleníti az «*opinio necessitatis*» kelléktől, amelynek tarthatatlanságát a közelmúlt évek tapasztalatai épúgy kimutatták, mint mindazon elméleteket, amelyek a jog fogalmába bele igyekeztek vinni valamelyes erkölcsi vagy helyességi követelménnyel való egybehangzást. Más oldalról nem erőszakol a fogalomba fix elhatároltságot ott, ahol azt nem lehet megadni, s így nyitvahagyja a kört ott, ahol erre szükség van. Ezért a jogot garantáló hatalomtól nem követel többet, minthogy az a *relative* legerősebb legyen; az állandóság tényezőjétől csak *relatív* állandóságot kíván; a jog tényleges érvényesülésének kellékénél megelégszik azzal, hogy *rendszerint* kövessék. Hogy a jogalkotó hatalom kicsoda, azt szerinte a tételes jog mondja meg, az tehát maga is része a meghatározandó fogalomnak, következésképp nem lehet a definíció alkotó eleme; ezért jog az illegitim úton létrejött jog is, ha megvan a tényleges ereje ahhoz, hogy érvényesüljön és fenntartsa magát. A tények hatalma épúgy lehet jogalkotó, mint a hatalom ténye: a jog végsőleg a tények erejében gyökerezik. S e nézőpontból könnyen oldódik meg a törvényrontó szokás érvényének problémája is: törvényrontó szokás nem más, mint lassú forradalom, s forradalom nem más, mint *uno actu* ható törvényrontó szokás.

Bőségesen foglalkozik Szerzőnk utolsó fejezetében a helyes jog problémájával. Kimutatja, hogy a jog helyességének vagy helytelenségének megállapítása a tételes jog tartalmának egy magasabb értékmérő szempontjából való megítélését jelenti. A különböző lehetséges értékmérők alkalmazásának elemzése során *per exclusionem* arra az eredményre jut, hogy a jog helyessége nem jelenthet mást, mint erkölcsi értékelést (295. l.). Erkölcsi impulzusaink azonban nem az észből fakadnak, azok irracionális természetűek, érzelmi alapokra vezetnek vissza (300. l.), s noha abszolút érvényt igényelnek a maguk számára, mégis kultúrák, korok és egyéb körülmények szerint változnak. Az erkölcs tartalma nem lévén mentes a változandósággal járó relativitástól (302. l.), a tudományos jogfilozófiai vizsgálódásnak meg kell állania ott, hogy tudatosan megjelölje azt a konkrét erkölcsi felfogást, amelyet a jog értékelésénél alkalmaz. Ez a mérték a mai joggal szemben csak a mai nyugati kultúránkban uralkodó erkölcsi felfogás lehet, amely a kereszténység erkölcsi világnézetén alapul, amely viszont főtételeként a felebaráti szeretetet, az embertársak, az emberiség, javának előmozdítását vallja. De emellett a nemzeti eszme és az igazságosság eszméje számára is tért követel (303–304. l.). Így jut el ama végső megállapításhoz, hogy «az a helyes jog, amely az erkölcs értékmérőjének megfelel. A jog az erkölctől nyeri erejét, céljait és ideáljait. Az erkölcsi értékek világában pedig kiemelkedő helyet foglal el a háza fogalma. Erkölcsi követelmény, hogy az egyéni érdek elnémuljon a köznek nagy érdekei előtt». (Előszó 4. és köv. l.)

Kétségtelen, hogy a jog értékelésének egyik legeslegelső mérőeszköze az etika, s fenntartás nélkül hozzájárulunk ahhoz a megállapításhoz is, hogy nem lehet helyes jog az, amely az erkölcs követelményeinek meg nem felel. Vajjon csakugyan az egyedüli és kizárólagos értékmérő-e az erkölcs, e kérdést hagyjuk nyitva. Hagyjuk nyitva különösen azért, mert nincs eszme, amellyel annyit éltek volna vissza, mint az erkölcsi ideállal, s amelynek nevében több erkölctelenséget követtek volna el. De még visszaélés nélkül is vagy egyenrangúnak kell tekintenünk az ember-

szeretet, a hazaszeretet és az igazságosság hármas követelményét, s akkor *quid juris*, ha mindegyik követelmény más és más jogot jelöl meg helyesnek? Vagy egy bizonyos hierarchiát kell közöttük felállítanunk, amely rangsoron minden bizonynal összevesznek, akik felőle vitába elegyednének. A saisi kép — mindhiába — letakarva marad: ember ne lássa meg, amit az istenség örök fátyol mögé rejtett.

Dr. Meszlény Artur.

Tekintettel a nyomdai munkabér és anyagárak tetemes emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 július 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 840 K, Döntvénytár nélkül 580 K.

Szemle.

— **A képviselők megvesztegetését az érvényben álló büntetőtörvények közül egyedül a holland Btk. 84. §-a, a norvég Btk. 105. §. és a francia 1889 július 4-iki törvény bünteti, amelyek a Wilson-féle rendjelszédelgési eset szült. Büntetni kívánja ezenfelül a svájci jav. 199. §-a és az osztrák Btk. javaslatnak 149. §-a még pedig nem csak az eredményes vesztegetést, hanem az ajándék pusztá felajánlását is. Ami természetesen még nem jelenti, hogy máshol nem történtek volna kísérletek a törvényhozás tagjainak illetéktelen befolyásolására. Hézaga-e tehát a magyar Btk.-nek, hogy nincs benne oly rendelkezés, amely a képviselők megvesztegetését bünteti? Történelmi távlatban a megvesztegetés fogalmilag a hivatali kötelességgel függ össze s így a ratio legis ellene szól, hogy azt az állami szuverénitás részesére is kiterjesszük. De az állami érdek bizonyára felette áll a büntetőjog szakszerű követelményeinek és az új rendelkezés mentségeül — sajnos — mi is hivatkozhatunk Garraud szavaira: *új és száználmas erkölcsi állapotok tették szükségessé e rendelkezést.* De ettől eltekintve is bizonyára logikus, hogy ha a választók megvesztegetését büntetjük, a megválasztottak megvesztegetése se maradjon büntetlen. Megfontolást érdemel azonban, nem felel-e meg inkább a törvényhozói hatalom méltóságának az angol parlamenti gyakorlat, amely maga ítélkezik tagjának megtévelyedése felett. Ami az extra-neus vesztegetőt illeti, annak büntetőjogi üldözése, bármennyire indokolt is, nem mentes a látszattól, mintha törvényellenes befolyás valóban veszélyeztethetné a törvény szuverén alkotóinak elfogulatlanságát. Magára tartó államban fel nem vethető a kérdés: quis custodiat custodes?**

— **Lassan járj . . . !** (Ügyvédi körökből.) Szíveskedjéka dolog közzététele által az illetékes tényezők tudomására hozni, hogy a budapesti kir. ítélőtábla 15. P. 6590/1922/18. sz. ítéletét, amely ápr. 5-én hirdettett ki, júl. 6-án kaptam kézhez. Az ebből eredő kárt vajjon ki valorizálja?

— **Hadikölcsön-lombard biztosítékának kiegészítése.** A záloghitelező, ha követelésének biztonsága a zálogtárgy értékcsökkenése által veszélyeztetve van, további biztosítékot követelhet, de nem olyan esetben, amikor a zálogtárgynak, valamely törvényes intézkedés folytán, teljes fedezetül kell szolgálnia. A kormány által kibocsátott aláírási feltételek szerint a jegyzett, de teljesen be nem fizetett és lombardzálogul lekötött hadikölcsön-címlet a lombardhitel biztosítására szolgál. Az adós tehát a biztosíték kiegészítésére nem kötelezhető és pedig készpénzben annál kevésbé, mert ez a részbeni visszafizetésre kötelezést jelentené, ami az 1921: XVI. tc. 2. §-a értelmében 1925. év vége előtt nem követelhető. (Kúria VII. 3975/1922.)

— **Baleseti kártérítés és létszámból törlés.** A Máv. alkalmazott a szolgálatban balesetet szenvedett, melynek folytán munkaképessége 15%-al csökkent. A Máv. öt teljes illetményei meghagyásával tovább alkalmazta, utóbb azonban — a diktatura alatt elkövetett bűncselekmény miatt — a létszámból, minden

kárpótlás nélkül, törölte. A kir. ítélőtábla tévesen utasította el a felperest kárigényével: mert a balesetet követő időben kapott illetmény részben a csökkent munkaképesség kárpótlásaként adott-nak tekintendő, ez pedig a felperestől el nem vonható. (Kúria VI. 4841/1922.)

— **Örökségről való lemondás hatálya.** A testvérekkel szemben és azok javára való lemondás következtében a gyermek az apai hagyatékából, testvérei beleegyezése nélkül, nemcsak törvényes, hanem végrendeleti öröklés alapján sem követelhet részt; és így az apa által végrendeletében neki juttatott vagyont el nem fogadhatja, hanem azt a lemondás folytán jogot szerzett testvéreknek átengedni tartozik. (Kúria I. 3508/1922.)

— **Bánatpénz fogalma.** Árvaszéki határozat alapján, köz-ségi eljáróság által — ingatlan haszonbérbeadása végett — megtartott árverésen lefizetett «bánatpénz» nem bír a jogi értelemben vett bánatpénz jogi természetével. A legtöbbet ígérő árverelő tehát az ügylettől a letett összeg elvesztésével csak az esetben léphet vissza, ha a visszalépési jog az árverési feltételekben fenntartatott; ellenkező esetben kártérítéssel tartozik. (Kúria V. 4317/1922.)

— **Jászkun hitvestársi öröklés.** A jászkun V. statutum a férjnek a feleség utáni törvényes öröklési jogáról nem intézkedik. Ezt a kérdést tehát — az id. törv. szab. 17. §-a értelmében — a magyar magánjog általános elvei szerint kell elbírálni. (Kúria I. 7232/1922.)

— **Vasúti baleset és vis major.** A baleset úgy történt, hogy a vasúti vonalon haladó sín-autó elé egy kóbor kutya ugrott, aminek következtében az autó kisíklott és a felperes balesetet szenvedett. Bár ez előre nem látható, el nem hárítható esemény, mégsem vis major: mert ez alatt — a háborús és a közhatalom által meg nem akadályozható társadalmi forrongásokon kívül — a természeti erőknél emberi hatalom által meg nem akadályozható s előre nem látható megnyilvánulását kell érteni. (Kúria VI. 3699/1922.)

Közgazdaság.

A Kronberger-féle Faipar R. T. az 1922. üzletévre 100 K osztalékot fizet és alaptőkéjét 60.000.000 K-ról 90.000.000 K-ra emelte. Két régi részvényre egy újat adnak 4000 K árárt. Az elővételi jog f. é. júl. 20-tól f. é. júl. 27-ig a Wiener Bank-Verein Magyarországi Fióktelepénél gyakorolható. 16540

A KÉVE új igazgatósági tagjai. A KÉVE mezőgazdasági hitelintézet és iparfejlesztési rt. gróf Hóyos-Wenckheim Fülöpöt, a Magyar Földhitelintézet vezérigazgatóját és dr. Koós Zoltán kormányfőtanácsost, a Magyar Földhitelintézet helyettes vezérigazgatóját, igazgatósági tagjai sorába választotta. 16538

A Pesti Victoria Gőzmalom igazgatósága júl. 26-ára egybehívott közgyűlésnek részvényenként 1000 K osztalék (100.000 darab 1922-re osztalékjogosult részvény a 1000, összesen 100 millió korona) kifizetését javasolta. 16538

Fábián-féle Vas- és Fémárúgyár Részvénytársaság f. é. máj. 19-én megtartott közgyűlése az alaptőkéjének 48.000.000 K-ra való felemelését határozta el. A régi részvényesek 2:1 arányban vehetnek át darabonként 600 K fizetés ellenében új részvényeket. Az elővételi jog 1923 júl. hó 28-ig gyakorolható Politzer, Rosenberg és Társa banküzlet betéti társaságnál (Budapest, V., Árpád-utca 8.). 16532

Cellini Ezüst- és Fémárúgyár r. t. közgyűlése báró Bánffy Zoltán úr elnöklete alatt Bachruch-Biró vezérigazgató indítványára elhatározta az alaptőkének 60 millió koronára való felemelését. Az elővételi jog 2:1 arányban. Strasser és Társa, V., Nádor-u. 11. cég pénztáránál darabonként 1000 K befizetésével júl. hó 24-ig gyakorolható, ahol az ez évre esedékes szelvényt is beváltják. A több mint 100 év óta fennálló vállalat állami és külföldi rendelésekkel bőségesen el van látva és legközelebb a részvény tőzsdei bevezetését kérelmezni fogja. 16529

A Dunántúli Sertéshizláló részvényei a tőzsdén. A Dunántúli Sertéshizláló, Húsipari és Mezőgazdasági Részvénytársaság, Győr, amelynek részvényeit csütörtökön vezette be a Magyar Leszámitoló- és Pénzváltó Bank, az évtizedek óta fennálló Pfeiffer-féle malomból és hizlálóból alakult át néhány év előtt részvénytársasággá. A telep Győrtől 25.000 négyszögölön terül el és 12.000 darab sertés hizlálására van teljesen modernül felszerelve. A vállalat az egyetlen, amely a tétényi mellett sertésexport-vásári jogosultsággal bír. 16531

A Magyar Mezőgazdasági Hitelintézet Részvénytársaság részvénytőkéjét egy- és egynolcad milliárdra emeli fel. miáltal saját tőkéi 1-5 milliárdra emelkednek. A tőkeemelés az intézet erős fejlődésben levő üzletein kívül két jelentős tranzakcióval van kapcsolatban. Az intézet ugyanis megszerezte a 100 millió korona részvénytőkéjű és saját telepén teljes üzemben levő «Corvin» vasöntő- és gépgyár r. t. részvényeit, továbbá jelentékeny érdekeltiséget vállalt a borsodmegyei Sajókondói kőszénbánya r. t.-nél. Az utóbbi vállalat részvénytőkéje 50 millió korona és naponta 35 vagon szenet termel. A vállalat elnöke Sztérenyi József báró. A Magyar Mezőgazdasági Hitelintézet Részvénytársaság mindkét jelentékeny iparvállalat részvényeinek tőzsdéi bevezetését kérelmezte. Ugyancsak érdeklőre vonta a Debrecenben 43 év óta fennálló Debreceni Kölcsönös Segélyző Egyletet, mellyel megalapította 60 millió korona alaptőkével a Tiszántúli Mezőgazdasági Hitelintézet Részvénytársaságot.

16539

Az «Ofa» Holzindustrie A. G. Zürichben megtartott közgyűlése a 348,321-38 svájci frank tiszta nyereségből részvényenként 3 svájci frank osztalék kifizetését határozta el. A részvények beváltása augusztus 1-től Zürichben a Blankart & Co. bankházánál, Budapesten pedig az Országos Fatermelő R. T.-nél (V. ker., Zoltán-utca 16.) Zürichre kiállított svájci frankra szóló csekkel történik. Elhatározta továbbá a közgyűlés a vállalat alaptőkéjének 7 millió svájci frankra való felemelését olyképen, hogy az igazgatóságnak egy korábbi megállapodása alapján a részvényeket svájci frankban, névértéken felül egy, a Comptoir d'Escompte de Genève genfi bank vezetése alatt álló svájci csoport veszi át, amely a régi részvényeseknek minden 10 darab részvény után 1 darab új részvényt ad 5000 K adó- és bélyegilleték megtérítése ellenében. A vonatkozó részvényutalványok ezévi augusztus hó 1-től kezdődőleg az Országos Fatermelő R. T.-nél szolgáltattnak ki.

16536

A Magyar Forgalmi Bank Részvénytársaság legutóbb tartott közgyűlésén az igazgatóság jelentést tett arról, hogy a háború előtti külföldi valuta-adósságai tárgyában megállapodást létesített. Evvel kapcsolatosan a közgyűlés az intézet alaptőkéjének 100 millióra való felemelését határozta el. A régi részvényeseket minden egy darab régi részvény után egy darab új, már a folyó üzletévre osztalékjogosult részvény illeti meg 8000 K átvételi árfolyamon. A régi részvényeseknek az elővételre fel nem ajánlott részvényekből 50,000 darabot az intézet külföldi hitelezőivel létesített egyezség alapján ezek a hitelezők fogják átvenni, míg a fennmaradó 50,000 darab részvénynek a kibocsátási áránál lényegesen nagyobb áron szabad kézből való értékesítése tekintetében gondoskodás történt. Az elővételi jog gyakorlása f. é. július 23-tól augusztus 4-éig az intézet pénztáránál eszközölhető.

16534

A Nemzetközi Kiviteli osztaléka. A Nemzetközi Kiviteli és Behozatali Részvénytársaság július 14-én tartott közgyűlése az elmúlt üzletévre 25%, azaz részvényenként 50 K osztalék kifizetését határozta el. A közgyűlés egyúttal dr. Klein István ügyvezető igazgatót az igazgatóság tagjává választotta. Az igazgatóság Pető Róbert és ifj. dr. Paksy József igazgatókat ügyvezető-igazgatókká, Lemberger Lajos és Neuhaus Ferenc cégvezetőket igazgatóhelyettesekké és dr. Hammersberg Miklós főtisztviselőt cégvezetővé nevezte ki.

16530

A Pesti Magyar Keresk. Bank érdekeltégeinek tőkefelemelése. Mint velünk közlik a *Viktória Kereskedelmi r.-t.* legutóbb tartott rendkívüli közgyűlésében az Első Budapesti Gözmalom r.-t. és a Wiener Allgemeine Handels A.-G. bevonásával 500 millió koronára emelte fel alaptőkéjét. A részvénytársaság elnökévé Stern Samu választott meg. Igazgatóságának kiegészítéseképpen pedig új tagokul Kaszab Aladár, Stux Sándor, Koppstein Jenő, Káldi Jenő, Serbán Iván dr. és győrvárosi Strasser Béla választottak be.

16528

A Magyar Élelmiszerszállító és Árukereskedelmi Rt. közli, hogy a legutóbb tartott igazgatósági ülésén elhatározta a társaság alaptőkéjének 50 millió koronáról 100 millió koronára való fölemelését. A társaság elnökévé Heinrich Ferenc volt kereskedelemügyi minisztert, alelnökévé pedig Stern Samut választották meg, aki vezérigazgatói állásáról lemond és ezentúl mint a társaság alelnöke fogja annak ügyeit vezetni. Stern Samu, mint a Kereskedelmi Bank igazgatóságának tagja, továbbra is résztvesz a bank vállalatának vezetésében.

16528

A Magyar Szalámigyár r. t. július hó 29-én megtartott rendkívüli közgyűlésén elhatározta az alaptőkének 300 millióról 500 millióra való felemelését. A tőkeemelés indokolja az érdeklőre tartozó bel- és külföldi vállalatok hatalmas fejlődése és tőkeemelési, továbbá a Kolozsvári (Heinrich) Szappangyár rt. többségének megszerzése és Debrecenben a Debreceni Első Takarékpénztárral együtt megszerzett 1835 óta fennálló Kuczik-féle húsfeldolgozó-telep átvétele. A társaság Debrecenben nagyobb arányú hízalda és szalámigyárat és külön vállalatot létesít a Debrecenben centralizálódott román sertésimport és tranzit lebonyolítására. A javaslat szerint minden öt régi részvény után két új vehető át darabonként 5000 K-ért. A társaság ezenkívül minden öt régi részvényre tárcájából egy Czinner-szalámi részvényt ad ingyen a részvényeseknek.

16535

Ügyvédjelölt három évi gyakorlattal vidéken keres alkalmazást, lehetőleg azonnali belépésre. Cím a kiadóba.

16537

Vízkúrák és napfürdő, Zander, soványító-kúra, inhalatórium, orvosi masszázs, villamozás, diathermia, Quarz
Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Bpest, IX., Calvin-tér 10. Bejárat Ráday-utca (Gazd. Bizt. Szöv. palotájában).
Telefon: József 3-75.

16509

Természettani és természetrajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzők
Fizikai és kémiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarlécek
Mikroskópok és tudományos műszerek
legutányosabban kaphatók

CALDERONI
Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál
Budapest, IV., Váci-utca 50.
Árajánlattal készséggel szolgálunk

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a
Budapesti Cím- és Lakásjegyzék
az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

Hirdetések felvételnek
a kiadóhivatalban

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.
Telefon: Hívószám 24-79.

16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felölös szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I.**, Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára negyedévre 840 korona
Döntvénytár nélkül negyedévre 580 korona

Egyes szám ára 160 korona
Döntvénytár nélkül 110 korona

TARTALOM. Szüts Miklós ny. kir. kúriai bíró: Szuggesztív erők és hatások a jog területén. — Dr. Frigyes Béla ügyvéd, tőzsde-bírószági jogügyi titkár: A pénztartozások átértékelése. — Jogirodalom: I. Dr. Lengyel Aurél budapesti ügyvéd: A tisztességtelen versenyről szóló törvény magyarázata. Írták dr. Beck Salamon és dr. Vámbéry Rusztem ügyvédek. Budapest, 1923. Omke kiadása. II. Dr. Fazekas Oszkár budapesti ügyvéd: A tisztességtelen versenyről szóló törvény magyarázata. Írta dr. Meszlény Artur ny. kir. ítélőtáblai bíró, egy. m.-tanár, ügyvéd. Budapest, 1923 április. Az Athenæum kiadása. — Szemle.

Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XVI. k. 6. iv.

Szuggesztív erők és hatások a jog területén.

«Több dolog van mennyben és földön mint a ti iskolás bölcseségetek álmodozza», mondotta régen Shakespeare.

Újabbkori megfigyelések tárták föl, mialatt az öntudatos gondolkodás nagy sikereitől kápráztatva már-már azt hittük, mindent csak ennek köszönhetünk: hogy a szellemi fejlődésnek és átalakulásnak vannak láttatlanban működő forrásai, mintegy földalatti áramlatai is, melyek a gondolkodásnak majd mindenik, de különösen a közállapotokkal és közhangulatokkal összefüggő területein, vezető gondolatokat sugallanak, fogadásukra, kifejlesztésükre előkészítik a gondolkodókat, de sokszor a nem gondolkodók hajlamait is, és az emberiséget új eszmékkel, váratlanul fölmerülő segítségekkel gazdagítják, néha a fejlődés egy-egy fordulópontját váratlan akadályok létrehozásával hátráltatják vagy visszavethetik is.

Nem akarok itt a suggesztió, vagyis a sugallás nehéz kérdéseinek mélységeibe elmerülni, ami nem idetartozó területekre is vezetne, hanem inkább bízva az ezekről ma már nagy általánosságban elterjedt, bár homályos, de a tapasztalással is kiegészített ismeretekben, csak arra kívánom a figyelmet főkérni, hogy a suggesztió némelykor egyik emberről a másikra vagy másokra, máskor egy emberben csak magában is gyakorolja csodálatraméltó, némelykor jótékony, néha ártalmas hatásait, melyek a lelki életnek néminemű megszállását jelentik oly gondolatok, belátások, vágyak, rokon- és ellenszenvek részéről, melyeknek felléptét nem könnyen tudjuk a magunk vagy mások megfigyelése alatt lefolyt logikai gondolkodásunk ismert mozgalmából kimagyarázni vagy ezekre a szokott következetességgel visszavezetni.

Azt mégis észlelhetjük, hogy mindennapi szellemi életünknek vannak inkább személyes, de másfelől inkább személytelennek is mondható folyamatai, mely utóbbiak az öntudat megvilágított területein kívül folynak le, de gondolkodásunkban mégis nyomokat hagynak, melyek aztán felébredhetnek. Gondolataink itt gyengébb kapcsolatba lépnek kedélyállapotainkkal, vagy távolabb álló gondolatokkal, ismeretekkel, amit észrevenni nem tudunk, de a gondolatok és érzelmek egymásra hatása azért nem szűnik meg, főként ha ezek bennünk erősen gyökereznek; az emlékezés gyengültebb folyamatai ezt a kapcsolatot fönntartják, épen a pihenés, sőt nem egyszer az alvás időszakai alatt, amikor a gondolatok sokaságának tülekedése bennünk nyugalomra tér, ezeket a megkötött, de bevégzetlen kapcsolatokat bennünk a nagyobb csend némaságában életrekeltek, és ilyenkor ezekkel csak egymagukkal foglalkozva, vonatkozásait néha tisztább világításban tudjuk meglátni, mint a gondolatok és érzelmek tobzódó

sokaságának tömkelegében, s kivillannak ilyenkor azokból oly igazságok is, melyeket máskor nem láttunk, vagy összefüggésük fontosságát tisztábban látva, azok oly mélyen vésődnek be egyéni hangulataink érzékeny talajába, hogy ott erősebben gyökeret vernek, mint a napközi gondolkodásunk sokaságában keletkezett bármily erős belátásaink vagy elhatározásaink.

Ezek a folyamatok a költői vagy művészi képzelet műveiben, de a tudomány és haladás legtöbb területein is többször pótolhatatlan alkotó erővel lépnek fel, és így mindezeknek fontos tényezői. Lefolyásukat nem lehet azzal a felaprózó boncolással ellenőrizni, sem pedig előkészíteni és végigvezetni, mint a tiszta logikai gondolkodás rendes műveleteit, de azért némiképen szabályozni és inspirálni lehet ezeket is; hasznosságukat pedig még inkább fokozza, hogy eredményeiket, ha azok bennünk kialakultak, a logikus ész kritikai világosságánál is lehet elfogulatlan gonddal felülbírálni, hogy azokból a jót és életképeset hasznunkra fordítsuk, az ártalmasat pedig kigyomláljuk.

Igaz, hogy ez nem mindig egyenlően könnyű feladat. Mindekelőtt legyünk figyelemmel arra is, hogy vannak még a suggesztiónak oly alakzatai, melyek nem is az ú. n. autoszuggesztio-útján, vagy nem a fentemlíttetem személytelen gondolkodásból fejlődnek, hanem, — mint azt a hipnózis egyes esetei mutatják, — egyeseknek másokra való veszedelmes és rosszakaratú befolyásából is keletkezhetnek. Ebben az utóbbi minőségben is a suggesztiónak nagy szerepe jut a jogélet, de különösen a büntető jog területein. Itt azonban nem ezekkel az eseteivel akarok foglalkozni, hanem inkább azokkal a módozataival, melyeket a suggesztio személytelen alakzatainak neveznék; nem mintha ezekben a személyiségnek nem jutna semmi szerepe, mert inkább rendszerint az egyesek kedvenc gondolatai, érzelmei, köztük általánosan elterjedt szükségletek, terhek vagy akár ábrándok nyomása alatt keletkeznek, de mégsem a tudatos és tervszerű gondolkodás és elhatározás eredményei.

Mindezek egészben eszünkbe juttathatják az excentrikus, de mély gondolatokban és zseniális sugallatokban bővelkedő amerikai angol költő és író, Poe Edgar, mélyenjáró fejtegetését, midőn a beszéd hatalmáról szólva az *ébredlét* és a *nem teljes ébredlét* közt levő állapotban föl-fölmerülő gondolatokról azt fejt ki, hogy ezek az emberi természetnek természetfölötti állapotát nyilvánítják, szinte mint tükröző visszfényt annak a világosságnak, amely ezen a világon kívül álló szellemé.*

A jog az emberiség fejlődésében az a jelenség, mely az erkölccsel együtt legközelebből összefügg azzal a sokatmondó latin példaszóval: «homo sum, nihil humani a me alienum esse puto». Így természetes, hogy a jogi gondolkodásban a gondolatok és megismerések keletkezésének ez a leírt suggesztív alakulása is nagy szerepet játszik, és főleg azoknak az emberi természetben mélyen gyökerező jogi követelményeknek hatása alatt fejlődik, melyek, mint pl. a *magántulajdon* vagy a *jogi felelősség* vagy a *közjogi szabadság*, a *kölcsönös jogvédelem*, avagy, hogy még csak egy példát említsek, a jogilag éretlenek kimelésének elvei, az emberi együttélés területeit eltöltik és bennünk oly erős visszahatásokat gyökereztetnek meg, melyek soha egészen aludni nem térnek, hanem öntudatlan vagy más gondokkal elfoglalt lelki

* Poe-nak ezeket a fejtegetéseit részletesen ismerteti a «Philosophische Weltbibliothek» «Spinoza Redivivus» című kötete 44—46. lapjain (Halle an der Saale, 1912.).

állapotainkban a legkisebb ingerekre is megint csak rezgésbe jönnek, s minden előkészítés vagy tervszerű foglalkozás nélkül is készen vannak a bennünk mozgó vagy lappangó benyomásokkal kölcsönhatásba lépni s ebben eltörölhetetlen nyomokat hagyni, úgy, hogy a már csak utólag ébredő öntudatos figyelem számára is észrevetésük lehetősége még fennmarad, amikor egyszerre mint ismeretlen mélységekből váratlanul fölmerült belátások lépnek öntudatunk elé.

Az ilyen megismerések részint a jogi felfogás, különösen a bírói belátás alakulása körül, részint oly rendkívüli időkben mint pl. most a nagy háború után keletkezett társadalmi és gazdasági válságban, a jogfolytonosság fönntartásának nagy feladatához szükséges alkalmazkodások áthidalásában, részint a közhangulat és a közvélemény termékenyítő alakításában, jutnak leginkább kifejezésre.

De az a bizonytalan homály, mely ezeket a szellemi megnyilatkozásokat és az ezekhez vezető, többnyire ellenőrizhetetlen műveleteket borítja, mégsem zárja ki, hogy ezeknek befolyásolásra jótékony és termékenyítő hatást gyakorolni ne tudjunk s ne akarhassunk. És szemben azzal a nagy fontossággal, melyet ezek a folyamatok épen a történelem legkritikusabb időszakában, az emberiség vagy egyes nemzetek fejlődésére gyakoroltak, nem fölösleges fölvetni azt a kérdést, miképen lehetne szellemi életünk eme rejtett háttérében felvillanó erők irányításáért valamit tennünk, ami azoknak oly mederbe vezetését előmozdithatná, amelyben mentől szabadabb és a közjólét előmozdítására mentől üdvösebb alakban érvényesüljenek.

Erre nézve az első fokozat annak a felismerésében áll be, hogy ilyen rejtett erők vannak, melyek a gondolatok, vágyak és elhatározások keletkezését, azok összekapcsolását akkor is folytatják, mikor tudatos gondolkodásunk pihen vagy, ha el is van foglalva, ez nem meríti ki teljes erejét, úgy, hogy abban észrevétlenül még oly kapcsolódások is keletkezhetnek, melyekről csak akkor vehetünk tudomást, mikor eredményeink annyira megerősödtek, hogy valamely termékeny gondolat váratlan fölmerülésével, vagy egész lelkünket betöltő vágy, elhatározás térfoglalásával öntudatunkat is meglepik.

Csak természetesnek találhatjuk, hogy lelki tevékenységünknek ezek a látszólag személytelen mozgalmak gondolkodásunknak ugyanabból az anyagából, érzelmeinknek ugyanabból a világából merítenek, melyek lelkünket annak tudatos műveleteiben is betöltik. De talán tisztább, mert személytelenebb kézzel; mint ahogy a szerencsésekről is ártatlan gyermekekkel szokták a nyereszámokat húzatni.

Minél inkább telítjük gondolati és érzelmi világunkat a helyes jog, az önzetlen, emberszerető erkölcsi elveinek kutatásával, ezekhez való hűséges ragaszkodással, s minél inkább erősödik bennünk a vágy, hogy ezeket tárgyilagos vonatkozásaikban helyesen megismerni tudjuk: annál inkább erősödik bennünk a diszpozíció arra, hogy gondolkodó erőink ellenőrizetlen játékaiban is, gondolataink és vágyaink személytelen kapcsolódásaiban is ugyanezek a tényezők fognak szóhoz jutni; szép és nagy gondolatokat, nemes érzéseket álmában vagy ellenőrizetlen, tudatlan pillanataiban csak az az ember fog termelni, aki ilyenekkel tudatos gondolkodásának, elhatározásának megvilágított területein, hű odaadással sokat foglalkozik. Viszont az ilyen szuggesztív befogadáshoz is termékeny talajul csak oly nagyobb tömegek szolgálhatnak az emberiség szabad csoportosulásaiból, melyeket a szellemi vezetésben hivatott vezérek és gondolkodók az igazságos és önzetlen világnézetek erkölcsi magaslatára emelni vagy legalább ehhez közelebb hozni tudtak.

Már magában az a meggyőződés: «egyenlő jogot mindenkinek!» — *akit igazán áthat* — vagy akit eltölt a kötelesség szent szava, a szó szoros értelmében: mindez már igen nagy szuggesztív erőt képvisel. Azt tartja a német közmondás: «das Kind ist des Mannes Vater.» (a gyermek a férfi apja), de épen úgy áll az is, hogy a tudat alatti ember az öntudat emberének ikertestvére.

Lényegében egy és ugyanazon szellemi képességeink azok, melyek úgy a tudatos mint a tudat alatt folyó műveleteinkben vezetnek, s mindegyik esetben ugyanazokból a forrásokból merítenek. Ami az egyiknek emelkedését fokozza, ugyanaz fokozza a másikat is.

De ugyanaz fokozza a tudatos gondolkodásnak azt a kritikai képességét is, mely azt a sugallatszerű, szuggesztív eredmények

üdvös vagy ártalmas természetének bírálására s azok jótékony alkalmazására vagy elhárításukra hivatottá teheti.

Hogy ilyen a tudat alatt dolgozó lelki tevékenység van, arról álmaink és önkénytelen gondolataink fölvilágosításai is meggyőzhetnek bennünket, s valamint álmaink gyakrabban éber állapotaink legerősebb benyomásait vetik föl más-más kiadásban: épen úgy lesz hű kísérője ez a személytelen lelki munkánk is az öntudat világítása mellett lefolyt lelki tusáinknak és életünk gondjainak s eseményeinek.

Minél magasabb és emelkedettebb, vagy legalább is minél romlatlanabb és önzetlenebb, gondolkodásunk, minél alkalmazkodóbb és életképebb lelki életünk egész beállítása: annál szerencsésebb eredményeket várhatunk ettől a személytelen gondolatmunkától, mely lelki életünk háttérében annál kitartóbb erővel öröklik felettünk, mert a napi fáradságok zaklatásának kevésbé van kitéve, s nem erőltetett, hanem csak mintegy önkénytelen lelki tevékenységben foly be a gondolatok, érzelmek és vágyak termelésébe.

Ez az «ora et labora» újabbkori összefoglaló ápolása, amit a régi szép jelszó nekünk ajánlott: a lélek magábaszálló egyesített foglalkozása Istennel, önmagával és a munkával.

Nem a jog mint elvont tudomány egymagában, hanem az emberi élet minden részletét közelfekvő általánosságban érintő jogi, és ezekkel mindig szoros kapcsolatban álló erkölcsi elveknek mint begyökerezett jogérzetnek és jogi meggyőződésnek a ható ereje a legszerencsésebb sugallója annak a *második fajta* észmunkának, mely a tudatos, rendes logikai gondolkodásnak hatalmas segítőtársa.

Nekünk a ránk nehezedő sors súlya alatt mindakettőre a legnagyobb szükségünk van. Mindent meg kell tennünk, hogy egyiknek az áldásait se nélkülözzük: a közvélemény fölvilágosításától mindazoknak a tényezőknek odaadó ápolásáig, melyek mindegyiknek a legjobb forrásait megnyithassák.

Csak ez a kettős észmunka s ezeknek nemzeti kinccsé fokozása biztosíthatja nekünk azt a nyugodt, céltudatos, soha nem erőszakos, hanem szilárd nemzeti magatartást, melyben valóságra válhat Poe Edgarnak az a fennkölt gondolata is, hogy abban *tükröződjék a visszfénye annak a világosságnak*, mely ezen a világon is felül álló szellemtől ered.

Szűts Miklós.

A pénztartozások átértékelése.*

V.

A valorizálás ellenzői álláspontjuk védelmében döntő érv gyanánt a pénztartozások különleges természetére és azokra a speciális jogszabályokra hivatkoznak, amelyek szerintük a valorizálást kizárnák akkor is, ha e követelés egyébként a kártérítési vagy egyéb általános jogelvek értelmében érvényesíthető volna is.

A valorizálással szemben légsúlyosabb jogi érv gyanánt arra hivatkoznak, hogy az a felfogás, mintha a pénz belső értékének csökkenése önmagában nagyobb pénzösszeg követelésére adna a hitelezőnek jogot, a pénznek *törvényes fizetési eszköz* jellegével ellenkezik. Ezt az álláspontot hangsúlyozza igen nyomatékosan és tudományos alátámasztással az osztrák legfelsőbb ítélőszék alább még méltandó teljes-ülési jogvéleménye, erre hivatkozott többek között Lőw Loránt is jogászegyleti előadásában és a Jogállamban megjelent cikkében.

Felfogásom szerint azonban az a közjogi jellegű pénzügyi szabály, hogy mindenki köteles egy koronányi követelésének kiegyenlítése gyanánt egy, ma forgalomban lévő magyar koronát elfogadni, a valorizálás elvével ellentétben nem áll. A koronát törvényes fizetési eszközzé nyilvánító pénzügyi szabály csak azt állapítja meg, hogy egy bizonyos összegben teljesítendő pénztartozás kiegyenlítésére ma a koronának azon összege alkalmas és senki sem követelhet más pénzzel való fizetést, a tartozásnak más pénzösszeggel való lerovását. Más kérdés azonban, hogy bizonyos kötelezettségek, bizonyos pénztartozások kiegyenlítésére az adós milyen összegű pénzt köteles adott időpontban lefizetni. Ezt *nem* a pénz törvényes fizetési eszköz jellegét megállapító *pénzügyi szabály*, hanem a *magánjog* szabályai hivatottak meghatározni.

A korona törvényes fizetési eszközi jellegéből semmiképen

* Az előbbi közl. I. a 15. számban.

nem folyik az a további szabály, hogy az a pénztartozás, amely keletkezésekor 100 K volt, a fizetés időpontjában is változatlanul 100 K-nyi összegben áll fenn és így 100 K lefizetésével minden körülmények között kielégíthető. A törvényes fizetési eszköz pénzügyi szabálya csak azt mondja ki, hogy, ha a fizetés időpontjában az adós 100 K-val tartozik, e tartozás annak a pénznemnek 100 egységével, amelyet az államhatalom törvényes fizetési eszköznek nyilvánít, érvényesen leróható. Azt azonban, hogy milyen összegben áll fenn, nevezetesen változott vagy változatlan összegben áll-e fenn a fizeteskör valamely határozott összegben keletkezett tartozás, a magánjog szabályai szerint kell elbírálni. Amint nem áll ellentétben a korona törvényes fizetési eszköz jellegével az a szabály, hogy, pl. egy évi késedelem esetén 100 K helyett 150 K-t kell fizetni, hogy pl. laesio enormis esetén a szerződésileg megállapított vételár leszállításának, avagy pedig a gazdasági lehetetlenülés bizonyos eseteiben a vételár felemelésének van helye, ép úgy nem állapítható meg a pénzügyi szabály megsértése akkor sem, ha jogszabály vagy a bíró azt állapítja meg, hogy az adós, aki 100 aranykoronányi értéknek pénzben való szolgáltatására kötelezte magát, a pénzérték változása esetén olyan pénzüsszeggel tartozik, amely 100 aranykorona értékének felel meg.

Meggyőződésünk szerint e felfogással nem áll ellentétben a pénzforgalom ideiglenes szabályozásáról szóló 1921. évi XIV. tc. 4. §-a, mikor kimondja, hogy «az államjegyeket a koronaértékben teljesíthető minden olyan fizetésnél, amelyet jogszabály, szerződés vagy más jogügylet alapján nem kell fémpénzben teljesíteni, mindenki és így minden közpénztár is teljes névértékben elfogadni köteles».

Ugyancsak nem állnak a valorizálás útjában azok a jogszabályok, amelyek a leromlott valutájú országok új pénzrendszerének a régi pénzrendszeréhez való, ú. n. *rekurrens csatlakozását* állapítják meg, így a magyar 1921. XIV. tc. 2. §-a, amely kimondja, hogy a magyar államjegyek ugyanolyan névértékűek, mint voltak az Osztrák-Magyar Bank jegyei. A rekurrens csatlakozást megállapító ezek a szabályok csak a két pénzegységnek váltószámát adják, csupán a régi pénzrendszer érvényének utolsó és az új érvényének első pillanata közötti szakadást kapcsolják össze, ezen *két egymást követő pillanatra nézve* állapítják meg az értékarányt és az egymás helyébe lépést, de semmiképpen nem lehet ezeknek a szabályoknak olyan értelmet tulajdonítani, mintha a két pénzrendszer érvényben léteinek idejéből bármely tetszőlegesen választott két időpontot ragadva ki, az új pénznem száz egysége a régi pénznem száz egységében kifejezett tartozás megszüntetésére alkalmas. Abból, hogy a törvény szerint 1921. évi aug. 1-én egy régi korona helyébe egy új magyar korona lépett, semmiképpen nem következik az, hogy, pl. az 1913-ban keletkezett tartozás névértékében keletkezésétől 1921 aug. 1-éig, majd pedig az új pénznemben kifejezett tartozás névértékében 1921 aug. 1-től a fizetés napjáig változás be nem következett.

VI.

További ellenvetés gyanánt fel lehetne hozni a valorizálással szemben azt, hogy a pénzfizetés körül beálló késedelem esetén a magánjog szabályai szerint a kártérítés mértékét a kamat szabja meg és ez egyszersmind a követelhető *kártérítés maximuma* is. A magyar jog azonban ilyen szabályt nem ismer. Ausztriában is nagy vita folyt ama kérdés körül, hogy az osztrák polg. tvkv. 1333. §-a kizárja-e a kamatot meghaladó kár érvényesítését? A törvény keletkezési története inkább ezt a felfogást támogatja, szövege azonban nem zárja ki az ellenkező értelmezést és legutóbb az osztrák legfelsőbb ítélőszék már említett jogi véleményében azt az álláspontot foglalta el, hogy magánjogi viszonylatokban szándékosság és súlyos gondatlanság esetén, a kereskedelmi jog hatálya alá eső jogviszonyokban pedig minden oly késedelem esetén, amelyet az adós nem exkulpál, a kamatot meghaladó kártérítést lehet követelni. Kifejezetten megengedi a kamaton felüli kárigény érvényesítését a Nptk. 288. §-a, ugyanaz volt a római jog álláspontja is (Windscheid 280. §., 8. jegyz.) és a magyar polg. tvkv. javaslatának 882. §-ából, amely elvként a teljes kártérítéshez való jogot állapítja meg és 925. §-ából, amely pénzfizetési késedelem esetére a kamatfizetés kötelességét megállapítja, anélkül azonban, hogy a kártérítést a kamatra szorítaná, szintén a kamaton túlmenő kártérítés jogszerűségét kell következtetni.

A kir. Kúria a KT. 326. §. 2. bekezdésének alkalmazására

vonatkozó gyakorlatában állandóan azt az elvet hangoztatta, hogy a pénztartozás tárgyi mértékét a tőke és késedelmi kamat szabja meg és ezentúlmenően kártérítést követelni nem lehet. Egy újabb ítéletében azonban (1921. P. II. 2608.) a kir. Kúria fenti elvtől eltért, kimondva: «hogy áll ugyan, hogy a késedelmes adós a hitelezőjétől visszatartott pénz használatának értéke fejében külön kikötés nélkül rendszerint csupán kamatot tartozik fizetni, úgy, de ezen kamat fizetése mellett sem zárható el a hitelező attól, hogy ő az adós késedelméből eredő nagyobb kárának megtérítését követelhesse, amidőn az adós késedelme egyáltalán nem menthető». Zsögöd is azt tanítja, hogy a magyar jog megengedi a hitelezőnek, hogy a kamat helyett vagy azon felül kártérítést követelhesen.

A magyar jogban eszerint nem tekinthető érvényes szabálynak, hogy pénzfizetési késedelem esetén a kamaton túl kártérítés követelhető nem volna. Ámde azon felfogás mellett, amelyet képviselünk, a valorizálásnak az sem lehetne akadály, ha a kamat a késedelmi kárigényeknek maximumát jelentené is. Felfogásunk szerint ugyanis a valorizációs többlet nem kártérítés, nem a megállapított mértéken túlmenő szolgáltatás, hanem a teljesítésnek a szerződésszerű mértékig való kiegészítése s így a pénzszolgáltatás teljes mértékben való megállapítása és a kártérítési igény korlátozott volta között sem volna ellentmondás.

VII.

Más oldalról a valorizálás követelésével szemben arra szoktak hivatkozni, hogy az, aki pénzkövetelést szerez, számításba veheti és viselni tartozik a pénz értéksökkenésének rizikóját ép úgy, mint ahogy minden más jószág *érték hullámlásának kockázatát a hitelező viseli*. E felfogás szerint következtelenség volna és a gazdasági fogalom sarkalatos elveivel ellentekznék, ha az ügyletkötéssel szükségképpen együttjáró ezen kockázat alól épen csak a pénzhitelező vonhatná ki magát, ellenfelére hárítva át a szolgáltatás tárgyának értékében beállható csökkenés veszélyét.

Ebben, a meggyőződésünk szerint az előzőknél sokkal súlyosabb ellenvetésben sok igazság rejlik, azonban ez az érv sem szól általában a valorizálás ellen, hanem csak szűkebb körre szoríthatja annak érvényesülését. Elsősorban is nem érvényesülhet a kockázat elvállalásának fenti szempontja a *szerződésen kívüli pénztartozásokra*, ahol a jogviszonynak nem a hitelező akaratelhatározása, hanem más jogi tény az alapja, ahol a hitelezőnek módjában sem volt, hogy akár a pénzkövetelés megszerzésének elutasításával, akár megfelelő, a kockázatot kizáró megállapodások létesítésével a pénzromlás következményeivel szemben védekezze.

Hasonlóképpen nem lehet megtagadni ezen az alapon azon pénzromlás következményeinek az adósra való áthárítását, amely a szerződési pénztartozás lejártától a tényleges fizetési, az adós *késedelmének ideje alatt* következett be. A pénzhitelező, ha vállalta is a pénzromlás kockázatát, csak a szerződésszerű esedékességig terjedő kockázatot vehette számba. Jogszerűen számíthatott ugyanis arra, hogy az adós lejáratkor fizetni fog. Ha ebben csalódott, ha az adós jogellenes magatartása folytán hosszabodott meg a függő jogviszony tartama, úgy a kockázatnak ezen, az adós magatartása folytán, az adós hibájából utólag megnövekedett mértékét az osztó igazság és az egyéni felelősség mélyen gyökerező elvei szerint az adósra, nem pedig az ártatlan hitelezőre kell hárítani.

Fennmarad tehát még ezek után a szerződésen alapuló pénzkövetelések *lejáratkori fizetésének* esete. Ezeknél *quæstio facti*, hogy a felek akarata mire irányult akkor, amikor a pénzszolgáltatás mértékét megállapították. A fentiek szerint (IV.) a szerződéssileg megállapított fizetendő pénzüsszeg alatt nem egy bizonyos mennyiségű pénzjegyet, hanem bizonyos szolgáltatandó és egy pénzüsszeggel kifejezett értéket kell érteni. *Ténykérdés* ezek szerint, hogy amidőn a felek 100 K fizetését kötötték ki, milyen érték szolgáltatását kívánták megállapítani, gondoltak és gondolhattak-e arra, hogy az ügyletkötés és a teljesítés idejébeli pénzérték két egymástól különböző nagyság lesz s ha igen, a kettő közül melyik az, quod est in contractu. 100 korona fizetésének ígérese ugyanis kettőt jelenthet, nevezetesen oly érték ígérését, amely megfelel 100 K ügyletkötéskori és oly érték ígérését, amely megfelel 100 K-nyi pénzüsszeg lejáratkori értékének. Azt a ténykérdést, hogy a konkrét esetben a felek szándéka a két érték közül melyikre irányult, esetenként kell kétség esetén elbírálni.

Bizonyos esetekben ennek kiderítése nehéz lehet, máskor viszont alig lehet kétség a felek szándéka felől. Kétségtelen, pl., hogy az, aki békében állapotott meg egy pénzösszegnek jövőbeli fizetése iránt, pénzérték számottevő változására nem gondolhatott s így felek szándéka oly érték szolgáltatására irányult, amely — elhanyagolható kis ingadozásoktól eltekintve — a kifejezett pénzösszeg ügyletkötéskori értékének felel meg. Viszont, ha pl. ma valaki ú. n. kosztópénzt ad ki, nyilván magára vállalja és meg is fizeteti magának a lejáratig bekövetkező pénzértékcsökkenés kockázatát, itt tehát nyilván a lejáratkori pénzérték az, aminek szolgáltatására az adós magát kötelezte.

Az itt tárgyalt kérdés szempontjából különös jelentősége lesz a szerződés létrejötté időpontjának, nevezetesen annak, hogy az ügylet a pénz értékállandóságának, vagy pedig nagyobb arányú hullámlásának idején jött-e létre.

További nehéz kérdés, hogy ráhárátható-e, illetve mennyiben hárátható a hitelezőre a pénzromlás veszélye akkor, ha bizonyos pénzértékváltozás kockázatával a felek számolhattak az ügylet kötéskor, a bekövetkezett eltolódások azonban *az előrelátható és józanul számbavehető mértéket messze túlhaladták*. Ez oly kérdés, amely már a gazdasági lehetetlenülés gondolkörébe vezet, amellyel ebben az összefüggésben alább (X.) kívánunk foglalkozni.

Ennél a kérdésnél még csak egy megjegyzésre szorítkozunk.

Nem tartjuk egészen helytállónak azoknak a felfogását, akik azt állítják, hogy a pénzhitelező a pénzben, mint a szolgáltatás tárgyában beálló értékváltozás kockázatát épen úgy vállalja és viselni tartozik, mint az a hitelező, akinek bármily más dolgot kell kapnia. Véleményünk szerint a pénz értéke között jelentőség tekintetében lényegbeli, vagy legalább is igen nagy fokozati különbség van.

A dolog lényege és jelentősége fizikai megjelenésükben, fizikai tulajdonságaiban rejlik, ami mellett *járvékos* természetű *tulajdonságuk*, hogy bizonyos forgalmi *értékük* is van. Ellentétben ezzel a pénznek nem anyaga, nem fizikai tulajdonságai teszik ki a lényegét, a pénznek egyetlen számottevő tulajdonsága az értéke és ügyszolván abban az egyetlen funkcióban éli ki magát, hogy bizonyos csereérték, illetőleg vásárlóerő önálló léttel bíró hordozója. Egy bizonyos palota vagy egy Rembrandt festmény az emberek gondolkodásában ugyanaz a dolog marad, tekintet nélkül értékének évszázadokon keresztül bekövetkező lényeges változásaira. Egy bizonyos pénzösszeg azonban *szubstanciájában* változik, ha értéke nő vagy csökken, értékváltozása esetén megszűnt ugyanaz lenni, ami volt. A teljesítés szerződés-szerűsége, illetőleg megfelelősége szempontjából tehát nem lehet azonosnak venni azt az esetet, ha az adós egy értékben csökkent palotát, illetve festményt, avagy pedig értékében csökkent pénzösszeget szolgáltat.

VIII.

A fent kifejtettek szerint a valorizálás kérdése *nem* is a *kártérítés*, hanem, amennyiben nem szerződésen kívüli kötelmekről van szó, a teljesítés *szerződészerű mértékének* fejezetébe tartozik s épen ezért azt alapelveiben a kártérítés elveitől és szabályaitól függetleníteni kellene.

Ennek a megállapításnak nemcsak rendszerbeli, teoretikus, doktriner a jelentősége, hanem hozzá igen nagy horderejű gyakorlati következmények fűződnek. Következik e megállapításból, hogy a valorizáció nem szorítható a késedelmes teljesítés esetére, hanem alkalmazandó a lejáratkori teljesítésre is mindazon esetekben, ahol a meghatározott névértékű pénzösszeg a fizetéskor csekélyebb értéket képvisel, mint amely értéknek szolgáltatására a felek szándéka irányul. (Lásd erre nézve a fentebb VII. alatt mondottakat.) A valorizálás követelése egyformán kényszerítő erkölcsi és logikai erővel lép fel, ha pl. egy 1913-ban megvett 1000 holdas birtokért a vevő a most esedékes vételárat 100 q búzával akarná kifizetni, mint hogyha a jobb koronában felvett vételári előleget a késedelmes eladó mai rosszabb koronával akarná visszafizetni.

További fontos gyakorlati következménye annak, hogy a valorizálást nem lehet helyesen kártérítés gyanánt felfogni, az volna, hogy a valorizálás rendszerében az adós vagy hitelező vétkességének vagy a vétkesség fokának döntő jelentőséget tulajdonítani nem lehet, különösen nem lehet a valorizálást átfogó elv gyanánt az adós vétkességétől tenni függővé. Amint állandó pénz-

érték esetén nem az adós vétkességén múlik az a kötelessége, hogy a hitelezőnek teljes, szerződészerű kielégítést nyújtson, másfelől pedig a hitelező késedelme nem jár azzal a következménnyel, hogy követelése helyett annak, pl. egy ezred részével legyen kénytelen megelégedni, ép úgy a jelen viszonyok között a valorizálási igény nem hozható, mint döntő szempontból az adós vagy a hitelező vétkességével kapcsolatba.

Meggyőződésünk szerint a hitelező vétkessége esetére a valorizálás kérdésével kapcsolatban is csak azokat az elveket kellene alkalmazni, amelyek a hitelezői késedelem tekintetében általában érvényesülnek, nevezetesen az elfogadási késedelem ideje alatt a kárveszélyt a szolgáltatás tárgya tekintetében a hitelezőnek kellene viselnie, a késedelem ideje alatt az adós csak a szándékért és súlyos gondatlanságért felelős, mindezek az elvek azonban nem vezethetnek arra az eredményre, hogy a pénzadós kötelezettsége alacsonyabb mértékben legyen a hitelezői késedelem folytán megállapítható, mint amely az adós gazdagodásának felel meg.

IX.

A szerződésen kívüli kötelmeknél, úgyszintén azoknál, ahol a követelés mértéke bírói megállapítástól függ, a valorizálás érvényesítésének még csekélyebbek az elvi nehézségei. Szerződésileg megállapított mértékű pénztartozásoknál, ha nem is helyes, de felmerül és közelfekvő az a megfontolás, hogy egyrészt a felek megállapodása, másrészt a pénz törvényes fizetési eszközi jellege megköti a bírót. Arra is hivatkozás szokott történni a valorizálás elleneseinek táborában, hogy az, aki nem akarja viselni a pénzromlás veszélyét, kifejezett megállapodással elháríthatja ezt magától s ha ezt nem teszi, viselni tartozik a következményeket.

Mindezek az ellenvetések tárgytalanok a kötelmek fentebb megjelölt fajainál. A hitelező nem erre irányuló akaratelhatározása alapján válik pénzhitelezővé s így alkalma sincs az ezzel járó kockázatot szerződésileg kizárni. A törvényes fizetési eszköz-jellegnek sincs ezekben az esetekben mindaddig, míg a követelés bírói megállapítást nem nyert, jelentősége. A bírórészére ugyanis a pénz ilyen esetekben csak mint bizonyos érték kifejezője és hordozója jön tekintetbe, már pedig semmi alapja nem volna annak, hogy a bíró ilyen esetekben a pénzegységet ne valóságos értéke, hanem multbeli, már megszűnt értéke szerint vegye számításba. Ami különösen a resztitúciós kártérítési kötelmeket illeti, ezek keletkezésének alapja bizonyos vagyonérték csökkenése, céljuk a sértetlen vagyoni állapot helyreállítása (Almásiné szerint: célkötelmek) s itt csak egy közbenső, átmeneti állomás a pénzösszegben való marasztalás. Természetes ennek folytán, hogy az eszköznek, a kártérítésként megítélt pénzösszegnek a min-tenkori célnak elérésére, a sértett vagyoni állapot helyreállítására alkalmasnak kell lennie. Ezek az esetek tulajdonképpen nem is tartoznak a valorizáció körébe, itt csak arról van szó, hogy a kártérítési jognak egy másodlagos, nem mélyen, gyökerező szabálya, amely azt állapítja meg, hogy a kár mértékének meghatározása szempontjából a kártétel időpontja irányadó, megfelelően és pedig oly értelemben módosul, hogy olyan későbbi időpont vétetik a kármegállapítás alapja gyanánt, amely a kötelelem célját a vagyoni állapot helyreállítását lehetővé teszi.

Még fokozottabb mértékben jut kifejezésre a célkötelelem jellege a tartási igényeknél, ahol a kötelezettség tárgya tulajdonképpen nem egy pénzösszegnek, hanem a jogosult részére tartásnak nyújtása. Nyomatékosabbá teszi e kötelmeknél fenti jogászai szempontokat az a tény, hogy a tartásra jogosultnak változatlan névértékű, leromlott pénzösszegre való utalása az esetek túlnyomó részében az ő fizikai létét közvetlenül veszélyeztetné.

X.

Ha nem is állna meg az a fentebb vallott nézet, hogy a valorizálásnak a helyes szerződés értelmezés alapján kell egész általánosságban érvényesülnie és hogy ezt sem közjogi, sem a kártérítést korlátozó magánjogi szabályok nem zárják ki, ha a szerződés tartalma az volna is, hogy a tartozás a szerződésben kifejezett névértékű pénzösszeggel kiegyenlíthető, akkor sem zárkozható el a jog a valorizálás elől. Erre az eredményre kellene jutnunk azoknak az elveknek alkalmazásával, amelyeket a *gazdasági lehetetlenülés* meg nem felelő elnevezése alatt a háborús jogfejlődés fejlesztett ki.

A gazdasági lehetetlenülés tényállása adva van, ha a szerződéskötés óta a viszonyok oly lényeges, előre nem látható változást szenvedtek, hogy szolgáltatás és ellenszolgáltatás között fel-tűnő, az ügyletkötésnél számbavehető mértéket messze túlhaladó aránytalanság mutatkozik. Amit gazdasági lehetetlenülés elnevezés alatt tárgyalunk, nem a lehetlenné válás fejezetébe tartozik, hanem a kötelmi jog centrális problémájának, a szerződési kötelezettség hatályának és hatásának kérdéséhez vezet. Elvi magja ennek a sokat ingadozó és sokat fejlődő gyakorlatnak talán abban foglalható össze, hogy egy bizonyos ponton túl a szerződési kötelelem elveszíti erejét. Az adós nem minden poklon keresztül, «etsi fractus illabatur orbis» köteles állni szavát és megvalósítani a szerződésileg megszabott eredményt, hanem a kockázatnak és a viselendő áldozatoknak csak oly mértékét köteles vállalni, amely nem haladja túl lényegesen a kockázatnak és az áldozatoknak azon mértékét, amellyel az ügyletkötéskor a forgalom átlagos felfogásához viszonyítva nagy előrelátással, nagy gondossággal és a kedvezőtlen esélyek számbavételével is az adós számolhatott. Ha a szerződést csak ezen előrelátható mértéknél sokkal súlyosabb áldozatok árán lehetne teljesíteni, az adós csak ezeket a megfelelő (zumutbar, angemessen) áldozatokat köteles viselni.

Ez az elv kétféleképpen érvényesülhet technikai végrehajtásában, vagy úgy, hogy a teljesülés alól mindkét fél felszabadul és az adós az áldozatok «megfelelő» mértékéhez igazodó kártérítésre, kártalanításra köteles, vagy úgy, hogy az adós teljesít ugyan, de az ellenszolgáltatást oly mértékben kell felemelni, hogy szolgáltatás és ellenszolgáltatás között a fentebb meghatározott mértéken túlmenő aránytalanság kiküszöböltesse. Pontos fogalmazásban tulajdonképpen *nem is a szolgáltatás* és ellenszolgáltatás, hanem inkább *a kockázat* józanul számításba vehető és tényleg viselendő mértéke közötti *aránytalanságról* kellene szólni, amiben kifejezésre jut az, hogy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti aránytalanság nem mentesít akkor, ha az aránytalanság az ügylet természeténél fogva, vagy egyébként számbavehető volt (pl. spekulatív, aleatorius, biztosítási ügylet, stb.).

Ennek az elvnek, amelyet helyesebb volna a szerződési kötelezettség korlátozottságának nevezni, egyik tipikus alkalmazási esete volna a valorizálás akkor is, ha a szerződés értelmezésére alapított, fentebb vallott felfogásunk nem állna meg. Ebben az esetben ugyanis, bár ha nem a szerződés alapján, de a gazdasági lehetetlenülésnek a szerződés erejét bizonyos ponton túl megtörő elvének fogva kellene a jogviszonyt úgy rendezni, hogy a dologszolgáltatás és pénzzolgáltatás között a megfelelő arányosság helyreálljon, hogy a pénzhitelező által viselendő áldozat a megfelelő (zumutbar, angemessen) mértékre korlátoztassék. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a gazdasági lehetetlenülés elvének a hitelező javára ép úgy kell érvényesülni, mint az adós javára. (Ezt vallottuk már a Jogt. Közl. 1915. évfolyamában megjelent cikkünkben.) Nyilvánvaló az is, hogy az elv alkalmazása szempontjából nem tesz különbséget, hogy olyan szerződésről van-e szó, amelyet még egyik fél sem teljesített, avagy olyanról, amely egyik részről, a pénzhitelező, mint adós részéről már teljesítve van. A gazdasági lehetetlenülésnek, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás, a számbavett és viselendő áldozatok közötti aránytalanságnak kiáltó példája volna, ha a pénzhitelező, aki teljes értéket szolgáltatott, az ő szolgáltatásával egyenlő értékű pénzmennyiség helyett annak egy ezred vagy Németországban egy negyvenezered részével volna kénytelen megelégedni.

Egy szempontból eltér ez az eset a gazdasági lehetetlenülés megszokott tényállásától, abban ugyanis, hogy valorizáció esetén az egyik, a nem pénzzolgáltatással tartozó fél már nem teljesített, míg a gazdasági lehetetlenülés egyéb megszokott tényállása esetén a teljesítés vagy egyik részről sem történt meg, vagy nem történt meg a nem pénzbeli szolgáltatással tartozó fél részéről. Ámde ennek a különbségnek csak az az inkább technikai különbség a következménye, hogy míg utóbbi esetben, ott ahol, pl. az eladó az árút még nem szállította, az egysúly helyreállításának két útja és módja van, nevezetesen a szerződés kártérítés mellett való felbontása, vagy pedig az ellenszolgáltatás megfelelő felemelése mellett való teljesítése, addig itt a valorizálási tényállásnál, ahol az árú már leszállított és csak a vételár fizetése van hátra, a szerződés felbontására nem lehet

visszatérni és a megoldás egyetlen lehetősége gyanánt az ellenérték, a pénzzolgáltatás megfelelő felemelése kínálkozik.

A valorizálásnak fenti beállításban a gazdasági lehetetlenülés elvei alá helyezésével csak az nem fog tudni megbarátkozni, aki az n. gazdasági lehetetlenülésben tényleg lehetetlenülést lát. Ez természetesen kizártnak fogja tekinteni, hogy lehetetlenülés állapíttassék meg olyan teljesítésre nézve, amelyet az adós már régen véghez is vitt. De amint láttuk, a gazdasági lehetetlenülésnek szerencsétlen elnevezésén kívül a lehetlenné váláshoz nincsen sok köze s így nincs akadálya annak, hogy az ú. n. gazdasági lehetetlenülés elvei nyerjenek alkalmazást akkor, midőn arról van szó, hogy a még nem teljesített pénztartozás megfelelő felemelésével kerülessék el az előre nem látott, kiáltó aránytalanság a pénzádós és a dologadós szolgáltatásának értéke között.

Azt egyébként, hogy a gazdasági lehetetlenülés elvei a valorizálásra változtatlan érvennyel alkalmazandók volnának, meggyőző erővel fejt ki Almási is a Jogállamban megjelent tanulmányában.

(Folyt. köv.)

Dr. Frigyes Béla.

Jogirodalom.

I.

A tisztességtelen versenyről szóló törvény magyarázata.
Írták dr. Beck Salamon és dr. Vámbéry Rusztem ügyvédek.
Budapest, 1923. Ömke kiadása.

A tisztességtelen versenyről szóló 1923: V. törvénycikk megalkotásával, a jogászi közvéleménynek és a gazdasági érdekképviselőknek — mint mondani szokták — *régen megnyilvánult* óhaja teljesedett be. Aláhúztuk e szavakat: régen megnyilvánult. Valóban, a gazdasági liberalizmusnak, a szabad versenynek, a kereskedési köztelenségnek *régi*, a háborúval letűnt korszaka nálunk is kifakasztotta a törekvést. A túlszívós utilitarizmus bizonyos nem válogatós megjelenéseinek kiküszöbölésére, amely törekvés igazoltan lép fel minden oly társadalomban, ahol primitívebb gazdálkodási formákból, magasabb rendekbe lendít az industrializálás kialakulása. Amiként Franciaországban magának a rendi korlátozásoktól felszabadult polgári gazdálkodás aranybujának: a Code civilnek rendelkezéseiben gyökerezik az a bírói gyakorlat, amely lassú fejlődés gyümölcseként társadalmi szempontú korlátozások alá vetette a kíméletlenül haszonratörő hajlandóságokat. És amint Németország is a termelési technika legimponálóbb előhaladásának korában, amely talán Európaszerte optimumát szülte a kapitalizmusnak, tette meg nagy-óvatosan az első lépést a verseny e kinövésének fékezésére. De vajjon ki hiszi bizonyt, hogy a kereskedelem túlszabályozottságának mai korszakában, mikor egyéni kezdeményezés és teremtő ötletesség eltesped a hatósági engedélyezések béklyóiban, gazdaságilag igazoltan időszerű volt e joganyag szabályozása, hogy vajjon kiválóképpen épen az e törvény rendszerének betetőzéseül szereplő drákói büntetőjogi eszközök azok, amelyeknek segítségével a kártékony élelmesség kiküszöbölhető lesz a hazai gazdasági életből a hasznos életrevalóság sérelme nélkül? Erre a kérdésre csak a skeptikust variálva lehet felelni: Auf Zweifel reimt der Teufel nur, da bin ich recht am Platze...

A törvény kommentátorait is foglalkoztathatták ilyféle kétségek. Ezt nemcsak a jeligéül választott idézet engedi sejteni, de az az elvi következetesség is, amelyet a szerzők akkor tanúsítanak, amikor éles logikával egy-egy csapást vágnak a törvény-szöveg több értelműségeinek bozótjában, vagy törvényszóval világosan el nem döntött kérdésben foglalnak állást. Elégge nem helyeselhető, hogy ilyenkor mellőzve a *szakjog* különállóságára való törekvést, a szóban levő joganyagnak *részjogi* jellegét tartják szem előtt a szerzők és túlzásoktól mentesen a kereskedelmi jog és az általános magánjog, a másik oldalon pedig az általános büntetőjog rendelkezéseivel keresik a kapcsolatot, lehetőleg mérsékelve azt a fontoskodó formakultuszt, amelynek a törvény betűszerinti értelmezése esetében a gazdasági küzdelemnek sok acélozó eleme esnék áldozatul. E tekintetben elsősorban a törvény általános jellemzéseül adott megjegyzések (21—23. lapok) érdemelnek elmélyedő figyelmet, összefüggésben az alapvető jelentőségű I. §-hoz fűzött magyarázó jegyzetekkel, amelyek abban csúcsosodnak ki, hogy a törvény alkalmazásában bizonyos önfegyelmezésnek kell érvényesülnie, nehogy a túlhajtott üldözés magát

a versenyt nyomja el, ami nem csupán a versenytársnak, hanem már a közönségnek rovására menne.

Kíváló gyakorlati érzékkel tárják elő a szerzők azokat a változatokat, amelyeket az élet a törvény alkalmazására hivatottak előt felvetni. Ha a tárgyalt tömérdek részletkérdés megoldásában állásfoglalásaikat nem mindenütt kíséri az olvasó helyeslése, ennek egyik oka talán az is, hogy mindeddig hiányzik irodalmunkban a szellemi tulajdon jogának összefüggő, tudományosan megalapozott és kimerítő rendszere, amely kiforrótt tartalmat szolgáltatna ott, ahol a törvény csak keretet ad vagy bővebb útbaigazítás nélkül egyszerűen csak jelez. Alig fogja magáévá tenni a gyakorlat, pl. azt a felfogást, hogy reklámszédelgés esetében mentesül a forgalombahozó, aki maga is megtevesztés áldozata és nevezetesen a további forgalombahozó csupán akkor vonható felelősségre, ha tettében a *tudat* megállapítható (36. lap). Vagy a büntetőjogi részletkérdések közül ragadva ki egészen ötletszerűen egy példát: a 16. §-ban említett «nyilvánosság» aligha azonosítható helyesen a Btk. 171. §-ában előforduló nyilvánossággal (61. lap), annál kevésbé, mert az «előre meg nem határozott nagyszámú embert» az utóbbi §. alkalmazásában a «gyülekezet» alá szubsumálja a judikatura.

Bevallottan, de felismerhetően is, leginkább a német szabályozás volt a magyar törvény mintaképe. Ezért felette tanulságos útbaigazításul fognak szolgálni azok az utalások, amelyekben a szerzők a német gyakorlat állásfoglalásairól és a német irodalmi felfogásokról tájékoztatnak.

A mű kétségtelenül hasznos szolgálatokat fog tenni a gyakorlat munkásainak a törvény alapos megismerésére, helyes értelmezésére és racionális alkalmazására irányuló törekvéseikben.

Dr. Lengyel Aurél.

II.

A tisztességtelen versenyről szóló törvény magyarázata.

Írta dr. Meszlény Artur. Budapest, 1923 április. Az Athenæum kiadása.

Nem kell különös prófétai jövőbelátás annak megjósolásához, hogy a magyar Corpus Juris az eszmei javak oltalmának kodifikálásával nem egyszerűen egy fejezettel vált gazdagabbá, hanem egy új korszakba is lép. Ezúttal nem egyszerűen egy *szakjognak* magában zárt törvényhozási szabályozásával állunk szemben, mint amikor a törvényhozó pl. a szabadalmi-, a védjegy- vagy a szerzői jogi törvényt megalkotta, hanem a joghatásokat szülő cselekvések és magatartások annyira heterogén formái és az eddigi jog szerint közömbös csoportjai vétettek be a dogmatikus jog sáncaiba, hogy az azokat konkrét joghatások alá, általános érvénnyel és elvi terjedelemben összefoglaló törvénytű valószínűs alappillér természetével bír, amely magánjogunk egyéb területeire is, főleg a kommerciális életvonatkozásokra kiterjedő jogfejlődés hordozójává lesz. Ebben látjuk mi az 1923 : V. tc.-nek pusztá törvényhozói ötleten jóval túlterjedő, maradandó becsű és általános horderejű jelentőségét. A pandektisztikus és az osztrák joghatása alatt túlnyomórészt szellemi jogunk megmaradt jogunkba bevitt ez az új elem, mint oltó-anyag arra van hivatva, hogy azt, a joggyakorlat vérkeringése a jogrend testének egyéb részeibe is felszívassa. Ezen processzus tempója és főleg intenzitása természetesen nemcsak a speciális versenyjogi jogesetek frequentiájától, hanem kiváltképpen attól is fog függni, hogy az irodalom és a judikatura az áthasonítás munkáját miképpen fogja felkarolni.

Ebbe a látószögbe állítva Meszlény könyvét: azt a korszerű evolúció jelzett irányában való haladás legelső és — hozzátehetjük — remélhetőleg nagykihatású lépése gyanánt üdvözölhetjük. E tömör szavú kommentárt átlagolvasója méltán abban a hitben fogja lapozni, hogy valóban egyszerű kommentárral van dolga, mely szigorúan a maga elé tűzött feladathoz tartva magát, a hivatkozások és utalások mérhetetlen gazdagsága mellett sem kíván mást nyújtani, mint a törvény pusztá «magyarázatát»; csak az, aki az adattömeg mögé rejtőző szerző egyéniségének kutatására fürkésző szemmel indul és ezen a szemüvegen át elemzi a 200 oltáv oldalra (jórészt petit-betűkkel szedett jegyzetekbe) komprimált anyagot, fedezheti fel a mestert, aki alkotó gondolatait szinte feledve, úgy mutatkozik be könyvében, mint szürke tolmács, aki nem is akar többet, mint pusztán «interpretálni».

Bennünk is az volt az első impresszió, hogy a szerző *túl-szigorúan* szigorú korlátokat szabott önmagának és veszteségnek éreztük azt, hogy éppen Meszlény, az eszmei javak jogának

hivatott apostola, kinek állásfoglalása annyira irányító befolyással lehetett volna a kialakulandó jogfejlődésre, ily nagyfokú tartózkodást tanusít. Nem tudjuk, miként gondolkozott a szerző a maga elé tűzött feladatról, bennünk azonban olvasás közben lassanként az a felfogás érlelődött meg, hogy azt helyesen fogta fel: hogy egy törvényt magyarázó standard-munka inkább lesz képes befolyást venni a bíróra az által, hogy a törvényhelyeket saját összefüggésükből és polgári törvénykönyvünk javaslatát beleértve az egész fennálló jog rendelkezéseiből magyarázza, a külföldi tételes jog, gyakorlat és irodalom szemelvényeivel illusztrálja s a törvényt elméletileg szerves egységgé gyúrja, mint ha a szerzőnek bármennyire is értékes, de végre is csak egyéni felfogását tolná előtérbe.

Így hát megbarátkoztunk azzal a gondolattal, hogy a szerző egy «törvényt magyarázat» szigorúan megszabott, de gazdagon kitöltött keretei között maradt és azt a tartozást, amellyel szerintünk még ezen felül adózni kell, nem könyvének, hanem személyének a teherlapjára írjuk.

Cigánysoron épült gazdag palota benyomását teszi az előttünk fekvő törvénytű; széles szabad lépcsője az általános rész: imponáló oszlopcsarnoka a különös rész tételeiből áll. Ámde ahhoz, hogy méltó legyen ez a hajlék a beköltözésre, a környező szűk és szennyes sikátorokat kellene előbb eltávolítani. A nemzetközi nivó mértékeivel mérve is számottevő műiparunk egyik alapzatát képező *mintaoltalmi* jogunk csak névleg létezik; a vonatkozó rendelet nem más, mint az 1858. évi abszolút korszakbeli régen idejét mult *osztrák patens mása*. Valóságos oltalomról nem lehet szó ottan, ahol a tárgykör és terjedelemben elmosódott, az oltalmi idő rövidebb, mint az átlagos per élettartama, s a sértő cselekmények jogkövetkezményei a jelen gazdasági élet mértékével mérve a nullával egyenlők, míg a jogszolgáltatás maga közigazgatási útra tartozik. Lényegesen haladottabb, de viszonylag még mindig elmaradt a *védjegy* jog oltalma is. Elég annyit mondanunk, hogy az 1923 : V. tc. életbelépte után a legrégebb és legértékesebb védjegy tulajdonosa sokkal előnyösebb helyzetbe jut jogosítványainak oltalmazása tekintetében, ha *belajstromozott védjegyet elhallgatja* és ahelyett a belajstromozatlan árujelzés javára az új törvényben biztosított oltalmat veszi igénybe (v. ö. Meszlény 30., 31., 71., 87., 93. s köv. lapok). Jóval sérelmesebb a műszaki és ezzel a kulturális haladás egyik legfontosabb alapkővét képező *szabadalmi* oltalom jelen állapota. Az anyagi szabadalmi jog büntetőjogi sérelme még ma is *pénzbüntetéssel sújtott kihágás, amelynek tárgyában legfelsőbb fokon a kir. törvényszék dönt*; az anyagi szabadalmi jog fennállása és tartalma tekintetében pedig oly bíróság dönt, amelyben a jogász elem a quantité negligéable sorára van kárhoztatva. Egyedül *szerzői jogunk* dicsekedhetik a modern és átgondolt kodifikáció előnyeivel és — a pönalizálás mérvét leszámítva — azzal a nivóval, amelyet a tisztességtelen verseny törvény magáénak vallhat. Ennek a sajátságos és sajnálatos jelenségnek az okai ismeretesek. A «cigánysoron» (szabadalmi-, védjegy- és mintaoltalom) 25 év óta megkísérelt törvényhozói alkotások mind meghiusultak vagy balul ütöttek ki, mert a műszaki elem ezt a témát «érvényesülési tér» szempontjából kezelte és fellépésének erőszakosságával sikerült is azt az állapotot elérnie, amelyet fentebb pár szóval vázoltunk.

De térjünk vissza Meszlény nagyérdékű könyvéhez. A rendszer, amelyet szerzőnk anyagának kezelésében követ, az, hogy az egyes törvényszakaszok taglalásánál elsősorban az abban érintett új vagy módosult jelentményű fogalmat elméleti definiálás és minősítés által hozza közelebb az olvasóhoz. Teszi ezt oly szabatos tömörséggel, hogy szövegét gyakran nem is törvényt magyarázatba, de törvénybe lehetne iktatni. Azután a szomszéd jogterületekkel szemben való elhatárolás következik, többnyire áttekinthető pontozatokba foglaltan, megjelölve azokat az ismereteket, amelyek ama kategóriát az egyik vagy a másik jogforrás tárgyi vagy minősítési köre szerint jellemzi, konkurráló vagy kombinált alkalmazásra desztinálja. Mindez a tényállás és a joghatály szempontjából elkülönítve a született tanítómester nyelvén világosságával és egyszerűségével ismétlődik. Különös figyelemmel volt a szerző arra is, hogy a gyakorlati jogász e könyvben mindazt megtalálja, amire a konkrét jogesetben szüksége lehet. Így pl. a származási hely oltalmát tárgyzó 3. §. kapcsán idézi az 1908. évi XLII. tc. 10. §-át egész terjedelmében a magyarországi összes borvidékek törvényszerű megállapításával; felsorolja az összes

törvényi és rendeleti jogforrásokat (40—41. l.), amelyek az árú közérdekből megszabott valódiságát, minőségi és megjelölési kelleit tárgyazzák stb.

A könyv részleteinek ismertetésétől a hely szűke miatt el kell tekintenünk. A könyvbírálatok sablonos szótára amúgy is csődöt mondana, mert e mű elméleti és gyakorlati értékét igazában megítélni csak alapos belemélyedés, nem bíráló sorokból nyert benyomás alapján lehet.

Dr. Fazekas Oszkár.

Szemle.

— **Bírói szervezet.** Eljutottunk végre odáig, hogy egyes bíró intézi el elsőfokon a polgári peres és perenkívüli ügyeket. Már csak egy lépés kell, valamennyinek átutalása ugyanazon bíróság hatáskörébe s polgári ügyek szempontjából fölöslegessé válik egyik bíróságunk. Kettős fellebbviteli rendszerünk mellett a bűnügyek elintézéséhez is teljesen elegendő háromféle bíróság, a negyediknek megszüntetése ellen csak a megszokás szólhat. A törvényszéknél most nem okoz zavart, hogy tanácsok mellett egyesbírák is működnek, épen úgy a járásbírósnál sem okozna nehézséget az egyesbírói tárgyalás mellett a kivételes tanácsban való tárgyalás. Egyféle elsőfokú bíróság mellett sem másod-, sem harmadfokon nem szükséges kétféle bíróság, ha sok az ügy, nem a bíróságok, hanem a bírák száma emelendő, több bírónak egy bíróságnál foglalkoztatása olcsóbb és előnyösebb többféle bíróság fenntartásánál. Minek nevezzük el megmaradó bíróságainkat, nem lényeges. Fenntartandó azonban könnyebb elérhetőségük végett a mai járásbíróknak megfelelő számú elsőfokú bíróság és miután a másodfokú bíróság is gyakran vesz fel bizonyítást, azok száma sem igen maradhat el a mai törvényszékek számától. Minthogy az ügyek végső elintézése célszerűen csak ugyanazon egy bíróságra bízható legkönnyebben a mai ítélőtáblák szüntethetők meg. Ez aránylag nem sok bírói állás megszüntését vonná maga után és ezek megszüntetése most, mikor oly kevés a bírói állásra pályázó, nagyobb nehézséget nem okozna.

A mai járásbírók ellen felhozott azon érv, hogy az egyes ügyeket nem részesítik eléggé alapos elbírálásban, helyt nem áll. Alapos bírói járásbírósnál és törvényszéknél egyaránt alaposan dolgozik — ha elegendő ideje jut munkájához — míg felületes vagy kellő képességgel nem rendelkező bíró munkája is minden bíróságnál egyforma marad. A bírói kar kiválósága nem azon múlik, vajjon járásbíró vagy törvényszék hatáskörébe tartozik-e valamely ügy, illetve járásbíróshoz vagy törvényszékhez nevezik-e ki a bírót, hanem függ helyes kinevezési rendszer követésétől, képzett, jó felfogású s önálló vélemény alkotására képes önértékes bírák kinevezésétől, akiknél a társadalmi kellemes módor nem elsőrendű minősítési kellék. Ma, mikor táblai székhelyen levő első folyamodási bírósághoz sem akad mindig megfelelő pályázó, mert a munkaképes és dolgát értő jogvégezett egyén is a képzett kézi munkással egyenlő tisztességes megélhetésre vágyik és a bírói állásnak közigazgatási foglalkoztatással folyton kopottat, rengeteg lemondással és nélkülözéssel koronázott magaslata sem bír többé a régi vonzó erővel, ily követelmények támogatása kétségtelenül lehetetlen. Előbb legalább is tűrhető megélhetés biztosítása szükséges, ne feszélyezze a bírót széteső fordított ruhája, ne erőlténisse munkájában kiszípolozott táplálatlan szervezetét, ne cipőtalpalást, hanem jogász munkát szolgálthasson, akkor megfelelő kinevezési rendszer mellett nem kell féltetni a bírói tekintélyt, sem a bírói munka minőségét, járásbírósnál sem. Azonban fel kell adni azt az elvet, hogy aki egyszer bírói pályára tévedt, joggyakornok lett, annak előbb-utóbb bírónak is kell lennie, hiszen szakértelem, képesség nélkül egyik mesterember sem boldogul. Szigorúbban kell venni a minősítést és kinevezésre jelölést, mindkettő közérdekű s nagyobb horderejű tény, mint bármely peres vagy perenkívüli ügy elintézése, azért több törődést érdemel. Aki nem érdem szerint minősít vagy meg nem felelőt ajánl kinevezésre, annak másodszor ne nyíljon hasonlóhoz alkalm.

A kinevezés kérdése legmegnyugtatóbban a végleges javaslatételnek a kir. Kúriára bizásával oldható meg. Ez esetben bírói útra terelődő ügyekben a kormánytól még kinevezés kérdésében is független, tehát teljesen független bíróság járna el, a bírakra pedig megbecsülhetetlen hatással lenne az a tudat, hogy boldogulásuk egyedüli módja a Kúria tárgyilagos elbírálása alá eső alapos munka teljesítése, amely elbírálás a bírót nem darabszám szerinti munkásként, hanem elsősorban munkájának minősége szerint mérlegelvé, a bírói munkára egyáltalán nem alkalmazható túlóradíjazásnál jóval hathatósabban érdemleges és tartalmas munkára buzdítana. Sokkal több önértékes és kiváló bírót nevelne ez a kinevezési rendszer, amelynél a bíró nyugodt lehetne, hogy jó munkája nem marad ismeretlen, nem kell azt sem elnöki jóindulatnak, sem más jó akarónak felfedeznie, hanem anélkül is eléri a legelfogulatlanabb elbírálóját szerint megérdemelt jutalmát. Ennek folytán fölöslegessé válnék az ú. n. jóindulatok kiérdemlése és bíróhoz egyáltalán nem méltó keresése. A kinevezésért való felelősség kérdése is rendezhető, — bíró nem élvez mentelmi jogot.

Talán nagyon is időszerűen mindezen kérdések feszegetése,

bírói tekintély tárgyalása most, amikor minden paraszt különbséget tudja magát a megméltóságozott bírónál, hiszen az ő munkáját többre becsülik, mert a megélhetéséhez szükséges mérvben díjazza, a címmel pedig igazi magyar nem sokat törődik és nem azután méri az urat.

Talán igazuk van bírótársainknak is, hogy mindezen kérdések feszegetése nem méltó a bíróhoz. Nem méltó túl néznünk a benyomott határokon, mily szépen emelik és óvják ott a bírói tekintélyt, hiszen ezek műveltség dolgában messze elmaradt népek. Nem méltó tudomásul vennünk, hogy a bíró gyermekeinek szabad kenyérvét sem engedhet meg, hogy fizetésünk nemhogy gyógykezelésre nem futja, de már éhenhaláshoz sem sok. Mindezen kérdések tárgyalása nem méltó a magyar bíróhoz. Csak a méltóságteljes hallgatás méltó, míg több legazemberezés ér és észretérünk, hogy a bírói állásnak nem méltó sáfárjai lettünk.

Dr. Ludvig Rezső.

— **A kisebbségek védelmére szolgáló eljárási szabályok.** Hiánypótló munkát terjesztett a népszövetségi uniók legutóbbi konferenciája elé Magyary Géza. «Règlement de Procédure relative à la protection des minorités» címen nyomtatásban is megjelent füzet a nemzeti, nyelvi, faji és vallási kisebbségek védelmét biztosítani hivatott eljárás szabályait tartalmazza.

Köztudomású, hogy a békeszerződések a kisebbségek védelmét nem szabályozzák kielégítően. Az anyagi jogi szabályok is csak mint a kisebbségi jogok minimumát tartalmazó rendelkezések fogadhatók el, a jogsérelem esetén követendő eljárás azonban ezidőszert részben szabályozatlan, a létező eljárási szabályok pedig nem biztosítják az anyagi jogi szabályokban lefektetett elvek érvényesülését.

Az egész eljárás ma abból áll, hogy ha a népszövetségi tanács valamelyik tagja felhívja a tanács figyelmét az államok által vállalt kötelezettségek megszegésére, a tanács a körülmények mérlegelése alapján a legcélszerűbbnek látszó intézkedéseket fogantathatja. Vitás jog- és ténykérdések felett — ha a főhatalmak vagy a tanács valamely más tagja kéri — a hágai állandó nemzetközi törvényszék végérvényesen dönt. Az olyan állam, amely nem tagja a Népszövetség tanácsának, nem kívánhatja, hogy a tanács az általa szóvatott ügyet foglalkozzék. Tehet ugyan feljelentést — sőt ezt a kisebbségek is megtehetik — ez azonban csupán egyszerű kérvény, illetőleg információ jellegével bír és egymagában nem ok a tanács beavatkozására. Csak ha valamelyik tanácstag-állam teszi magáévá az ügyet, kerül sor a beavatkozásra. Már pedig erre a hálátlan szerepre nem igen akad vállalkozó. Így azután a legtöbb panasz irattárba kerül és a jogfosztott milliók hiába várják sérelmeik orvoslását.

Magyary «Règlement»-ja szerint nemcsak a tanácstag-államok, sőt nem is csak azon államok, melyek tagjai a népszövetségnek, hanem minden állam, azonkívül minden államnak törvényei szerint elismert, önkormányzattal bíró terület (lehet-e terület peres fél?) és «az állam által elismert vallási, intellektuális, gazdasági, szociális szövetségek legfőbb szervei» elismeretnek oly félnek, mely közvetlenül a Népszövetség tanácsa vagy az állandó nemzetközi törvényszék elé vihet valamely ügyet s kívánhatja annak tárgyalását.

Nagy haladást jelentene, ha a Magyary által kifejezésre jutott elv általános elfogadásra találna, bár mi jobban szeretnők, ha sikerülne megállapodásra jutni a tekintetben, hogy jogilag mi tekintendő nemzeti, nyelvi, faji és vallási kisebbségnek s hogy mely kisebbségnek van activa legitimatioja a tanács és a nemzetközi állandó törvényszék előtt. Nem hisszük, hogy Magyary fentidézett szövegezése által ez a kérdés elintézettné lenne tekinthető.

Magyary «Règlement»-ja egyébként két részből áll: a Népszövetség tanácsa előtti és a nemzetközi törvényszék előtti eljárás szabályairól.

A tanács előtti és a törvényszék előtti eljárás szabályai nagyjában azonosak. Ha valamelyik fél kívánja, az ügy a törvényszék elé kerül. (Ezidőszert csak a panaszos fordulhat a törvényszék elé, a panaszlott kérésére nem kell az ügyet áttenni a törvényszékhez. Ezzel szemben Magyary egyenlő jogokat kíván biztosítani mindkét ügyfélnek.) Ugyancsak a törvényszék elé kerül az ügy akkor is, ha a felek az ügyet a Tanács elé vitték, a Tanács azonban a törvényszéket kérte fel döntésre. Bizonyára vannak jogi kérdések, melyek feltétlenül a törvényszék által volnának eldöntendők s nem bízandó a felekre, vajjon a tanácsot vagy a törvényszéket választják-e, de addig, míg az egész kisebbségi probléma, kibontakozik, Magyary javaslatát szívesen elfogadhatjuk.

Az eljárást a tanács baráti közbenjárása előzi meg. A tulajdonképeni eljárás a tanács titkárságához intézendő részletes és bizonyítékokkal felszerelt keresettel indul meg. A titkárság a keresetet megvizsgálja, közli azon állammal, mely ellen irányul és azt nyilatkoztatételre hívja fel. Ezután a titkárság átadja a keresetet a tanács elnökének, mely arról a legközelebbi ülésen jelentést tesz. Ha szükséges, rendkívüli ülést hív össze. (Kijelöli az ügy referensét?) Oly állam keresete (helyesebbnek vélnők, hogy minden kereset), mely nem tagja a tanácsnak, a másik fél megjegyzéseivel együtt azzal adandó át az alakítandó kisebbségi bizottságnak, hogy záros határidőn belül közölje véleményét a tanácsal.

A tanács előtt az eljárás kontradiktórius. A tanács bizonyítást fogantathat, véleményt kérhet a törvényszéktől és a kisebbségtől.

ségi bizottságtól. Ha egyhangú döntés nem hozható, de egyébként is, ha a tanács jónak látja, az ügy a törvényszékhez tetetik át.

A bécsi konferencia magyar tagjai jóleső érzéssel mutatták be Magyary Géza értékes jogász munkáját a konferencia külföldi tagjainak, kik azt nagy érdeklődéssel és méltánnyal fogadták.

a. p.

— **Magánjogi irodalmunk** újabb eseményei valósággal vigasztaló fényugarak a fenyegető kultúrsötétségben. Mi, akik a magyarság erejét a gondolat és érzésvilágban abban a sajátosságában látjuk, amelyet ez a föld teremt, erőt merithetünk azok energiájából, akik munkájukat a napi élet keserveitől nem engedik megzavarni. Magánjogunknak régi tudós és szorgalmas művelője **Kolosváry Bálint**, a múlt évben *Magánjog* címmel vezérfonalat bocsátott közre egyetemi előadásaihoz (360. I. Studium kiadása), ebben az évben *Vadászati Jog* című nagyszabású tanulmányát adta ki (364. I. Studium), amely történeti, dogmatikai és tételes néző pontból kimerítő monográfiája a témának. Ugyanő a Ferenc József Egyetemnek külföldre szánt Acta Literarum ac Scientiarum-ában német nyelven írta meg a magyar ingatlanjog újabb fejlődési irányát, tekintettel az 1920: XXXVI. tcikkre. Nem kevésbé jelentős gazdagodása civilisztikai irodalmunknak dr. **Tóth Lajos** debreceni professzor nagyszabású műve: *Magyar Magánjog*, amelynek első kötete második kiadásban, második kötete, amellyel az általános tanok befejezést nyernek, első kiadásban (I. 360. I., II. 450. I. Hegedűs és Sándor) jelent. Egyelőre csak regisztráljuk ezeket az örvendétes irodalmi tényeket és igyekeznünk fogunk a munkáknak mielőbbi beható méltatására.

Közgazdaság.

A **Dél-Kelet Viszontbiztosító r.t.**, amely az elmúlt üzleti évben 200% osztalékot fizetett, a *részvények tőzsdei jegyzetelését* fogja kérni. Az intézet a Frankfurteri Általános Biztosító Társaság magyarországi telepeinek jogutódja és annak összes üzleteit a folyó évben átvette. Érdekeltségéhez tartozik: A «Dunántúl», «Ivria» (Budapesten és Nagyváradon), a Roman Lloyd temesvári biztosító-intézetek, valamint a Frankfurteri Általános Biztosító Társaság magyarországi, ausztriai és cseh-szlovákiai telepei és a frankfurteri anyaintézet összes üzleteiből részesedés. A tőzsdei bevezetést, engedélyezése után, a **Strasser és Társa** bankcég Budapest (V., Nádor-utca 11.), fogja eszközölni. 16541

Az **Aluminiumérc Bánya- és Ipar r.t.** érdekköréhez tartozó és az utódállamok területén működő vállalatok egységes vezetésének biztosítására a Bankhaus Blankart & Cie zürichi cég közreműködésével egyelőre három millió svájci frank teljesen befizetett alaptőkével megalakult Zürichben a Bauxit Trust A. G., mely az Aluminiumérc Bánya- és Ipar r.t. összes üzleteit átveszi és azok egységes vezetéséről gondoskodni fog. Ez átszervezéssel kapcsolatban a Bankhaus Blankart & Cie. cég jogot biztosít az Aluminiumérc Bánya- és Ipar r.t. részvényeseinek arra, hogy részvényeiket Bauxit Trust r.t. részvényekre cserélhessék át. Az egyidejűleg közzétett hirdetmény értelmében minden 25 darab Aluminiumérc Bánya- és Ipar r.t. részvények ellenében 10 darab egyenként 50 svájci frank névértékű 1923. üzletévi osztalékjogosultsággal bíró részvény vehető át az Angol-Magyar Bank r.t. értékpénztáránál az évi júl. 30-tól szeptember 15-ig. A svájci Bauxit Trust A. G. részvényeiből 10 darab egy tőzsdei kötés. 16542

Az **Oceán tőkeemelésének feltétele.** Az Oceán magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Részvénytársaság új részvényeire 3:2 arányban új részvényenként 4000 K lefizetése ellenében az elővételi jog július 30-tól augusztus 11-ig gyakorolható a Mercur pénztáránál (Füredi-utca 3.), délután 4-től 6-ig. 16543

A **Mercur újabb ipari érdekeltsége.** Az *Unio Textil-művek r.t.* legutóbb tartott közgyűlésén **Berger Mór**t, a Mercur vezérigazgatóját és **Burg Hugó**t a vállalat igazgatóságába beválasztotta. Ezzel a régi és Magyarország legnagyobb cérnagyára a Mercur érdekkörébe került. Értesítéseink szerint az Unio textil-részvények tőzsdei bevezetése tervbe van véve. 16544

Az **Esztergom-Szászvári Kőszénbánya r.t.** közli, hogy rendkívüli közgyűlése elhatározta az alaptőkének 90,000 db új részvény kibocsátása által 18 millió koronával való felemelését azzal, hogy e *részvények mind a régi részvényeseknek ajánlatnak fel.* A nyert felhatalmazás alapján az igazgatóság a jelen időpontban csak 45,000 darab részvényt bocsát ki és ezekre a régi részvényeseknek 4:1 arányban elővételi jogot biztosít részvényenként 50,000 K áron. Az elővétel augusztus 7-től 16-ig gyakorolható Budapesten a társaság főpénztáránál (V., Arany János-utca 25.) és a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknál (V., Füredi-utca 2.), Wienben pedig a Wiener Bankvereinnél. 16547

Demecseri ipartelep r.t. augusztus 11-én tartott közgyűlése az alaptőkének 40 millióról 100 millióra való felemelését határozta el. A társaság tulajdonát képezi a Demecseren 26 holdon fekvő legmodernebb mezőgazdasági ipartelep, amelynek különböző üzemei már az idei kampagnében fokozatosan működésbe helyeztetnek. A társaság bankári teendőit a Magyar-Német Bank látja el. 16545

A **Földhitelbank részvénytársaság** dr. Paupera Ferenc elnöklése alatt július 31-én tartotta XII. évi rendes közgyűlését. Az 1922. üzletéről előterjesztett zárszámadás, melyet egy 56 millió koronás alaptőke gyümölcsöztetése terhelt, 78.896,654 K-s tiszta nyereséggel zárult. A közgyűlés határozata értelmében az 1922. évi osztalékszélvények augusztus 1. napjától kezdve a bank pénztáránál 200 K-val (100%) kerülnek beváltásra. A közgyűlés továbbá hozzájárult dr. Paupera Ferenc elnök javaslatához, miszerint a jelenlegi 86 millió koronát kitevő alaptőke 130 millió koronára felemeltessék. A kibocsátási feltételek a következők: két darab régi részvény alapján egy új részvény vehető át 25,000 K átvételi árfolyamon, amely az igényjog gyakorlásakor fizetendő be. Az elővételi jog 1923 augusztus 2. napjától augusztus 10. napjáig bezárólag gyakorolható a Földhitelbank részvénytársaság főpénztáránál. (Elővételi pénztárórak délután 3—5-ig.) Az alaptőke felemelési művelet befejeztével a bank saját tőkéi mintegy 6 milliárd 400 millió koronára fognak emelkedni. A közgyűlést követő ülésen az igazgatóság dr. Paupera Ferencet elnökké és Sir William Garthwaite Bart-et alelnökké választotta. 16546

A **Concordia szénbánya r.t.**, melynek Borsod-Szuhogyon, Pilyinyben, Andornakon és Kislődön van 22,000 holdnyi kőszén-területe, alaptőkéjét a wieni Kola-bankház és a berlini Keyling & Thomaswerke közreműködésével 200 millió koronára emelte fel. Az igazgatóságba, melynek elnöke **Szontágh Tamás** dr., a m. kir. Földtani Intézet igazgatója, a külföldi érdekeltségek képviselőiben **Kola Richard** bankár, mint alelnök (Bécs) és **Keyling** dr. (Berlin) mint társelnök lépett be. A vállalat széntelepeivel kapcsolatban cement-, téglá-, karbidgyárat és mészégetőt létesít, amelyeknek nagy tőkeszükségletét a külföldi érdekeltség biztosította. A részvények egész csekély töredékének a tőzsdei magánforgalomban leendő elhelyezésével a vállalat **Havas Sándor** bankcégét (Nagykorona-utca 19.) bízta meg. 16548

Megszállott felsőmagyarországi ügyvéd, háztulajdonos társulna másik kartárral a fővárosban vagy vidéken, az Alföldet kivéve. Érdeklődők szíveskedjenek címüket irodájuk ismertetésével a kiadóhivatallal tudatni. 16549

Vízkúrák és napfürdő, Zander, soványító-kúra, inhalatórium, orvosi massage, villamosítás, diathermia, Quarz
Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Bpest, IX., Calvin-tér 10. Bejárat Ráday-utca (Gazd. Bizt. Szöv. palotájában).
Telefon: József 3-75. 16509

IRÓGÉP

kellék specialitások.
Javítások és jókarbantartások.
GOLDBERGER GÉZA
írógépvállalata
Budapest, VI., Gyár-u. 11.
Telefon 81-68. 16485
Az ügyvédi kamara szállítója

Hirdetések felvételnek a kiadóhivatalban

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

Mindennemű
természettani, természetrajzi és chemiai
tanszert, valamint tudományos műszert
legelőnyösebben szállít

CALDERONI
Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság
Budapest, IV., Váci-utca 50.
Árajánlattal készséggel szolgálunk.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.
Telefon: Hívószám 24-79. 16404

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felélős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Ruzstem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)**

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 2000 korona

Egyes szám ára 400 korona

TARTALOM. *Tarnai János* ny. kir. kúriai tanácselnök: A képviselő megvesztegetése. — *Dr. Kovács Marcel* kir. kúriai bíró: Valorigáció. — *Dr. Frigyes Béla* ügyvéd, tőzsdebírói jogügyi titkár: A pénztartozások átértékelése. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár. VIII. k. 7. ív.

A képviselő megvesztegetése.

A büntetőtörvények kiegészítéséről és módosításáról szóló javaslat annyi heterogén tárgyat ölel fel, hogy azokat egységes jogi vagy politikai szempontból értékelni nem lehet. Vannak benne részek, amelyek a kódexnek régen érzett hibáit akarják kijavítani; vannak olyanok, amelyek kétségtelen hiányok betöltését veszik célba; egyes részéről nyilvánvaló, hogy a reánk szakadt zivataros idők talán szükségessé tették őket, de amelyek tartós fennmaradásra nem tarthatnak számot; végre más részük kétségtelenül csupán a múltó rendetlenkedések okozta felháborodás szüleményei és kellemetlenül emlékeztetnek a szerencsésen eltemetett rendtörvényjavaslatra.

Nézetünk szerint haladást jelent például a zsarolás hibás meghatározásának kijavítása és melléje a német *Nötigung* mintájára szerkesztett «jogtalan önbíráskodás» fogalmának befogadása. Javításnak tartjuk az orgazdasággal kapcsolatos alapesetlekmények sorozatába a csalásnak és a véle rokon okirathamisításnak felvételét, ami a kódexből nyilván csak az akkori törvényhozó felelősségéből maradt ki. Viszont vannak a javaslatnak részei, amelyek mélyen belevágnak a büntetőjogtudomány és gyakorlatnak évszázadokon át kialakult és korunk humanos gondolkodásával egyező tételeibe; ilyen a valódi visszaesés (*recidiva vera*), vagyis az előző büntetés után történt visszaesés helyébe a *recidiva ficta*, vagyis az előző elítélés után való visszaesés rendszerének elfogadása (22., 23., 28., 31. §-ai).

Ezeket csak példakul hozzuk fel; észrevételezésünk során talán lesz még alkalmunk további esetekre is reámutatni. Általános jellemzésül annyit mondhatunk, hogy a javaslatot nem hatja át, miként a kódexet, egységes törvényhozási gondolat. Ez az eszme kódexünk alkotásakor az alkotmányos rend és az ennek megfelelő polgári szabadság vezérgondolata volt. A javaslat ezekről sokban egészen lemond, sokban megnyirbálja elveiket. Nézetünk szerint még az ország jelenlegi sanyarú helyzete sem igazolja ezt a valóban destruktív munkát. Kódexünk alapelvei még a háborús évek és az utánuk következett események idején is megállották helyüket; csak legújabbán ismerte ezt el egy oly tudományos tekintély mint *Finkey Ferenc*.¹ Ha ezeket a viharokat a kódex elveinek épségben tartásával, habár némi háborús szigorítás segítségével, kiállottuk, törvényhozásunknak ma sincs oka, minden fuvalomtól megijedni és félelmét mindjárt *végleges* törvényben megörökíteni, oly törvényben, mely talán már holnap eltörlésre lesz kárhozzátva. Mert jegyezzük meg: a javaslat nem az időlegesség gondolatában készült, hanem az állandóság pretenziójával áll elénk.

E törvényhozói halogató forrását mi abban véljük feltalálni, hogy a javaslat szerzői félreismerték a jelenlegi visszás állapotok okait. *Nem a kódex hibája, ha nem alkalmazzák.* Nem az ő hibája, ha a benne keményen sújtott bűncselekmények esetében az eljárás elmarad vagy kívülálló okokból (nagygyűrt a rendőrség

ügyetlensége miatt) meghiusul és ha itt-ott mellétekintetek vegyülnek az alkalmazásába. Szóval: az adminisztráció tehetetlenségét nem lehet a büntetőtörvény rovására írni, azokat amazok javításával megszüntethetőnek tekinteni. Azok a körök, amelyekben mai napság a törvényhozói hangulatok keletkeznek, rendesen beleesnek ebbe a *quidproproba*, összetévesztik az okot az okozattal; de nem helyes, ha ez a törvényhozás vezérgondolatává lesz.

A tárgyalagos bírálat azonban nem gondolhat e negatívummal, a forrás hiányosságával. A mi feladatunk a javaslatba hozott intézkedések objektív értékelése. Nem vállalkozhatunk ugyan arra, hogy a 97. §-t, tevő terjedelmes munkálaton szakaszról szakaszra végig menve, minden egyes intézkedést észrevételekkel vagy pláne ellenjavaslatokkal kísérjük; megjegyzéseinkkel ehelyütt csak a nézetünk szerint legfontosabbakra szorítkozunk.

E sorozatban a leglényegesebb újítások egyikének tartom a 39—41. §-ban foglalt új bűncselekményt, mely a megvesztegetés tényálladékát olyképen bővíti ki, hogy ellene nemcsak szorosan vett büntetőjogi, hanem alkotmányjogi szempontból is — és különösen az utóbbiból — kifogásokat kell tenni. A 39. §. mereven kimondja, hogy a Btk.-nek a megvesztegetésről rendelkező szakaszai szempontjából a nemzetgyűlési képviselőt (csakis ezt, pedig a főrendiház még eltörölve nincs!) közhivatalnoknak kell tekinteni. Ez egyszerűen azt jelenti, hogy a képviselő ezentúl közhivatalnok lesz; mert a személyiséget kettéosztani nem lehet és valamint a rendes köztisztviselőnek vannak életvonatkozásai, amelyekben közhivatalnoknak tekinteni nem lehet, de azért e minősége közvetve vagy közvetlenül kihat összletére: úgy az egyik életvonatkozásban tisztviselőnek tekintett képviselőnek ez a helyzete nem hagyhatja érintetlenül azt az eszményi függetlenséget, amelyet a reprezentatív államforma a törvényhozás tagjaitól megkíván.

A képviselői rendszernek ez a függetlenség az alapeszméje. A képviselő egyrészt választóinak utasításához nincs kötve, másrészt az államhatalommal vagy ennek szerveivel nem lehet oly kapcsolatban, hogy azok befolyásolásától lehessen tartani. Ez az elv szülte azt az alkotmánytételt, amelyet röviden a «mentelmi jog» kifejezéssel szoktunk jelölni s amelynek tartalma az, hogy azért, amit a képviselő e minőségében tesz (vagy mulaszt), felelősséggel csak saját testületének tartozik, azért senki más, sem hatóság, sem magánszemély jogilag kérdőre nem vonhatja; képviselői minőségén kívüli cselekedeteiért pedig csak az illető Ház engedelmeivel vonható törvényes eljárás alá. Jelenlegi jogállapotunk szerint tehát a képviselői minőségben elkövetett deliktumokkal szemben nincs más megtorlás, mint a házszabályok szerinti intézkedések.

Mindenki belátja, hogy ez a rendszer elégtelen. A házszabály policiális természetű intézmény, célja a tanácskozás rendjének biztosítása; ennek megfelelően büntetései és csak fegyelmi természetűek. Ez a képviselői minőségben elkövetett valóságos bűncselekmények megtorlására nem elég. Helyes tehát a javaslatnak az a törekvése, hogy gondoskodni akar a jogérzetnek megfelelő megtorlásról; kifogásunk csak az ajánlott módzat ellen van: az ellen, hogy a képviselő megvesztegetését *hivatali* bűntettnek minősíti és a rendes bíróság elé utalja.

Mihelyt azt jelentjük ki, hogy a képviselő, bármely vonatkozásban közhivatalnok (a javaslat szavai szerint: «úgy kell tekinteni, mintha közhivatalnok volna»), ezzel a szolgálati viszony gondolatát ébresztjük fel; a függőség gyanuja kíséri még a par

¹ A m. anyagi büntetőjog jelen állapota (1923.) 6. 1.

excellence «független» bírót is, mert még ennek helyzetére is befolyással lehetnek a felsőbbbség bizonyos rendelkezései, amelyeket itt részletezni fölösleges. Mihelyt a kormánynak joga van, a képviselőt azért, amit e minőségében mond vagy tesz, az állami közegek útján bűnperbe fogni, őt mint vesztegetéssel gyanúsítottat a köztörvényi bíróság elé állítani, módot adunk neki a kényelmenten parlamenti tag zaklatására. Az emberi gyarlóság hozza magával, hogy ez a zaklatás rendesen az ellenzéki emberrel szemben fog használtatni; mert alig képzelhető, hogy a kormány érdekében vagy éppen általa megvesztegetett képviselő fog ily elbánásban részesülni. És meg fogjuk engedni, hogy bárki tehessen ily feljelentést (Bp. 89. §.) és esetleg mint sértett fél «pótmagánvádloként» lépjen fel (Bp. 41. §.)? Mellesleg nem foghatom el azon észrevételt, hogy mit kell éreznie a *valódi* tisztviselőnek, ha a törvényhozásnak éppen azon tagjait helyezik vele *egy* kategóriába, akiket a legrutább tisztviselői bűn vádja terhel?

Ha továbbá közhivatalnoki minőséggel ruházzuk fel a képviselőt, miért állunk meg éppen a megvesztegetés hivatali deliktumánál? Nincs más hivatali bűncselekmény is, amelyet a képviselő e minőségben, az álladalomnak ép oly nagy veszélyére, szintén elkövethet? Ott van a Btk. 479. §-a, mely a hivatali titok elárulását bünteti. Nem juthat-e a képviselő, ebben a minőségben, egy állami titok birtokába és nem árulhatja el — megvesztegetés nélkül is? És ha a képviselői kötelessége alatt hivatali kötelességet «kell érteni»: miért nem felel a kötelességének állhatatos megtagadásáért és az-arra való összebeszélésért (Btk. 480., 481. §§.).

Mindezekből én nem azt következtetem, hogy a törvényhozás tagjainak korrupciója megtorlatlan maradjon. Hisz' józanul nem lehet kifogást tenni az ellen, hogy a parlamenti kötelesség ép oly nagy értékűnek vétessék, amilyen nagy érték a köztisztviselő hivatali kötelessége. Csak azt óhajtanám, hogy ez ítélkezés az alkotmányos elvekkel egyező alakítások mellett *magában a törvényhozó testületben menjen végbe*. Evégből a törvényhozás illető házát bírói hatalommal kellene felruházni. Ez az angol módszer. Az angolok természetesen szintén büntetik a megvesztegetést (bribery), de csak köztisztviselőkre vonatkozólag, oly kizárólagos értelemben, hogy *Stephen*² tüzetes tanítása szerint a tisztviselő fogalma «does not include any member of either House of Parliament»; pedig ismert történeti tény, hogy az angol parlament múltjában fordultak elő a legkirívóbb vesztegetési esetek. A ház tehát úgy ezen, mint más bűncselekmények esetében maga bíraskodik és büntet, rendesen kizárással (expulsion for corruption in the execution of their duties as members of the House)³ vagy belátása szerint más büntetéssel, úgy hogy a képviselő (vagy főrend) hivatásabeli minden viszonylatban a ház ítélkezése alatt áll.⁴ Azt hiszem, ha alkotmányos multunkhoz hívek akarunk maradni, de egyúttal a mandátummal való visszaélést megtorolni akarják, az angol mintát kell követnünk. Ami az eljárást illeti, az nem okozhat különös nehézséget; erre is van példánk a miniszterek felelősségre vonásáról és az összeférhetlenségi esetek elintézéséről szóló szabályainkban.

Tudom, hogy vannak a felfogással ellenkező törvényhozási munkálatok is. Hogyne! mire nincs példa a törvényhozás történetében?

Utalnak a hollandi Btk. 84. cikkére, mely szerint «minden a törvény rendelkezése alapján választott személy közhivatalnoknak tekintetik». Nem tartozik jelen észrevételezésünk körébe ezt alkotmányjogi szempontból bírálni; fel kell tételeznünk, hogy ez a tétel nincs ellenmondásban a németalföldi alkotmány elveivel. Csak azt jegyzem meg, hogy a németalföldi képviselő, mielőtt helyét elfoglalja, a következő esküt teszi le, melyet, minthogy a király vagy megbízottja kezeibe tételik le, bátran mondhatunk *hivatali* eskünek: «Esküszöm (fogadom), hogy sohasem fogadok el senkitől, sem közvetlenül, sem közvetve, semmiféle jutalmat vagy ajándékot (aucun don ni présent), avégből, hogy minőségemben valamit tegyek vagy ne tegyek». Ugyanígy esküszik a felsőház tagja (az 1848-iki alkotmány 83. és 86. cz.) De a hollandiai intézkedés legalább *általános és következetes*: a képviselőt büntetőjogilag *minden tekintetben* közhivatalnoknak veszi,

nem csupán valamely egyes cselekmény tekintetében, miként a magyar javaslat. Akárhogy álljon azonban a dolog a németalföldi jog szempontjából: a mi kriminális törvényhozásunk csak a magyar alkotmányhoz igazodhatik, nálunk pedig a javakat 39. §-a alkotmánymódosítást jelent, amit így mellékesen elintézni nem lehet.

Némelyek az 1889. évi június 4-én kelt francia törvényre is utalnak, mint olyanra, mely a képviselő megvesztegetését hivatali bűntettnek nyilvánítaná. Ez kézenfekvő tévedés. Ez a törvény nem szól a képviselőnek *e minőségében* elkövetett cselekményeiről, hanem olyanokról, amelyek éppen nem tartoznak a képviselői kötelességek keretébe, azokról, amelyeket mi köznyelven «kijárásonak» szoktunk nevezni; ezeket foglalja a Code pénal 177. cikkében körülírt vesztegetés tényálladáka. Szó szerint «a mandátumhoz fűződő képzelte vagy valóságos befolyással való visszaélésnek» mondja. Fel is sorolja e visszaélés tárgyait: rendjelek, kitüntetések, jutalmak, állások, hivatalok, kedvezmények kieszközlését, a hatósággal kötendő szerződések körüli ügyködést. Látható, hogy mindez nem tartozik a képviselői kötelességek közé, pedig a mi javaslatunk éppen ezek megsértését veszi célba.

* *

A javaslat 40. §-ában büntetett *aktív megvesztegetés* kérdése szigorúan véve a passzív cselekményről előadott felfogásunk szerint volna eldöntendő. Ahol a passzív személy nem közhivatalnok, ott vesztegetésről aktív értelemben nem lehet szó. Kódexünk számol is e körülménnyel és az ajándékot vagy jutalmat adó személy cselekedetét nem tekinti a 70. §. szerinti társtetteségnek, az indokolás szerint azért nem, mert «hivatali bűntettnek nem hivatalnok nem lehet tettese». (Felbujtó és segéd természetesen lehet, mert ezek nem mint hivatali kötelességük megsértői jönnek tekintetbe, hanem mint a tisztviselő kötelesség-szegésének előidézői és előmozdítói, mint accessorius cselekvők, kikre a tettes személyes tulajdonságai nem terjednek ki.) Mint-hogy azonban az aktív vesztegető, ha nem is sérti, de közvetve veszélyezteti a hivatali hűséget, kódexünk sui generis delictumot alakított e cselekvőségéből, de az indokolás szerint inkább «preventiv» tekintetből és csak az esetben, ha az ajándék vagy jutalom adásának vagy ígérésének *célja* a hivatali kötelesség megszegése. A kötelesség teljesítéséért adott vagy ígért jutalomnak nincs kriminális jelentősége, mert a magánembernek nem jogi kötelessége, hogy e részben oly érzékeny legyen, mint a közhivatalnok, ki elutasítani tartozik a jutalmat még akkor is, ha az törvényszerű eljárásáért mintegy gratifikáció gyanánt vitetik elébe. Ez okból teszi törvényünk az aktív vesztegetés alkatelemévé a *kötelességszegésre irányuló célzatot*.

A Btk. 470. §-ára vonatkozólag felhozott okok alapján csak helyeselni lehet az aktív vesztegetés büntetendőségét. De nézetünk szerint hiba, hogy a javaslat 40. §-a a célzatot nem teszi a büntetendőség feltételévé. Elfogadhatatlan eredményre vezet, ha nem teszünk különbséget aszerint, hogy a képviselőnek közérdekben kifejtett, törvényszerű működéséért adatik vagy ígértetik-e jutalom, talán elismerés jeléül, jóindulatból, avagy azért, hogy meggyőződése megtagadásával, a közérdek ellenére legyen tevékeny (pl. a megjelenéstől vagy szavazástól való tartózkodás által és így a határozatképesség meghiusítása céljából). Azért a 40. §. 1. bekezdésébe felveendőnek tartanám a Btk. 470. §-ának megsejtető intézkedését, mely esetben a 2. bekezdés elmaradna.

Az angol jog csak ily esetben bünteti az aktív vesztegetést, mert «az angol alkotmány felforgatására irányuló high crime and misdemeanour-nek (főbenjáró vagy ezt megközelítő cselekménynek nyilvánítja,⁵ ami jogszerű célzat mellett nem képzelhető.

Felmerül itt az a kérdés, hogy az aktív vesztegetésre nézve is megállapíttassék-e a parlament bírói hatásköre. Az angol jog úgy a passzív, mint az aktív cselekményben a parlament privilégiumának megsértését (breach of privilege) látja és mindakettőt a saját ítélkezése alá vonja, mert «kiváltságai» minden megtámadójával szemben, legyen az a ház tagja vagy nem, bíraskodási jogot tulajdonít magának. A mi jogrendszerünkkel alig férne össze az ilyen intézkedés, mert a mi alkotmányunk nem ismer ily általános jogot. Az aktív vesztegetésre nézve tehát fönn kellene tartani a törvény rendes útját.

Végül megjegyzem, hogy a tisztességtelen versenyről szóló

² A Digest of the Criminal Law, Art. 118.

³ May, Treatise on the Law ... of Parliament (1863.) 60. l.

⁴ May, i. m. 97. l.

⁵ May, i. m. 94. l.

1923: V. tc. 20. §-a «üzleti vesztegetés» címe alatt ipari deliktumot állít fel, mely a vállalat üzleti vagy üzemi titkának az üzleti alkalmazott vagy meghatalmazott megvesztegetése útján való kitudásában, illetőleg elárulásában áll. Nem kell mondanom, hogy ez a vesztegetés az azonos elnevezés dacára sincs összefüggésben az itt tárgyalt hivatali bűncselekménnyel és főképen nem esik alkotmányjogi kifogás alá.

Tarnai János.

Valorizáció.

(Bírói gyakorlat és törvényjavaslat.)

A törvényhozás, a jogi elmélet és a bírói gyakorlat — ezidőszéri — legnehezebb problémája annak a megállapítása, hogy a pénz értékesökkenése a *pénzadós* szolgáltatásának terjedelmét miképpen módosítsa. A *dologszolgáltatás* háborús gazdasági lehetetlenülésének jogkövetkezményeit a bírói gyakorlat sokkal gyorsabban és biztosabban tudta meghatározni. És megtette ezt anélkül, hogy új törvényre vagy kormányrendeletre szüksége lett volna, illetve a kérdés megoldását, mint a tételes jogalkotás körébe tartozót, magától elhárította volna.¹

A magyar korona értékesökkenéséből előállott vitás esetek egyik főcsoportját — a *külföldi pénznemben* fizetendő tartozások effektivitásának, illetve az átszámítás tekintetében irányadó időpontnak kérdését — a bírói gyakorlat a Keresk. törv. 326. §-ának közismert konzervatív értelmezésével, bár nem közmegnyugvásra, de mégis az egyöntetűséget megközelítően oldotta meg;

és az *aranyban* fizetendő tartozások lebonyolítását rendelet szabályozza;

egyebekben azonban a valorizáció ösvényén most is csak tapogatódzunk és a «pénztartozás késedelmes teljesítése esetében a hitelezőt megillető kártérítés» tárgyában készülő törvény sem fogja — a javaslat mostani tartalma szerint — a kontroverziákat megszüntetni.

Amidőn az alábbiakban megkísérlem a gyakorlatot, a rendelkezésemre álló anyaghoz képest, ismertetni, előrebocsátom, hogy itt nem kívánok a fizetési késedelemnek ama jogkövetkezményeivel foglalkozni, amelyek a kétoldalú szerződéseknél (különösen ingatlaneladásoknak) a pénzértékesökkenéssel kapcsolatos *hatálytalanságban* nyilvánulnak, bár a hatálytalanságból folyó in integrum restitutio mikénti kereszttulvitale már a valorizáció kérdéséhez tartozik és így mégsem mellőzhető.

A valorizációs igény *előfeltételei*ül szolgáló tényállások szempontjából két főcsoportot kell megkülönböztetni. Az egyiknél a valorizációs igény, a pénz elértéktelenedésén felül, a pénzadós *késedelmére* van alapítva; a második csoportba tartozó eseteknél késedelem vagy legalább is nyilvánvaló késedelem nem forog fenn. De látni fogjuk, hogy ez a csoportosítás szigorúan kereszttul nem vihető, a határok elmosódnak.

I. Valorizálás a pénzadós késedelme alapján.

1. Felperes az 1918. évben szállított bútor hátralékos *vételárát* követelte. Bár a fizetés Wienben volt teljesítendő, a magyarországi alperes nem osztrák, hanem ugyanannyi magyar koronában marasztaltatott: mert alperes *vétkes* fizetési késedelmével az osztrák korona időközi elértéktelenedéséből folyó károsodást a felperesre jogosan át nem háríthatja és mert: ha alperes osztrák koronában fizetne, felperes még az eredetileg kikötött vételár-összeget sem kapná meg.²

2. Ruha *vételárát* 1920 májusban tartozott volna a magyar alperes Wienben megfizetni. Felperes a kikötött 24,000 osztrák korona helyett 24,000 magyar korona iránt indította keresetét. A fellebbezési bíróság, az esedékesség idejébeni 95-ös árfolyam alapul vételével, 22,000 magyar koronát ítél meg. Alperes felülvizsgálati kérelme elutasított;

mert alperes nem hozott fel oly tényeket, amelyekből az a következtetés volna levonható, hogy két évnél is hosszabb időre terjedő késedelme *menthető* volna;

mert a marasztalási összeg kétségkívül jóval kisebb annak a kárnak az összegénél, mely a felperest az osztrák korona vásárlóképességének, köztudomás szerint időközben beállott és aránytalanul nagymértvű csökkenése következtében az alperes *vétkes* fizetési késedelméből kifolyólag érte;

mert alperes oly tényeket sem hozott fel, melyek ezt a marasztalást *reá nézve elviselhetetlenné* tennék;

¹ A 86. sz. t. ü. döntvény egyik főérve az, hogy a baleseti járadéknak a változott gazdasági viszonyok alapján való felemelése törvénybe ütközik, a felemeléshez tehát új törvény szükséges.

² Kúria 1923 febr. 15. P. IV. 2016/1922. Hítelj. Dtár XVI. 31. sz.

alperes tehát az osztrák korona időközi elértéktelenedéséből előállott kárt *a maga teljes összegében* a felperesre át nem háríthatja.³

3. Felek 1919 január hó 1-én úgy állapodtak meg, hogy alperes a felperesnek 3000 koronában *egyezségileg* megállapított *kártérítési* összeget fizet. Alperes nem fizetett és a per során *alaptalanul tagadta* a kötelezettség elvállalását. *Rosszhiszemű* fizetési késedelme folytán 3000 korona helyett — a pénz időközi értékesökkenése címén — 30,000 koronában marasztaltatott.⁴

A most 1—3. alatt közölt esetekben a Kúria különbséget tett a *vétkes* és a *menthető* fizetési késedelem között. Vétkes késedelem, illetve alaptalan és *rosszhiszemű* perbeli *védekezés* volt a valorizálás indoka; és a 2. alatti határozat kiemeli, hogy a késedelmet menthetőnek minősítő tények *bizonyítása* az, adós kötelessége.

Felette fontos a 2. alatti indokolás még abból a további két szempontból is, hogy egyrészt nyitva hagyja az adós részére — tehát lényegesnek tekintti — annak a bizonyítását, hogy a valorizáció *reá nézve elviselhetetlen* volna;⁵ másrészt pedig, bár csak per tangens, arra is enged következtetni, hogy a pénzértéktelenedésből származó kárnak a pénzhitelző és a pénzadós közötti *megosztása* is helyt foghat.⁶

II. Valorizálást elvben megtagadó gyakorlat.

1. A *vételárhátraléknak* — a pénzérték csökkenésére tekintettel — átszámítás útján megállapítandó magasabb összegben való fizetésére az adós, *törvényhozási rendelkezés hiányában*, jogszertű alapon nem kötelezhető.⁷

2. Nem valorizálható az *ági érték* iránti igény: mert lényegében a forgalomban levő pénz értékének a szabályozásával volna egyértelmű, ha a bíróság egy korábban keletkezett pénztartozást ezidőszéri magasabb összegű pénzbeli szolgáltatással ítélne ki egyenlítődnök, a pénz forgalmi értékének megállapítása pedig a *törvényhozás jogkörébe* tartozik.⁸

3. Hasonló a Kúria VI. tanácsának álláspontja a *kölcsön*, illetve *ügypéldi munkadíj* valorizálása kérdésében.⁹

III. Alperes jóhiszemű védekezése.

1. A vagyon *ági eredetét* mindenkor bizonyítani kell. Az örökhagyó szorosan vett családi kötelékébe nem tartozó, tehát a hagyatéki vagyon eredetére nézve *tájékozatlan* alperesek (a szerzeményi örökös jogutódai) pusztán amiatt, hogy a hagyatéki vagyon ági jellegét kétségbevonták, nem tehetők felelősökké azért, hogy a pénz belső értéke a gazdasági viszonyok átalakulása folytán, tehát tőlük nem függő okból időközben jelentékenyen alászállott.¹⁰

2. Ablaküvegbetörésből kifolyólag az alperes csak annyi *kártérítéssel* tartozik, amennyi a *kártétel idejében* a helyreállításához szükséges lett volna: mert felperes abban a helyzetben volt, hogy a helyreállítást rögtön eszközöltesse. Valorizáció nem jár: mert alperes vis majorral védekezett és az elsőbíróság ennek a fennforrását meg is állapította; alperes tehát kártérítési kötelezettségét a tényállás teljes felderítése előtt joggal tekinthette *kétségesnek* és így az ő perbeli védekezése nem volt *rosszhiszemű*.¹¹

3. A vasút a fuvarozás végett feladott és útközben elveszett tárgyakat nem ismerte, nem tartozott tehát a kár összegszerűségét, hitelt érdemlő *okiratok hiányában*, a perbeli bizonyítási

³ Kúria 1923 márc. 8. P. IV. 3147/1922. Hítelj. Dtár XXI. 32. sz.

⁴ Kúria VI. 5504/1922.

⁵ «Elviselhetetlenség» fogalma itt nyilván megfelel a «vagyon romlásnak», melyhez a régebbi bírói gyakorlat a *dologszolgáltatás* gazdasági lehetetlenségének megállapíthatóságát kötötte.

⁶ A *dologszolgáltatás* gazdasági lehetetlenségével való védekezés esetében is a háborús kár *megosztásával* találkozunk a régebbi bírói gyakorlatban. Így Kúria IV. 1038/1919., VII. 919/1919., továbbá Magánjogi Dtár X. 155., XI. 96., 144., 218., XII. 40. sz. és Ker. Jog 1919. 74. és 1920. 7. sz. Nem foglalkozom itt azzal, hogy helyes volt-e ettől a gyakorlattól eltérni s a gazdasági lehetetlenülés konzekvenciáit kizárólag a dologadós javára levonni.

⁷ Kúria I. 6768/1922.

⁸ Kúria 1923 június 20. P. I. 6773/1922.

⁹ 4305/1922.

¹⁰ Kúria I. 6773/1922. A konkrét esetben a készpénzbeli ági vagyon nem is volt az alperesek birtokában, hanem lakarékpénztári kezelés alatt állott.

¹¹ Kúria P. VI. 6063/1922. — Ellenben a megbízott, aki a reá bízott bútort a megbízó beleegyezése nélkül eladta s az ezzel okozott kár késedelem nélküli jóvátételét vétkesen elmulasztotta, a bútorának a károkozásakor értékét, a fellebbezési tárgyaláskori értékig valorizálni tartozik: mert a felperesnek *nem állott módjában* ugyanily bútort saját pénzén beszerezni, Kúria P. IV. 5455/1922. Híteljogi Dtár XVI. 5.

eljárás lefolytatása előtt elismerni. Ennélfogva a korona időközi elértéktelenedéséből származó kárt megtéríteni nem tartozik.¹²

IV. Vasúti kártérítés.

A valorizáció kérdése a vasúti Ü. Sz. 95. §-a, valamint a bérni egyezmény 34. cikke szerinti kártérítés mérvének kérdésével nemcsak a fenti III. 3. alatti határozat szempontjából, hanem egyéb tekintetben is összefügg.

1. Az Ü. Sz. 95. §-a szerint mindazokban az esetekben, midőn a kár a vasút szándékos eljárása vagy vétkes gondatlansága folytán keletkezett, a teljes kárt kell megtéríteni. A Ker. törv. 272. §-a szerint a teljes kártérítési kötelezettség a valóságos kár és az elmaradt nyereség megtérítésére irányul. A valóságos kár (damnum emergens) mérvének meghatározásánál az általános magánjognak az a szabálya irányadó, hogy a károsult rendszerint annak az értéknek a megtérítését igényelheti, amellyel az elveszett tárgyak az elveszésről szerzett értesülés idejében bírtak és amely összegért a károsult ugyanilyen fajú és minőségű tárgyakat beszerezhetett: és a későbbi értékelkedés megtérítéséhez a károsultnak csak abban az esetben lehet igénye, ha saját anyagi eszközeinek elégtelensége és egyúttal a kártérítésre kötelezett fél fizetési késedelme miatt az elveszett tárgyak helyébe másokat be nem szerezhetett.¹³

2. A nemzetközi árufuvarozás tárgyában létrejött bérni egyezmény 34. cikke szerint az elveszett árunak azon rendes kereskedelmi értéke, ilyennek nem léteben pedig azon közönséges értéke térítendő meg, mellyel ugyanazon fajú és minőségű árú a feladás helyén bírt azon időben, midőn az áru fuvarozás végett átvétetett. Arról azonban, hogy ez a kártérítési összeg milyen pénznemben fizetendő, az egyezmény külön intézkedést nem tartalmaz: tehát a vitás kötelezettség teljesítésének helyén érvényben levő jogszabály alkalmazandó. A rendeltetési hely Magyarország területén lévén, az itt kiadandó, de elveszett áruért nyújtandó kártérítést az alperes Máv. itt köteles megfizetni, irányadó tehát a Ker. törv. 326. §-a. Ezért a Svájcban Magyarországra feladott árú elveszése folytán a Máv. nem svájci frankot, hanem annyi magyar koronát köteles fizetni, amennyi a feladás helyén és idejében volt svájci frankértéknek, a lejáratkori árfolyam szerint megfelel. Támogatja ezt az egyezmény 61. cikkéhez fűzött II. végrehajtási határozmány, amely szerint a végrehajtási és kiegészítő határozmányokban frankértékben kifejezett összegek azon szerződő államokban, amelyekben a frankrendszer fenn nem áll, az illető ország pénzügyi hatóságok által kijelölt helyettesítendőek. Ellenben az a kérdés, hogy ezen jogi álláspont mellett, az egyezmény 27. cikkének (3.) bekezdésében biztosított választási jogra való tekintettel, minő kihatása lehet az egyes országok valutái közötti eltulodásoknak a fuvarozásban részes különböző vasutak felelősségének mérvére s a 47. cikk szerinti visszereseti jog terjedelmére, erre a perre nem tartozik.¹⁴

V. Megjegyzések a fentiekhez.

Szembeállítva az I. alatt közölt határozatokat az II. alattiakkal: nem szorul indokolásra, hogy az az adós, aki azért halogatja a fizetést, mert arra számít, hogy később rosszabb koronákkal lehet eleget kötelezettségének, a hitelezőnek az ezzel a késedelemmel okozott kárt megtéríteni köteles. Ily esetben a bíró nem helyezkedhetik a valorizáció teljes megtagadásának álláspontjára, amely a hitelező súlyos megkárosítását és a rosszhiszemű adós jutalmazását eredményezi. A német törvényhozás ezt — bár egyelőre csak egy speciális jogviszonycsoport körében — már elismerte, amennyiben a «Gesetz betreffs Anpassung des § 87 des Betriebsrätegesetzes an die Geldentwertung» rendelkezése szerint abban az esetben, ha a jogtalan elbocsátással szemben ellentmondással élő munkás részére a «Schlichtungsverfahren» folyamán kártérítést megállapítanak és a munkaadó ezután ennek a megfizetésével késedelembe esik, akkor az időközi pénzeléértéktelenedéséből származó kárt is meg kell térítenie.¹⁵ Remél-

hetőleg rövidesen nálunk is törvényerőre emelkedik «a pénztartozás késedelmes teljesítése esetében a hitelezőt megillető kártérítésről» szóló törvényjavaslat, amelyre az alábbiakban már figyelemmel kell lennem.

Az I. 1., 2. alatt közölt határozatokat több oldalról kifogásolták, mert a «vétkes» és a «menthető» késedelem között különbséget tettek. A most említett törvényjavaslat 2. §-ának harmadik bekezdése is ugyanígy különböztet a jövőre nézve és a javaslat 3. §-ához fűzött indoklás a *multra* nézve is úgy említi a Kúria gyakorlatát, mint a *vétkes* adósra kifejlődöttet. Ezért a javaslat is támadásban részesült: «mert ez a megkülönböztetés ellenkezik az alapvető magánjogi fogalmakkal, amelyek szerint az adós késedelembe esik, ha a lejáratkor, illetőleg a megintés után nem teljesít és a késedelem ideje alatt az adós még a véletlenből előálló kárveszélyt is viselni tartozik.¹⁶

A támadást nem tartom alaposnak.

Elsősorban már megszokhattuk és meg kellett szoknunk, hogy bizonyos «alapvető magánjogi fogalmak» már nem esnek a «noli me tangere» tilalma alá. Erre számos példát lehetne felhozni; de elegendő lesz, ha arra hivatkozom, hogy a «pacta sunt servanda» is mindenkor alapvető magánjogi fogalom volt; ezzel szemben mégis érvényesültek — bár szerintem túlzottan — a gazdasági lehetetlenülés joghatásai. Azt pedig nem hiszem, hogy bárki is arra az álláspontra helyezkednék, miszerint jobb lett volna a háború alatt és után bekövetkezett rendkívüli gazdasági állapotok elől szemet hunyni és a szerződések szigorú betartásához változatlanul ragaszkodni.

Hiszen a valorizáció maga is — álljon ez akár zürichi vagy aranyparitásos — vagy indexalapon, akár más módon megállapított mérőn, mindenképpen új, az eddigi jogi alapfogalmaktól teljesen eltérő alakulat, mely a maga sablonos és kiméletlen alkalmazása esetén súlyos méltánytalanságokra, széleskörű gazdasági rázkódásokra vezethet, amelyeket — ma jobban mint valaha — el kell kerülni. Ha tehát ezzel a novummal szemben korrekúra szükséges, a korrekúra előfeltételeinek a megállapításánál sem szabad az újításoktól visszariadni.

Egyébként az I. 1—3. alatt közölt határozatok egyike sem kívánja azt, hogy a késedelem *vétkes*égét a hitelező tartozzék bizonyítani; sőt az I. 2. alatti világosan az adós köteletségévé teszi az *exculpációt*. Hasonlóképen a törvényjavaslat 2. §-ának harmadik bekezdése is abban az esetben maximálja a késedelmes adós által fizetendő kártérítés mérvét a jegyinlézeti kamatlábot 10%-al meghaladó összegben, ha az adós *bebizonyítja*, hogy késedelme *nem vétkes*. Ez a ptk. jav. bsz. 928., 929. §-ainak is megfelel, ami mellett nem kívánok azzal érvelni, hogy az optk. 1324. §-a is egyrészt a dolus és culpa lata, másrészt a culpa levis között, a kártérítés mérve szempontjából, különböztet.

Mikor nem vétkes a késedelem? A törvényjavaslat indoklása a következő példákat sorolja fel: Az adós külföldön tartózkodott és határázár vagy előre nem látott más gátló ok miatt *nem gondoskodhatott* a fizetésről. Az adós a perben teljesen *jóhiszeműen védekezett*; a per elhúzása nem az ő terhére esik. Az adósnak hosszabb időre van szüksége a pénz *előteremtéséhez*; például a gazdálkodó vagy aratómunkás csak aratás után tud fizetni.

Gaár szerint az adós a *fizetőképesség hiányával* nem védekezhetik;¹⁷ és itt zárjelben a ptkjav. bsz. 928. §-ára hivatkozik, amely szerint: ha az adós nem bizonyítja, hogy a késedelem hibáján kívül állott be, a késedelem ideje alatt felel a szolgáltatást lehetetlenné tevő *véletlenért* is. Tényleg az első tervezet 1187. §-ának indoklása szerint: az adósnek mentiségére fog szolgálni, ha külső akadályok, pl. *elemi csapások* okozták a késedelmet, vagy ha a kellő időben való teljesítés azért maradt el, mert a tartozásnak fennállásáról vagy összegéről véletlenül *nem volt tudomása*;¹⁸ de menthetetlennek lesz tekintendő a késedelem, ha az adós azért nem volt képes kötelezettségét teljesíteni, mert a szükséges fizető eszközökkel nem rendelkezett, vagyis az az adós, aki magát pénzbeli szolgáltatásra kötelezte, a saját *fizetőképességeért felelős*.

Ezzel szemben arra kell utalni, hogy itt most nincs arról szó, vajjon a fizetőképzetlenség az adóst az eredeti pénztartozás *teljesítése* alól felmenti-e, hanem arról, hogy a hibáján kívül, még a

¹² Kúria P. IV. 5784/1922.

¹³ Kúria P. IV. 2068/1922. Ker. Jog 1923. 64. lap és v. ö. a III. 2. alatti határozattal.

¹⁴ Kúria P. IV. 5784/1922. — Másik esetben, az árú Németországban adatván fel, a másodbíróság a kártérítést márkákban ítélte meg. Alperes felülvizsgálati kérelme az volt, hogy koronákban — feladás-kori árfolyam mellett — marasztaltassék. Időközben a márka értéke kevesebb lett, mint a koronáé, mire a felperes a felülvizsgálathoz csatlakozott és szintén koronákat követelt. Erre alperes a felülvizsgálati kérelmet visszavonta; a csatlakozás pedig elutasított, mert felperes az alsóbíróságok előtt mindig márkákat követelt, a másodbírói ítélet tehát reá nézve nem sérelmes és mert a csatlakozási kérelem tulajdonképpen keresetfelelőlést tartalmaz, amely a Pp. 533. §-ába ütközik.

¹⁵ Reichsgesetzblatt 1923 április 23-iki száma.

¹⁶ Így g. v. a Jogállam 1923. évi 190. és köv. lapjain.

¹⁷ Jogállam 1923. 135. l.

¹⁸ V. ö. a III. 1. és 3. alatti határozatokkal.

lejárat előtt fizetőképzetlenné vált és azután is fizetőképzetlen állapotban maradt pénzadás a lejárat után beállott pénzelértéktelenedésért a hitelezőnek *kártérítést* tartozik-e, s ha igen, mily mérvű kártérítéssel? Ebben a kérdésben a valorizációs törvényjavaslat nem nyilatkozik; annyi azonban az indokolásból megállapítható, hogy az *időleges* fizetési akadályból származó késedelmet *vétlennek* tekinti és csak mérsékelt (maximált) kártérítéssel sújtja.

De mint fennálló tételes jogszabályt — bár nem vonatkozik az itt tárgyalt kérdésre — mégsem lehet figyelmen kívül hagyni az *aranyban* teljesítendő fizetések tárgyában kibocsátott 950/1923. M. E. sz. rendelet 2. §-át, mely az *adós vagyoni és kereseti viszonyaira* való tekintettel a tartozás méltányos leszállítását, a fizetés elhalasztását, a részletekben való teljesítést engedi meg.¹⁹

A Kereskedelmi Bank és a Leszámitolóbank közt lefolyt és úgy a szakajtóban, mint a napilapokban megbeszélte angol fontos perben a tőzsdebíróóság is az adós *anyagi teljesítőképességét* figyelembe veendőnek találta.²⁰

Mindezeknél fogva az I. 2. alatt ismertetett kúriai határozatban kifejezésre jutó azt az elvet, amely szerint a pénzelértéktelenedésért járó kártérítésben való marasztalás netalán *elviselhetetlenségére* is figyelemmel kell lenni, a valorizációs javaslat törvényre válása esetén is fenntartandónak vélem.

Legújabbban ugyan azt mondta ki a Kúria, hogy aki lejárt készpénzbeli tartozásának a kikötött időben való megfizetését elmulasztotta s így saját hibájából abba a helyzetbe jut, hogy tartozásának későbbi megfizetése reá nézve sokkal terheesebb és aránytalanul nagyobb vagyoni hátránnyal jár, mintha tartozását kellő időben kifizette volna, gazdasági lehetetlenségre egyáltalán nem hivatkozhatik, hanem saját fizetési késedelmének következményeit viselni tartozik;²¹ ámde e tényállás szerint az elviselhetetlenség az adósra nézve csak a *lejárat után* állott be, s a lejáratkori fizetésnek nem volt akadálya, itt tehát a késedelem kezdettől fogva *vétkes* lévén, a késedelem folyamán beállott nehézségekre az adós sikerrel csakugyan nem hivatkozhatik.

VI. Meghatározott lejárat esetén kívüli valorizálás.

A fentebb I. 1—3., III. 1—3. és IV. alatt közölt esetekben az adós késedelmes volt. A lejárat időpontjával az adós vagy a szerződés alapján (I.) vagy jogszabálynál fogva tisztában lehetett. Mert az ági érték az örökség megnyitakor kiadandó; a szerződésen kívül okozott kárt nyomban kell megtéríteni. A vasúti fuvarozás közben elvesztett áruért fizetendő kártérítési összeg lejártának ideje tekintetében a vélemények elágazók. Némelyek szerint ez a lejárat már az áru feladásának (I) idejére, *Sándorfi Kamill* szerint a fuvarozási határidő lejártának idejére,²² más nézet szerint pedig arra az időpontra esik, amikor a vasút a felszólamlás alapján megindított nyomozási eljárás befejezése után abba a helyzetbe jut, hogy a követelés jogosságát vagy jogtalanságát megállapíthatja;²³ a negyedik álláspont szerint a felszólamlás beadása a kártérítési összeget lejárttá teszi, mert a berni egyezmény 42. cikke szerint a kamat e naptól jár. A III. 3. alatti határozat sem jelentette azt, hogy a vasút nem volt késedelmes, hanem csak azt, hogy késedelme nem volt *vétkes*.

Vannak esetek, amelyekben a *dologszolgáltatás* tekintetében szerződéshez fűl *kártérítési vagy restituciós kötelezettségének* fix lejáratú ideje ugyan meg nem állapítható, a késedelem azonban mégis beáll, amikor a másik fél a Keresk. törv. 348. vagy 353. §-a szerinti választási jogát gyakorolta.

Az eladó, aki az áru átadásával késedelembe esik, a Keresk. törv. 353. §-a értelmében a *nem teljesítés miatt* fizetendő *kártérítést valorizálni* tartozik-e?

¹⁹ König Vilmos a Jogt. Közl. idei 5. számában, amikor a rendelet elleni kifogásait felsorolja, az adós fizetőképességének vizsgálatát és ennek mérvéhez képest a kényszerégyezségi elvek alkalmazását indokoltnak látja.

²⁰ V. ö. Lów Lorántnak a Jogt. Közl. 1923. évi 15. számában kifejtett ide vonatkozó érvelését, amely ezt a körülményt ugyancsak figyelemre számot tarthatónak nyilvánítja.

²¹ Kúria 1923. jún. 28. P. VII. 6583/1922. Itt effektív cseh korona-tartozásról volt szó.

²² Keresk. Jog 1922. 11. sz.

²³ Budapesti kir. ítélőtábla 5. P. 2975/1922. — V. ö. még *Szmeľán László* cikkét a Jogt. Közl. 1923. 21. lapján.

1. Igenlően döntött a Kúria, amikor kimondotta, hogy, habár a magyarországi eladó a megállapodás szerint Bécsben tartozott az árut az ottani vevőnek 1918. évben átadni és így a nem teljesítés miatti kártérítést is ott kell fizetnie, a vevő a Ker. törv. 356. §. 2. pontja szerinti *árkülönbözetet* mégis jogosan követeli az időközben leromlott osztrák korona helyett ugyanannyi magyar koronában, mert így sem kap többet, mint amennyi neki jár.²⁴

2. A *vételárelőleget* az eladó akkor köteles *visszafeizetni*, amikor tudatára jön annak, hogy nem szállíthat. Ha a visszafizetéssel késik, az előlegül kapott osztrák korona *árfolyamcsökkenéséből* származó veszteséget is visszafizetni tartozik.²⁵

3. Alperes 1918. évben tűzifát adott el a felperesnek és a vételár 80,000 korona előleget kapott. A fát nem szállította s a teljesítés iránt indított per folyamán a 80,000 koronát 1921 március havában bírói letétbe helyezte. A szerződéshez fűl alperes teljesítésre nem köteleztetett, mert az — a faárak sokszoros emelkedése folytán — gazdaságilag lehetetlenné vált. Ámde a teljesítés megtagadása időpontjában fennállott piaci ár alapján (Ker. törv. 356. §.) kiszámított árkülönbözetet felül — az eventuais kereseti kérelem értelmében — arra is köteleztetett, hogy a 80,000 korona előleg helyett 370,000 koronát fizessen vissza, mert 1918 júliustól 1921 márciusig a magyar korona *belföldi vásárlóereje* legalább is egy ötödére leszállott;

már pedig az az eladó, aki az *előre fizetett vételárnak* megfelelő mennyiségű áru szállítását végleg megtagadja s akinek a vételár visszatartásához joga nincs, azt késedelem nélkül *visszafeizetni*, illetve, ha a vevő azt elfogadni vonakodik, bírói letétbe helyezni köteles; és ha ennek eleget nem tesz, akkor a pénz vásárlóerejének az *indokolatlan késedelem* ideje alatt beállott csökkenéséből származó *kárt* a vevőnek megtéríteni tartozik.²⁶

4. Felperes 1911. évben műfogakat kötött le az alperesnél, amelyeknek vételárát előre kifizette s amelyek a szükséglethez képest, az időszakonkénti összeállítás szerint voltak szállítandók. A kereset a hátralékos műfogak szállítására, nem szállítás esetén pedig értékük megtérítésére (illetve a felülvizsgálati kérelemben kártérítésre) irányult. Felperes teljesítésre igényt nem tarthat, mert oly vagyoni előnyhöz jutna (a műfogaknak az aranyparitást jelentékenyen meghaladó áremelkedése folytán), amely az általa teljesített szolgáltatás értékével arányban nem áll. De kártérítést sem követelhet, mert a perben nincs oly adat, amelyből alperesnek a szállítás körüli *vétkeségére* lehetne következtetni. Azonban az eladó azt a vételárösszeget, amelynek ellenében árut nem szállított s a forgalmi viszonyok időközti megváltozása folytán nem is szállíthat, visszaadni köteles, még pedig az 1911. évben kapott *aranykoronák helyett*, az 1923. január 27-ikén 2980. X. 1923. sz. a. kibocsátott és a Bp. Közl. 23. számában megjelent rendelet értelmében *500-szor annyi papírkoronát*.²⁷

5. A *minőségi hiány* miatt rendelkezésre bocsátott áru előre kifizetett vételárának *teljes egyenértékét* kell a vevőnek visszakapnia. Eladó tehát mai magyar koronában annnyival többet tartozik visszafizetni, amennyivel a magyar korona *vásárlóereje* időközben kissébedett.²⁸

(Bef. köv.)

Dr. Kovács Marcel.

A pénztartozások átértékelése.*

XI.

A fenti, minden jogpolitikai és célszerűségi megfontolást figyelmen kívül hagyó, *jogászai vizsgálódások eredménye* lényegileg a következő:

A szerződő felek akaratát tartva szem előtt, a szerződésben kikötött pénzösszeg alatt nem a pénzjegyek bizonyos meghatározott névértékű mennyiségét, hanem azt a csereértéket kell érteni, amelynek a szerződésben kitett pénzösszeg csak kifejező eszköze volt. Csak az a teljesítés szerződészerű, amely a felek által szem előtt tartott értéknek a teljesítés idején megfelel. (IV.) Az ily értelemben vett valorizálás kérdése nem a kártérítés, hanem a teljesítés szerződészerű mértékének fejezetébe tartozik és ennyiben sem a késedelem, sem az adós vétkesége nem lényeges fel-

²⁴ Kúria P. IV. 5545/1922.

²⁵ Kúria P. IV. 4262/1922. Ker. Jog 1923. 16.

²⁶ Kúria 1923. márc. 6. P. IV. 2481/1922. Hitelj. Dár XVI. 29. sz. Megjegyzem — és ez tulajdonképpen nem tartozik szorosan véve a valorizáció kérdéséhez — hogy a gyakorlat értelmében, ha a faárak emelkedésének mérve nem haladta volna meg a koronaromlás arányát, az eladót a felvett vételárnak megfelelő áru szállítására kellett volna kötelezni.

²⁷ Kúria P. VII. 3531/1922. Hitelj. Dár XVI. 33. sz. — Alperes *vétlensége* itt csak az *áru szállítás* elmulasztása tekintetében állapított meg; de ez nem jelenti, hogy a vételár *visszafeizetése* körüli késedelem nem volt vétkes.

²⁸ Kúria P. IV. 1686/1922. Hitelj. Dár XVI. 6. sz.

* Az előbbi közl. I. a 15., 16. számban.

tétele az átértékelésnek és csupán a megoldás részleteinek bizonyos elágazása függ ettől. (VIII.) Nem zárja ki fenti eredmények elfogadását sem a pénznek törvényes fizetési eszköz jellegét megállapító, sem az új pénzegységnek a régihez való rekurrens csatlakozását megállapító pénzügyi szabály (V.), nem lehet fenti eredményekkel szemben ellenvenni azt, mintha pénztartozásoknál a késedelem következményei a kamatfizetési kötelezettségre volnának korlátozva. (VI.) Az viszont, hogy milyen érték a szolgáltatásra kötelezett szerződés szerinti érték, a kifejezett pénzüsszegnek az ügyletkötéskor, vagy pedig a lejáratkor megfelelő érték-e, illetőleg, hogy a felek akarata szerint a hitelező vállalta-e, illetőleg mily határig vállalta a pénzértékromlás kockázatát, ténykérdés, a szerződési akarat értelmezésének kérdése. (VII.)

Ha azonban bármely okból az volna megállapítható, hogy a szerződés tartalma szerint a hitelezőnek átértékeléshez igénye nincs, akkor is meg kellene adni ezt az igényt a szerződés ellenére, azoknak az elveknek alkalmazásával, amelyeket a gazdasági lehetetlenülés elnevezése alatt a háborús jogfejlődés fejlesztett ki s amelyeknek lényege, hogy a szerződési akaratnyilvánítás ellenére is bizonyos arányosságot kell helyreállítani a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értéke, illetőleg helyesebben az elvállalt és viselendő kockázat mértéke között. (X.)

Még inkább figyelembe kell venni a pénzérték romlását a szerződésen kívüli, illetőleg összegük tekintetében bírói megállapítástól függő köteleknek, amelyekre nézve a valorizációval szemben rendszerint érvényesített ellenvetések a dolog természeténél fogva túlnyomó részt tárgyaltalanok. (IX.)

Amidőn azonban fenti tételeket, mint *légyeres térben* végzett jogászai vizsgálódások eredményét megállapítjuk, nyomban hozzá kell fűznünk, hogy azoknak ilyen értelemben való gyakorlati érvényre juttatását gazdaságpolitikai és jogpolitikai megfontolásokra való tekintettel lehetetlennek vagy legalább is végzetesnek és így feltétlenül kerülendőnek tartjuk.

XII.

Dr. Sebestyén Samu idézi legutóbb megjelent tanulmányában Jhëring azon megállapítását, mely szerint a gyenge korokat jellemzi az adós felé forduló rokonszenv, amivel szemben erős korok legfontosabbnak azt tartják, hogy a hitelező jogához jusson, még ha az adós ellen nagy szigort kellene is alkalmazni. Talán még közelebb férkőzik az igazsághoz, ha ezt a megfigyelést úgy formulázzuk, hogy egészséges, erős korok engedhetik csak maguknak, hogy Justitia istenasszonya a jogszabályoknak és szerződéseknek minden mellékleteket és minden célszerűségi megfontolás nélkül, bekötött szemmel, mereven szerezzen érvényt, míg beteg korok igazságszolgáltatása nem állhat meg azon a ponton, ahol megállapította az általános érvényű jogelvek eredményeit és követelményeit, hanem aggódó gondossággal megvizsgálni kénytelen a jogviszonyok gazdasági hátterét, a jogi rendezés várható hatásait és sokszor a logika és jog követelményeit egyéb szempontoknak, nevezetesen annak kénytelen alárendelni, hogy melyik megoldás nem teszi túlságosan próbára a beteg szervezet teherbírást. Mint a társadalmi élet minden más funkciójának, úgy az igazságszolgáltatásnak is a közállapotok ilyen helyzete mellett a veszélyeztetett létfenntartás szolgálatába kell állnia. Másszóval: *erős korok igazságszolgáltatása* túlnyomórészt logikai, *jogászai* feladat, a *betegeké*, gyengéké túlnyomórészt *politika*.

Ez a politika többnyire az adós védelmében nyilvánul, de nyilvánulhat esetenként épűgy a hitelezőknek fokozott védelmében és támogatásában is. A különbség nem annyira az igazságszolgáltatás irányának az adós vagy hitelező felé való hajlásában, mint inkább abban állapítható meg, hogy az igazságszolgáltatás funkciójába a jogászai elem mellé mind több és több politikai elem vegyül, amely utóbbi sokszor háttérbe szorítja az elsőt.

Érdeemes tudományos feladat volna behatóan vizsgálni és elemezni az *igazságszolgáltatás két irányának*, a jogászai és jogpolitikai iránynak lényegesen eltérő *módszereit és természetét*, amely feladat kitűzésénél szem előtt kell tartani, hogy a valóságban sem az egyik, sem a másik nem jelenik meg soha a maga fogalmi tisztaságában.

A jogászai igazságszolgáltatás az ügyleti tényállást a maga elszigeteltségében nézi, az utóbbi bevonja vizsgálódása és mérlegelése körébe az ügyleti tényállás hátterét, a felek gazdasági helyzete összképének kisebb-nagyobb körét és a lehető megoldá-

sok várható hatásait. A jogászai módszer kifejti általános szabályok értelmét, konkrét tényállásokat a jogszabályok alá subsumál és befejezi működését azzal, hogy a jogszabályokban megállapított jogkövetkezményeket a konkrét tényállásra alkalmazza. Eszerint a tevékenység túlnyomórészt elvontan elemző, azonosságokat vagy különbségeket tárgyilagosan észlelő, exakt logikai munka. Itt a bíró a jogparancs végrehajtásának szubjektív célkitűzések és akarások nélküli tárgyilagossá eszköze. A jogpolitikai irányú igazságszolgáltatás bírja ezzel szemben, jó vagy rossz gazdaságpolitikai elveknek hódoló-birtokosa a közhatalomnak, aki bizonyos fokig szubjektív irányú célok felé törekszik és lényegileg szuverén, érzelmi színezettől sem ment hatalmi szóval formálja a dolgok rendjét és jövőbeli alakulását. A jogászai munkának exakt, logikai, szinte geometriai a módszere, eredményei élesen körvonalozottak, amelyekre jól alkalmazhatók az igaz vagy hamis, helyes vagy hibás megoldásnak objektív jelzői, a jogpolitikai döntésekkel szemben való kritikai állásfoglalás is határozatlanabb és szubjektív és annak megállapítására szorítkozhatik csupán, hogy a döntés célszerű vagy célszerűtlen, erkölcsös vagy erkölcstelen, méltányos vagy méltánytalan-e, ami mind olyan fogalmi kategória, amelyre nézve általános érvényű, tárgyilagossá, állandó mértékünk hiányzik.

A valorizáció problémájára, aminthogy általában valamely kor életében nagyfontosságú igazságszolgáltatási problémára nézve a fogalmak tisztázódását, az egymást megértést és egymást meggyőzni tudást nem remélhetjük mindaddig, amíg e két módszer lényegbeli különbségét nem tartjuk élesen szemünk előtt, amíg jogászai érvelésekkel és irányzatokkal más szintben mozgó, erejüket más forrásból merítő, közös nevezőre alig hozható jogpolitikai megfontolások szállnak tudatosan vagy öntudatlanul harcha.

Különösen a valorizációra vonatkozólag világosan felismerték és kifejezésre juttatták azt, hogy az *elsősorban politikai* és nem magánjogi kérdés, az *osztrák polgári törvénykönyv szerkesztői*. Eredetileg a Hofkommission a törvénykönyv 984. §-ába oly intézkedés felvételét határozta el, mely szerint papírpénz kölcsönzése esetén a tartozást ugyanolyan névértékű papírpénz összeggel kell visszafizetni, 1811 febr. 20-án a fenti határozat kelte után jelent meg a devalvációs patens, majd márc. 21-én a Hofkommission megváltoztatva fentebb ismertetett határozatát, a törvénytervezet fenti 984. §-át kihagyta s elhatározásának indokolása gyanánt azt mondta ki, hogy «átmeneti intézkedéseknek szánt és rendkívüli viszonyokra megállapított, változó politikai irányoktól függő szabályok nem valók a törvénykönyvbe, hanem az ilyen szabályozást a *politikai* igazgatásnak és törvényhozásnak kell átengedni.» Az osztrák polgári törvénykönyv 986. §-a végleges szövegében tényleg érdemleges magánjogi szabályozás helyett a különös rendszabályokra utal. (Burkart idézett tanulmánya.) Az osztrákok felfogása ezekben a kérdésekben különösen figyelemre méltó. 1811-ben nekik már gazdag tapasztalataik voltak a pénz elértéktelenedés kérdésében, már pedig régi helyes megállapítás, hogy rendszerint azoknak az országoknak vannak a legjobb pénzelméleteik, amelyeknek legrosszabb a pénzüik.

Megállapíthatjuk mi is, hogy a valorizálás problémája tekintetében a jogászai megfontolásoknál nagyobb, kényszerítőbb erejük van a politikaiaknak.

XIII.

E ponton kapcsolódik bele gondolatmenetünkbe az a fentebb III. alatt előrebocsájtott gazdasági megállapítás, hogy, amint a mai papírkorona nem egyenlő a békebeli aranykoronával, úgy nem egyenlő azzal a mai aranykorona sem.

Nem szenvedhet kétséget, hogy a béke gazdagságával szemben a fokozatos *elszegényedés és szegénység* lejtőjére jutottunk. A pénzérték romlása túlnyomórészt nem oka, hanem okozata a nemzeti gazdálkodás, a termelési-fogyasztási mérleg passzivitásának, nem annyira kórokozója, mint inkább kórtünete a közgazdaság betegségének.

A nemzeti vagyon és jövedelem mértéke lényegesen a békebeli mögött marad. Ilyen tényállás mellett *lehetetlen* volna megvalósítani azt a követelést, hogy az adósok az egész vonalon pénztartozásaikat az ügyletkötés ideje szerinti *teljes értékben* fizessék meg. Ennek a követelménynek lehetetlensége világosabban tűnik szembe, ha előbb összefoglaló, közgazdasági szemlélet alapján vizsgáljuk a kérdést.

A hitelt úgy foghatjuk fel, hogy a nemzeti vagyon egyrészét

az adósok összessége tartja tényleg birtokában és bírja jogilag tulajdonul, úgy azonban, hogy az gazdaságilag a hitelezők összességét illeti, akiknek az adósok azt majd jogilag is tulajdonukba átengedni lesznek kötelesek. Mit sem változtat ezen az, hogy a hitelezők követelése pénzben pénzre szól. A pénz bírása a forgalomnak csak egyik átmeneti fázisa, a valóságos kielégítés vég-cseréjében a reális nemzeti vagyonból úgy történik, hogy a cserék folyamatán keresztül a nemzeti vagyon megfelelő része az adósok birtokából a hitelezők birtokába megy át.

A XX. század hiteléletének nagy fejlettsége mellett a nemzeti vagyon mennyiségéhez képest a követelések-tartozások mennyisége bizonyosan igen jelentékeny hányadot tesz ki. A vizsgálódás egyszerűsége végett tegyük fel, hogy a tartozások összege a nemzeti vagyon egész értékének felelt meg. Nyilvánvaló ilyen esetben, hogy annak az értéknek, amelyet a hitelezők kielégítésül kaphatnak, a mindenkor nemzeti vagyon mennyisége fizikailag áthághatatlan határt szab. Ha a nemzeti vagyon, pl. régi méreteinek egy negyedére csökkent, lehetetlenség a tartozások összegét teljes belső értékben kiegyenlíteni, ép oly lehetetlen volna ez, mintha ha valaki azért, mert a jog szempontjából fennállóak tekintené a nyolc hagyományos igényt, a hagyatékot alkotó 1000 hold földből úgy akarná a hagyományosokat kielégíteni, hogy mindegyiküknek a kikötött 500–500 hold jusson. A hitelezők kielégítése is — összefoglaló szemléletből, indulva ki, — egy *korlátolt, véges vagyontömegnek felosztása*, s a tényleges felosztás és kielégítés lényegileg *nem jogász, hanem fizikai folyamat*, amelynek sorsát végsősorban és megfellebbezhetetlenül a fizikai tények szabják meg. Ha tehát a nemzeti vagyon egész összegével volna a tartozások összege egyenlő, a hitelezők összessége követelésének pontosan oly mérvű csökkentését volna kénytelen eltérni, amily mértékben a nemzeti vagyon csökkent. De ugyanerre az eredményre kell jutnunk, ha a tartozások összege a nemzeti vagyon értékének nem 100, hanem kisebb százalékát teszi ki, ha csak nem akarnók azt, hogy a *hitelezők* a nemzeti vagyon megmaradt töredékéből az adósok rovására *aránytalanul nagy hányadot* vegyenek a maguk javára igénybe, illetőleg, hogy az adósok leromlott vagyonuknak, vagy jövedelmüknek sokkal nagyobb hányadát engedjék át hitelezőik javára, mint amilyen hányadot tartozásuk az általános elszegényedés előtt tett ki.

(Folyt. köv.)

Dr. Frigyes Béla.

Szemle.

— **Három millió korona jutalmat tűzött ki az igazságügyminiszter** azoknak a kir. ügyészeknek, akiknek sikerül «nagyobbfajta» árdrágítót nemcsak vádbafogni, de el is ítéltetni. Ez a rendelet, amely párját ritkítja az igazságszolgáltatás világtörténelmében, nemcsak súlyosan beleütközik a Bp.-ba, mert a kir. ügyészségnek csak a vádemelés, nem pedig az «eliteltetés» a hivatása, hanem meggyanúsítása úgy a kir. ügyészségnek, mint a bíróságnak. Az ügyészségnek, mert feltételezi, hogy külön jutalom nélkül nem teljesíti kellőképpen hivatását, a bíróságnak, mert azt a látszatot kelti, mintha a vád nyomatékoss pressziója nélkül vonakodnék a bűnösök elítélésétől. Alig képzelhető ennél a rendeletnél szerencsétlenebb intézkedés az árdrágítási judikatura komolyságának biztosítására. Hogy ki a «nagyobbfajta» vagy «igazi» árdrágító arról a rendelet csak példálódzva tájékoztat, midőn — helyesen — a kartelleket említi. Érdekes volna azonban megtudni, hogy az eliteltetési prémium vonatkozik-e a MÁV.-ra, a postára, a villamosra, a gáz- és elektromos művekre és mindenekelőtt a földbirtokra? Nem várunk választ erre a költői kérdésre, mert véleményünk szerint, amelyet már több ízben kifejeztünk a *büntetőjog teljesen alkalmatlan eszköz a gazdasági élet egészét átfogó válság megoldására*. Csúpan önámító struccpolitika nevezheti az áraknak azt a számszerű látszólagos emelkedését, amely a koronának mestersegesen tartott külföldi árfolyama és a korona iránt belföldön táplált bizalom csökkenése közötti ellentétből következik, árdrágításnak. Kétségtől van azonban oly árú is, amelyeknek ára messze meghaladja a világpiaci paritást. Ezek-

Tekintettel a nyomdai munkabér és anyagárak tetemes emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 szeptember 1-től a Döntvénytárral együtt negyed-évre 2000 K.

nek az áraknak a lefokozására a leggyorsabb bűnvádi eljárásnál is gyorsabb eszköz áll a kormány rendelkezésére. Anélkül, hogy az igazságügyminiszter úr pályadíjára igényt tartanánk, szíves figyelmébe ajánljuk a gazdasági élet tilalomfaerdejének letarolását. Biztosíthatjuk az igazságügyminiszter urat, hogy mihelyt a kormány a forgalom szabadságát helyreállítja, a behozatali- és kiviteli engedélyeket megszünteti, a devizaközpontot feloszlatja, a vámkorlátokat megnyitja, az árak nem lesznek magasabbak, mint bármely nyugati kultúrállamban, ahol — tudtunkkal — ezideig még nem tűztek ki pályadíjakat a vádhatóságnak oly célból, hogy törvényes hatáskörét túllépje.

— **Haszonélvező elhalálozása a gazdasági év folyamán.** Abban az esetben, ha az életfogytiglani haszonélvezetre jogosult a haszonélvezettel terhelt ingatlant ellenérték ellenében másoknak használatra átengedte és a gazdasági év folyamán elhal, a tulajdonos az ingatlan birtokába és használatába csak a gazdasági év lejártával léphet és csak arra van igénye, hogy a használatért megállapított ellenértéket, annyiban, amennyiben ezt az életfogytiglani haszonélvezetre jogosult még meg nem kapta, követelheti; de nincs joga ahhoz, hogy az évi termés egy részét követelje. (Kúria VI. 5686/1922.)

— **Közös vagyon kezelése.** Abban az esetben, ha az osztatlan közösségben lévő tulajdonostársak a közös dolog kezelésében megegyezni nem tudnak, a tulajdonarányuknak megfelelő többséggel döntik el azt, hogy a közös dolog — a kényszerű körülményekhez képest — mikép kezeltesse. Ez a döntés azonban csakis azokban a keretekben mozoghat, amelyek a kényszerű kezelés ideiglenességét meg nem haladják. Csak az ideig-óráig való kezelés módját állapíthatja meg a többség, mindaddig amíg a közös tulajdonosok viszonyait — esetleg csak a kezelés módját — akár megegyezéssel, akár a bíróság igénybevitelével nem rendezik. Ellenben a közös tulajdont tevő szállodai épület bérletének nyolc évi időtartamra meghosszabbítását csak az összes tulajdonostársak beleegyezésével lehet elhatározni. (Kúria III. 1473. 1923.)

— **Magánjogi jellegű kormányintézkedés visszavonhatatlansága.** Felperes hazai kekszgyáros a gabonagyűjtési országos kormánybiztosságtól lisztet vásárolt. Az ezután megváltozott gazdasági viszonyok és beállott kiviteli nehézségek következtében, a felperes a Gyosz. útján a vételár leszállítását kérte. A közlelmezési miniszter e kérelemnek, a minisztertanácsból nyert felhatalmazás alapján helyt adott. A felperes és a Gok. a keresk. törvény szabályai alá eső vételi ügylet folytán, nem közjogi, hanem magánjogi viszonyban állottak egymással; az ármérséklés nem volt kegyelmi tény, hanem az ügyletkötő fél ügyleti akaratkijelentése. Ettől a Gok., illetve a miniszter utóbb, a vevő hozzájárulása nélkül, egyoldalúan el nem állhatott. Ha tehát a miniszter az ármérséklő rendeletét hatályon kívül helyezve a Gok.-ot újabb egyezkedési tárgyalásokra utasította, amelyekre való meghívást a felperes és a többi érdekelt visszautasították, ez a felperes jogaira befolyással nem bírhat. (Kúria P. VII. 5325/1922.)

— **Megszálló hatalommal kötött szerződés.** A szerb kormány az ideiglenesen megszállott területen lévő felperesi erdő irtását elrendelte, a kitermelt fa elszállítása végett fuvarosokat fogadott, ezeknek és köztük az alperesnek is a végzett fuvarokért fát adott, még pedig a teljesített munka értékét meghaladó mennyiségben. Az erdőirtás a hágai nemzetközi egyezmény szerint jogtalan volt; ez a jogtalanság azonban, épen kizárólagosan nemzetközi vonatkozása folytán, nem hathat ki az olyan ügyletekre, melyeket a megszálló hatalom, a kezére jutott vagyontól vonatkozólag, a korlátlan uralma alatt álló személyekkel kötött. Utóbbiak eljárása és vagyonszerzése csak akkor volna jogtalan, ha hazai büntető törvénybe ütköznek. (Kúria VI. 6731/1922.)

Közgazdaság.

A Vármegyei Mezőgazdasági és Iparfejlesztő Részvénytársaság Szolnok, 1922. évi rendes közgyűlése elhatározta a mutatózó 5.416,477-79 K tiszta nyereségből 60 K (15%) osztalék fizetését. A 6. sz. szelvények augusztus 13-tól a Magyar Jelzálog Hitelbank és a Magyar Városi Bank pénztáránál váltanak be. Elhatározatott továbbá az alaptőkének 400.000,000 K-ra való felemelése oly módon, hogy a régi részvényeseknek 1:1 arányban legalább 3500 K-ért elővételi jog biztosítatik, míg a fennmaradó részvények részben a Bérközfürész Részvénytársaság és a Mobilia Magyar Bútorállvány és Faárúgyár Részvénytársaság részvényeseinek megszerzésére fordítatnak, részben pedig egy külföldi pénzcsoporthoz engedtetnek át 3500 K-nál lényegesen magasabb árfolyamon. Az elővételi jog gyakorlásának határideje egy későbbi időpontban fog közzététetni. 16550

A Nova közlekedési és ipari részvénytársaság Weisz Fülöp, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnökének elnökle alatt tartott rendkívüli közgyűlése alaptőkéjének 700 millió koronára való felemelését határozta el, mely célból 350,000 darab 1000 K névértékű 1923. üzletévi osztalékra jogosító új részvényt bocsát ki és a régi részvények névértékét 200 K-ról 1000 K-ra egészíti ki. Minden régi részvényre egy darab új részvény vehető át 10,000 K, továbbá 400 K kamat és költség lefizetése mellett. Az elővételi jog augusztus 6-tól 14-ig bezárólag a társaság pénztáránál, VII., Kertész-utca 10. sz. a. gyakorolható. 16551

A «Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság» közli, hogy az augusztus hó 13-án megtartott rendkívüli közgyűlésének alaptőke-felemelési határozata alapján minden egyes régi részvényre egy új részvény vehető át 10,000 K-ért augusztus hó 18-ig bezárólag a Mobilbank V., Harmincad-utca 3. szám alatti pénztáránál. 16552

A Mobil Bank tőkeemelése. A Mobil Bank r.-t. augusztus 11-én tartott rendkívüli közgyűlése az intézet alaptőkéjét 400.000,000 K-ról 800.000,000 K-ra emelte fel. 16553

A Ligetszanatórium r.-t. augusztus 10-én tartott közgyűlésén elhatározta az alaptőke felemelését 40.000,000 K-ra. Az igazgatóság a közgyűlési felhatalmazás alapján minden egyes régi részvényre elővételi jogot biztosít 7000 K kibocsátási áron egy új Ligetszanatórium-részvényre. Az elővételi jog gyakorlásával kapcsolatosan minden régi részvényre ingyen egy Svábhegyi szanatóriumi részvényt is ad. Az elővételi jog a Ligetszanatórium pénztáránál, hétköznapiokon délután 4—7 óráig gyakorolható bezárólag augusztus 22-ig. 16554

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatósága közli, hogy elhatározta, hogy augusztus 27-ére rendkívüli közgyűlést hív egybe, amelyen az intézet 600 millió koronányi alaptőkéjének 800 millió koronára való felemelését fogja javaslatba hozni. Az igazgatóságot ezen elhatározásában az a köteles gondoskodás vezette, hogy saját tőkéinek gyarapításával megfelelhessen azoknak a fokozott hitel igényeknek, melyek a nyers- és ipari termékek állandó drágulása és az idejű többlet-következtében mutatkoznak. Az igazgatóság javasolni fogja, hogy a kibocsátandó 100,000 darab új részvény teljes egészében a régi részvényeseknek ajánlatsseék fel és felhatalmazást fog kérni a kibocsátás időpontjának és közelebbi módozatainak megállapítására. 16557

A Magyar Általános Takarékpénztár tőkeemelése. A Magyar Általános Takarékpénztár r.-t. igazgatósága az 1923 augusztus 31-ére egybehívott rendkívüli közgyűlésen javasolni fogja, hogy az alaptőkét 350 millióról 700 millió koronára emeljék fel. A részvényeseknek két régi részvényre egy — már az idejű jövedelmekben is részesülő — újat ajánlanak fel szeptember 1—7. között 30,000 koronás áron. Azon részvényesek, akik elővételi jogukat ezen idő alatt gyakorolták és a megkívánt nyilatkozatot aláírják, a fizetést a szeptember 13-iki kasszanapon is teljesíthetik. A részvényeseknek fel nem ajánlott részvényeket az igazgatóság lényegesen magasabb áron és hosszabb lekötéssel tőkeerős külföldi bankcsoportnál és más új érdekeltségeknél helyezi el. A tőkefelemelési tranzakció teljes keresztülvitele után a Magyar Általános Takarékpénztár r.-t saját tőkéi kb. 15 milliárd koronára fognak emelkedni. 16562

Szekely és Gerő Vasöntő és Gépgyár r.-t. cég alatt a több mint 30 év óta fennálló, jóhírű Szekely és Gerő cég részvénytársasággá alakult át és részvényeinek egy kis hányadát a magánforgalomban értékesíti. A reális értékkel bíró részvények induló árfolyama 5000—52,000 K. 16560

A Belvárosi Takarékpénztár r.-t. igazgatósága a szeptember 4-ére egybehívott rendkívüli közgyűlésnek a takarékpénztár 200 millió korona alaptőkéjének egyrészt a régi részvényeknek a tartalékalap terhére történő felbélyegzése, másrészt új részvények kibocsátása által 800 millió koronára való felemelését fogja javasolni. 16559

A Magyar-Német Bank legutóbbi rendkívüli közgyűlése elhatározta az alaptőkének 200 millióról 500 millióra való felemelését. (Alaptőke és tartalékalap 1:32 milliárdot tesz ki.) Minden régi részvényre egy új adatik ki 3300 K-s árfolyamon. Az elővételi jog augusztus 27-től szeptember 1-ig bezárólag gyakorolható az intézet főpénztáránál. 16561

Ügyvédjelölt három évi praxissal, vidéki ügyvédi irodában október 1-ére állást keres. Cím a kiadóban. 16556

Megszállott felsőmagyarországi ügyvéd, háztulajdonos társulna másik kartárral a fővárosban vagy vidéken, az Alföldet kivéve. Érdeklődők szíveskedjenek címüket irodájuk ismertetésével a kiadóhivatallal tudatni. 16549

Ügyvédjelöltet vagy nyugalmazott bírót, ki tárgyalások ellátásában gyakorlattal bír, keres dr. Schulhof, Szeged, Deák Ferenc-u. 24. 16558

Vidéki gimnaziális városban

társulnék vagy átvennék ügyvédi irodát.

Budapesti központi hatszobás lakást átengedhetek. Ajánlatok «Iroda» jellegre Blockner J. hirdetőjébe, IV., Semmelweis-utca 4. 16555

Vízkúrák és napfürdő, Zander, soványító-kúra, inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, Quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében, Bpest, IX., Calvin-tér 10. Bejárat Ráday-utca (Gazd. Bizt. Szöv. palotájában). Telefon: József 3 75. 16509

Természettani és természetrajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegyteni laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzók
Fizikai és chemiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarlécek
Mikroskópok és tudományos műszerek
legjutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattel készséggel szolgálunk

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék
az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.
Telefon: Hívószám 24—79. 16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)**

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 2000 korona

Egyes szám ára 400 korona

TARTALOM. Dr. Liebmann Ernő: Visszatérhet-e a régi jog? I. Levél a szerkesztőhöz. II. A szerkesztő válasza. — Dr. Kovács Marcel kir. kúriai bír.: Valorizáció. — Dr. Frigyes Béla ügyvéd, tőzsdebíró-sági jogügyi titkár: A pénztartozások átértékelése. — Szemle. **Melléklet:** Közigazgatási és Pénzügyi Döntvénytár. XV. k. 5. iv. — Büntetőjogi Döntvénytár. XVI. k. 5. iv.

Visszatérhet-e a régi jog?

I.

I. Becses lapjának f. é. 13. számában «Igazságügyi program» felirattal a következőket olvastam: «Szinle egy mondatban volna összefoglalható minden új magyar igazságügyminiszter hivatása: Visszaállítani a háború előtti magyar jogot, amennyire azt a változott viszonyok megengedik».

Bár e kívánság f. é. július 1-én jutott kifejezésre, még ma is aktuális. Ez igazolja, hogy a kérdéshez hozzászóljak.

Úgy látom, a kemény dió az ártatlannak látszó mellékmondatban van elrejtve. «Amennyire azt a változott viszonyok megengedik»... tisztelt Szerkesztő úr, amidőn Ön e pár szót könnyedén kiejtette, belé próbálta-e magát helyezni az igazán nem irigylendő igazságügyminiszter feladatának emberfölötti kereteibe?

A visszakívánt és a mai jog között aknák ezreivel teleszórt tengerek, elöntött virágzó országrészek, víz alá került bányák, porráégett városok, vadonná lett termőföldek, formájukat veszített hegycsúcsok (Col di Lana!) és last not least — megtizedelt megnyomorított, koldussá és vadállattá lett valaha virágzó emberfajok milliói fekszenek!

Amikor Darwin, délamerikai utazása és kutatásai során kiszáradt folyammedrekben hajdani óriási állatok, mint teljesen kihalt fajok maradványaira bukkan, száraz, tudományos következtetései köréből kilépve, megrendülten kiált fel:

«Valóban a világ hosszú történetében nincs meglepőbb jelenség, mint lakóinak határtalan, ismételt kipusztulása!»¹

S ha ennek ellenére a Darwin mellé beosztott jogtudós a toxodon és egyéb ősszállatok jogának «a változott viszonyokhoz képest» való visszaállítását hozná javaslatba; úgy valóban egyet kellene értenünk egy másik nagy tudóssal (Wallace) ki szerint:

«A fizikai tudományban tett csodálatos haladással összehasonlítva kormányzatunk rendszerét, az igazságszolgáltatást, nemzeti nevelésünket, szociális és erkölcsi berendezésünket, azt találjuk, hogy mindezek a barbárság állapotát tüntetik fel.»

Egy «elfogulatlan», *szakbeli* vélemény Ernst Fuchs carlsruhei collegánk szellemes könyve szerint pedig: (Recht und Wahrheit in unserer heutigen Justiz 142 o.) «Wir stecken in der Jurisprudenz etwa da, wo die Chirurgie stand, bevor Lister die antiseptische Wundbehandlung einführte.»

II. Első konklúzióm tehát az, hogy a háború előtti jog visszaállítása lehetetlenség, illetve ennek kívánása önámítás, mert a «változott viszonyok» nemcsak a régi jogrendszer módosítását parancsolják, hanem annak egész alapzatát aláásták. Olymévű változások, mint amelyeket a világháború előidézett, nemcsak természettudományi, de történelmi, gazdasági és erkölcsi szempontból nézve is, annyira más társadalmat teremtettek, hogy arra

a régi társadalom jogrendszerét alkalmazni, nem más, mint az antisepsis előtti chirurgia.

A világháborúnak nemcsak méretei és eszközei, hanem célja és eredményei is precedens nélkül valók a történelemben.

Az újkor legnagyobb háborúja, dacára Napoleon meglepő visszatérének, nagyban és egészben — jogászai nyelven szólva — in integrum restitucióval végződött. A bécsi kongresszus, a szent szövetség, sőt a szigorúbb 2. párisi béke (1915 nov. 20.) is, s háborúban résztvevő államok háború előtti állapotának visszaállítását célozták. Poroszország hiába követeli vissza Elzászt és Lotharingiát, Anglia és Oroszország ellenzésébe ütközik. «Man wollte das besiegte Volk nicht zu neuem Hass reizen» mondja egy régi német történelmi munka.

Az új békék — amint azt jól tudjuk — homlokegyenest ellenkező alapokon állnak. A mai Magyarországon oly alakulatot teremtettek, amelynek semmiféle történelmi igazolását adni nem tudják, sőt azt meg sem kísérelték. A közjogi jogfolytonosság tényleges állapota tehát nemzetközi vis major okából ma nem áll fenn; vajjon tud-e ebben a feldúlt talajban a magánjogi jogfolytonosság kényes csemetéje virulni? «Változott viszonyok» alatt vajjon nem-e értendő a közjogi keret elsősorban, s ha igen, «megengedi»-e ez a magánjogi jogfolytonosságra való zavartalan visszaterést?

Jellemző, hogy a csehek, amint arról a gyakorlatban számos alkalmunk volt meggyőződni, a felvidéki megszállott területeken magánjogi, sőt egyes közigazgatási kérdésekben is, a magyar jogfolytonosság alapján állnak. Ez nemcsak a régi magyar jog életképességét igazolja, hanem azt is, hogy a jogfolytonosság a környezet kedvezőbb gazdasági helyzetéhez közelebb áll, mint saját bölcsőjéhez.

III. Amint a világháborút követő békeszerződésekben az államok között az erősebb joga érvényesült, a szerzett jogok, békés birtok és történelmi jogok rovására: úgy áthárultak ezek a szempontok azokra a viszonyokra is, amelyekben az állam áll a magánosokkal szemben. A magánjog egyik alappillére, a szerzett jogok rendszere, oly súlyos sérüléseket szenvedett, hogy ma már meg sem tudjuk állapítani, vajjon ez az intézmény él-e még, halott-e, vagy pedig tetszhalott?

Ha él is, úgy maga, valamint az egész magánjog szervezete rákbetegségben szenved.

Közömbös, hogy az állam a szerzett jogok elvonásának igazolásául magasabb érdekekre hivatkozik, ezek csak azt igazolják, hogy a régi jog ezen területeken megszűnt és ügylátszik helyre nem állítható.

A tulajdon klasszikus fogalma nincs többé. Az ingatlan vagy «helyesebb megosztását» célzó törvényekkel több európai államban találkozunk, akármilyen tiszteletreméltó jogcímen alapulnak is: lényegükben a jogelvonás magna chartái.

Ugyanez a helyzet bizonyos kvalifikációs törvényeknél. A törvényhozó be sem tudja várni, míg a régi jogosultak kihalnak. A magasabb állami érdek jogcíme mindenütt utat talál.

De ott, ahol magasabb állami érdek címen kezdve a földbirtokon, a bérelt lakásig és a trafikengedélyig minden elvonható; van-e kilátás arra, hogy az egyszer érvényre jutott új jogszabályok, mint Hamlet apjának szelleme örökre eltűnjenek és visszaállítsák jogfolytonossági álmunk régi világát?

IV. Nem kicsinylendő szempont a közérkölcsök és a kultúra általános visszafejlődése sem. H. G. Wells 1909-ben azt írja, hogy

¹ «Certainly, no fact in the long history of the world is so startling, as the wide and repeated exterminations of its inhabitants» — Journal of Researches 179: old.)

a XX. század talán nem is lesz oly boldog, mint a XIX., s talán ahelyett, hogy töretlenül előre mennénk, visszaesésben lesz résznünk.²

Akkor azt hittük, hogy mindez beteges pesszimizmus, ma mint tényleges állapottal számolhatunk vele.

Ma nagy elmék vezértémái: «A nyugat pusztulása» (Spengler) «Nincs béke Európában» (Nitti) «A civilizáció megmentése» (Wells) és így tovább.

A jogász pedig arra is ráakadhat, hogy a mai jog egyes intézményei primitív népeknél már a háború előtt virágzottak. Itt nem a botbüntetésre gondolok, hanem például a montenegrói jogszabályok azon rendelkezésére, hogy «a bíróság hivatalból vizsgálja minden szerződés érvényességi kellékét, mielőtt azt megerősíti. (Art. 30.); ingatlan tulajdona csak bírói megerősítéssel ruházható át (Art. 34.) bárki ingatlant elad, köteles azt előbb a «Blizikának» (valami házközösség-féle) felkínálni (Art. 48.) (I. az állam elővásárlási jogát!) Csak felvetem tehát a kérdést, hogy egy korábbi haladottabb s talán csak évtizedek után visszatérő kultúr-állapot jogát alkalmazhatjuk és a későbbi sokkal kezdetlegesebb kultúrviszonyokra?

A közerkölcsök változásával foglalkozni túlságosan fájdalmas, de csak egy pontra akarok kitérni. A régi társadalom joga a munka, a produktív termelés alapjaira volt felépítve; mai ifjúságunk jelentékeny része gummit és tőzsdejáték között nő fel, ezen társadalommal szemben nem elavult-e minden régi jogszabály, amelyet hajdan akár a testi épség védelmére, akár a munkakerülés ellen, akár tiltott szerencsejáték meggátolására alkottak?

V. Csak egy pillantást vetve a családjog területére, állítható-e az, hogy a mai lakás, megélhetés és női erkölcsben annyira szegény házasság azonos a régivel? És alkalmazhatók erre az intézményre a régi jogszabályok? A mai hűtlen elhagyás körülményeit lehet békebeli szemmel mérni?

Vagy az apai hatalom súlya a mai ifjúsággal szemben, melynek egyrésze a kommun tanításait szívta magába, azonos a régivel?

Vagy a kiskorúak gyámhatósági védelme el van-e már látva készpénzvagyonuk «gyümölcsöző» kezelésében, hadikölcsönkötvény-szelvényeik pontos beváltásában? Mivé torzult ma a pupiláris értékpapír, a hajdani büszke államkötvények, záloglevelek? S nem-e inkább áll az, hogy a legjobb árvaszék tisztikara tőzsdebizományosokból volna összeállítandó?

S az örökjog szabályai, ha lényegükben a legtartósabbak is, az öröklés tárgyaiban beállott mélyreható gazdasági változások folytán, változás nélkül lesznek-e alkalmazhatók? Mivé zsugorodott össze például az özvegyi haszonélvezet, melynek tárgya egy átlagos bérház jövedelme, részvények, vagy állampapírok szelvényei!

De régi jogszabályok teljes áttörését is látjuk, a Földbirtok-reform-törvényben (családi birtok öröklése).

VI. A háború előtti állapothoz viszonyítva, a változások két-féle csoportját lehetne megkülönböztetni. Az egyik csoportba azok az esetek tartoznak, amelyekben maga a jogszabály változott. Jellemző példák: Az ingatlanokról való szabad rendelkezés megszüntése, a kötött bérleti, haszonbérleti szabályok, a tulajdonközösség megszüntetésének feltételeit módosító bírói gyakorlat stb.

A másik csoport, amidőn a jogszabály forma szerint még él, de a gazdasági viszonyok változása annak aktualitását elsorvasztotta.

Ide tartozik pl. a gyámi törvénynek a gondos kezelésre vonatkozó számos rendelkezése, a kamattilalmak, a törvényes fizetési eszközzel kapcsolatos jogszabályok, last not least, az a szabály is, hogy a szerződéseket meg kell tartani!

A békebeli forgalmi jognak a háború alatt a gazdasági lehetetlenség tana, a háború után a pénzromlással kapcsolatban felállított jogszabályok adták meg a halálos csapást. Mondhatja még valaki, hogy a békebeli forgalmi jog «a változott viszonyokhoz képest» visszaállítható? Mi maradt meg a kereslet és kínálat szabad érvényesülését biztosító jogszabályokból? Mi maradt meg a szerződési szabadságból? Mi maradt meg a kölcsönös bizalomból? Láttuk, hogy fejlődött vissza a váltóforgalom, a bizalmi

megtestesítője, hogy helyet adjon a meghitelezésnek, mint a bizalmatlanság forgalmi eszközének.

VII. Halálos csapás a régi idők jogára, hogy rendszeres művelését a háborús jogi problémák visszafejlesztik, amint erre Almási is rámutat. (Jogt. Közl. f. é. 12. száma). A gazdasági lehetetlenség, a valorizáció tana, bárminő mély kérdéseket vetnek is felszínre, s bármennyire hivatott művelőkre találnak; ephemer jelenségek, egy beteg jogrendszer és gazdasági élet kór-tünetei. E kérdések művelése a jogtudomány fejlődése szempontjából csak korlátozott értékű, s a jogtudományt nézetem szerint sokkal kevésbé viszik előre, mint például a kir. Kúriának az objektív felelősség elvét kiépítő békebeli gyakorlata (amelynek viszont gazdasági tartalmát a háború után a pénz romlása elsorvasztotta).

Határtalan kára a régi jognak s a jogbiztonságnak, hogy nagy jogterületek rendes bírái elöl elvonattak és egyes követelések érvényesíthetősége beláthatatlan időkre felfüggesztetett, mint például a háború idejéből származó kincstár elleni követelések, a kommunbeli követelések rendezése.

Viszont pedig az új jogszabályok ijesztő tömege, amelyet jogszabály-inflációnak méltán nevezhetünk, épen úgy a régi jog romlására vezet, mint a pénz-inflációja, a pénz romlására.

VIII. Nagyon értem mindazok ragaszkodását a régi joghoz, kik ennek tisztább levegőjében nőttek fel, aminthogy joggal ragaszkodunk mindenhez, ami «békebeli», tehát értékesebb.

Azonban, ha a világháború törvényszerű jelenség volt, úgy azzal a régi jog pusztulása velejár.

Egy bájos japán mese a Biwat-ó mélyére süllyeszti azokat, akik a tavon átjáró s boldogságot hozó szellő megszűnte után is a tó tükreán akarnak maradni.

* *

Ma szerény felfogásom szerint csak arról lehet szó, hogy a romokból kiemeljük mindazt, amit a leendő új épület felépítésénél használhatunk.

Tisztelt szerkesztő úr őszinte híve

Budapest, 1923 aug. 23.

Dr. Liebmann Ernő.

II.

(A szerkesztő válasza.)

Talán nem is annyira a háború előtti jog visszavágása, mint a mai ú. n. jog szemlélete sugalta ezt a vezető gondolatot, amelynek feltételeessége méltán hívta ki dr. Liebmann ötletes bírálát. A jog nem teremti a társadalmat, hanem csupán kifejezi és bizonyára kevesen akadnak, legkevésbé talán maga a bíráló, akik azt óhajtánák, hogy a mai jog, amely Európáért egyensúlyozatlan hatalmi vagy kényszerhelyzetnek szülötte, állandósítsa azt a gazdasági és társadalmi állapotot, amelynek kifejezője. Innen ered a jogos kívánság, hogy a jog funkcionális hatása is előmozdítsa a romok eltakarítását, a sivatag megtermékenyítését és — last not least — az ember rehumanizációját. Hogy a hagyomány hatalmában gyökerező erők, amelyek a háború előtti joghoz tapadnak, hasznos szolgálatot tehetnek, azt bizonyval a bíráló úr sem tagadja.

Sohasem tartoztam a laudatores temporis acti sorába, akik azt hirdetik, hogy az ő fiatalokukban szebbek voltak a nők és illatosabbak a tavasz virágai, sőt azt sem vonom kétségbe, hogy a háború előtti jog fogalmi konzervativizmusában méltán volt a Lister előtti sebészethez hasonlítható, de ép ily joggal szöhető tovább a hasonlat, hogy a háborús és forradalmi «reformok» vérmérgezéssel kívánják a jog szervezetét fejleszteni. Alig nevezhető ugyanis egyébként a visszaható erő, a perjogi biztosítékok megsemmisítése, amely az anyagi igazságot és a személyes szabadságot egyaránt veszélyezteti, a bíróságnak jogi különítményekké történt lefokozása, az állítólagos közérdek címén a szerzett jogokkal és a tulajdonnal üzőtt játék és az erőszaknak a törvény alakjába burkolt annyi más megnyilvánulása. Aki ezeket, a jog élő testén ejtett önkényes sérelmeket új jog címen állandósítja, elfelejti, hogy a jog fejlődése, még ha forradalmi úton történik is, csak az egyensúlyba helyezkedett társadalmi és gazdasági erők paralellogramjának eredője lehet.

Szembeszökő, hogy azoknak a jogi monstruozitásoknak, amelyektől az utolsó évtized magyar törvénytára hemzseg, jóformán

² (Perhaps after all the twentieth century isn't going to be so prosperous, as the nineteenth, Perhaps, instead of going resist lessly onward, we are going to have a set-back.) — (The Possible collapse of civilisation).

semmi köze nincs az ország területén és lakosságában a veszített háború és a kegyetlen béke által okozott katasztrófához. Sőt ellenkezőleg a közjogi jogfolytonosság megszakadása egy okkal több, hogy annál görcsösebben ragaszkodjunk a magánjogi és büntetőjogi folytonossághoz, amely a magyar kultúrának, tehát számunkra a legnagyobb értéknek csorbitatlanságát jelenti. Mert Pozsonyt és Nagyváradot el lehetett szakítani Magyarországtól, de Plósz és Grosschmid, a Pp., a Ptk. javaslat, a Btk. és az Fb. oly értékek, amelyekről semmiféle békediktátum nem rendelkezhetik.

Hogy a földbirtokreform a magántulajdon klasszikus fogalmát megsemmisítette volna, alig állítható több joggal, mint az, hogy a közérdekű kisajátítás, az ingatlan tulajdonának korábbi magán- és közjogi korlátozásai mellett ez a fogalom még fennállt. Nemrég történt Angliában, hogy egy gazdag külön, aki egész életét egyedül, de eredeti kvart kiadású Shakespeare kötetek közt töltötte, végrendeletében akkép intézkedett, hogy a köteteket megsemmisítsék, nehogy széljegyzetei idegen kézbe kerüljenek.

Az egész angol sajtó, az őskonzervatív Morning Post-ot beleértve, mint egy ember követelte, hogy a hagyatéki bíróság a tulajdonfogalomnak ezt az örületét megfékezze. Amiből azonban korántsem következik, hogy a háborús abszolutizmus ál-kollektívizmusból származó tulajdonkorlátozásokat jogunk számára maradandóbban őrizzük meg, mint a bolsevizmus esztelen szocializálásait. Hogy az egyes konkrét esetekben ez alapon bekövetkezett tulajdoni változásokat visszacsinálni nem lehet, ez még nem szolgálhat okul arra, hogy a sajnálatraméltó kilengéseket maguknak a szabályoknak a megváltoztatásával szentesítsük.

Megváltozott az erkölcs, mert — mint dr. Liebmann helyesen mondja — az ifjúság a kereső munka helyett gummibot és tőzsdejáték közt nő fel. Nego majorem. Gummibot és tőzsde nem alappillérei egy új erkölcsnek; a régi erkölcs nem halt meg, csak a társadalom jelenlegi anarchistico-lethargikus állapotában gyengébb, semhogy szabályainak követését kikényszeríthetné. Hogy a lakáshiány és a női morál (csak a női?) állítólagos hanyatlása a házasság intézményét, a pupillaris értékpapírok elértektelenedése a gyámi intézményt alapjaiban támadta meg, hogy tehát azokra a háború előtti jogot többé nem alkalmazhatjuk, azt alig lehet több joggal vitatni, minthogy a Magyarországon az utóbbi években büntetlenül maradt egynéhány gyilkosság az emberi élet ellen irányuló bűncselekmények tényálladékaiknak revízióját tenné szükségessé.

Sajnos, nagyon is igaza van dr. Liebmann-nak, midőn felveti a kérdést, hogy mi maradt meg a békebeli forgalmi jogból és a gazdasági lehetetlenülést, mint szabállyá vált kivételt, a valorizációt stb. beteges jelenségeknek nyilvánítja. Csupán abban téved, hogy ezek nem egy beteg jogrendszer, hanem egy beteg gazdasági rend megnyilvánulásai, amelyeket a jog, sajnos, meggyógyítani nem tud s ép ezért a beteg társadalom szenvedéseinek enyhítésére — narkotikumokkal kezel. Vajmi rossz orvos volna azonban, aki azt rendelné, hogy az idegcsillapító szerek a beteg felgyógyulása után is — mert egyszer mégis csak felgyógyul — annak táplálkozásában állandósuljanak.

Lehet, sőt valószínű, hogy a háború és a követő forradalmak nyomán új gazdasági, tehát új jogrendszer fog kialakulni. Ez az átalakulás azonban, a legmerészebb elképzelésben sem lehet mélyrehatóbb, mint aminő pl. a multban a naturálgazdaságról a pénzgazdaságra, a kézműiparról a kapitalista termelési rendre való átmenet volt. Ha Mefisztó mégis arról panaszkodik, hogy «es erben sich Gesetz und Rechte wie eine ewige Krankheit fort», úgy ez eléggé bizonyítja a már több ízben rombadólt jogrendszer egyes intézményeinek életképességet. Háború és forradalom is teremtett oly jogszabályokat, amelyek tartalma egybevág a társadalom fejlődésének irányával. Ezek bizonyára értékes elemek lesznek a kialakuló új jogrendnek, amelynek stabilitása azonban époly kevésbé alapítható jogi kilengésekre, törvénylátszatú atrocitásokra, a jogszabály infláció papírválutájára, mintahogy a gazdasági és társadalmi rend sem állandósulhat a pénzgazdaságnak a nullákkal üzőtt nullifikációján vagy azon, hogy tőzsdejátékosok, siberek, iparlovagok vagy a föld önző urai a fixfizetésűekkel, munkásokkal és földművelési napszámosokkal farkasszemet néznek.

Valorizáció.*

(Bírói gyakorlat és törvényjavaslat.)

VII. A nem késedelmes fél valorizálási kötelezettsége.

1. Eladó keresetet indít az ingatlan-adásvétel érvénytelenítése iránt. A keresetnek hely adatik; de felperes a vételért *valorizáltan visszafizetni* köteles, habár a vevő az érvénytelenségi ok tekintetében nem volt jóhiszemű.²⁹

2. Ugyanilyen a döntés azért, mert a szerződést a felperesek kiskorú tulajdonostársai nevében a gyámhatóság *nem hagyta jóvá*, habár az ingatlant már a vevő használta.³⁰

3. Az ingatlan vételére 1919 augusztus 29-ikén volt esedékes. Eladó az 1919 április óta (0:20 svájci frankról 0:11 svájci frankra) bekövetkezett pénzértékcsökkenés arányában a vételár felemelését kívánta. Vevő erre nem volt hajlandó s csak 1919 október 24-én helyezte letétbe — valorizálás nélkül — a vételár-hátralékot. Eladó jogosan állott el az ügylettől. Elállása akkor is jogos lett volna, ha a vevő a letétbehelyezéssel nem lett volna késedelmes: mert a gazdasági viszonyokban időközben beállott jelentékeny *eltolódások* folytán az eladóra nézve *érdeket* veszített, annak teljesítését tehát a vevő nem igényelheti, s ez iránti keresete elutasítandó, mert fel kell tenni, hogy a felek az érdekek kölcsönösségét és a döntő tényezők változatlanosságát tartották szem előtt és nem akarták, hogy az egyik fél aránytalan előnyben részesüljön vagy hibáján kívül méltánytalan helyzetbe kerüljön. Helye van tehát az *in integrum restitutionának*, még pedig úgy, hogy az eladó a felvett vételár részleten felül annak valutadifferenciáját is megtéríti: mert az eladó azáltal, hogy vételár részletet felvett s ezt utóbb a vevőnek vissza nem fizette, sem a vevő javára bírói letétbe nem helyezte, ezt tőle *elvonta* s ez elvonás folytán a vevő a valutakülönbség erejéig *károsodott*. Köteles ekként az alperes az 1919 március 21-én felvett vételárelőleget, ennek 1919 március 21-től járó 5%-os kamatát (és ezenfelül azt az értékkülönbözetet is megtéríteni, amely ezen 100,000 koronának az 1919 március 21-iki értéke és a tényleges fizetési időpontban való értéke között fog jelentkezni).³¹

4. Ugyanilyen volt az eladót 2000 korona vételárelőleg valorizált visszafizetésére kötelező döntés oly esetben, amidőn a szerződés 1918 áprilisban jött létre, a tulajdonjog bekebelezésének pedig, valamint a 14,000 korona vételárból hátralékos 12,000 korona lefizetésének 1921 októberben kellett volna történnie s ekkor a vevő az eladó által el nem fogadott 12,000 koronát *késedelem nélkül bírói letétbe helyezte*.³²

5. Felperes bútornagykereskedő 1920 januárban egy szoba bútort rendelt az alperes asztalosnál 38,500 koronáért. A bútort április végéig volt szállítandó s a vételárra a felperes successive 28,000 korona előleget adott. A szerződés szerint a vételár «fix és meg nem változtatható». A tényállás szerint a szerződés kötésekor és azt megelőző időben nem voltak nagyarányú anyagár- és különösen munkabéremelkedések; a felek nem láthatták előre, hogy 1920 januártól márciusig az anyagárak, de különösen a munkabérek kétszeresre, sőt három- és négyszeresre is fognak emelkedni, a fenti kikötéssel tehát észszerűen csak az esetleg nem túlságos mérvben beálló költségemelkedések veszélyét kívánták a vállalkozóra hárítani. Alperes önköltsége 49,000 korona volt; április végén kérte a vállalati összeget 51,000 koronára felemelni, amely összeg mellett vállalkozói haszna egyáltalán nem lett volna, sőt regie-költsége sem nyert volna teljes fedezetet. Felperes jogtalanul tagadta meg az árfelemelést, mert az ügyletnek az alperes jelentékeny kárával való teljesítése nem felelt volna meg azon eredeti célnak, hogy az értékkieserítés a felek által kölcsönösen szem előtt tartott gazdasági egyenlőségnek megfeleljen. Alperes erre jogosan állott el az ügylettől s a teljesítés, illetve kártérítés iránti kereset el volt utasítandó. Alperes a *vételárelőleget valorizálni* sem tartozik, mert azt késedelem nélkül a felperes részére bírói letétbe helyezte, előzőleg pedig, vagyis a szerződés kötése s a letétbehelyezés közötti időben, a korona vásárlóereje egyáltalán nem csökkent.³³

6. Az ingatlan hátralékos vételárának a kikötött időben meg nem fizetése *bontó feltétel* volt. Ez alapon a bíróság a szerződést az eladó keresete folytán felbontotta. De mivel felperes a felvett előleget sem vissza nem fizette, sem bírói letétbe nem helyezte,

* Bef. közl. — Az előbbi közl. I. a 17. számban.

²⁹ Kúria P. V. 1363/1923. Ügylátszik, a vevő még nem volt birtokban.

³⁰ Kúria P. V. 7702/1922.

³¹ Kúria P. V. 4861/1922. Magánj. Dtár XVI. 59. sz. — Az ítélet *késedelmesnek* tünteti fel az eladót a vételár visszafizetése tekintetében. Pedig az ügylet tulajdonképpen csak a kúriai ítélet bontotta fel, konstitutív döntéssel; addig az ügylet fennállott. Még kevésbé lehet itt szó *vétles* késedelemről, amikor a másodbíróság az ügyletet fennállónak és teljesítendőnek nyilvánította.

³² Kúria P. V. 7576/1922. Magánj. Dtár XVI. 60. sz.

³³ Kúria P. IV. 5447/1922.

a felvétel és a tényleges visszafizetés közti értékkülönbséget is megtéríteni köteles.³⁴

7. Ugyanilyen döntés, amikor a hagyatékhöz tartozó üzlet az osztályegyezségben az egyik örökre átruházott, aki az ellenérték $\frac{1}{6}$ részét kifizette s a többi $\frac{5}{6}$ rész kifizetését elmulasztotta.³⁵

8. Ha a haszonbérleti szerződés szerint a haszonbérlet lejártakor a bérbeadó becsértékben veszi át a *bérlő által emelt épületeket*: a megtérítés kérdése akképen rendezendő, hogy a gazdasági viszonyok előre nem látott változásából egyik fél se húzzon indokolatlan vagyoni előnyt és egyik félre se háruljon indokolatlan vagyoni hátrány. A bérbeadó tehát a szerződés lejártá, illetve az épületek tulajdonjogának ő reá — későbbben — történt átszállása idejében létező becsértéket tartozik megtéríteni.³⁶

9. Az 1881: XLI. tc. 25. §-a szerint a *kisajátítandó* tárgyak értéke a *becsléskor* létező árak szerint határozandó meg és az 59. §. szerint a kártalanítási összeg a bírói határozat jogerőre emelkedése után 15 nap alatt kifizetendő. Amde a becslés még 1912. évben történt, az elsőbírói határozat 1917. évben, a másodbírói 1921-ben és a harmadbírói 1923-ben hozott. Minthogy pedig a 23. §. szerint «a kisajátítás *valódi és teljes kártalanítás* mellett eszközöltetik»: a megállapított kártalanítás abban az értékben fizetendő, amennyi érték a *kifizetés idején* a becsléskori értéknek megfelelő. Mert a méltányosság követelményeinek érvényre juttatása, a gazdasági egyensúly fenntartása, az értékelőelődások gazdasági hatásainak összhangba hozatala s a jogos vagyoni érdekek kölcsönös kiegyenlítése azt követeli, hogy a gazdasági viszonyok előre nem látott változásából egyik fél se húzzon indokolatlanul vagyoni előnyt és egyikre se háruljon oly vagyoni hátrány, mely reá nézve indokolatlanul jelentékeny sérelemmel járna.³⁷

Ellenben: 10. Felperes 1915. évben ezüst koronákat *letétül* adott át az alperesnek, de úgy hogy alperes *kamatot* tartozott fizetni. Alperesnek tehát joga volt a pénzt *használni*, amiből következik, hogy joga volt a felperest, jelentkezésekor, *ugyanannyi papírkoronával* kielégíteni.³⁸

VIII. Tartás és hasonló szolgáltatások.

1. A szerződésileg kötelezett *nőtartásnak* a gazdasági viszonyok megváltozása alapján kért *felemelését* sokáig nem engedte meg a gyakorlat.³⁹ Az újabb gyakorlat a felemelést akár a felek vagyoni viszonyaiban, akár az általános gazdasági megélhetési viszonyokban beállott és a szerződés létrejöttékor előre nem láthatott változások alapján megengedi, ha e változások folytán a szerződéses összeg elégtelenné vált: mert a felek szándéka az volt, hogy a szerződésileg megállapított összeg a nőnek társadalmi állásához és a felek vagyoni és kereseti viszonyaihoz mért megélhetését teljesen biztosítsa.⁴⁰ Helye van ez alapon a felemelésnek, annak dacára, hogy a tartást feltétlenül megállapító közjegyzői okirat létrejötté után a házasság a *nő hibájából* felbontott.⁴¹

2. Ugyanilyen a gyakorlat a megélhetés biztosítását célzó s ingatlanátruházás ellenében kötelezett *életjáradék* felemelése kérdésében — tekintet nélkül arra, hogy a felperes időközben kereső *foglalkozást* kezdett — de annak a hangsúlyozásával, hogy a felemelés nem ró a kötelezettre *aránytalanul súlyos* terhet.⁴²

3. Az uradalmi nyugdíjszabályzat szerint a *nyugdíjas* alkalmazottak *természetbeni illetményeinek* egyenértéke a szabályzat-hoz fűzött függelékben egyszersmindenkorra megállapított, még pedig a szabályzat létesítése idejében, 1909. évben, volt piaci árak alapján és nyilván azért, mert a tapasztalat szerint a béke állapotában a termények időközi árai között nagyjából eltolódások nem mutatkoztak. A szerződési akarat tehát az volt, hogy az alkalmazottak a tényleges szolgálat alatt természetben élvezett járandóságuk helyett, nyugdíjazásuk után annak *valódi értékét* kapják. Ezért ezt a készpénzbeli egyenértéket, a piaci árak óriási emelkedése folytán fel kell emelni, ha az uradalom ezt gazdasági viszonyai *teljes megrendülése* nélkül teljesítheti.⁴³

4. A gazdasági viszonyok változása alapján felemeltetett az *özvegyi haszonélvezetet* helyettesítő *járadék*, illetve az *osztályegyezségben* az özvegyi jog és a *hitvestársi örökös* kielégítésére kötelezett *járadék*.⁴⁴ És adott esetben a földbirtokos nejének özvegyi joga már eleve is, a lakáson és a nyugdíjon felül, meg-

határozott mennyiségű *búzában* vagy annak mindenkori egyenértékében találtatott megítélendőnek.⁴⁵

5. A község bikája által összetiport csordás hátramaradottjai részére a *kárterítési járadék* búzában ítéltetett meg, mert ő is ezt kapta jövedelemként.⁴⁶

6. Ellenben a kir. Kúria teljes-ülésének 86. számú polgári döntvénye szerint «a *baleset folytán megítélt járadékot* a sérült személyen kívül eső körülménynek, jelesül a gazdasági viszonyoknak időközben beállott változása alapján, bírói hatáskörben sem felemelni, sem leszállítani nem lehet.

A döntvény bírálata fölösleges. Elég, ha utalok a Jogt. Közl. hasábjain megjelent észrevételekre.⁴⁷ Csak egy megjegyzésem van. Talán mégis megérjük egyszer a korona javulását és a drágaság enyhülését. Ezt követni fogja a fizetések, bérek, nyugdíjak leszállítása. Tartható lesz-e akkor az az álláspont, hogy a *ma* megítélt baleseti járadékokat bírói hatáskörben nem lehet leszállítani?

IX. Családi és örökjogi esetek.

1. A szülők és gyermekek közti *osztályegyezség* megállapítható célja az volt, hogy mindegyik gyermek *egyenlő* osztályrészt kapjon; az az összeg tehát, amelyet az *ingatlant* kapó gyermek a másik gyermeknek *készpénzben* fizetni tartozik, nem tekintendő fixnek, hanem olyannak, amely az akkori viszonyoknak megfelelő. Minthogy pedig az a gyermek, aki az ingatlant kapta, a másiknak járó készpénzt az ingatlan átvételekor tartozott kiadni, a készpénzzel kielégítés mérvére nézve az ingatlannak az átvételkor értéke lesz irányadó.⁴⁸

2. Felperes anyja 1875. évben halt meg; ekkor vált esedékessé az *ingatlanbóli közszerzemény*. Bár felperes a közszerzemény iránti keresetet csak 1907. évben adta be, mégis 1875. évtől ítéltetett meg a közszerzeményi érték utáni *kamat*: mert a 47 évi kamat megítélése — az ingatlan értékelkedésére való tekintettel — nem okozhatja az alperes vagyoni romlását.⁴⁹

3. Az ingatlan a házasság tartama alatt — 1912. évben — szereztetett, még pedig a nő különvagyonát képező pénzből. Az ingatlan tehát közszerzemény és a nő örököse a közszerzeményi ingatlan felerészén felül csak a *különvagyonból befektetett készpénz* felerészét követelheti. Ez azonban az ingatlan értékelkedése s a pénz értékcsökkenése címen nem *valorizálható*: mert a különvagyonként követelhető pénz vásárlóerejének csökkenésével előállott károsodás a fizetésre kötelezett adósra, törvényhozói intézkedés nélkül, részben sem hárítható át.⁵⁰

4. Örökhagyó a 933 korona értékű ingatlant anyjától, az utóbbit terhelő 141 koronás tartozás kilfizetése ellenében kapta; a 792 korona ági érték tehát a 141 korona szerzeményi értéket többszörösen meghaladta. Ennélfogva az ingatlan egészben az ági örökösnek kiadandó s az örökhagyó özvegye a 141 korona *szerzeményt* — özvegyi jogának megszűnte után — *valorizálás nélkül* fogja megkapni.⁵¹

5. Az *ági érték* valorizációja kérdésében utalok a II. 2., illetve III. 1. alatt közölt határozatra.

6. Abban a kérdésben, hogy az ingatlanok értékelkedése s a pénz értékcsökkenése indokolja-e a *kötelesrész* természetbeni kiadását, avagy az örökség megnyíltakor, illetve az inofficiosa donatio idejébeni érték helyett valamely későbbi magasabb értékben leendő kiadását — a Kúria örökjogi tanácsában már megvan a hajlandóság ahhoz, hogy a kötelesrész tényleges készpénzbeli kifizetésének időpontja legyen az értékkszámításnál irányadó — amde in concreto még mindig nem döntött. Legutóbbi határozata:

«Még nem tekinthető feladottnak az a gyakorlat, hogy a kötelesrész *pénzben* adandó ki, kivéve, ha az örökhagyó természetben rendelte kiadni, vagy a kötelezett nem ellenzi s a természetbeni teljesítés lehetséges; a pénzértéktelenedés kérdésében pedig nincs szükség állásfoglalásra, ha az örökhagyó 1897-ben halt meg és a kötelesrész iránti kereset csak 1920. évben indítatott, az értékelőelődás tehát a *felperes késedelme* folytán az ő hátrányára esik.⁵²

X. Hitelezői késedelem.

1. A hitelező perenkívül vagylagosan dollárt vagy koronát követelt, az adós tehát választhatott. Az adós koronában akart fizetni, de a hitelező azt *el nem fogadta*, mire az adós a koronákat, visszavonhatatlanul, bírói letétbe helyezte. Az adós jogosan

³⁴ Kúria P. V. 1519/1923.

³⁵ Kúria P. V. 7964/1922. Ezekben az esetekben a valorizálási kötelezettség a nem késedelmes felet a késedelmes fél irányában terheli.

³⁶ Kúria P. VI. 3082/1921. és III. 2489/1922. Magánj. Dtár XV. 87. és XVI. 41.

³⁷ Kúria Pk. V. 4442. és 4725/1922.

³⁸ Kúria P. VI. 977/1923.

³⁹ Magánj. Dtár XI. 176., XII. 183., XV. 21. sz.

⁴⁰ Kúria P. III. 949/1922. Magánj. Dtár XV. III. sz.

⁴¹ Kúria P. III. 4209/1922.

⁴² Kúria I. 7974. — III. 4062. és 4530/1922.

⁴³ Kúria P. II. 1247/1921. Jogt. Közl. 1922. 167. l.

⁴⁴ Kúria P. I. 2595. és 5143/1922.

⁴⁵ Kúria P. I. 7568/1922. Magánj. Dtár XVI. 66. sz.

⁴⁶ Kúria P. VI. 2306/1923.

⁴⁷ Így: Löw Tibor, Beck Salamon, Ludwig Rezső, Györki Imre, Szigeti László, Vargha Ferenc, Meszlény Artur, 1921. évi 154. l., 1922. évi 5. l., 1923. évi 7., 52., 74., 105. l.

⁴⁸ Kúria P. I. 8139/1922.

⁴⁹ Kúria Rp. I. 4817/1922.

⁵⁰ Kúria P. I. 3368/1922. Magánj. Dtár XVI. 64. sz.

⁵¹ Kúria P. I. 3342/1922. Magánj. Dtár XVI. 65. sz.

⁵² Kúria 1923 április 25. P. I. 4244/1922.

járt el, a korona értékcsökkenése tehát a hitelező terhére esik.⁵³
2. Ugyanígy, ha a vevő a vételért készen tartotta s az eladó *maga halasztotta* a pénz átvételét.⁵⁴

3. Alperes valorizációt nem igényelhet, ha ő az örökségről, az örökhagyó halála után neki jutandó összeg ellenében lemondott és az ellenérdekű örökös ezt az összeget neki a keresetlevélben felajánlotta, de ő azt *el nem fogadta*.⁵⁵

4. Eladó rendezett tanácsú város a vételár valorizálását nem követelheti, ha a vevő a vételár egy részét kifizette, másik részét a terhekre való tekintettel bírói lététbe helyezte, de az eladó a szerződés belügyminiszteri jóváhagyását rosszhiszeműen *késletelte*.⁵⁶

5. A magyarországi r.-t. konstantinápolyi alkalmazottjának fizetése frankban volt megállapítva. Állandóan piasterben kapta s mindig kevesebbet, mint amennyi az átszámitási árfolyam szerint járt volna. Bár ő ezt tudta, mindig kifogás és *jogfenntartás nélkül* átvette a fizetést. A különbözetek megtérítését utólag nem követelheti.⁵⁷

6. Az igényei érvényesítésével ok nélkül késedelmes hitelező az időközi óriási értékeltolódás súlyos terheit az adósra át nem háríthatja: tehát *a keresetindítást több mint egy évvel megelőzően* lejárt természetbeni járadékrészlet helyett csak az esedékes-ség idejében volt forgalmi érték volt megítélhető.⁵⁸

7. Kizárja a valorizációt a *perindítási* késedelem, a hosszabb *szünetelés*, a telekkönyvi szolgáltatás iránti *végrehajtás* körüli késedelem.⁵⁹

8. Ellenben rosszhiszemű fizetési késedelem és alaptalan védekezés esetében helye van a valorizálásnak akkor is, ha felperes egy évi késedelemmel indította keresetét, de közbeesett a *proletárdiktatúra*.⁶⁰

9. Ki volt kötve, hogy a fontokban adott kölcsön fontokban, természetben, visszafizetendő; de az adós egyidejűleg koronákat adott fedezetül azzal, hogy ezekkel a hitelező, mihelyt lehetséges, fontokat vásároljon. A kellő időbeni *fedezés elmulasztásából* származó kárt a hitelezőnek kell viselnie.⁶¹

10. A gazdatiszt magát *fedezni tartozik*, amikor a birtokos értesíti, hogy nem adja ki a természetbeni járandóságát.⁶²

Ide vágnak még a III. 2. és IV. 1. alatti esetek.

XI. A valorizációs törvényjavaslat.

1. A javaslat a törvény életbeléptét követő időben lejárat pénz-tartozás után a *késedelmes* pénzadós által a késedelmi *kamat helyett* fizetendő *kártérítésnek* három fokozatát különbözteti meg:

a) A *rendszerinti* kártérítési összeget a minisztériumnak a törvény életbelépésekor kiadandó rendelete a tőketartozás bizonyos százalékában fogja megállapítani. Ez az összeg a lejárat napjától a tényleges fizetés napjáig, hetenkint vagy havonként lesz fizetendő. A heti vagy havi százalék magasságát a minisztérium a gazdasági és pénzügyi viszonyok változásához képest rendelettel bármikor felemelheti vagy leszállíthatja.

Itt mindenekelőtt vitás lehet, mit kell «pénztartozás» és ennek lejárat időpontja alatt érteni. A dologszolgáltatás nem teljesítése miatt fizetendő *pénzbeli kártérítés* — valamint a végreh. törvény 217. §-a s a Ppé. 49. §-a értelmében az ingó vagyon vagy a munkateljesítés helyébe lépő *készpénzbeli egyenérték* — és a szerződés felbontásából folyó *in integrum restitutio* iránti kötelezettség: mindezek szorosan véve nem esnek a *pénztartozás* fogalma alá; és ezeknél rendszerint nem lehet kétségtelen, *fix lejáratú időt* megállapítani.

Kíváncsú volna világosan kifejezni, hogy a törvény az ilyen, nem szorosan vett pénztartozásokra is vonatkozik és hogy lejárat alatt, ha az nincs szerződésileg meghatározva, az az időpont értendő, melyet a bíróság az eset körülményei alapján, ilyenül megállapít.

Vitás lehet, vajjon a kártérítés akkor is a lejáratától kezdve fizetendő, ha a hitelezőt a perlésben nagyfokú *késedelem* vagy a X. alatt közölt esetekhez hasonló mulasztás terheli? Erre nézve is a törvényben nyitva kellene hagyni, hogy a bíróság a kártérítés mérvét enyhíthesse.

Az a rendelkezés, hogy a kártérítés a *tényleges fizetés nap-*

jaig jár, megfelel a Kúria V. tanácsának ítélkezésében kifejlődött gyakorlatnak.⁶³

b) A kártérítés második kategóriáját a törvényjavaslat 2. §-ának harmadik bekezdése állapítja meg. Ennek mérve: a lejárat napjától a fizetés napjáig a m. kir. állami jegyintézet részéről megállapított hivatalos évi kamatlábat tízzel meghaladó százalék, amennyiben a minisztérium később esetleg kibocsátandó rendelete más százalékot nem állapít meg.

Míg a *rendszerinti* kártérítés előfeltétele az adós *késedelme* s a hitelezőnek ennél többet, nevezetesen saját károsodását, a késedelem vétkességét vagy az adós gazdagodását nem kell bizonyítania:

addig a kártérítés második («maximális» vagy «mérésékelt») kategóriájának alkalmazása végett az adósnek mindenekelőtt azt kell bizonyítania, hogy késedelme *nem vétkes*.

De *ezenfelül* (így értelmezendő a «továbbá» kifejezés) vagy neki kell bizonyítania, vagy személyi körülményeinél, életviszonyainál fogva nyilvánvalónak kell lenni, hogy a késedelem ideje alatt a tartozás összegével *semmiképpen sem nyereszkedett*. Ha tehát az adós késedelme nem is volt vétkes, de nem állapítható meg, hogy ő a késedelem ideje alatt a tartozás összegével nem nyereszkedett, a hitelezőnek nem a mérésékelt, hanem a rendszerinti kártérítés jár.

Az 5. §. első bekezdése szerint «semmis az e törvény életbelépte előtt létesült olyan kikötés, amely a hitelezőnek az adós késedelme esetére a jelen törvényben megállapítottnál alacsonyabb kártérítési összeget biztosít». Ennek az értelme is vitás lehet. Úgy vélem: ha a korábbi kikötés szerinti kártérítés az 1. §. 1., 2. bekezdése szerinti *rendszerinti* kártérítésnél kisebb, de az 1. §. 3. bekezdés szerinti *mérésékelt* kártérítésnél nem kisebb, akkor a kikötés érvényes. Ha ellenben a kikötött összeg a törvényjav. 1. §. 3. bek. szerinti *mérésékelt* kártérítésnél is kisebb, akkor a kikötés semmis. De érvényes az olyan kikötés, amely akár a mérésékelt, akár a rendszerinti törvényes kártérítési tételnél *magasabb* kártérítést biztosít. Végül az idézett rendelkezésből az is következik, hogy a *késedelmes* adóst a bíró a kártérítés alól *teljesen fel nem mentheti*, mert a mérésékelt kártérítési tétel a minimuma annak, amit a nem valorizált tőketartozás után fizetni kell.

c) A harmadik kategóriát az 5. §. második bekezdése állapítja meg, amikor kimondja a következőt:

«Ez a törvény nem zárja ki, hogy a hitelező a 2., 3., 4. §-ok alapján járó összegen felül *bizonyítható nagyobb kárának* a megtérítését az általános jogszabályok szerint követelhesse.»

Természetes, hogy a *nagyobb kártérítés* első előfeltétele az adós *késedelme*. Amennyiben pedig az 1. §. 3. bek. szerinti *mérésékelt* kártérítés alkalmazásának tényállása fennforog, úgy az 5. §. 2. bek. szerinti *nagyobb kár* bizonyítása és megítélése helyt nem foghat.

* *

2. Láttuk, hogy a gyakorlat a valorizáció keresztülvitelének módjait többféleképpen — legalább is különféle kifejezések használatával — határozta meg. Az ítéletek a korona vásárlóerejének, vagy specialiter *belföldi* vásárlóerejének csökkenéséhez, a pénzértékkülönbözethez, az aranykorona rendeletileg meghatározott árfolyamához, a valutadifferenciához, a korona árfolyamcsökkenéséhez (nyilván a zürichi jegyzéshez) mérik a valorizációt. A készülő törvény életbelépte után ennek többé nem lesz helye: mert a rendszerinti és a mérésékelt kártérítés összegét a törvény maga, illetve a mindenkori rendelet fogja meghatározni, a *nagyobb kár* felmerültét és összegét pedig *bizonyítani* kell.

3. Ha a készülő törvény életbelépte előtt lejárt tartozás szerződéssel vagy bírói ítélettel már valorizáltatott és az adós ezután esik késedelembe: a 3. §. szerint a valorizáción felül csak a *mérésékelt* törvényes kártérítés (jegyintézeti kamat + 10%) jár a valorizált tőketartozás után; sőt a bíróság ezt a mérésékelt kártérítést is a törvényes késedelmi kamat mértékéig leszállíthatja.

4. Terményre vagy más forgalmi cikkekre, aranyra, külföldi pénznemre szóló szerződés esetében, ha a szerződés vagy bírói ítélet a késedelmi kamatot nem ugyanily szolgáltatásban fejezte ki, a tőketartozás után szintén a 2. §. 3. bekezdésében megállapított mérésékelt összegű kártérítés jár. Ennek — az indokolás

⁶³ V. ö. Mjogi Dtár XVI. 59., 60. sz. és Blau György, «Állandó értékű ítélet», Jogt. Közl. 1923. 14. sz.

⁵³ Kúria P. II. 2751/1922.

⁵⁴ Kúria P. V. 6212/1922.

⁵⁵ Kúria P. I. 2576/1922.

⁵⁶ Kúria P. III. 3204/1923.

⁵⁷ Kúria P. II. 6673/1922.

⁵⁸⁻⁵⁹ Kúria VI. 5831/1922., V. 3958/1922. (Mjogi Dtár XVI. 62. sz.), V. 4438/1922. (Jogt. Közl. 111. lap) és a X. 6. alatt közölt határozat.

⁶⁰ Kúria P. VI. 5504/1922.

⁶¹ Kúria P. IV. 4132/1922.

⁶² Kúria P. II. 2308/1922.

szerint — az a célja, hogy az adós ne üzérkedhessék akként, hogy akkor fizet, amikor a búza ára aránylag olcsó.

5. A 8. §. szerint a törvény az állam vagy állami üzem mint magánjogi alany tartozásaira is alkalmazandó, tehát az államvasutak fuvarozási ügyleteiből származó tartozásokra is. A fentebb VI. alatt említett kontroverziákra tekintettel kívánatos volna az árú elveszéseért vagy megsérüléseért igényelhető kártérítési összeg lejártának idejét a törvényben meghatározni.

6. A 6. §. szerint a törvény életbelépte előtt lejárt tartozások után, a 2. §-ban meghatározott kártérítés a törvény életbeléptének napjától jár és az eljárás bármely szakában folyamatban lévő ügyekben is alkalmazást nyer.

Ebből következik, hogy a törvénynek a késedelmes adóssra vonatkozó határozmányai az életbelépésig lejárt, jogerős bírói ítélettel, egyezséggel, szerződéssel még nem valorizált tartozásokra is olyképen alkalmazandók, hogy a kártérítést csak a törvény életbelépésétől számítva és csak a törvényben meghatározott, (háromféle) mérvben és feltételek mellett lehet megítélni. Ez felette méltánytalanul sújtaná azokat a hitelezőket, akiknek követelése már régebben lejártak, különösen ha már hosszabb idő óta perszítvák, de még jogerősen el nem intéztettek.

Az, hogy a kártérítés az eljárás bármely szakában — tehát, a Pp.-tól eltérőleg, a felülvizsgálati eljárásban is — követelhető lesz, a rendszerinti kártérítés kérdésében nem fog nehézséget okozni; a mérsékelt és a nagyobb kártérítés előfeltételeül megkívánt tényállás hiánya miatt esetleg feloldás fog szükségesnek mutatkozni.

7. A törvényjavaslat egyáltalán nem érinti azt a kérdést, hogy a nem késedelmes adóssal mennyiben lehet valorizálásra kötelezni? Utalok a VII. 1—4., 6—9., VIII., IX. alatt közölt esetekre. A törvényjavaslat indokolása is hallgat erről a kérdéstről. De fel nem tehető, hogy a törvényjavaslat az adóskésedelem fenn nemforgása esetében a valorizálást teljességgel ki akarná zárni. Így pl. el sem képzelhető, hogy a javaslat meg akarná szüntetni azt a gyakorlatot, amely a szerződésileg megállapított tartás, a kisajátítási kártalanítás, a beruházások megtérítése kérdésében már levonta a pénzelértéktelenedés méltányos konzekvenciáit. Eltekintve tehát a baleseti járadékok kérdéséről, amely — a 86. sz. t. ü. döntvénnel szemben — most már igazán sürgősen várja a törvényes rendezést: egyebekben a késedelmen kívüli valorizálás ezentúl is a bírói gyakorlatra bízható. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy a gyakorlat nem szorul revízióra. Egyrészt a IX. alatti családi- és örökjogi határozatokból látnivaló, hogy a Kúria az ági és szerzeményi öröklés, közszerzemény, betudás és kötelesrész kérdéseiben, a dolog- és a pénzjuttatásban részesülők közt az értékelőelodások folytán szükségessé vált érdekiegyenlítés méltányos megoldásával még késlekedik, a jelzálogos tartozások és ezzel kapcsolatban a záloglevélkamatok és záloglevélkörlesztések valamilyen valorizálásának szükségessége elől pedig szintén nem lehet szemet hunyni; mert ha az ingatlanok óriási értékemelkedése és a korona devalvációja mellett fennmaradna az a helyzet, hogy a jelzálogos adóssok az aranykoronákban felvett tartozást most ugyanannyi papírkoronával kifizethetik, ez az adóssok meg nem érdemelt, túlságos gazdagodását és a hitelezők, illetve a záloglevélbirtokosok katasztrofális károsodását jelentené. Ez ellentétben állana az erkölcsstelen és uzsorás szerződéseket tiltó jogszabályok (1883: XXV. tc. 1. §., ptkjav. bsz. 749. és 751. §. 2. bek.) céljával, s azokkal az alapvető jogelvekkel, amelyek az eset körülményeinek, az élet felfogásának figyelembe vételét úgy a szerződések értelmezésénél, mint azok teljesítésénél egyaránt megkövetelik (ptkjav. bsz. 770., 856. §-ai).⁶⁴

Másrészt a nem késedelmes adóssal szemben kimondandó valorizációnál bizonyos óvatosság nem mellőzhető. A Jogt. Közl. 1923. évi 13. számában «Apró megjegyzések a valorizációról» cím alatt ezt olvassuk: «Minden pénzkövetelés, tekintet nélkül az adós késedelmére vagy nem késedelmére, átértékelendő abban az arányban, amelyben a korona értékében csökkent a követelés keletkezésétől a tényleges fizetés időpontjáig.» Kérdem, ha az egymással elszámolási viszonyban álló felek a bíróság közbenjötté-

vel megejtendő kölcsönös leszámolás előtt maguk sincsenek tisztában azzal, hogy végeredményben melyik fog a másiknak megtérítéssel tartozni — ha az alsóbírói ítéletek e tekintetben egymástól eltérők és csak a Kúria ítélete teremt e kérdésben bizonyosságot — ha mindkét fél jóhiszeműen perlekedett, miért kell ily esetben azt a saldót, mely az egyik fél javára mutatkozik, a zürichi reláció változása alapján megsokszorozni, esetleg lecsökkenteni?

De még ha likvid tartozásról is van szó, bizonyos-e az, hogy az adós — lejárát előtt — oly mértékben gazdagodott, amily mértékben a korona a tartozás keletkezésétől a lejárátig leromlott? Méltányos-e az egyik fél károsodásának elkerülése végett a másik, jóhiszemű és nem késedelmes felet aránytalanul megterhelni?

Ha a valorizációs törvényjavaslat a késedelmes adóssal szemben — igen helyesen — csak észszerű kautelákkal valorizál, a nem késedelmes adós valorizálási kötelességének megszüntetésénél annál inkább ügyeljen a bírói gyakorlat a fentebb I. 2., VII. 9., VIII. 2., 3. alatt közölt határozatokban hangsúlyozottakra, a jogtalan gazdagodás, a kárcsökkentési kötelesség, s a felek egyéni körülményei által indokolt méltányosság szerinti kármegosztás elveire.

Dr. Kovács Marcel.

A pénztartozások átértékelése.*

De a gazdasági megfontolások szemüvegén át nézve a kérdést, nemcsak az adóssok teljesítőképességének korlátozott volta, nemcsak a fedezet elégtelensége, hanem a hitelezői helyzet méltatlása is indokolja, hogy a hitelező ilyen gazdasági tényállás mellett ne követelhessen teljes arányértékben való kielégítést.

A nemzeti vagyon leromlása ugyanis egyértelmű azzal, hogy általánosságban az egyesek vagyona sem maradt meg a békebeli színvonalon, lévén a nemzeti vagyon az egyesek és közületek vagyonának összege. Átlagban az egyesek vagyonának a nemzeti vagyon csökkenésével arányosan kellett csökkennie s ha kivételesen egyeseknek sikerült az általános leromlásból a maguk gazdasági sorsát kimenteni, vagy azt még javítani is, bizonyosan meg lehetne találni ezen kedvező tételek ellentételeit, olyan egyéni existenciákat, amelyeknek romlása az átlagosnál is súlyosabb volt. A statisztikai törvény erejével bír tehát az a megállapítás, helyesebben vélelem, hogy ha a hitelező a követelését megkapta volna, ha maga bírta volna a nemzeti vagyonnak őt illető részét és ez nem maradt volna a leromlás évein keresztül adósa kezén, úgy a hitelező sem tudta volna magát az általános hanyatlás folyamata alól kivonni. A teljes valorizálás tehát a hitelezőknek éppen pénzhitelezői pozíciójuk folytán olyan előnyöket biztosítana, aminőket átlag-következtetés szerint nem érthettek volna el, ha a hitelezett értékek az ő kezükön lettek volna. A teljes értékben való kielégítést egyértelmű volna azzal, hogy az általános leromlás vízőzönében egyedül a pénzhitelezői pozíció volna az a Nóé bárkája, amelyben a hitelező a felettünk elvonuló kozmikus katasztrófa közepette is nyugodtan és sértetlenül élvezhetné a régi békebeli jólétet.

A leromlott valutájú országokban a valorizációra vonatkozó bírói gyakorlatnak nyilván ennek az igazságnak átérzése, tudatos vagy öntudat alatti érvényesülése szab irányt, ez adja meg a bíróságok tétovázó, sokszor következtelen, jogászai szempontból sokszor ingatag alapon nyugvó gyakorlatának a lélektani kulcsát. Ez a bírói gyakorlat mai fejlődési fokán meggyőződésünk szerint a két megfontolásnak egyszer erre, másszor arra hajló, belsőleg kiegyenlítettlen kompromisszuma. Bíróságaink érzik, hogy már nem zárkozhatalnak el a valorizálás gondolata elől, de még jobban érzik, hogy általános érvénnyel, egész terjedelemben valorizálni nem lehet, hogy ez katasztrófára vezethetne, gazdasági törvények áthághatatlan akadályaiba ütköznék, hogy a teljes valorizálás könnyen felboríthatná mai gazdasági helyzetünk kialakult egyensúlyát, amely sok méltányos érdeket sért, beteg, de az egyensúlyállapotnak mégis egy neme, amely valamiféle modus vivendi mégis csak biztosít.

Azt hisszük, hogy az egyetlen élesen kidomborodó, átfogó érvényű elve a leromlott valutájú országok valorizációra vonatkozó bírói gyakorlatának az a negatívum, hogy általános, teljes valorizálás nem foghat helyt, hogy ez elv érvényesülését szűk

* Az előbbi közl. I. a 16. és 17. számban.

⁶⁴ V. ö. a darmstadti OLG. a Jogállam 1923. 188. lapján közölt határozatával, amelynek bővebb megbeszélése a Deutsche Juristenzeitung 1923 május 1-i számában található, továbbá a varsói legfelső bíróságnak a D. J. Z. 1923. 332. lapján közölt határozatával.

vagy legalább is lehetőleg szűk körre kell szorítani. Ezen a ponton találkozunk a részletekre vonatkozóan lényegesen eltérő irány mellett is a magyar, az osztrák és a német bírói felfogás, illetve gyakorlat, amelynek főbb eredményeit az alábbiakban kívánjuk összefoglalni és némely bíráló megjegyzéssel kísérni.

XIV.

Feleslegesnek tartjuk, hogy részletesen és szabatosan ismertessük a kir. Kúriának e tárgyra vonatkozó közismertnek tekinthető gyakorlatát, amely ma még bizonyára a helyes irányt kereső fejlődésnek szakát éli át. Részletes ismertetés helyett csupán a gyakorlat eddigi eredményeinek áttekintését kívánjuk adni.

Megállapította a kir. Kúria a pénzürték csökkenése címén való felemelés jogszerűségét a családjogi alapú és pedig akár szerződésen, akár bírói megállapításon alapuló *tartási igények* tekintetében (1921. P. III. 4192., 1922. P. III. 949.), viszont a baleseti kártérítés tekintetében a 28. számú jogegységi döntvényében a jogászi közvélemény túlnyomórészt ellentétes irányú nyomásával szemben is fentartotta korábbi, a valorizálási igényt megtagadó álláspontját.

A *letett dolog* elvesztése és jogellenes eladása esetén nem az elveszés, hanem az ítélelhozatal, illetőleg bírói becsű foganatossításának idején volt értékben, hasonlóképpen a restitúciós *kártérítési* igény esetén a kártétel időpontja helyett az ítélelhozatal idején fennállott érték szerint marasztalta az adóst. (1921. P. II. 317. 2678., 1922. P. IV. 5455.)

Ezek az ítéletek meggyőződésünk szerint *nem is szorosan vett valorizáló döntések*, nem azon alapszanak, hogy meghatározott összegű pénztartozás mértékét a pénz értékromlása esetén megfelelően fel kellene emelni, hanem a magánjognak csak azt a másodlagos jelentőségű szabályát módosítják, amely az értékelés irányadó időpontját állapítja meg s ezúton olyan nagyobb pénzösszeget juttatnak a hitelezőnek, amely a kötelelem céljának, a természetbeni helyreállításnak, biztosítására alkalmas vagy inkább alkalmas. (Lásd erre nézve a fentebb IX. alatt foglaltakat.)

Az egyébként *osztrák koronában* fizetendő vételári és visszafizetendő vételárelőleg tartozást a kir. Kúria több esetben magyar koronára valorizálta. (P. IV. 3147. és 6262/1922.)

Állandónak tekinthető már az a gyakorlat, mely szerint a mulasztásával a szerződés felbontását okozó és a visszafizetésben késedelmes adós a felvett *vételárelőleget* valorizálva köteles visszafizetni.

Valorizálta továbbá a kir. Kúria a *haszonbérletnek beruházásai* (az általa emelt épületekre fordított kiadásai) címén a haszonbérbeadó ellen fennálló követelését. (P. VI. 3082/1921.)

Messzemenően veszi figyelembe a kir. Kúria a *pénz elérték-telenedést a gazdasági lehetetlenülés kérdésével kapcsolatban* és annak fogalmi elemét, amint ez a 26. számú jogegységi döntvényben jut élesen fogalmazva kifejezésre, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti nagymérvű, előre nem látható és aránytalan eltolódásban jelöli meg, s e vonatkozásban — helyesen — nem tesz különbséget a között, hogy az aránytalanságot az áruoldalon, az árú termelési és piaci viszonyaiban rejli, avagy pedig a pénzoldalon ható, a pénz értékváltozásában rejli okok idézték-e elő, sőt a pénz vásárlóképeségének csökkenését kifejezetten, mint az aránytalanság egyik különösen figyelembe veendő okát jelöli meg.

Különös figyelmet érdemel, hogy *ezekben az esetekben*, ahol a bíróság a gazdasági lehetetlenülés okából menti fel az eladót a teljesítés kötelessége alól, a vételári előleg, illetve előre lefizetett vételár valorizált visszafizetésére a kir. Kúria (P. V. 4861/1922. és 7576/1922.) az eladót az ő *késedelmére és vétékességére való tekintet nélkül* kötelezi egymagában azon az alapon, hogy az eladó az összeget a vevőtől elvonta, ez az elvonás folytán károsodott, illetőleg, hogy az előbbi állapot csak a valutadifferencia megtérítése által állítható helyre. Eltérnek e döntések a fentebb ismertetett valorizálási döntésektől, amelyeknél a bíróság felfogása gyanánt az vehető ki, hogy az adós valorizálási kötelességének az a feltétele, hogy az ügylet felbontását s ehhez még a követelés kiegyenlítésének elmulasztását az adós vétkes magatartása vagy legalább is késedelme okozta legyen.

Megállapítható ebből, hogy a szerződéses kötelmi, ú. n. tiszta pénztartozások kiterjedt területét a valorizációs gyakorlat úgy szólván még érintetlenül hagyta. Eltekintve a tartási, restitúciós

kártérítési, vételárelőleg visszatérítési igényektől, a kir. Kúria csak egészen elvétve valorizált. Kifejezetten megállapította ezzel szemben, hogy *nincs helye* valorizációnak koronaértékben nyújtott kölcsön esetében a korona értékének időközi változása alapján (P. V. 3375/1922.) és incidentaliter vallja ez elvet a 24. sz. jogegységi döntvény indokolása, mondván, hogy «az összegben megítélt baleseti kártérítés utólagos felemelésének vagy leszállításának époly kevéssé van helye, mintahogy a koronaértékben nyújtott kölcsön esetén sem az adós, sem a hitelező nem kérhetné a koronaérték változása alapján a tartozás összegének fel-emelését vagy leszállítását».

(Bef. köv.)

Dr. Frigyes Béla.

Szemle.

— **A választott bíróság** az igazságszolgáltatás fejlődésében tőzsdei nyelven szólva, mindenütt javuló irányzatot mutat. Fájdalmasan kell megállapítanunk, hogy ennek a jelenségnek okai között az állami bíróságok tekintélyének hanyatlása is szerepel, ami viszont — legalább részben — azzal magyarázható, hogy a háború óta a bírák legjelesebbjei menekültek a magyar bíró kálváriája elől. És a megmaradtakat sokkal inkább nyomasztják az anyagi gondok, sem hogy idejük, kedvük és pénzük maradna jogászi képzettségük irodalmi továbbfejlesztésére. Ily körülmények közt érthető, hogy a jogkereső közönség bizalma mindinkább a választott bíróság felé fordul, ami egyszersmind lehetővé teszi, hogy a kar jelesebb tagjai épen kiválóságuk révén törvényesen megengedett mellékkeresetbe jussanak. Ép ezért alig találunk parlamentáris kifejezéseket annak a gyanúsításnak megbélyegzésére, amelynek egyik laptársunk cikkírója kifejezést adott, mondván, hogy a választott bírói kijelölést egyes ügyvédek egyes állami bírákkal szemben a *captatio benevolentiae* eszközéül használják fel. Nem kevesebbet állít e gyanú, mint hogy a választott bírói tiszt elvállalása burkolt megvesztegethetőséget jelent. Kétszerezsen súlyos a gyanúsítás, mert bírótól származik és mert konkrét személyek megjelölése nélkül a bírói kar egyetemének hírnevét támadja. Szinte szerencse, hogy a jogi szaklapok a közönségben és a napi sajtóban kevés visszhangot ébresztenek s így felesleges a vád képtelenségét a nagyobb nyilvánosság előtt bizonyítani. De talán nem volna felesleges, ha a felügyeleti hatóság vagy a bírói egyesület a kritika szabadságának e kisiklását megfelelő nyilatkozatban megállapítaná.

— **Elveszett foglalo leszállítása.** Ingatlan vevője az adott foglalo visszafizetése iránt keresetet indított. Felperes szerződésösszege megállapított; a foglalonak adott 500,000 korona azonban a 3 millió korona vételárhoz viszonyítva túlmagasnak találtatott és bíróilag 250,000 koronára mérsékelte. Ezt az alperes mint foglaltot megtarthatja; a másik 250,000 korona előlegnek tekintendő, melyet az alperes, a szerződéstől való ellátás folytán, visszafizetni köteles. (Kúria V. 1353/1923.)

— **A német jogászyűlés elmarad.** Mint a német jogi lapokból olvassuk, a német jogászyűlés az állandó bizottság határozata folytán elmarad, nemcsak politikai okokból, de azért is, mert a gazdasági-pénzügyi helyzet lehetetlenné teszi, hogy a német jogászok a birodalom minden részéből összegyűljenek. Ebben a súlyos helyzetben a bizottság nem akarta veszélyeztetni a napirendre tűzött kérdések tudományos és alapos megvitatását és inkább a jogászyűlés elmaradása mellett döntött.

Közgazdaság.

A Winternitz M. és I. konfekciógyár r.-t. Kopeckzy Félix elnöklésével alaptőkéjét 30.000,000 K-ra emelte fel. Minden részvényre egy új, részvényenkint 1200 K lefizetése ellenében, szeptember 7-ike és 21-ike között a *Strasser és Tsa bankháznál* vehető át. (V., Nádor-utca 11.) A vállalat belső tartalékai sokszorosan felülmúlják a részvénytőkét. 18564

A Budapesti Iparbank Részvénytársaság 1923 augusztus 28-án tartott rendkívüli közgyűlésén elhatározta az alaptőke felemelését 50 millióról 200 millió koronára. Minden régi részvényre 2 új részvény kapható, darabonként 3000 K-ért. Az elővételi jog 1923 augusztus 29-től szeptember 7-ig. 18565

Tekintettel a nyomdai munkabér és anyagárak tetemes emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1923 szeptember 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 2000 K.

A Délkeleti Biztosító és Viszontbiztosító Rt. tőke-emelése. A Délkeleti Biztosító és Viszontbiztosító Rt., amely tudvalevőleg a Frankfurti Általános Biztosító Rt. jogutódja, augusztus 22-én tartott közgyűlésén az alaptőkét 20 millió koronára emelte föl. Két régi részvényre három újat adnak 3000 K-ás árrban. A közgyűlés a tőkeemelés időpontjának megállapítását az igazgatóságra bízta. A részvény tőzsdei bevezetése iránt a tőzsde-tanácsnál előterjesztés történt.

16566

Újjáéled a Herendi-gyár. Az 1839. évben alapított herendi porcellángyár, amelynek gyártmányai közismertek és világhírűek, a Loyd Bank és a Mobil Bank közreműködésével ötszázmillió korona teljesen befizetett alaptőkével részvénytársasággá alakult át Herendi Porcellángyár Részvénytársaság céggel. A gyár üzemét Herend régi iparművészeti hagyományai és csaknem évszázados tapasztalatoknak szíri örök szem előtt tartása mellett, mindazonáltal a mai kor követelményeinek megfelelően fokozni és kereskedelmileg fejleszteni fogja. A gyárat, mint művészeti vezérigazgató, továbbra is Farkasházy Jenő fogja vezetni. Az igazgatóság tagjaitvá megválasztották: Farkasházy Jenő, Farkasházy Zsigmond dr., Fischer Ödön, Fónagy Aladár, Héderváry Lehel dr., Horváth Béla dr., Hubay Jenő dr., Lajer Károly dr., Pálmai Lajos dr., Petrovich El k, Pfeiffer Ignác, Salusinszky Gyula dr., Sebestyén Arnold, Várady Gábor dr., Végh Gyula.

16567

A Magyar Leszámitoló- és Pénzváltó Bank folyó hó 1-én tartott igazgatósági ülésén elhatározta, hogy a szeptember 10-re egybehívott rendkívüli közgyűlésen javasolni fogja az intézet alaptőkéjének 600 millióról 800 millióra való felemelését. Az igazgatóság indítványa értelmében a kibocsátandó 500,000 darab részvény teljes egészében a régi részvényeseknek fog elővételre felajánlatni.

16568

A «Merkur» Váltóüzleti Részvénytársaság folyó hó 5-én tartott rendkívüli közgyűlése elhatározta az alaptőkének 200 millió koronáról 500 millió koronára való felemelését. Az új részvények 1:1 arányban új részvényenként 3000 K-ért ajánlatnak fel a régi részvényeseknek. Az elővételi jog folyó hó 7—15-ig bezárólag az intézet főpénztáránál délután 4—6 óra között gyakorolható.

16570

A Mezőgazdasági Nagyüzemek Részvénytársaság ma tartotta alakuló közgyűlését az Angol-Magyar Bank helyiségeiben. A vállalat, mely 2 milliárd korona alaptőkével alakult meg, célul tűzte ki a mezőgazdasági érdekeknek minden téren való előmozdítását, különösen a mezőgazdaság iparosítását és az ehhez szükséges eszközöknek előteremtését belföldi és külföldi tőke segítségével. Az előzetes tárgyalások eredményeképpen a társaságnál jelentős angol tőke is érdekelve van, amellyel kapcsolatban egy angol testvérvállalat létesítése elhatározott tény. Az angol társaság legkésőbb novemberben fog Londonban megalakulni. Az igazgatóság tagjai a következők: Károlyi Imre gróf (elnök), Khuen-Héderváry Károly gróf, Krausz Simon, Wenckheim László gróf (alelnökök), Cziráky György gróf, Cziráky László gróf, Fay György, a Nádasdy gróf uradalma kormányzója, Festetics György gróf, Fuchs Arthur, Hajós Kálmán dr., Mesterházy Ernő dr., Ország Róbert, Pallavicini György örgróf, Rézner Tibold, a Pannónhalmi Apátság jószágkormányzója, Somssich Miklós, Studinka Elemér dr., (vezérigazgató), Széchenyi István gróf, Széchenyi Péter gróf, Térfy Béla, Wenckheim József gróf, Wenckheim Pál gróf, Wittmann Ernő dr.

16571

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár igazgatósága folyó hó 18-ára rendkívüli közgyűlést hív egybe, melynek javasolni fogja az alaptőkének 180 millióról 240 millió koronára való felemelését. A részvényesek az elővételi jogot az új részvényekre 3:1 arányba gyakorolhatják. Az igazgatóság egyúttal felhatalmazást fog kérni, hogy alkalmas időben további 60 millió korona össznévértékű részvényt bocsáthasson ki. Amint értesülünk, tervbe vétetett, hogy folyó hó 20-tól 29-ig átveendő új részvények — amelyek már a folyó év osztalékában is részesülnek — 40,000 K-án minden kamat és költség felszámítása nélkül bocsáttassanak ki. A részvénytőke emelése a takarékpénztárral szorosabb kapcsolatban lévő svájci pénzcsoporthoz bevonása mellett fog történni.

16572

Fővárosi Sörfőző Részvénytársaság Kőbányán. A társaság mai napon Szécsi Pál elnök elnöklése alatt megtartott rendkívüli közgyűlése elhatározta az alaptőkének 180,000 darab új, az 1923—24. üzletév eredményében részesedő 2000 K n. é. részvény kibocsátása útján 960 millió koronára való felemelését olyképen, hogy a befolyó felpénzből a régi részvények névértéke is 200 K-ról 2000 K-ra emeltetik fel. A kibocsátásra kerülő új részvényekből minden egy darab régi részvény alapján egy darab vehető át 10,000 K-ás tel quel árfolyamon f. év szeptember 10-től szeptember 18-ig a Hazai Bank r. t. értékpapírpénztáránál.

16573

«Pannonia» Sörfőző R-t. Pécsen. A társaság mai napon a Hazai Bank Rt. helyiségében megtartott rendkívüli közgyűlése elhatározta az alaptőkének 150,000 darab új, az 1923—24. üzletév eredményében részesedő 2000 K n. é. részvények kibocsátása útján 560.000,000 K-ra való felemelését olyképen, hogy a befolyó felpénzből a régi részvények névértéke is 200 K-tól 2000 K-ra emeltetik fel. A kibocsátásra kerülő új részvényekből minden egy darab régi részvény alapján egy darab vehető át 6000 K-ás tel quel árfolyamon f. é. szeptember 15-től szeptember 22-ig a Hazai Bank Rt. értékpapírpénztáránál.

16574

A Püspöki Uradalmi Borpince Rt. Vác, közli, hogy közgyűlése a részvénytőkének 400.000,000 K-ra való felemelését határozván el, minden két darab régi részvény után az elővételi jog három új, 1923. évi osztalékra jogosult részvényre darabonként 6000 K-ért szeptember hó 15-től szeptember hó 22-ig a Magyar Városi Banknál és a Magyar Jelzálog Hitelbanknál gyakorolható. Az igazgatósági ülésen Kertész Ferenc igazgatót ügyvezető igazgatóvá nevezték ki.

16575

A Budapest-Lipótvárosi Takarékpénztár Részvénytársaság augusztus hó 30-án tartott rendkívüli közgyűlése elhatározta az alaptőkének 160 millió koronáról 250 millió koronára való felemelését. Az elővételi jog szeptember 3-tól 7-ig (d. u. fél 4-től 6-ig) lesz 3:1 arányban 2000 K-ás áron az intézet pénztáránál gyakorolható. Ezen tranzakció keresztülvitele után az intézet látható tartalékai az egymilliárd koronát meg fogják haladni.

16576

Közjegyzői irodába joggyakornok felvétetik, Ajánlatokat Kamarás Imre kir. közjegyzőnek. Bácsalmás.

16569

Több éves gyakorlattal bíró ügyvéd betársulna nagyobb forgalmú budapesti ügyvédi irodába. Cím kiadóhivatalban.

16568

Vízkúrák és napfürdő,

Zander, soványító-kúra, inhalatórium,

orvosi massage, villamozás, diathermia, Quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,

Bpest, IX., Calvin-tér 10. Bejárat Ráday-utca (Gazd. Bizt. Szöv. palotájában).

Telefon: József 3-75.

16509

IRÓGÉP

kellék specialitások.

Javítások és jókarbantartások.

GOLDBERGER GÉZA

írógépvállalata

Budapest, VI., Gyár-u. 11.

Telefon 81-68.

16485

Az ügyvédi kamara szállítója

Hirdetések felvételnek a kiadóhivatalban

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

Mindennemű

természettani, természetrajzi és chemiai tanszert, valamint tudományos műszert

legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24—79.

16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 2000 korona

Egyes szám ára 400 korona

TARTALOM. *Tarnai János* ny. kir. kúriai tanácselnök: A sajtójog a Javaslatban. — *Dr. Frigyes Béla* ügyvéd, tőzsdebírói jogügyi titkár: A pénztartozások átértékelése. — *Dr. Virágh Gyula* budapesti ügyvéd: A családjog Almási Antal könyvében. — Szemle. *Melléklet:* Hiteljogi Döntvénytár. XVI. k. 7. és 8. ív. — Magánjogi Döntvénytár. XVI. k. 7. ív.

A sajtójog a Javaslatban. 314

Az 1914: XIV. tc. (Bv.) átvette az 1848-iki sajtótörvény felelősségi rendszerét és azt 34. sk. szakaszaiban lényegileg szintén a fokozatosság elvei szerint szabályozta. A felelősségi fokozat eme lépcsőzetén legfelül áll a sajtótermék szerzője és ha több a szerző, ezek magától értődőleg együttesen. A Btk.-eket életbeléptető 1879: XL. tc. 7. §-a azt rendelte, hogy az általános büntetőtörvénynek a részességről intézkedő szakaszai sajtóügyekben nem alkalmazhatók, ha a sajtótörvény felelősségi rendszerével ellentétben állanak. E szakasz magyarázata körében az a kérdés merült fel, hogy csak a Btk. 69. §. 2. pontjában megjelölt bűnsége-dek vannak-e kizárva a felelősségből, avagy a §. 1. pontjában megnevezett felbujtók is? A Kúria rendesen társtetteségnek vette a felbujtó cselekedetét, mert a felbujtónak a törvényben karakterizált tevékenységét (a szándékos reábirást) az «értelmi szerzőség» fogalma alá vonta s ennél fogva a felbujtót a szerzővel ugyanazon fokon nyilvánította felelősnek. Hogy valóban ez volt a Btk. gondolata, kitűnik annak 71. §-ából, mely a tettességre rendelt büntetési tételt alkalmazza a felbujtásra is; de kitűnik a törvény miniszteri indoklásából is, mely szerint a «bűnszerzőség» és az «értelmi szerzőség» kifejezései csak exegetikus okokból mellőztettek és lettek a *tettes* (a sajtójogban = szerző) és a *felbujtó* szavakkal helyettesítve. (Anyaggyűjt. I. k. 455. l.)

A felbujtó sajtóügyi részessége ezek szerint a gyakorlatban vitássá válván, helyesen tette a Bv., hogy a felbujtó tevékenységét kifejezetten egyenlősítette a szerzőével, «szerzőként» büntetvén azt is, aki a jogsértő sajtóterméket megrendelte vagy a deliktum elkövetésére a szerzőt reábirta (33. §.). A Bv. azonban abba a hibába esett, hogy az együttes felelősség alól kivételképen épen azokat mentesíti, akik a sajtó, különösen az időszaki sajtó körében a leggyakoribb felbujtók: a szerkesztőt, a kiadót és a nyomdászt. A mostani jogállapot tehát az, hogy szerzőtársként felel minden felbujtó, csak az említett személyek nem; ezekre nézve nem az együttes, hanem a fokozatos felelősség áll fenn (34—36. §-a), vagyis csak akkor hárul rájuk a felelősség, ha az előző felelősségre nem vonható vagy ha megrendelés, avagy reábirás terheli őket. Az időszaki sajtó viszonyainak meg nem felelő ezt a rendelkezést helyesen törli a javaslat 43. §-a.

A javaslat 44. §-a az időszaki lapok betiltásáról intézkedik. Az újságban vagy «annak felhasználásával» elkövetett büntett vagy vétség esetében a bíróság mellékbüntetésül a lap megjelenését 3 hónapig terjedhető időre betilthatja. A tilalom megszegése vagy «kijátszása» büntett, mellyel 5 évig terjedhető börtön és 5 millió koronáig terjedhető pénzbüntetés jár.

Eddigi sajtótörvényeink nem ismerték a belföldi lap betiltásának intézményét. 1849-ben, a statáriumnak «a katonák egy részének rakoncátlansága miatt» történt kihirdetése után, Szemere Bertalan belügyminiszter rendeletileg behozta a hirlap betiltást. (Erről bővebben *Gábor Gyula* a Pester Lloyd 1911 október 1-jei számában és *Tarnai János*, Sajtójogi Dolgozatok (1913.) 139. l.) Világos, hogy ez háborús intézkedés volt. Egyéb törvé-

nyeink közül a háborús intézkedésekről szóló 1912: LXIII. tc. 11. §-ában találkozunk vele, nyilván innen vétetett át. A kivételes intézmény most állandósulna. Rokonságban van ugyan vele a jelenlegi S. T. 10. §. utolsó bekezdése, mely a külföldi sajtótermék kitiltását engedi meg; de ez természetesen egészen más jogi alapon nyugszik: azon, hogy a külföldön tartózkodó szerző vagy szerkesztő Magyarországon rendszerint nem vonható büntetőjogi felelősségre, vele szemben tehát a represszió nem gyakorolható. A lapbetiltás, úgy amint azt a javaslat kontemplálja, a legrosszabb hírű 1822-iki francia törvényhozás reminiscenciája; tudtommal ez valósította meg először azt az eszmét, hogy az újságot «szelleme» miatt is el lehet ítélni, elnyomni vagy felfüggeszteni. Ezt a rendszabályozást azután alkalmazták más reakcionárius törvényhozások is; ilyenek voltak a német Bundestag-nak a hirhedt karlsbadi megegyezésen alapuló 1819. évi határozatai és Ausztria 1849-iki nyílt parancsa, valamint 1852-iki Pressordnungja. Az intézménynek a sajtószabadsággal ellenkező természete nyilvánvaló; egy húron pendül a lapengedélyezés és az ú. n. intézés (avertissement) rendszerével, mely utóbbival különben az ausztriai törvényhozás még megelőzte az 1852-iki francia dekrétumot. Az engedélyező eljárás előzetesen kutatja a hirlapkiadásra vállalkozó személy politikai megbízhatóságát (persze az erkölcsi és tudományos alkalmatosság vizsgálatának örve alatt); a betiltás utólag bünteti, nem a konkrét bűncselekményt, hanem ezenfelül (sőt néha enélkül is) a lapban mutatkozó «irányzatot». Ezzel tág tere nyílik az ú. n. tendenciális eljárásnak, akár a bíró, akár a közigazgatás kezébe adjuk az intézkedés jogát.

Különben a mi javaslatunk a legtöbb külföldi törvényhozásoknál is keményebb. A német sajtótörvény még a külföldi újság kitiltását (a belföldinek betiltását époly kevéssé ismeri, mint a mi törvényünk) attól teszi függővé, hogy az már előzőleg egy éven belül kétszer elkobzásra, illetőleg megsemmisítésre ítéltetett legyen s ezenfelül a kitiltás csak az utolsó elítéléstől számított 2 hónapon belül mondható ki. A javaslat mellőzi még ezt az objektív feltételt is, mely legalább a «rovott előélet» súlyosító körülményének mondható, mellőzi (jól jegyezzük meg!) nem *külföldi* lap kitiltásánál, miként mostani törvényünk is, hanem *belföldi* sajtótermék betiltásánál. Meg lesz engedve a bírónak, hogy bármely sajtóvétség esetében vizsgálat tárgyává tegye a lap általános magatartását, egész curriculum vitæ-jét és így alkalmilag fenyítse összes előbbi botlásait, még azokat is, amelyekért előzőleg feleltre nem vonatott. Így lesz a bíróból rendőr, az újságból pedig közveszélyes individuum, akit már gyanus életmódja miatt is korlátozni lehet a szabadságában. (1913: XXI. tc.)

Nem igen szolgál megnyugtatónkra, hogy a javaslat a betiltást a bírósági hatáskörbe utalja. Ezzel a bíró oly megbízatást nyer, amely hivatásának természetével ellenkezik. A bíró ügyfelek közötti viták eligazítására van rendelve: az enyém és tiedről, a konkrét cselekvőség bűnös vagy nem bűnös voltáról határoz. Az általános jellemzés, a megbélyegzés vagy a korrektség megállapítása nem tartozik az ő feladatai közé. A bíró a felperes és alperes, a vádhatóság és a terhelt közötti jogviták eldöntésére van hivatva; a vádlott multját csak bíróilag már előzetesen megállapított tények (pl. előbbi elítélés) alapján veheti számításba még a büntetés nemének vagy mértékének meghatározásánál is. Ahol a Btk. a hivatás gyakorlásától való eltiltásról intézkedik, ami a most szóban levő tilalommal rokon rendelkezések tekinthető, ott mindig az *ítélet tárgyával kapcsolatos* gondatlan-

ság, hanyagság vagy járatlanság a rendszabály előfeltétele (Btk. 291., 310. §§.) és ilyen a Btk. 67. §-ában írt elkobzás és megsemmisítés is.* Erről a javaslat nem beszél. Meg fog történni tehát, hogy ha a vádlott például a S. T. 24. §. 6. pontjában meghatározott módon (fenyegető, tolakodó eszközökkel pénzéért) ír valamit az újságba, vagy a sajtó «felhasználásával» zsarol (Btk. 351. §.): ezért nem egyedül ő, a szerző, a tettes fog bűnhődni, mint amott az orvos vagy a baba; hanem betiltatik a lap is, bár ennek szerkesztője vagy kiadója a közlemény létrejövetelének módjáról talán mitsem tudott, őket tehát gondatlanság vagy járatlanság nem terheli és perben sem állottak.

De ne menjünk bele az ilyen lehetőségekbe. A javaslat szerzője, semmi kétségünk benne, nem akar ilyen nyilvánvaló igazságtalanságot; de lesznek, akik *politikai célzatot* fognak a javasolt intézkedésben látni. És ha épen a bíró az, aki ily tévedésbe esik? Nem veszedelem ez? Nem kötelességünk-e ilyen eshetőségeket elkerülni? A bírói hivatás érintetlenségének első feltétele az, hogy csak valódi jogügyeket bízunk rá, a másik az, hogy ne állítsuk a jogkérdésen kívül álló dilemmák elé. Ő a törvény célját, a ratio legis-t tartozik kutatni és ha nem talál más célt, mint politikait, akarva nem akarva erre az ingatag, sikamlós területre jut.

A §-hoz még csak azt akarom megjegyezni, hogy a laptilalom megszegése vagy «kijátszása» szertelen büntetéssel van sújtva. A cselekmény büntett lesz, büntetése öt évi börtön és 10 millió korona. Jelenleg az ítélettel sújtott sajtótermék terjesztése vétség, büntetése egy évi fogház és 2000 K; a 48-iki S. T. pedig úgy intézkedett (27. §.), hogy a tilalmazott sajtótermék terjesztője a mű szerzőjére alkalmazható legnagyobb büntetést veszi. Ezek a törvények is büntetik tehát a bírói tilalom megszegését, de hol vannak attól a krudélis értékeléstől, amelyben javaslatunk az előzőleg el sem ítélt szerkesztő vagy kiadó cselekedetét részesíti.

Tarnai János.

A pénztartozások átértékelése.**

Bármennyire értjük a kir. Kúria óvatosságát a valorizáció kérdésében, nem tekinthetjük sem belsőleg indokoltnak, sem méltányosnak, sem következetesnek, ha olyan szerződéseknél, amelyet a nem pénzbeli szolgáltatással tartozó fél még nem teljesített, a pénzromlást a gazdasági lehetetlenné válás konstrukcióját alkalmazva a pénzhitelező javára a legmesszebbmenő mértékben, sőt némi túlzással annyira figyelembe veszi, hogy még a valorizált pénzösszeg felajánlása esetén sem tartja fenn a szerződést, ott azonban, ahol a dologszolgáltatás már megtörtént, a pénzromlás következményeit majdnem kivétel nélkül a pénzhitelező tartozik viselni. Ugyancsak nem tarthatjuk sem igazságosnak, sem következetesnek, ha a baleseti járadékosnak a bíróság ezred- vagy háromezredrészét ítéli meg annak az értéknek, amelyet ugyanaz a felperes család- vagy örökjogi, vagy kikötményszerű tartására szolgáló járadék esetén kapna, s hogy ugyanilyen ellentétes elbírálásban részesül a vételárelőleget visszakérő vevő és a vételárat követelő eladó.

Bizonyára vannak a követelés ereje és a felek pozíciója tekintetében árnyalatbeli eltérések a követelések e két utóbbi faja között, amennyiben az előlegnél világosabban felismerhető és kétségtelenül inkább hozzátartozik az ügyleti tényálláshoz, hogy a kérdéses összegnek rendeltetése az volt, hogy a vevő bizonyos mennyiségű árut kapjon az előlegért, sem mint, hogy a vételárat az eladó kereskedő árukészletei megújítására fordította volna. Ilyen árnyalatbeli eltérések azonban meggyőződésünk szerint nem elég súlyosak ahhoz, hogy ilyen, lényegileg a követelés léte vagy nemléte felett határozó kérdés tekintetében ellentétes elbírálás alapjául szolgálhatnának.

XV.

Tágabb körben enged tért az átértékelésnek az *osztrák joggyakorlat* és még inkább az *osztrák* legfelsőbb ítélőszék teljesülésében megállapított, már többször említett *jogi vélemény*.

* A javaslat (4. §.) módosítja a Btk. 60. §-át, amelyet már módosított (fakultative) az 1908:XXXVI. tc. 36. §-a (v. ö. 1916:IX. tc. 5. §. és 1920:XXXII. tc. 8. §.). A javaslat 4. §-a kiveszi a rendszabály alól a sajtót, amit csak arra tudok magyarázni, hogy itt a foglalkozástól való eltiltást a lapbetiltás helyettesíti.

** Bef. közl. — Az előbbi közl. 1. a 16., 17. és 18. számban.

A Wiener Juristen Gesellschaftban tartott vita során ez év február vagy március havában a kérdés egyik előadója, *dr. Coulon* a legfelsőbb ítélőszék addigi valorizációs joggyakorlatát az alábbiakban foglalta össze:

Akár szerződésen, akár törvényen alapuló tiszta pénzköveteléseknél a pénzromlás veszélyét a hitelező viseli, viszont oly tartozásoknál, amelyek összecszerülve bírói megállapítástól függenek (pl. kisajátítási kártalanítás) a pénznek az ítélethozatal idején volt értéke szerint kell a tartozás összegét megállapítani. Valorizálásnak van helye a tartási igények tekintetében. Pénzbeli kártérítés helyett a természetbeni kártérítést a bíróságok az eddiginél szélesebb körben ítélik meg, pénzbeli kártérítés esetén pedig általában érvényesül az a törekvés, hogy az értékelés időpontja az ítélethozatal napjához lehetőleg közel tolassék, ami rendszerint abban nyilvánul, hogy a restitúciós kártérítésre jogosult hitelező olyan összeget kap, amely a megsemmisült dolog pótlására elegendő. Költekezés megtérítése esetén a megtérítések olyan értékben, gazdagodás kiadása esetén a kiadásnak oly nemből kell történnie, amelyben a költekezés megtörtént, illetőleg, amelyhez a gazdagodó adós jutott.

Az osztrák legfelsőbb ítélőszék gyakorlata tehát ez év elejéig a fenti ismertetés szerint szintén nem hatolt túl a perifériákon és nem hatolt be a tiszta pénztartozások nagy területének belső köreibé.

Sokkal messzebb megy az osztrák legfelsőbb ítélőszék 1923 március 8-iki 830/192. számú, az osztrák igazságügyminiszter megkeresésére adott *teljes-ülési jogi véleménye*.

E vélemény, amely rendkívül értékes és tanulságos indoklásában a kérdés jogtörténeti és összehasonlító jogi megvilágítása után az osztrák tételes jognak megfelelő megoldást keresi, az alábbi átfogó, elvi eredményre jut.

A pénztartozás késedelmes teljesítése esetén az adóst a kamatokon felül is kötelezni lehet kártérítésre. Olyan jogviszonyokban, amelyek az általános magánjog uralma alá esnek, e kártérítési igényt csak az a hitelező érvényesítheti, aki az adós késedelmén kívül ennek nagyobb fokú vétkességét is, nevezetesen szándékosságát vagy súlyos gondatlanságát bizonyítja. Ezzel szemben a kereskedelmi jog szabályai szerint elbírálandó jogviszonyokban elég a késedelem kimutatása, amivel szemben az adós csak úgy szabadul a súlyosabb jogkövetkezmények alól, ha késedelmét ő exkulpálja. Kártérítésként úgy az egyik, mint a másik esetben nem követelhető absztrakt, vagyis pusztán a pénz vásárlóerejének, belső értékének csökkenésére alapított kár, hanem csakis a konkrét kár, vagyis az, amelyet a hitelező akkor követelhet, ha kimutatja, hogy a kérdéses pénzösszeget egy bizonyos módon, például fogyasztási, szükségleti cikkek vagy kereskedelmi árukészletek beszerzésére fordította volna s ezeknek ára a késedelmes fizetés idején lényegesen magasabb, mint volt esedékességkor, vagy hogy a tartozás összegét máshol, magasabb kamatozás mellett szerezte meg a hitelező. Felszabadul a felhasználási mód bizonyításának terhe alól az a hitelező, aki késedelmes adósával szemben a kár beállta előtt közli, hogy a tartozás tárgyát tevő pénzösszeget milyen célra kívánja felhasználni. Nem nyernek alkalmazást ezek az elvek a tartási igényeknél, amelyeknél a pénz vásárlóerejének csökkenése a tartási összeg felemelését önmagában véve, minden további feltétel nélkül maga után vonja.

Hogy az ebben a jogi véleményben kifejtett, az addigi osztrák gyakorlat kereteit túllépő elveket az osztrák bíróságok ítélkezésükben azóta alkalmazzák-e, eddig nem sikerült megállapítanunk.

XVI.

A német bírói gyakorlat lényegileg azoknak az elveknek felel meg, amelyek a fenti osztrák szakvéleményben jutnak kifejezésre, mégis azzal az eltéréssel, hogy a német gyakorlat — amint ezt a rendelkezésünkre álló ítéletekből és ismertetésekből megállapítani tudjuk — nem tesz különbséget a kereskedelmi- és az általános magánjog által szabályozott esetek között s mindkettőnél megelégszik a pusztán késedelem bizonyításával, amivel szemben az adóst terheli az esetleges exkulpáció. Ez eltérés az osztrák és a német tételes jogi alap (v. ö. Osztr. polg. tkv. 1333. §. és Nptkv. 288. §.) különbözőségében leli magyarázatát.

A német joggyakorlatnak és a valorizáció kérdése körül folyó irodalmi harcnak is az *absztrakt és konkrét kár közötti megkülönböztetés* a tengelye. A Reichsgericht gyakorlata szerint a hitelező

a pénzromlás címén csak konkrét, bizonyított kárát érvényesítheti. Megkönnyíti a külföldi hitelezők helyzetét a RG. gyakorlatában állandóan visszatérő az a vélelem, hogy a hitelező hazájának pénznemére váltotta volna át a tartozás tárgyát tevő összeget s így a külföldi hitelező ezirányú kárának bizonyítása alól mentesül, a német hitelező azonban kénytelen bebizonyítani, hogy a fizetési késedelem a pénzromlással kapcsolatban neki bizonyos konkrétizálандó kárt okozott. Hogy pedig ez a bizonyítás nem könnyű, hogy az valósággal *probatio diabolica*-nak tekintendő, azt a RG. gyakorlatát erős meggyőződéssel védelmező Julius Lehmann is (Die Geldentwertung als Gesetzgebungs-Problem) megállapítja. Ugyan ő rámutat arra, hogy belföldi hitelező követelése ügyében más és más lesz a kártérítés mértéke aszerint, hogy a hitelező bankbetétekkel rendelkezik-e, vagy pénzkölcsönt igénybevevő iparos-e vagy bankár, hogy árukereskedő-e, vagy magánfél s utóbbi esetben különböző lesz aszerint, hogy bizonyítást nyer-e miszerint dollárt vagy értékpapírokat s ezeknek mely fajtáját vette volna, illetőleg vette egyéb rendelkezésérc álló pénzen (id. m. 55. és köv. lapok).

Kétségtelenül felette áll a német joggyakorlat az osztrák jogi vélemény álláspontjának annyiban, hogy nem tesz különbséget *kereskedelmi és általános magánjogi jogviszonyok* között. Eltekintve attól, hogy a tartozási és követelési viszonyok láncolatos kapcsolata és egybefonódása mellett nagy egyenlenségekre és véletlenül muló összeütközésekre vezetne, ha a közből álló fél hitelezői szerepében más jogszabályok alá esnék, mint követelésével esetleg szoros gazdasági kapcsolatban álló tartozására nézve, semmi mélyebb logikai, méltányossági vagy jogpolitikai indoka nem volna annak, hogy a kereskedelmi jog alá eső adós tartozása szabályként sokkal súlyosabb feltételek mellett valorizáltassék, mint a magánjogi adós tartozása. Gondoljunk e részben csak arra, hogy pl. a gazdasztyá, amelynek tartozásai túlnyomó részt az általános magánjog szabályai szerint volnának valorizálандók, ma a háborút elvesztő országok gazdaságilag legerősebb, vagy legalább is egyik legerősebb rétege, amely a valorizálás terhére legalább is oly jól elbírná, mint bármely más társadalmi csoport.

De nem tartjuk szerencsésnek a konkrét és absztrakt kár éles szembeállítását sem, illetőleg azt, hogy a gyakorlat e megkülönböztetéshez a valorizálás szempontjából oly döntő következményeket fűz.

Az absztrakt és konkrét kár éles fogalmi szembeállításának elméleti szempontból is kétes az értéke, gyakorlatilag azonban, különösen, amidőn valamely pénzösszeg felhasználásáról van szó a kár két neve az esetek nagy többségében egybefolyik. A pénzgazdaság természetében rejlik, hogy a pénz mindenkinél csupán eszköz, amelyért értékeket oda ad, hogy a kapott pénzért más értékeket szerezzen. Az, hogy a hitelező pénzt elköltötte volna, nem külön bizonyítandó, kivételes tényállás, hanem a szabály s így minden esetben vagy legalább is az esetek túlnyomó többségében külön bizonyítás nélkül is tényként elfogadható. Ennek következtében legalább is általános *vélelmet* kellene megállapítani arra nézve, hogy a hitelező pénzt elköltötte volna és ha már e kérdésnek a joggyakorlat jelentőséget tulajdonít, az adósra kellene hárítani annak bizonyítását, hogy a hitelező a korábbi időpontban történt fizetés esetén pénzben tartotta volna tovább a fizetett összeget s így a pénzromlás kárát korábbi fizetés esetén is elcsenvedte volna.

Emellett tekintetbe kell venni azt, hogy annak a kérdésnek kutatása, mit csinált volna a hitelező az adóstól járó pénzével, olyan *bizonyítási feladat* elé állítaná a feleket és a bíróságot, amelyet megbízható módon, komolyan megoldani rendszerint *lehetetlen*. Az egyes pénzösszegeket, mihelyt azok a gazdálkodó egyed rendelkezése alá jutottak, a maguk egyediségében nyomon követni nem lehet, azok a gazdálkodó egyén egységes pénztökéjének külön léttel már nem bíró hányadává válnak. Nem lehet tehát megállapítani, hogy mit csinált volna a hitelező ezzel vagy azzal az egységes tőkéjébe beleolvadt összeggel, megfigyelés tárgya csupán a hitelező egész gazdasági gesztioja lehetne. Bármily sok időt és energiát áldozna is a bíróság annak kiderítésére, hogy mit csinált volna a hitelező pénzével, az eredmény azért sem lehetne megbízható, mert nem megtörtént, érzékelhető tényeknek, hanem rendszerint kifejezésre nem jutó szándékok, utólag állított, de valóra nem vált cselekvési lehetőségek megállapításáról volna itt

szó. Nyomatékosan rámutat e nehézségre Gaár Vilmos is (Jogállam 1923 júliusi szám).

A német joggyakorlat és az osztrák jogi vélemény szerint tehát a valorizálás sorsa nem átfogó, elvi szempontoktól, nem méltányossági vagy gazdaságpolitikai megfontolásoktól, hanem inkább a felperesnek a pervitel és perelőkészítés körül érvényesülő kisebb-nagyobb *taktikai ügyességétől vagy ügyeskedésétől*, illetőleg a bíróságnak a bizonyítékok mérlegelése körül érvényesülő kisebb vagy nagyobb szigorától függne. Ez a helyzet belső igazságtalanságán és a forgalmi erkölcsöket kevésbé emelő hatásán kívül azért is felette aggályos volna, mert ilyen jogállapot mellett a viták *perenkívüli elintézésének lehetősége* nagyon csökkenne. Hiányzanék ugyanis valamely tárgyilagoss, mindkét fél részéről könnyen alkalmazható mérték s így a vitás esetek millióit, hacsak mindkét felet nem abszolút tárgyilagosság és lojalitás vezetné, bírói ítélet nélkül alig lehetne elintézni.

De eltekintve mindezekről az aggályoktól és technikai nehézségektől, nem tartjuk megnyugtatónak a fentiek szerinti megoldást, mert a bíróság emellett kénytelen volna teljesen kihagyni a mérlegelés köréből az adós gazdasági helyzetét, teljesítőképességét, aminek pedig felfogásunk szerint a kérdés rendezésénél döntő jelentőséget kell tulajdonítani. A német gyakorlat szerint az adós kötelezettségének mértéke, sok esetben gazdasági existenciája töle idegen, reánézve megközelíthetetlen és befolyása és ellenőrzése alatt nem álló tényektől függne, attól nevezetesen, hogy a hitelező utólag előterjesztett állítása szerint mily irányú gazdálkodást folytatott, milyen spekulációkba bocsájtkozott *volna*, egyébként teljesen azonos tényállás mellett felszabadulna lényegileg tartozása alól, ha a hitelező márka takarékbetétben kívánta pénzét elhelyezni vagy hadikölcsönkötvényt vásárolt volna, viszont csődbe kellene jutnia, ha a hitelező bizonyítani tudja, hogy dollárt vagy szénbánya részvényeket szándékozott venni.

Figyelembe kell végül venni, mint döntő szempontot, hogy a bizonyítás nehézsége és megnehezítése nem olyan fogyatékos, amelyet a bíróság megfelelő eljárási könnyítésekkel kiküszöbölhetne, hanem lényeges feltétele e rendszernek. Ha ugyanis a valorizálандó követelések nem rostáltatnak meg ezen a módon, ha minden hitelező, aki a pénzromlás folytán károsodott, ezt a kárát be is fogja bizonyítani, úgy a teljes valorizálás a fedezet-hiány gazdasági akadályába ütközik.

XVII.

Sem a magyar és osztrák bírói gyakorlat eklektikus módszerét, sem a német gyakorlatnak és osztrák legfelsőbb ítélőszéki véleménynek az absztrakt és konkrét kár szembeállításán alapuló konstrukcióját nem látjuk olyan alapnak, amelyen a valorizáció kérdése megnyugtató módon megoldható volna.

Indokoltnak, sőt elkerülhetetlenül szükségesnek tartjuk a gyakorlat ama törekvését, amely egyfelől a valorizálás szükségességének, másfelől a teljes mértékben való valorizálás lehetlenségének felismerése alapján gyakorlatilag elviselhető kompromisszumot keres. Teljes mértékben magunkévá tesszük azt a felfogást is, hogy kétség esetén a *valorizálásnak inkább megszorítása*, mint kiterjesztése helyénvaló. Ha ugyanis a hitelezők nem kapják meg megfelelő értékben multbeli pénzköveteléseiket, amelyeket ma már amúgy is rendszerint problémátikus értéknek tekintenek, ez lehet súlyos, esetenként, kivételesen existenciális jelentőségű hátrány, de semmiképpen sem vezethet közgazdasági életünk pilléreit megingató, széles körben érvényesülő katasztrófális következményekre, aminő következményekkel a valorizálásnak az általános teljesítőképesség mértékén túl feszítése járhatna.

A kompromisszumot azonban meggyőződésünk szerint nem a fenti értelemben, nem úgy kell keresni, hogy a pénzkövetelések bizonyos, mélyreható elvi különbségek nélkül kiválasztott szűk kategóriája vagy csekélyszámú olyan hitelezőnek követelése, akiknek sikerült egy próbáció diabolika akadályversenyét szerencsésen lefutni, teljes 100 százalékkal, minden más követelés pedig egyáltalában ne valorizáltassék.

Az összes pénzkövetelések valorizált terhének óriási súlya és a teljesítőképesség korlátozott mértéke közötti ellentmondást inkább úgy kellene áthidalni, hogy általános érvénnyel, szabályként, *minden követelést*, azonban ezeket, *korlátozott mértékben* valorizáljuk.

Általános elvi körvonalaiban a *megoldásnak* alábbi iránya lebeg szemeink előtt:

Tekintet nélkül a késedelemre, valamint az adós vétkeességére a pénz értékének nagyobb mérvű, de csakis nagyobb mérvű eltérése esetén a hitelezőnek igénye van bizonyosfokú átértékelésre, ha csak nem állapítható meg, hogy felek szerződési akarata szerint a hitelező egy bizonyos időpontig vagy mértékig beálló pénzelértéktelenedés kockázatát magára vállalta (pl. koszt pénz vagy a pénzérték lényeges hullámlásának idején kötött szerződésből származó pénzkövetelés nem késedelmes teljesítése esetén). A valorizálás mértékének *alsó határát az adósnak* a papirkorona összegében kifejezett *gazdagodása, felső határát a hitelező károsodása* szabná meg. Az adós gazdagodása alatt a fizetési papirkorona az az összegét értjük, amely az adós vagyoni helyzetét, vagyis jövedelmét, költségeit vagy vagyonát tekintve reánézve a fizetés idején olyan jelentőséggel bír, mint amilyennel bírt jövedelméhez, költségeihez vagy vagyonához képest a kötelezett pénzösszeg a szerződéskötés idején. Kivételesen, az adós súlyosabb vétkeessége, így pl. a pénzromlásra spekuláló huzavonája esetén, a pénztartozást az adós gazdagodásán túl a hitelező nagyobb kára mértékéig kellene valorizálni, minden más esetben, tehát szabályként az adós gazdagodása szabná meg a valorizálás mértékét.

Az irányadó gazdagodás, illetőleg más esetekben az irányadó kár mértékét rendszerint a konkrét adósi illetőleg hitelezői helyzet vizsgálata nélkül sematikusan, *átalány szerint* állapíthatná meg a bíró. A valorizálás mértéke gyanánt alkalmazható volna vagy egy olyan váltószám, amely azt mutatná, hogy papirkoronaiban kifejezve *a nemzeti vagyon és jövedelem* általában milyen mértékben emelkedett, amely mérték azután egyformán irányadó volna valamennyi adóssal szemben, avagy pedig egy olyan átalányszorzó volna alkalmazandó, amely azt mutatná, hogy *annak a foglalkozási ágának vagy gazdasági rétegnek*, amelyhez az adós, illetve a hitelező tartozik, milyen mértékben emelkedett — papirkoronaiban kifejezve — *a vagyona vagy jövedelme*. Ezt az átalányt lehetne *merev mérték* gyanánt, de lehetne esetleg *vélelem* gyanánt is alkalmazni oly módon, hogy kivételesen, ha a konkrét esetben az irányadó gazdagodás vagy kár a vélelmezett összegtől lényegesen eltérne, az, aki a marasztalási összegnek a vélelmezettnél alacsonyabb vagy magasabb, a konkrét esethez igazodó összegben való megállapítását kéri, tartoznék a tényleges gazdagodás illetve a tényleges kár összegét bizonyítani.

A nemzeti vagyon és jövedelem mindenkori hozzávetőleges mértékét e célra valamely állami szervnek kellene időközönként megállapítani. Az egyes foglalkozási ágak átlagos kereseti vagy vagyoni viszonyainak mértékét az általános életpasztorátok, esetleg szakértők meghallgatása segítségével túlságos nehézségek nélkül a bíróságok állapíthatnák meg és pedig úgy, hogy az egyszer már megállapított adatokat az esetek százaiban és ezekben utóbb is fel lehetne használni.

Amennyiben a nemzeti vagyon és jövedelem emelkedési arányszámai volnának irányadók, az eljárás egyszerű volna annál is inkább, mert a hitelezőnek a nemzeti vagyonon, jövedelmen mért kára és az adósnak ugyanazon mért gazdagodása, mennyiségileg azonos volna. Ha viszont az átalányozás a szerződő felek társadalmi osztályának, foglalkozási ágának gazdasági helyzetéhez igazodnék más-más átalányt, nevezetesen az adós vagy a hitelező foglalkozási ágának megfelelőt kellene alkalmazni aszerint, hogy a valorizálás az elbírálandó esetben az adós gazdagodásának avagy pedig kivételesen a hitelező károsodásának mértéke szerint volna-e alkalmazandó.

A fenti, csupán körvonalaiban jelzett megoldás — mint talán felesleges újból hangsúlyozni — *nem jogász* megfontolások eredménye. Ez az álláspont meggyőződésünk szerint a valorizálás igen lényeges szűkítését jelenti. A jogász módszereit alkalmazva szerződési köteleknek a felek akarata, a szerződés szerű pénzürték szabná meg a teljesítés mértékét. Ha a hitelező a szerződésileg meghatározott szolgáltatást kéri, jogi szempontból rendszerint nincs jelentősége annak, hogy az adós gazdagodnék-e és mennyivel, ha felszabadulna a teljesítés kötelezettsége alól és hogy károsodnék-e s mennyivel a hitelező a teljesítés elmaradása esetén. A szerződés szerű teljesítéshez való igényt, jogi szempontból tekintve a kérdést, nem is kellene sem ezzel, sem azzal indokolni, miután a szerződés szerű teljesítés követelésének elegendő és egyetlen indoka a szerződés maga. Csak mert a szerződés teljes mértékű teljesítése a jelen rendkívüli viszonyai között a fentebb bő-

ven méltatott gazdasági akadályokba ütközik, kell az igényeket szűkebb mértékre szorítani, ezért kell belevonni ebbe a kérdésbe a kár és gazdagodás kisegítő elveit.

Azokat a gazdasági szempontokat, amelyek a megoldásnak erre az irányára utalnak, a fentiekben nagyrészt már kifejtettük. Szem előtt kell tartani, hogy nincs elegendő fedezet a teljes békeértékre felemelt pénzkövetelések kielégítésére, másrészt azonban a pénzhitelezők nem is kívánhatják méltányosan, hogy az adósok rovására felmentessenek azon veszteségek alól, amelyeket az elszegényedett közgazdaság minden résztvevőjének a méltányosság szerint arányosan kell viselnie. Ebből folyik, hogy a teljes valorizálásra irányuló igény rendszerint nem jogosult.

Figyelembe kell azonban venni másfelől azt, hogy a *nemzeti vagyon és jövedelem* lényegesen *csökkent* ugyan, *de távolról sem abban a mértékben, amint* a központi hatalmak *pénzgyűségeinek értéke*. Kétségtelen például, hogy a német nemzeti vagyon és jövedelem sokkal több, mint a békebelinek körülbelül $\frac{1}{10.000.000}$ része, s ugyanez a helyzet a többi romló valutájú közgazdaságban, nevezetesen nálunk is.

A pénz a közgazdaság bonyolult organizmusának bizonyára legérzékenyebb szövete, a közgazdaság betegsége és sorvadása legelőször, legfeltűnőbben és sokszorosan hatványozott mértékben a pénzérték sorvadásában jut kifejezésre. Más oldalról tekintve ez egyértelmű azzal, hogy úgy a nemzeti, mint az egyéni jövedelemnek és vagyonnak romló koronákban kifejezett összege folytonosan rendkívüli mértékben nő. Olyan közkeletű megfigyelés ez, amely elméleti igazolásra vagy bebizonyításra nem is szorul. Ebből folyik, hogy bármily kedvezőtlen is bizonyos rétegek abszolút és relatív gazdasági helyzete, nincs Magyarországon gazdasági alany, akinek háztartásában akár vagyonértékeit, akár jövedelmét, akár kiadásait tekintve, 100 korona ma annyit jelentene, mint jelentett 9 vagy 3 vagy akár csak 1 év előtt is. Amidőn tehát felemeljük a pénztartozás névértékét, ezt nem helyes úgy felfogni, mintha ezáltal az adósa valami hátrányt hártanánk, hanem ép ellenkezőleg a változatlan névérték *fenntartása esetén az adós a hitelező kárára jogtalanul gazdagodnék*, t. i. oly érték fizetése által szabadulna fel, amely az ő vagyoni erejéhez viszonyítva is csak egy töredéke, legtöbbször elenyészően kis töredéke annak, amivel tartozott.

A pénztartozásnak oly névértékre való felemelése, amelynél a tartozási összegnek az adós szempontjából való relatív súlya, szubjektív jelentősége körülbelül változatlan marad, nem jelenti az adós megterhelését, csupán kötelezését annak kiadására, amivel a hitelező kárán gazdagodnék, ha változatlan névértékben fizetne. Ennek a gazdagodásnak kiadására pedig az adóst minden körülmények között kötelezni kell, anélkül, hogy a valorizáláshoz bármi egyéb feltétel megkívánható volna. Ezen túlmenő valorizálás viszont csak kivételesen fogna a fentiek szerint helyt, ott, ahol az adós súlyosabb vétkeessége indokolja, hogy a hitelező vagyoni helyzetének megzavart egyensúlya a vétkes adós érdekeinek kimélése nélkül, vagyoni épségének netán szükséges megsértése árán is helyreállíttassék.

A fentebb ajánlott megoldás — legalább is lényeges elemeit és irányát tekintve — nem új az irodalomban.

Körülbelül ebben az irányban keresi a megoldást Beck Salamon, amidőn a fedezeti elv irányadó jelentőségét hangoztatja.

Mások az adós általános teljesítőképességének kívánnak a valorizálás kérdésének szabályozásában döntő szerepet juttatni.

Roller, az osztrák legfelsőbb ítélőszék elnökének felfogása szerint a konkrét eset összes körülményeinek, különösen az adós és hitelező vagyoni helyzetének mérlegelése alapján kell a bírónak a valorizálás mértékét megszabni.

Zeiller, a Reichsgericht bírása hangoztatta az egyes pénzköveteléseknek a nemzeti vagyon, illetőleg jövedelem összmenységétől való függését, oly értelemben, hogy «az egyes követelések a nemzeti vagyonosság mindenkori mértékéhez képest, a közgazdaság korlátai között bírnak érvénnyel». Ebből azt a következtetést vonja le, hogy időszakonként hatóságilag kell megállapítani a nemzeti vagyon és jövedelem állagát és ennek arányában kell a pénzköveteléseket valorizálni.

Ezzel szemben azt a gondolatot, hogy a valorizálás mértékét aszerint lehetne megállapítani, hogy mennyire emelkedett illetve csökkent annak a foglalkozási ágának vagy társadalmi rétegnek

teljesítőképessége, amelyhez az adós tartozik, ez év tavaszán egy vita során Blau György vetette fel.

Véleményünk szerint dr. Roller megoldása egyrészt túlságosan nagy hatalmat ad a bíró kezébe és kevés elvi irányítást nyújt neki, másfelől az igazságszolgáltatásra óriási, alig elviselhető munkaterhet zúdítana azáltal, hogy minden perben mindkét peres fél egész vagyoni helyzetének kiderítését tenné szükségessé.

Zeiller rendszerét aggályossá teszi az, hogy az egyes osztályok és csoportok relatív gazdasági helyzete a közgazdaság általános helyzetéhez képest igen különböző arányban változott meg, az egységes mértéknek a közgazdaság valamennyi alanyára való egyöntetű alkalmazása tehát, lényegesen egyszerűsítene ugyan a viták eldöntését, de kevésbé alkalmazkodnék a konkrét eset követelményeire és az adós valóságos teljesítőképességéhez.

Az adós teljesítőképességéhez igazodó fenti három megoldási mód közül legmegfelelőbbnek Blau Györgyét tartjuk, amely lehetővé tenné az eset individuális alakulásának bizonyos mértékig való figyelembevételét anélkül, hogy minden egyes perben hosszú és nehéz bizonyítás szükségét vonná maga után.

Azzal tisztában kell lennünk, hogy a kérdésnek technikailag egyszerű, pontos és tökéletes megoldását el nem érhetjük. Eleve kizártnak kell ezt tekinteni, ha szem előtt tartjuk azt, hogy az ártértekkelés következetes elvi szabályozása helyett olyan megoldással kell megelégednünk, amelyet az abnormális gazdasági helyzet lehetőségeihez, valamint az igazságszolgáltatás technikai követelményeire igazodó célszerűségi szempontok szabnak meg.

A jövőt illetően az a meggyőződésünk, hogy mivel állandó értékű fizetőeszközre még soká nem tehetünk szert, a fejlődés előbb-utóbb, ellenállhatatlan erővel abba az irányba fog terelődni, ahol a pénz fizetőeszközi és értékmérői szerepe egymástól elválik, fizetőeszköznek megmarad a változó értékű papírpénzegység, az értékmérő (számolási érték) szerepét azonban valamely tényleg és nemcsak fikció szerint állandó értékegység veszi át, amire már van példa a történelemben.

Bármily tökéletlen is ez az állapot ahhoz képest, ahol az értékmérői és fizetőeszközi funkciók az állandó értékű pénzegységben egyesülnek, mégis a mai, a pénz- és hitelgazdaság legmélyebb elveit és legelemibb követelményeit sértő állapothoz képest meggyőződésünk szerint nagy haladást jelentene. Hogy e rendszer megoldásának mik volnának a feltételei és hatásai és hogy közgazdasági életünk elbírná-e már ma az állandó értékű számolási egység alkalmazását, eminenter közgazdasági és szociális kérdés, amelynek behatóbb vizsgálata túllépné a tárgyunk által megszabott kereteket.

Dr. Frigyes Béla.

A családjog Almási Antal könyvében.

A budapesti királyi ítélőtábla legkitünőbb bírójának egyike, a világtól elvonuló, hivatásának és tudományának élő Almási Antal, aki már sok értékes jogi dolgozattal gazdagította irodalmunkat, rendkívül nagy szolgálatot tett hazánknak, mikor a világirodalom piacán, a német könyvpiacra megjelentette a magyar magánjogot feldolgozó művének első kötetét Ungarisches Privatrecht, I. Band (Berlin und Leipzig 1922), mely a történeti bevezetésen kívül a jogforrásokat, az alanyi jogot, a személyjogot, a családjogot s az örökösödési jogot tartalmazza. Ha e mű második része is megjelenik, akkor Almási könyvében meg fogjuk kapni a magyar magánjog kódexét, amely szétdarabolt hazánk megszálhott részeiben is, hol remélhetőleg az újból való egyesülésig a magyar jog alapján fog tovább is folyni az igazságszolgáltatás, a jogegység megtartása szempontjából megbecsülhetetlen érdemeket fog szerezni alkotójának. Annál fogva, hogy a könyv német nyelven van írva, mely nyelv a megszálló népeknél is el van terjedve, számítani lehet arra, hogy a magyar magánjogot alkalmazó bíróságoknak magyarul nem tudó tagjai ezt a könyvet fogják jogforrássul alkalmazni s tanulmányaik alapjául tenni. Almási könyve német földön és mindenütt, hol a jogtudományt behatóan művelik, a magyar magánjognak csak dicsőséget szerez, mert megismerik belőle azt a nagy jogi műveltséget, melyet a magyar nép a maga őseredetén jőzön gondolkodásából kifolyólag megalkotott. Önerzetes büszkeséggel mondja Almási könyve előszavában, hogy a törvényekbe nem foglalt magyar magánjog — minden elismerése mellett azon nagyfontosságú germán elemeknek, melyek számos intézményének alapját képezik — mindig megőrizte őseredetét

nemzeti sajátosságát. És ez így nagyon helyesen volt — folytatja tovább Almási — mert, ha a sors másképp akarta volna s Magyarország szintén belesüllyedt volna ellenállás nélkül a német jog szellemi oceanjába, úgy mint az azt körülvevő többi nem germán nyugati népek, képtelen lett volna teljesíteni történelmi hivatását: megvédeni a keresztény Európát a barbár Kelet támadásaitól. Csakis a nép tudatába és érzéseibe mélyen behatolt egyéni, nemzeti szokásjognak benső ereje tudta Magyarországnak azt a lendületet kölcsönözni, amely történetére egész a jelenlegi időkig annyira jellemző. Almási is Werbőczire gondol, mikor előszavában azt mondja: «hogy az ember hajlandó a magyar népek makacs és ösztönszerű ellenállását a kodifikációval szemben a sorsnak valami különösen szerencsés intézkedése gyanánt tekinteni most, amikor a Magyarországtól elszakított országrészek lakói a környező államokhoz egy ősrégi, eleven szokásjog védelme alatt csatoltattak hozzá.» Számos példát hoz fel előszavában Almási annak illusztrálására, hogy a magyar magánjog állandó érintkezésben a nyugateurópai, s elsősorban a német magánjoggal, mennyire megtartotta eredeti alkotóképességét s hogy jogi eszméket nemcsak vett tőle, de adott is a Nyugatnak.

Almási könyve abban különbözik az eddig megjelent s a magyar magánjogot tárgyzó művektől, hogy egyrészt iparkodik a jogalkotás egész anyagát felölelni, tehát nemcsak általánosságban ismerteti, másrészt szigorúan tárgyilagos olyannyira, hogy csakis a tételes jogot dolgozza fel, kerülve minden egyéni észrevételt, vitát s tudományos fejtegetést. Ezért nem oktató irányú, nem tankönyvszerű, hanem tisztára pragmatikus, a törvények s a joggyakorlat tételeit, mint megállapodott irányelveket, jogi parancsokat egybegyűjtő pandekta. Lehetőleg mindenre iparkodik kiterjeszkedni s a joggyakorlat által immár elfogadottnak mutakozó jogi megállapításokat kódexszerűleg gyűjti egybe. Annál fogva, hogy a forrást nem a szövegben, hanem jegyzetben közli, a szöveg nem válik nehezkesé, hanem egyöntetű s bár szigorúan tárgyilagos, mégsem válik nehezen emészthetővé, sőt egyenesen érdekfeszítő a maga folyamatos egyöntetűségében. Csak ritkán állapítja meg, ha a joggyakorlatban ellentétes határozatok vannak, inkább arra törekszik, hogy az általa is helyesnek elfogadott joggyakorlatot rögzítse meg tényleges szokásjognak, mellőzve a netalán helytelennek tartott egyéb ítélet megemlékését. Nem az a célja, hogy óriási olvasottságának adja bizonyosságát, hanem az, hogy a mai magyar magánjogot Werbőczy módjára egy kézikönyvben összegyűjtse s kompakt egészé tegye. Ezért van az, ami eddig jóformán egyetlen tudományos könyvben sem található fel, hogy semmiféle szerzőre nem hivatkozik, a legnagyobb magyar jogászokat is említetlenül hagyja, s csak a legkritikább esetben hivatkozik egyikre-másikra, de csakis akkor, mikor valamely tétel megállapítására semmiféle jogforrás nem áll rendelkezésére. Almási előtt csak két jogalkotó tényező van, a törvényhozás és a bírói gyakorlat. Jogászai fejtegetések csak egyéni vélemények, melyek a jogalkotás előidőzésében nagy fontosságú szerepet játszanak, mint az elmélet kutatói, de a tételes jog megállapításánál csak zavaró az egyének véleményeire való hivatkozás. Ami Almási könyvében össze van gyűjtve, az már túl van minden tudományos bűvárkodáson s a jog alkotásán, az már maga a jog.

Az alábbiakban csak a családjogi részt iparkodom néhány rövid sorban ismertetni, inkább fel akarván hívni a figyelmet a könyvre s szemelvényekből mutatni rá azon fent említett tényre, hogy Almási könyve a jogtudós, a bíró s a kodifikátor együttes munkája.

Hogy mennyire lelkiismeretes Almási, azt mutatja szövegezési módja, amelyben sokszor egy mondatot úgy állít össze, egy szót úgy használ, hogy azonnal hivatkozik a maga igazolása végett a Kúria határozatára, a törvényre vagy egyéb jogforrásra. Így dolgozni a legfáradságosabb, legnehezebb műveletek egyike s talán a mozaikrakás mesterségéhez lehetne leginkább hasonlítani. Az elszórt jogi tételeknek ezen szerves egészbe való összerakásának nehéz művészetét, mely azon tárgyilagosság mellett, melyet a szerző követ, a legnagyobb elismerés illeti meg, legjobban az tudja méltányolni, aki maga is foglalkozott már ezzel a nagy körültekintést és odaadó fáradságot igénylő művelettel.

Almási meghatározza a fogalmakat is. A törvény legtöbbször mellőzi a fogalommeghatározásokat. Almási a családot, pl. így határozza meg: «a család a házastársak és rokonok törvényesen

elismert köteléke.» «Az eljegyzés — Almási szerint — két külön-nemű személynek kölcsönös ígérete arra, hogy egymással házasságot kötnek.» «A házasság — a szerző fogalommeghatározása szerint — a férfi és nő jogilag szabályozott teljes életközössége.»

Almási nem túlságosan aprólékos, hanem, magasabb nézőpontról tekintve a jog egész anyagát, áttekinthetőbb, de egyúttal mélyebb is, amit nyújt. Élesen különböztet és részletez, ezért tisztábban és határozottabban boncol. Lelkesedik a házasság intézményéért, amelyet «a nemi élet egyetlen jogilag elismert intézményének» nevez, «amelynek célja a házastársak úgyszólván minden erkölcsi, testi, szellemi és gazdasági szükségleteinek kielégítése s az eszköz, amely ezen célhoz vezet, a házassági jogok és köteleességek kölcsönössége». A házasságkötést magát a tridenti zsinat határozmányának megfelelőleg két egyoldalú jogügyletnek, az anyakönyvvezető nyilatkozata által egybekötött családi jogi szerződésnek mondja. A házasság semmisségének, érvénytelenségének megtámadhatóságának tana megtisztult formában, áttekinthetőbben, érthetőbben ismerhető meg Almási könyvéből, mint a házassági törvényből, melynek szellemét, akaratát a szerző átértvén, szemléltetőbben adja, mint a rövid mondatokból álló törvény, mely más célokkal és más okokból kétszer is ismétli ugyanazt.

A német nyelv, mintha még plasztikusabban fejezné ki mindazt, amit az oly mélyreható jogász, mint Almási mondani akar. Ezért Almási még jobban tud alkatelemeire bontani egyes jogintézményeket, mint más magyar jogászok. Kétségtelen, hogy ezt épúgy meg tudná tenni magyar nyelven is, de a német nyelv könnyebbé teszi műveletét. Az anyag felépítésének műveletét olyképp végzi, hogy az épület egyes részei olyképp helyeződnek egymásra és egymás mellé, hogy a szemlélőnek, illetve annak, aki beléje hatol, könnyű az áttekintése, nem kerül útvesztőbe nincs szüksége vezetőre.

A Házassági Törvény IV. fejezetét, amely a házasság érvénytelenségéről szól s amely a törvény legnehezebben áttekinthető része, «a házasságkötés ténybeli hibái» cím alatt ismerteti s ezen egybefoglaló elnevezés alatt foglalkozik a semmisségi okokkal, amelyeket Daseinsfehler-nek nevez, az érvénytelenségi okokkal s a tiltó akadályokkal. Itt rámutat arra, hogy a házasságkötés tényállásbeli hibáinak két faja van. Az egyik olyan, amely a házasságnak még látszatát is kizárja, ez a voltaképeni Daseinsfehler, amelyeket annak idején Zsögöd-Grosschmid előadásaiban semmisségi oknak nevezett, amelyek a nullum matrimoniumot (nem-házasság), a házasságnak még látszólag sem való létrejövetelét idézték elő, ellentétben a semmisségi okokkal, amelyek dacára egy látszólagos házasság létrejött, amely semmis házasság érvényesnek tekintendő mindaddig, amíg meg nem szűnik, illetve semmissé nyilvánított. Kíváncsian vártuk, hogy egy oly éles boncolókéssel fejtegető jogász, mint a szerző, hogy tölti be a Házassági Törvény 68. §-ában mutatkozó űrt. A 67. §. u. i. azt mondja, hogy ha a megtámadható házasságot megtámadták, akkor megszűnése, vagy érvénytelenné nyilvánítása, avagy bejelentéssel történt megtámadása után úgy kell tekintenünk, mintha meg sem kötötték volna. A 68. §. szerint pedig a megtámadás, amíg a házasság meg nem szűnt visszavonható keresettel, esetleg viszontkeresettel, a házasság megszűnése után pedig a bírósághoz intézett, de már vissza nem vonható bejelentéssel történik. Arra a kérdésre, vajjon a házasságnak a per folyamata alatt halál útján történt megszűnése esetén a házasságot egyedül a per megindítása, illetőleg a halál után a megtámadás bejelentése olyanná teszi-e, mintha meg sem kötötték volna s hogy a megindult pert le kell-e folytatni, vagy nem s mi az eljárás a halál utáni bejelentés esetén, nem kapunk kielégítő feleletet. Almási a törvény szavaival élve azt mondja, hogy a házasság megszűnése (Beseitigung) bekövetkezik a házasság megszűnése előtt a semmisségi keresettel, a házasság megszűnése után pedig semmisség esetén a felek minden közreműködése nélkül egyedül a törvény által, a megtámadásnál pedig a megtámadás bejelentése által. Azonban a halál előtt be nem fejezett perben, illetve a halál utáni bejelentés esetén ki van hivatva megállapítani azt, hogy a kereset, illetve bejelentés azon állítása, hogy a házasság semmis, illetve érvénytelen, tényleg megfelel-e a valóságnak? Bár a házasságot a H. T. 69. §-a szerint a házastárs, illetve az elhunytat túlélő házastárs csak maga támadhatja meg, mindannak dacára nem közönyös az a leszámazókra, hogy házasságból születtek-e. Erre a kérdésre

a törvény s a perrendtartás nem felel, Almási Antal nem szól hozzá.

A H. T. 49. §-a szerint semmisségi pert csak a házasság megszűnéséig lehet indítani. Bár a Pp. 686. §-a szerint annak megállapítása végett, hogy a felek között házasság létezik, vagy nem létezik, avagy hogy a házasság bizonyos semmisségi ok hiányában érvényes, a házasság megszűnése előtt lehet csak keresetet indítani s ez a szakasz megerősíti a H. T. 49. §-át, Almási mégis azt állítja, hogy a házasság megszűnése után a jogilag érdekelt fél a Pp. 130. §-a alapján negatív megállapítási pert tehet folyamatba annak kimondása iránt, hogy a házasság nem állott fenn. E véleményét nem osztom.

(Bef. köv.)

Dr. Virágh Gyula.

Szemle.

— **Titkos egyesületek** nincsenek Magyarországon, mert ha netalán voltak is, a közelmúltban megjelent kormányrendelet feloszlatta őket. Akadnak ugyan skeptikus gáncsok, akik azt tartják, hogy a titkos egyesületeknek éppen az a sajátossága, hogy nem sokat hederítenek kormányrendeletekre, de olyan elvetemedett skeptikus bizonyára nem akad, aki a büntetőtörvényszék egyik tanácselnökének a sella curulis-ből elhangzott szavában kételkednék, amely szerint az ő tanácsának tagjai sem titkos egyesülethez, sem politikai párthoz nem tartoznak. Az a tisztelet, amelyet a háború előtti igazságszolgáltatás hagyományai tartanak ébren a magyar bíróság politikai elfogulatlansága iránt, sajnos, nem érheti be ezzel az autoritativ nyilatkozattal. Mi azt is megköveteljük, hogy a bírói ítéletekben a bírák titkos érzelmei és nyílt politikai véleménye se érvényesüljön. Minden bírónak, mint embernek, joga van, hogy politikai véleménye legyen és azért sem felelős, ha politikai ítélőképességének hiánya annak az iránynak a szolgálatába állítja, amelyet ma ép oly nemes egyszerűséggel neveznek szélsőségesnek, mint ahogy az ellenkező irányt plasztikusan hazaárulónak keresztelték. De ha ez a politikai meggyőződés a szív titkos rekeszein túlradó lelkesedéssel egy politikai pártnak legexponáltabb vezérét ülteti a bírói kar érdekeit képviselő egyesület elnöki székébe, és ezzel félre nem ismerhetően demonstrálja politikai érzelmeit, joggal ébredhet a gyanu, vajjon ezek az érzelmek a tudatmögöttség homályából nem találnak-e utat a bírói ítéletet formáló tudatba? Ennek a gyanunak elég tekintélyes számú oly ítélet adott tápot, amely politikai ügyekben akár a bűnösségnek hajmeresztő törvénytárgyarázat útján történt megállapításával, akár a büntetésnek a korábbi gyakorlattól eltérő aránytalanságával sokkal erősebb indicium, semhogy a tanácselnök úr pusztá szava megdönthetné. Minden terror közt a legrettentőbb a törvénytárgyarázat terrorsa, amelyről már Verulámi Baco megírta, hogy: durum est torquere leges ut homines torqueant. Ezt semmiféle hazafisággal menteni nem lehet. Megelégedéssel vesszük tudomásul a tanácselnök úrnak nyilatkozatát, de meggyőzni ez a nyilatkozat bennünket csak akkor fog, ha tettek: a törvény tárgyilagos magyarázatának megfelelő ítéletek követik. Egyes bírácoknak előbb önmagukat kell legyőzni, hogy bennünket meggyőzzenek.

— **A bíró mint cenzor.** «Nem vette figyelembe a bíróság alperesnek a felajánlott lakás elleni azt a kifogását sem, hogy neki mint egyetemi tanárnak nyugdíjaztatása esetén is irodalmi munkássága folytatása céljából egy dolgozó szobára lenne szüksége, melyet a felajánlott lakásban fel nem talál, mert irodalmi munkássága magyar nemzeti szempontból nem mutatkozik kívánatosnak, amit azon köztudomású tény is igazol, hogy az ügynevezett tanácsköztársaság idején tanúsított hazafiatlan magatartása(?) miatt jelenleg szabadságvesztés-büntetését tölti.» (Az 1922. Pk. III. 2053/3. sz. debreczeni járásbírói ítéletből.)

— **Vételárelőleg valorizálása.** Baranyamegyei vevő 1917-ben gépet rendelt a budapesti kereskedőtől és a 7300 K vételárból 4000 K-át előre lefizetett. Szállítási engedély hiánya gátolta a tel-

jesítést és az eladó 1918 október havában értesítette a vevőt, hogy nem képes szállítani, ha a vevő nem szerez a katonaságtól bizonyítványt arra nézve, hogy a dagasztógépre a katonai élelmezés céljából van szüksége. Mielőtt a vevő válaszolhatott volna, lakóhelye szerb megszállás alá került, amely 1921 őszig tartott. Bár a vevő ezen idő alatt kétszer írt az eladónak, a dagasztógépről nem tett említést. Ellenben 1921 novemberben teljesítést követelt, amit az eladó megtagadott, mire a vevő teljesítés iránt keresetet indított. A teljesítés iránti kereset elutasított, mert a három évi hallgatás folytán — és figyelemmel arra, hogy felperesnek a gép a háború alatt, katonai célokra kellett — alperes úgy tekinthette a felperest, mint aki az ügylettől elállott. Mivel azonban alperes 1921 őszén, amikor a teljesítést megtagadta, a 4000 K előleget és ennek $4\frac{1}{2}$ évi kamatait vissza nem fizette és mivel a magyar korona azóta $\frac{1}{27}$ részre csökkent, alperes 4900 K helyett 132,300 K visszafizetésében, bár erre irányuló kérelem nélkül, marasztaltatott. (Kúria P. IV. 7231/1922.)

— **Ker. törv. 352. §-a Árdragítás. Effektiv valuta.** I. Habár a magyar eladónak tűzifával való kereskedésre nincs is hatósági engedélye, követelését mégsem lehet árdragítás okából elutasítani, ha az árút cseh-szlovák területről kellett a szerződés szerint szállítania; mert tűzifa behozatala a belföldi fogyasztók érdekében van és így az árdragításra vonatkozó jogszabályok az ilyen import megakadályozását nem célozhatják. — II. Habár a kötlevel csak «cseh koronáról» és nem effektiv cseh koronáról szól, de azt cseh-szlovák területen lévő pénztáznál kell a cseh-szlovák területről behozandó áruért befizetni; az eladó nem köteles lejáratkori árfolyam szerinti magyar koronát elfogadni; és a késedelmes vevő nem hivatkozhatik a cseh korona emelkedéséből származó gazdasági lehetetlenülésre. — III. Eladó a Ker. törv. 352. §-a alapján tartott árverésen maga vette meg a fát 1000 cseh korona egységáron és azt 1400 cseh korona egységáron továbbadta. Kártérítésként nem az 1000 cseh korona, hanem az 1400 cseh korona és a kötlevel szerinti 1700 cseh korona közti különbözetet követeli. Ezzel ő maga is letért az árverés jogalapjáról; és így bizonyítani kell nemcsak azt, hogy 1400 cseh koronánál többet nem kapott, hanem azt is, hogy ez az összeg a piaci árnak megfelelt. Mert a piaci árral bíró árút különben is csak akkor lehet a késedelmes vevő rovására árverésen joghatályosan eladni, ha az eladó kimutatja, hogy szabadkézből nem lehetett volna magasabb vételárért elérni. (Kúria IV. 3216/1923.)

— **Márka — márka?** (A Reichsgericht döntése.) Egy német cég 1922 augusztus havában autót adott el egy dán vevőnek egymillió márka vételárért. Eladó késedelembe esvén, a vevő teljesítésre perelt. A hamburgi fellebbezési bíróság eladót kötelezte a szállításra. A Reichsgericht 1923 augusztus 6-án (II. 215/25.) a fellebbezési bíróság ítéletét feloldotta. A Reichsgericht ítélete szerint az eladó, ha késedelembe esett is, nem vesztette el azt a jogát, hogy a márka elértéktelenedésére való hivatkozással az eredeti feltételek mellett a szállítást megtagadhassa. Ha a felperesnek — így szól az ítélet — több márkára van most szüksége, hogy a vételárat fedezze, úgy ez gazdaságilag mérlegelve nem oly kár, melyet a hitelező késedelmé idézett elő. Ez az eset forogna fenn, ha az 1922 augusztusi márka gazdaságilag azonos volna az 1923 augusztusi márkával.*

— **Ideiglenes intézkedés a perenkívüli cégeljárásban.** A. és B. közkereseti társaság átalakult részvénytársasággá. A. és B. voltak az egyedüli részvényesek és jelenleg is ők a fő-részvényesek. Megállapodásuk szerint részvényeiket bankletétben kölcsönösen zárolva tartják, úgy hogy azok felett a másik fél hozzájárulása nélkül egyik fél sem rendelkezhetik. A. és fia, mint igazgatósági tagok B-t, a társaságban való majdnem fél érdekelt-

* Az indokolásból kiemeljük még folytatólag: «Dieser Auffassung kann aber ebensowenig beigetreten werden, wie der Annahme, dass die wirtschaftliche Entwicklung, wie wir sie insbesondere im letzten Jahre durchgemacht haben, im August 1922 voraussehbar in dem Sinne war, dass die Vertragsschliessenden ohne weiteres das sich aus ihr ergebende Risiko auf sich genommen hätten. Ging aber der Beklagte durch seinen Lieferungsverzug des Rechts, sich auf die nachträgliche Markentwertung zu berufen, nicht schlechthin verlustig, wenn auch dieses Recht keineswegs zu einer Schädigung des Gläubigers führen darf, so bleibt nach dem Dargelegten kein stichhaltiger Grund für die Nichtberücksichtigung des Einwandes des Beklagten.»

sége ellenére, megfosztották ügyvezető igazgatói állásától, a közgyűlés pedig őt igazgatósági állásától is megfosztotta. Ezenfelül a közgyűlés A. és fia részére a nyereséggel arányban nem álló nagy vagyoni előnyt — az évi összforgalom arányában kiszámított jutalékot — biztosított, amely a részvényekre eső osztalékot sokszorosan meghaladta. B. addig is, míg a közgyűlési határozatokat megtámadó kereset jogerősen el nem bírálta, perenkívüli úton kérte, hogy a cégbíróság az újonnan választott igazgatósági és felügyelő-bizottsági tagokat a működéstől tiltsa el, bejegyzésüket tagadja meg és bizza meg az újra meg nem választott régi igazgatóságot és felügyelő bizottságot az ügyek vitelével. Ez a kérelem nem volt teljesíthető, mert nyilvánvaló szabálytalanság a választás körül nem forgott fenn. De a panaszos feljogosított arra, hogy a r.-t. üzletmenetét (üzemét, könyvvitelét, igazgatósági jegyzőkönyveit) korlátlanul, mégis azonban az üzletmenet zavarása nélkül ellenőrizhesse. Mert a fenti körülmények között indokoltnak mutatkozott, hogy a panaszosnak, aki részvényei felett nem rendelkezhetik és vagyoni érdekei megóvásához sem rendelkezik más eszközzel, mód adassék arra, hogy a r.-t. üzletvitelét a legteljesebb mérvben ellenőrizhesse és vagyoni érdekeinek nyilvánvaló megsértése esetén ilyen módon kellő alapot biztosítson ahhoz, hogy a jogos érdekei biztosítására netán szükséges további lépéseket tegyen. (Budapesti kir. ítélőtábla 6. P. 9261/1922. — Helybenhagyta indokainál fogva Kúria Pk. IV. 4393/1923.)

— **Törvényhatóság felelőssége a tisztviselő mulasztásáért.** A közlelmezés céljára szolgáló liszt tartályaként a megyei törvényhatóság rendelkezéséhez képest a főszolgabíró részére szállított, utóbbi által átvett és a malomnak vissza nem küldött zsákok értékeért a törvényhatóság — az alkalmazottjaiért őt terhelő anyagi felelősségnél fogva — közvetlenül szavatol. Nem szükséges az 1886. XXI. tc. 5. §-a szerinti közgyűlési határozat; ugyan csak nincs szükség a főszolgabíró kártérítési felelősségének előzetes megállapítására, sem annak kimutatására, hogy a kárösszeg az ő vagyonából be nem hajtható: mert a per tárgya nem valamely hivatali kötelesség elmulasztásából származó kár, hanem szerződés nem teljesítése folytán felmerült igény érvényesítése. A rendeletileg meghatározott idő alatt vissza nem juttatott zsákok tekintetében a kárveszély a törvényhatóság terhére esik; és az, hogy a zsákokat cseh, román és vörös katonák elrabolták, a törvényhatóságot a felelősség alól nem mentesíti. (Kúria IV. 5577/1922.)

— **Viszonosság hiánya a Cseh-Szlovák állammal ingóhagyatékokra nézve.** A Cseh-Szlovák Jogban olvassuk: A magyar külügyminisztériumnak Budapesten, 1923. III. 9-én kelt 535/6. sz. átirata szerint a magyar bíróságok nem teszik át cseh-szlovák állampolgárok ingóhagyatéki ügyeit letárgyalás és vitás kérdések eldöntése végett a cseh-szlovák bíróságokhoz. A bíróságok ennél fogva figyelmeztetnek, hogy a magyar állampolgárok ingóira vonatkozó hagyatéki ügyekben nem áll fenn az 1896. évi XVI. tc. 23. §-a szerinti viszonzosság s hogy eme hagyatékok, amennyiben a cseh-szlovák állam területén fekszenek, a csehszlovák bíróságok által letárgyalandók. (Igazságügyi minisztérium 25147/23. sz. rendelete.)

Közgazdaság.

A Böhm Kálmán hordógyár r.-t. szeptember hó 12-én megtartott rendkívüli közgyűlése az alaptőkét 12 millióról 50 millióra emelte fel. Az új részvények 2:3 arányban a 1000 K bocsátatnak ki. Joggyakorlás szept. 17—22-iki déli 12 óráig a váltalat pénztáránál.

18578

Kühne Mezőgazdasági Gépgyár r.-t. A társaság a mai napon Szécsi Pál elnök elnöklésével megtartott rendkívüli közgyűlése elhatározta az alaptőkének 110,000 darab új, az 1923. üzletév eredményében részesedő 2000 K névértékű részvény kibocsátása útján 580.000.000 koronára való felemelését olyképen, hogy a befolyó felpénzből a régi részvények névértéke is 400 K-ról 2000 K-ra emeltetik fel. A kibocsátásra kerülő új részvényekből minden két darab régi részvény alapján egy darab vehető át 14,000 K-ás árfolyamon 200 K darabonkénti kamattérítés mellett a Hazai Bank r.-t. pénztáránál szeptember 22-től 29-ig terjedő időben naponként délután 12.5 órától 6 óráig.

18577

A Hungária kalaptomp- és kalapgyár alaptőkéjét 160.000.000 K-ra emeli fel. Minden öt régi részvény alapján két új vehető át 5000 K árfolyamon szept. 24-től 29-ig az Anglo-Austrian Bank Limited, Budapest főpénztáránál d. u. 4 és 6 óra között. Az igazgatóságba dr. Buday Goldberger Leó úr választott be új tagul.

18584

A Magyar Östermelő r.-t. rendkívüli közgyűlése elhatározta az intézet alaptőkéjének 350 millió koronára való emelését és egyúttal felhatalmazta az igazgatóságot, hogy az alaptőke-emelést két részben hajtsa végre. Az igazgatóság elhatározta az intézet alaptőkéjének egyelőre 350 millióra való felemelését és a kibocsátásra kerülő új részvényekből elővételi jog címén a régi részvényeknek, minden két darab régi részvény után egy darab új részvényt ajánl fel 40,000 K-s árbán, mihez még 400 K folyókamat jár darabonként. A kibocsátási költségeket az illetékeket az intézet viseli. Az elővételi jog szeptember 24-étől 29-éig gyakorolható Budapesten a Magyar Általános Takarékpénztár r.-t. főpénztáránál (V., József-tér 14. sz.), Bécsben az Allgemeine Verkehrsbank (I., Wipplingerstrasse 28) és a Wiener Lombard- und Escompte-Bank (I., Schottengasse 10) főpénztáránál. 16588

A Spódiumgyár és a Hungária Műtrágyagyár között létrejött megállapodásokból folyólag a Spódiumgyár a Mészárosok és Hentesek Csontfeldolgozó- és Műtrágyagyára részvénytársaság részvényállományából egy tételt a Hungária Műtrágyagyárnak átengedett csereképpen a «Hungária»-részvényekért. Ezzel kapcsolatban a Csontgyár szeptember hó 26-án megtartott rendkívüli közgyűlésén alaptőkéjét 10 millió koronáról 100 millió koronára emelte fel oly módon, hogy az összes új részvények a régi részvényeseknek ajánlatnak fel átvételre. Ugyanekkor a társaság cégét a «Patria» jelzővel egészíti ki és a Hungária vezető tényezőit az igazgatóságba beválasztják. 16580

Nagy tranzakció a gépiparban. A **Fonó Miklós Gép-, Bányaberendezés és Fűrészszerző-Gyár r.-t.**, mely annak idején magába olvasztotta a Féművek és Felszerelési gyár Münstermann E. r.-t. alaptőkéjét szeptember 15-ére kitűzött rendkívüli közgyűlésen 7.500.000 K-ról 75.000.000 K-ra emeli fel, még pedig oly módon, hogy minden törzsrészvényre öt újat ad rendkívül előnyös áron. Az összes részvények 80%-a a Fonó-csoport kezében van és 10%-ot sikerült a Luczenbacher- és gróf Teleki-bankháznak megszerezni, a tőzsdei bevezetés céljaira. A Fonó-csoport 80%-nyi részvénye hosszú időre zárolt marad, úgy hogy mindössze 15.000 darab részvény került forgalomba. A tranzakció lebonyolításával megbízott Luczenbacher- és gróf Teleki-bankházat elhalmozták részvényjegyzésekkel, úgy hogy a darabok többszörösen túl vannak jegyezve.

A **Fonó Miklós gépgyár r.-t** 13 éve áll fenn, a telepe 2973 négyszögöl saját tehermentes telkén a Szent Endrei-úton a Római-fürdő mellett működik. A gyár területén keskenyágányú vasút bonyolítja le a forgalmat. A Fonó-gyár nemcsak a hazai szénbányák gépekben, szerszámokban és fűróberendezésekben fennálló szükségletét fedezi, de jelentékeny exportja is van és ezen speciális szakmában a legjobb névre tett szert. Vasöntődéje 50 q napi teljesítményű. Formázó gépei, homokfúvó és kompresszor felszerelése elsőrangú. Fémöntődéje három modern buktató és öt sülyesztett kemencével, formázó géppel, mágnes szeparátorral van felszerelve s egyszerre 1200 kg-os darab öntésére alkalmas. A telepen önálló mintaasztalos-, kovács-, megmunkáló- és lakatosműhely van üzemben. A fémvizsgálati laboratórium elsőrendű. A gyár jelenleg 80 munkással és 50 munkagéppel dolgozik. 16579

Ganz-Danubius r.-t. igazgatósága az október 1-én tartandó közgyűlésén alaptőkeemelését fog javasolni olyképen, hogy a részvények névértéke 20.000 K-ra emeltetik és 162.000 darab ugyanilyen új részvény adatik ki, melyek már 1923-ra is osztalékjogosultak és teljes számban a régi részvényeseknek fognak felajánlatni, úgy hogy minden régi részvény után hat új részvény adatik ki, darabonként 62.000 K-ért. Az elővételi jog gyakorlása és a befizetés október 2-től 10-ig bezárólag eszközölendő Budapesten a Magyar Általános Hitelbanknál vagy a Magyar Leszámloló- és Pénzváltóbanknál. A múlt évi osztalékszűrlvény október 2-től kezdve 8000 K-val ugyanott kerül beváltásra. 16581

A Standard Bank és Takarékpénztár Részvénytársaság szeptember 25-én megtartott közgyűlésében a folyamatban lévő nagyszabású terveinek lebonyolítása céljából a 100 milliót kitevő alaptőkéjének 250 millióra való felemelését határozta el, miáltal az intézet saját tőkéi az egymilliárdot meghaladják. Az elővételi jog 1:1 arányban gyakorolható 1200 K netto árfolyamon. Az új részvények az idei év eredményében részesülnek. Joggyakorlás szeptember 26-tól október 5-ig, d. u. 5—7-ig az intézet pénztárhelyiségében (V., Bank-u. 7.). A részvények a tőkeemelés után egyelőre a tőzsdei magánforgalomba bevezettetnek. 16586

A Hungária műtrágya, kénsav és vegyi ipar részvénytársaság 1923 szeptember 21-én Benes József elnökle alatt tartott közgyűlésén az alaptőkét 13.350 darab, egyenként 400 K, összesen 5.340.000 K n. é., a tartalékalapból befizetendő részvény kibocsátása által 77.340.000 K-ra emelte fel, mely részvények a Mészárosok és hentesek csontfeldolgozó- és műtrágyagyára részvénytársasági részvények csere útján való megszerzésére fordíttatnak. Az ilyként fölemelt alaptőke további 193.350 darab részvény kibocsátásával 154.680.000 K-ra emeltetett fel. Ezen új részvények teljes egészükben 1:1 arányban a régi részvényeseknek 25.000 K árfolyamon bocsátatnak rendelkezésükre. A kibocsátással járó költségek a társulat terhére mennek. Az elővételi jog 1923 szeptember 24-től 1923 október 8-ig a társulat pénztáránál gyakorolható. 16585

Idősebb kartársnak tárgyalásai és eljárásai ellátásában segédkeznek, ha irodahelyiségét velem megosztaná. Cím a kiadóhivatalban. 16576/a

Vidéki városi ügyvéd jólmenő irodáját szép háromszobás garçonlakással együtt átadná cserébe Budapesten forgalmas helyen levő két szobáért. Cím a kiadóban. 16582

Irodacsere. Tíz év óta fennálló, biztos megélhetést nyújtó ügyvédi irodámat a hozzátartozó lakással együtt családi okokból sürgősen felcserélni óhajtom budapesti központi fekvésű 3—4 szobás ügyvédi irodával. Dr. Kux Sándor ügyvéd, Csepel. 16587

Több éves gyakorlattal bíró ügyvéd betársulna nagyobb forgalmú budapesti ügyvédi irodába. Cím kiadóhivatalban. 16588

Vízkúrák és napfürdő, Zander, soványító-kúra, inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, Quarz
Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Bpest, IX., Calvin-tér 10. Bejárat Ráday-utca (Gazd. Bizt. Szöv. palotájában).
Telefon: József 3—75. 16509

Természettani és természetrajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzők
Fizikai és kémiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarlécek
Mikroskópok és tudományos műszerek
legutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék
az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.
Telefon: Hívószám 24—79. 16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I., Béce-u. 9. (Tel. József 198-69.)**

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 2000 korona

Egyes szám ára 400 korona

TARTALOM. Dr. Szűts Miklós ny. kir. kúriai bíró: Polarizált jog. — Dr. Irk Albert egyet. tanár: Az állami és államközi jog viszonya. — Dr. Goldschmied Mór budapesti ügyvéd: Curia locuta... (A 86. sz. teljes-ülési döntvényhez.) — Dr. Virágh Gyula budapesti ügyvéd: A családjog Almási Antal könyvében. — Szemle. *Melléklet:* Magánjogi Döntvénytár. XVI. k. 8. iv. — Közigazgatási és Pénzügyügyi Döntvénytár. XV. k. 6. iv.

Polarizált jog.

A polarizált fény alatt ennek a hatalmas természeti tüneménynek oly átalakulását értjük, melynél fogva a fény hullámai nem minden irányban s nem minden átlátszó testen hatolnak úgy keresztül mint azelőtt s terjedési képességükben az előbbi állapothoz képest korlátozva.

Bármily messze álljon is a két jelenség területe egymástól, a fény mint fizikai erő s a jog mint a társadalmi élet szellemi alakulása: mégis tapasztaltunk az utóbbinál is oly változásokat, melyek mintha a jognak is a beható és áthatoló képességét olyformán változtatták volna, hogy ez is a polarizált fény átalakulására emlékeztet.

De mégis itt lényeges és a jog szempontjából kedvező különbség mutatkozik. A fény jelenségeinél a polarizálásnak nevezett átalakulás a fényben következik be, a jognál ellenben nem ennek magának, hanem csak azoknak a körülmények összességének, mondhatnók annak a közegnek a változásáról szólhatunk, melyben a jog terjed s melyen áthatolnia kellene. Ez a közeg pedig elsősorban a közgazdasági élet maga, de általában mindazok a tényezők, mint különösen a nemzeti jellem és a közszellem, az állam egész alkotmánya s a közélettel való összefüggése, az egyesek teherbíróképessége stb., melyek körül a jog összes intézményeinek szerepe jut.

Igy tehát, bár a jogot is el lehet téríteni a maga irányától miként a fényt, de ez az eltérítés csak működését, hatását függeszti fel, de a saját természetét és igazságának törvényeit át nem alakítja.

Ezek a gondolatok ébredtek bennem, mikor a Jogt. Közl. f. é. szept. hó 15-ki 18. számában Liebmann Ernő dr. érdekes, idősebb és mélyenjáró cikkét: «Visszatérhet-e a régi jog?» kérdéséről és arra a lap szerkesztőjének szikrázó, széles látókörű választát olvastam.

A helyesen felvetett, mély kérdéssel szemben ez a válasz oly találóan adja meg az igaz feleletet, hogy ezzel a kérdést elintéztnek is lehetne tartani. De az élet sokoldalú mély jelentősége épp abban áll, hogy ha a feleletek nem is, de az elintézetek, a megoldások minden oldalon túlnőnek magukon a kérdéseken, s hogy akként a legjobb felelet sem merítheti ki azt a szellemi tevékenységet, mely a kérdés megoldásához szükséges.

Az élet, sőt itt a nemzeti lét nagy kérdéseit nem lehet pusztán előzetes, bár a legbölcsebb megfontolással sem kielégítően megoldani, ennek legfőlőbb csak helyes célját, vezető irányelveit lehet előre vetíteni: másrészt állandóan a legmagasabb, higgadt észmunka és a legmagasztosabb jellemi erő szükséges ahhoz, hogy a kérdésbe foglalt feladat megoldása, lépésről-lépésre haladva, bölcsen és hasznosan sikerülhessen. Ebben a nemzetnek magának is, bárha öntudatlanul, közre kell működnie.

Ezért erről a kérdésről alig is lehet eleget gondolkodni, s minduntalan újabb kérdéseket látunk belőle kiválni s új oldalakat felénk fordítani.

Minél több oldalról merül fel az a kérdés, visszatérhet-e a régi jog, annál inkább éreznünk kell, hogy ez a kérdés belső szükség érzetéből fakad. Ne feledjük, hogy ez a régi jog tőlünk nem is távozott el, nem szűnt meg, mert nem törölték el, csak ideiglenesen felfüggesztették a háború és az utána rosszul sikerült béke állapotában teljesen felforgatott gazdasági rendnyomása alatt. Mert az emberek jól tudják, — még akik nem tudják is saját bőrükön biztosan érzik, — mennyire elválaszthatatlan kapcsolat áll fenn a jog és a gazdasági rend állapotai között, s ha rendes viszonyok közt a jogrend egyik első feladata a gazdasági rendet fönntartani s a békés fejlődés útján előre vinni és tovább építeni, viszont rendkívüli idők földrengésszerű változásai közben, merev szigorából engedve, ugyanannak pillanatnyi szükségleteihez, követelményeihez magának is kell alkalmazkodnia; mert a jog ereje és jótékony szükségessége abban áll, hogy ez maga is szerves képződmény, az emberi szellem, a nemzetek egyénisége és a gazdasági viszonyok egymásra hatásának természetes következménye, mely minél tisztultabb szellemi visszahatásoknak következménye annál nagyobb erőt képvisel, és annál kevésbé helyettesíthető oly pillanatnyi elgondolásokkal, melyek kényszerítő szükség nélkül, — nem úgy mint a háborús időkben tett koncessziók, — csak úgy a pusztá jószándékból keletkeztek.

Innen van az emberiség nagyobb egységeinek, a nemzeteknek egészséges ragaszkodásuk a századok alatt kifejtett jogukhoz, minél régibb annál fiatalabb lehet; s ez teszi a jogfolytonosság fönntartását annyira fontossá, mert a jog természetes fejlődésének az útja épen az önmagából való fejlődés.

Lehet, hogy a mostani nagy történelmi átalakulások a jog területén is meghozzák gyümölcseit, de ne távolítsuk el a jogot a maga szerves életétől, ne akarjuk ezt az életképes szerves fejlődést szerkesztőnk válaszában oly találó szava szerint «a jogszabály infláció papírvalutájára» egészen áthárítani.

Csak természetes kiindulópontunk lehet az, hogy a hatályon kívül nem helyezett, csak ideiglenesen felfüggesztett régi jogszabályainkhoz, mihelyt az lehetővé válik, legalább fokozatosan visszatérni igyekezzünk. De a visszatérést is azzal a kimélettel és tételtől-tételtre haladó megfontolással kell végrehajtanunk, melyet az megkíván.

Ezért én azt hiszem helyes kiindulásunk csak az lehet, ami kiindulópontunk, szinte ígéretünk volt a rendkívüli intézkedések életbeléptetése alkalmával, hogy ez utóbbiak hatálya csak ideiglenes és mihelyt a rendkívüli gazdasági rázkódtatások elsímulása megengedi, visszatérjünk megint a régi, a rendes jog uralmához. Ezt az ígéretet megszegni, ezt az alapot kilöki magunk alól kár volna.

Szerény nézetem szerint tehát nagyon találó volt a Jogtud. Közlöny folyó évi 13. számának az a megállapítása, mely szerint «szinte egy mondatban volna összefoglalható minden új magyar igazságügyminiszter hivatása: visszaállítani a háború előtti magyar jogot, amennyire azt a változott viszonyok megengedik».

Ez a restitutio in integrum fölöttébb kíváncsú. Nem ugyan azért, hogy ez az intézmény örök mozdulatlanságban így maradjon, hanem inkább azért, hogy a jog fejlődését, további alakulását visszavezethessük a jogfolytonosságnak arra a természetes alapjára, melyen az az élő szervezet a szellemi fejlődés további kicsiráztatását megint fölveheti. Mert a jogot a gyakorlati élet mindennapi viszonyaiból kiemelve a levegőben inkább fojtogatni lehet, de egészségesen továbbfejleszteni alig. Olyan ez, mint

Antaeus, a föld fia, midőn az igazat álmódó rege szerint csak a saját talajából tud leginkább erőt meríteni.

Nincs az a képzelő erő, nincs oly hatalmas ingenium, mely a való élet lehető alakulásait a maguk mélységében — ami épen maga az élet mélysége — anticipálni, előre mind elgondolni tudná. De ép abban áll, amit a jog szerves önfejlesztő ereje alatt értek, hogy az élet konkrét alakulásaiból kivillanó disszonanciákban nagy jogászok gondolkodása, a fölmerült eleven kérdés elé állítva, a jog összességének szelleméből merít és a mindennapi élet természetes korlátai között megtalálja a helyes kivezető utat, amit a konkrét kérdés alkalma nélkül el sem képzelhetett volna.

Többször láthattuk a mostani nehéz, szinte exlex idők alatt is kir. Kúriánk bölcse ítékezésében, mily szépen lehetett megoldhatatlannak látszó kérdéseket, főként azért, mert gyakorlati kérdések voltak, a jog és a való élet szellemének egybevetéséből kibékítően megoldani. S az ilyen döntés mindég sugarat is vet előre a további jogfejlődés útjára.

Utalok dr. Almási Antal kir. táblai bírónak ugyancsak a Jogtud. Közlöny folyó évi 15. számában: «A gazdasági lehetetlenülés térhódítása» cím alatt közölt mély átgondolását, tanulságos cikkére, mely az ily értelmű fejlődés irányelveire s az ország főbb bíróságainak ebbeli tevékenységére vet élesen bevilágító sugarakat.

Mindamellett az előbbi jogállapot visszahelyezéséhez törvényhozói jellegű beavatkozás is szükséges.

A ránk váró feladat nehézségei itt abban állanak, hogy ez a visszahelyezkedés az előbbi állapotba nem történhet csak úgy egyetlen tollvonással, sőt alig is egyszerre, hanem inkább csak fokozatosan, ami nehézségeit könnyítheti. Mert ez a restitució is eleven húsban dolgozik, s míg az ideiglenes felfüggesztés a háború okozta nagy zökkenések miatt keletkezett, most mindenekelőtt igyekeznünk kell, hogy a visszacsinálásból is nagyobb zökkenések, újabb rázkódtatások ne következzenek.

A gyöngék kimélése és megmentése volt az a törekvés, mely az ideiglenes fölfüggesztést és szabályozást vezette; az átmenet alatt ismét számos existencia kapcsolódott gyenge szálaival ehhez a szabályozáshoz — (utalok csak az egy lakáskérdésre) — és most újból arra kell törekednünk, hogy a gyöngéket megmentsük s őket eltíró rázkódtatás ne legyen.

Ehhez nagy meggondolás kell. Legfőbb eszköze ennek, a helyes cél szoros kitűzése mellett, a tárgyilagosság, az objektív hangulat, s ennek a legbiztosabb melegegya: a nemzet összes rétegeit átölelő szeretet és közvetlenség.

Sürgös érdek a visszatérés, de még ennél is sürgősebb érdek, hogy ez, ha megtörténik, az hiba nélkül legyen, még ha emiatt a végrehajtás vagy annak egyes fázisai némi késedelembe esnének is. Ne legyenek az erre vonatkozó szabályozásban vagy rendeletben meglepetések. Ezért legüdvösebb volna, ha az erre irányzott tervezet, életbeléptetése előtt jóval, már ismeretes lehetne a közvélemény előtt, sőt ezenkívül szakértőkből álló bizottság megbeszélése alá is kerülne; úgy, hogy az életbeléptetés csak akkor történne, mikor már a javaslat mindezekben a szűrőkön átment s a határozó legfelsőbb fórum mindezeknek a véleményét is megtudhatta és mérlegelhetette. Érdeme annál nagyobb lesz. De az ehhez vezető utakat minél előbb kell egyengetni.

A magyar nemzet ezredéves fönnállását, oly sok balszerencse közt, szívós életterején kívül főként három szép erényének köszönhetette: hazaszeretetének, szabadságszeretetének és emberszeretetének. Nem pusztán véletlen, sőt érdekes találkozása az összetartozásnak, hogy mindegyik: szeretet. Mert csak az aktív szeretet tud építeni, fönttartani.

Ezekben az erényekben bízhatunk, hogy nemzetünk, sorsának azon a nehéz fordulóján is, melyhez önhibáján kívül jutott el, most is megtalálja útját, mely ezeknek a nyomán vezet, az építéshez és az élethez, sőt az igazi nagysághoz is.

Dr. Szűts Miklós.

Az állami és államközi jog viszonya.

A nemzetközi jog alapfogalmainak új átértékelése s a már átértékelte fogalmaknak új rendszertani elhelyezése a nemzetközi jog tudományos megalapozásának elengedhetetlen előfeltétele.

A nemzetközi jognak, mint a jogtudományok egyik ágának tudományos művelése sajátos képet tár a szemlélő elé. Mintha az egyes jogágakban érvényesülő módszertani kutatási alap a nem-

zetközi jog területéről száműzve volna, mintha a nemzetközi jog nem is tartoznék a jog generális rendszerébe. Nem csoda ezért, ha már odajutottunk, hogy egyesek tagadóba veszik e jogág «tudomány»-os,¹ illetve e tudomány «jogi»² jellegét.

Ha ezen felfogást hirdető állításaiban van is némi túlzás, annyit objektíve mégis meg kell állapítanunk, hogy a nemzetközi jog tudománya a jogtudományok hierarchiájában a megfelelő elhelyezkedést még nem találta meg.

Jelen sorainkban a nemzetközi jog konstrukciójára vonatkozó nagyobb tanulmányunkból épen azt a kérdést igyekszünk érinteni, amely a nemzetközi jognak a jog egységes rendszerében való elhelyezkedését annyira megnehezíti, vagyis azt, hogy milyen forrásra vezetendő vissza: az állami és államközi jog, vagy más-ként kifejezve, minő reláció van azon két jogrendszer között, melyek közül az egyik az államon belül érvényesül, mikor alattvalóinak és szerveinek egymáshoz való viszonyait szabályozza, a másik pedig az államok között, mikor azok egymásközi viszonyait rendezi. Röviden: milyen a viszony a nemzeti és nemzetközi jog között?

Az irodalomban a nemzetközi jog fenti szemszögből történő konstrukciójára két főirány áll egymással szemben.

Az egyik irány az állami és államközi jogban két egymástól független jogrendszert tekint. Ez a nemzetközi jog konstrukciójának a dualista iránya. A másik a nemzeti és nemzetközi jogban két egymástól függő, egymásnak alárendelt jogrendszert. Ez a monista irányzat. Ezen utóbbi főirányon belül azonban ismét különbséget kell tennünk aszerint, amint az írók egyik tekintélyes csoportja az állami, másik csoportja pedig a nemzetközi jog felsőbbbőségét hirdeti.

Sorainkban kizárólag az egyes irányok tipikus képviselőire hivatkozunk.

Így a dualista felfogás legalaposabb kifejtője *Triepel* az állami és államközi jog viszonyának eldöntését azon forrásokra vezeti vissza, amelyekből a két jogrendszer ered s ezen források vizsgálatánál arra az eredményre jut, hogy azok egymástól különböznek. Állami és államközi jog: «a jogtételek két komplexuma, minde-nyik egy másik forrásból ered, mint amelyből a másik.»³

De kérdés: melyik az a forrás, amelyre a nemzetközi jog visszavezetendő.

Triepel szerint, amint az állami jognak kútforrása az állami akarat, akként a nemzetközi jognak az államok közös akarat. Közlebből: «Részemről a nemzetközi jog kötelező erejét egyrészt abban látom megalapozva, hogy a közös akaratban, amelynek tartalma az államnak, mint magatartásának normája jelentkezik más államokkal szemben, magával szemben nem mint feltétlenül idegen, hanem egyúttal, mint saját akarat mutatkozik, úgyhogy semmi reá nem nehezedik, amit maga nem vállal. Nem egyedül saját akarat, de mégsem pusztán idegen akarat.»⁴ Tehát: «Nur zu einer Willenseinheit durch Willenseinigung zusammengeflössener Gemeinwille mehrerer oder vieler Staaten kann die Quelle von Völkerrecht sein.»⁵

Ugyanezen az alapon, részben más indoklással találjuk meg *Heilborn* dualista konstrukcióját, ki szerint: két egymástól független, egymásnak «formailag alá nem rendelt» jogrendszerrel van dolgunk,⁶ amelyek *Verdross* szerint: «doppelte Sollebene»-hez tartoznak.⁷

Az előbb érintett irány, amely az állami és államközi jogot két egymástól független forrásra vezeti vissza, az ezen jogrendszerekben levő jogi normákat nem tudja közös nevezőre hozni és így tudományos rendszerben elhelyezni. Épen ezért a nemzetközi jog dualista konstrukciós irányával szemben mindinkább a jog egységes fogalmát hirdető monista irányzat került előtérbe.

A nemzetközi jog konstrukciójának monista irányzatában az írók egyik része a nemzetközi jogot az állam akaratára vezeti

¹ Kelsen; Das Problem der Souveränität und die Theorie des Völkerrechts. 1920.

² Nelson; Die Rechtswissenschaft ohne Recht. 1917.

³ Triepel; Völkerrecht und Landesrecht. 1899. 156. l.

⁴ Triepel; i. m. 82.

⁵ i. m. 32.

⁶ Heilborn; Grundbegriffe des Völkerrechts. 1912. 89. l.

⁷ Verdross; Zur Konstruktion des Völkerrechts. Zeitschrift für Völkerrecht. VIII. 335. l.

vissza s ezen az alapon a nemzetközi jogot a nemzeti jog alá rendeltnek tekinti.

Így Jellinek államtana szerint: «A nemzetközi jogi normák nem egy, az állam felett levő magasabb hatalom termékei, amelyeket mintegy reá kényszerítettek, hanem alakilag ugyanabból a forrásból erednek, mint minden objektív jog: a jogalkotó hatalom akaratából.» A nemzetközi jog ezért nem más, mint «külső» állami jog. Hasonlóan ezen irány másik tipikus képviselője Zorn, ki szerint: «a nemzetközi jog jogilag csak akkor jog, ha és amennyiben az állami jog.» Közlebből: «A nemzetközi jog normái annyiban jogi normák, amennyiben a nemzeti jog részei, létesüljenek akár egyezmények alapján, akad államszerződésekkel, akár az egyes államoknak közös jogi meggyőződésén nyugvó hasonló irányú törvényhozása útján.»⁸

Ugyanily indokolással fejti meg Nippold a nemzetközi jog jogi jellegét és állapítja meg a két jogrendszernek egymásközi viszonyát. «Minden jognak eredete az állami akaratban rejlik, miért is a nemzetközi jognak és az állam akaratára kell visszavezetődnie, ha arra tart igényt, hogy a szónak jogászra egyedül irányadó értelmében jog legyen. Az állam a nemzetközi jogot ugyanazon a módon létesíti tehát, mint minden jogot: egy akaratból fordul egy normával és ezt az akaratot ezen normához köti.»⁹

A nemzetközi jog konstrukciója fenti irányának, mely az állami jog felsőbbbségéből kiindulólág az államközi jogot az állami akaratra vezeti vissza, amely tehát a nemzetközi viszonyok szuverén szabályozóiul magukat az államokat tekinti, megsebezhető oldala abban rejlik, hogy egy objektív nemzetközi jog és ezen nyugvó nemzetközi jogrend kialakulását teszi lehetetlenné.

A jogrend előfeltétele u. i. az objektív jog által való megkötöttség. Az a felfogás pedig, mely a nemzetközi jog rendszerének normáiban az államok akaratmegjelenéseit szemléli: csak egy minden állam akaratelhatározásától függő szubjektív nemzetközi jogot eredményez, aminek azután szükségképi következménye az államok közti viszonyoknak objektív jogot nélkülöző rendezetlensége, nemzetközi anarchiája.

A nemzetközi jog konstrukciójának másik monista iránya a nemzetközi jog primatusából indul ki, s így eszerint az állami jogrendszer van az államközinek alárendelve.

Kaltenborn a nemzetközi jogot, mint az államok felett álló magasabb, objektív érvényű jogrendet tekinti. Szerinte az állam egy népnek legmagasabb jogi közösségbe való egyesülése és szerződése «azon népnek legmagasabb jogintézménye». «De az állam a jognak nem a legmagasabb és abszolút jogintézménye. Vagyis van a jognak még egy magasabb rendje, azaz egy magasabb emberi közület, mint az állam, egy általános emberi jogi közület, melyben a jog nemzetközi rendje érvényesül.»¹⁰

Újabban különösen hevesen Nelson polemikus élű tanulmányában szállott sikra a nemzetközi jog elsőbbsége mellett, amelyben a vezető nemzetközi jogi rendszerek nem egy helyen túlzó kritikájával igyekszik kimutatni a nemzetközi jog államjogból való leszarmaztatásának lehetetlenségét. Így a Jellinek-féle államelmélet bírálatánál odanyilatkozik, hogy a szuverénitásnak az állam lényeges alkatelemeként való megállapítása lehetetlenné teszi a nemzetközi jog megkonstruálását, mert az egyik államnak a szuverénitása közvetlenül a másikat kizárja. «Ha az egyik a másikkal szemben semmi korlátot nem akar elismerni (pl. annak önállóságát nem akarja respektálni), úgy ennek azzal szemben sincsenek semmi jogai, mert ezek az elsőt köteleznék, tehát önkényére béklyókat raknának.»¹¹ Az állami egyenlőjoguság elve pedig egyenesen ellenmond a szuverénitás dogmájának. «Ha u. i. létezik egy jog az államok közti egyenlőségre, úgy ez a jog ezzel az államok önkénye alól van kivonva; ez tehát korlátozza annak szuverénitását és ezzel azt általában megszünteti.»

Jellinek szerint az állami és államközi jog viszonyából folyik, hogyha a nemzetközi jog az állam létérdekével konfliktusba kerül, úgy a nemzetközi jogszabály meghátrál, minthogy: «a nem-

zetközi jog van az államokért, de nem az államok vannak a nemzetközi jogért.»¹² Nelson szerint Jellinek ezen tétele önmagának mond ellen, mert: «Ha maga a jog képezi az állam célját, úgy az államcél nem kerülhet konfliktusba a joggal. Mert az, hogy a jog miatt a jog megsértessék, vagy megsérthető legyen, önmagának mond ellen. Valami egészen más azonban az államoknak joga, mint érdeke. De ha nincs jog valamilyen jogtétel megsértésére, úgy nem lehet olyan érdek, ha az még olyan erős vagy szent is, mely a nemzetközi jog megsértését igazolhatná.»¹³ Így jut Nelson azon következtetésre, hogy az állami szuverénitás doktrínája s ennek alapján az állami jog felsőbbbsége a nemzetközi jog tudományos kiegészítését lehetetleníti. A nemzetközi jog tudományos konstrukciója csakis az államok feletti jogrend felvételével lehetséges.

A nemzetközi jog principatusának teóriája új elmélyítést nyer Kelsen rendszerében, aki az őt jellemző éles logikával igyekszik az állami és államközi jogot a jog egységes rendszerébe beállítani, mert: «a jurisprudentia abban a mértékben lesz tudomány, amennyiben ismeretköre egysége kívánalmának megfelel, amennyiben sikerül minden jogot, mint egységes rendszert áttekinteni.»¹⁴

Kelsen szerint a nemzetközi jogban uralkodó az a felfogás, amely szerint a nemzetközi jogközösség az egyenlőjogú államok közössége, hogy tehát az államok, dacára tényleges nagyságuknak, népességi sűrűségüknek és hatalmi eszközeinek kölcsönösen korlátozott hatalmi körrel, egyenlők s egy magasabb közösségbe tartoznak, olyan újabb kultúrképzet, amely egy jogászhi hipotézis segítségével keletkeztetett. Ezen hipotézis szerint pedig: «— az államoknak tekintett közületek felett egy jogrend létezik, amely az egyes államoknak érvényesülési területét kölcsönösen korlátozza — egy jogrend, mely ezen közületeknek kölcsönös magatartását mindenikre egyenlő normákkal rendezi — amely, mint univerzális rend a kölcsönös jogi személyekként perszonalifikálódó egyes állami jogrendeket izoláltságukból kiemeli, hogy azokat egy egészbe, egy «közösség»-be egybefűzze.»¹⁵ De ez csak a nemzetközi jog elsőbbségének elismerésével, vagyis akként lehetséges, ha az egyes állami jogrendek, mint egy azokat körülölgő egyetemleges jogrend részei értékeltetnek.

«Ha a nemzetközi jog egyáltalán jog, az érvényes normák egy rendszere akar lenni, akkor érvényességének abban az értelemben kell objektívnek lennie, hogy a kötelezett alanyok akaratától független.»¹⁶ Ez pedig csakis a nemzetközi jog elsőbbsége mellett lehetséges. Az állami jogrend feletti nemzetközi jogrend ideája Kelsen szerint szükségképen a civitas maxima, a világállam ideáljához vezet.

Amiként az állami jog principatusának teóriája, amint láthattuk, nem juthat el a nemzetközi jogrend megkonstruálásához, akként a nemzetközi jog elsőbbségének a hipotézise nem lehet el a szervezett nemzetközi hatalom, vagyis az államfeletti állam koncepciója nélkül. Hogy melyik «állapot» a kívánatosabb: az állami teljes függetlenség államközi anarchiában, vagy nemzetközi jogrend világállamban, ennek megállapítása politikai hitvallás vagy világnézet eredője.

De mikor mi a ma érvényben levő nemzetközi normáknak tudományos analitikája alapján igyekszünk a két jogrendszer viszonyát megállapítani, ki kell zárunk bármely forrásból eredő mindenfajta nem jogászhi értékelést. Sajnos, ezen tisztult szempontot nélküli a kérdéseinkre vonatkozó irodalom.

Majd az állami öncélúság dogmája, illetve az ahhoz tapadó politikum, mely az állami imperializmusban jut kifejezésre, teszi lehetetlenné a tisztánlátást, majd pedig a világállam s az ahhoz kapcsolódó világnézet, melyet összefoglalóan a pacifizmusban jelölhetünk meg.

Ha az érvényben levő nemzetközi jog tudományos konstrukciója a mi célkitűzésünk, úgy a ma érvényes nemzetközi normák jogászhi kritikájával adhatunk választ a feltett kérdésre. S így ezen alapon kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy az államok közti nemzetközi élet mai fokán: a nemzetközi jog normái vegyes ter-

⁸ A. Zorn: Grundzüge des Völkerrechts. 193. 6. l. L. még Rivier: Lehrbuch des Völkerrechts. 1899. «Külső államjog» terminológiáját.

⁹ Nippold: Der Völkerrechtliche Vertrag, seine Stellung im Rechtssystem und seine Bedeutung für das internationale Recht. 1894. 18. s. köv. l.

¹⁰ Kaltenborn: Kritik des Völkerrechts. 1847. 259. l.

¹¹ Nelson: i. m. 60. l.

¹² Jellinek: Allgemeine Staatslehre. 1905. 366. l.

¹³ Nelson: i. m. 65. l.

¹⁴ Kelsen: i. m. 152. l.

¹⁵ Kelsen: i. m. 205. l.

¹⁶ Kelsen: i. m. 207. l.

mészetűek, van bennök állami akaratmegnyilvánulás, de van bennök egy ma még formailag ki nem alakult, de a valóságban érvényesülő nemzetközi akarat is.¹⁷ És ebben az értelemben igaza van Nippoldnak, hogy: «A nemzetközi jog éppolyan kevésbé állami jog, mint ahogy az állami jog nemzetközi jog.¹⁸

Igaz, hogy ezen megállapítás lehetetlenné teszi a két jogrendszernek a jog egységes rendszerében való elhelyezését. Tény az is, hogy ezen következtetésünkben benne van az ítélet a nemzetközi jog fejletlenségéről. De ez tudományos következtetésünk helyességét nem érinti.

Mindaddig, amíg a jogilag megszervezett nemzetközi hatalom ki nem alakul, az állami és államközi jog két egymás mellé rendelt jogrendszer marad.

A fejlődés útja hova vezet? A kérdésre feleletet adni: a jós-lások közé tartoznék. Az állami és államközi jog felsőbbbségéért folyó küzdelem eldőlése nem jogászai hipotézisektől függ, hanem az államközi szükségletektől és ezen szükségletek szerint a tömegek lelkében végbemenő változástól. Épen ezért bármennyire is igaza van Nelsonnak, hogy «Herrschaft fremder Willkür ist Despotismus, Herrschaft eigener Willkür Anarchismus», és mi jogászok bárhogyan is tudjuk, hogy a jogrend feltétele az objektív jog uralma, addig, ha csak el nem akarjuk hagyni a tudomány területét, nem taníthatjuk az állami jognak nemzetközi jog alá rendeltségét, míg a lelkekben az állami léthez való ragaszkodás nagyobb — az államok közti anarchia árán is, mint a nemzetközi jogrend kívánalma — a világállam révén. Ha a fejlődés útja valamikor ide vezet, a korabeli nemzetközi jogtudomány feladata a végbement változásoknak jogászai interpretálása lesz és ennek alapján foghat hozzá a nemzetközi jog új megkonstruálásához.

Irk Albert.

Curia locuta...

(A 86. sz. teljes-ülési döntvényhez.)

A 24. sz. jogegységi határozat sorsa végre a Kúria teljes-ülése elé került, azonban nagy csalódás érte azokat, akik a Kúria teljes-ülésétől ezen igazságtalan és tarthatatlan határozat megváltoztatását várták.

A teljes-ülés 86. sz. döntvényében a 24. sz. jogegységi határozat álláspontját teljesen magáévé tette azzal az indoklással, hogy az 1874: XVIII. tc. szövege értelmében nem engedi meg a döntvénnyel ellenkező értelmezést, s hogy ezen tarthatatlan helyzet megszüntetése nem a bíróság, hanem a kormányzat, illetve a törvényhozás feladata.

A kormányzat ebben a kérdésben már állást foglalt akkor, amikor a 24. sz. jogegységi határozattal eldöntött kérdést a teljes-ülés elé utalta, ezzel is dokumentálta, hogy ezen kérdést a bíróság döntheti el, s nincs szükség sem kormányzati, sem pedig törvényhozási intézkedésre, s így ezen kérdésnek a kormányzat körébe való utalása nem bír megállható alappal.

A törvényhozásnak kétségtelenül joga van ebbe a kérdésbe beleszólni s ezt szabályozni, azonban a jelen esetben nem az a kérdés, hogy joga van-e erre, hanem hogy szükség van-e erre a lépésre. Ennek a kérdésnek az eldöntése attól függ, hogy miként fogjuk fel a bírói hivatást, ha akként, hogy a bíró nem egyéb, mint a törvénynek gépies alkalmazója, s a bírónak a jog továbbfejlesztése tekintetében semmiféle hatalma sincs, úgy csakugyan nincs más mód a kérdés eldöntésére, mint a törvényhozáshoz fordulni, s ebben az esetben a Kúria határozatát helyesnek kellene elismerni, ellenkező esetben azonban az helytelen.

Hogy a bíróságnak e tekintetben mi a feladata, arra nézve ismételjük neves és előkelő jogászaiknak úgy a jelenben, mint ezelőtt tett kijelentéseit.

Így pl. másik felsőbbbíróságunknak — a közigazgatási bíróságnak — elnöke folyó évi újévi beszédében a többek között a következőket mondotta: «A bíró nem lehet a jogszabály egyszerű szócsöve, hanem ellenkezőleg jogfejlesztő tevékenységre van hivatva... Nemcsak logikai, szisztematikus, kiterjesztő vagy megszorító magyarázatra, illetve törvényértelmezésre lesz szükség, hanem nem lesz elkerülhető az sem, hogy a törvénynek — ugyanazon és válto-

zatlan kifejezés mellett — ne adassék ellentétes értelmezés.» Plósz Sándor igazságügyminiszter korában a kolozsvári igazságügyi palota megnyitása alkalmával pedig a következőket mondotta: «Nem szabad a törvény holt betűjét vakon alkalmazni és azt az igazságot szolgáltatni, amelyről azt mondják: «summum ius, summa iniuria (közölve dr. Balog Arnold: Törvény és Bíró című dolgozatainak 17. oldalán).

Ugyanezen kérdésben Oberschall Adolf, a Kúria volt illusztris elnökének a következő volt az álláspontja: «azokban az esetekben, amelyekben a törvény különböző magyarázatoknak enged helyet, azt a felfogást tegyük magunkévá, mely leginkább teszi lehetővé az anyagi igazság érvényesülését (közölve u. o. 22. old.).

Végül a jó bírák mintaképe Vavrik Béla arra a kijelentésre, hogy a bírónak mindenkor feltétlenül ragaszkodnia kell az írott törvényekhez, a következőket válaszolta: «Ezen követelményt, mint abszolútum, minden művelt nemzet történelme megcáfolja... A bíró többször jut abba a helyzetbe, hogy állást kell foglalnia oly törvényekkel szemben, amelyeknek, mint clavultaknak, alkalmazása a nép egyetemes erkölcsi és igazságérzetébe ütköznék» (u. o. 37. oldal).

Folytathatnók ezen idézeteket tovább is, de azt hisszük, hogy ezek is elegendők annak megcáfolására, hogy a Kúria a tv. holt betűjéhez lenne kötve.

Szomorú ez a határozat még más szempontból is.

A bírói ítéleteknek amellet, hogy a felek közti jogvitát eldönti, a felekre nevelő hatással kell bírnia oly irányban, hogy a bíróság pártatlanságába és igazságérzetébe vetett hitet erősítsék, ez utóbbi körülmény még fokozottabb mérvben áll az elvi jelentőségű, jogegységi határozatokra és teljes-ülési döntvényekre.

Ily határozatokkal, mint a 86. sz. döntvény, nem ezt, hanem épen az ellenkezőt érjük el, mert miként követelhezzük meg azoktól a szerencsétlenektől, akiket ez a határozat érint, hogy ne zúgolódjanak a bíróságnak ilyen határozatai ellen, mit feleljünk az ily szerencsétleneknek, ha azt találják nekünk mondani, «hát az én munkaképességemnek értéke csak mai 100 K-t ér, hiszen a békében ebből a pénzből körülbelül 600-szor vehettem igénybe a villamos vasutat, ma pedig ahhoz, hogy ezt csak egyszer is megtegyem, félévi járadékom kell, hogy odaadjam, s mit szóljunk az ily szerencsétlennek, ha véletlenül megtudja, hogy a csehszlovák bíróságok épen a magyar törvényekre való hivatkozással mondták ki a baleseti járadékok felemelhetését a változott gazdasági viszonyok okából.

Mindezek a körülmények elegendő indokul szolgálhattak a 24. sz. jogegységi határozat megváltoztatására még abban az esetben is, ha tényleg helyes lenne a Kúria azon indoka, hogy a törvény értelmében a sérültnek, illetve az elhalt hátramaradtjának a balesetet megelőző évben volt keresményét kell a kár kiszámításának alapjául venni.

De ezen indok sem helyes, u. i. az 1874: XVIII. tc. ily rendelkezést nem tartalmaz, sőt ennek 4. §-a kifejezetten a bíróság belátására bizza, hogy a kárt a fennforgó viszonyok számbavételével állapítsa meg.

A Kúriának ebben a kérdésben kifejlődött joggyakorlata legjobban bizonyítja, hogy maga a Kúria sem értelmezte ezen határozmányt akként, amint azt most teszi, így pl. eleinte nem vette figyelembe az ú. n. változó illetményeket, mint kilométer-, óra- stb. pénzket, majd később ezeket is figyelembe vette, de a sérültnek nem élete fogytáig, hanem csak 60-ik életévének betöltéséig ítélte meg, viszont a jövőben várható előléptetések, elmaradásából származó kárt is figyelembe vette.

Ezenfelül oly esetben, ha a balesetet szenvedett még nem érte el teljes munkaképességét figyelembe vette azt, hogy hasonló foglalkozású egyén — teljes munkaképességét elérve mennyit keres, s a teljes keresőképes kor bekövetkeztétől kezdve ezen kárt ítélte meg.

Ezen esetek elég világosan mutatják, hogy a Kúria azon jövőben bekövetkező keresetváltozásokat, amelyek az ítélet hozatal idejében előreláthatók voltak figyelembe vette, tekintet nélkül arra, hogy a sérült állapotában következett-e be a változás vagy sem.

Ha tehát ezen esetekben figyelembe vehető volt a kereseti viszonyoknak a sérült állapotától független változása, úgy csakugyan nem lehet a gazdasági viszonyok később bekövetkező megváltozását figyelmen kívül hagyni s a járadék felemelését megtagadni.

¹⁷ L. a szervezetlen nemzetközi hatalom fogalmát szerző: Új Nemzetközi jog. 1923. 14. s. köv. 1.

¹⁸ Nippold: i. m. 72. l.

De ezen esetek eléggé kifejezésre juttatják azt is, hogy nem az elveszett kereset — ahogy az a baleset pillanatában volt — képezi kártérítés tárgyát, hanem az elveszett keresőképeség, s a balesetet megelőző időben elért keresmény csak egy eszköze a kár kiszámításának, amiből következik, hogy ha ezen eszköz a kár kiszámítás alapjául már nem szolgálhat, s a sérültnek nem nyújtja a keresőképeség csökkenése által előidézett kárt, úgy a bíróságnak feladata azon eszközöket megtalálni, amelyek a teljes kár megállapítására alkalmasak.

Annál is inkább a bíróság s nem a törvényhozás feladata ez, mert annak megállapítása, hogy egy törvény miként alkalmaztasék oly életviszonyokra, amelyeket a törvényhozás előre nem látott s nem is láthatott, a törvény alkalmazásának kérdése, s a törvény alkalmazása körében előforduló ily esetekben nem lehet a törvény betűire hivatkozni.

Folytathatnók még tovább annak kimutatását, hogy a Kúria álláspontja helytelen, de a 24. sz. jogegységi határozat ellen irányuló kritikákban ezen kérdés már annyira ki lett merítve, hogy visszaélés lenne az olvasók türelmével az ott már felhozott okokat újból felhozni.

Ezek után még csak egy körülményt nem lehet hallgatással mellőzni, nevezetesen felmerültek hangok, hogy a Kúria elhatározására nagy befolyással bírt az, hogy a döntvénytől eltérő határozat esetén az államra, amely az államvasutak révén ebben a kérdésben nagyban érdekelt van, nagy pénzügyi terhek hárulnának.

Nem akarunk ebben hinni s ma sem hiszünk benne, hogy ez a kérdés eldöntésére bármily befolyással is bírt volna, de ennek dacára szükségesnek tartjuk kimutatni, hogy ezen érv sem bír megállható alappal.

Kétségtelen dolog, hogy ebben a kérdésben, mint kötelezetek, leginkább a vasutak vannak érdekelve, s ezért csak arra terjeszkedünk ki, hogy mennyiben befolyásolta volna ezek helyzetét az ellenkező döntés.

A sérültek a vasúthoz való viszonyuk szempontjából lehetnek: a) idegenek; b) volt alkalmazottai.

Pontos statisztikai adat nem áll ugyan rendelkezésemre, hogy hány százalék az idegen, s hány volt a alkalmazott, de azt hiszem, hogy nem tévedek, ha a nagy vasutaknál az idegenek számát 10%-ra, az alkalmazottak számát pedig 90%-ra teszem. Az alkalmazottak közül, tekintettel arra, hogy azok egy részének kártalanítása az 1907: XIX. tc. értelmében a munkásbiztosító pénztár hatáskörébe tartozik, a nyugdíjban részesülők számát 70%-ra, míg a nyugdíjban nem, csak járadékban, részesülők számát 20%-ra lehet tenni. A nyugdíjasok nyugdíjukon és járadékukon felül megkapják mind ama pótlékokat, amelyeket a többi nyugdíjasok is megkapnak, s tekintettel arra, hogy ezen pótlékok, segélyek, kedvezményes ellátás stb. a baleseti járadékba beszámítandók lennének, ezeknél nagyjában és egészében a járadék felemelési perekről szó sem lehet, s így az ellenkező döntvény semmiféle vagy csak csekély teherrel járt volna.

Ily pénzügyi teher csak az idegenek és az egyéb alkalmazottaknál merült volna fel, ez azonban semmiesetre sem lehet olyan, mely az államot pénzügyileg számbavehető módon érintetné, már csak azért sem, mert az államvasutak még 1920-ban azon volt alkalmazottainak baleseti járadékát, kik nyugdíjjal nem bírtak, önként felemelte ennek kétszeresére s megadta ezeknek ama kedvezményes ellátást, amely a nyugdíjasokat megilleti.

Hogy az államvasutaknak ezen eljárása nem fejlődött tovább, annak nagyrészt okozója a 24. sz. jogegységi határozat volt, mert akkor az intéző körök már szembe találták magukat a Kúria jogegységi határozatával, s köztudomású, hogy adminisztratív úton könnyebben lehet elérni, illetve fejleszteni valamit, ha a kérdést legalább is vitásnak lehet tekinteni, mintha az egyik irányban döntés történt.

A Kúria is úgy járt ezen határozatával, mint a kertész, aki az elfagyott, elhalt ágra pazarolja munkáját, míg a frissen hajtó rügyeket, amelyek az elhalt részt utólag önmaguktól beárnyékozták, eltakarták volna, nem engedni fejlődni.

Most már csakugyan nem marad más hátra, mint az, hogy a törvényhozás tegye magáévá a «bis dat, qui cito dat» elvét, s igyekezzék ezen tarthatatlan állapotot mielőbb megszüntetni, de egyszersmind orvosolni az eddigi jogsérelmet azzal, hogy a törvénynek visszaható erőt tulajdonít.

A kérdés megoldásánál három szempontnak kell döntőnek lennie:

1. akként oldassék meg, hogy a bíróság ne terheltesse felesleges munkával;

2. a balesetet szenvedett minél előbb kapja meg a felemelt járadékot, amin talán legkönnyebben úgy lehetne segíteni, hogy az alkalmazottak nyugdíjuk és járadékuk együttes összegének számításba vételével kapják meg a pótlékokat és egyéb kedvezményeket, az idegenek járadéka pedig, pl. a vasutaknál oly arányban emeltesse, mint amily arányban menetdíjakat emelték;

3. a kötelezettnek megadandó lenne a jog arra, hogy az így kiszámított járadék leszállítását kérhesse, ha az vagyoni romlására vezetne, vagy kisebbfokú munkaképeség csökkenést szenvedett, s ez nem gátolja a sérültet lényegesen keresetében.

Az itt felhozottak csak az életben maradt baleseti sérülte látszanak vonatkozni, de a Pp. 413. §-a az elhalt hátramaradottainak is módot adott a járadék felemelésére, s a kérdés szabályozásánál ezeket sem lehet figyelmen kívül hagyni.

Dr. Goldschmied Mór.

A családjog Almási Antal könyvében.*

Almási szembe állítja a semmisségi pert a megtámadási perrel s megállapítja, hogy a megtámadási perben két dolgot kell az ítéletnek kimondania, és pedig egyrészt azt, hogy a házasságkötésnél egy hatékony tényálladási hiba, a megtámadási ok fennforgott, amely a házasság érvénytelenítésének lehetőségét megadja, másrészt, hogy a megtámadási jogügylet a megfelelő módon fogantatott. Az ítéletnek a megtámadás hibátlan voltát is meg kell állapítania.

Almási kiemeli a nőnek a magyar jog szerinti önállóságát s ezzel kapcsolatban megemlíti, hogy a nő önálló pénzkereső joga nincs határozottan kimondva, azonban, minthogy a házasságkötés a nő jogképességét nem érinti, ezt a jogát is el kell ismerni. Természetesen ezt a jogát — úgy mond — a házasságközösség kötelességei s a férjnek a házassági jogügyletben való döntő joga, mely a nő egyes kereseti forrásaira nézve az egyes jogforrásokban különösen is ki van emelve, korlátozza.

A szerző helyteleníti és megfoghatatlannak mondja azt a joggyakorlatot, mely az elmebeteg házastárssal szemben lehetetlenné teszi betegsége alatt még azon bontó okok érvényesítését is, amelyeket amaz betegsége előtt követett el. Ezt a gyakorlatot azon szigorú felfogással magyarázza, amelyet mindkét házastársal szemben tanúsít a joggyakorlat a házastársi kötelességek tiszteletben tartása terén, s mely megköveteli, hogy az ártatlan házastárs a vétkessel szemben teljesen tisztán álljon, mert a legcsekélyebb elnézés, hozzájárulás, megbocsátás vagy viszontvétkesség súlyos következményeket von maga után.

A bontóokok tanában Almási elhagyja az eddig szokásos abszolút és relatív elnevezéseket s helyettük a kényszerítő és lehetséges (fakultatív) bontó ok elnevezéseket alkalmazza. Röviden és pragmatikusan tárgyalja a házasság felbontásának törvényben meghatározott eseteit, nem bocsátkozik a joggyakorlat által feidolgozott ezer részletes tényeset taglalásába, meghatározza, hogy a bontó ítélet ellentétben az érvénytelenítő ítélettel a multat nem érinti, csak a jövőre vonatkozólag intézkedik. A szerző felhívja a figyelmet arra is, hogy holtánnyilvánítt esetben, mikor a házasság az újabb jóhiszemű házasságkötés folytán megszűnik, a H. T. 73. §-a értelmében csak vélelem az, hogy a holtánnyilvánítt nem élt tovább annál az időpontnál, amely a holtánnyilvánítt ítéletben elhunyt napjául meg van állapítva. Ezért ha a házasság személyi hatásai jönnek elbírálás alá, a házastárs halála gyakran a holtánnyilvánítt dacára bizonyítandó lesz.

A házassági vagyonjogban a szerző már figyelembe veszi és összhangba hozza a polgári törvénykönyv javaslatát a joggyakorlattal s jogi megállapításainál a javaslatra, mint a joggyakorlat által is irányadónak tekintett jogforrásra hivatkozik. Így a nőnek férj tartási kötelességét, mint jogi tételt fennállónak mondja s konstatálja, hogy a férjnek felesége első házasságából származott s általa a házasságközösségbe felvett gyermekeit el kell tartania.

Bár a nő és férj különvagyona feletti szabad rendelkezési jogot, mint irányelvet a szerző kiemeli, mégis rámutat arra, hogy

* Bef. közl. — Az előbbi közl. I. a 19. számban.

bizonyos korlátozások el nem kerülhetők. Általában véve azonban — úgymond — a nő szabad rendelkezési joga annyira védve van, hogy az ezzel ellenkező megállapodás, mellyel a nő szabad rendelkezési jogáról végkép lemond, semmis.

A nőtartás kérdésénél elfogadja a szerző a marosvásárhelyi tábla ismeretes álláspontját, amely szerint a nőnek nem jár a házassági perben sem feltétlenül ideiglenes nőtartás, csak akkor, ha az életközösség megszüntetése után is érdemes rá, illetve ha érdemlenné nem válik. A házasság felbontása után azonban szerinte ezzel érvelni nem lehet. Ez az álláspont azonban ellentétben áll a Pp. 413. §-ával Almási a végleges nőtartás terén azt állítja, hogy a H. T. 91. §-a kell, hogy egyedül irányadó legyen a változtatás tekintetében s bár megjegyzi, hogy a Kúria álláspontja szerint a Pp. 413. §-a a 91. §-t hatályon kívül helyezte, a változtatásnak csak a nőtartás felemelése tekintetében lehetne helye, mert az in favorem uxoris intézkedő 91. §-t nem volna szabad hatályon kívül helyezni a Pp. 413. §-ának fenti magyarázatával. Ebben azonban a szerzőnek már csak azért sincs igaza, mert a 91. §. csak bizonyos korlátozással engedi meg a tartás felemelését, míg a 413. §. a férj jövedelmének emelkedése esetén is tekintet nélkül a nő vagyoni viszonyaiban beállott változásokra, illetve ily változások nélkül is.

A házassági közszerzemény nehéz és a különböző jogelméletekkel bizonyos mértékig összekuszált problémáját a szerző tiszta szemmel látja, s bár a joggyakorlat egynehány tételét nem méltatja kellő figyelemre s viszont más tételét nem részesíti megfelelő kritikában, általában véve tiszta képet nyújt a közszerzeményről, az ahhoz való jog megállapításáról, az összegszerűség kiszámításáról, az esedékességről, az igény biztosításáról s a fizetési módokról. Egy jogesetből kifolyólag azt állítja, hogy a családjogilag tiltott cselekvések legsúlyosabb fajtái a közszerzeményi követelésnek a jövőre vonatkozó elvesztését idézik elő, nem fejt ki azonban, hogy az életközösség tartama alatti időre-e, vagy az életközösség megszűnte utáni időre, mert van ugyan csak olyan kúriai álláspont is, amely szerint annak a nőnek, aki férje brutális magatartása miatt volt kénytelen az életközösséget megszüntetni, illetőleg, akit férje ártatlanul üldözött ki a házból, a közszerzemény a házasság felbontásáig jár. Ez az álláspont ugyan a joggyakorlatban nem általánosan elfogadott tétel, de mindenesetre olyan probléma, amellyel érdemes lett volna foglalkozni. Almási az esedékesség időpontjának taglalásánál állapítja meg, hogy a közszerzeményi vagyon kiszámításánál irányadó időpont az elválasztó határozat, az életközösség végleges megszüntetése, illetve a családjogilag tiltott cselekmény elkövetése. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a tiltott cselekmény elkövetése rövidebb-hosszabb idővel megszokta előzni az életközösség megszüntetését s annál is inkább az ágy és asztaltól elválasztó végzést s így a számítás időpontja nincs kellőképp fixirozva. Az esedékesség s a vagyontöbblet számításának időpontjai nem esnek össze, mint ahogy Almási állítja, mert a közszerzeményt csak a házasság felbontása, illetve megszűnése napján köteles a házastárs az arra jogosítottnak fizetni. E számítási, esedékességi időpontok s a valóságos fizetés napja között beálló értékkülönbözet problémája nemcsak napjainkban, de általában mindig fontos tárgyat képez a jogi vitáknak s ezért sajnálattal nélkülözzük, hogy Almási e kérdést nem vette éles boncolókése alá.

A fentiekben iparkodtam röviden ismertetni Almási Antal kitűnő könyvének házasságjogi részét. A szemelvények közlése azt hiszem bizonyos mértékig jó volt arra, hogy a könyv szelleme, iránya, modora, módszere példákban is szemlélhető legyen. Bár csak sokaknak hívtam volna fel figyelmét erre az értékes műre s azt hiszem, a könyvvel foglalkozók igazat fognak nekem adni abban, hogy ez a könyv a magyar kultúrának dicsőséget fog szerezni s a magyar jogszolgáltatásnak igen nagy szolgálatokat fog tenni.

Dr. Virágh Gyula.

Szemle.

— **Plósz Sándor** nyugalombavonulása a budapesti egyetem jogi karának pótolhatatlan veszteségét jelenti. Ihering félszázaddal ezelőtt írja Oskar Bülow-hoz intézett tréfásan lapidaris hangú levelében: *Prozessualisten sehr rar sein, ungeheuerer Zukunft haben — Prozess mitten im Leben — Wissenschaft wachsen mit der Zeit — Möchte heute noch*

Prozessualist werden, um etwas neues zu hören und mitzuerleben. Plósz Sándor a világperspektíva hidegen tárgyi-lagos látószögéből szemlélve egyike azoknak a hatalmas ingeniumoknak, akik Iheringnek «Pythia» aláírással jelzett jóslatát valóra váltották, akik a perjogot a formák mester-ségéből a tudomány művészetévé fejlesztették, akik a perjog és anyagi jog mélységesen benső kapcsolatát átérzve és átértve processzualista mivoltukat a jog egyetemes fejlődésének szolgálatába állították. Ily értelemben a perjogász valóban ritka jelenség. Ha Plósz Sándor tanári működése kutató és törvényalkotó munkájának eredményeihez mérve kisebb jelentőségűnek látszik is, e csalóka látszat nem leplezheti el a valóságot, hogy a bíró, a tudós, a miniszter mégis mindenekelőtt professzor maradt. Abból az eszményi típusból való professzor, amelynek nem a kinevezés adja meg a tanítási hivatottságot és amelyet a nyugdíjazás sem foszt meg tanári jellegétől. Mint Anatole France Abbé Lantaigne-e, akinek papi mivoltát polgári ruhában is menten felismerik, Plósz Sándor is elmondhatja magáról: *Tu es sacerdos in æternum.* Több, mint félszázados szakadatlan munka szentelte fel a fürkésző, kutató, tépelődő tudományos gondolkodás papjává és a tudományos hittel is elválaszthatatlanul függ össze hirdetésének szükségszerűsége. Lehetséges, hogy a budapesti egyetem jogi karának, a tudományos kutató géniuszok túrheterellen megszaporodása miatt, már nincs szüksége Plósz Sándorra, de egészen bizonyos, hogy Plósz Sándornak tanári működése végett nincs szüksége a Pázmány-Egyetemre. Mert, ahol Plósz Sándor megjelenik, szóban, írásban egyaránt tanár lesz és a magyar jogászság egyeteme mindenkor tanítványa marad, akinek halála, ragaszkodása és szeretete független attól, hogy a jogi kar nélkülözni tudja... Plósz Sándor — fiatalságát.

— **Nitsche Győző síremléke.** alig mult egy éve, hogy nagy részvét mellett, barátai és tisztelői nagy bánatára temették el Nitsche Győzőt, a m. kir. szabadalmi bíróság elnökét a Farkasréti temetőben és már néhány hét múlva díszes síremlék fogja emlékét megörökíteni. A realizmusban tobzódó e korban, midőn az emberek legnagyobb része határt nem ismerő cinizmussal csak arra gondol, amiből haszna lehet és kincset-kincsre halmoz, igazán vigasztaló fénysugárként hat, hogy alig hogy pár órával ezelőtt baráti szív sugallatára megszületett az a gondolat, hogy Nitsche sírja nem állhat jeltelenül a Farkasréti temetőben, mintegy varázsszóra az elhunyt legszűkebb baráti köre már is valóra váltotta a nemes gondolatot. Valljuk be, ez nemcsak azt jelenti, hogy vannak még — kevés számban — ideálisan gondolkodó emberek, de a Nitsche egyéniségének varázsa kellett hozzá, hogy a szíveket megszólaltassa és — nos igen, — a pénztárcákat megnyissa. Önként jelentkeztek a nemesszívű adakozók, még a pénz mai elértéktelenedése mellett is nagy értéket képviselő összegekkel. Itt is bevált az, amit *Vavrik Béla*, a magyar jogászok elhunyt vezérlő csillaga egyik emlékbeszédében mondott: «Az eszmék világában elhull, mielőtt még létet is alig nyert, ami silány és ami csak a pillanat érdekeit szolgálja, de fennmarad és az idő által csak értékében nyer, ami az igazság és bölcsesség fáján terem: a valódi becses.» A síremlék tervét jeles szobrászunk *Gárdos Aladár* készítette. Vörös márványból faragott négy méter magas obeliszk fogja rövid idő múlva hirdetni, hogy ki egész életében nemesen gondolkodott és cselekedett, nem élt hiába; de a márványból készült emlék azt is hirdetni fogja, hogy a mai sivár korban is vannak még ideálisan gondolkodó emberek, kik még a halottra is gondolnak, akiből pedig már hasznót nem húzhatnak!

Gyomai Zsigmond.

— **A Kereskedelmi Jog** húsz éves jubileumát üli, ami még normális időkben is figyelemreméltó esemény volna. Annál inkább ma, midőn még Németországban is sorra hullanak el az egyes jogi szakokat önállóan képviselő folyóiratok. Annak a jeles írói gárdának, amely a Kereskedelmi Jog-ot két évtized óta oly előkelő színvonalon tudta tartani, amely gondoskodott róla, hogy a lap aktuálitása tudományos jellegével mindenkor összhangban álljon és mindenekelőtt

az érdemdús szerkesztőknek testvéri rokonszenvvel kívánunk szerencsét ama küzdelemben, amelyet minden szaklap a magyar kultúra viharában folytat.

— **Valorizációs határozatok.** 1. Felperes 1922. évben indított keresetet az 1914. évben végzett peren kívüli ügyvédi munka díjazása iránt. A díjak megállapításánál a pénz vásárlóerejének a kereset beadásáig (?) bekövetkezett csökkenését is figyelembe kell venni, mert alperes kétségtelen késedelmé folytán a felperesen kívüli okokból bekövetkezett lényeges gazdasági változás annál kevésbé eshetik egyedül a felperes terhére, mert alperes a perben rosszhiszeműen védekezett. (Kúria 1923 augusztus 30. P. VI 6198/1922.)

2. Kisajátítási kártalanítási összeg már az 1920. jan. havában felajánlatván, a kisajátítást szenvedőnek a pénz vásárlóereje csökkenése címén emelt panasza meg nem áll. (Kúria 1923 aug. 28. Pk. V. 506. sz.) Itt az 1918:XXIII. teikk alapján indított Gyöngyös városépítési kisajátításról volt szó.

3. Vevő által ingatlan tulajdonára iránt indított kereset elutasított, mert az 1914. évben megvett ingatlan vételára ugyanabban az évben volt fizetendő, de a felperes csak az 1919. januárban indított kereset után 1919. decemberben helyezte a vételárt bírói letétbe, a szerződés tehát hatályát veszítette. A fellebbezési bíróság az előbbi állapot helyreállításaként hivatalból kötelezte az alperest a vételárelőleg visszafizetésére. Ez nem ütközik a Pp. 394. §-ába. Mivel azonban alperes 1915. tavaszán vette vissza az ingatlant a vevő birtokából, alperes a vételárelőleg és ennek kamatain felül a felperesnek azt az értékkülönbséget is megteríteni tartozik, amely ennek az összegnek 1915. márc. 21-én volt értéke és a tényleges fizetési időpontban való értéke között fog jelentkezni. (Kúria 1923 szept. 4., P. V. 8051/1922.) Arra az időre tehát, mialatt a vevő birtokban volt, eladó a vételárelőleget valorizálni nem tartozik.

4. A testvérek a közös ingatlanon 1904. évben megosztzkodtak úgy, hogy anyjuk halála után A. testvér B. testvérnek 240 koronát ráfizetni tartozik. Az anya 1917. évben meghalt, A. csak 1921. júliusban helyezte letétbe a 240 koronát. Ez a késedelem nem okozhatja a birtokbaadással tetteleg végrehajtott osztályhatálytalanítását. A pénz elértéktelenedéséből eredő kárt B. hitelezőnek kell viselnie, ha igaz, hogy A. a pénzzel őt anyjuk halála után nem sok idő múlva megkínálta és annak elfogadását B. megtagadta. Ha ez nem igaz, úgy A. adós tartozik ezt a kárt viselni. (Kúria 1923 aug. 30. P. V. 7945/1922.)

— **A búza árának árhullámozása.** Barcza Imre, a kereskedelmi és iparkamara főkönyvtárosa újból kiadta a valorizáció kérdésnél, hazai gazdasági s jogi életünkben nélkülözhetetlen táblázatát: a magyar korona zürichi árfolyamáról 1914—1923., melyet most a búza árhullámozásáról (1921—1923.) bővített ki. Ára 2500 K.

— **Ügyvédi körökből.** A 4. P. 8538/9/1922. számú perben a kir. Ítéletábla 1923. május 9-én hozta meg az ítéletet, az ítélet 1923. október 10-én kézbesítetett.

— **Helyreigazítás.** Dr. Tarnai János ny. kúriai tanácselnök annak kijelentésére kért fel bennünket, hogy lapunk 17. számában: «A képviselő megvesztegetése» című cikkében tévedés csúszott be. Azt állítja ugyanis, hogy a Büntetőtörvénykönyvből csak az akkori törvényhozó felelőssége következtében maradt ki a csalásnak felvétele az orgazdasággal kapcsolatos alapcselekmények sorozatából (Btk. 370. §.). Minthogy Tarnai tanácselnök úr a cikket vidéken írta, ahol az irodalmi segédeszközök nem álltak rendelkezésére, megfeledezett a Btk.-javaslat miniszteri indoklásának (Lów-féle anyaggyűjt. mény II. 724. old.) érveiről, amelyekkel a csalásnak mellőzését az orgazdaság tényálladékában tüzetesen indokolja.

Közgazdaság.

A Malomsoky Asztalosárúgyár mai közgyűlésén elhatározta, hogy a hazai építkezés fellendülése következtében szükségessé vált tőkeigényeinek kielégítésére alaptőkéjét 60 millió koronára felemeli olyképen, hogy a részvényeseknek minden régi részvényre egy részvényt a 4500 K és öt régi részvényre egy ingyen részvényt ad. Az elővételi jog 1923. október 1-től október 6-ig gyakorolható a Magyar Leszámlító- és Pénzváltó Banknál délután 5 és 7 óra között.

18591

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület Walder Gyula főrendiházi tag, elnök-vezérigazgató vezetése alatt rendkívüli közgyűlést tartott. A napirend előtt az elnök meleg szavakkal méltatta báró Dániel Ernő v. b. t. t.-nak, az egyesület elhínyt elnökének érdemeit, melyeket a közgyűlés jegyzőkönyvileg örökített meg. Ezután a közgyűlés az igazgatóság javaslatára elhatározta, hogy az eddigi 375.000.000 korona alaptőkéjét 62.500 darab új részvény kibocsátásával és a részvények névértékének 6000 koronáról 20.000 koronára való felemelésével 2.500.000.000 koronára emeli. A régi részvényesek esetleg két részletben teljesíthető 516.000 korona befizetése ellenében, melyből 500.000 korona az új részvényre, 16.000 korona pedig illetékre és kamatra esik, minden két régi részvény alapján egy új részvényre folyó évi október 1—8-ig délután félgyűlől félhat óráig gyakorolhatják az elővételi jogot az egyesület központi palotájában. Az új részvények már az 1923. üzletévben osztalékjogosultak. 25.000 darab új részvényt a Hazai Bank vesz át a két intézet érdekeinek megvédése és az érdekközösségi viszony további megszilárdítása céljából. A fennmaradó 6250 darab részvény kibocsátása külföldi kötvények birtokosaival szemben vállalt kötelezettségek teljesítésére szolgál.

18596

A Magyar Unió Bank r.-t. alaptőkéjét a szept. 29-iki közgyűlés ötszázmillió koronára emelte fel, miáltal az intézet alaptőkéje és tartalékai circa másfélmilliárd koronára emelkedtek. A bank Újpesten fiókot is nyitott.

18598

A Foncière f. évi október 8-án rendkívüli közgyűlést tartott, amelyen az igazgatóság indítványozta az alaptőkének a részvények névértékének felemelése és új részvények kibocsátása által 80 millió koronára való felemelését. A kibocsátandó összes új részvényeket a régi részvényeseknek fogják felajánlani.

18594

Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár igazgatósága október hó 11-én rendkívüli közgyűlést tartott, mely az intézet alaptőkéjének 600 millió koronára való felemelését határozta el.

18599

Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztárnak október hó 11-én dr. Berzeviczy Albert v. b. t. t. elnöklete alatt tartott rendkívüli közgyűlése az intézet alaptőkéjének 300.000 darab 1000 korona névértékű új részvény kibocsátása útján 600 millió koronára való felemelését határozta el. Az új részvényekből, melyek az 1923. üzletév osztalékában a régi részvényekkel egyenlően részesednek, 200.000 darabra a régi részvények birtokosai elővételi joggal bírnak oly módon, hogy minden három darab régi részvény után két darab új részvényt vehetnek át 30.000 korona kibocsátási áron, 100.000 darab pedig szabad kézből a kibocsátási árnál lényegesen magasabb áron való értékesítés útján kerül elhelyezésre. Az elővételi jog október 15-től 20-ig bezárólag az intézetnek e célra naponként délután 4 és 6 óra között külön működő pénztáránál (V., Dorottya-utca 4.) gyakorolható s annak bejelentésével egyidejűleg a kibocsátási ár és azon felül kamat és illeték fejében részvényenként 1000 korona egyszerre fizetendő be. Ugyanezen közgyűlés az alapszabályok néhány szakaszának módosítása után Pohl Richárdot, dr. Heilpern Vilmost, Boehm Miksát, dr. Leitner Ernőt és Walder Bélát, továbbá Péteri János és Gerlőczy Béla ügyvezető igazgatókat az igazgatóság tagjaivá választotta és az igazgatóság a jelenlegi ügyvezetőséget Walder Bélával egészítette ki.

18603

A Magyar-Cseh Iparbank r.-t. ma, Konn Albert Bódog elnöklete alatt megtartott rendkívüli közgyűlésén alaptőkéjének 200.000.000 koronáról 700.000.000 koronára leendő felemelését határozta el. Ebből egyelőre 300.000.000 korona névértékű részvény kerül kibocsátásra. Minden 4 darab régi részvényre 5 darab új részvény vehető át 8000 korona egyidejű lefizetése ellenében folyó hó 12-től kezdve folyó hó 20-ig bezárólag a Magyar-Cseh Iparbank r.-t. V., Nádor-utca 6. sz. alatti pénztáránál csakis délután 4—6 között. Ezen részvények az 1923-as üzletévben részesednek. A részvényesek által át nem vett részvények előnyös elhelyezése biztosítva van. A közgyűlés felhatalmazta egyidejűleg az igazgatóságot, hogy további 200.000.000 korona névértékű részvényt egy, az igazgatóság által alkalmasnak talált időpontban bocsáthasson ki.

18604

Borsod-Miskolci és Debreceni István gőzmalom r.-t. A társaság mai napon a Hazai Bank r.-t. helyiségeiben megtartott rendkívüli közgyűlése elhatározta az alaptőkének 225.000 darab új 10.000 korona névértékű részvény kibocsátása útján 4.250.000.000 koronára való felemelését olyképen, hogy a befolyó felpénzből a régi részvények névértéke is 800 koronáról 10.000 koronára emeltessék fel. A kibocsátásra kerülő új részvényekből minden egy darab régi részvény alapján egy darab vehető át 24.000 koronás árfolyamon, melyhez kamat fejében részvényenként 1000 korona járul. Az elővételi jog folyó év okt. 15-étől 23-ig délután 1/25-től 6 óráig a Hazai Bank r.-t. értékpapírpénztáránál, továbbá a rendes hivatali órák alatt a társaság pénztáránál Miskolcon és Debrecenben gyakorolható. — Az igazgatóság új tagjaivá Erney Károly, Milos György és dr. Rapoch Jenő választottak meg.

18609

A Nemzetközi Kiviteli és Behozatali Részvénytársaság folyó évi október 8-án tartott rendkívüli közgyűlése elhatározta az alaptőkének az eddigi 80 millió koronáról 200,000 db egyenként 2000 K névértékű, 1923—1924. évre osztalékjogosult részvény kibocsátása, valamint a régi részvények névértékének 2000 K-ra való felbélyegzése útján 1200 millió koronára leendő felemelését. Az új részvényeket teljes egészükben a régi részvényeseknek ajánlják fel oly módon, hogy két régi részvény alapján egy új részvény lesz darabonként 7000 K kibocsátási áron átvethető. A befolyó összegekből a régi részvények névértékének fel-emelésére szükséges összeg, a folyó kamatok, valamint a kibocsátás illetékei és költségei is fedezetet nyernek. Az elővételi jog 1923 október 9-től 1923 október 19-ig Budapesten a Magyar Általános Hitelbanknál gyakorolható. 16598

Rimamurány Salgó-Tarjáni Vasmű Részvénytársaság. A Rimamurány Salgó-Tarjáni Vasmű r.-t. igazgatósága az október 9-ére egybehívandó rendes évi közgyűlésnek indítványozni fogja, hogy az 1922—23-iki üzletévre részvényenként 300 korona osztalékot adjon, a társulat különböző jöléti alapjaira 60 millió koronát fordítson és közjótékonyági és közművelődési célokra 20 millió koronát szavazzon meg. Az elmúlt üzletév termelése a legnagyobb hétkelési eredmény kétharmadát érte el s a vállalat nyersanyagbázisa a rudabányai vaserchánya részesedése révén lényegesen megerősödött. Az értékvizonyokban bekövetkezett nagy eltolódásra és a társaság több évre terjedő nagyszabású beruházási programjára való tekintettel a közgyűlésen az alaptőkének 280 millió koronáról 372 millió koronára való felemelése is javaslatba fog hozni 460,000 darab új részvény kibocsátása által. Az a szándék, hogy az új részvények egészükben a rendes részvényekre 3:1 arányban ajánltassanak fel. 16592

A Hazai Bank Részvénytársaság mai napon megtartott rendkívüli közgyűlésén a napirend előtt *Walder Gyula* főrendiházi tag, elnök indítványára a közgyűlés elhatározta, hogy báró Dániel-Ernő arképet ülésterme részére megfesteti és az intézet körül szerzett nagy érdemeit jegyzőkönyvében megörökíti. Ezek után a közgyűlés az igazgatóság indítványa értelmében elhatározta a bank alaptőkéjének 1,600,000,000 koronára való felemelését. Az elővételi jogot a részvényesek akként gyakorolhatják, hogy minden két darab régi részvény után 1 darab, a folyó üzletév eredményében részesedő új részvényt vehetnek át 50,000 koronás árfolyamon, amihez folyókamat és illeték fejében darabonként 1700 korona járul. Az elővételi jog folyó évi okt. 1-től 11-ig bezárólag a Hazai Bank értékpapírpénztáránál d. u. 1/25—6 óráig és a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület főpénztáránál a rendes hivatalos órák alatt gyakorolható. A kibocsátásra kerülő részvényekből 225,000 darabot a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület vett át, viszont a bank az alapítása óta fennálló érdekközösség megerősítése és kölcsönössé tétele céljából a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület által egyidejűleg kibocsátott részvényekből 25,000 darabot vesz át. A közgyűlés berekesztése előtt *Szász Károly* v. b. t. t. meleg és lelkes szavakkal üdvözölte *Walder Gyulát*, mint az intézet új elnökét, aki meghatottan köszönte meg a közgyűlés által nyilvánított bizalmat. 16595

A Dr. Just-féle Izzólámpa és Villamossági Gyar r.-t. részvényesei az október 8-án elhatározott alaptőkefelemelés folytán minden régi részvény után egy új, az idei év eredményében részesülő részvényt vehetnek át, részvényenként 3000 K árfolyamon és 200 K kamat- és illetékmegtérítés ellenében, a régi részvények, illetőleg részvényutalványok felmutatása mellett, folyó hó 10-től 18-ig a Magyar Országos Központi Takarékpénztárnál (IV., Deák Ferenc-utca 7.) kizárólag csak délután 5—7 óra között. 16602

A Magyar Városi Bank alaptőkéjének 1500 millió koronára való felemelését határozván el, az 1923 január 1-től osztalékjogosult új részvényekre az elővételi jog 2300 K árfolyamon, mihez folyókamat, illeték- és költség címén darabonként még 200 K fizetendő, 1:1 arányban október hónap 10—20. közt, vagy a *Magyar Városi Bank új pénztárhelyiségében* (V., Nádor-utca 5.) délután 4—8 óráig, vagy a Magyar Jelzőlog Hitelbanknál (dél előtt 9—1-ig) gyakorolható. 16599

A Llyod Bank igazgatósága báró Szerényi József elnöklété alatt tartott ülésén dr. *Salusinszky* Gyulát helyettes elnökke választotta meg; egyúttal őt az intézet vezérigazgatójává, dr. *Mándy István* ügyvezető-igazgatót pedig vezérigazgató-helyettesé nevezte ki. Ugyanakkor az igazgatóság elhatározta, hogy a legközelebbi közgyűlésen indítványozni fogja dr. Nagyszentmiklósi *Dréhr Imre* ügyvezető-igazgatónak az intézet felvirágoztatása körüli érdemei elismerésül az igazgatóság tagjává leendő megválasztását. 16590

Az Anglo-Austrian Bank Limited. Sir H. A. Lavrance tábornok elnöklété alatt közgyűlést tartott Londonban. A közgyűlés — mint közlik — elhatározta, hogy az 1923. üzletév 70,776.11 font sterling tiszta nyereségből minden törzsrészvényre hat pence osztalék fejében összesen 25,000 font sterling fizetessék, a fennmaradó 45,776.11.2 font sterling tartalékalapra, illetőleg új számlára vitessék át. Budapesten az osztalék az Anglo-Austrian Bank Limited főpénztáránál (V., Fürdő utca 6.) e hónap 8-tól kerül kifizetésre. 16600

Az Első Pesti Spódium- és Enygyár Részvénytársulat október 9-én megtartott rendkívüli közgyűlése elhatározta, hogy az alaptőkéket 160 millió koronáról 320 millió koronára emeli fel és az összes új részvényeket a régi részvényeseknek felajánlja. Ennélfogva minden régi részvény alapján 1 új részvényt vehető át darabonként 25,000 K árfolyamon (+1000 K illeték és költség), ez év október 10—18-ig bezáróan, az Angol-Magyar Banknál. 16601

Nagyforgalmú budapesti ügyvédi irodába irodavezetői állást keres gyakorló ügyvéd. Cím a kiadóhivatalban. 16598

Irodavezetőül kiváló Grosschmid tanítványt keresek. Ajánlatok «Belvárosi ügyvéd 10,752» jelűre Blockner J. hirdető irodájába IV., Semmelweis u. 4., kéretnek. 16597

Irodacsere. Tíz év óta fennálló, biztos megélhetést nyújtó ügyvédi irodámat a hozzátartozó lakással együtt családi okokból sürgősen felcserélni óhajtom budapesti központi fekvésű 3—4 szobás ügyvédi irodával. Dr. Kux Sándor ügyvéd, Csepel. 16597

Vízkúrák és napfürdő, Zander, soványító-kúra, inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, Quarz
Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Bpest, IX., Calvin-tér 10. Bejárat Ráday-utca (Gazd. Bizt. Szöv. palotájában).
Telefon: József 3—75. 16509

IRÓGÉP
kellék specialitások.
Javítások és jókarbantartások.
GOLDBERGER GÉZA
írógépvállalata
Budapest, VI., Gyár-u. 11.
Telefon 81-68. 16485
Az ügyvédi kamara szállítója

Hirdetések felvételnek a kiadóhivatalban
Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

Mindennemű
természettani, természetrajzi és chemiai
tanszert, valamint tudományos műszert
legelőnyösebben szállít

CALDERONI
Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság
Budapest, IV., Váci-utca 50.
Árajánlattal készséggel szolgálunk.

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a
Budapesti Czim- és Lakásjegyzék
az 1922/1923. évre.
Alapára 60.—

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.
Telefon: Hívószám 24—79. 16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat** IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 2000 korona

Egyes szám ára 400 korona

TARTALOM. *Tarnai János* ny. kir. kúriai tanácselnök: Párviadal és becsületbírótság a Javaslatban. — *Dr. König Vilmos* budapesti ügyvéd: A korona — korona elmélet és a hitel valorizációja. — *Dr. Beck Salamon* budapesti ügyvéd: Csonka tényállás. — Szemle. *Melléklet:* Büntetőjogi Döntvénytár. XVI. k. 6. és 7. ív. — Magánjogi Döntvénytár. XVI. k. 9. ív.

Párviadal és becsületbírótság a Javaslatban.

Becsületbírótság alatt eddig főképen a katonatisztek becsületügyi vitáinak eldöntésére hivatott testületeket értettük. Döntésük tárgyát oly ügyek képezik, amelyek, *jóllehet bűnvádi eljárás alá nem esnek*, kérdésessé teszik, hogy a vádlott katonai állásában megmaradhat-e (a D. — I. jelzésű Szabályzat 1. §-a). Ez tehát *rendi* bíróság.

Becsületbíróságoknak nevezik köznyelven azokat a magánjellegű alakulatokat is, amelyek a párbajügyekben felmerülő kérdésekben döntenek; de ezek nem jogi intézmények.

Tágabb értelemben persze becsületbírósnak tekinthetjük — hármii legyen az elnevezésük — az ítélkezés tárgyát tevő ügyek minőségénél fogva, mindazon bíróságokat, amelyek törvényileg autonóm testületekké alakított egyes hivatáskörök becsületi érdekei fölött őrökdenek és büntetéseket szabhatnak. Ilyenek elsősorban a bírói és ügyvédi fegyelmi bíróságok, mert az 1871: VIII. tc. 20. §-a szerint a hatáskörükbe utalt fegyelmi vétségek között szerepel az is, hogy a bíró «botrányos magaviselete miatt tiszteletre s bizalomra méltatlanná válik»; az 1874: XXXIV. tc. 68. §-a szerint pedig fegyelmi vétség az, ha az ügyvéd «magaviselete által a kar becsületét és tekintélyét sérti és ezáltal tiszteletre és bizalomra méltatlanná válik».

Ide sorozhatjuk az 1923: XVII. tc. értelmében alakuló mérnöki fegyelmi bíróságot is, mely a 37. §. szerint abban is ítél, hogy a testület tagja «a mérnöki állásnak vagy a mérnöki karnak tekintélyét sérti». Ezeket *hivatási* becsületbíróságoknak nevezhetjük.

A javaslat (60—62. §-ai) új «becsületvédő külön bíróságokat» tervez, de az alkotandó intézmény különbözik minden oly szervezettől, amilyent ezen vagy hasonló néven eddig ismertünk.

Azt hiszem, becsületvédő minden bíróság, még ha véletlenül «rendes» is, amelynek feladata becsületsértő cselekmény miatti panasz esetében igazságot tenni. A becsületrontásnak nálunk eddig is volt bírója, de úgylátszik nem felelt meg mindenben, mert másként nem volna szükség hasonló hatáskörű külön ítélőszékre. A javaslat tervezete indokolás nélkül adatván ki, nem tudhatjuk, milyen jogpolitikai nézet szülte a reformeszmét. Tudunkkal az ebbeli tételes jog és ítélkezés ellen két irányban merült fel panasz: hibáztatták egyrészt a kódex meghatározásainak szűk voltát és büntetései enyhességét, másrészt az eljárás lassúságát. E panaszokkal szemben törvényhozásunk nem volt egészen tétlen. Az 1914: XLI. tc. kibővítette mind a rágalmozás, mind a becsületsértés tényálladékát; az előbbiből kihagyta a nyilvánosság kellékét és belevette a «híresztelés» tényelemét, az utóbbinak meghatározását szintén kitágította, amennyiben a «meggyalázás» kitételt a «becstelenítés, lealacsonyítás és megszégyenítés» kifejezésekkel helyettesítette. A büntetés neme nem változott ugyan, de tetemes szigorítás történt úgy a fogház, mint a pénzbüntetés mértékében. Szaporodott a minősített esetek száma és egy új

cselekmény is büntetendő lett: a hitelrontás. Nem is szólok az 1921: III. tc.-ről, mely a rágalmozást és a becsületsértést az állam elleni vonatkozásában bünteti; ezek ugyanis nem szoros értelemben vett injuriák, hanem az állami lét és biztonság ellen irányuló cselekmények, kétségtelen rokonságban a német Btk. 131. §-ával (Staatsverleumdung), mely a német állam intézményeinek stb. meggyalázását bünteti. Tetézik a becsületsértő cselekmények körének kibővítését és büntetésük fokozását a jelen javaslatnak 14. és következő §-ai, melyek a szabadságvesztéssel elmennek a börtönig és a fegyházig, a pénzbüntetéssel a milliókig. Ezekkel az új büntetési tételekkel most nem foglalkozom tüzetesen. Csak azt jegyzem meg, hogy feltűnő, ellentétben állanak a bűncselekmények viszonzlagos súlyáról eddig elfogadott fokmérőnkkel. Szembe állítom velük az 1914: XLI. tc. miniszteri indokolásának következő kijelentését: «Megmarad a pénzbüntetés az *egyszerű* becsületsértésnek kizárólag büntetésül, mert a tapasztalás és tekintélyes tudományos szellemirány felfogása szerint, vagyoni büntetés ennek a bűncselekménynek legmegfelelőbb és legalkalmasabb elleneszköze.»

A panaszoknak az anyagi jogra vonatkozó részén kívül azzal a kérdéssel kénytelen foglalkozni a törvényhozás, hogy mit tehet a becsületsértési perek terén az *eljárás* javítása érdekében.

A javaslat (60., 61., 62. §-ai) e részt azt ajánlja, hogy két «becsületvédő külön bíróság» szerveztessék, egyik a Kúrián, a másik a Táblák kebelében. A Kúria tanácsa úgynevezett *privilegiált*, személyi bíróság lesz: hatáskörébe csak a törvényhozás tagja fölötti ítélkezés fog tartozni az általa a házban vagy a ház bizottságában elkövetett súlyos rágalmozás vagy becsületsértés esetében. (16. §.) A mentelmi jog úgy volna megőve, hogy a ház előbb kimondja, hogy a tett «a mentelmi jog védelme alá nem esik» és felhatalmazást ad az üldözésre. A táblai külön becsületbírótságot nehéz valamely elfogadott kategóriába illeszteni. Egyrészt *dologi* bíróságnak mondhatni, mert párviadal esetében a vád tárgyánál fogva kizárólagos hatásköre van (competentia ratione materiae); más oldaláról nézve azonban ú. n. *electiv* bíróság, mert rágalmozás és becsületsértés esetében akkor van jurisdikciója, ha a sértett fél azt igénybe veszi. Igénybe veheti pedig akkor, ha kimutatja, hogy «életbevágó erkölcsi, társadalmi vagy anyagi érdeke vagy fontos közérdek az ügy haladéktalan elintézését teszi szükségessé»; hozzáfordulhat továbbá akár a sértő, akár a sértett, ha «a párviadal kikerülése végett» a bíróságtól kér elégtételt.

A sürgősség hangsúlyozása (61. §.), a járásbíróági eljárás alkalmazása, a vádirat mellőzése és a perorvoslat kizárása (62. §.) arra mutat, hogy e külön bíróságok alkotásánál a szóban levő ügyek serény lebonyolítása volt a törvénytervező főcélja.

El is kell ismerni, hogy ez igen lényeges jogpolitikai érdek, de nem lehet elfogadni azt, hogy a bíróságok szervezésének nyomó, vezérlő gondolata lehetne. A becsület gyors reperációja *mindig* fontos követelmény, nemcsak a sértett, hanem a köz szempontjából is, akár képes a sértett ezt az érdeket «kimutatni», akár nem; de még fontosabb a döntés alapossága, ezt pedig nem mindig lehet összeegyeztetni az eljárás gyorsaságával. Az eljárási garanciáknak majdnem teljes kizárásával, amint a javaslat tervezi, nem nehéz a gyorsaságra szert tenni; de könnyen megeshetik így, hogy a jóakarattal nyújtott kiváltságból privilegium odiosum lesz.

A becsületvédő külön bíróság szervezésével kapcsolatban foglalkozik a javaslat a *párviadal* is, de nem érdemileg. Azt a kérdést, hogy ez a cselekmény megmaradjon-e a kódexben kijelölt helyzetében, avagy más jogi szempontból intéztessék-e el, nem vonja megfontolásai körébe. Pedig ma úgy a tudományban, mint a törvényhozásban ez a legvitatottabb kérdések egyike. Vannak, akik azt kívánják, hogy a most kiváltságos cselekmény közönséges bűncselekménnyé fokoztassék le; mások csak szigorúbb büntetését követelik; mások végre a teljes büntetlenségét vitatják legalább addig, amíg a törvényhozás a becsületsértő cselekmények megtorlására nem talál alkalmasabb módot.

Lehet, hogy ma nem időszerű még, e kényes kérdés gyökeréhez lenyúlni, mert tagadhatatlan, hogy a magyar közvélemény túlnyomó részben még ama régi nézetnek hódol, hogy a párбай nem közönséges bűncselekmény. De a kódex rendszerével szemben általánosan nyilvánuló elégedetlenség némi csillapítására talán mégis lett volna alkalma a javaslatnak. A panaszok, tudjuk, főképpen a büntetés enyhése ellen irányulnak, csakúgy, mint a becsületsértő cselekményeknél. A párviadal mai büntetésének maximuma öt évi államfogház (persze eltekintve a párbajszabályok megszégésével elkövetett esetektől), amivel a legsúlyosabb tett is vétségnek van minősítve. Kérdem: ha a rágalmozás súlyosabb eseteit oly könnyen lehetett büntettnék nyilvánítani és börtönnel, fegyházzal illetni, miért ne lehetne a párviadal legsúlyosabb fajait, még ha a custodia honesta a közhangulatra való tekintettel meg is marad, öt éven felüli államfogházzal büntetni és ezzel büntetté minősíteni. Mai szerkezetében a javaslat azt a benyomást kelti, hogy a párviadalt továbbra is mai kiváltságában akarja meghagyni, sőt azt egy további kiváltsággal, a privilegiált bíróssággal akarja gyarapítani.

Hogy miért van ez a bíróság a «becsületvédő» intézmények közé iktatva, azt első tekintetre nem igen lehet megérteni. A dolog magyarázata talán az, hogy a tábla itt, mint említettük, elektív fórum is a párviadal kikerülése végett elébe vitt becsületügyekben és mert e perek keretében rágalmozás és becsületsértés miatt magánindítvány hiányában is *hivatalból* van eljárásnak helye, ha kitűnik, hogy párviadalra «valamelyik fél kötelező vagy a másik fél szándékos tönkretételére irányuló magatartása szolgált okul».

Hogy a külön párbajbíróság az ebbeli ügyek helyes kezelésén sokat fogna javítani, nem hiszem. Ezek az ügyek most is a tábla elé kerülhetnek, habár csak perorvoslat útján; a kivételes hatáskör pedig nem igen fog változtatni rendes büntetőbírói judikatúráján. Alighanem itt is a gyorsítás volt a vezérgondolat, pedig éppen nem bizonyos, hogy a párbajügyek oly sürgősen kívánák a gyorsabb elintéztet, mikor a közrendet sokkal súlyosabban érintő bűnperek tömegesen állanak sort.

Ami «a párviadal kikerülése» céljából kérhető elégtételt illeti, én ezt, legalább a javasolt formában, meddő intézkedésnek tartom. Az ilyen, mondjuk: békéltető orgánumnak csak úgy lehet sikere, tartóztató hatása, ha mindakét fél aláveti magát a döntésének. A torzsalkodó felek egyikének erre való egyoldaltú készsége elégtelen. Mai társadalmi állapotaink között úgy áll a dolog, hogy az, aki ily «kikerüléshez» folyamodik, az efajta ügyekben mértékadó körök felfogása szerint egyszerűen olyannak vétetik, mint aki a férfias elégtételt megtagadja. Az e körökben uralkodó gondolat az, hogy becsületét a férfúnak magának kell megvédeni s a reparációt senki másra, még az államra sem bízhatja. Aki e társadalmi rétegek respektusára számot tart, nem fogja igénybe venni a javaslat nyújtotta elégtétel útját; aki pedig e körök véleményével nem törődik, annak, ha elégtételre szorul, ügyis nyitva áll a törvény rendes útja.

De tegyük fel, hogy a fegyveres elégtételre kihívott fél (a sértő) törvénytiszteletből el akarván kerülni a párviadalt, a kir. táblához fordul elégtételért; tegyük fel, hogy célt is ér s a tábla, természetesen a másik fél meghallgatása után (mert enélkül bírói döntést nem képzelhetek) kimondja, hogy a folyamodó magaviselete nem volt becsületsértő. Hisszük-e, hogy az, aki sértve érzi magát, ebben meg fog nyugodni és hogy megis lesz nyugtatva? Meghajolni igen, mert kénytelen vele; de a lovagias elégtételről lemondani, a párbajhősök mentalitásánál fogva bizonyára nem fog. A becsületvédő bíróság határozata így további viszálykodás forrása lehet, az eddigi sértetből könnyen válhatik sértő, hacsak úgy nem gondolkodik, hogy ellenfele diszkvalifikálva van, mert az előbbi ügyben a bíróság közbenjárását vette igénybe.

És ha a becsületvédő bíróság nem igazolja őt, sértőnek jelenti ki magaviseletét s ezzel virtualiter a sértettnék ad elégtételt. Kielegtítő salisfactio ez a sértettnék? Hiszen akkor meg éppen indokolt volna a kihívás. Így a becsületvédő bíróságból nolens-volens párbajt előmozdító intézmény lesz.

Szaporíthatnók az ilyen eshetőségek sorozatát, de a javaslat általános megítélésére talán elég ennyi.

Sokszor terveztek már ilyen párbaj-megelőző intézményeket, többnyire a választott bíróság és az önkéntes alávetés formájában. Külön társadalmi szövetségek alakultak e célra; ezeket a történeti előzményeket olvashatni Klein és Lammach bécsi jogtudósoknak az osztrák Antiduell-Liga alakuló közgyűlése elé terjesztett javaslatában.¹ E munkálat, külön értekezésekben, a kérdés mindkét ágára kiterjed: a becsületsértési büntetőtörvények javítására (Lammachtól) és a becsületbíróságokra (Kleintől). A nagy elismerésben részesült dolgozat abból indul ki, hogy a becsületbíróságban *árnyékának sem szabad lennie a «hatóság, rendőrség vagy hivatal»* jellegének; tisztán társadalmi, válogatott műveltségű magánszemélyekből felállított listából kell összeállítani; oly intézménynek kell lennie, amelyet pártolhatnak azok is, akik elvben nem ellenzői a párbajnak. Ítéletet mondhat nemcsak a büntetőjog értelmében vett injuriákról, hanem mindennemű becsületsértő magaviseletről; természetesen nem büntető ítéletet, mert erre nincs felhatalmazva, hanem juryszerű igazmondást. A törvényhozás pártolására csak annyiban van szükség, hogy a becsületbíróság tagját e minőségében kifejtett eljárására nézve minden polgári vagy büntetőjogi felelősség alól mentesíti és hogy az előtte megjelenő, vonakodó tanut a rendes bíróság által hallgattathassa ki. Csak mindakét fél önkéntes alávetése esetében járhat el, egyoldalú folyamodásra csak akkor, ha a másik fél megtagadja az alávetést és a folyamodó csak a saját magatartásának igazolását kéri.

Hasonló tendenciája van a német Antiduell-Ligának,² melynek a törvényhozás elé terjesztett javaslatait közölte a Deutsche Juristenzeitung 1905. évf. 7. számában. Ez az egyesület abból indul ki, hogy a léha (frivol) sértés elkövetőjét a lovagias elégtételre képtelennek kell nyilvánítani még oly esetben is, mikor a büntetőtörvény alkalmazásáról nem lehet szó. Történnék ez ú. n. megállapító ítélettel és csak azután kerülhetne sor a büntett erősebb megtorlására: kiváltságos jellegének megtagadására és a custodia honesta mellőzésére.

Egy régebbi dolgozatomban³ megemlékeztem a becsületsértések tárgyában 1908-ban a spanyol országgyűlés elé terjesztett törvényjavaslatról, mely a párbaj «elnyomásáról» is kívánván intézkedni, becsületbíróságot szervez. Nem tudom, törvény lett-e belőle, de a tanulság kedvéért felemlítem, hogy ötös tanácsot javasol, melybe a felek egy-egy bírót választanak, hármat pedig a bíróság nevez ki a nemhivatalos közönség köréből. Ezentúl semmi kapcsolata a bírósággal; még az elnököt is maguk a becsületbírák választják a bíróság által kinevezett három magánegyen közül.

Végül felemlítem, hogy van nemzetközi szervezet is a párbaj ellen, mely első kongresszusát Budapesten tartotta 1904-ben. Ez, ha jól emlékszem, a becsületbíróságokról nem határozott, csak a párbaj és a becsületsértés erős büntetését sürgeti. E határozatokat szintén közöltem fentidézett értekezésemben.

Ezt a sorozatot, mely távolról sem teljes, csak azért mutatom be, hogy kitűnjék, miszerint a mi javaslatunk egészen új úton jár és törvényhozási előzményekre aligha hivatkozhatik.

* *

A javaslatnak e tárgyban az alaki jog rendezéséről szóló intézkedéseire csak röviden kívánok észrevételt tenni.

Ha a becsületvédő bíróság úgy találja, hogy az eléje vitt ügy nem tartozik a hatáskörébe, azt *indokolás nélkül* a rendes bírósághoz teszi át. Miért indokolás nélkül? Eddig úgy tartottuk, hogy az indokolás adja meg a bírói határozatnak a szükséges erkölcsi tekintélyt, de fölötte kívánatos az a bírónak a saját önellenőrzése céljából is. A gyakorlat emberei ebben alig fognak kételkedni. Törvényhozásunk ezt el is ismeri. A Bp. 77. §-a kötelezőleg írja elő minden határozatra nézve és csak azokra nézve tesz kivételt, amelyek — hogy az indokolás szavaival

¹ Die Verbesserung des Ehrenschatzes (1903).

² (Zeitschr. f. d. ges. Strafrechtswissenschaft. 26. k. 557., 566. l.)

³ Magyar Jogi Szemle 1918.

éljek — szorosabb értelemben vett határozatoknak nem tekintendők, amilyen az idézőlevél, alárendelt hatóságoknak vagy közegeknek szóló meghagyások és ügyviteli utasítások; indokolni tartozik a kir. ügyész is a vád képviselőt megtagadó határozatát (34. §.), sőt még a rendőrség is a főmagánvádló nyomozati kérelme feletti határozatát. (99. §.)

Látni való ezekből, hogy a javaslatnak az indokolást mellőző rendelkezése letér a magyar jogfejlődés nyomdokáról, melynek iránya (persze csak az ítéletre nézve) már az 1836 : XVI. és 1840 : XII. tcikkekben észlelhető. Pedig a becsületvédő eljárásban a hatáskör megállapítása nem oly könnyű és nem oly egyszerű dolog. Annak megítélése, hogy «életbevágó erkölcsi, társadalmi vagy anyagi érdek vagy fontos közérdek» szükségessé teszi-e a haladéktalan elintézt (16. §. 1. p.) vagy hogy a folyamodó valóban a «párviadal kikerülése végett» kér-e bírósági elégtételt, oly kérdések, amelyeknek eldöntése mélyen belevághat az ügyfél érzelmeibe és jogosult érdekeibe. A határozat indokolása itt megnyugtatóan hathat, az indokolás nélkül való elutasítás pedig az ellenkezőt szülheti. Igaz, hogy a rendes bíróság az áttett ügyet a hatáskör kérdésében többé nem vizsgálhatja, mert a becsületvédőbíró határozata végleges; de ha ez elég arra, hogy az indokolás mellőztessék, akkor a Kúriának egyáltalában nem kellene indokolni sem hatásköri, sem egyéb határozatait. *Tarnai János.*

A korona — korona elmélet és a hitel valorizációja. 430 M

A pénz elértéktelenedéséből származó károk szabályozása eminenter igazságügyi feladatot képez. Ez kétségtelenné válik, ha szemügyre vesszük a kötelmi és öröklési jog terén előállott problémákat. Szomorú és a jog dekadenciáját hirdető jelenség, hogy ezt az egész terrénomot a pénz- és gazdaságtudományok nagymesterei foglalhatták el és működésük eredményeképpen reánk hagyhattak olyan pusztításokat, melyek felérnek egy háború rombolásaival. Amit ez idő alatt a jogászvilág végzett oly szegényes, oly jelentéktelen, hogy a feladat dimenzióit nézve alig több a semminél. Nagy várakozással néztünk a német jogászggyűlés elé, mely hivatalba lett volna a pénz által felidézett elementáris erővel dühöngő igazságtalanságokat vizsgálat tárgyává tenni, de ennek a tanácskozásnak el kellett maradnia, mert a jogászvilág koldushelyzete nem engedte meg a háromnapos összejövetel költségeinek előteremtését. De a jogtechnika kiaknázói arannyal szegélyezett tekintélyben részesülnek.

A jog első nagy mulasztása volt, hogy azonnal a háború befejezése után nem követelte egész tekintélyének latbavetésével az aranypénzkorában keletkezett jogviszonyok likvidálását. Akkor az egyedüli becsületes megoldás a devalváció még lehetséges volt és ha ez akkor megtörténik, úgy nem következett volna be az az irtózatossztoztogatás, melyet egyes társadalmi rétegek a többiek kárára zavartalanul véghez vittek. Csak rá kell mutatni itt a záloglevelekre, a prioritásokra, a biztosításokra és a többi hasonló magánjogi igényekre, melyek a rossz pénz segítségével nullifikáltak. Amíg ez véghez ment, az igazság mély álmát aludta és a jog kis szőrszálhasogató kérdések rejtélyeivel foglalkozott. És míg egész figyelmét a késedelem és a pénz rosszabbodása közti nexusra irányította, a legfundáltabb jogok egész tömegét zavartalanul kisajátították. Talán még meg lehetne menteni régi vagyonok foszlányait, de ehhez tettek és nem elméletek kellene. Az összes eddig produkált elméletek oly kis kaliberűek, hogy még közelébe sem jöhetnek a méltányos megoldások határaihoz. Egyelőre már az is eredményszámba menne, ha igazságügyünk ráeszmélne hivatására és a vitázó feleknek oda kiáltaná: «mittite ambo». Azután jöjjön a megfontolt gyakorlati megoldás.

A multnak katasztrófáját előidézte az a jogdementiában született elmélet, hogy a korona — korona. Ügylátszik, hogy most új stádium előtt állunk. Eddigél az az alaptónus uralkodott, melyet a pénzügyminiszter az egyik beszédében megütött. Azt monddotta: uralkodó jogelv, hogy a pénz elértéktelenedéséből származó kárt a hitelező viseli. Koncedáljuk, hogy a normális gazdasági életben előforduló valutáris ingadozások a pénzbeli teljesítések befolyást nem gyakorolhatnak. Már a forgalom biztonsága megköveteli, hogy a rizikónak ezen eleme külön jogok támasztására fel ne használtassék. De nem kis túlzásba esik, aki ezt a természetes folyamatot egy közös jogszabályba akarja szorítani

azzal a beteges állapottal, mikor egy papirrongyot pénznek minősítenek. Olyan ú. n. pénzre, mely a jó pénznek $\frac{1}{5000}$ résznyi vásárlóerejével bír, egyáltalában nem alkalmazhatók jogszabályok. A durva erőszak tényéből nem folyhatnak jogok. A pénzügyminiszter úr kiindulási pontja tehát hamis. Így beszélhet az állam, ha fizetése képtelenné vált. A jogban azonban az a régi elv uralkodik *sum cuique tribuere*. Ez épen ellenkezője annak, amiből oly bőven részünk van, vagyis, hogy az egyik büntetlenül elveheti a másik vagyonát. Aki jog és igazság szerint ítél, kell, hogy a pandektajog eredményeihez jusson: *Quum quid mutuum dederimus, etsi non cavimus, ut æque bonum nobis redderetur, non licet debitori deteriore rem, quæ ex eodem genere sit reddere, veluti vinum novum pro vetere; nam in contrahendo quod agitur pro cauto habendum est: id autem agi intelligitur, ut ejusdem generis et eadem bonitate solvatur, qua datum sit.* (L. 3. Dig. XII. 1.) A pénzügyminiszter arra a célra törekedett, hogy az államtartozások kamataitól szabaduljon, arra gondolt, hogy a köztisztviselők járandóságait képtelen jó pénzben megfizetni és abba a nagy hibába esett, hogy ezt a szomorú, egyelőre megmásíthatatlan ténylegesség tette, hogy hamis tanának árnyékába meghúzódott az egész magánjog. Így keletkezett a jogrend felforgatása és a ránk szakadt nyomorúságon kívül a jogtalanul kifosztott existenciák légiója.

De mint minden igazságtalanság magában hordja a megtorlás csiráját így az eddigi tan is elérkezett saját negációjának stádiumába. A következők most az állam ellen fordultak. Mert ő is hitelező és a pénz rosszabbodása szépen folytatta útját a lejtőn. Az adók mindig rosszabb és rosszabb pénzben folynak be és a jegybank által nyújtott hiteleket mindig értéktelenebb pénzben fizetik vissza. Mi lesz most abból a hatalmas jogelvből, hogy a pénz elértéktelenedéséből származó kárt a hitelező viseli? Lomtárba kerül. Politika és jog két különböző dolog és akik a régi elv uralma alatt tönkrementek, nyugodjanak békében. Csak-hogy ebbe az igazság nem fog beleegyezni. Ha az állam valorizációra gondol, úgy ezt az elvet minden hitelező javára kell megvalósítani. A két lélek teóriája a jogrend teljes megmételvezését jelentené.

Az állam tehát valorizálni akar. Az adóknál ez csak jelszó, mert hisz itt sokszorozási műveletekkel dolgoznak. A jog szempontjából kár volna ezzel foglalkozni. Más a hitel valorizációja, a jegybank részéről. Vajjon jogos-e ez? Véleményünk szerint a legtávolabbról sem. Ennek alapjául az a feltevés szolgál, hogy a korona további elértéktelenedése be fog következni. Mert, ha ezt nem tételezzük fel semmi értelme sincs a valorizációnak. Ámde a korona rosszabbodását maga az állam idézi elő, a bankjegyprés szakadatlan üzemből tartása által és így végelemzésben a sajátmaga által előidézett kárt hárítja át az adósra. Ahelyett, hogy az állam maga nyújtana kártérítést pénzének megrontása miatt, még maga akar hasznót húzni abból. Sőt az infláció végső katasztrófális stádiumában előáll az a pillanat, hogy az állam érdeke minél mélyebben stabilizálódik pénze, hogy adóssága kevesbedjék. Bekövetkezik az a paradox helyzet, hogy az állam annál kevesebbel fog tartozni, minél több papírpénzt hoz cirkulációba. Hol van tehát a jogcím, mely ilyen hitel valorizálását megengedi. *Maga a jegybank idézi elő azt a lehetetlenséget, hogy az adós oly pénzben fizessen, amilyent kapott.* Igaz, hogy ma a hitel elnyerése biztos vagyonszerzést jelent, akár reális értékekbe fektetik a hiteltösszeget, akár továbbhitelezésre fordítják és igaz az is, hogy a könnyű vagyonszerzés folytán a munka elveszti becsét és jelentőségét. De az orvoslás nem abban keresendő, hogy a jegybank ki nem érdemelt haszonra tegyen szert, hanem végre valahára lehetővé kell tenni a reális állami gazdálkodásra való áttérést. Ez lehetséges diktátor nélkül is, csak át kell térni a szigorú erkölcsök diktatúrájára. A rossz pénz folytán egyesek haszonra tehetnek szert, de végül mégis lesz valaki, akire áthárul a kár teljes súlya. Képtelenség azt hinni, hogy bankópréssel értékeket lehet teremteni, konzekventer azt is kellene kívánni, hogy a vállalkozók hamis vagy pinceváltók segítségével építsenek gyárakat. Persze a gyár fel fog épülni, de mindig lesz egy áldozat, aki a hamis vagy pinceváltók árát megadja. Valóban szomorú volna, ha az állam ilyen ügyletekből még valorizációs hasznokat akarna húzni.

Ennek a tervnek kapcsán sok nehéz jogi probléma állna még elő és a megoldás bizony nem volna könnyű. Így felmerül a kérdés mi történik, ha a beállna az a valószínűtlen esemény és

a pénzünk javulna. Meg fog elégedni a jegybank azzal, hogy kisebb összeg fizetessék, mint amennyiről a váltó szól? A német birodalmi bank elnöke nem volt hajlandó erre jogot adni. És nem is hiszem, hogy a mi jegybankunk kevesebb bankjeggyel fog megelégedni, mint amennyit adott. Egyáltalában kérdés, hogy belemehet-e oly szankcióba, mely bankjegghiánnyal végződhetnék. De, ha ez kizártnék, jogilag elfogadható volna-e ez a kikötés, hogy csak a veszteség az adósé, de az esetleges nyereség a hitelezőt illeti meg? Ez uszorásügylet volna.

Egy másik kérdés az, hogy milyen állandó értékmérő az, melyhez viszonyítva az átszámítás eszközöltetni fog. A legszerencsétlenebb megoldás az volna, mely egy számolási értéket honosítana meg. Mert ez nem reális valami, hanem csak egy megfoghatatlan ingadozó pénzfogalom. Ez oly számadási műveleteket tenné szükségessé, melyektől gazdasági életünket minden körülmények közt meg kellene óvni. Már különben is elmerülünk az improduktív tevékenységek tengerébe. Behozatal, kivitel, szénközpont, állami részesedések, forgalmi és luxusadók, árdrágítás és lakás-hivatal és ki tudná mindazt felsorolni, aminek belső értéke egyenlő a naplopással. És most jönnek a valorizált folyószámlák és szerződések. Mi azt hisszük, hogy a mi gazdasági és jogi életünkben már elég a káosz. Valorizálás helyett már egyszer komoly munkára is áttérhetnénk.

Dr. König Vilmos.

Csonka tényállás.

I.

Budapesti kávéházak ablakain sűrűn olvasható a csalogatónak szánt reklámplakát, hogy valamelyik «*hírneves cigányprimás*» teljes zenekarával hangversenyez. És ha valaki betér az invitálásra, lát benn 3—4 szál cigányt. Ez a «*teljes zenekar*». A primás igazat is mondhatott — neki ez a «*teljes*» zenekara. (Hogy sokszor a harmónia tökéletességét nemcsak a hiányzók, de a meglevők is rontják, ez már zeneművészeti kérdés, ami a jogászra nem tartozik.)

Miért került ide ez a «*hangulatos*» bevezetés? A logikai hasznosítás kedvéért. A teljes zenekar — csonka, ha az ideális mértékhez mérjük.

A jogi tényállások a maguk mindenkori befejezettsége mellett, csonkák lehetnek az ideális mértékhez viszonyítva. Ez az ideális mérték, a fogalom, a jogalkalmazás transzmisszió szíja, amelyen át kell futnia az élet nyers adottságainak, hogy a jogalkalmazásban feldolgozhatók, elbíráltak legyenek. A jogtételek, a fogalmakra vannak ráépítve; hogy valamely, és melyik jogtétel az, amelyik alkalmazandó, függ attól, hogy minő fogalomnak felel meg a nyers tényállás. A Begriffsjurisprudenz-et ért sok támadás ellenére lényegben ez maradt mind máig a jogalkalmazás metodusa. Maga a fogalom, absztrakciója a gazdasági élet tényeinek. A tények bizonyos szokásos alakzata felel meg a fogalomnak, ahogy latinos kifejezéssel mondják, *correspondeál* vele. Amíg fogalom és tényállás egybevág, amíg a tényállás abban a lecsiszolt formájában jelentkezik, amint azt a fogalom absztrahálja, a jogalkalmazás (ha maga a szabály tartalma szerint helyes) zökkenés nélkül történik. De ha a valóságos tényállás nem egyezik a fogalom normál tényállásával, zavarok mutatkoznak, amelyek itt-ott felkeltik a jogász figyelmét is. (Gondolunk a tényállás jogi minősítése körüli vitákra, arra a vitára, amely akörül folyik, hogy mely jogi fogalom alá esik a konkrét tényállás), de sokszor mutatkoznak olyan zavarok, amelyeket a jogász, mint rendbenlevőket eltűr és bővebben a zavarokkal nem törődik.

A valóságban jelentkező tényállás, amely a jogi elbírálásra vár, a fogalmi absztrakcióval szemben nyilván minden esetben tüntet fel esetleges, a lényegét nem érintő mellékkörülményeket. Elgondolás és valóság teljes kongruenciája már in idea sem képzelhető; ezt a teljes egybevágást kizárja az, hogy a fogalom absztrakció útján születik meg, az absztrakció pedig a környezetből mindig lenyes valamit, mintahogy a legélethűbb fénykép is kényszerűségről valahol elvágja a testi világnak a képbe való átvitelét, a képben való megrögzítését. De ahogyan a fizika törvényeinek gyakorlati érvényesülését nem gátolja az, hogy ezek a törvények a mindenkori konkrétumoktól eltekintenek, hogy egy szokásos — de éppen a fizikai tudomány kritikáját ki nem álló kifejezéssel éljünk, légüres térre vonatkoznak — éppen úgy nem akadályozza a jogi törvények helyes működésének az absztrakt fogalom és az életbeli tényállás teljes egybevágásának a hiánya. Viszont a jogtudománynak az eddiginél fokozottabban kellene ügyelnie arra a veszedelemre, amit ennek az egybevágásnak a hiánya jelent és mindig tudatában kell lennie annak, hogy ennek a hiánynak elvi negligálása, figyelmen kívül hagyása, sokszor kikezdi magát a jogot. Ismeretes a régi mondás: *summum jus — summa iniuria*. Ami ebben a tételben foglaltatik, az nemcsak a jogászai túlhajtás kárhóztató bírálata, hanem tudattalan összesűritése annak az eredménynek, amit ebbeli figyelmetlenségünk a fogalom és a konkrét tényállás eltéréseivel szemben, maga után von. Megpróbáljuk egy kis területen analizálni, hogy mit jelent a fogalom és valóság egyenlősítése, a mutatkozó eltérések tudatos elhanyagolása.

Mondottuk fentebb, hogy a jog munkamódszere az, hogy a szabályok a fogalomnak függvényei, hogy a szabályok alkalmazáshoz jutnak, miután egy adott fogalom jelenléte megállapítást nyert. Ez az, amit a fogalmi applikáció neve alatt ismerünk. Már most: maguk a fogalmak is összesítések, nem elemek, nem egy tételből kovácsolt anyag, hanem több adottság egybevonása. A tulajdonban benne van: a dolog birtoka, kezelési joga, a dologgal való rendelkezés joga, a dolog hasznaira való jog és sok minden, amit csak körülírásokkal lehet kifejezni, amit, talán csekélyebb fontosságuk, talán a jogász figyelmetlensége miatt még csak annyira sem veszünk számba, hogy valamilyen névben sűríténénk össze. Ahogyan a fogalom ekként nem elemszerű, hanem összetétel, éppen úgy a reávonatkozó szabályvilágban is mindig több szabály találkozódik. Ezek a szabályok a jogász számára mindenkori a fogalom szabályai, de sokszor első vizsgálatra is megállapítható, hogy bizonyos szabály nem a bennrejlő összességre, hanem az összesség egy elkülöníthető darabjára vezethető vissza, hogy a szabály azért született meg, mert a fogalmi összességben valamely tényállás rész benne van. Így, pl. a tulajdon egyik-másik szabályát az magyarázza meg, illetve indokolja, hogy a tulajdonban benne van a hasznóvételi jog, más szabályai a tulajdonnal azzal függhetnek össze, hogy a tulajdonos a birtokos, vagy hogy őt illeti a rendelkezés joga és így tovább (Almási Antal írta le nem régiben egy cikkében e szót: tényállásrész. Kár, hogy nem állott meg e szónál, vagyis, hogy megállott a szónál és tovább, a szó mögött meghúzódó gondolatát nem fejtette ki). A szabályoknak a fogalomhoz való kapcsoltsága azonban elveszik a jogász tudatából — a jogász a szabályt a fogalom, a fogalmi összesség szabályának tekinti, ekként alkalmazza és nem törődik a jogszabályok megszületésének misztériumával, hogy egy-egy szabály a fogalom valamelyik — legtöbbször a jogász számára nem is önállósult tényállásdarabjának a fűződvénye. A jogász nem törődik a fogalom tényállásának összetettségével; a jogász számára, a fogalom: elem. Ez a szemléleti mód emlékeztet a természettudományok azon időbeli állapotára, amikor az atomok felismeréséig nem jutottak el. A jogszabályoknak a fogalom egyes tényállás részeivel való benső összefüggése azonban igen nagy fontosságot nyer, olyan konkrét jelenségeknél, amelyek tényállása a fogalom absztrahált tényállásával szemben bizonyos csonkaságot tüntet fel. A jogtudománynak lényegben tisztán gyakorlati jellege az általánosítás valamely fokát kényszerűleg magával hozza. Minden tényállás individuális elbírálása, következetesen keresztülvéve, a jog szabályozó erejének megszüntetése, tagadása. Ebből folyik, hogy a jog kénytelen egyenlőként tekinteni olyan tényezőket, amikről tudja, hogy nem egyenlők. Az egyenlőtlenség figyelmen kívül hagyásának azonban korlátai vannak; a jog nem rendezkedhetik be a szörványos ritkaságokra, az unikumra. Ezért érvényesülést keres a jogszabály az ideálisan elképzelt alkalmazási területén túlra is. De ha az elgondolt tényállástól eltérő tényállás csoportosan rendszerességgel jelentkezik, úgy az ilyen eltérés már kell, hogy felkeltse a jogász érdeklődését. Ennek az érdeklődésnek köszönhető a jognak számos alapvető fejlődése — tényállás-változatoknak — önállósult jogi fogalommal alakítása. A jognak ilyen sarjadzásszerű gyarapodása útján jutott el a jogfejlődés a zálogjog fogalmához, miután a zálogjog létezése előtt a zálogjog funkcióját is a tulajdon látta el, mintahogy napjainkban az ingójelzalogot nem ismerő jogrendszerekben is a tulajdon mezében él az ingójelzalog (Sicherungsübereignung). Az új fogalom kialakultsága egy-egy fejlődési processzus végállomása — amíg azonban az új jogi fogalom kiképződik, addig a szóbanforgó tényállás a neki nem megfelelő fogalom alá — és így annak szabályai alá utaltatik. Az új tényállások korábbi kialakultsága a jogfejlődés

feszítőereje. A csonka tényállást is tehát meg kell látni, észrevenni visszatérő létezését és gondolkodni felőle.

II.

Néhány szemléltető példát mutatunk fel a csonka tényállás illusztrálására.

Ajándék. Ingyenes ellenszolgáltatás és kötelezettségnélküli juttatás a saját vagyonunk csökkentésével a másik fél vagyoni gyarapítására. Nagyjából e meghatározásban adva vannak az ajándékozás tényállásának elmei.

Ismeretes szabálya az ajándékozásnak: az ajándék visszavonásának jogtétele. Ugyancsak ismeretes, hogy az a szabály több jogrendszerben nem nyer alkalmazást a donatio remuneratoria-ra, a jutalmazó ajándékozásra, vagy ahogy a mi régi jogunk műszava nevezte: az érdemdíjazásra. Mi a magyarázata annak, hogy a visszavonás szabálya ez utóbbi esetben elvileg nem jut alkalmazásra?

Az ajándékozás általános tényállásán belül a fenti tételt ismerő jogrendszerek tehát megkülönböztetik az ajándék egy változatát, amelyre állanak az ajándék jogszabályai, ama bizonyos egy szabály kivételével. Beszédes bizonyossága ennek, hogy ez a jogszabály belsőleg az ajándék normál tényállásának valamely olyan elemével tart lelki rokonságot, amely az ajándéktényállás eme változatában vagy másképp van meg, vagy nincs meg. Ezen az úton elindulva hamarosan reáakadunk arra, hogy az ajándék normál tényállása, a tőzsde terminológiájából merítve kölcsönt, a szokványajándék olyan kötelezettség nélküli juttatás, amelynek nincs ellenszolgáltatása. A jutalmazó ajándék, ha nem is jogi, de rendszerint egy erkölcsi kötelezettség teljesítése, sőt ha nem is volna erkölcsi parancs, amely valamely önkéntes jutalomadását előírja, maga az ajándékozó mégis erkölcsi parancsként érezte, hogy ő neki valamit juttatnia kell.

De az ajándékozó ilyenkor nemcsak, hogy nem kötelezettség nélkül jár el, hanem ugyancsak nem „ingyen” ad; ő ellenszolgáltatást kívánt adni a megajándékozott valamely előző szolgáltatásáért. Annyira a jog nem megy el, a jutalomadást megkívánó erkölcsi parancs elismerésében, hogy jogi kényszerítő erővel ruházná fel ezt az erkölcsi parancsot, s ne bízna ennek az erkölcsi parancsnak fogamatba menetelét az egyesek jó érzésére, (ámbar erre is van példa. A magyar jog a leldíjat nem ismeri a becsületes megtaláló jutalmazására jogigény tehát nincs, de már az Optk. 391. §-a a leldíjat előírja, vagyis ami a magyar jogban az erkölcsi parancs erejére van bízva, ezt a parancsot az Optk. már jogi parancssá emeli. A Ptkj. 429. §-a ugyancsak jogigényt ad találódi követelésére). Ha azonban a fél az erkölcsi parancsnak már eleget tett, a jog ezen stádiumban úgy bánik ezzel a juttatással, mintha az jogi parancs teljesítése is lett volna. (Újabb adalék arra, amiről más esetek kapcsán már írtam és amiről érdemes volna, bővebben is írni, hogy a jog a fait accompli után másképp bírálja el a dolgokat, mint re integra). A visszavonási jog az ajándék azon jellegéhez fűződve, hogy ennek ellenszolgáltatás nem felel meg, ahol bizonyos értelemben ellenszolgáltatás van, ott ez a szabály különvlik és nem jut alkalmazásra. Íme: a tényállás csonkaságának egy dogmatikusan elismert esete. A jutalmazó ajándék életbeli gyakorisága elegendő magyarázat, hogy ebből az ajándékváltozathoz — quoad visszavonási jog — önálló tényállást csinált a jog — már amelyik — és különösségét nem hagyta figyelmen kívül.

Most reátérek egy olyan esetre, amelynél a tényállás csonkaságának felismerése, bár első pillanatra szembeötlő, de jogi elismeréshez nem jutott és híján is van a megfelelő szabályozásnak. Az esetek gyakorisága itt is elegendően nyomós érvül szolgálhatna a csonka tényállásnak megfelelő részben eltérő szabályozásra, de viszont a tényállás újszerűsége magyarázza meg, hogy a tényállás csonkaságának, hogy úgy mondjam, intézményes elismeréséig nem jutottunk el. Értem a pactum reservati dominii esetét, a fenntartott tulajdonjogot. Még Frank is gondolati képzetlenségnek ítélte a pactum reservati dominii szerkezetet ma is érdekes akadémiai székfoglaló értekezésében. «Jószágot eladni éppen annyi, mint azt a vevő sajátjává tenni, ami, ha megtörtént lehetetlen, hogy az eladott jószág egyszersmind az eladóé maradjon.» (Ösiség és elévülés. 54. l.) A 90-es évek első felében az az institúció a létért küzdött; a bírói gyakorlat — főleg néhai Szász Schwarzwasser Gusztáv, akinek neve mellé nem kívánczik más jelző, okfejtésére — nehezen, de mégis csak befogadta. A Kúria I. G.

269/896. sz. határozata már megállapítja, hogy újabb bírói gyakorlatunk a pactum reservati dominii érvényét elismeri. (Fabinyi felülvizsgálati határozatok gyűjteménye II. k. 99. l.) Azóta a — fenntartott tulajdon — tulajdon. Alkalmazzák reá a tulajdonjog összes szabályait, bár éppen csak meg kell említeni a fenntartott tulajdonjogot a csonka tényállás nevezetével kapcsolatban és mindenki látja, hogy a szokvány tulajdonjog mellett újból egy tényállásváltozattal állunk szemben.

A tulajdonjognak több részből (rendelkezési, hasznvételi-jog stb.) való összetétele annyira kézenfekvő, hogy ezt az irodalom általában úgy vallja, de legtöbbször hozzáteszi azt a megszorítást, hogy a tulajdonjog mégsem tekinthető az egyes részek összeadásának. Találomra ragadom ki ennek a közös látásnak az illusztrálására Windscheid formulázását: Man darf nicht sagen, dass das Eigentum aus einer Summe einzelner Befugnisse bestehe, dass es eine Verbindung einzelner Befugnisse sei. És, kicsit a jogban valamikor divatos metafizikai hangon folytatja: Das Eigentum ist die Fülle des Rechts an der Sache, und die einzelnen in ihm zu unterscheidenden Befugnisse sind nur Äusserungen, Manifestationen dieser Fülle. (Windscheid—Kipp I. k. 857. l.) És alul a jegyzetben folytatódik. In früheren Ausgaben ist gesagt worden, das Eigentum sei nicht die Summe der an einer Sache denkbaren Befugnisse, sondern ihre Einheit (tehát nem összeség, de egység), d. h., wie jede Einheit gegenüber ihrer Bestandteilen ein selbständiges Dasein habe. Das Eigentum entsteht nicht durch die Zusammenfassung einer Mehrheit von Befugnissen zu einer Einheit, sondern es sind umgekehrt die einzelnen Befugnisse nur kraft des Eigentums da. Egy kis irodalmi razzia után reá lehetne bukkanni ennek a gondolatmenetnek olyatén folytatására, hogy a tulajdonjog már csak azért sem lehet az őt alkotó elemek összege, mert olyankor is tulajdonnal állunk szemben, ha egyik vagy másik részjog hiányoznék, a mi nyelvünkön szólva, ha a tulajdonjognak valamely csonka tényállásával találkozunk. Maga Windscheid is utal arra jegyzetei egy rövidke mondatában: Man hat sich in der neueren Zeit mit der Schwierigkeit, welche für die Bestimmung des Begriffs des Eigentums daraus entsteht, dass den Eigentümer eine oder die andere der an der Sache denkbaren Befugnisse fehlen kann, ohne dass es aufhört, Eigentümer zu sein, viel beschäftigt. (U. o. 858. 51.) Pszichológiailag érdekes, hogy Windscheid a tulajdonjog általa is meglátott eseti csonkaságai kapcsán nem az ebből keletkező gyakorlati inkonvenienziákra gondol, hanem arra, hogy a szegény jogtudósoknak ez mennyi bajt okoz a definíció megszerkesztésénél.

A tulajdonjog mai definíciói mind utalást tartalmaznak a régebben korlátlan jogként tanított tulajdonjog korlátoztságára. A német BGB. 903. §. korlátlanúság ellensúlyozására közbevetett mondatot odafűzi — soweit nicht das Gesetz oder Rechte dritter entgegenstehen. A svájci polgári törvénykönyv 641. §-a a tetszés szerinti rendelkezés jogát (in den Schranken der Rechtsordnung) kifejezéssel szűkíti. Gimnázistakoromban egyik latin professzorom azzal akart könnyíteni egy gyöngye kollégámon, hogy azt mondta neki: Fordítson akárhol, például — és megjelölte ő maga a helyet. A jogrend is ilyenféleképp ad szabadságot a tulajdonosnak — tehetsz akármit, amíg én megengedem. A tulajdonjog tartalmi köre ebből kitetszőleg igen elasztikus, Kolozsváry Bálint legújabb magánjogi vezérfonalában ezt élesen ki is domborítja: a tulajdonjog, «tartalmi körét a jogrend bármikor összebb szoríthatja és kitágíthatja». (83. l.) A törvényből harmadikoknak (miért nem második?) a törvényből folyó jogaiból eredő korlátok a tulajdonjog tartalmi körét szűkítik ugyan, de amit ezek a korlátok elvonnak a tulajdon tartalmából, az — csekély kivétellel — a tulajdonjog tényállásával szemben csonka tényállást nem jelent, hiszen ezek a korlátok minden tulajdonra egyaránt állanak és így csak a régi felfogás abszolút korlátlanúságról szóló tanításával szemben jelentenek szűkítést, de ezek a szűkítések ma már a tulajdonjog normál-tényállásához tartoznak. A mi érdeklődésünk pedig ott kezdődik, ahol a normál-tényállással szemben észlelünk csonkaságot.

Nem kíséreljük meg azt a lehetetlen feladatot, hogy elemeire bontsuk a tulajdonjog normál-tényállását és hogy ezzel helyezzük szembe a fenntartott tulajdonjog elemeire bontott tényállását és ezáltal derítsük ki maradék nélkül a fenntartott tulajdonjog tényálláshiányát, csonkaságát. Ehelyett csupán a tulajdonjog szabálykörének alkalmazásán igyekszünk közelebb jutni a csonka tényállás megismeréséhez és ezzel egyúttal reámutatni arra is,

hogy a csonka tényállásnak a szokvány-tulajdonjog teljes szabályköre alávonása itt-ott minő következtetésekre vezet.

Három évre szóló részletfizetés mellett eladó a vétel tárgyára tulajdonjogát fenntartotta. Az adós pontosan fizeti a részleteket. Két év után a dolog kárus folytán elpusztul. Eladó perli a hátralevő részletet. A casus nocet domino tételén elindulva, az eladót terheli fenntartott tulajdonjoga alapján a véletlen veszélye. Következés: az eladó elutasítása. A bérlet formájában burkolt részletügyletnél a bérbeadó tulajdonosnak a véletlen viselését mondja ki Hoffmann—Wilke kommentárja a német részletügyletről. A KT. 344. §-a idevonása ugyan a vevőre hárítaná át a véletlen veszélyét, de ez nyilván a mi kérdésünk szempontjából olyan esetleges megoldás, mint az, ha valaki úgy szabadul a rossz útra került falattól, hogy egy kőbe belebotlik. A kő — a mi esetünkben — KT. hivatkozott szakasza. És mi lenne az olyan jog álláspontja, amely ezt a szabályt nem ismeri. A jogérzet ott is helytelennek érezné, hogy az eladó átadás után is viselje a véletlen veszélyét. Megpróbáljuk a csonka tényállás szemléletén át a puhatolódzást. A veszélyviselésnek a tulajdonosra hárítása több gyökerű. A tulajdonos viseli a veszélyt; ebben benne van egy szociálpolitikai kárelosztási gondolat, amely a tulajdonost rója meg e teherrel, mert goromba igazságként ő tulajdonjoga folytán már önmagában teherbíróképességet mutat. A dolgot ért veszélyt egyébként valójában nemcsak a tulajdonos viseli, viseli más is azon vonatkozásban, mely őt a dologhoz fűzi. Ha a dolog bérbe van adva, a bérleti jog a bérlore is megszűnik, ennyiben ő is viseli a dolog veszélyét. Ha el van adva, a vevő joga a dolog átadásának követelésére megszűnik, ennyiben a vevő is viseli a veszélyt. Mindenki viseli tehát azon vonatkozások tekintetében a veszélyt, amely őt a dologhoz fűzi. A tulajdonos veszélyviselése tehát csak eminenter veszélyviselés, valójában ez annyit jelent, hogy a tulajdonos van a legtöbb vonatkozásban a dologhoz és ezen «legjobb vonatkozás» mindegyikében való veszélyviselés összesűritése az, ha mi kat' exochen a tulajdonos veszélyviseléséről beszélünk. De táplálkozik ez a tétel egy rejtett kártérítési gondolatból is: az viselje a veszélyt, aki intézkedési joga folytán abban a helyzetben van, hogy a károsodás bekövetkezésének elébe vágjon és ha bármennyire véletlen is a véletlen, mégis csak a tulajdonos az, akinek leginkább módjában van a károsodás megelőzésére a szükséges intézkedéseket megtenni — ha tehát a véletlen mégis bekövetkezett — sem az egyik, sem a másik gyökere a veszélyviselésnek nincs meg a fenntartott tulajdonjognál. Dr. Rakonitz Dezső figyelmeztetett rá, hogy ebből a meglátásból építette fel Wächter az ő veszélyviselési elméletét. A «legjobb vonatkozás» (nehéz erre jobb szót találni), immáron a vevőt fűzi a dologhoz és az intézkedési lehetőség is az ő kezében van meg. A veszélyviselés esetleges további gyökerei — ha további elemzés ilyenre vezetne — csak megerősíthetnék ezt a képet. A fenntartott tulajdonjog tényállásából tehát kiválnak azon tényállásrészek, melyek fűződvényeként a tulajdonjog szabályaként kiképződött a véletlen veszélyviselésének tétele, sőt a veszélyviselés ténybeli gyökerei átvándoroltak a vevő pozíciójába.

A német irodalom az itt tárgyalt kérdés nehézségét azzal a megoldással akarja elütni, hogy megkülönbözteti a periculum rei-t (ez a tulajdonos veszély viselése) a periculum obligationis-tól. A megkülönböztetés szerint a fenntartott tulajdonjog alapján a periculum rei az eladót terheli, a periculum obligationis a vevőt éri, az eladó tehát a dolog elpusztulásával, vételár követelését nem veszti el. Ez a megoldás is gyakorlatilag helyes eredményre jut — mentesíti az eladót a vételár elvesztés alól, de elvben — hogy a káposzta is megmaradjon, a periculum rei mégis csak a tulajdonost terheli. (Staudinger: Recht der Schuldverhältnisse 618. l.) Hogy mit jelent a periculum rei ilyenkor gyakorlatilag, erre nincs felelet. Hogy ezen álláspont mellett is mennyire üres a periculum rei elvi maradása az eladónál, legjobban mutatja, hogy a dolog véletlen általi deteriorálása — ami nyilván a periculum rei körébe esik, tehát a fenti álláspont alapján az eladót terhelne — az adott helyzet természetszerű folyamánként a vevő rovására esik, mint aki elszenvedi a dolog csökkent használhatóságának, csökkent értékének bekövetkezését. Az egyetlen igazságos megoldás: a veszélynek minden kártelgetés, gyakorlatilag úgyis tartalmatlan fenntartás nélküli átvitele a vevőre. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha a tényállás csonkasága alapján ezt a szabályt kihasítjuk.

Dr. Beck Salamon.

Szemle.

— **Bubla Ferenc.** A jogászkodás, mint az egyén élmenye, az aktív alkotás számára nagyon csekély lehetőséget nyújt. A földműves nyugalommal nézi kalászsorait, mindenféle iparos reá mutathat megtestesült keze munkájára, az orvos is büszkélkedhetik talpraállított betegeivel — a jogász munkája: csak sápadt vélemény, mely az ő koponyájában él. Egyedül a nagybíró, aki irányt szab az ítélkezésnek és az ítélkezésen keresztül rendet szab az életnek, mentesül a jogász számára sokszor kínosan felvetődő önvádból, az egyéni munka meddőségének kínzó érzésétől. Eszünkbe jut egy kiátkozott nagyság mondása: A gondolat: amíg egy ember fejében él, csak gondolat; ha a sokak fejében él: tény. Sem törvényhozó, sem jogtudós nem teremt annyira eleven, valóságos élettényeket, mint a nagy bíró, aki nemcsak ítélete hivatalos tekintélyével, de az igazságosztás néhol szigorúnak, néhol méltányosnak kívánczó kezelésével megüli agyunkat. Mint a görög tragédiákban a katharsis, úgy hat megbékéltető végszavával a nagy bíró. Ne kívánjunk a bírótól túlzott méltányosságot, mert erre nem minden eset szolgál rá és ne vegyük zokon a jog őrzésében megnyilvánuló szigorúságot. A bíró lelke: a tavaszi jégcsap, amely átlátszó hideg kristályos tisztaságában kevélykedik, de amely az enyhe fuvalatokra, gyöngé napsugárra engedékennyé tud olvadni, az állandónak maradt hideg légkörben is.

Bubla Ferenc távozik a Kúria hiteljogi tanácsának éléről. Éles judicium, fegyelmezett gondolkodás, a jogász egyoldalú vakságától való mentesség, tépelődő lelkiismeretesség a döntés előtt, szilárd határozottság a helyesnek talált döntés megejtése után — minden nagybíró közös sajátja. Bubla Ferenc egyéni portréjához a nagybíró lelki sajátosságának hiánytalan állományán felül hozzátartozik az, hogy az ő ítélete az államhatalom lenyűgöző erejével hatott. A magas bírói szék adhatta alá a tekintélyt, de a fensőbbesség érzése, amit bennünk mindenkor felkeltett az ő egyéniségének külön varázsa volt. Hűvös józanság, az egyes esetek individuális felismerése és ennek párdarabja, az eseteken felülemelkedő egyetemes szempontok intuitív átérzése voltak az ő bírói pszichéjének határolói.

Bubla Ferenc nem volt a mechanikus jogalkalmazás sablonra dolgozó mesterembere. Az ő ítélkezésétől távol maradt az a szimplifikáló irány, aminek egyik példjaként hirtelen az jut eszünkbe, hogy a 70 éves korhatár elérésével a bíró nyugdíjazható, tehát nyugdíjba küldik a töretlen erejű, tisztessé multja után is még mindig jövőt ígérő tehetséget. A tehetség azonban olyan, mint a föld mélységének fölfeláttörő vízforrása. Ha geológiai átalakulások a forrás száját eltömik, új utat tör az elfojthatlan erő. És ha a politikai geológia új gyűrődései helyesnek ítélték, hogy ezentúl Bubla Ferenc ajkáról ne hangozzék el a bírói megnyilatkozás, az írás szabad tölcserén fel fog buggyanni annak az élettapasztalatnak gazdag forrása, aminek emberi neve Bubla Ferenc.

Fogadja Bubla Ferenc e sorokon keresztül a magyar jogászközönség soktorkú üdvözlését! A viszontlátásra, új mezőkön!

B.

— **Deák Ferenc** élet- és jellemrajza jelent meg *Wlassics* Gyulának fiatalosan művészi tollából, mint a Magyar Jogászegylet Deák Ferenc irodalmi bizottságának első kiadványa. Talán a legnagyobb elismerés, amelyben a munka részesülhet, ha megállapítjuk, hogy méltó írójához és tárgyához. Plasztikusan összefoglaló képet nyújt Deák életének minden jelentős szakáról és midőn külön-külön jellemzi a politikai vezért, az államférfiút, a kodifikátort és a szónokot, e tükröző részletképekből megkapó erővel bontakozik ki Deák Ferenc egyéniségének összefoglaló egysége. Mégis nagyon igazságtalanok volnánk az illusztris szerző iránt, ha művében csak a haza bölcsének mesteri életrajzát látnók és nem ismernők fel benne a *paraenesis*t, amelyben Deák szavai megkapó aktualitást nyernek Magyarország jelenére vonatkoztatva. Szinte felesleges volt, hogy a tudós biográfus kurziv

betűvel utaljon arra az aktualitásra, amellyel Deák Ferenc írsaiból és beszédeiből idézett részletek bírnak. «Belső egyenetlenség, mely a közérőt és közlekedést kifejezni nem engedi, a polgári szabadságunk éltető gyökerein rágódva, dúlja fel nemzeti létünket.» (17. old.) «A kormány joga a nemzeténél nem nagyobb s így dorgálva, felsőbbiséget a nemzeten nem gyakorolhat.» (24. old.) «Íme most a nemzet osztályai között minden kölcsönös bizodalmat elzáró fal gyanánt mi magunk állítunk fel egy irtóztató rémképet, reáfűzzük a leroskadt feudalizmusnak hajdan csillogó rongyait, elszigeteljük általa hazánkat Európa művelődésétől.» (32. old.) «Jaj azon nemzetnek, melynél a nép tömegét vagy a hatalmasok kebelét fanatizmus foglalta el, dúlva van ott a nemzet boldogsága, gyűlölség a jelszó és az üldözőknek léptein vérvnyomok fakadnak.» (39. old.) «Oly vallási háború, mely hit, vallási buzgóság nélkül, magánérdek és politikai célokból vitetik, még veszélyesebb s emellett utálatos is.» (99. old.) Folytathatnók az idézeteket s úgyszólván az egész munkát, mint egyetlen nagy érvet lenyomhatnók annak a tanulságnak az igazolására, amelyet maga a szerző levon, midőn Deák Ferenc erkölcsi és szellemi tanítását Magyarország halálos kórjának orvosságául állítja elének. Azonban, sajnos, csak a betegség szimptomái egyeznek azokkal, amelyek Deák Ferenc idejében a magyar állam létét fenyegető veszélyt jellemezték s az az ország, amely törvénybe iktatta Trianont és a trónfosztást — aligha támaszkodhatik arra a fegyverre, amelyet Deák oly sikerrel használt: a jogfolytonosságra. Abban a harcban, amelyet a fegyveres erőszak kétes erejére hivatkozó uralkodóház folytatott az ország ellen, az utóbbinak, midőn a jogot hirdette, előbb-utóbb győznie kellett, de akkor, midőn az osztályok a társadalom meghasonlásában egymással kerülnek szembe, midőn egy egész világrész új hatalmi helyzete tartja lenyűgözve az országot, féltő, hogy a Deák Ferenc életéből levonható tanulság legfeljebb a módszert, de nem egyszersmind a célt jelöli meg az újjászületésért folytatott küzdelemben. Egyetértés-nélkül, a jogeszközeinek felhasználása nélkül bizonyára nem érhető el eredmény, de épen nem közömbös, hogy *miben értsünk egyet* s hogy a jogfolytonosságot emlegethessük, előbb magunknak kell helyreállítani a kapcsolatot a háború előtti Magyarország jogának fejlődési vonalával.

— **Gyomai Zsigmond** a Jogállam érdemes szerkesztője, aki több mint egy évtizeden át oly tiszteletreméltó energiával tartotta fenn e lapársunk előkelő színvonalát, váratlanul elhunyt. Mélyen és őszintén fájjaljuk a magyar jogi irodalom lelkes munkásának és a mindenkor előékeny kollégának távozását. Igaz részvétünknek alig tudnánk méltóbb szavakban kifejezést adni, mint amelyeket *dr. Lengyel Aurél* mondott a nyitott sírnál:

«Búcsút veszek Tőled Gyomai Zsigmond barátunk annak a jogásztársaságnak a nevében, melynek Te szintén egyik szervezője voltál, amelyben főképp a Te agilitásod, ötletességed, érdeklődő figyelmességed és gyakran áldozatkészséged tartotta a folytonosságot és amelyben Te oly lelkesedéssel szövegelted irodalmi terveidet.

Te szívesen jártál ebbe a társaságba, ott pedig szerettek Téged. Szerették, hogy fanatizmussal tudsz bizni, szerették, hogy reményt töltve tudsz biztatni. Szerették áradozó dicséreteidet, szerették gyöngéd kritikákat. Szerették — önzők az emberek — hogy sohasem kérsz senkitől semmit, szerették gyermekes örvendezéseted azon, ha valamit hoztunk, nem Neked, hanem lapodnak s a tudománynak.

Mert Te, ki oly hűséges fegyvernöke voltál a világosságnak, személyedben keveset kaptál életedben barátaidtól.

Kegyesebb volt a Gondviselés irántad: akkor midőn utad betelt, mint ezt mindig áhitottad, villámmal sújtott le Rád és testi gyötrelmek nélkül bocsáttattál el.

Gyomai Zsigmond barátunk, Te úgy maradsz meg és mi úgy tartunk meg Téged tisztelő és hálás emlékezetünkben, amint utolsó órádig közöttünk jártál: egy művésznék szinte naiv gondtalanságával, egy filozófusnak enyhe derűjével és a jó embernek törhetetlen, irigylésre méltó optimizmusával.

Isten veled, pihenjél békével.»

— **Az árdragítás** fogalmát ismét előtérbe helyezte az uzsora bírósági eljárásról szóló újabb rendelet. Az eljárási jogszabályok ellen indított küzdelem közepette jutottak a kereskedelmi és ipari érdekeltségek arra a — kétségtelenül helyes — megismerésre, hogy a tulajdonképeni veszély és sérelem nem is annyira az alaki jogot módosító rendeletben, mint inkább a materiális jogban rejlik, amely az «árdragítás» bűncselekményét nem határozza meg jogi szabatosssággal és így a bűncselekmény szankciója Damokles kardja gyanánt lebeg a kereskedő és iparos feje fölött. Meg is ígérte az igazságügyminiszter úr, hogy az anyagi büntetőjognak eme hézagát pótolni fogja és ezzel az ígérettel az érdekelt körök egyelőre meg is elégedtek, az objektív jogászt azonban ez az ígértet nem nyugtathatja meg, mert tudnia kell, hogy beválthatatlan ígéretéről van szó. Az árdragítás bűncselekményét fogalmilag meghatározni teljesen lehetetlen, mert maga a fogalom nem létezik, sem a közgazdasági tudományban, sem a való életben, a büntetőjog pedig nem lehet hivatva arra, hogy a nemzetgazdaságtan által nem ismert gazdasági jelenségeket felfedessen és azokat bűncselekmények tényálladékaival ruházza fel. Elemi közgazdasági tétel, hogy az árak gazdasági tényezők hatásából állanak elő és époly kevésbé függnék az eladó, mint a vevő akaratától. Már pedig az «árdragítás» fogalma, bármily módon is határozassék meg annak tartalma, mindig azt tételezi fel, hogy az ár megállapítása az eladótól függ. A meztelen valóság ezzel szemben az, hogy az ár kialakulásában egyenlő szerepe van az eladó és a vevő akaratának. És mondjuk ki egészen leplezetlenül: az eladó mindig a lehető legmagasabb, a vevő mindig a lehető legalacsonyabb árat akarja, hiszen ez mindegyiknek jogos, önző, gazdasági érdeke. Ezt a kétféle akaratot, mint szubjektív jelenséget, kísérik az objektív gazdasági tényezők, mint amilyenek az árú és a pénz mennyisége, a behozatali és kiviteli lehetőségek, a devizakérdések és mindazon egyéb gazdasági tényezők, amelyek végeredményben a «kereslet» és a «kínálat» intenzitásában és összemerőződésében nyilvánulnak meg. Ezeket a közgazdasági tényezőket az államhatalomnak semmiféle szerve nem helyezheti hatályon kívül és nem másíthatja meg. Ezt láttuk a háborús gazdasági rendszabályok idejében, amikor a maximális és tájékoztató árak mellett is utat tört magának a gazdasági élet valósága. Jogfilozófiai szempontból is kétségesnek tartjuk, vajjon az államnak — ha téve tagadva hatalma volna hozzá — szabad-e egyáltalán a gazdasági erőknél eme küzdelembe avatkozni, vajjon a jogpolitika és az igazságszolgáltatás hatalma terjedhet-e addig, hogy a gazdasági osztályok és az egyesek vagyon- és jövedelemmegoszlási folyamatába szabályozó módon befolyhasson? Vajjon az ily állami ténykedés nem-e ütközik a kapitalisztikus gazdasági rendszer elveibe? De ha talán a *salus publicæ suprema lex esto* és a rendkívüli gazdasági viszonyok alapján menthetőnek találnók is az államnak ily tevékenységét, helyesebben erre irányuló kísérleteit, még mindig fennmarad az a kérdés, vajjon alkalmas mód erre a büntetőjogi köntös és vajjon ezek a rendkívüli viszonyok — gazdasági értelemben — mikor forognak fenn. Annyi bizonyos, hogy immár évek óta áruhiányról, amely az eladók «mesterséges árdragítását» lehetővé tenné nem lehet szó, eladó és vevő, mint egyenlő potenciális helyzetben levő partnerek állanak egymással szemben. Az is bizonyos, hogy a nemzetközi relációkat tekintve, drágaság sincsen Magyarországon, mert a világparitások árakat véve figyelembe, Magyarország és Németország ma a legolcsóbb állam, közgazdasági szaktekintélyeink szerint pedig a belföldi áraknak a világparitás színvonaláig emelkedniök kell. Amit tényleg észlelünk: hogy pénzünk elértéktelenedett és megszűnt értékmérő lenni. Ez végtelenül szomorú jelenség, de azon segíteni — büntető jogszabályokkal semmiesetre sem lehet.

Dr. Morvay Oszkár.

— **Katonaság hadi alkalmazásából származó kártérítési követelés.** A 6976/1922. M. E. számú rendelettel hatályban tartott 4050/1920. M. E. sz. rendelet szerint oly vagyonjogi igényeket és követeléseket, amelyek a kir. honvédségnek hadi célokra történt mozgósításából és hadi alkalmazásából erednek, további rendelkezésig a magyar állam, ennek szervei és intézetei ellen bírói úton érvényesíteni nem lehet. A világháború folyamán Pécsen 1918 május 20. napján fellázadt közöshadseregbeli katonák megfélemezése hadi érdeket képezett; a kivezényelt honvédsapatok a lázadás leverésekor hadi célt szolgáltak, hadi alkalmazásban jártak el. Az e ténykedésük közben okozott kár iránt támasztott követelés tehát a kir. kincstár ellen bírói úton nem

érvényesíthető. Ez pedig a Pp. 180. §-ának 1. pontjában megjelölt pergátló körülmény. (Kúria P. VI. 6084/1922.)

— **Forgalmi adó.** A termelő birkabőrt adott el az egy-ségár meghatározásával, de forgalmi adóról nem volt szó. Szállítást után küldött számlában az eladó a vételáron felül a forgalmi adót is külön felszámította. Ennek a megfizetését a vevő megtagadta. A Kúria a forgalmi adó megtérítése iránti keresetet, mindkét alsóbírósággal ellentétesen, elutasította. Mert az 1921. évi XXXIX. tc. az eladót kötelezi a forgalmi adó befizetésére s nem szól az áthárításról. A végrehajtási utasítás 46. §-a megengedi, hogy az eladó a forgalmi adót a vételárba beszámítsa; ő tehát az alku alkalmával az adót a vételárba belekalkulálhatja s ennek alapján szabhatja meg a vételárt. A vevőnek szabadságában áll a vételt ily ár mellett meg vagy meg nem kötni. De ha az eladó a vételkor nem jelentette ki, hogy a forgalmi adó külön fizetendő, azt utólag, a megállapított vételáron felül nem követelheti. Ez a döntés azonban nem vonatkozik arra az esetre, amikor a kereskedő, az Okáb. rendeletének megfelelően, üzlet-helyiségében, kirakatában, feltűnően hirdeti, hogy a forgalmi adó külön fizetendő. (Kúria P. IV. 6027/1922.)

— **I. Felülvizsgálati értékhatár. — II. Felülvizsgálati bíróság végzése elleni felfolyamodás.** A Pp. 8. §. 1. bekezdése szerint a hatáskör megállapításában a keresetlevél beadása napján fennállott értéket kell alapul venni. A fellebbvitel szempontjából ez a szabály a Pp. 476. és 521. §-ai szerint is alkalmazandó. Ezen az alapon, habár a pertárgy értéke a per folyamán már a felülvizsgálati értékhatárt meghaladó összegre emelkedett, a szegedi kir. ítélőtábla, mint felülvizsgálati bíróság a felülvizsgálati kérelmet hivatalból visszautasította, mert a kereset beadásakor az érték a felülvizsgálati értékhatáron alóli volt. (I. 965/1923.) Az ezen végzés elleni felfolyamodást a Kúria hivatalból visszautasította; mert a pertárgynak a per során emelkedett értéke sem haladta meg az 500,000 koronát és így a Pp. 525. §-át módosító 10,417/1922. M. E. sz. rendelet 1. §-a szerint a felülvizsgálat nem tartoznék a Kúria hatáskörébe, minélfogva az 551. §. első bekezdése értelmében a Kúria a felfolyamodás érdemébe bele nem mehet. (IV. 4458/1923.) Az indokolásból az következik, hogy amennyiben a pertárgy értéke az 500,000 koronát meghaladná, a Kúria a felfolyamodást nem utasította volna vissza, hanem a felülvizsgálati tárgyalást kitűzte volna.

— **Turpis causa, mint a kereset alapja.** Felperes házasságon kívül nemi viszonyt folytatott alperesnővel, lakást bérelt részére s azt bútorokkal felszerelte. Akár ajándékozta felperes a bútorokat az alperesnek, akár nem, az ügylet a jó erkölcsökbe ütközik, érvénytelen. Ha alperes a bútorokat megtartaná, jogalap nélkül gazdagodnék a felperes rovására, ami az erkölctelen viszony megjutalmazására is vezetne. Ezért alperes a bútorokat felperesnek visszaadni tartozik. (Kúria III. 5118/1922.) Ugyanezzel az indokolással a hasonló viszonyban adott készpénzt is vissza lehetne követelni, még akkor is, ha alperes egy nyilvános ház lakója volna.

Közgazdaság.

A Lloyd Bank r.-t. a mai napon báró Szerényi József v. b. t. t. elnöklete alatt megtartott rendkívüli közgyűlésen elhatározta az alaptőkének egymilliárd koronáról két- és félmilliárd koronára való felemelését és felhatalmazta az igazgatóságot, hogy az alaptőkeemelés belátása szerint esetleg két részletben fogantossítsa. Az igazgatóság a nyert felhatalmazás alapján *ezúttal egymilliárd korona névértékű részvényt bocsát ki.* Az egész részvény mennyiség a régi részvényeseknek ajánlatik fel. Minden egyes régi részvény alapján egy új részvény vehető át darabonként 6000 K-ért. Az új részvények 1923. január 1-től kezdve osztalékjogosultak. Az *elővételi jog október 22-től október 31-ig bezárólag* hétköznapiokon délután 4—7 óra között gyakorolható az intézet központi pénztáránál. A tőkeemelés e részletének keresztülvitele után az intézet kimutatott saját tőkéi kb. 17 milliárd koronát tesznek ki.

16610

A «Kőszénbánya 's téglagyár-társulat Pesten» részvénytársaság-nak (Drasche) október 16-án volt a rendkívüli közgyűlése, melyen elhatározták, hogy a társaság alaptőkéjét 22.500,000 K-ra emelik. Kibocsátanak 37,500 db, 1923-ra szóló osztalékjogosult új részvényt, melyeket 2:1 arányban csorbitatlanul a régi részvényeseknek engednek át október 20-áig 80,000 K-s árfolyamon az Angol-Magyar banknál és a Magyar Általános Hitelbanknál.

16611

Mielőbb való belépésre, ügyvédjelöltet keresek, fizetés megállapodás szerint, lehet tehetséges, törekvő kezdő is. Dr. Auber Tivadar, ügyvéd, Mohácson.

16608

Gyakorlott közjegyzőjelölt — dr. juris — sürgős alkalmazást keres közjegyzői irodába. Vidékre is. Címe a kiadóban.

16612

Fiatall fővárosi ügyvéd, szívós jogász, irodalmilag perfekt német forgalmas irodába betársulna, esetleg irodavezetőnek, banktitkárnak elmenne. Megkeresések «Kaucióképes» jelígre a kiadoba.

16613

Nagyforgalmú budapesti ügyvédi irodába irodavezetői állást keres gyakorló ügyvéd. Cím a kiadóhivatalban.

16598

Irodavezetőül kiváló Grosschmid tanítványt keresek. Ajánlatok «Belvárosi ügyvéd 10,752» jelígre Blockner J. hirdető irodájába IV., Semmelweis u. 4., kéretnek.

16597

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quars

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,

Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárati Ráday-utca 2.) Telefon: József 3—75.

Természettani és természetrajzi műszerek

Vetítő-készülékek

Térképek és falitáblák

Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök

Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzók

Fizikai és chemiai experimentáló szekrények az ifjúság számára

Mérnöki műszerek

Rajzeszközök és logarílecek

Mikroszkópok és tudományos műszerek

legjutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk

Hirdetések felvételnek a kiadóhivatalban

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék
az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.
Telefon: Hívószám 24—79.

16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat** IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
 Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
 Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
 negyedévre 2000 korona

Egyes szám ára 400 korona

TARTALOM. *Tarnai János* ny. kir. kúriai tanácselnök: A visszaesés és vagyon elleni cselekmények a Javaslatban. — *Dr. Sebestyén Samu* budapesti ügyvéd: Valutakövetelés behajtására irányuló végrehajtás. — *Dr. Nádas László* ügyvéd, ny. pénzügyminiszteri tanácsos: A titkos tartalékok és az új társulati törvény. — *Dr. Beck Salamon* budapesti ügyvéd: Csonka tényállás. — Szemle.
 Melléklet: Perjogi Döntvénytár. VIII. k. 8. iv. — Hiteljogi Döntvénytár. XVI. k. 9. és 10. iv.

A visszaesés és a vagyon elleni cselekmények a Javaslatban.

Kódexünk a visszaesést általánosságban (generice) nem teszi minősítő körülménnyé, hanem csak egyes bűncselekményeket minősít súlyosabban az előzőleg elszenvedett büntetések alapján. Főképpen a vagyon elleni cselekmények köréből válogatta ki ezeket az eseteket, mert tapasztalat szerint ezeknél fordul elő leggyakrabban az ismétlésre való hajlam, a tettes megátalkodottsága. Ennélfogva a minősítést megállapító előző cselekményeket is a vagyon elleni deliktumok sorából veszi a «tárgy és indok ugyanazonossága vagy hasonlatossága» volt az irányadó szempont. Látható ez az idevágó 338., 349., 357., 371. és 381. §§. rendelkezéseiből és világosan megmondja az Indokolás is. (Anyaggyűjt. I. k. 72. l.)

Azt a kérdést, hogy a visszaesést az előző büntetés állapítsa-e meg (recidiva vera), avagy már az előző elítélés is (recidiva ficta), a kódex a ma túlnyomóan uralkodó nézet értelmében oldotta meg: az előző büntetéseknek (állandó gyakorlatunk szerint legalább részben való) kiállítását tette a visszaesés feltételévé. E fel fogás lényegileg azon alapszik, hogy a visszaesés a tettes megrögzöttségének a jele, megrögzöttségnek pedig csak azt lehet tekinteni, aki már sikertelenül érezte az igazságszolgáltatás büntető kezét. Az ítélet, ha végre nem hajtatik, az elítéltre nézve csak intelem számba mehet, aminck figyelmen kívül hagyása nem elégséges bizonyítéka megrögzöttségének. Nyilván így fogta ezt fel a magyar országgyűlés is, midőn a miniszteri javaslatnak «el volt ítélve» kifejezése helyébe a «meg volt büntetve» kifejezést tette, a visszaesési elévülés számításánál pedig mellőzte a «büntetés elengedését», épen, mert a kegyelem folytán elmaradt a büntetés elszenvedése. Találó hasonlattal jellemzi ezt a gondolatot *Carrara* így: «Az intelem iránti közöny és az elszenvedett malum iránti érzéketlenség között nagy a különbség, valamint nagy különbség van a mástól szenvedett sérelem és a magunk okozta baj iránti érzéketlenség között; ... ha a tettes az ítéleti megaláztatáson felül a büntetés fájdalmát is elszenvedi, valószínű, hogy észre tér.»¹

Erről a lélektani alapról intézkedik a Btk. és így intézkednek a visszaesésről még újabb törvényeink is. Az előző büntetésről feltételezetten minősíti a cselekményt: az 1920: I. tc. értelmében hatályban tartott 1919: XII. tc. 14. §-a; az 1920: XV. tc. 3. §-a; az ugyanaz évi XXXII. tc. 4. §-a. Tudtommal egyedüli kivétel az 1922: XXVI. tc., mely 1. §. második bekezdésében előző elítélés esetében bünteti börtön helyett fegyházzal a cselekményt.

A javaslat eltér ettől a rendszertől s a recidiva fictát fogadja el a minősítés alapjául. De mellőzi a kódexnek a tárgy és az indok azonosságán vagy hasonlatosságán (recidiva propria) ala-

puló intézkedéseit is és a recidiva impropria rendszerét teszi magáévá, vagyis alig van tekintettel a cselekvőségekben nyilvánuló indítékokra, hajlamokra, a sértett jogtárgy azonosságára vagy hasonlatosságára. Legfeltűnőbb példája ennek az 58. §., mely véttségnek minősíti és fegyházzal bünteti a löfegyver vagy lőszer jogosulatlan tartását vagy viselését (tehát ma legfeljebb a KBTK. 34., 35., 61. §-ai alapján büntetendő kihágást), ha a tettes felségsértés, hűtlenség, lázadás, gyilkosság, szándékos emberölés, rablás, az állami rend elleni büntett vagy a proletárdiktatura után penalizált valamely cselekmény miatt volt elítélve. Nem látható be, hogy miért tanúsítanak ezek a nagyobbbrészt politikai cselekmények különös hajlamot a lövöldözésre és épen a löfegyverrel való bűnözésre. Ez a rendszer végigvonul az egész javaslaton, az egyes cselekményeknél tehát nem kell többé szólnom róla.

A visszaeséses *lopás* (Btk. 338. §.) esetében a javaslat (22. §.) a kvalifikáló cselekmények közé felveszi a sikkasztást és az okirathamisítást is. A sikkasztás tekintetében nem lehet kifogás, mert annak felvétele megfelel az elveknek. De már kétséges lehet az okirathamisítás. A javaslat nem tesz különbséget a köz- és a magánokirathamisítás, de még a KBTK. 71. §-ába ütköző hamis igazolványkészítés között sem, holott ezt a kihágást épen a vagyoni sérelem hiánya különbözteti meg a 392. §. esetétől. Visszaesést fognak-e továbbá megállapítani a melléktörvényekben előforduló számos okirathamisítási deliktumok is, pl. az 1891: XLI. tc. ikk esete, melyben a törvény világosan eltekint a vagyoni célzattól, vagy az 1894: XII. tc. szerinti határjelhamisítás? A lopás vagyon elleni cselekmény; az okirathamisítás penalizálásával védett jogi jószág a bizonyító eszközök biztonsága és elsősorban semmiesetre sem a vagyon. Különösen áll ez a közokirathamisításról a 392., 400. és 407. §§. kivételével. Az iskolai bizonyítvány hamisítása (tegyük bár fel, hogy *nem* a KBTK. 71. §-ában megjelölt célból történt) a rendes körülmények között alig okoz vagyoni sérelmet; ha pedig ilyent okozott (pl. csalás eszközül szolgált), bőséges repressziót érhetünk el a halmazati szabályok alkalmazásával. A lopásnál tehát legfeljebb az utóbb említett esetre kellene szorítani a visszaesést.

A visszaeséses *sikkasztásról* szóló 29. §-ban azonban a javaslat már megfeledezett arról, hogy elhagyta a recidiva vera elvét. Itt a visszaesés tekintetében a Btk. 357. §-ára utal, pedig ott a 338. §-a törtévényen hivatkozás, *nem* az elítélés, hanem az előző büntetés van minősítőül megjelölve.

A javaslat az *orgazdaság* (30. §.) tényelemévé teszi a csalás alapcselekményét is. Ezt helyesnek tartom, mert a csalás is vagyonelleni cselekmény, csakúgy, mint a kódex 370. §-ában felsorolt többi cselekmények és mi okunk sincs a csalásból származó dolog megszerzését az orgazdaság alapcselekményei sorából kivenni. Egy előbbi cikkemben azt mondtam, hogy a csalás az orgazdaságnál csak az akkori törvényhozó felelőssége miatt maradt ki a 370. §-ból. Tévedtem.² Meggyőződtem azóta, hogy a csalás mellőzését a Btk. miniszteri indoklása tüzetesen megokolta. (Anyaggyűjtemény II. köt. 724. l.) Lényegileg azzal érvel, hogy a csalás sokkal komplikáltabb tényálladéku cselekmény, semhogy fel nem ismerését a megszerzőnek bűnösségül lehetne felróni.

Úgy hiszem azonban, hogy ez az okoskodás semmiesetre sem helytálló, legalább is a csalásnak a Btk. 385—387. §-aiban körülírt eseteire nézve nem; még kevésbé állhat az meg ma, a csalás

¹ Stato della dottrina sulla recidiva. (Opuscoli 2. k. 134., 136. l.)

² Helyreigazítottam a Jogt. Közlöny f. évi 20. számában.

tényálladékanak az 1908:XXXVI. tc. 50. §-ával történt módosítása után. Különben az gazdaság többi alapcselekményeinek tényálladékat sem mindig könnyű felismerni (csak az ezek körül a judikaturában felmerült nézeteltérésekre kell utalnom); a büntetőtörvény «nem tudása vagy téves felfogása» tehát az gazdaságnál sem lehet mentesítő körülmény. Törvényhozási megerősítést talál e nézetem a német büntetőtörvényben, mely az gazdaságnál (259. §.) egészen mellőzi az alapcselekmények taxatív felsorolását és csak általában «valamely büntetendő cselekményt» említ. Így szólt a mi Btkünk első javaslata is és a taxatio csak a második javaslat útján került a szövegbe.

Ami az okirathamisítás felvételét illeti, úgy az ellen sem lehet kifogást tenni, mert itt az egyszerű gazdaság tényálladékanak meghatározásánál nem forog fenn azon aggály, melyet az okirathamisításra, mint *visszaesési* tényelemre fentebb felvettem. A köz- és a magánokirathamisítás közötti különbség az *egyszerű* gazdaságnál nem jöhet tekintetbe.

Másként áll a dolog a *visszaeséses* gazdaság tekintetében (31., 32. §§.). A csalás miatti előzetes elítélésnek minősítő tulajdonsága ellen itt sem lehet kifogás, mert a csalás és az gazdaság rokontermészetű, vagyonelleni cselekmények. Az okirathamisítás bevételének azonban csak a fentebb kifejtett különbségtétel szerint volna helye. A javaslat kétféle minősített gazdaságot állít fel: az egyik (31. §.) bizonyos vagyon elleni büncselekmények miatti előzetes kétszeri elítélés, mely esetben a büntetés, tekintet nélkül az alapcselekmény vétségi mivoltára, büntetett és öt évi börtönnel fenytetik; a másik esetben (32. §.) tíz évi fegyházzal bünteti a cselekményt, ha a megszerzett dolog értéke 200,000 K-át meghalad és *együttal* visszaesés forog fenn; továbbá visszaesés nélkül is, ha a megszerzett dolog értéke négy millió koronánál nagyobb; úgyszintén, ha az alapcselekményt a törvény legalább tíz évi fegyházzal bünteti és az gazdaság ezt tudta; végül üzletszerűség esetében.

Szigornak ez elég szigor. Nem is sajnálja senki az gazdaságtól, mert teljesen egyetértünk azzal az irányzattal, mely e legveszélyesebb büncselekmény minél erősebb represszióját veszi célba. Csak az a megjegyzésünk van, hogy az óriás arányú büntetések mellett az gazdaság majdnem a társtettes vagy legalább a bűnrészes fokára emelkedik, megszűnik fautor lenni és auctor vagy socius lesz belőle. Ez visszahajlás ama régi elmélethez, mely az gazdaságot a részesség keretébe foglalta, de amelytől az újabb törvényhozás, közöttük a mi kódexünk is, eltért.

A *csalás* meghatározása változatlan marad az 1908:XXXVI. tcikk 50. §-a szerint. A Btk. 381. §-a szerint minősülő esetek is meg vannak tartva (33. §.) azon módosítással, hogy míg a Btk. a visszaesés tekintetében szigorúan a recidiva propria elvét követi és csak az előző csalást veszi minősítő körülménynek, a javaslat majdnem az összes vagyoni cselekményeket, köztük az okirathamisítást is ilyeneknek tekintti. Bár a felvett új minősítők a csalással nemileg egy osztályba tartoznak, mégis kérdés, hogy a fajilag a fondorlat által oly kiválóan megkülönböztetett deliktum helyesen minősíttetik-e ama cselekmények által, melyeknél az elkövetés módoszata (elvétele, erőszak, fenyegetés stb.) egészen más. Különösen az okirathamisításra nézve csak a fentebb mondotakra utalhatunk. Hogy a csalás fogalmának kibővítése nagy méltánytalanságra vezethet, mutatja a német példa, mely külön törvénnyel (264. a §.) statuálta és csekély pénzbüntetéssel illeti az ú. n. kis csalást, a szorultságból történő csekélyebb jelentőségű rászedést. Ilyesmiről persze a mi javaslatunknak általában a szigorításra hajló iránya mellett szólni kár volna.

Fokozott minősítést állít fel a javaslat (34. §.) a következő esetekben: ha a csalás úgy a visszaesésnél fogva, mint egyébként büntetett; ha a kár a két milliót meghaladja; ha a sértett vagyonából kiforgattatik vagy vagyonilag tönkretétetik; végre, ha üzletszerűség forog fenn. A csalás többszörös minősülése, a sokmillió károsítás és az üzletszerűség ismérveivel kapcsolatos eseteknek fegyházzal való büntetése ellen nem lehet kifogást tenni. Annál aggályosabbak a fokozott minősítésül szolgáló oly kitételek, mint «vagyonból kiforgatás, vagyoni tönkretétel». Az utóbbi kifejezésre, a rágalmazásra vonatkozó intézkedésekről szólva, már tettem észrevételt,³ amit csak ismételhetnék; hasonlót kell mondanom a vagyonból való kiforgatásról is. A képletes ténymeg-

állapítások nem a törvénybe valók; egy magánjogi törvény alig merne ily kifejezéseket használni.

A *tőzsdejátékkal* való visszaélést a javaslat (35. §.) két irányban teszi büntetendővé. Az első bekezdésben csalásnak minősíti a tőzsdejátékra való «csábítást», ha a tettes tudja, hogy a tőzsdejáték a csábítottnak «anyagi helyzetével nyilvánvalóan nincs arányban». E meghatározásból hiányzanak a fondorlat és a megtévesztés vagy tévedésben tartás ismérvei, ami fogalmilag kizárja a csalást és hiányzik belőle a károkozás eleme is, úgy hogy a cselekmény, még ha a fondorlat alkatelemétől el is tekintünk, a helyes elmélet szerint legfeljebb kísérletnek volna vehető. A §. nyilván a Btk. 385. §-ának nyomán készült, de még ebben is benne van a károsítás kelléke. Igaz, hogy a kódexben is vannak ilyen csonka csalási tényálladékok (384—387. §-ai), de ezeket maga sem tekinti tulajdonképeni csalásoknak (Anyaggyűjt. 761. és általánosságban 732. sk. l.).⁴ Nincs szükség ezen improprius esetek szaporítására. A javaslat szigorú értelmezése mellett az első bekezdésben körülírt tőzsdei csalás meg akkor is büntetendő volna, ha a játékra csábított személy nemcsak kárt nem szenvedett, de haszonnal bonyolította le az üzletet! Azt fogják felelni, hogy ilyenkor nem fog panaszkodni. De hiszen a csalás megszűnt magánindítványi cselekmény lenni (1908:XXXVI. tc., XV. tc.) és így tág tere nyílik a céltalan üldözéseknek. Így értelmezi *Liszt*⁵ a német 1896. évi tőzsdetörvényt is, mely ügylátszik a mi javaslatunk mintája.

A javaslat a §. második bekezdésében minősített esetet állít fel és ebben már a vagyoni károsítás is szerepel; nem az egyszerű károsítás (az ilyen egyszerűség nem illenék a javaslat stílusához), hanem a «súlyos» vagyoni kár. Nem tudom, hogy ezzel implicite a kár elemét bele kell-e érteni az első bekezdésbe is úgy, hogy ott a nem súlyos kár — subintelligitur. A §. nyelvtani szerkezete megengedi e magyarázatot. De minek ez a kerülő út? Nem világosabb lett volna már az első bekezdésben megmaradni a csalás e lényeges tényeleme mellett? Az a «súlyos» jelző is határozatlan. Vagyon elleni cselekménynél, amilyen a csalás, számokban kell beszélni. Ha az gazdaságnál és általában a vagyon elleni cselekményeknél számokban van kifejezve az értékhatár, miért nem a tőzsdei csalásnál is?

Az *okirathamisításról*, mint a vagyonelleni büncselekményeket minősítő körülményről fentebb már szoltam. A magánokirathamisítást minősítő (36. §.) és fokozottan minősítő (37. §.) körülmények megfelelnek a recidiva propria elveinek, tehát kifogás alá sem esnek.

A *rablás* (23. §.) általános meghatározása változatlan maradt. Csak a minősített eseten (Btk. 349. §.) történt módosítás annyiban, hogy az előzően büntetett cselekmények sorába felvételre még egynehány nagyobbbrészt vagyon elleni deliktum (lopás, sikkasztás, gazdaság, csalás okirathamisítás) és az utóbbi esetekben a kétszeri elítélés a visszaesés előfeltétele, melyet előző rablás vagy zsarolás esetében már az egyszeri előzetes elítélés megállapít. Ez ellen nem lehet kifogás; csak az egyszeri és kétszeri elítélés megkülönböztetés szükségét nem tudom belátni. Aki a vagyoni büntettről a rablásig tud felemelkedni, az nem érdemel nagyobb kieméletet, mint aki előbb rablásért vagy zsarolásért volt elítélve.

A *zsarolás* (24. §.) tényálladékat végrevalahára helyesbíti a javaslat, a «jogtalanul» kitélt a fogalomnak megfelelő «jogtalan» kifejezéssel cserélvén fel. Ezáltal egy a gyakorlatban régebben igen kontrovertált kérdés volna kiküszöbölve, aminek csak örülhetünk. Tudvalevőleg a Btknek mindkét javaslata *jogtalan* hasznolt említett s ezzel érvel az Indokolás is; csak a képviselőház igazságügyi bizottsága alakította át a melléknevet igehatározóvá. Ezáltal a törvény szövege többértelmű lett és ez okozta az ingadozást a judikaturában,⁶ mely végül abban a felfogásban állapodott meg, hogy a törvény kifejezését nem a vagyoni haszonszerzésének jogtalanosságára, hanem az erőszak vagy fenyegetés *módjának* jogtalanosságára kell érteni. Ezt a felfogást helyeslő nézetemet kifejtettem annak idején a Jogtudományi Közlönyben (1896. évi 6. sz.).

Hogy elméletileg a Btk. eredeti javaslatának meghatározása

⁴ V. ö. *Angyal Pál*, Tankönyv II. k. 623. l.

⁵ *Liszt*, Lehrbuch (1903). 483. l.

⁶ Erre nézve l. *Illés* kommentárját a 350. §-hoz. *Angyal Pál*, Tankönyv I. k. 532. l.

volt a helyes, arra nézve nem lehet kétség, de ennek kiegészítésül a német Nötigungnak megfelelő intézkedése lett volna szükség, nehogy a jogos igény érvényesítése ugyanazon súlyos tekintet alá kerüljön, mint a jogtalané, holott épen ez különbözteti meg az önszegélytől. Ez okozta azt a sokat kritizált gyakorlatot,⁷ mely a 350. §. értelmének súlypontját a szerzési mód jogtalan-ságára helyezte át; bár az analogia legis szerinti magyarázattal a helyes eredményre lehetett volna jutni. A Btk. ugyanis számos helyen világosan az igény jogtalan-ságára érti a «jogtalanul» kifejezést (180., 181., 182., 195., 330., 333., 344., 355., 363., 406., 413., 418., 420., 475. §§.). Azonban a képviselőház igazságügyi bizottságának és magának az országgyűlésnek szükségképen tudatos-nak vett szövegváltoztatásával szemben a Kúria a másik felfogást tekintette a törvényhozás akaratának. Ezt az anomáliát megszünteti a javaslat midőn *jogtalan önbíráskodás* címe alatt (25. §.) a Nötigunghoz hasonló deliktumot állít fel.

A javaslat 26. §-a tartalmilag azonos a Btk. 351. §-ával. Határozott javításnak tartom, hogy a sajtó ebbeli visszaélései nem szoríttatnak, miként a kódexben, a rágalmozás vagy becsületsértéssel való fenyegetésre, hanem általánosítottatnak. Az új szerkezet, kapcsolatban a sajtótörvény 24. §-ának 6. pontjával, kétség-telenül nagyobb oltalmat nyújt az efajta műveletek ellen.

A visszaesésben elkövetett zsarolás (28. §.) tekintetében nincs más észrevételünk, mint amelyeket a visszaesés kellékeire nézve a többi cselekményeknél előadtunk.

Visszatérve a jogtalan önszegélyre, már az elnevezés arra mutat, hogy ez a rendelkezés visszája akar lenni magánjogunk «jogos önszegélyének», amint azt a polgári törvénykönyv javaslata is kontemplálja.⁸ Az utóbbi szöveg szerint nem követ el jogellenességet, «aki, hogy jogának érvényt szerezzen, a kötelezettől valamely dolgot elvesz vagy oly cselekményt, amelyet ez tűrni köteles, ellenállása ellenére önhatalommal véghezvisz... ha a hatóság segítségét kellő időre ki nem nyerhette és az önhatalom nélkül jogának érvényesítése megghiúsulásnak vagy tetemes nehezítésnek volt kitéve. A két határozmány eszmei összefüggését tanúsítja az, hogy javaslatunk kifejezetten kiviszi a jogos önszegély esetét és a büntetendőségét a «valódi vagy vélt jog» érvényesítésének feltételéhez köti. A jog érvényesítése egymagában a deliktumot még nem teszi vagyon elleni cselekménnyé, mert lehet követelni és kikényszeríteni a nem vagyoni jogi igényt is. Másként áll ez a polg. törvénykönyv javaslata szerint, mely kifejezetten a másik fél *kötelezett*i voltát tételezi fel s ennek híján a tiltott cselekmény tettesét kártérítésre kötelezi. Ott tehát természetesen áll a cselekmény a kötelmi jogi részben. A mi javaslatunk szerint azonban sem a vagyoni haszon célzata, sem a károkozás nem alkotó eleme a jogtalan önbíráskodásnak, az tehát nem tartozik egy fejezetbe a zsarolással, melynek lényeges kelléke a vagyoni haszon célzata, hanem a személyi szabadság elleni bűncselekményekről, leghelyesebben a magánosok elleni erőszakról szóló fejezetben volna elhelyezendő (természetesen a csoportosulás ismérvének mellőzésével, amint-hogy ezt a javaslat is mellőzi a munka akadályozását tárgyazó 11. §-ában). Így fogta ezt fel a régibb reformirányzat is és a szóban levő deliktumot a Btk. 176. §-ának kiegészítésül tervezte.⁹ Hasonlóképpen a német (240. §.), melyről megjegyzendő, hogy az a kényszerítés jogtalan-ságát is megkívánja ugyan, de ezt a mi javaslatunk is feltételezi, midőn a *jogos* önszegély esetét kizárja.

Ez azonban gyakorlati szempontból kevésbé fontos; a fő-dolog az, hogy e §. alkotásával a javaslat a kódexnek egy nagyon érezhető elvételét igazítja ki.

Tarnai János.

Valutakövetelés behajtására irányuló végrehajtás.

Azokban az esetekben, amelyekben a bíróságok a hitelezőnek külföldi pénznemben fizetendő követelést ítélnék meg, a budapesti központi kir. járásbíróság és budapesti kir. törvényszék, amelyeknél fordul meg a legtöbb ilyen ügy, a biztosítási végrehajtást a külföldi pénznemben megítélt követelésnek az elrendelés

napján a devizaközpont hivatalos árfolyama szerint számított magyar korona-egyenértéke erejéig rendelik el, a kielégítési végrehajtást ellenben a külföldi pénznembeli összeg erejéig ugyan, de a budapesti kir. törvényszék, mint fellebbviteli bíróság most már állandó gyakorlata szerint az ilyen kielégítési végrehajtás ügy fogatosítandó, hogy ha a kiküldött a külföldi pénzjegyeket a végrehajtást szenvedő bírlalásában nem találja meg s így ezen határozott nemű ingókat nem írhatja össze a V. T. 214. §-a szerint, a végrehajtás tárgyának készpénzbeli értékét a devizaközpontnak a kielégítési végrehajtás fogatosítása napján közzétett hivatalos árfolyama alapján megállapítja és az így megállapított magyar koronaösszeg erejéig fogatosítja az eljárást a V. T. 217. §-a szerint. Sőt a budapesti kir. törvényszék, mint fellebbviteli bíróság régebben a kielégítési végrehajtás alapjául vett ítélet teljesítési határidejének lejártára követelte meg a korona-egyenértéknek a a devizaközpontnak azon napra vonatkozó árfolyama szerint való átszámítását, a Kúria azonban egy esetben a budapesti törvényszék végzését megváltoztatta és az egyenértéknek a kielégítési végrehajtás fogatosítása napjára való átszámítását rendelte el. A budapesti törvényszéknek fentebb említett gyakorlata azóta ily értelemben állandósult. Ehhez járul, hogy legújabban a budapesti törvényszéken némely bíró a kielégítési végrehajtást a külföldi pénznemben megítélt követelés erejéig el sem rendeli, ha a marasztalt adós igazolja, hogy a fizetendő külföldi devizát vagy valutát a devizaközponttól igényelte, de meg nem kapta.

Hogy mit jelent ez a gyakorlat a közhitel, a jogbiztonság, az igazságszolgáltatás komolysága és a szerzett jogok szempont-jából, nem szorul bővebb kifejtésre.

A felek néha három fórumon csak abban a kérdésben folytatnak pert, hogy az adós effektív külföldi pénznemben tartozik-e teljesíteni s mind a három fórum, vagy legalább a Kúria az adóst külföldi pénznemben való fizetésre kötelezi. Az adós ennek ellenére sem fizet. Ennek a nemfizetésnek különféle lehet az oka: vagy igényelte ugyan a devizát vagy valutát a devizaközponttól, de nem kapta meg, vagy nem is igényelte, mert nem akarja a külföldi pénznem árfolyamában a kötelezettség vállalása óta beállott emelkedést még a devizaközpont árfolyama arányában sem viselni. De az is előfordul, hogy az adós birtokában megvan a megítélt valuta, azzal teljesíteni még sem akar amiatt a haszon miatt, amelyre a fentközölt bírói gyakorlat alapján szert tehet. Ebből a gyakorlatból ugyanis következetesen az folyik, hogy az adós már akkor, amikor a kiküldött a végrehajtást ellene az egyenértékre fogatosítani akarja, a végrehajtás tárgyául szolgáló külföldi pénzüsszegnek a devizaközpont aznapi árfolyama szerint számított egyenértékét a végrehajtató vagy a kiküldött kezeihez lefizetheti és ez alapon szükség esetében végrehajtásmegszüntetés keresettel is élhet. A hitelező tehát néha két, sőt több éven át tartó per után a Kúria által is megítélt követelésnek talán felét kapja meg magyar koronában a lejáratától megítélt 5% kamattal. Hogy ez a visszasság az adósvédelemnek újabb változatát jelenti, de az ország hitelének is mérhetetlen kárát, az nyilvánvaló. Ezért a visszasságért nem lehet a felelősséget azzal elhárítani, hogy a devizaközpont az igényléseknek nem tud eleget tenni, mert ugyan ez így van, de ez még nem lehet oka az itt tárgyalt bírói gyakorlatnak.

A külföldi pénznemben megítélt követelés épen úgy készpénzbeli követelés a V. T. II. címe alatt foglalt szabályok értelmében, mint a magyar korona-követelés, azzal a különbséggel, hogy amaz külföldi pénzre, ez belföldre szól, egyébként azonban, mint ez a belföldi pénz, úgy amaz is, fizetési eszköz. (Így a külföldi fizetési eszközökkel való forgalomról szóló 6700/1922. M. E. számú rendelet is, különösen ennek 3. §-a, amely a külföldi pénzt, külföldre szóló kifizetést, csekket és váltót, a külföldi követelést és hitelt a rendelet korlátozó intézkedései szempontjából azonos-nak tekinti.) Nincsen tehát semmi kényszerítő ok arra, hogy a kielégítési végrehajtás a V. T. III. címe szerint legyen fogatosítandó. A végrehajtás tárgya nem határozott nemű vagy fajú ingóságok bizonyos mennyiségének átadása, hanem külföldi pénzben kifejezett követelés. Ezért a végrehajtás épen úgy fogatosítandó, mint a magyar koronában kifejezett készpénzbeli követelés behajtására irányuló. A külföldi pénznem «készpénzbeli értéke» tehát a végrehajtás fogatosítása szempontjából nem is állapítandó meg. A Kúria Pk. 7705/1922. számú végzésével helybenhagyta a sátoraljaújhelyi törvényszéknek azt a végzését, amely

⁷ V. ö. Baumgarten, Büntetőjogi tanulmányok. 3. k. 295. 1.

⁸ A törvényjavaslat bizottsági szövege (1916.). 1466. §.

⁹ Az ebbeli törvényjavaslat szövegét közli Illés. Kommentár, 2. kiad. 2. köt. 99. l. jegyzet.

lyel ez a végrehajtást szenvedettnek egyenérték megállapítására előterjesztett kérelmét elutasította. Az ügyállás ebben az esetben az volt, hogy a kielégítési végrehajtást cseh koronaösszeg erejéig rendelte el, a Kúria ugyanennek fizetésében marasztaló ítélete alapján, a bíróság és a kiküldött annak megállapítása nélkül, vajjon a végrehajtást szenvedőnek birtokában van-e a meghatározott mennyiségű cseh korona, ennek borait lefoglalta. A Kúria hozzájárult a törvényszék végzésének ahhoz az okfejtéséhez, hogy az a cél, amelynek érdekében a V. T. 217. §-ában megírt eljárás szabályozva van, már a végrehajtás foganatosításával el van érve és így annak az eljárásnak a lefolytatására semmi szükség nincsen, de különben is a végrehajtást szenvedett a Kúria ítéletén alapuló marasztalásnak csak úgy tehet eleget, hogy vagy effektív cseh koronát fizet, vagy annak a *fizetés napján* megfelelő magyar korona-egyenértéke és így azt, hogy a cseh koronának a végrehajtás foganatosítása napján mi volt az egyenértéke, végrehajtást szenvedett annál kevésbé követelheti, mert a foglaláskor az általa fizetendő cseh koronaösszeg egyenértékét sem nem fizette le, sem nem helyezte bírói letétbe.

Igaz ugyan, hogy ezzel nem minden nehézség van megoldva, mert a végrehajtási eljárás során, legkésőbb az árverési vételár felosztásakor, illetve a sorrendi tárgyaláson mégis a végrehajtató külföldi pénznem-követelésének magyar korona-egyenértéke meg lesz állapítandó, ha a végrehajtást szenvedett a hitelezőt addig nem elégítette ki. Könnyű azonban igazolni, hogy ebben az esetben sem lehet az átszámítás mértéke a devizaközpontnak az illető külföldi pénznemre a végrehajtás foganatosítása napján közzétett árfolyama. Elsősorban semmi ok nincsen arra, hogy a végrehajtás foganatosításának időpontja szerint történjék az egyenérték megállapítása, akkor is, ha az adós később fizet, irányadó csakis a tényleges fizetés időpontja lehet. De a devizaközpont által közzétett árfolyamok sem alkalmazhatók. Ezek az árfolyamok mindenekelőtt ugyanis csak a külföldi fizetési eszközökkel való kereskedésnek és forgalomnak a fentebb hivatkozott rendelet 2. §-a szerint a devizaközpont által való lebonyolításában alkalmazandók; ezért rendeli a rendelet 16. §-a azt is, hogy a valuták és devizák más belföldi értékelésének közzététele tilos. Ezenfelül a hitelező a végrehajtási eljárás eredményeképpen nem úgynevezett «belföldi koronát» kap és általában nem is a devizarendelet alkalmazásával nyeri kielégítését. A devizaközpont 1922 november 15-ike óta honosította meg a magyar koronának a külföldi valuta-piacokon kínálata korlátozása céljából az úgynevezett belföldi, zárt koronaszámlákat s a külföldi hitelező magyar adósának csak a devizaközpont hozzájárulásával volt szabad ettől az időponttól kezdve ilyen belföldi koronaszámlán magyar korona-tartozását fizetnie. Legújabbán azután a devizaközpont abban az esetben, ha külföldi felek, kiknek a devizaközpont mellett működő irodánál bemutatott okmányok alapján engedélyezett ilyen belföldi zárt magyar koronaszámlájuk van, átutalást kívántak eszközölni oly cég számlájára javára, amely *belföldi* magyar koronában terménykiviteli engedélyt kapott, hozzájárult ahhoz, hogy a devizaközpont tagjai (a bankok) saját hatáskörükben is elintézhetik az ilyen átutalások dolgát. A devizaközpont ugyanis az említett belföldi koronaszámláknak devizapolitikai okokból kívánatos megszüntetése érdekében az exporteuróknak legújabbán megengedte, hogy az általuk elszámolandó exportvaluta igazolásául külföldi cégeknek belföldi koronaköveteléseit használják fel. Így az az eredmény állott elő, hogy az a külföldi hitelező is, akinek a magyar adós a devizaközpont hozzájárulásával zárt belföldi koronaszámlára fizetett, az ilyen számlán neki járó magyar koronaösszegért külföldre kivitt terményekért exportvalutát kap az exporteurtól, vagyis devizát vagy valutát.¹

Ennek a gazdasági körforgásnak eredménye is igazolja azt,

¹ A magyar devizajogszabályok még nincsenek feldolgozva. A német jogi irodalomban Koeppl külön kommentárban dolgozta fel a deviza kereskedelmi törvényt, ugyanő és Paschke a devizaszükségrendeletet (Devisennotverordnung von Rechtsanwalt Dr. Wilhelm Koeppl und Dr. Hans Paschke, Regierungsrat a. D. Industrie-Verlag, Speth et Linde), továbbá Jaffa: Die neue Devisenordnung (1922, Conrad Habers Verlag). Ezen kommentárok mellett említendőek különösen dr. Weisbart, a berlini kereskedelmi kamara szindikátusának cikkei: Die Verordnung gegen die Valutaspekulation; Die neuen Massnahmen gegen die Valutaspekulation. (Juristische Wochenschrift 1923. évi 5. és 11-iki füzetében.)

hogy a hitelezőnek annyi magyar koronát kell kapnia a végrehajtási eljárás eredményeképpen, amennyiért a fizetés napján a neki bíróságaink által megítélt külföldi pénzösszeget meg lehet vásárolnia. Ez az összeg a végrehajtási bíróság által az eljárás bármely szakában «hivatalból kinevezett szakértő közbenjöttével» (V. T. 217. §.) állapítandó meg, annál is inkább, mert mint fentebb említettem, a külföldi hitelező belföldi adósától úgynevezett belföldi számlára lefizetett magyar koronaösszegért a belföldi exporteurtól exportvalutát kaphat a devizaközpont külön hozzájárulásai nélkül, a bankszakértő tehát meg fogja állapíthatni a hitelező országabeli exportvalutának, belföldi koronaszámlaösszegekkel kiegyenlítése esetében igazolható árát. De a devizaközpontnak az exportvalutára vonatkozó ezen intézkedésére való vonatkozás nélkül is a bankszakértő meg fogja állapíthatni azt a magyar koronaösszeget, amelyért a hitelező a fizetés napján a neki megítélt külföldi pénzösszeget megvásárolhatja. Ez az ár mostan körülbelül 35%-kal fogná meghaladni a magyar devizaközpont árfolyamait.²

Meg kívánom még említeni, hogy ez a kérdés a német bíróságok gyakorlatában is vitás volt. Aki erre nézve tüzetes tájékoztatást akar szerezni, egész irodalmat talál: Nuszbaum (Juristische Wochenschrift 1920 és 1921); Weinhagen (u. ott 1920); Wach (u. ott 1920); Marquardt (Leipziger Zeitschrift 1922); Engelmann: Zwangsvollstreckung durch Einziehung einer Sicherungshypothek für Valutaschulden (JW. 1923, 167); Zwangsvollstreckung wegen einer Valutaschuld (u. ott 188), a berlini Kammergericht döntése kapcsán és Nuszbaum: Vollstreckung einer Valutaschuld (JW. 505), a Reichsgericht 1922 december 16-án kelt határozata kapcsán. A Reichsgericht ebben a határozatában szintén azt mondotta ki, hogy a valutatartozásra a végrehajtás a pénzkövetelések behajtására irányuló végrehajtás szabályai szerint foganatosítandó s hogy a belföldi értékben fizetendő összeg kiszámítására az az árfolyamérték alkalmazandó, amely a fizetés teljesítése időpontjában van érvényben.

Dr. Sebestyén Samu.

A titkos tartalékok és az új társulati adótörvény.

A titkos tartalékok kérdése a társulati adótörvény megalkotása alkalmából folytatott adóügyi vitának középpontjába került. Ez a probléma nem új keletű, hanem olyan régi, mint maguk a részvénytársasági törvények és eredetileg nem is adóügyi szempontból bírt nagy fontossággal mindaddig, amíg az állam a jelenleg bekövetkezett univerzális állampénzügyi krízis folytán a magánvállalkozások csendes társa lett. Azelőtt a titkos tartalékok kérdése főleg a mérlegvalódiság és a részvényeseknek a társulat nyereségében való részesedés szempontjából tételt vita tárgyává. A részvényesek érdeke a bőséges nyereségfelosztás, a társulat és közhitel érdekében ellenben egy megfelelő tartalékolás állott. Ezzel szemben utálnak arra, hogy nem minden részvényes érdeke a bőséges nyereségfelosztás, hanem csak azé a részvényesé, ki konjunkturális nyereséget kíván elérni és ha ezt elérte, túlad a részvényen, az állandó részvényesnek ellenben a társulat megerősödése képezi legfőbb érdekét és egy állandó dividenda-politika folytatása. A keresk. törv. 199. §-a előírja, hogy a társaság vagyona azon értékben veendő fel, mely az év utolsó napján az egyes tárgyak értékének megfelel. Ebből az következne, hogy a mérlegben feltüntetett tárgyak értéke azoknak az év utolsó napján fennállott értékénél sem alacsonyabb, sem pedig magasabb nem lehet. Van olyan felfogás is, azonban, mely szerint a keresk. törv. ezen rendelkezése csakis a maximális határt kívánja megállapítani és e részben hivatkoznak arra, hogy a törvény indokolása szerint a 199. §-ban csak általános irányelvekről van szó és ezen rendelkezésnek az a főcélja, hogy elejét vegyék a hitelezőket károsító magas osztalék megállapításának. Ebből arra lehet következtetni, hogy a törvény a társaság értékelési szabadságát nem kívánta korlátozni, hanem inkább azt tartotta szem

² Ezen cikk megírása után a devizaközpont tagjai útján értesítette azokat, akiknek devizaigényléseihez ez évi július végéig hozzájárult, de még nem elégítette ki, hogy devizaigényléseik záros határidőben teendő bejelentéssel való fenntartása esetében azokat a belföldi korona-árban kielégíteni kész.

előtt, hogy a túl magas értékelés korlátozásával a mérleg szoliditása elérjék és a hitelezők kielégítési alapja növekedjen. A keresk. törv. továbbá határozottan úgy rendelkezik, hogy ha egy társaságnak tartaléka van, úgy ez a mérleg passzív oldalán feltüntetendő (199. §. 4. pont); titkos tartalékolás tehát tulajdonképpen a keresk. törv.-ben ismeretlen fogalom. A keresk. törv. szoros magyarázata mellett tehát oly tartalék, mely a mérlegben kitüntetve nincsen, nem is alkotható.

Tény az, hogy a mérleg csak akkor reális, ha az a társaság helyzetének és vagyonának a kereskedelmi könyvekkel is egyező, világos és igaz képét adja. Kétségtelen, hogy ahol jelentékeny titkos tartalékok vannak, megszűnt a mérlegvalóság. Bizonyos, hogy általános felfogás szerint a titkos tartalék jogosult addig a határig, amíg az ú. n. szolid értékebecslést szolgálja és akkor legalitása sohasem vonható kétségbe. Ha azonban a titkos tartalékok a vagyon jelentékeny részét a nyilvános számadás elől elvonják, akkor lehet vitatni azt, hogy közgazdasági szempontból helyese vagy nem, de bizonyára ellenkezik a törvénnyel és az egyes részvényes érdekeivel. Ha a tartalékok emelik is a vállalat szoliditását és értékét, de viszont a titkos tartalékok nem emelik semmivel sem jobban a szoliditást, mint a kimutatott tartalékok és sem a szoliditás, sem a társulati vagyon nem csökken azáltal, ha a tartalékokat ki is mutatják. Ehhez járul még az is, hogy a titkos tartalékok egy lelkiismeretlen igazgatóság kezében a társasági vagyon egy nagy részének az igazgatóság részére való kisajátításához vezethet, amint, hogy a múltban és napjainkban is nem egyszer látjuk azt, hogy az egyes vállalatok igazgatósága a vállalatokat nem úgy kezelik, mintha azok a részvényesek tulajdona, hanem úgy, mintha az a saját tulajdonuk volna. Ez a mostani helyzet a kereskedelmi jog és általános közgazdasági szempontból.

A háború és az azt követő nagy gazdasági és pénzügyi krízisek, amelyek az összes értékek átértékeléséhez vezettek, állampénzügyi szempontból súlyos adók behozatalát tették elkerülhetetlenné és azok elsősorban a legnagyobb vállalatokat és részvénytársaságokat sújtották. Viszont éppen a háborúnak rendkívüli nagy rombolásai maguk után vonták azt, hogy a társulatok óriási utánpótlásokra és nagymérvű újjászervezésre voltak utalva és a valuták általános hanyatlása folytán jó részben csak látszatnyereségek állottak elő. Az új társulati adótörvény ezen tények befolyása alatt létesült és ennek folytán a mérlegkészítésre vonatkozó rendelkezései részben a keresk. törv.-vel is ellentétben állnak. Míg a keresk. törv., miként fentebb említettük, titkos tartalékot nem ismer, az adótörvény, vagyis inkább a v. u. titkos, rejtett, csendes és burkolt tartalékokról beszél; míg a keresk. törvény szerint a vagyon az év utolsó napján fennállott érték szerint veendő fel a mérlegbe, addig a társulati adótörvény a beszerzési érték álláspontjára helyezkedik és az veendő fel az adómérlegbe; a keresk. törv. szerint a kétes követelések valószínű értékük szerint veendők számításba, a behajtathatatlanok pedig lejegyzendők, a társulati adótörvény és v. u. szerint ellenben a kétes követelések címen leírt vagy tartalékolt összegeket az adóalaphoz számítani nem lehet. Látjuk tehát, hogy a keresk. törv. mindenekelőtt a mérlegvalóságot tartja szem előtt, de nem téveszti szem elől a közhitel és a részvényesek érdekeinek megővését sem, az adótörvények éppen ellenkezőleg közgazdasági szempontokat tartanak szem előtt, amikor bőséges tartalékolás megengedése által mindenekelőtt a társulat megerősödését teszik lehetővé, viszont finansziális szempontokat, amikor igen magas kulcsot állítanak fel.

Egész nyilvánvaló, hogy maga a törvény is a magas adókulcsok alkalmazását teljesen keresztülvihetetlennek tartotta, tekintve különösen, hogy nyereségtöbblet-adó is létezik. Kétségtelen az is, hogy a bőséges tartalékolás megengedésével a törvényhozást az a belátás is vezette, hogy oly magas adókulcs, mint amilyent a törvény alkalmaz, minden racionalis iparüzést lehetetlenné tesz, mert tulajdonképpen az egész nyereséget a kincstár magához vonná. A magas adókulcs és bőséges tartalékolási lehetőség tehát egy kompromisszum. Nézetem szerint helyesebb lett volna egy mérsékelt kulcsot alkalmazni, esetleg olyan kulcsot, mint a kereseti adónál és teljesen eltekinteni a nyereségtöbblet-adótól is. Ez által bizonyos tekintetben a részvényesek érdekei is sokkal jobban meg lettek volna óva. Ebben az összefüggésben rá kell mutatni arra, hogy a társulati adótörvény indokolásában ismételtén visszatér az a felfogás, miszerint a tartalékolás által a kincstár adóbevételei nem rövidülnek meg, mert ez a nyereség, amit a társu-

lat adómentesen tartalékol, mégis csak bent marad a társaságban és minthogy újból a társaság javára gyümölcsözőleg lesz elhelyezve, újabb nyereséget fog produkálni, mely kiosztásra kerülve, a nyereséget a kincstár előbb-utóbb képes lesz megadóztatni. Ez a felfogás azonban általánosságban csak elméletileg és a gyakorlatban csakis egy lelkiismeretes igazgatóságnál áll fenn. Mert fájdalom, a részvényesek nem egyszer kénytelenek tapasztalni, hogy ezek a titkos tartalékok nem kerülnek többé elő, hanem kézen-közön elvesznek és ebből sem a kincstárnak, sem a részvényeseknek haszna nincsen. A legcélrányosabb az lett volna, hogy egy alacsony kulcs mellett minden néven nevezendő tartaléknak pontos kimutatására köteleztessék a társaság.

Éppen azt kellett volna kimondani, hogy minden kimutatott vagyon adómentesen tartalékolható, mert tény, hogy a tartalékolt jövedelem a társaság jövedelmét a jövőben jelentékenyen fokozhatja és így ebből a vállalatnak, a kincstárnak és a részvényeseknek is a legnagyobb haszna lehet, és az amellel a közhitelre is jótékony befolyással lett volna. A fennálló horribilis adókulcsok azonban arra fogják készíteni a társaság igazgatóságát, hogy a törvény által a titkos tartalékok tekintetében adott lehetőséget a legszélesebb mértékben kihasználják, sőt ezen túlmenőleg tiltott manipulációkat is végeznek.

Évtizedek óta hangoztatják már és végre el is ismerték, hogy a kereseti adó 10%-os kulcsa igen magas és most a társulatoknál 30%-os adókulcsot hozott be a törvény, mert hiszen majdnem valamennyi részvénytársaság 30%-os adókulcs alá fog esni. Ezen magas adókulcs annál kevésbé maradhat fenn, mert a fizikai személyek legfeljebb 10%-os adókulcs alá esnek és teljesen indokolatlan, hogy egy világ-cég, mely fizikai személy formájában működik, kisebb adókulccsal legyen sújtva, mint egy szerény keretek között működő részvénytársaság. Ez okból ezek a magas adókulcsok hosszabb ideig egyáltalában nem maradhatnak fenn és azok behozatalánál csak a háború és a háború utáni idők alatt tényleg elért horribilis nyereségek rendkívüli megadóztatása lebeghetett a törvényhozó előtt. Minthogy azonban a korona árfolyamának remélhető állandósítása és közgazdasági életünk újjászervezése után becsületes munkával és még nagy fáradsággal is csak polgári nyereségek lesznek elérhetőek, a törvényhozás ismét kénytelen lesz visszatérni az 1875: XXIV. tc. és 1909: VIII. tc. által létesített 10% körüli adókulcshoz, amely önmagában véve is mindig már elég súlyos volt.

Dr. Nádas László.

Csonka tényállás.*

III.

További, igen széles skálájú példára utalunk. A vegyes szerződések sokfajtajú változata alakul ki a gyakorlati élet szükséglete szerint. A vegyes szerződés — a jog hontalanja — nincs hol nyugovóra hajtsa fejét. Hosszú ideig folyt a dogmatikai erőlködés, hogy az ilyen szerződéseket valamelyik kiképzett szerződés-faj kategóriájába sorozzák és az irodalmi viták akörül folytak, hogy melyik szerződés-fajta adjon szállást a hontalannak. Ez a kényszerbekvártélyozás sem a vendéglátónak, sem a vendégnek nem szokott kedvére lenni. Az ide-oda ingadozás, a váltakozó Prokrustes-ágyak között való hanykódás ki nem elégítő tapasztalatai után jött a Kolombusz-tojás. Kár az ilyen szerződéseket akár jobbra — akár balra erőszakolni, mikor az se nem egyik, se nem másik — hanem egyszerűen valami a kettő között. Ezzel ismerődtek el a «vegyes szerződések». A vegyes szerződés a mi témánk szempontjából azért érdekel bennünket, mert kétfelé is a csonka tényállás képét mutatják.

A vegyes szerződések ebbeli jellegük felismerése után szinte elkerülhetetlenné tették a szóhajó fogalmi típusok tényállásának feldarabolását. A vegyes szerződés elismerésével járt ugyanis az, hogy ezek a szerződések fél lábbal az egyik, fél lábbal a másik típus szabályai alatt álljanak. Nehéz kérdés azonban, hogy egy adott kapcsolatban melyik rokonuló szerződéstípus szabálya kerüljön alkalmazásra és min dől el az, hogy melyik szerződés fajsabályai alá vonjuk az adott tényállást. Néhány év előtt olvastam egy német vicclapban a gyerek kérdését: Hol alszik az emberfejú, de ló lábú Kentaur: szobában vagy istállóban? Nem vezet különös nehézségre az ajándékkal vegyes adásvétel egyik-másik

* Bef. közl. — Az előbbi közl. I. a 21. számban.

vitájának eldöntése, amikor a vételár és az ajándékozott (a vételárral ki nem egyenlített érték) összeg mechanikus szétkülönbítésre eligazít. De adásvétel — és bérlet, vagy bérlet és vállalkozási szerződés — esetleg társaság egymásközött úszó határai már sokkal több és nehezebben oldható villongással járnak. A helyzet nyomása alatt reá kellett jönni a megoldás nyitjára: mindegyik rokonuló szerződéstípus szabályvilágát annyira kell alkalmazni, amennyiben, az egyes szabályok «Hinterlandja», az a speciális tényállásrész, melyből az illető szabály táplálkozik, amelybe gyökereit visszaereszti, fölkelhet. E célból kettős logikai műveletet kellett lefolytatni. Meg kellett keresni, hogy a fogalom egyes szabályai a tényállás mely részére vannak reáépítve és ezután megkeresni az adott tényállásban azt, hogy benne van-e az a speciális tényállásrész. Előbb elvileg kellett megállapítani az egyes szabályoknak megfelelő tényállásrészt és azután ezen tényállásrész konkrét jelenlétét kellett felkutatni. A vegyes szerződések elbírálása megtanította a jogalkalmazást arra, hogy a szabály nem a fogalom sablonos fűződvénye, hanem, hogy a szabály egy, esetleg külön névvel alig illelhető és csak körülírással kifejezhető tényállás sajátosság, tényállásrész kísérője. A stilisztikából ismeretes a synekdoche tropusa: a pars pro toto és a totus pro parte stílusdísz. A jogász számára hosszú ideig nem volt tudatos, hogy amikor ő egy tényállásra egy szabályt alkalmaz, akkor nem a tényállás egészen az, amire a szabály vonatkozik, hanem annak csak egy része. Tudatosítanunk kellett, hogy a jogtélételeknek a fogalmakra való applikálása egy rejtett synekdoche; a rész szabályát alkalmazzuk, az egész szabály gyanánt, sőt azt is elfelejtettük, hogy egyáltalán érdeklődünk az egyes szabályoknak mögöttes országrésze után.

A vegyes szerződésnek egy sűrű magyar aktualitású példáját mutatjuk fel. Az ú. n. feles szerződés jogi természete, bár a római jogi colonus partiaris óta ismerik jól a jogrendszerek, ma is vitatott. Bérlet-e, társaság-e? Így különülnek el a vitatkozó táborok. A dogmatikus vitába nem érdemes beleegyezni. Rosszul volt a kérdés feltéve és rossz kérdésre nem lehet feleletet kapni. A vegyes szerződések felismerése egymagában megállapítja a kérdésfeltevés kritikájának helyességét. A vegyes szerződés nem választással dönt ott, ahol a választás föltétlen sérelemmel jár a másik — nem választott — minősítés mellett szóló érdekre. A vegyes szerződés, amikor a szerződés alaptípusának kijelölése mellett egyszerűen koncedálja, hogy az alaptípus mellett idegen szerződés-kategória egyes jellemzői is meghúzódnak — nagyjából az érvek kisebbségi képviselőjének gondolatát valósítja meg.

A vegyes szerződés hangsúlyozottabban kényszerít arra a munkára, hogy az egységesnek vélt fogalmat tényállás részreire bontjuk és egyik-másik jogi következtetés alkalmazhatóságát azon vizsgáljuk meg, megvan-e a vegyes szerződésnek felismert tényállásban az a tényállásrész, amelyre a vonatkozó jogszabály reá van építve. Sőt sokszor a vegyes szerződés teljes minősítése mellőzhetővé is válik, ha a szóbanforgó jogszabály tényállásbeli gyökere, Hinterlandja nehézség nélkül feltalálható. Jellemző példát szolgáltat a minősítő vita megkerülhetőségére a mi bírói gyakorlatunk. A per tényállása szerint a felperes október havában indított keresetet a feles viszony megszüntetése és a felesnek az ingatlan visszabocsátására leendő kötelezése iránt. Az elsőbíróság a keresetnek helyt adott azon bizonyítás után, hogy a feles rosszul művelte meg a földet. A fellebbezési bíróság a gazdasági év végére rendelte el az ingatlan visszabocsátását. A felperes ezt az ítéletet felülvizsgálattal támadta meg azon az alapon, hogy téves a feles szerződésnek, haszonbérleti szerződésként való minősítése és helyesen a szerződés szolgálati (tehát nem is társasági) szerződés. A Kúria I. G. 64/97. sz. határozatában (Fabinyi II. k. 336. lap) a felülvizsgálatot elutasította és indoklásában nem találta szükségesnek, hogy a minősítés kérdésében döntsön. A Kúria a döntést egyszerűen az adott tényállás azon részére alapította, hogy «a felperes oly időben indította keresetét, amikor a feles jóhiszeműen már megmunkáltatta a földet és így felperes jogszzerűen nem követelheti, hogy neki alperes a földet, még mielőtt munkájának eredményét és befektetésének ellenértékét betakarította — ami csak a gazdasági év másik felében történhetik — birtokába visszabocsássa. Ez k szerint tehát *arra tekintet nélkül, hogy az egyezmény, mily jogügyletnek minősítendő: helyesen határozott a fellebbezési bíróság.*»

A Kúria lényegében a fenti jogalkalmazási módszert kö-

vette. Nézetünk szerint is a gazdasági év végére szólandó felmondásnak a tényállásban az felel meg, amit a Kúria ítélete felhoz. A mi stilizálásunk tehát ekként szólna (az ítélettől ezt a stilizálást nem kívánhatjuk, hiszen az ítélet nem elméleti fejtegetésre, de döntésre hivatott) a tényállásrész, amely a felmondás érvényességének a gazdasági év végére posztulálja az elismerését, a bérlo jóhiszemű befektetésében és a jóhiszemű oltalmában áll. Minthogy a jóhiszemű megmunkálás a feles szerződés esetében is egyezik a tiszta haszonbérleti szerződéssel, ennek természet-szerű következtetése, hogy az alapul fekvő tényállásrész egyezőségének megfelel a tényállásrésznek adequat szabály alkalmazása.

A mi legújabb gyakorlati és irodalmi vitáinkból hasznosítható az általunk adott szemlélet az akkreditiva tanában. Csak röviden jelezzük a tényállásrész metodikájánál is fölvetődő kérdését. Vitatott a visszavonhatóság. A Kúria a szerződésnek megbízási szerződésként minősítése alapján megadja a visszavonás jogát, a visszavonhatatlanság kikötése esetére is. (Arra a kritikai megjegyzésre, hogy cogens szabály híján miért nem érvényesül a szerződéses kikötés, ugyancsak nem térhetünk itt ki bővebben.) Mi tehát a kérdést úgy szövegeznők: a megbízási, mely tényállásbeli sajátossága szolgált alapul a visszavonhatóság jogtételéhez? A megbízási terminológiája ismeri az ügy ura, a dominus negotii kifejezését. Azt hiszem, nem lesz tévedés, ha itt keressük a feleletet. A megbízó megőrzi szuverénitását, ő marad továbbra is az ügy ura, ő nem kerül lekötöttségbe a megbízottal szemben, sőt a megbízott kerül az ő akaratának hatalma alá. Reá parancsolhatja a megbízottra, hogy mint járjon el utasíthatja, hogy egyelőre ne tegyen semmit, sőt arra is, hogy egyáltalán ne tegyen semmit, visszavonhatja a megbízást. Az akkreditívánál azonban az akkreditívát nyújtó fél akaratát lekötöztetik, hiszen éppen az akarat lekötésének külső kifejezésre juttatója a visszavonhatatlanság kikötése. Az ügy feletti szuverénitás hiányzik az akkreditívánál, ez az a tényállásrész, amely csonka tényállássá teszi a megbízással szemben az akkreditívát. (Hogy az akkreditívának tényállásbeli többletei is lehetnek, nemcsak hiánya, más csonka tényállásnál is előfordulhat.) Ergo: talaját vesztett szabály az akkreditívánál a visszavonhatóság.

Ideje lesz befejezni fejtegetéseinket.

Tisztába vagyunk vele, hogy ennek a jogalkalmazási módszernek általános követése elé nagyon sok esetben leküzdhetetlen nehézséget fog gördíteni az a körülmény, hogy gyakran bajos lesz a szóbanforgó jogszabályoknak megfelelő tényállásrész szabatos föllelése. Ez azonban nem lehet ok arra, hogy a gondolatmenet ne érvényesüljön ott, ahol ez az akadály nem jelentkezik. Úgy vagyunk ezzel a gondlattal, mint az automobil villanyreflektorával. Hosszú út áll az autó előtt és a reflektor csak talán az első kilométerekre világítja meg az utat, de előre haladva folyton új- meg új területekre hinti el világosságához fénysugarait.

Dr. Beck Salamon.

Szemle.

— A bírói világnézet eszménye, amely a bírót az igazság keresésében segíti — Staud Lajos kúriai tanácselnök szerint — a filozófia és a földöntúli hit. Minket az elmúlt idők tapasztalása szerényebbé tett követelésünkben, mi — a költő szavát variálva — nem kívánjuk, hogy a bíró «égi-ekkel játszó földi tünemény» legyen, hanem beérjük azzal, ha a relativ társadalmi igazság felderítésében visszatér a törvényeknek oly elfogulatlan értelmezéséhez, aminőt tőle megszoktunk, mielőtt a forradalmak lelki egyensúlyát megzavarták. Azt hisszük ugyanis, hogy a bíró, ha túl magasra emeli tekintetét, a való élet rögzös útján haladva, könnyebben megbotlik, mint ha a társadalmi tények és a jog ismeretére támaszkodva, igyekszik az adott eset egyediségét a törvényben rejlő absztrakcióval összhangba hozni. Világnézet még a bírónak is magánügye; temperamentum és nevelés kérdése, hogy a spenceri megismerhetetlenre hol talál választ: a filozófiában (melyikben?) vagy a vallásban (melyikben?) vagy mindkettőben. Nem könnyű feladat, hogy a bíró működésében magát világnézetétől függetlenítsen, mert ez nyilván tudatmögöttes utakon is hozzáférközik gondolkodásá-

hoz és még inkább érzéséhez. Ha azonban a bíró nem földöntúli hatalom képviselőjének, hanem a társadalom élő lelkiismeretének tekinti magát, ép úgy, ahogy az egyes emberben a lelkiismeret a társadalom érdekeinek a nagykövete, akkor igyekezetének elsősorban arra kell irányulnia, hogy a társadalomban működő gazdasági és szellemi erők harcának összhangzatos kiegyenlítését reflektálja ítélezésében. Ebben pedig csak a társadalmi tények ismerete és nem a filozófia segítheti. Esménye tehát elsősorban a társadalmi tényeknek elfogulatlan, saját kasztjának és a társadalmi osztályoknak érdekeitől független értékelése kell hogy legyen. Hogy hisz-e vagy sem az Örök Bíróban, aki ítéleteit majdan revideálja, kevésbé fontos, mint hogy tudatában legyen a felelősségnek, amellyel megbízójának: a társadalomnak tartozik.

— **A Magyar Jogászegylet** f. hó 4-én, vasárnap tartotta évi rendes közgyűlését *Nagy Ferenc* egyetemi tanár, v. b. t. t. elnöke alatt. Az elnök megnyitó beszéde s az igazgató-választmány jelentése után az egyesület tisztújítása következett, amelyen a lelépő tisztikart és választmányt újra megválasztották és a megüresedett két alelnöki állásra *Degré Miklós* táblai alelnököt és *Fodor Ármán* kúriai tanácselnököt választották meg, míg a megüresedett hat választmányi tagságra új tagokként *Egry Aurél*, *Gáár Vilmos*, *Horváth László*, *Magyary Zoltán*, *Neumann Károly*, *Posch Gyula* és *Strache Gusztáv*ot választották meg. Az adminisztrációs ügyek elintézése után *dr. Staud Lajos* kir. kúriai tanácselnök tartotta meg nagy tetszéssel fogadott, rendkívül mélyenjáró előadását: «Adalékok az ítélezés lélektanához és a bíró világnézetéhez» címen.

Az előadó annak a fejtegetésével vezeti be felolvasását, hogy a tudományoknak és a technikáknak a közeli múlt évtizedekben tapasztalt nagy haladása sok anyagi sikerrel járt ugyan, ezen a sikeren azonban nem volt áldás, mert a lelkeket sivarakká, az embereket pedig boldogtalanabbakká tette, mint voltak azelőtt. A bekövetkezett állapot azonban nem tarthatja magát és visszahatásként szükségképpen éledt fel a lélek megújulásának vágya és törekvése. A lélek csakugyan újra kezd magára és fensőbb rendeltetésére találni, mindjobban belátjuk, hogy eszmények örök értékek, abszolútumok, sőt abszolútum nélkül nem lehet emberhez méltóan és természetünknek megfelelően megélni. A lelki és a szellemi élet újraéledésének tényezői között örömmel észleljük a magyar egyetemek filozófus tanárainak nagy arányokban fellendült termékenyítő munkásságát és főleg azt a nemes konstruktív irányzatot, amely műveikben megnyilvánul. *Pauler Ákos*, *Kornis Gyula*, *Hornýaszky Gyula*, *Nagy József*, *Moór Gyula*, *Thiemann Tivadar* erőteljesen mutatják a felfelé, az eszményekhez, az örökértékekhez vezető fényes, de nehéz, lemondással, önfegyelmezőssel járó utat.

A filozófiának ez a fellendülése az előadó szerint, kell, hogy magával ragadja a jogászt is, de főleg a bírót. Mert a dolgok és viszonyok kapcsolatban vannak egymással, minden tudomány pedig a bölcsesletben végződik. Itt kell tehát végződni a jognak is. Ezért elkerülhetetlenül szükséges, hogy a jogász s főleg a bíró alaposan ismerje a szellemi és a lelki áramlatokat, hogy így nemcsak a gazdasági viszonyokra és erőkre, hanem a lelkiekre és a szellemiekre is támaszkodhasson. Egyedül a jog kategóriáiból nem élhet meg. Az egyoldalú műveltség ma már nem műveltség és aki csak jogász, ma már nem is igazi jogász. A magyar bírónak az előadó főleg azért is ajánlja a filozófia lelkes szeretetét, mert ez emeli fel őt az eszményekhez, amelyek nélkül meg nem élhet és mert ez kapcsolja őt bele az igazság eszméjébe és valóságába, már pedig ennek a kiszolgáltatása az ő magas hivatása. Csak így ismerheti meg az igazság természetét és csak így lehet annak igazi és bátor hordozója.

Az előadó ezután az igazság örök- és abszolút értékűségét, erejét és hatalmát ecseteli és áttér annak a lelki processzusnak a vázolására, mely az igazságnak a jogesetre való alkalmazásának körében folyik le. A felolvasó nem bergsonista, de a jogeset lelki átélésének szükségességét erősen hangsúlyozza; nem tiszta racionalista sem, mert *Plató* nyomán azt követeli, hogy az ember az igazságot nemcsak ésszel, hanem szívvel is keresse. Úgy találja, hogy a jogeset átélésének stádiuma akkor áll be, amikor a bíró a jogesetet objektíve a magáévá teszi, azt a közeli és távoli össze-

függéseiben a társadalmi és gazdasági viszonyokkal, valamint a jog tételes rendelkezéseivel belső kapcsolatba hozta és emellett az erkölcs abszolút értékének a prizmáján alkotó elemekre bontotta, majd pedig ezeket az elemeket lelke gyűjtőlencsésének központjában egységesen beállítva, annak a rejtélyes valaminek adhatja át magát, amit bírói lelkiismeretnek nevezhetünk.

Ezt követően részletesen fejtegeti azokat a tényezőket, amelyek az ítélezésre befolyással bírnak. Ezek közül főleg a tanulmányok és a tapasztalat fokát, a hagyományok és a mult erejét, a lelki habitust emeli ki. Végül illusztrálja és megállapítja, hogy csak abban a bíróban lehet teljesen megnyugodni, aki a többi bírói erények mellett abba az Örök Bíróban is hisz, akinek majd számot kell adni minden tettéről, tehát ítélezéséről is!

— **Ungár Margit dr.-t**, a budapesti ügyvédi kamara választmánya teljesülésében két szótöbbséggel (19:17) felvette az ügyvédjelöltek lajstromába. A szavazatok számának aránya mutatja, hogy a felvételt erős küzdelem előzte meg. Az ügy előadója *dr. Grünhut Armin* kamarai ügyész a felvételi kérelem elutasítását indítványozta. Szerinte a törvény szavai nem tiltja ugyan, hogy nő az ügyvédjelöltek lajstromába felvétessék, a jelentkező igazolta is, hogy a törvényben felsorolt előfeltételek nála fennforognak, mégis elutasítandó a kérelme. Az ügyvédi rendtartás idejében ugyanis nők még gimnáziumi tanulók sem lehettek és így nyilvánvaló, hogy a törvény csak férfiakra gondolt, már pedig a törvénynek nemcsak szavait, hanem szellemét is figyelembe kell vennünk. Az ügyész álláspontjával szemben *Benedek János* a jelentkező felvételét indítványozta, mert annak semmiféle törvényes akadálya nincs.

Természetes, hogy a választmány a kérdés eldöntésénél kizárólag a törvényt tartotta szem előtt és úgy a pro, mint a contra felszólalók hangsúlyozták is, hogy legalis alapon foglalnak állást. A kérdés előzményeit a vita során az előadó és *Gábor Gyula* világították meg. *Lovász Márton* közoktatásügyi miniszter engedte meg rendeletileg, hogy a jogi fakultásra nők, mint rendes tanulók beiratkozhasanak. Az 1920: I. tc. 9. §. az úgynevezett népköztársaság rendeleteit — ezek között tehát a *Lovász-féle* rendeletet is — érvénytelennek jelentette ki. Nyitva maradt az a kérdés, hogy mi történjék azokkal a női hallgatókkal, akik időközben tanulmányaik egy részét elvégezték. *Gábor Gyula* felszólalásában rá mutatott a numerus claususról szóló 1920: XXV. tc. 2. §-ra. Ez a törvény, mely az egyetemekre és jogakadémiákra való beiratkozást szabályozza és többirányban korlátozásokat állít fel, azt rendeli, hogy ezek a korlátozások nem vonatkoznak ama rendes hallgatókra, akik az előző tanévekben már be voltak iratkozva.

A *Lovász-féle* rendelet érvénytelenítésének tehát csak az a folyamata, hogy a jövőben nők, mint joghallgatók a jogi karba fel nem vehetők, de akik tanulmányaikat megkezdték, tovább is beiratkozhatnak. Így értelmezték az 1920: I. és XXV. tc.-eket az egyetemek is és az tette lehetővé, hogy *Ungár Margit* tanulmányait folytathatta és befejezhette.

★ ★

Meg vagyunk győződve, hogy az ügyvédi kar túlnyomó többsége örömmel vette tudomásul a döntést. Ha a *Haller-féle* numerus clausus kegyetlen törvénye nem zárja el a nőket tanulmányaik befejezésétől, kegyetlenségnél is több lett volna, ha az ügyvédi kar, a szabadságjogok előharcosa, a szerzett jogok védelmezője kegyetlenebb lett volna *Haller* törvényénél.

Ami pedig a törvény szellemét illeti, épen mert 1874-ben a nők még középiskolát sem végezhettek, nem kell néznünk, mire gondoltak a törvényhozók 1874-ben, hanem legalább is azt, hogy az 1874-iki bölcs törvényhozók miként oldották volna meg ezt a konkrét kérdést. (Svájci P. T. I. §.) Ha pedig eziránt bárkinek kétsége volna, annak figyelmébe ajánljuk *Pauler Tivadar* akkori igazságügyminiszter szavait, amellyekkel az ügyvédi kart jellemezte *Valentianus* császárt idézve: *Vitam, spem et posteros defendunt*.

— **Valorizációs esetek.** 1. Felperes budapesti lakos alperes budapesti lakosnak 1921. évben Fenyőházán cseh koronákat kölcsönzött, úgy hogy alperes a kölcsönt a megállapított lejáratkor, az akkori árfolyam szerint, magyar koronákban tartozik visszafizetni. Alperes a lejáratkor nem fizetett; a lejárat óta a cseh korona erősen emelkedett és ezért cseh koronákban volt marasztalandó. (Kúria VI. 5735/1922.)

2. Felek 1920. év őszén együtt jöttek hajón a hadifogságból.

Alperes 50 dollárt kapott kölcsön azzal, hogy ezt hazaérkezéskor természetben köteles visszafizetni. Felperesnek tehát joga volt dollárokat vagy annyi magyar koronát követelni, amennyi a visszafizetési árfolyam szerint a dollároknak megfelelt. Felperes ennél kevesebbet, a kereset beadásakor (1921. évi) árfolyam szerinti koronákat követelvén, ehhez képest marasztalando volt. (Kúria VI. 6948 1922.)

3. Örökhagyó 1912. évben eladta ingatlanát egyik gyermekének és röviddel utána meghalt. A másik gyermek 1913. évben keresetet indított aziránt, hogy a szerződés az örökhagyó gyengeelméjűsége miatt érvénytelenítessék s az ingatlanra a törvényes öröklés megállapíttassék. Az érvénytelenítési kereset elutasított, de mert a vételár még ki nem fizetett, hagyatékul ez a követelés állapított meg. Ez azonban nem valorizálható: «mert a szerződés érvényességét megtámadó felperes nem származtathat jogokat abból, hogy alperes a szerződést a per folyamán nem teljesítette és mert a korona időközi leromlása az alperes hibájától függetlenül, azaz olyan körülmények folytán következett be, amelyekért az alperes felelőssé nem tehető. (Kúria Rp. I. 719/1923.)

4. Az özvegyi jog megváltásaként magánegyezségileg készpénzben kötelezett évi járadék a tartás jellegével bírván, a bíróság azt a viszonyok változása folytán felelmeletli. (Kúria 1923 szept. 27. P. I. 5693/1922.)

5. Ha a vevő alaptalanul bocsátotta az árút az eladó rendelkezésére s így jogtalanul tagadta meg a vételár kilizetését, az eladó a törvényes kamatot meghaladó kár megtérítését követelheti. Evégből a vételár iránt indított keresetet felelmeletli, ha lényeges károsodása csak a kereset beadása után keletkezik, illetve növekszik. De a vételár iránti per folyama alatt a kártérítés iránt külön pert is indíthat, kivéve, ha a tőkét már jogfenntartás nélkül felvette. (Kúria 1923 okt. 24. P. IV. 7166/1922.)

— **A valorizáció kérdéséről** lapunkban megjelent két tanulmány, mint különnyomat megjelent és pedig *dr. Kovács Marcel* «Valorizáció» című tanulmánya lapunk könyvtárában és *dr. Frigyes Béla*-nak «A pénztartozások valorizálása» című cikksorozata.

— **Ungarisches Privatrecht.** Almási Antal németnyelvű magánjogának második befejező kötete megjelent és a könyvkereskedőknél beszerezhető. Egyelőre csak röviden jelezzük a ténnyt; a mű érdemi méltatására visszatérünk.

Közzgazdaság.

A Budapesti Takaré- és Vásárpénztár r.-t. rendkívüli közgyűlése folyó hó 17-én az intézet alaptőkéjét 720 millió koronára emelte fel. Kibocsátási ár darabonként 3000 K. Befizetés október hó 18—31-ig a Központi irodában: IX. ker., Soroksári-út 58. 16615

A Kissling Rudolf és fia- csillár- és bronzárúgyár r.-t. mai rendkívüli közgyűlése a vállalat alaptőkéjének 40 millió koronára való felelmeletét határozta el. Az elővételi-jog 3000 K-s áron 1:1 arányban november 5-től 10-ig lesz a Budapest-Lipótvárosi Takarékpénztár r.-t.-nél gyakorolható. 16618

Az Angol-Magyar Bank tőkeemelése. Az Angol-Magyar Bank igazgatósága ma tartott ülésében elhatározta, hogy a november hó 24-ikére egybehívandó rendkívüli közgyűlésen javasolni fogja az intézet alaptőkéjének 1300 millió koronáról 2400 millió koronára való felelmeletét. A javaslat szerint az intézet mindenekelőtt 650,000 új részvényt bocsátana ki, melyeket 2:1 arányban még megállapítandó árfolyamon a régi részvényeseknek ajánl fel. Ezenkívül 450,000 részvényt bocsát ki, melyeknek átvétele legelsőrendű angol és amerikai cégek által biztosított. Az új részvények kibocsátási árfolyamát a közgyűlést követő igazgatósági ülés fogja meghatározni és ez a régi részvényesekre vonatkozólag a 25,000 K-s árfolyamot semmiesetre sem fogja meghaladni, míg a szabadkézből eladott részvények eladási ára ennek az évfolyamnak többszörösét jelenti. E tőkeemelés révén az Angol-Magyar Bank saját kimutatott tőkéi körülbelül 40 milliárd forintnak szaporodni. 16621

Nemzeti Hitelintézet r.-t. október 30-iki rendkívüli közgyűlése elhatározta az intézet eddigi 600.000,000 K alaptőkéjének 1.800.000,000 K-ra való felelmeletét. A kibocsátandó új részvényeket teljes egészében a régi részvényeseknek ajánlják fel 1:2 arányban 5000 K kibocsátási áron. Az elővételi november hó 1-től 30-ig gyakorolható az intézet központjánál (VI., Vilmos császár-út 25.) és az összes fiókjánál. 16616

A Magyar Rugyantaárúgyár r.-t. igazgatósága közli, hogy a társaság mai közgyűlésén kapott meghatalmazás alapján elhatározta, hogy a kibocsátásra kerülő 150,000 darab 2000 K névértékű új részvényt teljes egészében és pedig 2:1 arányban a régi részvényeseknek 40,000 K-s árfolyamon, 2000 K költség hozzáadásával rendelkezésre bocsátja. Az új részvények már az 1923. üzletév nyereségében részesednek. Az elővételi jog folyó hó 8-tól 16-ig bezárólag délután 4—6-ig a Wiener Bankverein magyarországi fióktelepénél gyakorolható, ahol ugyanakkor a régi részvények névértékének 200 K-ról 2000 K-ra való felbélgyezése is megtörténik. 16619

A gróf Csáky László Prákalvi Vas- és Acélgyár r.-t. az 1922/1923. üzletév 100.929,930/50 K tiszta nyereségéből 150 K osztalékot fizet (a múlt évben 32 K). A szelvények f. é. november hó 2-től kezdve a Budapest-Lipótvárosi Takarékpénztár r.-t.-nél kerülnek beváltásra. 16617

Pestvidéki, székesfehérvári törvényszék területén ügyvédi irodát vennék át. Cím a kiadóban. 16614

Fiatál fővárosi ügyvéd, nívós jogász, irodalmilag perfect német, forgalmas irodába betársulna, esetleg irodavezetőnek, banktitkárnak elmenne. Megkeresések «Kaucióképes» jelígre a kiadóba. 16618

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárat Ráday-utca 2.) Telefon: József 3—75.

Mindennemű

természettani, természetrajzi és chemiai
tanszert, valamint tudományos műszert

legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk.

IRÓGÉP

kellék specialitások.

Javitások és jókarbantartások.

GOLDBERGER GÉZA

írógépvállalata

Budapest, VI., Gyár-u. 11.

Telefon 81-68. 16485

Az ügyvédi kamara szállítója

Hirdetések felvételnek
a kiadóhivatalban

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

A Franklin-Társulatnál megjelent és ugyanott kapható a

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék

az 1922/1923. évre.

Alapára 60.—

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24—79. 16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)**

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 2000 korona

Egyes szám ára 400 korona

TARTALOM. Dr. Lőw Tibor budapesti kir. törvényszéki tanácselnök: A polgári per. — Dr. Csorna Kálmán fővárosi árvaszéki ülnök: A gyámsági és gyermekvédelmi ügy válsága. — Dr. Kónya Endre budapesti ügyvéd: Határidőűzlet és árdragítás. (Észrevételek a kir. Kúria B II. 1326/1923. sz. ítéletéhez.) — Dr. Ludvig Rezső szegedi kir. táblai bíró: Balesetjáradék. (Megjegyzések a 8. sz. polgári döntvényhez.) — Szemle.

Melléklet: Közigazgatási és Pénzügyügyi Döntvénytár. XV. k. 7. ív.

A polgári per.

Legnagyobb napilapjaink egyikének hasábjain nem régiben cikk jelent meg a polgári per válságáról, amely per bizonytalan és hosszadalmas. Ez a panasz nem elszórtan hangzik el, hanem gyakori. Ezért a cikket alkalmul veszem, hogy felvessem a panasz alaposságának kérdését s ha alaposnak mutatkoznék, a per e bizonytalanságának és hosszadalmasságának okait s orvosszereit kutassam.

Az az első panasz, hogy a polgári per bizonytalan, alapos.

A polgári per sohasem volt hasonló valamely matematikai feladat megoldásához. Az eredménynek a multban talán kisebb bizonytalansága sem jelentette azt, hogy bizonyos mértékű objektivitással minden esetben előre megmondható a pernek eredménye. A ténymegállapításnak s különösen a tanuvallomásoknak a mérlegelésüknek eshetőségeiről nem is szólok, de a jogalkalmazás sem jelenti azt, amit a «da mihi factum, dabo tibi jus» parocmia kifejezni látszik. Ha az objektív jog kifejleszt is némely sablonos kereteket és ha vannak is sablonos megoldások sablonos esetekre: a jogalkalmazás nem a sablonok mestersége, hanem a specializálás művészete. A tényállás minősítése (subsumptio) és a jogelvek értelmezése vezet az egyes eset megoldásához, amelyeknek segítségével a bíró az általánosítástól az egyedi felé halad s az esetet akkor oldja meg helyesen, amikor egyediségében fogja fel.

A bírónak ebben az ítélkező funkciójában annyi a labilis elem, hogy, épen komoly peres viták esetében, lehetetlen előre tudni az eredményeket, még ha a bíró vagy bírák személyiségében rejlő egyéni elemet nem is hangsúlyozzuk.

Ez az előzőekben jellemzett bizonytalanság ma fokozott.

Oka a jogszolgáltatás sablonos elemeinek háttérbe szorulása s az esetek egyediségének túltengése.

A háború kitörésével kezdődő gazdasági válságok sorozata folytonos változatosságban új tartalmat adott a gazdasági élet régi formáinak és ezzel járt az, hogy a bíróságoknak soha nem ismert mértékben kellett a jogelvek értelmezésének és a subsumptionnak kérdéseivel foglalkozni. A változó gazdasági életnek következménye ugyanis, hogy az eseteknek egyedisége fokozódik. A bírónak mind kevésbé állnak rendelkezésére általános érvényű jogtételek s mind többet kell foglalkozni néki az egyes eset követelte méltányos megoldással

A multa vonatkozóan elég talán utalni a gazdasági lehetetlenülés gyakorlatára, amint a háború kezdete óta fejlődött és a jelenben a valorizáció praxisára, amint most előttünk alakul. Arra, hogy mit jelent az esetek fokozott egyedisége, jó példa a 950/1923. M. E. sz. ú. n. aranyrendeletnek a tartozás mérséklésére vonatkozó intézkedése.

A rendeletnek főszabálya, hogy a valósággal arányban teljesítendő fizetések bármely törvényes fizetési eszközzel lehet ugyan, de a tényleges fizetési napot megelőző árfolyamon kell teljesíteni.

Az adós kérheti a tartozásnak megfelelő leszállítását, a fize-

tés elhalasztását s a részletfizetés megengedését. Az adós e kérelmeinek indokolásául hivatkozhatik az ügylet kötése óta megváltozott viszonyokra, a pénz értékében beállott eltolódásra, a maga vagyoni és kereseti viszonyaira; hivatkozhatik arra, hogy az aranyban fizetés kötelezettségét oly ellenszolgáltatás fejében vállalta, vagy a kötelezettségvállalás ellenében hozzá került értéket oly módon helyezte el, vagy ruházta be, amely ellenszolgáltatás, érték, vagy beruházás magyar koronában kifejezett értékében, vagy egyáltalában nem, vagy csak igen csekély mértékben emelkedett, avagy, hogy az ellenszolgáltatást, időközben nagyobb mértékű gazdagodás nélkül továbbadta, vagy felhasználta.

Az adósnak ilyen védekezése vagyoni, sőt, teljes gazdasági helyzetének feltárását kívánja meg s a döntés teljesen az eset egyedi méltatásán alapszik.

Az első panasznak alaposságából következik a másodiknak jogossága. Ugyanazok az okok, amelyek a fokozott bizonytalanságot előidézik, okozzák a hosszadalmasságot, amelynek persze más okai is vannak.

Elsősorban a problémáknak megoldása, úgy, amint az előzők szerint a mai perben jelentkeznek, sok idővel jár. Minél fokozottabb mértékben kell az esetnek egyedi vonásaival foglalkozni, annál több az a tényállási momentum, amely tisztázásra szorul s annál több időre van szükség a per befejezéséhez. Jellemzésül ismét a már idézett aranyrendeletre hivatkozom.

De a hosszadalmasságot nemcsak a tényállás megállapításának, hanem az alkalmazandó jogi elvek felderítésének nehézségei is okozzák. A tényállásra vonatkozó kutatással párhuzamosan keresi a bíró az irányító elvet a tények tömegében, amelyet a dogmatikában, amint teóriában és praxisban jelentkezik, meg nem talál.

Mint az előbb jellemzett bizonytalanságnál, itt is *nem az alaki, hanem az anyagi jognak a válsága az, amely a bajoknak forrása.*

A gazdasági változásokkal folyton újuló problémák a bíróságoknak szervezetében azt is jelentik, hogy az első bíróság általánosan új utakon jár s a felső s különösen a legfelsőbb bíróságnak természetes és sokszor törvényes irányító funkciója kevésbé érvényesül. Mire a legfelsőbb bíróság állást foglalhat valamely problémát illetően, az alsó bíróság már új kérdések előtt áll.

A perek hosszadalmasságának az is oka, hogy sok a per. Minél több per foglalkoztatja ugyanis a bírót, annál ritkábban s annál kevésbé intenzíven foglalkozhatik az egyes perrel. A döntés ekképen elhúzódik.

A pereknek sokasága ismét a már jellemzett gazdasági és anyagi jogi helyzetből ered.

Minél többször változik a gazdasági helyzet, annál több ilyen gazdasági helyzetnek likvidációja szükséges, amely likvidáció részben a bíróság előtt folyik le.

Minél bizonytalanabb a pereknek eredménye, annál több a jóhiszemű s a rosszhiszemű peres vita. A jóhiszemű, mert hiányzik a kiforrott jogi nézetek iránytűje, a rosszhiszemű, mert a megfelelő jogi tételek hiánya, vagy lassú kifejlődése a tartozások teljesítésének meghúsítására, vagy elhúzására felhasználható.

Alig volt dologadós, aki több, vagy kevesebb jóhiszeműséggel ne hivatkozhatott volna az elmúlt években a gazdasági lehetetlenülésre, amely, ha előbb nem, de a per alatt többnyire bekövetkezett. A viták olyanok voltak, amelyekről a perrend nyelven szólva el lehet mondani, hogy eldöntésük bírói megállapításától függött.

Ezekhez a többnyire jóhiszemű dologadósokhoz csatlakoztak a többnyire rosszhiszemű pénzadósok, akik pereltették magukat és nem teljesítettek, mert ez igen jó üzletnek mutatkozott. Már béke idején volt panasz, hogy némely pénzadósok kamatnak fizetését és perköltségnek viselését vállalják, hogy a per ideje alatt a jogtalanul visszatartott tőkét jobban kamatoztassák; most ebből, mondhatni, virágzó üzletág fejlődött. Azoknak a pénzadósoknak a köre, akik ezt nem tartják a kereskedői, vagy egyéni tisztességbe ütközőnek, lényegesen megnagyobbodott a haszon százalékanak növekvésével. Kamattörvényeinek, hihetetlen, nem módosultak és egyéb kikötés nélkül ma is 5% a késedelmi kamat (1895. évi XXXV. tc. 2. §., 1896. XXXVI. tc. 1. §.) s 8%-ot meghaladó kamatot más mint bejegyzett kereskedővel szemben kölcsönös kereskedelmi ügyletből eredő tartozásért ki nem köthet (1877. VII. tc. 9. §.). Az élet pedig e kamatok többszörösére rúgó évi kamatot és sokszor a 8%-ot meghaladó heti kölcsönkamatot ismer, nem is szólva arról, hogy mit jelenthet az üzleti kamatoztatás. És az adósoknak milyen nagy előnye származhatik abból, hogy a pénztartozást az esedékesség idejének jobb pénze helyett később rosszabb pénzben fizeti vissza. Ezért a multban, fájdalom, többnyire bevált spekulációért a számító pénzadós még nagyobb kamatban is fizethetett bizonyos prämiumot. A valorizáció veszélye nem nagyon fenyegette s büntetése ritkán érte el, mert a bírói gyakorlat, különben érthető okokból, visszariad a valorizációnak szélesebb körű alkalmazásától, a törvényhozás pedig tételes szabályozásától. A bírói gyakorlat útját illetően elég a 86. sz. teljesülési döntvény indokolásának végső akkordjaira utalni, a törvényhozást illetően pedig arra, hogy még Nagy Emil igazságügyminiszternek ismert törvényjavaslata sem foglalkozik a valorizációval, hanem pusztán a kamatkérdéssel.

Ez az a helyzet, amely a jogbizonytalanság és perhosszadalmasság miatt elhangzó panaszokat, ismétlem, jogosultan kiváltja és ezek a helyzet okai.

E helyzetnek orvosszereit sokan a perrendnek reformjában keresik. A valóságos okok: a gazdasági helyzeten s annak következményein nem tudnak segíteni sem a hivatott, sem a hivatlan orvosok. Mi sem látszik könnyebbnek, mint az eljárási szabályoknak megváltoztatása.

De annak, aki perrendi szabályok megváltoztatásával akar segíteni a mai helyzeten, két dologgal tisztában kell lenni. Az egyik, hogy az eljárási szabályoknak megváltoztatása nem gyógyítja azt a betegséget, amelyből a polgári per bajai is erednek. A másik, amivel az újítónak tisztában kell lenni, hogy nem fogja megjavítani a perrendet sem, hanem csak alkalmasabbá teszi talán némely céloknak elérésére.

A betegséget az sem gyógyítaná, ha oly sok bíró alkalmaztatnák, amennyi a megsaporodott és nehezebb járatú pereket legalább oly gyorsan tudná elintézni, mintahogy a béke utolsó éveiben a perek elintéztettek. E gyorsabb elintézésel sem szűnnék meg a pereknek jellemzett bizonytalansága és nem szűnnék meg különösen mindaz, ami e bizonytalanságra s a perek elszaporodására vezetett.

A bizonytalanságnak a gazdasági helyzet konszolidációja nélkül nincs orvossága. Akárhány bíró alkalmaztassék és az egyes bíró akár mily kevés ügygel foglalkozzék, a bizonytalanságra vezető gazdasági okok hatása nem szűnnék meg s még csak nem is csökkenne. Csak a hosszadalmasságot lehetne a szaporítással csökkenteni.

A bírónak szaporításáról persze szó nem lehet. Nincs alkalmas bírói anyag, amelyből ily mértékű szaporítás eszközölhető volna s az állam a fokozódó költségeknek terhet el sem bírná.

A törekvés ezért csupán arra irányulhat, hogy a mai bírói létszámmal, sőt e létszámnak csökkentésével legyen elérhető az ügyeknek gyorsabb elintézése.

Ez csak az eljárási garanciák rovására történhetik. Ezért áll az, hogy az ú. n. reform nem javítja a perrendnek, hanem csak célokhöz alkalmazása.

A statárium is alkalmasabb eszköz talán bizonyos céloknak elérésére; mint a büntetőperrendtartásban szabályozott normális eljárás, de mégis csak rendkívüli időknél eszköze. A statáriumnak leglelkesebb barátai sem lehetnek azon a nézeten, hogy a büntetőper végső céljai a statáriális eljárással biztosabban elérhetők, mint a normális eljárásban.

A polgári per most célbavett reformjának útja a pernek statá-

rizálására vezet. Ezt a körülményt a reform útján nem szabad sohasem szem elől téveszteni. Minden reformeszmé mérlegelésénél arra kell gondolni, hogy a perrendnek remekművű palazzóját rongáljuk. És, amennyire csak lehet, arra kell törekednünk, hogy majdan a restaurálás, amely előbb-utóbb bekövetkezik, minél kevesebb nehézséggel járjon.

Ez a szempont különösen arra int, hogy ne bántsuk a bíróság külső szervezetét. Ez a szervezet járásbíróságainkkal, törvényszékeinkkel, ítélőtábláinkkal és Kúriáinkkal annyira bevált, hogy kockázatos, talán végzetes volna köteleiket épen akkor megbontani, amikor nagyobb teherbíráskorra van szükség.

A budapesti kir. törvényszéknek kitűnő elnöke e törvényszéknél — nem tudom másutt, hogy történt — az elsőfokú tanácsok kereteit akkor is fenntartotta, amidőn e tanácsoknak működése az 5210/1923. M. E. sz. rendelet folytán egészen megszűnt. Tette ezt nyilvánvalóan azért, mert még az ilyen szervezeti kereteknek is meg lehet a maguk jelentősége. Fokozottabb mértékben igaz ez a bírói szervezetnek egyes egész testületeiről, a járásbíróságokról, törvényszékekről, ítélőtáblákról s a Kúriáról.

Az ú. n. reformokat ezért ezen testületeknek kereteiben kell megalkotni s ezen testületeknek keretében szabad csak a megjelölt célokból a munkaerővel való takarékoságra törekedni.

Ennek a takarékoságnak két módja van.

Elsősorban történhetnek oly intézkedések, amelyeknek célja, hogy ugyanazon a fokon minél kevesebb bíró foglalkozzék ugyanazzal az ügygel. Ez az egyesbíráskodásnak kiterjesztését és a szenátusok létszámának leszállítását jelenti.

Az egyesbíráskodást az 5210/1923. M. E. sz. rendelet az elsőfokon már általánossá tette. Az egyesbíráskodást jobban kiterjesztetni nem lehet, mert bírói szervezetünkben a fellebbezési bíróság superioritása a felsőfokon eljáró egyesbírákkal nem biztosítható.

A szenátusok létszámának csökkentésére még van mód a kúriai ötös tanácsok redukálásával háromtagú tanácsokra. Kéttagú szenátus alkalmazása valamely felsőfokon viszonyainkban kalandos gondoltnak látszik.

A takarékoságnak másik módja az intézkedéseknek azon csoportja, amelyeknek célja, hogy jogorvoslat folytán is minél kevesebb bíró foglalkozzék az egyes perrel. Ezen a téren még édeskeves történt és jelentős nem is fog történni addig, amíg nem fogadjuk el azt az alapelvet, hogy minden ügy csak kétfokú elbírálásban részesülhet.

Ez az intézkedés, mint minden egyéb, ami a viszonyokra tekintettel és takarékosági okokból történik, amint már mondtam, a jó elintézés biztosítékainak csökkentése, különösen a mai, e sorokban már jellemzett jogvitákban. De másképp, mint ilyen egyszerűsítésekkel, komoly eredményt a per rövidítésben elérni nem lehet.

Az elsőfokú perek ezután is megoszlanának a kir. járásbíróságok és a kir. törvényszékek közt, amelyek, mint egyesbíróságok járnak el.

A járásbíróági pereknek felülbírlása fellebbezés folytán részben a kir. törvényszékekhez, részben a kir. ítélőtáblákhoz és esetleg részben közvetlenül a kir. Kúriához tartoznék s a törvényszékek és táblák is továbbvivő jogorvoslat kizárásával döntenének.

Amennyiben pedig aggályosnak látszanék az — én nem látom annak — hogy a kir. Kúriára fellebbezéseknek elintézése bízásék, úgy az összes fellebbezések elintézésére a kir. törvényszékek és a kir. ítélőtáblák volnának hivatottak s a kir. Kúria polgári osztálya igen kiválasztott s igen kis testület volna, amelynek főteendője a jogegységnek lehető fenntartása.

Mindezek csak igen elnagyolt ecsetvonások, mert e sorokkal nem célozom az átalakítás részletei programjának kidolgozása, hanem csak a nézetem szerint lehető változtatások irányainak vázolása.

Befejezésül újból csak azt ismétlem, hogy hiú remény, ha bárki azt hiszi, hogy ezek az átalakítások a polgári jogszolgáltatást alapjában megjavítják úgy, hogy ezeknek utána gyors lesz és kevésbé bizonytalan. A gazdasági és anyagi jogi helyzetből eredő bizonytalanságot perjogi változások egyáltalában nem fogják csökkenteni s a pernek ezzel összefüggő hosszadalmasságát is csak annyira, amennyire.

Az ember annál hajlandóbb csodaszerekben bízni, minél rosszabb a helyzete. Csodaszerek nincsenek s különösen alkalmatlan csodaszernak a peres eljárás megváltoztatása.

Ernyedetlen s eredményében bízó munka hozhatja meg csak a gazdasági viszonyok javulását és ezzel a polgári per bajainak csökkenését. Nil sine magno vita labore dedit mortalibus.

Dr. Löw Tibor.

A gyámsági és gyermekvédelmi ügy válsága.

Régebb idő óta észlelhető már a közvélemény állásfoglalása a gyámhatóságok működését és a gyermekek elharapózó züllését illetően. Hű kifejezői ennek a jelenségnek a sajtóban csaknem mindennap megjelenő cikkek, a fórumon elhangzó beszédek, sőt újabban a felsőbb hatóságok megmozdulása is.

Nem lehet tagadni azt, hogy a gyámsági és vele kapcsolatos gyermekvédelmi teendők terén válság állott be. Ez a válság két irányban ütközött ki.

Egyrészt a 46 évet élt és soha megifjításon át nem ment gyámi törvénynek nem bankszerű, ellenben súlyos kautélákkal dolgozó pénzkezelési rendszere folytán a kiskorúakat és gondnokoltakat súlyos anyagi károsodás érte.

Másrészt azáltal, hogy az 1901: VIII. tcikkel (A gyermekmenhelyekről) az árvaszékekre bízott, későbbi törvényekkel pedig tovább fejlesztett hatósági gyermekvédelmi teendők ellátása az életben be nem vált és így a hatósági gyermekmentő munkának nálunk igazi gazdája nem akadt, a tarka szétforgácsoltágban működő hatósági és társadalmi gyermekvédelem teljesen tehetetlenül áll a szörnyű veszedelemmel szemben, amely főleg a házasságon kívül született gyermekek nagyfokú halandóságában, testi, lelki és erkölcsi lezüllésében a háborút követő társadalmi és gazdasági krízis eredményeképpen jelentkezik.

És hogy e két súlyos okozatnak be kellett következni, annak egyik nem kicsinylendő oka az egész gyámügyi rendszer felépítésében rejlett.

Alapjában elhibázott volt ugyanis az a rendszer, amely egy és ugyanazon hatóság kezébe tette le a bírói hatáskörbe vágó jogszolgáltatási természetű gyámügyek ellátását, továbbá a kiskorúak vagyonának konzerválására és gyümölcsöztetésére irányuló pénzügyi tevékenységet, nemkülönben a vagyontalan kiskorúak felügyeletére és védelmére irányuló megelőző, nevelő és javító teendők elvégzését. Mind a három tevékenység más és más természetű, miért is ellátásuk más és más szakértelmet, más és más munkaerőket igényel. Mert bármilyen jól működött legyen is ez a sok tevékenységű intézmény a normális viszonyok primitívebb követelményei közepette, szükségképpen fennakadást kellett szenvednie a bonyolult gazdasági és életviszonyok torlódó akadályain.

Hogyan lehetett volna például lépést tartani a törvény súlyos megkötéseinek és a szervezet nehézkes működésének ólomnehézkével terhelt minden idők pénzügyi követelményeivel, mikor a lépéstartás még szakértőknek is csak ritkán sikerült?

Meg kell állapítanom viszont, hogy mindenütt, ahol a kiskorúak vagyona pénzintézetek útján és a törvényes képviselők nagyobb befolyásának biztosítása mellett kezeltek — a pénzleromlásból származott károk a kiskorúakat nem érték oly hátrányosan, mint a mi gyámpénztári kezdésünk mellett — amely kezelési mód különben is egyedülálló a maga nemében a világon, maradványa annak a régi kornak, mikor még alig volt pénzügyi intézet az országban.

A belügyminiszternek, mint legfőbb gyámhatóságnak újabb keletű rendeletei, amelyekkel egyrészt az állagvagyon konzerválása érdekében a gyámi törvény 113. §-a 7. pontjának rendelkezését — nézetem szerint helyesen — olyként értelmezi, hogy a kiskorúak tőkepénzen részvények is vásárolhatók; másrészt az összesített kezelt gyámpénztári pénz alkalmasabb gyümölcsöztetése érdekében az árvaszékeknek, illetve a felügyeleti hatóságoknak utasításokat ad, a rendszer ezen bajának csak tüneti kezelését jelenti.

A végleges orvoslást csak a német, illetve svájci polgári törvénykönyv azon megoldása nyújthatja, amely szerint a törvényes képviselő a kiskorú pénzt és értékeit pénzintézeteknél kezelteti és gyümölcsözteti, a gyámhatóság pedig csupán alkalmas módon ellenőrzi azt.

Ennek a rendszernek előnyei annyira szembetűnőek, hogy azokat felsorolni sem tartom szükségesnek.

A gyámpénztárak leépítése természetesen csak átmenettel történék oly módon, hogy meg kellene engedni bizonyos időpont-

tól kezdve az új tömegeknek a fent megjelölt módon való elhelyezését. De fennakadást szenvedett, sőt meddőnek bizonyult az árvaszékek gyermekvédelmi munkája is, mert hiszen arra a gyámhatóságok sem elhivatottak nem voltak, sem a feladatok megoldására alkalmas munkaerőkkel és anyagi eszközökkel nem rendelkeztek. Ennek a hivatásnak ellátása nem a gyámhatóság, hanem az általános közigazgatás feladatkörébe vág és ez így is van a művelt Nyugat minden államában.

Nálunk azonban még az a helyzet, hogy a hatósági gyermekvédelem névleg, papíron a gyámhatóság feladata. Igaz, hogy rajta kívül a hatósági és társadalmi szervek egész sora foglalkozik még tarka összevisszaságban, a legteltesebb rendszertelenségben ugyancsak a gyermekmentés munkájával. Hogy mást ne említsek, négy illetve öt minisztérium hatáskörében vannak a gyermek- és ifjúságvédelem feladatai szétforgácsolva!

Az ilyen rendszertelen és szervezetlen munkának az eredménye is igen szomorú.

A közvélemény érzi a bajt, látja a káros okozatot és keresi a bajok okait.

Mint már több ízben másutt, úgy ezúttal is hangsúlyozom azt a szilárd meggyőződésemet, hogy a bajok legtöbb kútforrása *hatósági és társadalmi gyermekvédelmünk* elhibázott rendszerében, teljes szervezatlenségében van. És ha figyelembe vesszük azt a mások által is megállapított tény, hogy az országban évente született gyermekeknek körülbelül 9—10%-a házasságon kívül születik és hogy még ezen leginkább veszélyeztetett gyermekkategóriának is csak mintegy 7%-a nyer az állami gyermekmenhelyekben évente elhelyezést, úgy tisztában kell lennünk azzal, hogy az állam által az *elhagyott gyermekek* védelmében kifejtett nagy gond és rendkívüli költségkiadás célját nem éri el, hanem sokkal inkább célravezető lenne az *összes gyermekek* és az *ifjúság* védelmének modern alapokon való megszervezése.

A megszervezéssel pedig nem szabad tovább késlekedni.

Az új rendszer felépítését a hatáskörök összevonásával a társadalmi szervek munkájának bevonásával céltudatosan úgy kell keresztülvinni, amint azt Németország példája mutatja.

Az 1922 június havában meghozott és 1924. évben életbelépő német ifjúságjóléti törvény (Jugendwohlfahrtsgesetz) betetőzése annak az évtizedekre visszanyúló, egy Petersen és Klumker által szinte apostoli elhivatással kezdeményezett és szüntelenül ébrentartott, céltudatos munkának, amely a német gyermek- és ifjúságvédelmet a mienkkel azonos szétforgácsolódás állapotából a mintaszerű hatósági és társadalmi összemunkálás révén vezetett. Lényege ennek a rendszernek az, hogy elismerve a gyermeknek az állammal szemben fennálló a neveltetésre irányuló igényét a gyermek- és ifjúságvédelmet egységes alapokra helyezi, állami legfőbb felügyelet alatt álló kommunális feladattá teszi, az összes feladatok ellátását szakértőkre bizza (pedagógusok, orvosok, hivatásos gyámok, védőnők stb.) és a társadalmi erőket szerves összmunkába vonja be. Sajnálatos tény az, hogy a német fejlődési folyamatot nálunk egyrészt még szakkörökben is alig ismerik, hogy másrészt annak jelenségét és eredményeit alig méltányolják.

A gyámhatóság tulajdonképeni jogszolgáltatási feladatkörének ma szintén számos szervi baja és hézaga van; így a közegek képesítésének alacsony volta, függetlenségének hiánya, a bizonyítási eszközök ki nem elégítő volta, a közvetlenség elvének nem kellő érvényesülése, a jogorvoslati fórumok és szabályainak meg nem felelőssége tekintetében.

Ezen a hiányokon viszont kellő korrekciókkal és azzal a megfontolással kell segíteni, hogy a gyámhatósági hatáskört juriszdiskcionális irányban kell továbbfejleszteni és kimélyíteni, hogy a jövő gyámhatósága ilyként e működésre alkalmassá téve és a felesleges funkciók nyügétől megszabadítva az összes családjogi kérdéseket átfogóan ellátni tudó intézménnyé emeltessék.

A juriszdiskcionális feladatkör egyik hiányát orvosolni hivatott a folyó évi októberben életbelépett 1923:XXXV. tc. 13. §-ának azon rendelkezése is, amely az árvaszéki testületi szervezetet megszünteti és az egyéni intézkedési elvet teremti meg, egyben a kormányt a gyámügyi eljárás rendeleti szabályozására is felhatalmazza.

Mint örvendetes és e téren fontos további lépések előjelét kell megemlíteni ezzel kapcsolatban azt a tény, hogy a szóbanforgó törvényhely rendelkezésének végrehajtása tárgyában a Belügyminiszter Úr október hó 22-én ankétet tartott és ez alkalom

mal mérvadó szakemberek részéről hangzott el az a kívánság, hogy a gyámsági ügy korszerű reformja sürgősen megalkottassék.

Sőt felmerült az ankéten az a nézet is, hogy a törvényszakas utolsó bekezdésében adott felhatalmazás alapján a legsürgősebb szervezeti és hatásköri kérdéseket máris rendeleti úton lehetne rendezni. És ámbár ez a terv a felhozott alkotmányjogi aggályok miatt fogamatba nem is ment, annyi eredménye mégis lett, hogy a Belügyminiszter Úr felismerve és méltányolva az elhangzott kívánságok idő- és szükségyszerűségét, ígéretet tett arra, hogy a legkirívóbb és legégetőbb bajok és hiányok orvoslása végett a gyámügy novelláris reformjáról sürgősen törvényjavaslatot készített.

Ebben a novellában nemcsak szervezeti, hatásköri és eljárási szabályok, hanem az anyagi jog számos, ma nem kellően szabályozott kérdésének, így elsősorban a házasságon kívül született gyermekek jogviszonyainak rendezése is felöllelhető volna.

Kíváncsú voltam viszont az is, hogy a gyermekvédelem kiépítését célzó azon törvénytervezet, amelynek előkészítési munkája a Népjóléti minisztériumban még 1920-ban megindult, fenti javaslattal egy időben elkészülne, hogy ily módon a gyámhatóságok gyermekvédelmi feladatkörének lebontása és az alkalmas szervezetre való reáruházása párhuzamosan volna keresztülvihető.

1058 Dr. Csorna Kálmán.

Határidőüzlet és árdragítás.

(Észrevételek a kir. Kúria B II. 1326/1923. sz. ítéletéhez).*

Ez ítélet indokolása oly elvi kijelentéseket tartalmaz, melyek egész gazdasági életünkre nézve nagymérvű veszélyt rejtenek magukban. Következő elvek nyertek itt kifejezést. A különbözeti ügylet nem tisztos kereskedelmi tevékenység, hanem szerencsejáték, az, aki azzal a szándékkal vesz vagy ad el, hogy a birtokában nem levő árut a kikötött határidőre szállítani, illetőleg átvenni nem akarja vagy nem is tudja, a Kbt. 87. §-a értelmében tiltott szerencsejátékot követ el és az, aki valamely közszükségleti cikket eladott, anélkül hogy az, az eladás alkalmával tulajdonában és birtokában lett volna, avagy ily minőségű és mennyiségű közszükségleti cikkekre a jelzett időben reális kötelese lett volna, e közszükségleti cikkel árdragításra alkalmas módon üzérkedett és az 1920: XV. tc. 1. §. negyedik bekezdése értelmében büntetendő. Ezek szerint végeredményben mindenki, aki határidőüzletet köt büntetendő cselekményt követne el, ha utólag a tényleges szállítás be nem következik.

Vizsgáljuk már most egyenként a kir. Kúria argumentumait; lássuk, hogy miért nem tisztos kereskedelmi tevékenység különbözeti ügylet kötése, miért ütközik ez a Kbt. 87. §-ba és miért büntetendő az 1920: XV. tc. 1. §. negyedik bekezdése értelmében lisztnek in bianco eladása.

a) A kir. Kúria a különbözeti ügyletről.

«Az olyan ügyletkötés, amelyben az egyik fél azzal a tudattal vesz részt eladó minőségben, hogy az általa eladott árú a birtokában nincsen és azt a kikötött határidőre megszerezni nem is akarja vagy nem is tudja, kétségtelenül szerencsejátékot képez, tisztos kereskedelmi tevékenység helyett, mert számítása az ekként eladónak az, hogy a vevő szintén színleges ügyletet kötött, az árut átvenni szándékában nincsen, így eljárásánál nem az üzleti nyereség a cél, hanem a másik fél károsodása által elérhető nyereség.» A kir. Kúria polgári ügyekben azt az álláspontot foglalja el, hogy azon ügylet, melynél megállapítható, hogy a felek szándéka kizárólag differenciára irányul, jogvédelemben nem részesíthető. A feleknek ezen intencióját foglalkozásukból, az árú mennyiségéből, a lebonyolítás módjából és több hasonló körülményből vezeti le. Ez ítékezés tehát a határidőüzlet elvi megengedhetőségét nem érinti. A büntetőtanács azonban tovább megy, színleges ügyletnek kvalifikálja a fedezetlen határidőüzletet, olyannak tekinti, mely a másik fél károsodására van bázisozva és mivel tisztán a véletlentől függ, hogy veszteséggel vagy nyereséggel jár-e ez ügylet, szerencsejátékot képez, mely minden tekintetben erkölcsstelen jelleggel bír. A kir. Kúria tehát teljesen negligálja a különbözeti ügyletnek gazdasági fontosságát és a szerencsejátékokkal egysorba helyezi. Téved azonban az, aki azt hiszi, hogy

ez a felfogás az uralkodó kereskedelemellenes áramlat eredménye volna, mert a legszélsőbb konzervativizmus sem mehet odáig, hogy a differenciális ügylet, mint tiltott szerencsejáték a chemin de ferrel azonos jellegűnek minősítessék.

A határidőüzlet jelentős gazdasági funkciója ma már nem kétséges. Így Schmoller Gusztáv, a régi német birodalomnak legjelentékenyebb nemzetgazdásza — kit talán nem érhet destruktív tanok propagálásának vádja — közvetlenül halála előtt, 1918-ban a következőkben foglalta össze a különbözeti ügylettel szemben elfoglalt álláspontját: «Ein grosser Markt, ein lebendiges Geschäft auf ihn war viel leichter zu schaffen, wenn man den Lieferungsgeschäften die Form des Terminhandels gab. Damit war es möglich, dass zwischen die reellen Verkäufer und Käufer eine Summe von Leuten als Zwischenglieder trat, die nicht liefern und empfangen, sondern nur in der Zwischenzeit während der Dauer des Lieferungsvertrages ein Geschäft machen, durch möglichst richtige Vorausberechnung der Preise einen Gewinn erzielen wollten. Das sind die reinen Spekulationshändler, die aber durch Studium des Marktes und der Konjunktur die Marktmeinung bilden helfen, die wirkliche Preisbewegung wesentlich mit beeinflussen. Wollen sie auch nur gewinnen durch die Differenz des Ein- und Verkaufspreises, sie stehen alle in einer Kette von zusammenhängenden Geschäften, an deren einem Ende eine wirkliche Lieferung, an deren anderem eine wirkliche Abnahme stattfindet. Sie allein ermöglichen es, dass jede beliebige Warenmenge jeden Moment ge- und verkauft werden kann. Das Termingeschäft bildet so für den effektiven Handel eine Art Risikoversicherung; dasselbe hat allein die Arbitragegeschäfte ermöglicht. Es stellt eine verfeinerte Technik des modernen Lieferungs-geschäfts dar.» (Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre 1919, II. k. 38—39. l.)

A német Börsengesetz — mely szintén nem radikális eszmék szülöttje — elismeri a terminügyletet, még ha ez kizárólag különbözeti jelleggel is bír, mert a különbözeti ügylet távolról sem képez mindég játékot, hanem gyakran komoly gazdasági célt szolgál, pl. rizikóbiztosítást áruüzletben (l. Bericht der Börsen-Enquet-Kommission 1893, 130. l.). A különbözeti ügyletnek a német Börsengesetz által való elismerésében nagy része von dr. Wienernek a Reichsgericht volt tanácselnökének; ő volt az, aki a tőzsdeankét ülésein legerélyesebben követelte ez ügyletek megfelelő szabályozását; ezt megelőzően a Juristen-Gesellschaftnak 1893 jan. 14-iki berlini ülésén tartott előadása alkalmával ismertette kimerítően egyrészt a terminügyletre vonatkozó akkori jogállapotot, másrészt ennek gazdasági jelentőségét; ez alkalommal, többek között a következőket mondja: «Es beruht die Bedeutung des Termingeschäfts auch in seiner legitimsten Anwendung in der Möglichkeit einer Wiederaussetzung der Ware in genere. Der Importeur der mit dem Verkauf der Ware hier bis zu deren Ankunft warten muss, beabsichtigt, wenn er sich gegen nachteilige Veränderung der Preise, durch Verkauf eines gleichen Quantum im Terminmarkt sichert, sehr häufig gar nicht die von ihm erwartete Effektivware zur Erfüllung des Terminverkaufs zu verwenden. Unter Umständen ist diese Absicht geradezu ausgeschlossen, weil die Terminware sich nach ihrer Lieferungsfähigen Beschaffenheit nicht mit der Effektivware deckt, wenn auch die Preiskonjunktur für beide die gleiche ist.» (Gróf Tisza István pedig a Gabonaterminüzlet-Ankét alkalmával (1886 dec. 21) a következőkben foglalta össze ezirányú felfogását: «A határidőüzlet csökkenti az árhullámozást, az extrem változásokat fel- és lefelé... A fedezeti vételek és eladások sora, a szolid gabonakereskedés nélkülözhetlen alkatrésze... A határidőüzlet nélkülözhetlen fegyver minden gazda kezében arra, hogy saját termését célszerűen értékesíthesse.»

Az előadottakból kitűnik, hogy a kir. Kúriának — a különbözeti ügylettel szemben — elfoglalt álláspontja ugyan új, de teljesen téves. Eddigél a komoly irodalomban még sohasem lett megkockáztatva az az állítás, hogy a határidőüzlet színleges jelleggel bírna és hogy a másik fél megkárosítására irányulna. Nem színleges, mert hisz az ügylet megkötése híven visszatükrözteti a felek intencióját és ezen mit sem változtat az, hogy nem minden ügyletkötés részesül védelemben. A másik fél megkárosítására irányuló célzat pedig már csak azért sem forog fenn, mert ennek értelme nem volna és mert a legtöbb esetben a másik fél is megtalálja számítását.

* L. Jogt. Közl. 21. számához mellékelt Büntetőjogi Döntvénytár 103. sz. esetet.

Tény, hogy a multban erős támadások érték a különbözeti ügyletet általában, de elsősorban a gabonahatáridőüzletet. Az agráriusok unisono követelték utóbbinak eltörlését, nem annyira azért, mert játékra nyújt módot illetőleg lehetőséget, hanem, mert a gabonahatáridőügylet — nézetük szerint — a termények árának csökkenését eredményezné. Rubinek Gyula, ki a magyar gazdaságszakszervezetet képviselte, a következőkben foglalta össze ezirányú felfogását: «A határidőüzlet illetőleg a különbözeti játéknak csakugyan van befolyása az árakra s legyen az akár baisse, akár hausse irányú, mindkét irányban erkölestelen és közgazdaságilag káros. Ámde gabonaneműekben s különösen a búzában tényleg baisse irányt követ. Mi ennek a tulajdonképeni oka? Miért előnyösebb a búzában a baisse spekuláció, mint a hausse? Azért, mert a búza világtermény lévén, sohasem lehet belőle oly mennyiséget összevásárolni spekuláció céljából, hogy ezáltal csak helybeli hausse is keletkezzék hosszabb időre; de baisse előidézhető. A határidőügylet árkiegyenlítő hatása csak baisse irányban nyilvánul és ez irányban valóban ki is vannak már az árak egyenlítő, úgy annyira, hogy lejjebb már nem is mehetnek.» Megjegyzendő, hogy ez az érvelés teljesen téves és csak azért tartottuk szükségesnek ennek szószterinti idézését, hogy lássuk, hogy azok, kik azon a nézetben voltak, hogy a különbözeti ügylet által az áralakulás mesterségesen befolyásolható, csak a határidőügylet árlányhító hatásáról beszéltek. *Oly vélemény azonban, mely gabonanemű in bianco eladásának árdrágító hatást tulajdonított volna, mindeddig nem akadt.*

b) A határidőügylet, mint a Kbt. 87. §-ba ütköző cselekmény.

«Az sem vonható kétségbe — folytatja a kir. Kúria — hogy a szerencsejátéknak ezt a nemét törvényes védelem meg nem illetheti; mert az állam, mely a Kbt. 87. §-ban magát az állampolgárt is védelmezni akarja saját könnyelműsége következménye ellenében s ezért tiltó jogszabályt alkotott a szerencsejátékban részvétel ellen a közgazdasági életet súlyos veszéllyel fenyegető ezt az üzleti visszaélést törvényesnek el nem ismerheti.» A tiltott szerencsejátékban való részvétel a Kbt. 88. §-a értelmében büntetendő cselekményt, kihágást képez; mivel pedig a kir. Kúria felfogása szerint a különbözeti ügylet is a tiltott szerencsejáték egyik fajtát képezi, kétségtelen, hogy a Kbt. 88. §-nak alkalmazása indokolt volna.

Ha azonban az árúban való fedezetlen adás-vétel kihágás, úgy per analogiam értékpapiroknak in bianco vétele és eladása is a Kbt. 88. §-ba ütközik és így az a la hausse és a la baisse játékosok egyaránt felelősségre vonandók. Már pedig köztudomású, hogy gazdasági összeomlásunk következtében, a középosztály 9/10 része tőzsdéjátékból tengeti életét. A kir. Kúria felfogása szerint ezek egytől egyik, szerencsejáték által elkövetett kihágás miatt büntetendők volnának, mert evidens, hogy sok esetben a papírt átvenni már eleve nem akarják, sőt gyakran nem is tudják és «ez eljárásnál nem az üzleti nyereség a cél, hanem a másik fél károsodása (elmaradt haszna) által elérhető nyereség.» Ezek szerint most már száz- és százezer embert büntetni kellene tiltott szerencsejáték miatt.

Igen furcsa különben, hogy ma mikor a magyar pénz sem bír fix értékkel és ha papírpénzzel rendelkezünk, szintén «a véletlentől függ, hogy nyereséggel vagy veszteséggel jár-e reánk ez ügylet» és midőn a mult szomorú tapasztalatai igazolják, hogy sokkal házardabban cselekedett az, aki záloglevelekbe helyezte pénzét, mintha akár a kártyán kísérelte volna meg szerencsáját, még mindig védeni akarnak bennünket «saját könnyelműségünk következményei ellen.»

Ha azok, akik határidőügyletet kötnek szerencsejáték általi kihágást követnek el, akkor a Kbt. 87. §-a értelmében az is büntetendő volna «ki nyilvános vagy a közönségnek nyitva álló helyen szerencsejáték vállalatot tart fenn». Büntetendő eljárás indítandó volna ilykép a tőzsde vezetősége ellen is, mert a fedezetlen határidőüzleteket megtűri, mi több árjegyzésüket engedélyezi és lebonyolításukról gondoskodik. De felelősségre vonandó a Kbt. 87. §-a szerint az is, «aki a vállalkozót szerencsejáték üzletében segítette», vagyis maga az állam, aki miniszteri biztos által gyakorolja az ellenőrzést.

c) A kir. Kúria és a nemzetgazdaság tudománya.

«Nemzetgazdaságtani alaptétel az, hogy az áralakulása mindenkor kereslet és kínálat közötti viszony eredménye.» A kir.

Kúria tehát nemzetgazdaságtani fogalmakkal operál; foglalkozik az árképződés törvényeivel, melyek köztudomás szerint még feltétlenül vitásak.

Vajjon helyén van-e büntetőperben vitás elméleti kérdését segítségül hívni, ezt most tárgyalni nem akarjuk. Tény az, hogy ha még nincs is teljesen megvilágítva az árképződés processzusa, a nemzetgazdaságtan művelői, mind a mai napig, csekély kivétellel magukévá tették Ricardo Dávidnak, az elméleti közgazdaságtan megalapítójának azon általános jellegű tanítását, hogy a javak a reájuk fordított munka arányában cseréltetnek ki. «The value of a commodity, or the quantity of any other commodity for which it will exchange, depends on the relative quantity of labour which is necessary for its production.» (The principles of Political economy and taxation. I. fejezet.) Ricardo ezen alaptétele némi modifikáción ment keresztül, midőn Carey kimutatta, hogy a javak értékét nem az azok termelésére fordított munka illetőleg költségek határozzák meg, hanem azon áldozatok, melyekbe a jóságok előállítására a csere illetőleg adás-vétel idejében kerül. (Volkswirtschaft und Socialwissenschaft. VI. fejezet, 2. §.) Ez a jóság természetes ára, mely azonban esetleges és időleges változásoknak van alávetve, minek oka a keresletnek illetőleg kínálatnak növekedésében vagy csökkenésében rejlik. Az újabb nemzetgazdaságtani irodalom elsősorban a kereslet és kínálat ezen secundár árkalkoló szerepével foglalkozik, vizsgálja az árak alakulását e tényezők változása esetében, megállapítani törekszik a kereslet növekedésének és csökkenésének pszichológiai okait, de odáig, hogy a termelési költségek primár árképző hatását egyáltalában figyelembe nem vették volna, ez sehol sem tapasztalható ott, ahol az árképződés törvényeivel komolyan foglalkoztak.

A kir. Kúria ez esetben nem elégedett meg azzal, hogy kimutatta azt, hogy a különbözeti ügylet a Kbt. 87. §-ba ütköző erkölestelen szerencsejátékot képez, nem állt meg egy nemzetgazdaságtani hibás közhely idézésénél, hanem összeütközésbe került saját elveivel.

«Mennél nagyobb a kereslet s kisebb a kínálat — mondja a kir. Kúria — annál drágább az árú, viszont pedig, ha a kínálat haladja túl a kereslet mértékeit, ez árcsökkenést von maga után». Ha tehát én, mint eladó lépek fel, úgy növelem a kínálatot, ergo világos, hogy működésemnek eredménye csakis a javak árának csökkenése lehet. Ez így is volt mindeddig. A kir. Kúria konstrukciója azonban eladásaimnak éppen ellenkező eredményt tulajdonít; vagyis e szerint a javak eladása a reális árú árának drágulására vezetne. Hogy mi módon jut a kir. Kúria ehhez a konklúzióhoz, ezt logikailag megállapítani lehetetlen. Ma midőn az értékpapírok tömeges eladása folytán azok árai rohamosan alacsonyodnak, azt hisszük, hogy minden nemzetgazdaságtani elmélkedés nélkül is, mindenki tapasztalhatja, hogy árú eladása által árdrágítást elkövetni vajmi nehéz. De annál inkább az árak apasztását. Tudunkkal azonban még nem létezik törvény, mely ezt az eseményt is pénalizálná. Ami természetesen nem zárja ki, hogy ilyen törvény is fog még napvilágot látni.

Dr. König Endre.

Balesetjáradék.

Megjegyzések a 86. sz. polgári döntvényhez.

A döntvény indokai közül elismerem azon álláspont helyességét, hogy ily esetben nem tartásról, hanem csak kártérítésről lehet szó. Elfogadom azon indokot is, hogy járadék megítélésénél is az ítélet — (érdemben) — ép oly végleges joghatállyal rendelkezik a jogviszonyt, mint tőke megítélésénél és elfogadom magát az elvi álláspontot is, hogy a megítélt járadékot a gazdasági viszonyok változása alapján sem felemleni, sem leszállítani nem lehet. Azonban járadék, a sérültnek járó kártérítés alatt nem a megítélt számszerű pénzösszeget, vagyis annak névleges értékét, hanem a megítélt összeg által jelzett valószínű értéket értem. Ez okból nézetem szerint, mindazon perek, amelyekben háború előtti 20 K-s járadéknak 30,000 K-ra felemlését kérik, valójában nem a járadék felemlését, hanem csak a már megítélt járadék mostani pénzbeli egyenértékének megállapítását célozzák, amennyiben valószínűségben egyik felperes sem kíván nagyobb ellenértéket, mint amennyi anyagi kárpótlást neki az alapítélet meghatározott, csak azt kérik, hogy a bíróság a gazdasági viszonyok változásának mérlegelésével az eredetileg megítélt járadék-

nak mai pénzbeli egyenértékét szabja meg a kötelmi viszony beltartalmának egyébként érintése nélkül, talán egyszerűbb is lenne a megítélt kárösszeg mai egyenértékének megállapítására irányítani a keresetet.

Az alapítélettel megszabott kártalanítási összeg mostani egyenértékének megállapítása magának a kártalanítás szándékának szükségszerű folyománya, amennyiben kár alatt soha sem pénz-, hanem anyagi értékvesztés értendő, amelynek a pénz csak kifejezője, általánosan elfogadott mérője. Hiszen a balesetet szenvedőnek keresménye természetbeni szolgáltatásban is állhatott és a járadékszolgáltatásra kötelező ítélet sem feltétlenül pénzösszeg fizetésére kell kötelezze alperest, mert természetbeni szolgáltatásra is kötelezheti. Nem valószínű, hogy természetbeni szolgáltatásra szóló marasztalás esetén bármely bíróság megváltoztassa az alapítéletet a pénz elértéktelenedése miatt és a szolgáltatások mennyiségét az alapítélet hozásakor általuk képviselt pénzösszegnek ma megfelelő mennyiségre szállítsa le. Ha pedig a természetbeni szolgáltatást élvező sérült teljes értékű járadékot élvez tovább is, a készpénzbeli járadék részese sem szorítható hibáján kívül, előre nem láthatott körülmények beállta folytán a neki megítélt és őt megillető valószínű érték másfélezres részével való beérésre, amikor mindkettőjüknek ugyanazon jogalapon jár a kártalanítás.

A pénz a kár értékmérőjéül csak addig szolgálhat, ameddig nagyságának jelzésére alkalmas, még ha ezen képessége megszűnt, új mérték alkalmazandó. Új mértéket alkalmaznak a felek mostani szerződéskötésnél, újat a kir. Kúria (P. I. 7568/1922. sz.), amikor kimondja, hogy az özvegynek özvegyi jogát évi 16 q bűzára vagy annak a mindenkori esedékesség napján nyilvántartott piaci középárára korlátozza.

Az ú. n. járadékfelemelési perekhez sem kérnek egyebet a felperesek, mint a pénz elértéktelenedése következtében a kártalanítás újabb mértékének megjelölését. Újabb járadékperekben a szolgáltatás mérvének biztosabb meghatározása végett valószínűleg más értékmegjelölést is alkalmaz a bírói gyakorlat, egyedül azon tény pedig, hogy egyesek járadéka oly időben szabott meg, amikor a pénz nemcsak törvényes fizetési eszköz, de még jó értékmérő is volt, nem indokolhatja a bíróság merev elzárkózását, hogy az általa szabott mérték helyett, mivel többé meg nem felel és jogsérelmet okoz más mértéket jelöljön meg.

A kir. Kúria P. IV. 5455/1922. sz. ítéletének indoklása is, amely szerint: felperes keresete a neki okozott dologi kár pénzbeli megtérítésére irányulván, alperes az anyagi jogszabályok értelmében a felperest a károkozás idejében ért értékvesztességet fedező összeget tartozik kárpótlásul fizetni, azonban a pénz belső erejének a károkozás és jóvátétel közötti időben beállott csökkenése esetén a károsult tényleges kárának megtérítéséhez csak a pénz értékeszkedésével arányban emelkedő pénzösszeg fizetése esetén juthat, mert csak ezen nagyobb összeg nyújtja a pénz károkozaskori értékével kifejezett kárnak valószínű kiegyenlítését, mindez baleset kártalanításra is szól és indokolja a régebben megítélt járadékösszeg mai értékmegállapításának szükségét, mert a károsult fél az alapítélettel megállapított kárának megtérülését csak akkor érheti el, ha neki a kötelezett fél mindenkori annyival nagyobb összeget fizet, mint amennyivel a pénz értéke az alapítélethozása óta a mindenkori tényleges fizetésig csökkent, vagyis szolgáltatja az alapítéleti járadékösszeggel jelzett értéket.

Akinek részére a bíróság kártérítést ítél, annak a megítélt anyagi érték ki is szolgáltatandó, a károsult eziránti követelésének jogosságához kétség nem férhet. Jogosnak elismert követelésével pedig polgári bíróság senkit sem utasíthat el, meg kell találja megítélésének módját. A magyar magánjognak nem egy jóval jelentősebb kérdését szabályozza a bírói gyakorlaton alapuló szokásjog, amely pedig nemcsak törvénytől, hanem törvényrontó is lehet, azért a Btk. I. §-ának analógiájára a polgári bíróság a balesetjáradékok terén mutatkozó bajok orvoslását azon indokból, mert arra a fennálló törvények nem tartalmazznak rendelkezést, meg nem tagadhatja. Az 1874: XVIII. tc. a mostani pénzelértéktelenedés bekövetkezésére nem gondolhatott, ennél fogva jogkövetkezményeit sem szabályozhatta, amint minden eshetőséget egy törvény sem szabályoz és a polgári bíróság még sem tagadja meg soha valamely jogsérelem orvoslását azért, mert arra az esetre a törvény nem tartalmaz rendelkezést, hanem alkal-

mazza a törvényt a megváltozott viszonyokra is szellemének, az igazság és méltányosság követelményének megfelelő értelmezéssel. A polgári bíróság megtagadhatja a jogsegélyt, azonban «non possumus»-t sohasem mondhat ott, ahol jogsérelem fennforog. Akkor sem, ha a jogsérelem orvoslása alapot nyújtana mindennemű pénztartozás valorizálásának igénylésére, amire nem nyújt alapot, mert aki pénzt kölcsönben vagy takarékbetétben látja legjobban biztosítva, jól tudván, hogy neki csak ugyanazon pénzösszeg jár vissza, valorizálást nem igényelhet, hanem a pénz elértéktelenedésére tekintettel gazdasági lehetetlenülés címén esetleg pénzt visszakövetelheti és annak megfontolása sem tarthatja vissza a polgári bíróságot a jogsérelem orvoslásától, vajjon döntésének jogi és gazdasági életünkben mily következményei lennének, mert célszerűség és megelőzés elve csak büntetőbíráskodást irányíthat, míg a polgári bíróság egyedül csak a peres felek érdekét tarthatja szem előtt, akiknek jogviszonyát ítélete szabályozza, ellenben nem mérlegelheti döntésének más egyének elhatárolására várható hatását. A polgári bíró jogsegélyt kell nyújtson minden egyes jogsérelmet szenvedőnek, a közérdekkel törődés a törvényhozás teendője.

Dr. Ludvig Rezső.

Szemle.

— Magyar igazságot szolgáltatassanak a magyar bírák, mondotta a magyar igazságügyminiszter azon az értekezleten, amelyre a magyar felsőbbbíráskodás vezetőit egybehívta. Nem tudunk róla, hogy az angol lordkancellár az angol bíráknak az angol, a német vagy a cseh igazságügyminiszter ezen államok bíráinak a német vagy a cseh igazság kiderítését tűzte volna feladatául. A magyar lordkancellárnak tehát bizonyonnyal különös oka volt, hogy Justitiát zsinóros atillába és vitézkötéses dolmányba öltöztesse. Nem is maradt adós a magyarázattal, midőn a «magyar igazságot» arany középutnak jelölte ki a «zsidószellem» és az antiszemitizmus közt. Sajnos, nem mondta meg azonban, hogy voltaképp mi is az a zsidószellem, amely a magyar igazságot fenyegeti. Tudunkkal zsidó vallású vagy ha jobban tetszik, fajú bíráink a múltban sem hivatkoztak a Misnára vagy a Sulchan Aruchra az Országos Törvénytár helyett. Lehet azonban, hogy zsidószellem alatt azt a kárhózatot irányt kell értenünk, amely a jogesetek eldöntésében nem elégszik meg az apáktól örökölt józan ésszel, hanem holmi idegen nyelvű salabakterekben, sőt uram bocsáss, esetleg német vagy francia törvényekben keresi valamely jogszabályunknak behatóbb magyarázatát. Pedig tudvalévő, miként egy bécsi községtanácsos oly klasszikusan kifejezte, «so a Büchl schreibt nur eh' ein Jud vom anderen ab». Lehet, hogy ezt a magyarok Istenétől elvetemült gondolkodást valóban egyes zsidóbírák, mint pl. Csemegi Károly, Baumgarten Izidor, Tarnai János, Baumgarten Károly, Beck Hugó honosították meg, de féltő, hogy fajtiszta bírák, mint pl. Vargha Ferenc, Staud Lajos, Szűts Miklós és még jó egynehányan annyira magukba szívták a szíriai mētelyt, hogy az igazságügyminiszter intő szava már megkésett. Nem ugyan, mint ennek a zsidószellemnek öntudatos képviselői, hanem a formáserint még hatályban lévő 1869: IV. tc. I. §-a alapján kénytelenek vagyunk tiltakozni az ellen, hogy az igazságügyminiszter a bírákat akár csak ítélkezésük szellemére is kitanítsa. Különösen kifogásolnunk kell, ha a miniszter úr az igazságot, mint az ítélkezés eszményi célját bármilyen jelzővel ruhazza fel. Nemcsak, mert az adjectivum ebben az esetben contradictio in adjecto-t jelent, hanem sajátos magyar nézőpontból is. Nyelvünk gondolatkinésének mélységét tükrözi, ha a francia *justice* és *vérité*, a német *Wahrheit* és *Gerechtigkeit*, az angol *truth* és *Justice* megkülönböztetésétől eltérően a két fogalmat az igazság szavában egységgé kapcsolja. Ezt a sajátosan magyar gondolatösszhangot bontja meg, aki «magyar» igazságról beszél, mert lehetséges ugyan, hogy a *justice* keresésének útja nemzetenként eltérő, bár hitünk szerint igazságot csak jól vagy rosszul lehet szolgáltatni, de a *vérité* nem ismer

országhatárokat, faji vagy nyelvi eltéréseket. Ennek csupán egyetlen ismertetőjele van: a legjobb tudás és a becsületes meggyőződés. Az, aki a keresztfán vértanuhalált szenvedett az igazságért, nem a zsidószellemnek, hanem az egész emberiség szellemének volt a képviselője, amely ezer évek óta szünet nélkül, fáradhatatlanul keresi az igazat. A Megváltó, aki minden ember szeretetében találta meg az igazságot, méltó szimboluma a bíró munkájának. Azt a bírót tehát, aki komolyan veszi keresztyénységét, ép oly kevéssé korlátozhatja magyarsága az igazság keresésében, mint ahogy, ha komolyan veszi bírói mivoltát, hivatásának gyakorlásában tudatosan győzedelmeskednie kell politikai érzelmein. Abban az egyben igaza van az igazságügyminiszter úrnak, hogy a bíró nem politizál, azonban egyelőre talán szabatosabb lett volna, ha az ígét nem jelentő, hanem óhajtó módban használja.

Alkalmi törvényhozás. A napilapok hasábjain megjelent nyilván hivatalos tudósítás szerint egyik képviselő indítványt tett arra, hogy háborús birtoknak tekintse a készülő földreform-novella az olyan árverésen szerzett ingatlant is, amely bár 1914. év július 28-ika előtt tartott árverésen vetelett meg, de az árverés ezen időponton túl emelkedett jogerőre. Ez az indítvány erkölcsileg is jogosulatlan. A háborús birtok hátrányosabb elbánásának erkölcsi indoka az, hogy közelfekvő a gyanu, hogy a háború szülte vagyonszerzési lehetőségekből eredt a vásárláshoz szükséges vételár. Aki a háború előtt tartott árverésen vett ingatlant, arra ez a kadencia nem talál. A másik bökkenő, hogy ez a szabály csak kevés esetben bír jelentőséggel. Önkéntelenül eszünkbe jut Mirabeaunak a francia forradalom parlamentjében tartott egyik beszéde. Mirabeau, aki himnlőhelyes volt, arról értekezett beszédében, minőnek kell lenni egy köztársasági elnöknek és az ideál portréja feltűnően hasonlított a szónokhoz. Közbe is vágott egy képviselő: Azonfelül legyen az elnök himnlőhelyes.

Vajjon hol van ennek az indítványnak a himnlőhelye? B.

— **Valorizálási esetek.** 1. Az ügyletkötéskor, 1918 októberben, a vevő a vételár egyharmadrészét kilfizette, a többi az 1918 decemberre kitűzött átvétel után nyomban volt fizetendő. A vevő az átvétel céljából 1919 februárra halasztást kért, de ekkor nem jelentkezett. Eladó 1920 júliusban az ügylettől elállott, a vételárelőleget felajánlotta, majd 1920 októberben bírói letétbe helyezte. Vevő 1921 elején követelte a teljesítést, de keresetével elutasított, mert az eladó jogosan állott el az ügylettől. Valorizálási kötelesség az eladót nem terheli. Mert azt, hogy a vevő az előleget erősen megromlott értékű pénzben kapja vissza, saját — az átvételt ismételt elodázó — magatartása s főleg az a mulasztása okozta, hogy a teljesítést, bár annak lehetősége a kommune bukása után rövidesen megnyílt, csak az eladó elállási nyilatkozatának közlése után szorgalmazta s hogy az eladó által felajánlott, majd letétbe helyezett vételárelőleget fel nem vette. (Kúria IV. 5773/1922.) Kétségtelenül ellentétben áll ez a határozat a lapunk f. é. 18. számában, a 139. oldalon közölt V. tanácsbeli határozatokkal, amelyek a nem késedelmes felet a késedermes féllel szemben valorizálásra kötelezték.

2. Az utóörökösök 1911. évben megegyeztek egymással és az előörökösrel, hogy a hagyaték haszonélvezete életfogytig az előörököst illeti, a két utóörökös a hagyatékot egymásközt fele-fele arányban megosztja, az előörökös halála után pedig a beltelek A. utóörökös korlátlan tulajdonába megy, aki ennek ellenében B. utóörökösnek, az előörökös halálát követő 30 nap alatt 3000 K-t köteles fizetni. Az előörökös 1921 januárban halt el, A. megkapja a beltelket, de a 3000 K-t — törvényhozási intézkedés hiányában — valorizálni nem köteles. (Kúria 1923 szeptember 11. P. I. 5387/1922.) Ezzel a nyilván méltánytalan állásponttal szemben utalunk ugyanezen tanácsnak a f. é. 18. számban, a 140. I. IX. 1. alatt közölt határozatára.

3. A tőzsdebizománys 1917. évben értékpapírt vett megbízója részére. A megbízó fizetési késedelme folytán a bizománys 1918 elején értesítette a megbízót, hogy a papirokat az ő veszélyére el fogja adni. De sohasem küldött az eladás megtörténtéről értesítést vagy elszámolást; tényleg el sem adta azokat. Amikor 1919 októberben a megbízó a papirok iránt érdeklődött, a bizománys kijelentette, hogy azokon már rég túladdott; de elszámolást ezután sem küldött. A megbízó 1920 novemberben keresetet indított,

kérte a bizományst a papirok kiadásában a hátralékos vételártartozás és jár. fizetése ellenében marasztalni. Alperes a papirokat kiadni köteles, mert nem foganatosította a kilátásba helyezett exekutálást. Azt sem hozhatja fel, hogy a papirokat tőzsdei áron megtartotta: mert ily értesítést vagy elszámolást a felperesnek nem küldött, ami pedig az ilyen jogcselekménynek lényeges kelléke. Lényeges kérdés azonban, hogy a felperes mikor győződött meg a papirok eladását tudató 1919 októberi szóbeli közlés valótlanágáról. 1919 október után, de legkésőbb a kereset beadásáig (zt már tudnia kellett. Ekkor pedig a papirok kiadása iránti követelés támasztásával egyidejűleg megfizetnie vagy letétbe helyeznie kellett volna a vételárhátralékot és járulékait. Ennek elmulasztása folytán azt a kárt, amely a magyar koronának a késedelem ideje alatt beállott elértéktelenedéséből keletkezett, az alperesnek megtéríteni tartozik. (Kúria P. IV. 6816/1922.)

4. Az ingatlan vételára a szerződésben koronákban volt megállapítva. Ennélfogva, habár 50,000 szokolt fizetett a vevő, ez nyilván avégből történt, hogy a szokoloknak koronákra átszámított értékével a vételártartozás magyar koronákkal legyen letörlesztve. Felek utóbb a szerződéstől kölcsönösen elállván, az eladó nem 50,000 szokolt, hanem a szerződéses magyar korona-vételárt köteles visszafizetni. Ezt azonban az ügylet hatályvesztésekor azonnal kellett volna visszafizetnie, aminek elmulasztása folytán a korona időközi romlásáért kártérítéssel tartozik. Kiderítendő, hogy mikor akarta a vételárt készpénzben visszafizetni? Miért nem fogadta azt el a vevő? Mikor és mi módon, jelesül a vevő által felvehetőleg helyezte-e az eladó a vételárt bírói letétbe? És a vevő azt a letétből felvette-e? (Kúria V. 71/1923.)

5. Alperes olyingatlant adott el a felperesnek, amely nem az ő telekkönyvi tulajdona. A Kúria 1923 szept. 6-án kihirdetett ítéletével arra kötelezte az alperest, hogy 1923 nov. 6-áig adjon bekebelezésre alkalmas okiratot, ellen esetben kártérítésként fizesse meg az ingatlan 1923. évi november 6-iki értékét. Felperes 1923. november hó 6-ika után beadandó végrehajtási kérvényében kérheti a november 6-iki értéknek bírói becslés útján leendő megállapítását. Ha pedig a magyar koronának a zürichi tőzsdén hivatalosan jegyzett árfolyama a tényleges fizetés napján alacsonyabb lesz, mint 1923 nov. 6-án, alperes ezt az értékkülönböt meg kell téríteni köteles. (Kúria P. V. 8154/1922.) A korona árfolyamának emelkedése esetére az ítélet nem intézkedik.

6. Jogszabály, hogy az a peres fél, aki ellenfelének megkárosítására irányuló magatartást tanúsít és a tartozás teljesítését a lejáratkor indokolatlanul megtagadja, vagy a perben rosszhiszeműen védekezik, felelős azért a kárért, melyet pernyertes ellenfele, a gazdasági viszonyok rosszabbodása következtében, a pénz vásárlóerejének csökkenése által szenvedett. Felperes ügyvéd levélileg 200,000 K-ban számította fel munkadíjkövetelését. Alperes 1921 december 27-én kelt levelében 70,000 K-t felajánlott. Felperes, követelésének fenntartása mellett, kérte a 70,000 K kifizetését. Erre alperes a fizetést azzal tagadta meg, hogy a kérdést egyszersmindenkorra bírói úton kívánja elintézni, és utóbb a 70,000 K-s ajánlatot is visszazonta. A 200,000 K iránt indított perben az alperes, bár tudta, hogy tartozásának csak az összege vitás, mégis a kereset elutasítását kérte. A fellebbezési tárgyaláson 1922 szeptember 13-án felperes keresetét a korona romlása címén 140,000 K-val felemelte. Ez kevesebb, mint amennyivel a korona vásárlóereje 1921 december végétől 1922 szept. hó 13-ig csökkent. Alperes tehát a 200,000 K-n felül további 140,000 K-ban és ennek 1922 szeptember 13-tól járó 5%-os kamataiban marasztalando volt. (Kúria P. VI. 6767/1922. sz.)

7. Felperesnek cseh korona járt. Mégis magyar korona iránt indított keresetet. Az elsőbíró cseh koronában marasztalta alperest. Alperes fellebbezésével szembea felperes helybenhagyást kért. A másodbírói helybenhagyó ítéletet a Kúria az alperes felülvizsgálati kérelme folytán megváltoztatta, s magyar koronát ítélt meg, mert felperes a keresetben magyar koronát választott, ettől el nem térhet. Felperes csatlakozásában valorizálást kért. Ennek nincs helye, mert a felülvizsgálati eljárásban az ellenfélre hátrányos új kérelmet nem lehet előterjeszteni. (Kúria P. IV. 6940/1922.)

— **Barcza Imre valorizációs táblázatai.** Újból kapható a magyar korona zürichi árfolyamának táblázata 1914—1923. és a búza árfolyama 1914—1923. Kiegészítve novemberig. Megrendelhető a kereskedelmi és iparkamara könyvtárában. (Szemere u. 6.) Ára 3000 K.

— **Ellenséges megszállás és nem jóhiszemű szerzés.** Felperes erdejéből az alperes — az akkor szerb ellenséges megszállás alatt álló birtokra nézve magát zárgondnoknak nevező egyén által megtartott árverésen — fát vásárolt, azt elszállította s a vételárat az állítólagos zárgondnoknak kifizette. Ha a dolog nem volt az átruházó tulajdona, a nem jóhiszemű szerző nem lesz tulajdonos. Alperesnek, mint a helyi viszonyokkal ismerős egyénnek tudnia kellett, hogy a magát zárgondnoknak nevező egyén nem a tulajdonostól származó megbízás alapján járt el és így tekintetbe kellett volna vennie, hogy a szerb ellenséges megszállás által előidéztet megfélemlítés és erőszak hatása alatt álló honfitársuk vagyonát ettől elvonni, annak jogszerűtlen elidegenítésében közreműködni csak úgy szabad, ha a vagyon felett törvényes hatóság rendelkezik; ennek fenn nem forgásáról pedig az alperesnek tudnia kellett. Alperes tehát nem jóhiszemű szerző s így a vételárat a felperesnek, kártérítésül, megfizetni tartozik. (Kúria V. 187/1923.)

Közgazdaság.

A Gróf Csáky László prakfalvi vas- és acélgyár r. t. rendkívüli közgyűlése elhatározta a vállalat alaptőkéjének 210 millió koronára való felemelését. Az elővételi jog 1:1 arányban 6000 koronás áron november 19-től 24-ig délután 4—6-ig lesz a Budapest-lipótvárosi takarékpénztár r. t.-nél gyakorolható. A részvényeseknek fel nem ajánlott részvények több évi zárolás mellett 20,000 koronás áron értékesíttetnek. A befolyó összeg az üzem további kiépítésén kívül az Österreichische Schmidt Stahlwerke egy nagyobb részvénytömegének megszerzésére fordíttatik, ami a társaság nyersanyagbeszerzését, úgyszintén exportlehetőségeit nagymérvben fogja előmozdítani. 16630

A Pesti Viktória Gőzmalom igazgatósága közli, hogy december hónap 28-ára egybehívandó közgyűlésnek az alaptőkének 600 millió koronáról **3 milliárd koronára** olyképp leendő fel-emelését fogja indítványozni, hogy a kibocsátandó 300,000 részvényre vonatkozó elővételi jog a részvényeseknek **1:1 arányban darabonként 10,000 korona befizetése ellen** biztosíttassék és a 300,000 régi részvény névértéke 2000 koronáról 5000 koronára emeltessék, amivel egyidejűleg a tartalékalap 750 millióra emelkedik. A Viktória-malom érdekeltiségéhez tartozó **10 magyarországi vidéki malom** alaptőkéi 1020 millióról 4 milliárdra emeltetnek, mely összegből 1 milliárd a Ceglédi Hengermalomra és 1 milliárd a Szolnoki Hungária-malomra esik. 16627

A Magyar Cukoripar R. T. keddi közgyűlése az igazgatóság javaslatára elhatározta, hogy szerdától fogva a március 31-én záródott 1922—23-iki üzletév szelvényeit darabonként 3000 koronával beváltják a Magyar Általános Hitelbanknál. 16628

A Gazdabank tőkeemelése. A **Gazdabank Részvénytársaság** november 20-án gróf **Almássy Imre dr.** elnöklete alatt tartott közgyűlésén az alaptőkének **egymilliárdról két és fél milliárdra** való fölemelését határozta el. Az új részvények 2:3 arányban 2000 koronáért bocsátatnak a régi részvényesek rendelkezésére. Az elővételi jog december 10-ig gyakorolható az intézet ideiglenes pénztárhelyiségében, Semmelweis-u. 2. alatt. 16629

A Standard Bank új ipari érdekeltisége. Az **Országos Központi Községi Nyomda R. T.** a **Standard Bank és Takarékpénztár R. T.**-gal kapcsolatot létesített. A vállalat 1895 óta áll fenn. A nyomda vezetése továbbra is **Hegedűs Mihály** vezérigazgató kezében marad, míg az igazgatóság a **Standard Bank és Takarékpénztár R. T.** részéről delegált tagokkal kibővül. A vállalat elnökségét **Gratz Gusztáv dr.** volt külügyminiszter vállalta. A 250,000 darab 200 koronás n. é. részvénynek egy részét a legközelebb bevezetik a tőzsdei magánforgalomba. 16625

Az Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya R. T. igazgatósága közli, hogy dec. hó 30-ikára egybehívott rendkívüli közgyűlésnek indítványozni fogja, hogy a jelenlegi 20,800,000 koronányi részvénytőke 106,000 darab 5000 korona névértékű új részvény kibocsátása és a jelenlegi 104,000 db 200 koronás részvény névértékének 5000 koronára való felemelése útján 1,050,000,000 koronára növeltessék. A kibocsátásra kerülő új részvényekből 104,000 darab az elővételi jogot 1:1 arányban és 12,000 korona átvételi árban a jelenlegi részvényeseknek biztosítják. 16626

Eladó nagyforgalmú 20 éves iroda haláleset folytán. Dr. Schult-hof Emil, Szeged, Deák Ferenc-u. 24. 16620

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárat Ráday-utca 2.) Telefon: József 3—75.

Természettani és természetrajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzők
Fizikai és chemiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarlécek
Mikroskópok és tudományos műszerek
legutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk

AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

KÖNYVUJDONSÁGOK

	Ára K
Dr. Kovács Marcell: Valorizáció	1080—
Dr. Frigyes Béla: A pénztartozások valorizálása	1440—
Dr. Tóth Lajos: Polgári törvénykezési jog	54000—
Magyar magánjog. Két kötet	72000—
A társulati adóról szóló 1922. évi XXIV. tc. végrehajtási utasítással	5175—
A közadók kezeléséről szóló 1923. évi VII. tc. végrehajtási utasítással	5750—
Edvi Illés-Degré Miklós: A magyar büntetőtörvények zsebkönyve. Bekötve	32400—
Dr. Moór Gyula: Bevezetés a jogfilozófiába	13500—
Barcza Imre: A magyar korona zürichi árfolyamának táblázata 1914—1923-ig	3300—

Megrendelhető:

FRANKLIN-TÁRSULAT könyvkereskedésében

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24—79.

16404

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I.,** Bére-u. 9. (Tel. József 183-69.)

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV.,** Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 2000 korona

Egyes szám ára 400 korona

TARTALOM. Dr. Szűts Miklós ny. kir. kúriai bíró: A bíró világnézete. — Dr. Meszlény Artúr egy. m.-tanár, budapesti ügyvéd: Mese a helyes jogról. — Dr. Almási Antal egy. m.-tanár, budapesti ítélőtáblai bíró: A kötelesrész kiszolgáltatási módja. — Szemle. **Melléklet:** Büntetőjogi Döntvénytár. XVI. k. 8. és 9. ív. — Közigazgatási és Pénzügyjogi Döntvénytár. XV. k. 8. ív. — Magánjogi Döntvénytár. XVI. k. 10. ív.

A bíró világnézete.

Van-e szüksége a bírónak világnézetre? Legalább is annyira, amily mértékben szüksége van arra a magasabb, sőt a legmagasabb szellemi munka területein alkotó minden munkásnak. De ez a szükséglet annyira szellemi, sőt több ennél, annyira átszellemült, hogy bármennyire fontos legyen, nem sorolhatjuk azok közé az ú. n. minősítések közé, melyeknek elsajátítását és bírását (pl. a minősítési táblázat számára), hitelesen igazolni és elrendelni kellene vagy akár csak lehetne is. Mert ez oly szabad terméke a szellemi fölemelkedésnek, melyhez bár a leggyöngédebb érintéssel is hozzájárulni nem lehet, különben lehanyatlík szellemi magaslatáról, s pusztá erőltetés vagy kényszer hatása alatt sohasem fakadhat az a fennkölt alakulás, mely sokféle módon keletkezhetik, de kivétel nélkül csak a szabad gondolkodás virága lehet.

Korántsem azt értem ez alatt, hogy erről beszélni sem volna szabad; sőt minél inkább hatja át a közszellemet az ezzel összefüggő érdeklődés, az ilyen kérdések diskurzív fejtegetésével foglalkozó szabad gondolkodás, annál biztosabban remélhetjük, hogy ennek a magvai a lelkekben szabadon kikelnek. Mert igazán nagy mélységekbe kell lenyúlni, hogy bárki az erre a büszke févre érdemes *világnézet* magaslataira emelkedhessék, s nem sokan tudhatják ezeket a mélységeket magukban eleve megtalálni. De amint ezek a közfelfogásban is mélyebb medreket vájtak, ezzel megnyithatják az utat önálló gondolkodásu emberek előtt, hogy a világnézeti kérdéseket lelkükben önmaguk számára is feldolgozzák s így ehhez önállóan eljussanak; mert enélkül, mint Aristoteles mondta, a filozófiához külön út nem vezet a királyok számára sem, s a csupán jelszavak után bemagolt világnézet nem sokat nyom.

Ezeket a gondolatokat dr. Staud Lajos kir. kúriai tanácselnöknek a Magyar Jogászegylet mult november havi közgyűlésén «Adalékok az ítélkezés lélektanához és a bíró világnézetéhez» cím alatt tartott nagyszabású előadása adta tollamra, melyet ugyan legnagyobb sajnálatomra sem hallani, sem azóta olvasni nem volt szerencsém, de nagy lelki örömmel töltött el annak a Jogtud. Közlöny folyó évi 22. számában közölt rövid ismertetése is; és ha ennek hatása alatt a kérdéshez röviden hozzászóllok, előre is bocsánatot kérek a m. t. olvasótól és felolvasótól egyiránt, ha közelebbi tájékozottság híján némi ismétlésekbe esném.

Világnézet nagy szó, mint már a neve is mutatja, s bizony nem sokan vannak, kikben ez hézagatlanul meg is lehetne. Hát még ha azt akarnók tudni, hogy az helyes-e? Éppen azért kell olyan óvatosan bánnunk ennek a kritikájával, de még inkább ennek az erőltetésével. Mert honnan vegyük a bátorságot annak a normának a felállításához, melyhez ennek a helyességét ebben a mindent átfogó kérdésben mérni lehetne?

Egy szerencsés körülmény jön itt mégis segítségünkre, s ez abban áll, hogy ez a világnézet, a szellemi és tudományos fejlődés bizonyos magaslatain, azokban, kik ezekre, nem mondom a

maguk erejéből, de legalább a maguk erejével eljutottak, lelki életünk tudattalan rétegeiben magától szedőzködik össze és észrevétlenül alakul. Világnézetük a tudás és gondolkodás magasabb színvonalára emelkedett embereknek, még ha erre megrendelést nem is tettek, akkor is van, ha nem is tudnak róla. Az újabb időkben mindegyre tisztábban látjuk, hogy gondolkodásunk termőföldjének a bennünk tudattalanul elhelyezkedő s lassanként összegyűlt, sőt esetleg a mult századaiból bennünk örökletesen ébredő ismeretvilágban mily gazdag háttere van, melyről bár számot adni sem tudunk, ez maga mégis számot kér, befoly gondolkodásunk műveleteibe s nagy értékeket, igaz némelykor hamis értékeket, bennünk szunnyadó előítéleteket is, vetít bele tudatunkba. Az egyik a nagy és legnehezebb feladata a világos elmének, hogy ezeket az ismeretlen mélységekből felvillanó sugarakat felismerni, igazi értékükre leszállítani, szükség esetén kiküszöbölni tudja.

A hivatásától áthatott jogásznak még egy fontos segítsége akad ezen a téren, mire nézve érdekes analógiára kell rámutatnom, mely egyfelől az ethika s általában az erkölcsi diszciplinák, másfelől pedig a jogi diszciplinák visszahatásában, melyet azok belátásunkra gyakorolnak, jelentkezik.

Erkölcsi ítéleteinkben nagy szerepet játszik a minmagunkat felülbíró s magától függetlenítő, személytelenítő külön ítélkezésünk, mely mintha ítéletünket lelkünkől különvált objektív fórum elé is terjesztené, hogy véleményét bekérje: a *lelkiismeret*. Csakis a jogi gondolkodás terén mutatkozik ehhez sokban hasonló s belső világunkban alig elnémitható szózat, melyet leghelyesebben *jogérzetnek* nevezhetünk.

A lelkiismeret és a jogérzet között rokonság van abban, hogy egyik az erkölcs, másik pedig a jog problémáinak az emberiség és az ember életére gyakorolt közvetlen és nagy befolyásuk nyomása alatt, lelkünknek legtöbb erőit fölébresztik és egyesítik, azokat is, melyek rendszerint lelki életünk tudattalan területein szunnyadnak. Ekként a belátások és tapasztalások nagyobb tömegét ítélkezésünkbe kapcsolván, azt magasabb és tárgyilagosabb álláspont elfoglalására képesíthetik.

Ezek a folyamatok nyitják meg a jogász és különösen a bíró előtt a teret magasabb és elfogulatlan világnézet fogamzására és átértésére, amihez építőköveket nagyobb mennyiségben a két együttműködő rokon, a lelkiismeret és a jogérzet, szállíthatnak. Ehhez az egyén maga főképpen két nagy szempont gondos ébrentartásával járulhat hozzá. T. i., hogy ebben a közös munkában az *önzetlenség* és a *szeretet* irányadók legyenek, jóformán az egész alakulás tengelyét adják.

A bírói világnézetnek a megoszló közérdek is kell helyesen áttekintenie. Ahhoz pedig, hogy azt tisztán láthassa, ennek a két erénynek eleven lüktetése nélkülözhetetlen a felfogásban. Csak önzetlenség és szeretet együtt hozhatják egyensúlyba az emberiség nagy érdekeit, melyekhez az önzésnek ugyan mindegyik álláspontból jogos és nagy köze van, de köztük igazságot tenni, a jogosult határokat megvonni, az ellentéteket kiegyenlíteni eme két isteni erény szózata nélkül nem lehet.

Természetes, hogy ehhez a kellő jogi szakismeret nélkülözhetetlen, de hisz ez a «conditio sine qua non», melynek alapján állunk. De mennyire közel áll a jog kellő kiépítése és mély átértése, éppen a lelkiismeret és a jogérzet közös hatása alatt, a föntemlített erények ébresztéséhez és méltányolásához, azt fényesen bizonyítja, hogy már a Jusztinián császár alatt összegyűjtött Digestákban a jog meghatározása: «jus est ars boni et æqui»

mély kifejezésre juttatja az «æquum»-ban az önzetlenség, a «bonum»-ban a szeretet legmagasabb motívumait. S ez az a világnézet, mely magából a jogból fakad («gleiches Recht für Allen») s a jogban és ebből a bíróban is leginkább otthon van. Ezért nem is kell a bírót attól féltetni, hogy a magasabb világnézet hatása alatt «túl magasra emeli tekintetét», s hogy «a való élet rögzös útján haladva könnyebben megbotlik»; mert az ilyen világnézet nemhogy elfogulttá tehetné, hanem csak jobban bevilágítja az útját, mely a kötelesség határán kezdődik.

Az a «Licht, mehr Licht!» (Világosságot, több világosságot!), a haldokló Goethe utolsó szavai, ennek a szerencsés végzetű nagy embernek, élete véghatárán is, nagy és üdvös jelszavat adtak ajkára, melyet mindvégig áhitattal követhetünk sorsunk legvégzetesebb fordulón is. Lehet, hogy ő halálos ágyán csak maga számára kért több világosságot, de ezzel hangot adott oly történelmi igazságnak is, melyet az élet és a történelem semmi körülményei közt sem szabad elhanyagolnunk. Szerencsés az a nemzet, melynek minél több egyéne, s még inkább közvéleménye, telt el mindezekkel az igazságokkal és érzelmekkel, mert annál közelebb áll ahhoz a lehetőséghez, hogy jövőjén, ha nem is a leghamarabb, de legbiztosabban tudjon segíteni, s hogy képes legyen — ami az egyesnek is legszebb nemesi oklevele — minden maga perének első és egyszersmind igazságos bírója lenni.

Ilyen legyen összességében az a bírói világnézet is, melyet a bírónak esetről-esetre már nem kell, de nem is lehet, mert késő volna, keresnie, ha az már előbb egész lelki hangulatának úgy tudattalan, mint tudatos szellemi erőiben raktározott magasztos háttérül készen nem áll.

A filozófia, valamint a vallás is, azon a színvonalon, melyen korunkban gyökerezhetnek, mindenesetre hathatós tényezői az ilyen világnézet keletkezésének, mert kiküszöbölhetetlen belőlük az önzetlenség és szeretet két eszménye, s bármily sokfelé ágazhassanak is, egyik sem lehet a szeparatista elkülönülés ugródeszkája, hanem inkább az igazságos kiegyenlítődes, az egész emberiséget átölelő összekapcsolás tevékeny előmozdító, s abban áll legüdvösebb visszahatásuk, hogy az önzetlenség és szeretet forrásait tudják az emberekben megnyitni.

Nem volna itt helyén, de helyem sem volna hozzá, hogy a világnézetek különböző lehetőségeiről bővebben elmélkedjem, de mégis engedelmet kérek ahhoz, hogy erre röviden kitérjek.

Már eleve azon kezdtem, hogy a bíró világnézetét, mint legbelsőbb személyes tény, ne vitassuk, ne kutassuk. Oly érzékeny és gyöngéd valami ez, hogy a cenzori szemüveg arra ártó hatású és a néhai spanyol inkvizíció hibáit eleveníthetné föl. De azt is kiemeltém, hogy a világnézetről általában annál üdvösebb gondolkodnunk. A bírónál, személyét tekintve, a kérdés mindig csak az, hogy ő maga jó jogász és jó bíró legyen. Ehhez sok kell minden oldalról, de ebben meg is nyilvánul a bírónak minden oldala, azok is, amiket nem látunk, s melyekhez gyenge lehetne emberi kritikánk.

De ezúttal még csak arra az érdekes körülményre akarok rámutatni, hogy bár a világnézet a maga egyéni voltában nagyon sokféle és sokoldalú lehet, alapja, terjedelme, mélységei és jelentősége szerint, de lényegében mégis csak háromféle; három különböző típus az, melyek alá azt osztályozni lehet.

Egyik a materialista világnézet, mely a természettudományokban való nagy és üdvös haladásunknak csak egyoldalú mellékterménye; a másik ennek teljes ellentéte a spiritualista világnézet, mely a szellemi világ létezését is elismeri, sőt egyes kiágazásaiban csak ennek a létét föltételezi. A harmadik típus az egész mindenségben képtelen ellentmondást lát csupán, mi miatt az megérdemli, hogy mielőbb semmivé legyen, s végre is önmagát megtagadja. Ez a kétségbeesés filozófiája, a Schopenhauer-féle «Welt als Wille und Vorstellung», amit ő maga is a képzelhető világok legrosszabbikának tekint, s mely az önellentétet emeli a létező mindenség magaslatára.

Bármennyire zseniális mélységekkel ruházza is föl megalkotója ezt az utóbbi tipikus jelentőségű világnézetét, s bár van némi alapja annak a dicsekvésének is, hogy az ő filozófiája az egyetlen, mely, amint ő mondja, «ohne Rest aufgeht» vagyis «maradék nélkül kijön» (mint valamely jól megoldott számtani feladat): mégis ez a világfelfogás annyira elítéli önmagát, hogy erről többet mondani itt szükségtelennek látom. Ebből csak az tűnik élesen szemünkbe, hogy a világnézet nem számtani feladat,

melynek maradék nélkül kell kijönnie, sőt inkább hogy abban a hézagokat nagyon is meg kell túrnunk, mert még mindig többet érnek a falsumoknak.

A másik kettőt illetőleg igaza van dr. Staud Lajosnak abban, hogy minden tudomány a bölcséletben végződik; de éppen ezért nem is a természeti és technikai tudományok nagy haladása az, ami bár sok sikerrel járt, de áldást nem hozott: csak az emberi világnézetnek az a megtévelyedése, midőn azt hitte, hogy ezek alapján ma már elég közel jutottunk a világtalány megfajtéséhez is.

A szellem és anyag áthidalásának, egymásbaébredésének nagy problémája az, mely ama két világnézet harcában irányadó. Ebben a materialista világnézet rövid és határozott; a másik ellenben, hosszabb és a filozófia legnagyobb mesterei részéről támogatott pályafutása mellett is, bizonytalan és tapogatózó. De épp ebben áll igazolása, és a kettő között csak arra az egy lényeges választóvonalra akarom a figyelmet fölkérni, mely a materialista felfogás könnyed határozottságát eldönti s az anyagi atomokból kikelt világ fejlődésében a szellem és a vele járó öntudat keletkezését, minden skrupulus nélkül, sine ira et studio, egyszerre csak az anyagból engedi létrejönni — vagy legfőkébb, sarokba szorítva, még annyit engedne meg, hogy az abban, t. i. az anyagban, mindig benne is volt.

De ha mindig *benne* volt, akkor már nem is *az*, s a kettő közt áthidalhatatlan űr mutatkozik. Ha pedig ezt a magyarázatot el-ejtjük, akkor méltán lehet kérdezni, vajjon a materialista világnézetnek ez az egyetlen ugrása, mely a gondolatlan anyagban szellemet és öntudatot ébreszt, nem ér-e föl a lehetetlenség mérlegében mindazokkal a vitatott lehetetlenségekkel, melyeket a spiritualista világnézet ellenében a materializmus ilyenekül ki-kialt s ezen az alapon azt egészben káprázatnak akarja nyilvánítani?

A megfoghatatlant egyik világnézetből sem tudjuk egészen kiküszöbölni. A spiritualista világnézetek legmagasabb eszményei, az isteneszme, a lélek, a halhatatlanság eszményei s mindaz, ami ezekkel összefügg, éppen úgy a megfoghatatlan elé állítanak bennünket, mint a materialista világnézetnek ez a végkibontakozása szellemre és öntudatra a mindennapi tapasztalásnak oly tényeivel szemben, melyek előtt szemet hűnyia már nem lehetett.

De a megfoghatatlan magábanvéve még nem illogikus, ha annak a magyarázatát nem erőszakoljuk, hanem csak megismerésünk gyarlóságának szerény beismerésével megállunk előtte. Logikátlanná csak akkor lesz, ha feltételezése ellentmond egész gondolkodásunk legbensőbb alapjának.

Éppen ez gyöngíti meg itt a materialista világnézet álláspontját, mely mindent megérteni és megértetni akar és mégis a megfoghatatlanba végződik. Mert bármennyire mélyen gondolkodjunk is ezen a kérdésen: a szellem és a velejáró öntudat ébredését a pusztá lélektelen anyagból soha sem leszünk képesek megérteni, összes fizikai erőinek segítségével sem; mert ezek az erők, mint azt a tapasztalás, de a meggondolás is igazolja, mindig csak fizikai eredményeket tudhatnak produkálni és megmagyarázni, de önálló szellemi jelenségeket soha. Anyagi erő ehhez csak közvetítő lehet.

Igy a materialista világnézetbe a megfoghatatlannal együtt nyomban a saját logikájának megtagadása is bevonul.

Ez az, amit az elfogulatlan gondolkodó csakhamar észre is vesz, s ezért könnyebben megáll a hézagok előtt, melyeket a másik világnézet kitölteni még nem tud, semhogy a logika egyenes megtagadását bevenné. Főleg, mikor ez olyan sivár végeredményhez juttatná, melyben mindazok a legmagasabb erények, mint éppen az önzetlenség, önfeláldozás, szeretet stb., melyeknek reálisát, az emberiség jóllétével szoros összefüggését lépten-nyomon kell látnia, igazi otthon, erősebb lendületet alig találhatnak.

Ezt a dilemmát a szellemi munkának minden beavatottja érzi, ezek közt különösen a hivatott bíró is. Lelkében fakadoznak azok a források, melyekből a világnézet anyaga képződik, de ilyenkor látja azt is, mily közel vannak ezek minduntalan a megfoghatatlan határaihoz, ami szorosan összefügg emberi megismerésünk elégtelenségével; s ebből a begyomorolt objektív gondolkodó megérti már azt is, hogy a megfoghatatlan nem azonos a lehetetlennel, mihelyt nem logikaellenes. De nem is lehet azt rövidesen csak letagadni, hanem megtartva gondolkodásunk és tapasztalásunk belátható világosságait és realitásait

ezek mellett túrnunk kell azoknak a megfoghatatlanra nyíló részeit is, amíg csak ismeretvilágunkkal a nyilvánvaló logikai ellentmondás összeütközésébe nem jönnék.

Ez a belátás is egyik oka annak, hogy a legtöbb ember világnézetében — ha van — hézagok is vannak, s ezeket a hézagokat sokaknál a vallás tanításai töltik ki, ha nem is a tudás vagy tiszta belátás, de a tiszta hit anyagával.

Ez a megismerés ránk nézve csak vigasztaló lehet. Mert, ha létünk titkait a logikai következtetés teljes világosságával felderíteni képesek nem is lehetünk, megnyugvást meríthetünk abból, hogy az emberiség szelleme, a megfoghatatlannal való küzdelmeiben is, nagyjában egy nyomon vezető magyarázatokhoz jutott el bár a legkülönbözőbb utakon is; és ezek mind a legbensőbb összhangban állnak az emberi művelődésnek mindazokkal a fejleményeivel, melyek üdvösnek bizonyultak — mint különösen az erkölcs és a jog intézményeivel is — s melyek következetes egymásrautalásukkal, így a lelkiismeret és a jogérzet analógiájában is, mind azt a föltevést támogatják, hogy mindezek mögött a legnagyobb igazságoknak, még a megfoghatatlannal való bonthatatlan kapcsolatukban is, bennünk helyesen szólamló s létünk legmélyebb gyökereiből fölszálló sejtelmek, sőt valóságos posztulátumai (követelményei), nyilvánulnak.

Mint ahogy a nagy Kant a gyakorlati ész posztulátumainak ismerte el Isten létének, a lélek halhatatlanságának és az akarat szabadságának magasztos eszméit.

A jog és erkölcs szoros összefüggése és belső rokonsága természetes következményül hozza magával, hogy a bíró világnézete, ha ez benne kialakul, alig is lehet a jog legfőbb elveivel ellentmondásban s a bírót ezek alkalmazásában nemhogy akadályozná, hanem inkább elősegíti; s hogy a bíró világnézetének oszlopai éppen csak az önzetlenség és a szeretet ama nemes határhővei lehetnek, melyeket, ha más szavakkal is, már a Jusztiniánus császár Digestáinak klasszikus meghatározása a jogról kevés szóban mégis oly erőteljesen kiemel.

Csak ezen az alapon alakulhat a bíró helyes világnézete, és ez lesz a jog legerősebb alapja és igazolása is; mert az osztó igazság, lényegében véve, csak más név az önzetlen szeretet számára.

Szűts Miklós.

Mese a helyes jogról.

Messzi Meseországban, ahol nem viselnek háborút, nem viselnek a gomblyukban jelvényt és a kézben gummitotot s ahol talán ezért, talán másért, Steinach-féle operáció nélkül is mindenki száz évig marad fiatal és úgy szunnyad át az örökkévalóságba, Meseországban, mondom, felkerekedett nemrégiben egy fiatal jogtudós, jegyet váltott a légijáratra és meg sem állt Budapestig. Jól ismerte a világháború történetét s nem kerülte el figyelmét a magyar nemzet hőies küzdelme szabadságáért és területi épségéért. Mélyen meg hatotta az az értesülése is, hogy míg Európa legnagyobb nemzetei internáló-táborokkal, elkobzásokkal és kiutasításokkal gyötörték az ellenséges alattvalókat, addig Magyarországon franciák, belgák, angolok nyugodtan éltek és jártak rendes foglalkozásuk után. Alaposan tájékozva volt ősi alkotmányunkról, ismerte modern törvényeinket, kiváló bíróságainkat, szabadságot és törvény előtti egyenlőséget biztosító alaptörvényeinket; tudta, hogy van gondosan kidolgozott bűnvádi perrendünk esküdszékkal és szabad védelemmel, mintaszerű polgári perrendtartásunk a szóbeliség és közvetlenség teljes érvényrejuttatásával; tudta, hogy ipartörvényünk az iparszabadság elvén épült fel, hogy kereskedelmi jogunk modern és liberális s hogy bírói gyakorlatunk polgári törvénykönyv híján is képes volt a magánjogi tudomány leghaladottabb elveinek és vívmányainak érvényt szerezni. «Ez nekem való ország» — gondolta magában fiatal tudósunk, «itt szabadon élhetek tudományomnak, itt megtalálom azt a környezetet, azokat az impulzusokat, azt a megértést, amelyre a tudomány haladásának szüksége van; s ha meg fogják hallani, hogy állásra, fizetésre, rangra nem pályázom, hogy egyetemükön ellenérték nélkül, *la science pour la science*, óhajtok tanítani, biztos vagyok benne, hogy örömmel fogadnak körükbe és megadnak minden támogatást nem számomra, mert arra nem szorulok rá, hanem célom számára, amely jó és nemes.»

Elhelyezkedett tehát metropolisunkban — a lakáshivatal a

közérdekű célra tekintettel készségesen gondoskodott nem ugyan lakásról, de lakásigazolványról — és sietett felkeresni jogéletünk kiválóságait, hogy velük megismerkedjék és őket tervének megnyerje. Elsőbbit is a közjog professzoránál tisztelt, aki ugyan megvárta egy kissé — a nagytétényi villamos szokása szerint megrekedt a kelenföldi vámnál — de azután annál nagyobb szeretetreméltósággal fogadta.

Emberünk már előre feltette volt magában, hogy a királykérdést óvatosan elkerüli, mert jól tudta, hogy az ország mai helyzetében e probléma feszegetése fájdalmas sebeket szaggat fel minden polgára lelkében. Ártatlanabb témát keresett tehát és arról beszélt, milyen jelentős haladást tett a magyar jog abban az irányban, hogy a bíraskodást függetlenítse a közigazgatástól. Modern állam — fejtegette — nem is lehet el nélkül, mert különben a bíraskodás a kormányakarat vak eszközévé alacsonyodik le s a bíróságokat politikai irányok arra használhatják fel, hogy velük hatalmi céljaik elérését vagy fenntartását mozdítsák elő. Hivatkozott a nagy *Gneistra*, aki a jogállam kritériumát abban találta, vajjon van-e az államban annyi erő, nagyság és önfegyelmezés, hogy még a saját tényeinek a felülbíráását is független bíróság kezébe tegye le. Fejtegette, hogy a bírónak felül kell emelkednie minden előítéleten, pártszemponton, el kell nyomnia egyéni hajlamait, érzületéből és osztályhoz, fajhoz, nemzetiséghez tartozásából eredő elfogultságát és egyesegedül a tiszta igazságot kell szolgálnia. Felemlítette, milyen mintaszerűen gondoskodik erről a magyar jog, amikor a bírótól hivatalbalépésekor esküt kíván arra, hogy mellétekintetektől menten, félelmet, kedvezést és kedvkeresést nem ismervé, fog a törvény és igazság szerint ítélni.

Tudósunk, mikor elhallgatott, csalódottan vette észre, hogy szavai távolról sem érték el azt a hatást, amelyet tőlük várt. A nagynevű professzor arca igen hűvös maradt, amikor körülbelül ezeket válaszolta:

— Uraságod, úgy látszik, nem kísérte figyelemmel azokat az értékes irányadásokat, amelyeket úgy a tudomány, mint a gyakorlati élet legkimagaslóbb képviselőinek legutóbbi megnyilatkozásai e rendkívül fontos kérdés tekintetében tartalmaznak. Uraságod nyilván nem volt jelen annál az előadásnál, amelyet egyik legkiválóbb magasrangú bíránk az ország legelső szakbeli tudományos testületében tartott és amelyben a bírótól mindenekelőtt Pauler Ákos, Kornis Gyula, Hornyánszky Gyula és Nagy József filozófiai műveiben való elmélyedést és jártasságot kívánt meg, felállította a tételt, hogy aki e műveket nem ismeri, nem lehet művelt ember, tehát nem lehet jó bíró és követelményét úgy formulázta meg, hogy a konkrét jogesetet nem a tényállás szabatos megállapítása és annak a megfelelő jogszabály alá szubszumálása útján, hanem ama rejtélyes valaminek való teljes odaadás útján kell megoldani, amit bírói lelkiismeretnek neveznek és ami hű tükre kell hogy legyen a mindenkori társadalmi és gazdasági áramlatoknak. Uraságod, úgy látszik, azt sem szívelte meg, amit az igazságügyminiszter csak legutóbb kötött a lelkére a felsőbb bíróságok egybegyűlt vezetőinek, hogy óvakodjanak az ítékezésben a zsidószellem érvényesítésétől, amire nyilván az adott alkalmat, hogy ez atyai intelem elhangzása előtt az utolsó években igen elharapódzott a magyar igazságszolgáltatásban e káros szellem, és lelkes szavakkal buzdította őket, hassanak oda, hogy az ítékezésben a magyar igazság érvényesüljön, amely egészen más, sokkal magasabbrendű és tisztultabb igazság, mint az angol, amerikai vagy francia igazság. S Uraságod, úgy látszik, a törvény időbeli hatályának kérdésével sincs teljesen tisztában — legalább az élő magyar jognak e részben elfoglalt álláspontjával nem — mert különben tudná, hogy a törvény valódi értelmét és rendelkezéseinek valódi körvonalait csak az igazságügyminiszternek a kir. ügyészségekhez intézett utasításából lehet megismerni, mert addig a jogalkalmazó — legyen az bíró, ügyvéd, tudós vagy ügyfél — csak a maga egyáltalán nem irányadó gyenge eszére támaszkodhatik és így szükségszerűen a sötétben tapogatózik. Éppen ezért nagyon helyesen teszi az igazságügyminiszter, ha a felmerülő esetek elbírálását az utasítás megjelenéséig felfüggeszti, mert csak így lehet elérni, hogy a törvény egyedül helyes és egyedül irányadó értelmezése minden felmerülő esetben érvényesüljön.

Fiatal tudósunk nem titkolhatta el zavarát és megszégyenülten vallotta be magának, hogy eddig tévesen fogta fel a magyar

jognak a bírói hivatásról és a bíróságok függetlenségéről alkotott ideálját. Sietett hát elbúcsúzni s minekutána a hatodik könyvkereskedésben, amelyet felkeresett, végre meg tudták neki mondani, hogy a szóbakerült filozófusok műveinek mi is a címe és e nyomon sikerült azokat megrendelnie, bekopogtatott a polgári perjog jeles professzoránál azzal a szilárd elhatározással, hogy szavait és a beszélgetés tárgyát diplomatikusabban válogatja meg, s némi szepegéssel értesült arról, hogy a méltóságos úr otthon van és szívesen látja. Programjához híven őszinte örömeinek adott kifejezést afölött, hogy a Polgári Perrendtartásról szóló 1911. I. tcikk milyen simán és zökkenés nélkül tudott a gyakorlati életbe átmenni, milyen kiválóan alkalmazták annak klasszikus tételeit a bíróságok, milyen tökéletesen beváltak azok a nagy elvek, amelyekre a törvény a polgári igazságszolgáltatást fekteti, a szóbeliség, a nyilvánosság, a közvetlenség s milyen megnyugvás lehet az ennek az országnak, hogy legalább a polgári magánjogok védelme ilyen monumentális módon van biztosítva.

Barátunk az első pillanatban nem értette meg annak a finom mosolynak a jelentőségét, amely a nagyhírű professzor ajka körül már előadása során megjelent.

— Engedjen meg mélyen tisztelt kedves Kolléga Úr mindenk előtt egy szerény kérdést, kezdte a házigazda. Volt Önnek azóta, amióta mint hazánk nagyrabecsült vendégét tisztelhetjük, követelése valaki ellen, amelyet perrel kellett érvényesítenie? Mert, ha volt, akkor tudni fogja, hogy még az Ön örök fiatalsága is megvénülne addig, amíg kétségtelenül jogos követelésére végrehajtható ítélelhez jut. Akkor tudni fogja, hogy a m. kir. Kúrián félév is eltelik, amíg az oda felterjesztett ügy az előadó szekrényéig eljut, amely bútordarab muzeális célokra is alkalmas s hogy ezalatt a magyar korona lankadatlanul utánozza Arany János beteg macskáját s versenyt fog a fogyó holddal, ellenben a bíróságok egymással versengenek abban, mikép kell a valorizáció iránti kérelmek elutasítására indokokat találni. S még egy kérdésem volna: nem méltóztatott olvasni a nagyméltóságú miniszteriumnak azt a nagybecsű rendeletét, amely a polgári peres eljárás, hogy úgy fejezzem ki magam, leegyszerűsítette? Pedig ez a leegyszerűsítés a magyar perjog történetében egyenesen korszakalkotó, mert egy tollvonással behozta az egész vonalon az egyesbíráskodást, úgy, hogy most már az elsőfokon tanácsok egyáltalán nem működnek...

— Házasági, törvényességi és más státusperben sem? — vetette közbe a kérdést bátoritanul a jövevény.

— Abban sem, természetesen, felelt némi fölényes hangsúllyal a professzor.

— És — kérdé még bizonytalanabban barátunk — megmaradt ezért az a korábbi rendelkezése az újabb rendeleteknek, amely szerint a fellebbezési bíróság a netán szükséges bizonyítás foganatosítása végett az elsőbíróságot keresheti meg?

— Hogyne, ó idegen, mélyen tisztelt előkelő idegen, senki sem gondol arra, hogy a Pp. körülményes formáit újra fellelevenítse!

— De hiszen akkor épen a tényállás megállapításánál nincs meg sem a nyilvánosság (mert tudtommal polgári perben hallgatóság nem igen szokott jelen lenni), sem a közvetlenség, s a fellebbezési bíróság családok boldogsága, születések törvényessége, apaság megállapítása kérdésében határozhat, anélkül, hogy egy tanut látott volna, anélkül, hogy a szemébe nézett volna annak, aki oly tényekről vall, amelyek emberek becsülete, házasságok léte felől döntenek...

— Mindez, sajnos, igaz, szól a professzor. De meglátja, szeretve tisztelt magántudós úr, hogy a perstatisztika milyen előnyös változást fog felmutatni már a folyó év végén...

Tudós barátunk kissé szédült, mikor lefelé ment a gyengén megvilágított lépcsőn s azon tépelődött, vajjon mitől libbant meg annyira az ítélő- és értékelőképessege, hogy már nem tud különbséget tenni a mellékes és fontos, a nagy és kis érdek között. Ez foglalkoztatta még akkor is, amikor a kereskedelmi- és váltójog ősz tanárának előszobájában várta, hogy bebocsássák. Abban a biztos reményben, hogy itt baleset nem érheti, fogott bele mondókájába arról, hogy Magyarország ősidőktől fogva az iparszabadság elvére rendezkedett be, annyira, hogy még a részvénytársaságok és szövetkezetek alapításánál sem fogadta el az engedélyezés rendszerét, hanem csak bizonyos igen enyhe és elkerülhetetlen normatív szabályok betartását ellenőrzi. Erősen

meg volt tehát lepve, amikor a kereskedelmi jog tudományának neszora a maga jóságos és lucidus módján felvilágosította arról, hogy persze az iparűzés megkezdése mostanában elsősorban a félelmes és mindenható Árvizsgáló Bizottság véleményétől függ, amely — *cuncta supercilio movens* — egyik szemöldökével árdrágító kofákat csukat kalodába, másikával pedig diszkrecionárius hatalommál dönt afelől, vajjon szükség van-e a pályázó működésére, kívánatos-e, hogy a kérdéses iparral foglalkozzék, megbízható-e nemzeti, erkölcsi, politikai, tűzbiztonsági, rendészeti, szépművészeti, régészeti, újsátsati, micsodászati és egyéb szempontokból stb.

Rámutatott továbbá arra, hogy az Ipartörvény I. fejezetét az 1922. XII. tc. újonnan szabályozta olyként, hogy lényegesen bővítette az engedélyhez kötött iparágak körét és az egész vonalon lényegesen megszigorította az iparűzés feltételeit és határait. Végül kiemelte, hogy — noha más irányban — nagymértékben korlátozza az eddigi szabad mozgást a tisztességtelen versenyről szóló, legújabban megalkotott törvény is.

— Ezek szerint — vetette közbe barátunk, aki már égett a vágytól, hogy valami olyat mondjon, amivel egyáltalán nem bálványozhatja magát, most mindenesetre sokkal hathatósabb oltalomban részesül az üzleti verseny tisztessége, mint azelőtt?

— Ezt nem merném állítani, válaszolt a professzor, annál kevésbbé, mert az új törvény még mindig nem lépett életbe, noha már a folyó év január 3-án kihirdették.

— De vajjon miért nem, ha egyszer helyesnek találta a jogalkotó hatalom a törvény meghozatalát?

— Igen szabatosan méltóztatott magát kifejezni: a jogalkotó helyesnek találta a törvény meghozatalát, de nem találja sürgősnek a törvény életbeléptetését.

Fiatál tudósunk nem merte bevallani, hogy ez a disztinkció az ő eszejárása számára túlságosan szubtilis és arra fordította a szót, hogy Magyarország mint agrárállam bizonyára igen nagy figyelmet szentel az állatok eladása körül felmerülő szavatosság kérdésének. Meglepődve hallotta, hogy törvényhozásunk csak most talált időt és alkalmat arra, hogy e kérdéssel foglalkozzék s ama véleményének adott kifejezést, hogy az állatkereskedelem szolidaritásának biztosítása érdekében bizonyára igen szigorú szabályok keltek a minőségi hiányokért való felelősség irányában. Nagy volt tehát megütközése, amikor meg kellett tanulnia, hogy ellenkezőleg, az új törvény az eladó felelősségét lényegesen enyhíti, sőt annak gyakorlati érvényesíthetőségét tizenöt napos elévülés statuálásával a minimumra szorítja, árleszállítás követelhetőségét egyáltalán kizárja, a rendes kereskedő gondosságának mértékét a rendes gazda sokkalta enyhébb gondosságával helyettesíti stb.

Mikor barátunk ezek után a magánjog professzoránál tiszteltgett, már nem lepte őt meg az a felfedezés, hogy nem tudja, mi a tulajdonjog és nem tudja, mi a pénztartozás. A tulajdonjogot úgy képzelte el, hogy a ház tulajdonosa azt annak és úgy adhatja bérbe, akinek és ahogyan akarja, a telek tulajdonosa arra ruházza, akire jónak látja, végrendeletében arra hagyja, akire neki tetszik, s hogy azt tőle akarata ellenére semmi pénzen el nem vehetik. A pénztartozást pedig úgy képzelte, hogy az bizonyos súlyú és finomságú arany vagy aranyérték fizetésére vállalt kötelezettség és nem annyi *rosszabb* papírkorona fizetésére irányuló, amennyi *jobb* — esetleg arany — korona volt az eredeti követelés. Ha pedig külföldi pénznemről van szó, erről azt hitte, hogy az annyi magyar korona iránti tartozás, amennyiért azt a külföldi pénzt megveheti, és nem csak annyi magyar korona lefizetése iránti kötelezettség, amennyi koronával a külföldi pénznem fizetésére kötelezett adós a *lejárat* idejében tartozott.

Reményt veszve tért vissza tudósunk szerény szállására s érlette meg az elhatározást, hogy indul menten vissza, haza Meseországba, ahol a jog valóban az, ami a törvényben írva van s nem annak épen megfordítottja.

Mialatt elhelyezkedett a repülőgép nádszékében, imigyen tűnődött:

— Mulatságos fajzat ez a földi ember. Körülveszi magát erkölcsi és jogi parancsolatokkal, de nincs bátorsága ahhoz, hogy megtartsa és megtartassa. Lépten-nyomon megtagadja saját maga alkotott ideáljait, de nincs bátorsága ahhoz, hogy ezt bevallja. Úgy tesz tehát, mintha szabályai szerint élne s mintha elhinné, hogy a másik is ezek szerint él, noha tudja, hogy a másik is

tudja, hogy ez nem igaz. Az augurok, ha találkoznak, már nem mosolyognak össze: komoly ünnepélyességgel köszöntik egymást s elhítetik magukkal, hogy hisznek egymásban. De jó lesz otthon, Meseországban!

Dr. Meszlény Artur.

A kötelesrész kiszolgáltatási módja.

1. Előre volt látható, hogy rohamosan változó gazdasági viszonyaink a család- és örökjog vagyoni kérdéseit sem fogják érintetlenül hagyni. Amott a szerződésben megállapított tartási kötelezettség mérvét befolyásolják és most már, bárcsak némi ellenkezés után¹ annak bírói megállapításához vezettek, hogy úgy a nőtartás,² mint minden egyéb tartás³ mérve is a szerződésileg megállapított összegen felül emelendő, ha ezt a változott viszonyok indokolták és a felek szerződésileg kifejezésre jutott célzata, a jogosult tartási igényének kielégítése elkerülhetetlenné teszi.

Ezzel a szerződéses tartási kötelelem is hozzásimult, beilleszkedett a gazdasági milieu-be, amelyben azt tényleg teljesítik. És, hogy a tartási kötelelem nem csupán családjogi, hanem örökjogi vonatkozásaiban is ily fejlődés felé halad, annak legbiztosabb jele egyik örökjogi kihatásának: az özvegyi tartásdíjnak legutóbb is e címen megítélt felemelése.⁴

Már most a kötelesrész ugyanazt a jogpolitikai célt szolgálja, mint az özvegyijog, t. i. az örökhagyó közeli hozzátartozóját törvényes parancesszóval attól akarja megóvni, hogy az örökhagyó halála folytán vagyoni pusztulásnak és társadalmi sülyedésnek legyen kitéve. Nyilvánvaló ezért, hogy a kötelesrésznél is fel kellett merülnie és pedig a gazdasági viszonyok változásaival és a gazdasági válságokkal egyenes arányban mindinkább sürgősebben és élesebben annak a kérdésnek is, vajjon a kötelesrész a változott gazdasági viszonyok dacára is ugyanúgy szolgáltatassék-e ki, mint eddig, avagy pedig ennek is meg kell változtatnia és miként?

Kúria ezt a nyílt kérdést legutóbb egyik igen érdekes és körültekintő bírói felelősségtudással megindokolt határozatában kifejezésre is juttatta. A kötelesrész pénzben való kiszolgáltatásának eddigi gyakorlatát kiemelve ugyanis megállapítja, hogy «igaz ugyan, hogy a változott gazdasági viszonyok hatása alatt, úgy az első-, mint a másodfokon eljáró bíróságok, sőt egyes kir. ítélőtáblák harmadfokon is hoztak újabban oly értelmű ítéleteket, amelyek a kötelesrésznek természetben való kiszolgáltatását rendelték el, ... de a Kúria ebben az elvi kérdésben még nem foglalt állást és így az alsóbíróságok ez a jogi álláspontja jogszabállyá a gyakorlatban nem is alakulhatott ki.»⁵

Hogy a kötelesrésznek természetbeni kiszolgáltatása egyúttal a gazdasági viszonyokhoz való fokozott simulását és az azokba való automatikus beilleszkedését jelenti, azt annak a nemzedéknek, amelynek az opciós döntvény indokolása még fülében cseng, amely tehát a jogban is irányadó elvként veszi figyelembe, hogy napjainkban a pénz általános értékmérő- és ármérő-jelentősége alaposan megromlott, annak vásárlóereje csökkent, értéke leszállott, bizonytalanná és ingadozóvá lett, még pedig akkor, amidőn egyidejűleg az egyes vagyontárgyaké és főleg az ingatlanoké a pénzértékhez viszonyítva aránytalanul felszökött,⁶ talán nem kell bővebben indokolni.

Ha ezek a viszonyok, néha és talán nem is oly ritkán a szerződésileg vállalt kötelmi jogok teljesítését is lehetetlenné és ez okból az opciós szerződéseket utólag érvénytelenné teszik, nem lehetnek teljesen hatástalanok a törvényes pénzkötelmek világában sem.

És e hatás — úgy tartom — nem is szorítkozhatik pusztán a valorizációra, mert épen az opciós döntvényből nyilvánvaló, hogy a valorizált pénzkötelelem hitelezője is mérhetetlenül kisebb állandóságú vagyoneértékhez jut, mint a dolog- és az itt a na-

gyobb hagyatékoknál főleg figyelembe jövő ingatlanok tulajdonának átruházására jogosult.

Ha tehát a korszerűség, az állandóság, a biztonság szempontjából nézzük a kötelesrészt, úgy de lege ferenda ma és a maihoz hasonló gazdasági válságokkal küzdő korokban, szerény nézetem szerint feltétlenül dologhitelezőnek kellene őt elismernünk.

Nem akarok nyilvánvaló és ma már közkeletű igazságokat ismételni, azért e tekintetben hadd utaljak csak röviden arra, hogy a kötelesrészes mellett szól ily értelemben a kötelesrész törvényhozási alapgondolata, a vérségi kapocsnak a végrendeleti és egyéb ügyleti részesekkel szemben nagyberejű, mert parancsoló jellegű oltalma és a kötelesrészes, valamint az ügyleti jogutódok közötti viták egyszerűbb volta, azok gyorsabb lebonyolíthatása is.

Ezt különben nálamnál hivatottabb tényezők fogják eldönteni és pusztán ennek kiemelése céljából nem emeltem volna szót. Azonban, amit e sorokkal közludattá szeretnék tenni, az ezeken felül annak az éles kiemelése, hogy a kötelesrészesnek dologhitelezőként és pedig nem kivételesen, hanem általában és elvileg dologhitelezőként való elismerése ellenkezik ugyan eddigi gyakorlatunkkal, de korántsem ellenkezik egyúttal az annak alapjául szolgáló írott jogforrással: az országbírói értekezlettel is.

Az országbírói értekezlet 7. §-a ugyanis igen felismerhetően és kettős irányban is utal arra, hogy a kötelesrészt dologhitelezőnek akarja tekinteni.

Egyfelől pozitíve akkor, amidőn megjelöli, mi jut a kötelesrészesnek, vagyis, mikor megszabja, miben áll a kötelesrész. Másfelől negatíve akkor, amikor ez utóbbit körülbástyázza és a végrendeleti juttatásoknak a kötelesrészhöz való viszonyát megszabja.

2. Pozitíve ugyanis a felhívott szakasz a kötelesrészt annak a felében szabja meg, «amit» a leszármazó örökösök az örökhagyó után ennek végrendelet nélküli halála esetén öröklének.

Az országbírói értekezlet 7. §-ának két bekezdése ugyanazokról a juttatásokról szól. Az első az egész juttatást, az örökhagyó öröklött és szerzeményi minden vagyonát szabja meg. Még pedig természetben és nem annak értékében! A második bekezdés szól ugyanannak a juttatásnak és vagyonnak a feléről. És pedig ugyan-csak természetben kiszolgáltatandó feléről, mert hiszen csakis a természetben kiszolgáltatott vagyon teszi felét annak, amit a leszármazó örökösök az örökhagyó után ennek végrendelet nélküli halála esetén öröklének.

A gyakorlat ezt a szakaszt a pénz állandóságának korszakában nem szó szerinti szövegében alkalmazta, sőt attól több irányban eltért.

Elsősorban is a tekintetben, hogy az idézett rendelkezés az 1861-iki tényleges viszonyok alapján a szerzeményi vagyon kivételéből indult ki és az idők változtával ebből a kivételből szabály lett, sőt a szerzeményi örökség vélelme sarjadt ki. E kétségtelenül szükséges és örökjogunk további fejlődésénél igen fontosnak bizonyult vélelem tulajdonképpen az országbírói értekezlet 7. §-ának első bekezdésével, amely előbb említi az örökhagyó öröklött vagyonát és csak azután tér át a szerzeményire, szerény véleményem szerint ellenkezik.

Másfelől azonban a gyakorlat abban is túlmént az országbírói értekezlet szövegén, hogy a szerzeményi vélelem megalakításával egyidejűleg és annak folyományaként az ági örökséget is, a kötelesrészt is az országbírói értekezletben foglalt dologutódlásból értéktódlássá, illetőleg törvényes pénzhagyománnyá változtatta át, még pedig az ági örökséget diszpozitív, a kötelesrészt pedig parancsoló jellegű törvénytörvénnyel előírt pénzhagyománnyá.

Bizonyos, hogy ez a gyakorlat ment át a jogtudatba és hogy az az országbírói értekezlet 7. §. immár számtalan bírói döntésben meggyökeresedett mondhatni hiteles magyarázata.

De vajjon forrásszerű-e? És ha a viszonyok változtával méltánytalanná vált, írott jogforrásunk, az országbírói értekezlet 7. §-a alapján nem lehet-e, sőt nem — kell-e a gyakorlatnak másra áttérnie?

3. Hogy a kötelesrész kiszolgáltatására vonatkozó mai gyakorlat tulajdonképpen mennyire nem forrásszerű, az az országbírói értekezlet megbeszélt helyének második, negatív rendelkezéséből is nyilvánvaló.

Az országbírói értekezlet 7. §. második bekezdése szerint tudniillik a kötelesrészt sértő juttatásoknál «a végrendelet erre nézve semmi s a leszármazó egyenes örökösök ezek nem lété-

¹ V. ö. pl. K. 1921. P. 2106. Mjogi Dtár XV. 28. oldal 21. sz.

² K. 1922. P. 949. u. o. 168. oldal 111. sz.

³ Pl. életjáradék alakjában vállaltnál K. 1922. P. 4530. Mjogi Dtár XVI. k. 120. oldal 93. sz.

⁴ K. 1922. P. 2595. u. o. XVI. 99. oldal. 76. sz.

⁵ K. 1922. P. 4244. Mjogi Dtár XVI. k. 131. oldal 100. sz. az eset körülményeinél fogva nem volt arra szükség, hogy Kúria a fentebbi vitás kérdésben már ezúttal állást foglaljon.

⁶ V. ö. 26. számú jogegységi döntvény indokolását Mjogi Dtár XVI. k. 38. oldal.

ben pedig az életben levő szülők ezen fele részének kiegészítését követelhetik».

Ez a rendelkezés nyilván nem mond egyebet, mint azt, hogy a végrendelet a kötelesrész szempontjából törvénynél fogva *osztathatóvá* lett, hogy annak a kötelesrészt nem érintő rendelkezései továbbra is *megállanak*, a kötelesrészt *sértők pedig semmiek*.

Ha azonban a kötelesrész nézőpontjából a végrendelet *semmis*, vagyis *ebből a szegletből nincs is végrendelet*, ha továbbá a kötelesrész *annak a fele, amit* a kötelesrészes lemenő törvényes örökrészként követelhet. akkor a kötelesrészes az országbírói értekezlet szövege szerint *nem pénzhitelező, hanem vagyontárgy, vagyis dologhitelező és pusztán az országbírói értekezlet szövegéhez alapján sem tételes, sem elvi alapja sincs annak, hogy a gyakorlat őt pénzhitelezőnek ismerte el*.

Nincs tételes alapja, mert az országbírói értekezlet seholsem tekinti és seholsem nevezi őt pénzhitelezőnek, az olyas mellékes eljárási szabályok, mint teszem az 1894: XVI. tc. 77. §-a pedig nem lehetnek ily fontos kérdések incidentális megoldói. De nincs is elvi alapja, mert önellentmondás, hogy a végrendelet a kötelesrészessel szemben semmisnek tekintsük és ezt a semmis végrendeletet mégis azzal a súlyos és nevezetes hatállyal lássuk el, hogy a kötelesrészes dologkövetelését *sutlyomban pénzköveteléssé változtassa át*.

Oly időkben, mint a mienk, ahhoz, hogy a kötelesrészt nyílt törvényszóval szemben állandó értékű vagyontárgyak helyett a bizonytalanná vált, értékében leszállott és állandóan ingadozó pénzkötelemmre szorítsuk, úgy tartom a kötelesrész tekintetében rendelkezésre álló forrásoknak korántsem elegendők.

Kétségtelenül megvoltak az okai annak, hogy a gyakorlat ezt mégis megtelhetette és csak akkor engedte a kötelesrésznek természetben való kiszolgáltatását, ha az örökhagyó ezt elrendelte, a kötelezett azt nem ellenzi,⁷ vagy ha az egyébként elkerülhetetlen.⁸

Azonban ma ezek az okok és főleg azok sarkpontja: a pénz állandósága megszűnt, az eddigi gyakorlat megtartása pedig méltánytalanságokhoz vezetne.

A fentebb közölt döntésből nyilvánvaló, hogy felsőbb bíróságunk megfontolásának tárgya, vajjon attól eltérjen-e? Az országbírói értekezlet szövege őt ebben, ha az eddigiek igazak, nem fogja gátolhatni.

4. És talán ép oly kevésbé a következetesség követelményei. Már számos példa van arra, hogy legfőbb bíróságunk az általa addig követett gyakorlattól az élet szükségleteinek nyomása alatt tudatosan eltért. Teszem a 79. számú teljes ülési határozat indokolásában még azt olvastuk, hogy az országbírói értekezlet szabályaiban *nincs egyetlen oly rendelkezés sem, amelyre bármely táj törvényt magyarázattal a törvénytelen gyermek törvényes öröklési igénye alapítható lenne*⁹ és ma mégis a törvénytelen gyermek az anyai család törvényes öröklési kapcsolatában már a törvényesekkel egyenlő rangot foglal el.¹⁰

Az érdemtelenység intézményének egy csapással való befogadásával, a szerzeményi vélelemnek az országbírói értekezlet szövegével ellentétben való általánossá tételével, sőt magának a kötelesrésznek a fentiekben vázolt pénzkötelemmé való fejlesztésével bírói gyakorlatunk megmutatta, hogy örökjogunkat mindig az élet és a kor szükségleteinek megfelelően tudja és akarja fejleszteni.

Bizonyára talál majd utat és módot arra is, hogy ezt az irányt a kötelesrész kiszolgáltatásánál se tagadja meg.

Dr. Almási Antal.

Szemle.

— **Karácsony.** A szeretet élő jelképének születésnapján immár közel tizenkilenc század óta szinte közhellyé vált az intellektus, amelyet államférfiak, tudósok, papok és költők hirdettek: Emberek szeressétek egymást! Mert az emberek világában a szeretet a gravitáció örök ereje, amely pályát szab a tülekedő egyéni érdekeknek, aminthogy Dante szerint a szeretet mozgatja a Napot és a többi csillagokat. Nem hivatása a jognak, hogy szeretet parancsoljon, de feladata, hogy

mint az emberek harmóniás együttműködését szabályozó emberekfölötti akarat határt szabjon a gyűlöletnek. Törvény, amely gyűlöletben fogant nem jogot, csak erőszakot szül. Ünneprontók volnánk, ha egyenként sorolnók fel a Magyar Törvénytárnak ama dísztelen fejezeteit, amelyek fájdalmasan tanuskodnak róla, hogy alkotóik, akik keresztény jelszóval leplezték pogány érzelmeiket, jobban gyűlölték ellenfeleiket, mint amennyire szerették hazájukat. Ünneprontók volnánk, ha egyenként sorolnók fel azokat az ítéleteket, amelyek fájdalmasan tanuskodnak róla, hogy a magyar bíróság hány-szor feledkezett meg *Verbőczynek* tanításáról, amely azt tartja (Hk. Prol. 14., 4.) hogy: «a bíró, ha mindjárt igazságos ítéletet mond is, felelős a lelkiismeret ítélőszéke előtt, ha azt inkább gyűlölségből, mint az igazság szeretetéből tette». Karácsony a béke ünnepe és nem alkalmas a rekriminációkra, de a Bölcsék, akik napkelet felől jövének Jeruzsálembe, mert meglátták a szeretet Istenének csillagát, örök szimbolumai a bölcsességeknek, amely hódol a szeretetnek. Karácsony a béke ünnepe és alkalmas a bölcs megfontolásra: vajjon nem érkezett-e el az ideje, hogy a gyűlölködés törvényeit kimesszük a magyar jog élő testéből, hogy az amnesztiának felejtő fátyolát borítsuk a multakra, hogy lebontsuk az internáló tábornak gyűlöletből font drótkerítését, hogy a szabadságnak éltető friss levegőjét bocsássuk abba a belegszobába, amelyben egy egész nemzet sinlődik?

Nem csak a szeretetnek, hanem a társadalom igazságosabb rendjének is szimboluma Krisztus születése. Ismeretes, hogy a legrégebbi keresztények Krisztus visszatérésétől nem a mennyei, hanem a földi boldogság birodalmának megalapítását remélték, amelyben az utolsók lesznek az első, amelyben százszoros kárpótlást nyer az, aki a Megváltó kedvéért vagyonát és családját feláldozta. Csodától várták az új, az igazságosabb társadalmi rendet és ezért csalódnunk kellett. De az igazságosság célja, amelyet Krisztus kitűzött, változatlanul élt és él tovább az emberi hit glóriájában. A csodavárás helyét a meggyőződés foglalta el, hogy az embereknek kell kiküzdenie azt, amiért Jézus hiába szenvedett vértanúságot. Közel két évezred óta áll a harc azért az igazságért, hogy az emberiség egy része nem sarkantyúval, másika nem nyereggel a hátán született, hogy nem egész méltányos, ha az egyik embernek a multból származó hitbizomány, a másinak csak a jövőbe vetett bízó hit jut osztályrészül, hogy a természet világában uralkodó egyenlőtlenség nem indokolja meg eléggé a munka által termelt értéktöbbletnek kiáltoán egyenlőtlen megosztását. Változó szerencsével folyt a küzdelem és bár a multban úgy látszott, hogy az egyszeri legény históriája ismétlődik: hol a tőke kerekedett felül, hol a munka maradt alul, az utolsó században mégis lépésről-lépésre nyomult elő a nincsetlenek igazsága.

Ilyenkor karácsony táján a jogász, aki hiszi a társadalmi erők méltányos egyensúlyának igazságát, aki tudja, hogy a legrosszabb egyezség is többet ér a legjobb pernél, aki érzi, hogy szeretet nélkül nincs igazság és igazság nélkül nincs szeretet, a rút valóságból az álom ábrándjába menekül, abba az álomba, amelyben a józan belátás szorítja a szociális pör feleit az egyezségre. Államok és népek harcának rettenetes tanulsága bizonyítja, hogy legyőzöttek és győzők egyaránt vesztesek, mert az erőszak csak erőszakot és nem békét szül. Vajjon az osztályok harcában a vagyon hatalmasai, a politikai hatalom birtokosai, a Napkelet bölcsseihez hasonlóan, meglátják-e valaha a szeretet istenségének békét hirdető csillagát?

— **«Határidőüzlet és árdragítás»** című cikkben dr. König Endre, a m. kir. Kúriának 1923 május 15-én B. II. 1326/1923. sz. a. hozott ítéletét a Jogtud. Közlöny 1923. évi 23. számában (180. l.) bírálat tárgyává teszi. A bírálatban foglaltakhoz csatlakozva, e kérdésre vonatkozólag még a következőket hozom fel:

A Kúria ítéletének sem a rendelkező, sem az indokoló részét nem tartom helyesnek, hanem nagy aggályt okozónak.

⁷ Mjogi Dtár XVI. k. 131. oldal 100. sz. K. 1922. P. 4244.

⁸ Pl. Mjogi Dtár IX. k. 156. oldal 148. sz., K. 1914. P. 3619.

⁹ Mjogi Dtár XVI. k. 2. oldal utolsó bekezdés.

¹⁰ Így élesen K. 1918. P. 4787. Mjogi Dtár XIII. k. 58. old. 48. sz.

A különbözeti ügyleteket (mert erről van szó) «a közgazdasági életet súlyos veszéllyel fenyegető üzleti visszaélésnek» nevezi az ítélet indokolása.

Hogy lehet a különbözeti ügyleteket így minősíteni, midőn erre vonatkozólag törvényünk nincs? Különösen nehezen lehet azt megérteni szemben azzal, hogy nálunk a tizedik magyar jogászgűlés arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ily ügyletekből származó követelés polgári per útján is érvényesíthető legyen, szemben továbbá azzal, hogy a francia jog szerint ily ügyletek jogérvényesek és keresettel érvényesíthetők (I. Nagy F., Keresk. Jog, II. köt. 157 §. 20. jegyz.), szemben továbbá azzal, hogy úgy az osztrák, mint a németországi tőzsdetörvény ezeket az ügyleteket szabályozza és jogérvényeseknek tekintik és a német Reichsgericht kimondta, hogy az ily ügyletek se nem tiltottak, se nem erkölcstelenek. (I. Staub. Handelsgesetz, VIII. kiad. II. köt. 1596—1597. I. 73. és 83. jegyz.)

A német törvényhozás éppen a különbözeti ügyletek érdekében módosította az 1896-iki tőzsdetörvényt az 1908-iki novellában, mely 1908 június 1-én életbelépett és e kérdést modern alapon és a különbözeti ügyletek fontos közgazdasági szerepét méltatva, megfelelően szabályozta, még pedig oly módon, hogy a különbözeti ügyletek jogérvényesek és joghatályosak akkor, ha az előírt kellékek megtartása mellett létesültek, pl. ha azokat bejegyzett kereskedők vagy határidőüzletekkel hivatásszerűen foglalkozók a tőzsdetanács által megállapított szabályok szerint kötötték. Az ilyen különbözeti ügyletekből folyó követelések bírói úton érvényesíthetők és velük szemben a játékkifogás fel nem hozható. (I. Staub, Nachtrag a fent id. m.-hoz, mely pótkötet csakis az ide tartozó kérdéssel foglalkozik.)

Az, ami más kultúrállamokban tehát jogérvényes és keresettel érvényesíthető jogügylet, nálunk büntetendő cselekmény legyen? Ennyire talán mégse kapcsolódjunk ki a kultúrállamok kereskedelmi forgalmából.

Nálunk a különbözeti ügyletekből származó követelés ezidőszent bírói oltalomban még nem részesül, de ez is meg fog változni, melyet egyszer nálunk is törvényhozásilag lesz szabályozva ez a kérdés.

De különben is nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a keresetlenség hiányából ennél messzebb menő következtetést levonni nem szabad. Nevezetesen szem előtt tartandó az, hogy a különbözeti ügyletből származó követelés természetes obligáció, ami abból is látszik, hogy a mi joggyakorlatunk értelmében az önként történt teljesítés joghatályos és vissza nem követelhető (I. Polg. tkv. terv. biz. szö. 752. §-át). A turpis causának, az erkölcstelenységnek, büntetőtörvénybe való ütközésnek nincs semmi köze a különbözeti ügyletekhez. Ezeknél fogva sem a Kbtkv. 87. §-ára, sem az árdragító visszaélésekről szóló 1920: XV. tc.-re való hivatkozás jogalapját és megállhatóságát sehogy se bírom belátni és eltévesztettnék tartom.

Ezt a nézetemet fenntartom a Vargha Ferenc koronaügyész úr «Lánckereskedelem és különbözeti ügyletek» címe alatt a Büntető Jog Tárában (1923 szeptember 1.) közölt értekezésének elolvasása után is, mely értekezés egy magas filozófiai színvonalon álló kommentárja az 1920: XV. tc.-nek, de a kérdésben forgó kúriai ítélet helyességéről nem győz meg, mely ítélet túllőtt a célon. Érdemes lesz erre a kérdésre alkalomadtán visszatérni.

Dr. Schuster Rudolf.

— **Nagy Frigyes valorizációs rendelete.** A nagy porosz király egy évvel a hétéves háború befejezése előtt (1762.) rendeletet bocsátott ki, melyből *Düringer* a német birodalmi gyűlésen a következő részletet ismertette: «Es ist zwar eine allgemeine, in der selbstredenden Billigkeit begründete Rechtslehre, dass ein jeder Schuldner das im geschene Anlehen in eben der Münzsorte, wie er solches empfangen, nach dem in und äusseren Werte zurückzahlen verbunden sei. Diesem zuwider hat es sich jedoch seit einiger Zeit verschiedentlich gezeigt, dass die Schuldner ihren Kreditoren in Kapitalien, so sie in gutem Gelde erhalten, aufgekündigt und solche in dermalen kursierenden neuen, schlechteren Münzsorten bezahlten. Nachdem dies nun von unserem gesamten Etatministerium in reifliche Überlegung genommen und befunden worden, dass die Kreditoren ohne ihr Verschulden, wo nicht die Hälfte, doch mindestens ein gut Drittel ihres Vermögens einbüßen, ja sogar diejenigen, so bloss von ihren Zinsen leben, dadurch wirklich an den Bettelstab gebracht werden und es daher so

nötig, als billig erscheint, diesem in Zeiten vorzubeugen, damit nicht noch mehrere von diesen letzteren ins Unglück geraten, also haben wir in Gnaden resoliert, hiermit ein für allemal zu verordnen und festzusetzen, dass alle und jede Schuldner, so ihren Gläubigern die Kapitalien aufkündigen, von nun an selbige in dem erhaltenen guten Gelde zu bezahlen, oder dafür das kurrende Agio sogleich bar zu erlegen umsomehr gehalten werden sollen, als es nur bei ihnen steht, die Aufkündigung zu unterlassen dagegen aber, sich durch der Kreditoren Schaden zu bereichern, von ihnen nicht präntendiert werden kann.»

— **Valorizációs esetek.** 1. Alperes 1922 január 15-én vette meg az ingatlant 1.200.000 K-ért, amiből 400.000 K-t azonnal lefizetett, a többit május 1-jén kellett volna megfizetnie. Ennek nem tett eleget, mire május 16-án felperes felhívta a fizetésre azzal, hogy nemfizetés esetén eláll az ügylettől. Alperes a 800.000 K-t csak a szerződés hatálytalanítása iránti per folyamán 1922 július 8-án helyezte bírói letétbe. Felperes nem fogadta el és nem is volt köteles elfogadni az alperes által a per során tett azt az ajánlatot, hogy alperes a május 16. és július 8. közötti koronaértékesítést megtéríti. Mert az elkészített letétbehelyezés nem bír a joghatályos fizetés jellegével. A szerződés hatálytalanítása és az egy részben már a vevő birtokában volt ingatlan visszabocsátása ellenében a felperes nemcsak 400.000 K vételár-részletet visszafizetni, hanem az 1922 január 15-től, mint a pénzfelvétel napjától beállott koronaértékesítést is megtéríteni köteles. (Kúria 1923 november 15. P. VI. 4858/1923.) A Kúria itt figyelmen kívül hagyja, hogy felperes 1922 január 15-től május 1-ig (az alperesi késedelem beálltaig) a 400.000 K-t jóhiszeműen, szabadon elhasználhatta s május 1-seje előtt nem kellett azzal számolnia, hogy azt in integrum restitutio címén vissza kell fizetnie. Figyelmen kívül hagyta azt is, hogy alperes az ingatlan nagy részét a szerződéskötés óta birtokolta. Azzal indokolta a felperesnek valorizálásra kötelezését, hogy az ingatlannak az alperes által húzott hasznait csak a felvett vételár-részlet kamataiba lehet beszámítani.

2. Felperes 1917 február 6-án síremléket rendelt az alperesnél és neki ugyanakkor 2000 K előleget adott. Alperes, hibáján kívül, nem tudta a kikötött minőségű márványt beszerezni; felperes neki 1920 június végéig halasztást adott. Ekkor felperes a teljesítés iránt keresetet indított, amelyet gazdasági lehetetlenülés okából el kellett utasítani; az előleget azonban 1917 február 6-iki, vagyis a pénzfelvétel napja szerinti értékben valorizálva köteles az alperes visszafizetni. (Kúria 1923 okt. 23. P. III. 6009/1922.) Arra, hogy alperes vétkes késedelemben volt-e vagy sem, az ítélet súlyt nem helyezett.

3. Felperes 1917. évben egy használt írógépet adott át az alperesnek, amiért 1400 K-t kapott. Alperes arra kötelezte magát, hogy mihelyt a háború megszűntével lehetséges lesz Amerikából írógépeket behozni, felperesnek ilyent szállítani fog A Kúria B. IV. 5483/1921. sz. a. kimondta, hogy gazdasági lehetetlenülés forogván fenn, alperes teljesítésre nem kötelezhető, hanem in integrum restitutiónak van helye. Erre a fellebbezési bíróság alperest arra kötelezte, hogy az 1400 K visszafizetése ellenében adja vissza a felperestől kapott régi gépet vagy fizesse meg annak 120.000 K-t kitevő értékét. Felülvizsgálat folytán kimondatott, hogy felperes az 1400 K-t a pénzfelvétel napjától valorizálni tartoznék; miután pedig ez 120.000 K-nál többet tenne ki, felperes az 1400 K megtartásával kielégítettnek jelentkezik, a kereset tehát egészben elutasítandó. (Kúria 1923 október 19. P. VII. 966. sz.) A valorizáció kezdőpontjára nézve ugyanaz a megjegyzésünk, mint az első eselnél.

4. Az adásvételi szerződés szerint a vevő a nagyszebeni általános takarékpénztár javára az ingatlanon bekebelezett kölcsönt, a vételárba betudandólag, oly összegben veszi át, amennyit az 1921 január 1-jén tőkében és járulékból kitesz. Vevő a jelzálogos tartozást nem fizette ki, mire az eladó a vételárhátralék megfizetése iránt keresetet indított. Az 1921 január 1. után a korona értékében beállott változás az alperes terhére esik; és a per eldöntésénél lényeges kérdés az, hogy a bekebelezett adósság 1921 január 1-én mily összeggel lett volna kifizethető, tekintettel arra, hogy a jelzálogos hitelező telepe Magyarországtól elszakított területen fekszik és ekként a trianoni békeszerződés értelmében joga van az adósság megfizetését román pénzürtékben követelni, a lei árfolyama pedig tőzsdéi jegyzés hiányában is, szakértő útján megállapítható. (Kúria 1923 okt. 11. P. V. 683. sz.)

Tekintettel a nyomdai munkabér és anyagárak tetemes emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1924 január hó 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 5000 K.

Közgazdaság.

Az Athenæum irodalmi és nyomdai r.-t. közgyűlése elhatározta, hogy az alaptőkét, mely 150,000 darab 200 koronás részvényre oszlik és 30 millió koronára rúg, 250,000 darab új részvény kibocsátása útján 80 millió korona névértékre emeli. 150,000 darab Athenæum-részvény teljes egészében a régi részvényeseknek ajánlatik fel átvételre 1:1 arányban, egyenként 100,000 korona befizetése ellenében. Az ezenkívül kibocsátásra kerülő 100,000 darab nem jut forgalomba, hanem a Franklin-Társulattal létesített megállapodás értelmében a Franklin-Társulat tárcájába kerül. A régi részvényesek ezen átvételi joga december 3-ika és 10-ike között a Lloyd Bank r.-t. központi főpénztáránál délután 4-től 6-ig gyakorolható. Első részlet fejében 50,000 korona fizetendő be részvényenként, míg a második 50,000 korona 1924 január 10-én fizetendő. 16638

A Schuler József Részvénytársaság, Első Magyar Acélírótol-, Tollsár- és Indigómásolóipari gyár mult hó 27-én megtartott közgyűlésének határozata szerint a társaság alaptőkéjét 25 millió koronára emelte fel. Az elővételi jog 1:1 arányban 12,500 korona lefizetése ellenében december 1-től 8-ig a Magyar Leszámitoló- és Pénzváltó Bank értékpapírpénztáránál d. u. 4 és 6 óra között (szombat kivételével) gyakorolható. 16637

Ügyvédet budapestit, gyakorlattal, németül tudót keresek, heti 12 órára, esetleg többre, kisegítőnek. Helyiség, telefon rendelkezésre. Ajánlatokat eddigi foglalkozás, főnökök megnevezésével, Balás József címére, 2. postahivatal, Fő-utca 6., poste restante. 16635

Délutáni foglalkozást keres ügyvédi irodában, Csulmann Mariska, VIII., Nap-u. 4. sz., II. 22. Telefon J. 4—14. 16636

Fiatal ügyvéd, nagy gyakorlattal, perfekt német, fővárosi irodába társulna vagy belépne. Cím a kiadóhivatalban. 16634

Szegeden gyakorlatot folytató ügyvédjelölt vidékre ajánlkozik. Fizetés megállapodás szerint. Dr. Sebestyén Gábor, Munkácsy-út 5. 16632

Budapest-környéki, Dunaparti, járási székhelyen, régi nagy forgalmú ügyvédi iroda átvételére vagy vezetésére erős, helytálló képességű kollégát keresek. Ajánlatok a kiadóhivatalba a hirdetés száma alá küldendők. 16633

Régi elsőrangú vidéki ügyvédi iroda tulajdonosa existenciáját Budapestre ohajtva áttenni: Keres előkelő fővárosi irodába társulást vagy irodavezetést. Megkeresések a kiadóhivatalba a hirdetmény száma alatt intézendők. 16640

Vízkúrák, Zander, soványítás

Inhalatórium, orvosi massage, villamosítás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárat Ráday-utca 2.) Telefon: József 3—75.

IRÓGÉP

kellék specialitások.

Javítások és jókarbantartások.

GOLDBERGER GÉZA

írógépvállalata

Budapest, VI., Gyár-u. 11.

Telefon 81-68. 16485

Az ügyvédi kamara szállítója

Hirdetések felvételnek a kiadóhivatalban

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

KÖNYVUJDONSÁGOK

	Ára K
Dr. Kovács Marcell: Valorizáció	1080
Dr. Frigyes Béla: A pénztartozások valorizálása	1440
Dr. Tóth Lajos: Polgári törvénykezési jog	54000
— Magyar magánjog. Két kötet	72000
A társulati adóról szóló 1922. évi XXIV. tc. végrehajtási utasítással	5175
A közadók kezeléséről szóló 1923. évi VII. tc. végrehajtási utasítással	5750
Edvi Illés—Degré Miklós: A magyar büntetőtörvények zsebkönyve. Bekötve	32400
Dr. Moór Gyula: Bevezetés a jogfilozófiába	13500
Barcza Imre: A magyar korona zürichi árfolyamának táblázata 1914—1923-ig	3300

Megrendelhető:

FRANKLIN-TÁRSULAT könyvkereskedésében

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készítt

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Mindenemű

természettani, természettajzi és chemiai tanszert, valamint tudományos műszert
legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Arajánlattal készséggel szolgálunk.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24—79.

16404

Díjtalan szemorvosi vizsgálat a

„Refractio”

speciális látszerészeti intézetben, d. e. 1/2 12—1-ig, délután 4—6-ig

Bpest, IV., Szervita-tér 6

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Ruztem. I., Béce-u. 9. (Tel. József 168-69.)**

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.